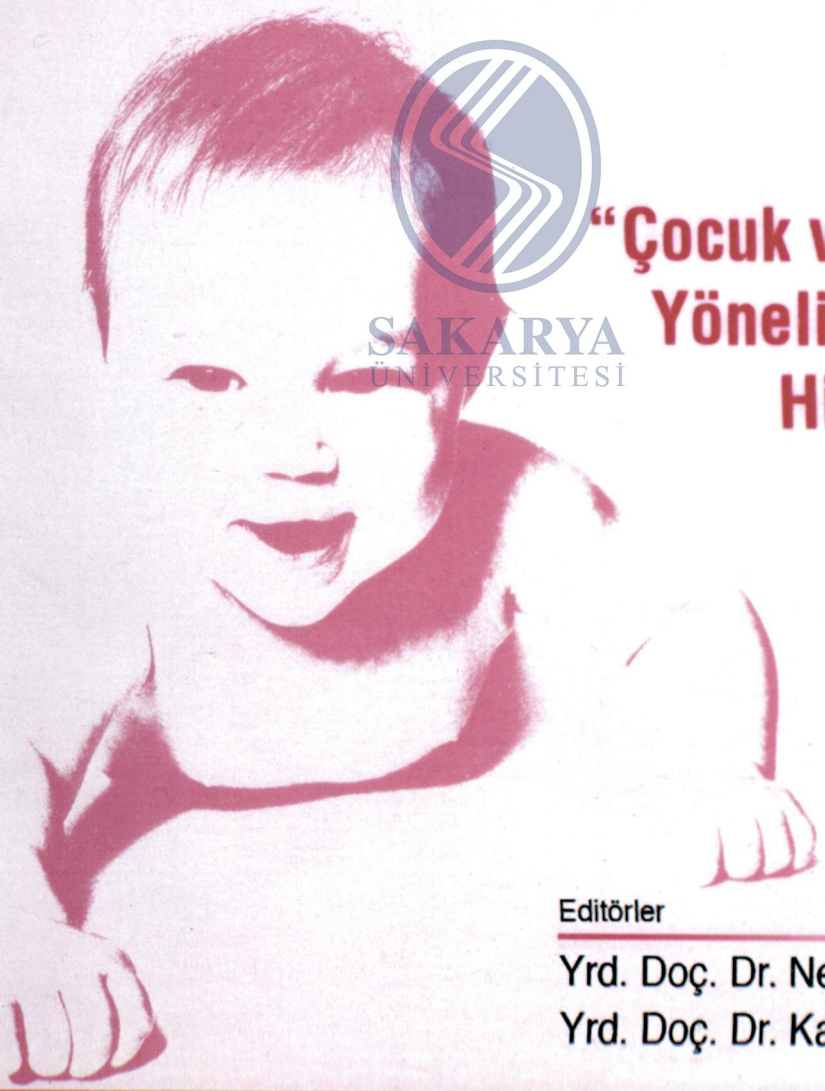
Sakarya Üniversitesi

Sosyal Hizmet Sempozyumu 2007

"Çocuk ve Aileye Yönelik Sosyal Hizmetler"

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Neşide YILDIRIM

Yrd. Doç. Dr. Kazım YILDIRIM

Fen-Edebiyat Fakültesi / Sosyal Hizmet Bölümü

Prof. Dr. Binnaz BAYTEKİN
Tarafından Bağışlanmıştır.

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL HİZMET SEMPOZYUMU - 2007

"ÇOCUK ve AİLEYE YÖNELİK SOSYAL HİZMETLER"

EDİTÖRLER

Yrd. Doç. Dr. Neşide Yıldırım Yrd. Doç. Dr. Kazım Yıldırım

14–16 KASIM 2007
SAKARYA

Prof.Dr. H.Binnaz BAYTEKİN
Rektör Yardımcısı

İLİM TERCÜME İLE OLMAZ, TETKİKLE OLUR.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Önsöz	*vi*
Program, Kurullar ve Destekleyen Kurumlar	*viii*
14 Kasım 2007 (1. Gün) Programı	1
Açılış Töreni ve Protokol Konuşmaları	2
OTURUM-01: (KONFERANS)	
Prof. Dr. Sema KUT Türkiye'de Sosyal Hizmet ve Sosyal Hizmet Uygulamaları (yerine Prof. Dr. Işıl Bulut)	6
OTURUM-02: PANEL:	
BAŞKAN: Prof. Dr. Işıl BULUT (Başkent Üniversitesi)	
"Sosyal Hizmet Eğitimi"	
Konuşmacılar:	
Prof. Dr. Sevil ATAUZ (Hacettepe Üniversitesi)	
Prof. Dr. Aliye Mavili AKTAŞ (Adnan Menderes Üniversitesi)	
Doç. Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU (Başkent Üniversitesi)	
Yrd. Doç. Dr. Kazım YILDIRIM (Sakarya Üniversitesi)	11
OTURUM-03: (BİLDİRİ SUNUMU)	
BAŞKAN: Prof. Dr. Alaeddin MEHMEDOĞLU	
Yrd.Doç.Dr. Verda İRTİŞ; Çocuk Suçluluğu ve Bir Ara Mekanizma Olarak Sivil Toplum Kuruluşları	25
Doç. Dr. Zeynep ŞİMŞEK, Prof. Dr. Neşe EROL, Yrd.Doç.Dr.Didem ÖZTOP, Yrd. Doç.Dr.Özlem Ö. ÖZCAN; Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örneklemde Karşılaştırmalı Bir Araştırma	35
İsmet Galip YOLCUOĞLU Sosyal Hizmet Uygulamalarında Aileye Sosyal Hizmet Müdahalesi Aile-Çocuğun Değerlendirilmesi	45
Fatih KILIÇARSLAN; İntihar Girişiminde Bulunmuş, Ergen Aile Terapisi Olgusu Sunumu	53
Prof. Dr. Alaeddin MEHMEDOĞLU; Aile ve Dil Meselesi Üzerine	61
15 Kasım 2007 (2. Gün) Programı	72
OTURUM-04: (BİLDİRİ SUNUMU)	
BAŞKAN: Prof. Dr. Vahit TÜRK	
Cevat EKER; Ortaöğretim Öğrencilerinin Sigara, Alkol, Uyuşturucu ve Keyif Verici Maddeleri Kullanma Nedenleri	73
Yrd.Doç.Dr.Neşide YILDIRIM; Sakarya Üniversitesi'nde Yeni Bir Ufuk: Sosyal Hizmet Bölümü	85
Fatih ŞAHİN; Vaka Yönetimi: Ortaya Çıkışı, Tanım, Amaç ve İlkeleri	101

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Fatma KAHRAMAN; Türkiye'de Çocuk Refah Alanında Koruyucu Aile Hizmeti 113

Bildirilerin Tartışılması 126

OTURUM-05: (İKİLİ KONFERANS)

BAŞKAN: Doç. Dr. Vahit İmamoğlu

Dr. Bülent İLİK; Aileye Yönelik Sosyal Hizmet Yaklaşımı

Dr. Arzu İçağasıoğlu ÇOBAN; Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Ailede Yaşam Kalitesi 131

OTURUM-06: (BİLDİRİ SUNUMLARI)

BAŞKAN: Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÖZBESLER

Fatih KILIÇARSLAN, Sibel Kemer KAYA, Gülnaz DEMİRALAY, Hayriye YÜRÜK; Sosyal Serviste Yapılan Sosyal İnceleme Raporu ve Bir Olgu Sunumu 145

Yrd.Doç.Dr.Kazım YILDIRIM; Sakarya'daki Sosyal Hizmet Kuruluşları 151

Prof.Dr.Emine AKYÜZ; Alman Çocuk ve Gençlik Yardım Kanunu'na Göre Gençlik Yardımının Önleyici Hizmetleri 167

Durdu Baran ÇİFTCİ; Aile Mahkemeleri ve Uygulama Sorunlarının Sosyal Hizmet Mesleği Açısından Değerlendirilmesi 179

Doç.Dr.Zeynep ŞİMŞEK; Önleyici Sosyal Hizmet; Şanlıurfa İlinde Sektörler Arası İşbirliği ile Toplum Sağlığına Yönelik Müdahale Programı Örnekleri 187

Bildirilerin Tartışılması 196

OTURUM-07: (BİLDİRİ SUNUMLARI)

BAŞKAN: Doç. Dr. Fatih ŞAHİN 198

Cevat EKER, Sevtab EKER, Tevhid AYDEMİR; Sınıf Öğretmenlerinin Algılarına Göre Göç ile Gelen Öğrencilerin Okullardaki Eğitim Sorunları 199

Özlem AKSARAY, Vahdi ÇOBAN; Yeni Doğan İşitme Taramasının Önemi ve Aileler 211

Doç. DR. Zeynep ŞİMŞEK, Arş. Gör. Dilek AK; Şanlıurfa Eğitim Sağlık Ocağı Bölgesinde 15-49 Yaşları Arasındaki Evli Kadınlara Yönelik Aile İçi Şiddet ve İlişkili Faktörler 217

Bildirinin Tartışılması 226

16 Kasım 2007 (3. Gün) Programı 228

OTURUM–08: (İKİLİ KONFERANS)

BAŞKAN: Prof. Dr. Alâeddin MEHMEDOĞLU

Prof.Dr.Aliye Mavili AKTAŞ; Aile Danışmanlığı ve Müdahale Tipleri 229

Kahraman EROĞLU; Belediyeler ve Aileye Yönelik Sosyal Hizmetler 241

OTURUM-09: (BİLDİRİ SUNUMLARI)

BAŞKAN: Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ 243

Yrd.Doç.Dr.Muharrem ÖÇALAN; Sosyal Hizmet Alanında Hizmet Alan ve Verenlerin İletişimi ve Kültür Kodlarımızın Çözülüşü Bağlamında Kopyalama Kalıp Sözlerin Düşündürdükleri 247

Davut YÜCE; Özürlüler Açısından Yerel Yönetimlerin Önemi 259

Yrd. Doç. Dr.Veysi AKIN; Cumhuriyetin Bir Sosyal Hizmet Önderi Olarak Dr. Fuad Umay'ın Öksüz ve Yetim Çocuklara Hizmetleri 265

Ahmet BAHADIR, Cevat EKER, İbrahim BEYAZ; Öğretmen Gözüyle Okul Dışında Şiddet Gören Çocukların Okul Ortamındaki Tutum ve Davranışları 281

Bildirilerin Tartışılması 290

OTURUM-10: (PANEL)

BAŞKAN: Doç. Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU (Başkent Üniversitesi) 293

"Aile ve Sosyal Hizmetler"

Konuşmacılar:

Yrd. Doç. Dr. Altuğ KUT; (Başkent Üniversitesi)

Tülin KUŞGÖZOĞLU (SHÇEK Fatma Üçer Aile Danışma Merkezi)

Yrd. Doç. Dr. Neşide YILDIRIM (Sakarya Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÖZBESLER (Başkent Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Altuğ KUT; Aile Odaklı Birincil Bakım 293

Tülin KUŞGÖZOĞLU; Aile Politikaları ve Aile Danışma Merkezleri; Uygulamalar Fatma Üçer Aile Danışma Merkezi 299

Yrd.Doç.Dr.Neşide YILDIRIM; Tek Ebeveynli Çocuklar 313

Yrd.Doç.Dr.Cengiz ÖZBESLER; Türkiye'de Koruyucu Aile Hizmetleri Uygulamalarda Karşılaşılan Sorunlar ve Öneriler 334

OTURUM-11: (Kapanış ve Değerlendirme)

BAŞKAN: Prof. Dr. Işıl BULUT

Konuşmacılar: 345

Prof. Dr. Aliye Mavili AKTAŞ (Adnan Menderes Üniversitesi)

Doç. Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU (Başkent Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Neşide YILDIRIM (Sakarya Üniversitesi)

Sempozyuma Katkı Sağlayan Bilim İnsanlarının Katılım Listesi ve Bağlı Bulundukları Kurumları 349

Sempozyuma Bildiri İle Katılanlar 350

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Ön söz

Hızlı sanayileşme sonucu yeni değerler ve ihtiyaçlar ortaya çıkarken, bireyler, gruplar, uluslararası ilişkiler ve hayat düzeninde değişiklikler meydana gelmektedir. Teknolojik gelişim ve küreselleşme (globalleşme) bu hayat stili değişikliklerinin yayılmasına, hareketliliğinin artmasına ve değerlerin yer değiştirmesine katkıda bulunmaktadır. İşçilere ve yeni yeteneklere değişik meslek piyasalarının ihtiyacı olmaktadır. Bireylerin aralarındaki ilişkiler, daha kısa ve yetersiz olmaya başlamıştır. Ayrıca gruptaki köken hissi gittikçe başarılması zor bir duruma gelmiştir. Aile hayatı, sosyal ve meslek göreli baskılardan etkilenmektedir. Başarı takibi, ailenin ilk amaçlarını dikkate alarak, sevgi değerleriyle uzun süreli ters düşerek, mutluluk ve bireyselleştirme üzerindeki vurguyu arttırmıştır.

Bunlar ve hızla gelişen toplumlar tarafından üretilen diğer birçok baskı, o anda veya başka bir zamanda hemen herkes tarafından yaşanmaktadır. Bu stres beklentisiyle ve onun işlemeyen bir fonksiyonunu doğurduğu sonuçlarıyla, profesyonel yardım araştırıp bulmak, sıkıntılı durumlarda aileler ve bireyler için ne sıra dışı bir arayış, ne de bir zayıflık işareti olmaktadır. Hepimiz herhangi bir zamanda bir profesyonelin veya saygı duyulan bir arkadaşın yardımlarına ihtiyaç duyabilmekteyiz. Bireylerle, ailelerle ve gruplarla uygulama, sosyal hizmetin bir çalışmasıdır. Sanayileşme, şehirlere göç, geleneksel ailenin parçalanması, kadınların iş hayatında yer alması gibi sebeplerle değişik meslek ve hizmetlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü 14-16 Kasım 2007 tarihinde, "Çocuk ve Aileye Yönelik Sosyal Hizmetler" ana temasıyla "Sosyal Hizmet Sempozyumu 2007"yi gerçekleştirmiştir. Sempozyumun genel amacı, çocuk ve aileye yönelik toplum düzeyindeki tutumların ve yerine getirilen sosyal hizmet uygulamalarının etkinliğini tartışmaktır. Ayrıca çocuk, aileye yönelik sosyal hizmet disiplin ve mesleğinin uğraştığı konu, uygulamadaki sorunlar ve özellikleri, sosyal hizmet uzmanlarının karşılaştıkları mesleki sorunlar ve çözüm yolları da ele alınmıştır. Sosyal hizmet ile diğer disiplinler arasında işbirliğini geliştirme yollarını araştırmak, toplumun sosyal hizmete yaklaşımını değerlendirmek, sosyal hizmetin mesleki ve disipliner gelişiminde kaynak oluşturmasına katkıda bulunmak da amaçlarımız arasındadır. Sempozyum süresince üniversitemizi, ilimizi tanıtmak, sempozyum üyelerinin birbirleriyle kaynaşmasını sağlamak için çeşitli sosyal ve kültürel etkinlikler planlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Çocuk ve aileye yönelik sorunlar, uygulama, çözüm yolları ile ilgili bilim adamlarının ve sosyal hizmet uzmanlarının uğraştığı konuların tartışılması sağlanmıştır. Sorulan sorular ve cevapların tamamı kasetten çözümlenmiş, böylece bildiri sonucu ortaya çıkan tartışmalar da yazılı metne dönüştürülmüştür. Sorulan sorular, verilen cevaplar, cevaplara yapılan katkıların her biri, ayrı bir bilimsellik taşımaktadır.

Sempozyumun bilimsel kulvarında ikili konferanslar, paneller ve sözel bildiri sunumları yer almıştır. Yer alan panel ve ikili konferansların sunumları, kasetten çözümlenmiştir. Sempozyum esnasında ve sempozyum sonrasında kaset çözümü için öğrencilerimizin desteği olmuştur, kendilerine teşekkür ederiz. Ayrıca bölüm öğrencilerinin tam bir

uyum içerisinde büyük bir özveri ile misafirleri ağırlamak konusunda gösterdikleri hassasiyetleri, hocaları olarak bizleri gururlandırmıştır. Kendilerine sevgilerimizi iletiyoruz.

Çocuk ve aileye yönelik sosyal hizmet alanındaki sorunların, uygulamaların varlığıyla ilgili belirtilen öneri, görüş ve çıkan sonuçların sosyal hizmet bilim ve pratiğine katkı yapacağını umuyoruz. Bu açıdan oluşturulan kaynağın önemli olduğunu düşünüyoruz.

Sempozyumun düzenlemesinde imkân ve destek sağlayan, Sempozyum Onur Kurulu Başkanı, Sakarya Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mehmet Durman'a ve Üniversitemiz Genel Sekreteri Doç. Dr. Zafer Demir'e şükranlarımızı arz ederiz. Sempozyuma katkı yapan, başta TÜBİTAK olmak üzere tüm kuruluşlara da teşekkür ederiz. Sempozyumun düzenlemesinde sonuna kadar ilgilenen Başkent Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı Prof Dr. Işıl Bulut'a, ayrıca teşekkür ederiz. Açış konuşmasını yapmak üzere, sempozyuma çağrılı olduğu halde, rahatsızlığı dolayısıyla son anda Sakarya'ya gelemeyen sosyal hizmet meslek ve disiplininin Türkiye'deki duayenlerinden olan emekli Hocamız Sayın Prof. Dr. Sema Kut hocamıza da çok teşekkür ederiz. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölüm başkanı Prof. Dr. Sevil Atauz, Adnan Menderes Üniversitesi öğretim üyesi Prof Dr. Aliye Mavili Aktaş, Başkent Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğretim üyeleri; Doç. Dr. Ertan Kahramanoğlu, Doç. Dr. Fatih Şahin, Yrd Doç. Dr. Cengiz Özbesler ve Dr. Arzu İçağasıoğlu Çoban'ın desteklerini gördük, katkılarından dolayı teşekkür ederiz. Bilim kurulunda ve sempozyuma bilimsel katkılarıyla hizmet sunan öğretim elemanları ve sosyal hizmet uzmanlarına da teşekkür ederiz.

Yrd. Doç. Dr. Neşide Yıldırım Yrd. Doç.Dr. Kazım YILDIRIM

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Ana Tema
"Çocuk ve Aileye Yönelik Sosyal Hizmetler"

Alt Temalar

1. Sokak çocukları,
2. Suç ve çocuk suçluluğu,
3. Aile içi sorunlar (Aile içi şiddet, kadın, çocuk, yaşlı istismarı ve sorunları),
4. Madde kullanımı ve madde bağımlılığı (alkol, uyuşturucu, eroin vb),
5. Göç, gecekondu, ötekileşme ve sığınma sorunları
6. Küreselleşme, küreselleşmenin aile, grup ve birey üzerindeki etkileri,
7. Çocuk, gençlik sorunları ve sosyal hizmet,
8. Aile refahı ve sosyal hizmet uygulamaları,
9. Çocuk, gençlik refahı alanı ve sosyal hizmet uygulamaları,
10. Sosyal hizmet mesleğinin sorunları vb.

Katılım, Kayıt ve Sempozyumun Dili

Katılım ve Kayıt

- Sempozyum, 14–16 Kasım 2007 tarihlerinde, Sakarya Üniversitesi Süleyman Demirel Konferans Salonunda yapılacaktır.
- Kayıt ve katılım sempozyumun başladığı ilk gün, sempozyumun yapılacağı yer olan Süleyman Demirel Konferans salonunda gerçekleştirilecektir.
- Katılım ücretlerini yatırmamış olanlar ücretlerini makbuz karşılığı ilgili kişiye teslim edeceklerdir.

Sempozyum Dili

Sempozyumun dili Türkçedir.

Bildiri Asıl Metinleri ve Yazım Kuralları

- Bildiri asıl metinleri 15 sayfayı geçmemelidir.
- Asıl metinde bildiri özetleri Türkçe ve İngilizce yazılmalıdır.
- Word programıyla "Times New Roman" karakteri kullanılmalıdır.
- Başlık 12 punto koyu, metin yazısı 10 punto olmalıdır.
- Kaynaklar metin içerisinde ve kaynakça bildirinin sonunda gösterilmelidir.
- Çizelge, resim vb öğeler metin içerisinde ilgili sayfa veya bölüme konulmalıdır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

- Bildiriler, basım için sunumdan sonra CD'si ile birlikte sempozyum sekreterliğine teslim edilmelidir.

KURULLAR

Onur Kurulu

Prof. Dr. Mehmet Durman Sakarya Üniversitesi Rektörü

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Mehmet Alpargu Sakarya Üniversitesi Rektör Yardımcısı
Yrd. Doç. Dr. Kazım Yıldırım Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı
Yrd. Doç. Dr. Neşide Yıldırım Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Başkan Yardımcısı

Düzenleme Kurulu Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Kazım Yıldırım

Koordinatör

Yrd. Doç. Dr. Neşide Yıldırım

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Işıl Bulut, Başkent Üniversitesi
Prof. Dr. Sevil Atauz, Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Beril Tufan, Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Akgün, Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan Poyraz, Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Alaeddin Mehmedoğlu, Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Ertan Kahramanoğlu, Başkent Üniversitesi
Doç. Dr. Fatih Şahin, Başkent Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet Çiftçi, Gazi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Kazım Yıldırım, Sakarya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Neşide Yıldırım, Sakarya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Türker Eroğlu, Sakarya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Veysi Akın, Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abdullah Taşkesen, Sakarya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Metin İşçi, Süleyman Demirel Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Cengiz Özbesler, Başkent Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Arzu İçağasıoğlu Çoban, Başkent Üniversitesi

Destekleyen Kurumlar

Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü
TÜBİTAK
Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı
Adapazarı Merkez Belediye Başkanlığı
Adapazarı Sanayi ve Ticaret Odası (ATSO) Başkanlığı
Ahsen Okyar, Kocaeli Aydınlar Ocağı Başkanı
Dr. İsmet Kartal, Bilge Hastanesi Başhekimliği

Yazışma Adresi ve Telefonlar

Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölüm Başkanlığı,
SAKARYA
Tel: 0264 295 61 35 - 0264 295 61 38 - 0533 552 33 87 - 0536 748 17 82
e-posta: kyildirim@sakarya.edu.tr - nyildirim@sakarya.edu.tr
Kongreye www.isw.sakarya.edu.tr web sayfasından ulaşılarak,
Bildiri özetleri www.isw@sakarya.edu.tr e-posta adresine gönderilebilir.

SEMPOZYUM PROGRAMI

14 Kasım 2007 (1. Gün)

OTURUM: Açılış Töreni ve Kayıt
"Protokol Konuşmaları"
YER: Süleyman Demirel Konferans Salonu
TARİH: 14 Kasım 2007
SAAT: 09:00-10:30
10:30-11:00 Çay Arası

OTURUM-01: (KONFERANS)
YER: Süleyman Demirel Konferans Salonu
TARİH: 14 Kasım 2007
SAAT: 11:00-12:30
BAŞKAN: Prof. Dr. Işıl BULUT
"Türkiye'de Sosyal Hizmet ve Sosyal Hizmet Uygulamaları"
Prof. Dr. Sema KUT; Emekli Öğretim Üyesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksek Okulu Eski Müdürü
12:30-13:30 Öğle Yemeği
OTURUM-02: (PANEL)
YER: Süleyman Demirel Konferans Salonu
TARİH: 14 Kasım 2007
SAAT: 13:30-15:30
BAŞKAN: Prof. Dr. Işıl BULUT
"Sosyal Hizmet Eğitimi"

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

Konuşmacılar:
Prof. Dr. Sevil ATAUZ (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Aliye Mavili AKTAŞ (Adnan Menderes Üniversitesi)
Doç. Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU (Başkent Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Kazım YILDIRIM (Sakarya Üniversitesi)

15:30-16:00 Çay Arası

OTURUM-03: (BİLDİRİ SUNUMU)
YER: Süleyman Demirel Konferans Salonu
TARİH: 14 Kasım 2007
SAAT: 16:00-17:30
BAŞKAN: Prof. Dr. Alaeddin MEHMEDOĞLU
Alaeddin MEHMEDOĞLU; "Aile ve Dil Meselesi Üzerine"
Verda İRTİŞ; "Çocuk Suçluluğu ve Bir Ara Mekanizma Olarak Sivil Toplum Kuruluşları"
Zeynep ŞİMŞEK, Neşe EROL, Didem ÖZTOP, Özlem Ö. ÖZCAN; "Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi;
Ulusal Örneklemde Karşılaştırmalı Bir Araştırma"
İsmet Galip YOLCUOĞLU; "Sosyal Hizmet Uygulamalarında Aileye Sosyal Hizmet Müdahalesi Aile-Çocuğun Değerlendirilmesi"
Fatih KILIÇARSLAN; "İntihar Girişiminde Bulunmuş, Ergen Aile Terapisi Olgusu Sunumu"
"Bildirilerin Tartışılması"
18:30-20:00 Akşam Yemeği ve Kokteyl

15 Kasım 2007 (2. Gün)

OTURUM–04: (BİLDİRİ SUNUMU)
YER: Süleyman Demirel Konferans Salonu
TARİH: 15 Kasım 2007
SAAT: 09:00-10:30
BAŞKAN: Prof. Dr. Vahit TÜRK
Cevat EKER; "Ortaöğretim Öğrencilerinin Sigara, Alkol, Uyuşturucu ve Keyif Verici Maddeleri Kullanma Nedenleri"
Neşide YILDIRIM; "Sakarya Üniversitesi'nde Yeni Bir Ufuk Sosyal Hizmet Bölümü"
Fatih ŞAHİN; "Vaka Yönetimi: Ortaya Çıkışı, Tanım, Amaç ve İlkeleri"
Fatma KAHRAMAN; "Türkiye'de Çocuk Refah Alanında Koruyucu Aile Hizmeti" (Sakarya ve Kocaeli Örneği)

"Bildirilerin Tartışılması"

10:30-10:45 Çay Arası

OTURUM-05: (İKİLİ KONFERANS)

YER: Süleyman Demirel Konferans Salonu

TARİH: 15 Kasım 2007

SAAT: 10:45-12:15

BAŞKAN: Doç. Dr. Vahit İmamoğlu

Dr. Bülent İLİK (Sosyal Hizmet Uzmanı, Başbakanlık Müşaviri)

Dr. Arzu İçağasıoğlu ÇOBAN; "Yaşam Kalitesi ve Sosyal Hizmet"

12:30-13:30 Öğle Yemeği

OTURUM-06: (BİLDİRİ SUNUMLARI)

YER: Süleyman Demirel Konferans Salonu

TARİH: 15 Kasım 2007

SAAT: 14:00-15:30

BAŞKAN: Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÖZBESLER

Fatih KILIÇARSLAN, Sibel Kemer KAYA, Gülnaz DEMİRALAY, Hayriye YÜRÜK; "Sosyal Serviste Yapılan Sosyal İnceleme Raporu ve Bir Olgu Sunumu"

Kazım YILDIRIM; "Sakarya'da Sosyal Hizmet Kurumları"

Emine AKYÜZ; "Alman Çocuk ve Gençlik Yardım Kanununa Göre Gençlik Yardımının Önleyici Hizmetleri"

Durdu Baran ÇİFTCİ; "Aile Mahkemeleri ve Uygulama Sorunlarının Sosyal Hizmet Mesleği Açısından Değerlendirilmesi"

Zeynep ŞİMŞEK; "Önleyici Sosyal Hizmet; Şanlıurfa İlinde Sektörler Arası İşbirliği İle Toplum Sağlığına Yönelik Müdahale Programı Örnekleri"

"Bildirilerin Tartışılması"

15:30-15:45 Çay Arası

OTURUM-07: (BİLDİRİ SUNUMLARI)

YER: Süleyman Demirel Konferans Salonu

TARİH: 15 Kasım 2007

SAAT: 15:45-17:15

BAŞKAN: Doç. Dr. Fatih ŞAHİN

Cevat EKER, Sevtab EKER, Tevhid AYDEMİR; "Sınıf Öğretmenlerinin Algılarına Göre Göç Olgusunu Yaşayan Öğrencilerin Eğitim Sorunları"

Özlem AKSARAY, Vahdi ÇOBAN; "Yeni Doğan İşitme Taramasının Önemi ve Aileler"

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Zeynep ŞİMŞEK, Dilek AK; "Şanlıurfa Eğitim Sağlık Ocağı Bölgesinde 15-49 Yaşları Arasındaki Evli Kadınlara Yönelik Aile İçi Şiddet ve İlişkili Faktörler"

"Bildirilerin Tartışılması"

18:00-19:00 Akşam Yemeği

19:30: Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuarı Türk Halk Müziği Konseri

YER: Süleyman Demirel Konferans Salonu

16 Kasım 2007 (3. Gün)

OTURUM-08: (İKİLİ KONFERANS)

YER: Süleyman Demirel Konferans Salonu

TARİH: 16 Kasım 2007

SAAT: 09:00-10:30

BAŞKAN: Prof. Dr. Alâeddin MEHMEDOĞLU

Prof. Dr. Aliye Mavili AKTAŞ (Adnan Menderes Üniversitesi Öğretim Üyesi); "Aile Hizmetleri Aile Danışmanlığı ve Sosyal Hizmet"

Kahraman EROĞLU (Sosyal Hizmet Uzmanı, Şişli Belediye Başkan Yardımcısı); "Belediyeler ve Aileye Yönelik Sosyal Hizmetler"

10:30-10:45 Çay Arası

OTURUM-09: (BİLDİRİ SUNUMLARI)

YER: Süleyman Demirel Konferans Salonu

TARİH: 16 Kasım 2007

SAAT: 10:45-12:15

BAŞKAN: Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ

Muharrem ÖÇALAN; "Sosyal Hizmet Alanında Hizmet Alan ve Verenlerin İletişimi ve Kültür Kodlarımızın Çözülüşü Bağlamında Dış Ödünçleme Aktarma Kalıp Sözlerin Düşündürdükleri"

Ahmet BAHADIR, Cevat EKER, İbrahim BEYAZ; "Öğretmen Gözüyle Okul Dışında Şiddet Gören Çocukların Okul Ortamındaki Tutum ve Davranışları"

Davut YÜCE; "Özürlüler Açısından Yerel Yönetimlerin Önemi"

Veysi AKIN; "Cumhuriyetin Bir Sosyal Hizmet Önderi Olarak Doktor Fuad Umay'ın Öksüz ve Yetim Çocuklara Hizmetleri"

"Bildirilerin Tartışılması"

12:30-13:30 Öğle Yemeği

OTURUM-10: (PANEL)
YER: Süleyman Demirel Konferans Salonu
TARİH: 16 Kasım 2007
SAAT: 13:30-16:30
BAŞKAN: Doç. Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU (Başkent Üniversitesi)
"Aile ve Sosyal Hizmetler"
Konuşmacılar:
Yrd. Doç. Dr. Altuğ KUT; (Başkent Üniversitesi)
Tülin KUŞGÖZOĞLU (SHÇEK Fatma Üçer Aile Danışma Merkezi)
Yrd. Doç. Dr. Neşide YILDIRIM (Sakarya Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÖZBESLER (Başkent Üniversitesi)

OTURUM-11: (Kapanış ve Değerlendirme)
YER: Süleyman Demirel Konferans Salonu
TARİH: 16 Kasım 2007
SAAT: 16:30-17:00
BAŞKAN: Prof. Dr. Işıl BULUT
Konuşmacılar:
Prof. Dr. Aliye Mavili AKTAŞ (Adnan Menderes Üniversitesi)
Doç. Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU (Başkent Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Neşide YILDIRIM (Sakarya Üniversitesi)
18:30 Akşam Yemeği

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

14 Kasım 2007 (1. Gün)

Açılış Töreni ve Kayıt
"Protokol Konuşmaları"
OTURUM-01: (KONFERANS)
BAŞKAN: Prof. Dr. Işıl BULUT
"Türkiye'de Sosyal Hizmet ve Sosyal Hizmet Uygulamaları"
Prof. Dr. Sema KUT; Emekli Öğretim Üyesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksek Okulu Eski Müdürü, (Bildirisi Prof Dr. Işıl Bulut tarafından okunmuştur.
OTURUM-02: (PANEL)
BAŞKAN: Prof. Dr. Işıl BULUT
"Sosyal Hizmet Eğitimi"
Konuşmacılar:
Prof. Dr. Sevil ATAUZ (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Aliye Mavili AKTAŞ (Adnan Menderes Üniversitesi)
Doç. Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU (Başkent Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Kazım YILDIRIM (Sakarya Üniversitesi)
OTURUM-03: (BİLDİRİ SUNUMU)
BAŞKAN: Prof. Dr. Alaeddin MEHMEDOĞLU
Alaeddin MEHMEDOĞLU; "Aile ve Dil Meselesi Üzerine"
Verda İRTİŞ; "Çocuk Suçluluğu ve Bir Ara Mekanizma Olarak Sivil Toplum Kuruluşları"
Zeynep ŞİMŞEK, Neşe EROL, Didem ÖZTOP, Özlem Ö. ÖZCAN; "Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örneklemde Karşılaştırmalı Bir Araştırma"
İsmet Galip YOLCUOĞLU; "Sosyal Hizmet Uygulamalarında Aileye Sosyal Hizmet Müdahalesi Aile-Çocuğun Değerlendirilmesi"
Fatih KILIÇARSLAN; "İntihar Girişiminde Bulunmuş, Ergen Aile Terapisi Olgusu Sunumu"
"Bildirilerin Tartışılması"

AÇILIŞ TÖRENİ VE PROTOKOL KONUŞMALARI

PROTOKOL KONUŞMALARI

Sunucu Günay Demirci: Sayın vali vekili ve değerli konuklar; SAÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü tarafından düzenlenen Çocuk ve Aileye Yönelik Sosyal Hizmetler' in ele alınacağı Sosyal Hizmet Sempozyumuna hoş geldiniz. Sizleri cumhuriyetimizin kurucusu büyük önder Atatürk ve aziz şehitlerimiz adına bir dakikalık saygı duruşuna, ardında da İstiklal Marşımızı okumaya davet ediyorum.

Sunucu Günay Demirci: Değerli konuklar şimdi Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı Fahri Tuna Sakarya ilinin kısa bir tanıtımını gerçekleştirecektir.

Fahri Tuna: Sayın Vali vekilim, Sayın Rektör vekilim, değerli hocalarım ve sevgili öğrenciler; öncelikle kurumum ve şahsım adına hepinizi sevgiyle, saygıyla, takdirle selamlıyorum. Kazım Bey sağ olsun bu anlamlı sempozyum başlangıcında şehri tanıtıcı bir bölüm olmasını arzu etti. Ümit ediyorum ki bu soğuk kış zamanı sizi şöyle Sakarya'yı dolaştırırken fazla yormamış, ama daha çok güzel görüntülerle sabah girişi yapmış oluruz. Sakarya gönlümüzün başkenti öyle mi? Bir görelim. Önce ilin genelini tanıyalım istiyorum sonra da Adapazarı'na gelelim…

Sunucu Günay Demirci: Sayın Tuna'ya teşekkür ederiz. Açılış konuşmalarını yapmak üzere Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı Sayın Yrd. Doç. Dr. Kazım Yıldırım'ı davet ediyorum.

SAÜ Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı Sayın Yrd. Doç. Dr. Kazım Yıldırım'ın Sempozyum açılış konuşması: Sayın Vali vekilim, Sayın Rektör vekilim, Sayın Dekanım, değerli öğretim üyeleri, değerli konuklar, sevgili öğrenciler hepinize hoş geldiniz diyorum. Sempozyumun ilimize ve ülkemize hayırlı olmasını temenni ediyorum. Sempozyum geçen yıl 17 Kasım tarihinde yapmış olduğumuz panel sonucunda, Başkent Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı Prof. Dr. Işıl Bulut, Hacettepe Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Beril Tufan ve Doç Dr. Ertan Kahramanoğlu hocalarımızın teşvikiyle burada, önümüzdeki yıl yapabilir miyiz? Diye bir fikir ileri sürdüler. Sonra Hacettepe Üniversitesi Bölüm Başkanı prof.Dr. Sevil Atauz'un ve Başkent Üniversitesi'nin desteği ile yapabileceğimizi gördük ve bugün bu toplantıyı burada düzenledik. Toplantıyı düzenleme kararı alındıktan sonra Üniversitemiz rektörlük personeline ve başta rektörümüz Prof. Dr. Mehmet Durman Beyefendiye, yardımcılarına, o dönem hem dekan hem de rektör yardımcısı olan Prof. Dr. Mehmet Alpargu hocamıza huzurlarınızda desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum. Böylece yola çıktık bu sonucu meydana getirdik, Adapazarı'mızda böyle bir sonucu gerçekleştirmiş olduk. Bölüm olarak yeni bir bölümüz; 68 öğrencimiz var. Bugün yaklaşık altmışa yakın bildiri tartışacağız. Sempozyum süresince çeşitli üniversitelerden ve illerden gelen bilim adamlarımızın katkılarıyla. Ben açılış konuşmasını fazla uzun tutmak istemiyorum, hepinize teşrif ettiğiniz için bölümümüz adına teşekkürlerimi arz ediyor, saygılarımı sunuyorum.

Sunucu Günay Demirci: Bölüm başkanımız Sayın Yıldırım'a Teşekkür ederiz. Konuşmalarını yapmak üzere Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi dekanı Prof.Dr. Hüyeyin Murat Tütüncü'yü davet ediyorum.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Hüseyin Murat Tütüncü 'nün konuşması: Sayın Vali vekilim, Sayın Rektör vekilim, değerli konuklar ve çok değerli bilim insanları! Hepinize konferansa hoş geldiniz diyorum. Konferansın konusu çok önemli bence, çünkü ben eğitimde ailenin rolüne çok inanıyorum. Aile çok önemli bence, yalnız bunu üniversiteye de taşımamız lazım. İleride şöyle bir konferans bekliyorum -Üniversite Gençliği- Aile, Öğretim Üyeleri-. Çünkü üniversitelerde öğretim üyeleri ve aileler çok kopuk birbirlerinden. Daha yakın zamanda çok güzide bir kızımızı bir bölümümüzde üzücü bir olay sonucu kaybettik. Bunda bizim de suçumuz olduğuna inanıyorum. Çünkü aile ile okul arasındaki kopukluk böyle şeylere yol açıyor. Onun için ilerde inşallah şöyle bir konferans da görürüz. "Aile ile üniversite ilişkisi nasıl olmalı? Nasıl düzenlenmeli? Ve Üniversite gençliği nasıl sağlıklı eğitim almalı?" Bu konudaki konferansları da bekliyoruz.

Hepinize şahsım ve Fakültem adına hoş geldiniz diyorum ve konferansın karşılıklı bilgi alışverişi içinde geçeceğinden eminim, mutlaka hatalarımız olacaktır, bunlardan dolayı şimdiden sizlerden özür diliyor ve yeniden hoş geldiniz diyorum.

Sununu Günay Demirci: Sayın Tütüncü'ye teşekkür ediyoruz.

Değerli konuklar açılış konuşmalarını yapmak üzere Sakarya Üniversitesi Rektör Vekili Sayın Prof. Dr. Hasan Rıza Güven'i davet ediyorum.

Sakarya Üniversitesi Rektör vekili sayın Prof. Dr. Hasan Rıza Güven'in konuşması:

Üniversitemizin ve üniversitelerimizin değerli öğretim üyeleri, bölümümüzün çok kıymetli öğretim elemanları, sevgili öğrenciler, basınımızın güzide mensupları. Üniversitemiz Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet bölümü tarafından düzenlenen ve üç gün sürecek olan çocuk ve aileye yönelik sosyal hizmetler ana temalı sosyal hizmet sempozyumuna hoş geldiniz diyorum. Konuşmama başlamadan önce gelen bir telgraf var onun hakkında sizi bilgilendirmek istiyorum. Sayın Devlet Bakanımız Nimet Çubukçu önceden bir programı olduğu için katılamayacağını belirtiyor, emeği geçenleri kutluyor ve katılımcılara saygı ve sevgilerini sunuyor. Bu sempozyumda sizlerin de bildiği gibi ana temanın yanında alt temalarda var ki, bunların her biri ayrı ayrı önemli. Sokak çocukları, suç ve çocuk suçluluğu, aile içi sorunlar, madde bağımlılığı, göç, gecekondu, sığınma sorunları, küreselleşmenin aile, grup, birey üzerindeki etkileri, gençlik sorunları, aile refahı ve sosyal uygulamaları, çocuk ve gençlik refahı sosyal uygulamaları, sosyal hizmet mesleğinin sorunları ve alt temalar. Şimdi burada çocuk ve aile dediğimiz zaman bu konu büyük ölçüde gençleri ilgilendiriyor. Salonda öğrencilerimiz olduğu için onlara bir-iki mesaj vermek istiyorum. Bizim toplumumuzun geleceğisiniz ve bugünkü koşullarda bizler karamsarlığımızı sizlerin varlığı ile umuda dönüştürüyoruz. Sizlerden beklediğimiz mesleğinizi ve ailenizi ön planda tutmanızdır. Ne kadar fazla ailenizle yakınlığınız devam ederse, ne kadar fazla meleğinizle bağlantınız güçlenirse o kadar başarılı olacağınız ve bizim umudumuz olmaya devam edeceğinizi umarız. Bunlar temel taşlarımız bunların arasından önünden herhangi bir şey geçiyorsa bilin ki bir yerde hata yapıyorsunuz. Bunlardan herhangi birinin önemini azaltıyorsa bir başka hadise arkadaşlık, dostluk, yakınlık, bilin ki gene dönüp bir düşünmek lazım. Hiçbir şey ailenizden önemli olmamalı, hiçbir şey meslek hayatına atılmadan önceki bilgileri kazanımından önemli olmamalı. Tabii burada üniversitemize de rol düşüyor. Üniversitemizde hepinizin bildiği gibi klüplerimiz var, öğrenciler üzerinde baskı unsuru oluşturmasın diye aldığımız tedbirler var. Herkes evindeki kadar

rahat olmalı ve özgür olabilmeli. Kendi düşünce yapısını geliştirebilmeli bunun tabi üniversite koşullarında bizim üniversitemiz gerçekleştirilmiş hiçbir baskı gurubunun etkisi yok. Bir öğrenci temsilciliğimiz var buna bağlı olarak bölüm ve sınıf temsilcilerimiz vasıtasıyla sorunlar çözülmeye çalışılıyor. Yine üniversitemizde sizlerin meslek hayatına daha iyi hazırlanmanız için çok önemli gelişmeler var. Kalite güvencesi çalışmaları, bilgisayar teknolojilerinde oldukça iyiyiz, Uzaktan eğitimde üçüncüyüz, yurt dışına en fazla öğrenci gönderen üniversiteyiz, bu tabi öğretiminizin bir yılını veya bir yarıyılını yurt dışında geçirmiş olmanız çok açıdan size kazanç sağlayacak, hem yabancı diliniz gelişecek hem sosyal kültürel yönden bir zenginlik oluşacak hem de bana göre ülkenizin kıymetini çok erkenden anlayacaksınız. Bugün gerçekten Avrupa üniversitelerinde bizim yakaladığımız gelişmişlik birçoğunda yok, işbirliği içerisinde olduğumuz üniversitelerin çoğuna giden öğrencilerimiz, hocalarımız görüyor, gene hocalarımızın da her isteyenin gidebildiği bir kontenjan zenginliği var. Erasmus konusunda geçen sene yurt dışına Erasmus kontenjanıyla gitmek isteyip de gidemeyen hocamız olmadı. Yine öğrencilerimizden de belli bir seviyede olan herkesin bu imkânı var. Bütün bunlar avantaj, bütün bunlar mesleğinizde daha ileriye gitmek ve mezun olduktan sonra üniversitemizin ismini duyurmanız açısından çok faydalı olacak. Yine burada bu bölümde bulunan öğrencilerimizin öğrencilik süresince yapabileceği çok çalışma var; sosyal konularda, toplumsal duyarlılık projeleri kapsamında Adapazarı'nda İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğünün çeşitli kurumları var. Buralarda kendini geliştirme âdeta Adapazarı'nı bir laboratuar alanı gibi kullanma şansı da var.

Ben biraz sempozyumun kendime göre amacından da bahsetmek istiyorum. Bir kısmı arzu ettiğim şeyler, bir kısmı programa göre gerçekleştirilecek şeyler. Çocuk ve aileye yönelik toplumsal davranışların ve sosyal hizmet konusundaki uygulamaların tartışılması amaçlanıyor. Bu sosyal hizmet uygulamalarının aile ve çocukla ilgili alanlarında karşılaşılan sorunların nasıl çözüleceği ele alınıyor. Bu hizmet alanıyla ilgili diğer disiplinler var, bunlarla ilişkiler nasıl geliştirebilir. Yine toplumun sosyal hizmete yaklaşımı üzerinde durulması gerekiyor ve sosyal hizmetin toplumda sosyal bilinci en üst düzeyde olacak şekilde yaygınlaşması ve böylece sosyal hizmet alanında yepyeni kaynakların oluşturulmasının yolları da ele alınmalıdır, ele alınacaktır. Toplumsal bilinç çok önemli; bugün toplumda insanları gerçekten bir birine kaynaştıracak, insanları anlamsız beklentiler, şaşalı yaşamlardan uzaklaştıracak, her kesimin dertlerine çare bulmak gerektiği gibi bilinçlenecek bir görevimiz var aslında ve bu bir tutkal; bir yerde ana birleştirici unsur. Başka şeyleri birleştirmek amacıyla kullandığınız zaman toplumu katılaştırıyorsunuz, biliyorsunuz; ama bu yaklaştırıyor birleştiriyor bu çok önemli. Bugün bazı üniversitelerde İngilizce hazırlık da beraber toplumsal duyarlılık projeleri yapmış olma zorunluluğu var, bizim üniversitemizde de toplum gönüllüleri var, sivil toplum organizasyonu dersi var. Bu ders kapsamında ders alan tüm öğrenciler bir toplum gönüllüsü, Adapazarı'nda ve Türkiye'nin her yerinde görev yapıyorlar. Yine toplum gönüllüleri kulübü var. Bu toplum gönüllüleri kulübünde yer alan arkadaşlar gerçekten olağanüstü çalışmalar yapıyorlar, belki de toplumun şu anda toplumsal duyarlılık yönünden en duyarlı kesimi gençliktir diyebiliriz. Ama diğer taraftan üniversiteyi kazanamayan kahve köşelerinde, interneti, cep telefonunu olumsuz kullanan, maalesef televizyon programlarıyla, yaygın eğitim anlayışımızla çarpık olumsuz gelişen bir gençlik var. Biraz önce söylediğim gençlik, ilerde o gençliğin de bir yerde yol göstericisi, bir yerde bizim çıkaramadığımız zor koşullardan çıkaranı olacak diye düşünüyorum. Gerçekten çok ağır bir görev düşüyor. Her anı, her günü çok iyi değerlendirmeniz gerekiyor. İlkeleriniz; bugününüzün dünden, bu haftanın geçen

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

haftadan, bu ayınızın geçen aydan daha iyi olması ve sürekli geliştiğinizi hissetmeniz, hiçbir zaman sınıfınızda, aranızda, komşularınızda kömürünü alamayan insanlar varken onlara uzak kalan bir yapıya gitmemniz olmalıdır. Devamlı toplumu gözleyin, devamlı araştırın, bulun çıkarın, paylaşın, bunlar çok önemli. Bunlar gerçekten toplumun temel ihtiyaçları. Burada nasıl ki bir sivil toplum organizasyonu dersi kanalıyla oluşturduğumuz toplum gönüllüleri var, burada aslında toplumun çok önemli hizmetkârları var, biz de hizmetkâr yetiştiriyoruz ve hizmetkâr olmak zorundayız. Aksi takdirde bugün bizlerin yönettiği insanlar gelecekteki ağır yükü kaldıramayacaklardır.

Sempozyumumuzda ikili konferanslar, paneller, sözel bildiri sunumları yanında üniversitemizi, ilimizi tanıtmak için sosyal ve kültürel etkinlikler olacaktır. Onlardan bir tanesini Fahri Bey çok güzel yerine getirdi. Adapazarı'mızın çok güzel bir fotoğrafını gözlerimizin önüne serdi. Bu sempozyumumuzun düzenlenmesinde emeği geçenler var. Prof. Dr. Mehmet Alpargu, Prof. Dr. Murat Tütüncü, Düzenleme Kurulu Başkanı Yrd. Doç. Dr. Kazım Yıldırım, Organizatör Yrd. Doç. Dr. Neşide Yıldırım. Ben bu kişilere teşekkür etmek istiyorum. Yine ülkemiz kuruluşları olan Tübitak'a, Büyükşehir Merkez Belediyesine, Adapazarı Ticaret ve Sanayi odasına, İzmit aydınlar ocağına teşekkür etmemiz gerekiyor. Çünkü son derece önemli bir toplantının yapılmasında her birinin ayrı ayrı emekleri var, hepsi bir araya gelerek bu oluşumu gerçekleştirildiler. Sempozyumun başarılı geçmesi dileği ile hepinize saygılar sunuyorum, öğrencilerimizi de sevgiyle kucaklıyor gözlerinden öpüyorum.

Prof.Dr. Hasan Rıza Güven
Sakarya Üniversitesi Rektör Yardımcısı

Sunucu Günay Demirci: Sayın Prof. Dr.Güven'e teşekkür ederiz. Değerli konuklar oturumlara başlamadan önce sempozyumumuza çok değerli katkıları olan kuruşlara teşekkür belgeleri verilecektir.

Teşekkür belgelerini almak üzere; Adapazarı Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Adapazarı Merkez Belediye Başkanlığı, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı, Bilgi Hastanesi Başhekimliği ve Kocaeli Aydınlar Ocağı Başkanlığını sahneye davet ediyorum. Teşekkür belgelerini vermek üzere Sakarya Üniversitesi Rektör Vekili Sayın. Prof. Dr. Hasan Rıza Güven'i davet ediyorum.

Sunucu Günay Demirci: Saygı değer konuklar, sempozyumdaki oturumlar yarım saatlik bir aradan sonra devam edecektir. Hepinize çok teşekkür ederim. Saygılarımla.

OTURUM-01: (KONFERANS)

BAŞKAN: Prof. Dr. Işıl BULUT

"Türkiye'de Sosyal Hizmet ve Sosyal Hizmet Uygulamaları"

Prof. Dr. Sema KUT; Emekli Öğretim Üyesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksek Okulu Eski Müdürü, (Bildiri, Prof Dr. Işıl bulut tarafından okunmuştur)

Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı Sayın. Yrd. Doç. Dr. Kazım Yıldırım'ın konuşması: Değerli katılımcılar, esas itibari ile açılış konferansını yapmak üzere bu mesleğin duayeni sayılan Sayın Prof. Dr. Sema Kut Hocamız aramızda olacaklardı. Ancak; rahatsızlığı dolayısıyla gelemediler. Sema Kut Hocamla ben birkaç kez telefonda görüştüm, gerçekten Adapazarı'na gelmeyi çok arzuladığını ifade etti. Çünkü çocukluğu ve gençliğinin bir kısmı Adapazarı'nda geçmiş, bu sebeple Adapazarı'na ayrı bir özlem duyduğunu, gelmeyi çok arzuladığını inşallah sıhhati el verirse gelebileceğini belirtmişti. Bizde sıhhati iyi olur diye ümit etmiştik, ancak son anda rahatsızlığı dolayısıyla gelemeyeceğini iletti. Kendilerine huzurlarınızda şükranlarımı arz ediyorum. İki kitabını bize hediye olarak göndermiş, onun için de çok teşekkür ediyorum. Kendisi kısa da olsa bir konuşma metni hazırlamış, Işıl Hocamız, Sema Hocamızın konuşmasını sizlere takdim edecek. Ben Işıl Bulut Hocamı konuşmasını yapmak üzere davet ediyorum. Sema Hocanın hem konuşmasını, hem de açılış konuşmasını yapmak üzere, buyurun Sayın Işıl hocam.

Prof.Dr. Işıl Bulut'un Prof Dr. Sema Kut'un Bildirisiyle İlgili Konuşması:
Değerli Rektör vekilim, değerli öğretim üyeleri, sevgili katılımcılar, sosyal hizmet uzmanları ve sevgili öğrenciler, esasen Sema Hanım'ın yerine konuşmak bir bakıma büyük bir şeref; ama bir bakıma da onun yerine konuşmanın güçlüğünü hissediyorum burada. Ben öncelikle size Sema Hoca'yı biraz tanıtmak istiyorum. Çünkü ben bu oturumun başkanıydım. Sema Hoca gelse de kısaca kendisinden bahsetmek programımda vardı. Sema Hanım İstanbul'da doğdu ve Amerikan Kız Lisesini bitirdikten sonra Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünden 1957 de mezun oldu. Yüksek Lisansını İngiltere'de Swanse Üniversitesinde Sosyal Hizmetler konusunda tamamladı. Doktorası Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi ve Aile İlişkileri Bölümündendir. Çünkü Sosyal Hizmetler Akademisi olarak başlayan sosyal hizmet eğitimi, önce Sağlık Bakanlığına bağlıydı ve bakanlığa bağlı olduğu için elemanların akademik kariyer yapma zorunluluğu söz konusuydu ancak, Bakanlığa bağlı bir akademide bunu gerçekleştiremiyorlardı o zaman ve kişiler için bayağı zorlu bir savaşım vardı dışarıda akademik kariyer yapma konusunda. Ve Prof. Dr. Sema Kut, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler ana bilim dalında 1982'de doçent, 1988'de de profesör unvanını aldı, Çünkü 1982 yılında Sosyal hizmetler akademisi Hacettepe Üniversitesine bağlandı, Yüksek okul oldu. Ve buradaki öğretim üyeleri Hacettepe Üniversitesi bünyesinde akademik kariyer yapmaya hak kazandılar. Prof. Dr. Sema Kut öğrenciliği sırasında ODTÜ'de öğrenci işleri sorumlusu olarak çalıştı. İngiltere'den döndükten sonra Sosyal Hizmetler Akademisi öğretim görevlisi ve müdür yardımcısı olarak görev aldı. 1979-1982 yılları arasında da Sosyal hizmetler akademisi müdürlüğü görevini başarıyla yürüttü. 1982 yılında sosyal hizmetler akademisi Hacettepe'ye bağlanıp Sosyal Hizmetler Yüksekokulu adını aldıktan sonra da yüksekokulun müdürlüğünü 1998'deki emekliliğine kadar sürdürdü. Prof. Dr. Sema Kut yurt içi ve yurt dışında resmi ve

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

hükümet dışı kuruluşlarda çeşitli görevler aldı. Tabi uzun yıllar süren görevleri size tek tek sunmayacağım, ama bunların içinde çok önemli gördüğüm birkaç şeyi bahsetmeden geçemeyeceğim. Bunlar arasında Türkiye'de özellikle Yardım Sevenler Derneği ve Türkiye Aile Planlaması Derneğinin gelişmesinde çok önemli bir payı vardır Sema Hoca'nın. Ve iki derneğin de uzun yıllar yönetim kurulu üyeliğini yaptı. Özellikle Türkiye Aile Planlama Derneğinin yurt dışında temsil edilmesinde çok önemli görevler üstlendi. Avrupa Birliği üst düzey AİDS Projesi sorumluluğunu aldı ve götürdü. Uluslararası Planlı Aile Federasyonun da Avrupa bölgesi temsilciliğine kadar yükseldi. Uluslararası çalışma örgütünde çeşitli projelerde danışmanlık yaptı. Devlet planlama Teşkilat'ının çeşitli komite ve komisyonlarında görev aldı. Birleşmiş Milletler Dünya Nüfus Konferanslarında 1984 ve 1994'te önemli görevler üstlendi. Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliğine Sosyal Hizmetler Yüksekokulunun üye olmasını sağladı ve aynı örgütün yönetim kurulu üyesi olarak uzun yıllar çalıştı. Şimdi bizler Başkent Üniversitesi 2002 de kurulmuş bir üniversite Sema Hanım'dan aldığımız bu bilgiler çerçevesinde kurulur kurulmaz Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliğiyle ilişki kurduk ve biz de oranın üyesi olduk ve Sema Hanıma buradan cidden teşekkür ediyorum. 1988'de Sosyal Hizmetler Yüksekokulundan emekli olan Sema Kut yarı zamanlı olarak derslere devam etti bir süre ve 1993 yılında başladığı GAP İdaresi Danışmanlığına da uzun yıllar devam etti. Böyle bir profesyonel özgeçmiş yanında biraz da insan olarak Prof. Dr. Sema Kut'tan bahsetmek istiyorum. Bunu söylerken her zaman çok duygulanırım çünkü. Sema Hanım ben okula girmek için müracaat ettiğimde benim mülâkatım sırasında vardı ve tanışıklığımız o gün başladı. Daha o gün sıcak bakışlarını ve insancıl davranışlarını üzerimde hissetmiştim. Öğrenciliğim sırasında Sema Hanım ile çok güzel hatıralarım vardır. Bunlardan sadece birini sizinle paylaşmak istiyorum. Bizim öğrenciliğimizde yaz stajlarımız vardı ve köylere giderdik Bünyan'ın Elbaşı Köyünde ben de pratik çalışma uygulamamı yapıyordum. Yıl 1965 öğrencilerimizin hiç biri doğmamıştı. Orada ben çok büyük rahatsızlık geçirmiştim ve diğer hocalarım benim Ankara'ya dönmem gerektiğini fakat ben o kadar büyük bir arzuyla gitmiştim ki bu bir aylık staja dönme ihtimalim söz konusu olduğunda çok üzüldüm; ama staja devam edemeyecek kadar da hastaydım. Sema Hanım büyük bir anlayışla beni göndermedi ve benimle beraber Bünyan, bildiğiniz gibi Kayserinin bir kazasıdır, beni haftada iki gün Kayseri'ye taşıdı, orada ufak bir operasyon geçirdim. Sema Hanım biraz kilolu bir bayandı o zaman ve şu göğsünde yatarak hastaneye gidiş gelişlerimizi, acı çektiğim sıralar elimi tutmasını anıyorum ve bunu kendisiyle de sık sık paylaştım. Sema Hanımın göğsü çok rahattır, çok insancıldır ve bu insancıl duyguları her zaman herkese ihtiyacı olduğunda fazlasıyla vermiştir. Şunu ifade etmek istiyorum ki Sema Kut sadece profesyonel kişiliği ile değil aynı zamanda insani değerleriyle de çok büyük önemi olan bir kişidir. Bu meslekte bu kadar başarılı olmasının temelinde insanları bu kadar sevmesi var. Ve On yıl Hacettepe Üniversitesinde iken Ertan Beyle birlikte Sema Hanımın yardımcılığını yürüttük ve o sırada profesyonel birlikteliğimiz daha da perçinleşti. Ben duygularımın çok azını sizinle paylaştığını düşünüyorum ama bu açıdan hakikaten hocama bir kere daha teşekkür etmek istiyorum. Arzu ederdim ki burada olsun ve benim burada söylediklerimi duysun. Kendisi gelmeyi çok arzu etti Kazım beyin de ifade ettiği gibi. Hatta son güne kadar gelmek için çalıştı, fakat yürüme güçlüğü ve çok ağrıları olduğu için sonunda gelememeyi kabullendi. Bir yazı hazırladı şimdi sizinle o yazıyı paylaşacağım.

Prof.Dr.Sema Kut Hocanın yazısı:
Yazı şöyle başlıyor;
Sayın Rektör Vekilim

Değerli Katılımcılar,

Sevgili Sosyal Hizmet Uzmanları ve

Sevgili öğrenciler

Hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

2007 Sosyal Hizmet Sempozyumu'na ev sahipliği yapan Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'ne nazik davetleri için teşekkür ederim.

Bugün benden istenen, *Türkiye'de Sosyal Hizmet ve Sosyal Hizmet Uygulamaları* konusunda bir konuşma yapmam. Sempozyum programı içinde aile konusunda ülkemizde uygulanan çalışmaların yoğunlukta olması nedeniyle ben uygulamaların ne olduğu değil, yaklaşımların ne olduğuna değinmek istiyorum. Kuşkusuz, sosyal hizmetin mesleki uygulamalarından söz ederken meslekleşme sürecinin uzun serüvenine çok kısa değinmek istiyorum.

Pek çoğunuzun bildiği gibi feodal düzeninin bozulması ve endüstri öncesi düzene geçiş, özellikle Avrupa'da çok sancılı olmuştur. Yoksulluğun, işsizliğin büyük boyutlara ulaştığı toplumlarda; gönüllü çalışmalar, hayırseverlik ve inançların yönlendirdiği yardımlar yetersiz kalmaya başlamış ve 1601 tarihinde İngiltere'de çıkarılan "Yoksullar Yasası" ile bu yardımlar kamulaştırılmıştır. Önceleri kiliselerin sorumluluğuna verilen hizmetlerin daha sonraları birtakım sosyal araştırmacıların konuya eğilmesiyle yapılan araştırmaların ışığında; Cambridge ve Oxford Üniversiteleri öğretim üyelerinin yoksul kesimler arasına girerek yaptığı çalışmalar, çeşitli mesleklerin girişimleriyle verilen hizmetlerin yetersiz kaldığını, bu alanda bir farklı mesleğe ihtiyaç olduğunu ortaya koymuş; bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ve yapılan çalışmalardan elde edilen deneysel bilgi ve verilerin ışığında **sosyal hizmet** (social work) bir meslek olarak ele alınıp, ilgili eğitim programları 1800'lerin ikinci yarısında başlamıştır.

Bu çok kısa özetlemeden sonra hemen günümüze gelmek istiyorum. Günümüzde sosyal hizmet evrensel boyutta bir meslek kimliği kazanmıştır. Bu gün sosyal hizmet, kendine özgü kuramsal ve deneysel bilgi birikimi, yöntem ve ilkeleri ile ve tüm Dünya'da eğitim kurumlarında yetişen meslek elemanlarıyla, ülkelerin kalkınması ve küreselleşme sürecinde önemli bir meslek olarak yaşamını sürdürmektedir.

Ülkemizde 1961 yılında başlayan sosyal hizmet eğitimi 1965 yılında meyvesini vermiş, 25 sosyal hizmet uzmanının var olan sosyal hizmet kurumlarında yer almasıyla mesleki çalışmalar başlamıştır. Günümüzde 2007 yılında Sosyal Hizmet uzmanları çok çeşitli hizmet alanlarında çalışmaktadır. Özellikle son yıllarda çeşitli üniversitelerimizde başlatılan "sosyal hizmet eğitimi", Sosyal Hizmet Uzmanı sayısını artırarak mesleki çalışmaların daha güçlü kılınmasını sağlayacaktır.

Ülkemizdeki mesleki sosyal hizmet uygulamaları üzerinde dururken, mesleğin odağı ve amacını iki sözcükle ifade edecek olursam, bunlar öncelikli olarak yoksulluk ve

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

yoksulluğun ortadan kaldırılması ya da aza indirgenmesidir. O halde hizmetlerin uygulanmasında öncelikli olan, yoksulluğun nedenleri üzerinde durmaktır. Bu nedenler arasında işsizlik, eğitimsizlik, sağlıksızlık, bedensel ve ruhsal engellilik, gelir dağılımındaki dengesizlik, sosyal güvence yoksunluğu, sosyal ve kültürel dışlanma gibi sorunları sayabiliriz.

O halde yoksulluğun giderilmesi için bir takım önlemlerin alınması gerekir ki bu önlemleri oluşturmak ve yönlendirmek sosyal politikanın işlevi olmaktadır. Sosyal politikaya işlevsellik kazandıran etkinliklerin başında sosyal hizmetler ve hizmetlerin uygulanmasında sosyal hizmet mesleği önde gelmektedir. Aynı zamanda sosyal hizmet mesleği, sosyal politika oluşturma sürecinde yer alması gereken önemli bir meslek olmaktadır.

Sosyal hizmet mesleği, birey, grup ve toplum düzeylerinde tedavi edici, önleyici ve geliştirici nitelikte kendine özgü yöntem, teknik ve yaklaşımları uyguladığı müdahale biçimleriyle toplumsal kalkınmaya katılır ve destek verir. Ayrıca, sosyal hizmet engelliler gibi kendi sorunlarını çözebilme gücüne sahip olamayanların rehabilitasyonunu ve toplumla ilişkilerinin düzenlenmesini; başka bir değişle bireyin topluma yalnız tüketici olarak değil, üretici olarak katılmasını sağlamaya çalışır. Koruma hizmetlerinde pek çok toplumda kurum bakımı yerine toplumsal koruma yöntemi tercih edilmektedir.

Bütün bu söylediklerim sizler için bilinmeyenler değil. Ama ben bildiklerinizi bir daha tekrarlıyorum. İnsana bütüncül yaklaşımı ilke olarak kabul eden sosyal hizmet mesleği diğer mesleklerle sadece işbirliğine değil aynı zamanda ekip çalışmasına inanır. Ancak burada dikkat çekilecek nokta hiçbir mesleğin başka bir mesleğin rolünü oynaması değil, kendi özgünlüğü ile ekipte olduğunu bilmesidir.

Önemli saydığım bir konu daha var. Her toplumda olduğu gibi kendi toplumumuzda da gelenek ve göreneklerimiz ve toplumsal değer ve inançlarımız doğrultusunda insani duyguların ve merhamet duygularının yönlendirdiği toplumsal dayanışma ve paylaşmaya yönelik geleneksel uygulamalar vardır ve olmalıdır. Bu olacaktır. Aç olanı doyurmak, üşüyeni ısıtmak, hastayı iyileştirmek gibi.. Ancak bilinmelidir ki bütün iyi niyetlere rağmen yapılan bu tür hizmetler, insan onurunu zedeleyici olduğu kadar yoksulluğun sürdürülmesi bakımından da risk taşır. O nedenle geleneksel uygulamaları mesleki hizmet olarak algılamak yanlıştır. Ülkemizde bu tür geleneksel hizmetler, maalesef, resmi sosyal politika içeriğinde yer almaktadır.

Önemli bir konuya daha değinmek istiyorum. Sosyal ve insani gelişmeyi amaçlayan hizmetlerin toplumsal maliyeti yüksek, dönüşümü oldukça uzun vadelidir. Ancak gelişmemişlikle bir arada yoksulluğun süregelmesinin toplumsal maliyeti çok daha yüksek, dönüşümü ise yok denecek kadar azdır. Bu tür hizmetlerin gelişmesi için kamunun ayıracağı pay çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. O nedenle bu paya özel sektör ve üçüncü sektör olarak anlaşılan sivil toplum örgütlerinin katılması gerekir. Öte yandan ekonomik gelişmenin kazanımlarının mümkün olduğu kadar sosyal ve insani hizmetlere transfer olması gerekir. Ekonomik kalkınma gerçekleştiği ölçüde sosyal ve insani kalkınma gelişir ve bu kalkınma ekonomik kalkınmayı hızlandırır, sosyal maliyeti düşürür. Sosyal hizmet mesleği bu işleyiş içinde başka meslekler arasında önemli katkısı olan bir meslektir.

Daha fazla sabrınızı tüketmeden sizlere bazı sorular sorarak sözlerimi bitirmek istiyorum. Arkanıza yaslanın ve sosyal hizmetleri mesleki açıdan değerlendirin. Sosyal politikanın sizden talepleri nedir? Yoksulluk çemberini kırmakta ne kadar güçlüsünüz?. Bilginizi gereği gibi kullanabiliyor musunuz? Ve sosyal politikayı yönlendirmede ne kadar başarılısınız?

Sizleri bu düşüncelerinizle baş başa bırakırken sözlerimi bitiriyorum; başarı dileyerek, sosyal hizmet mesleği yönünden böylesine önemli bir bilimsel toplantıda bana da katkıda bulunma fırsatı verdikleri için Sakarya Üniversitesi'ne teşekkürlerimi yineliyorum.

Prof. Dr. Sema Kut

Yrd.Doç.Dr. Kazım Yıldırım: Prof.Dr. Sema Hocanın teşekkür belgesini Sayın Prof Dr. Işıl Bulut'a Rektör adına takdim ediyorum. Şimdi Sema Hocamız tabi aramızda değil ama bütünüyle biz onun varlığını hissettik. İnşallah en kısa sürede yanımızda olur, en kısa sürede kendisini ziyaret etmek istiyorum. Hocam bunu şu anda size takdim etmek istiyorum, Rektör Bey'imizin teşekkür belgesidir.

Öğleden önceki oturumumuz burada son bulmuştur, öğleden sonraki oturumlar 13.30 da başlayacaktır. Teşekkür ederim.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

OTURUM–02 (PANEL)

BAŞKAN: Prof. Dr. Işıl BULUT

"Sosyal Hizmet Eğitimi"

Konuşmacılar:

Prof. Dr. Sevil ATAUZ (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Aliye Mavili AKTAŞ (Adnan Menderes Üniversitesi)

Doç. Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU (Başkent Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Kazım YILDIRIM (Sakarya Üniversitesi

Prof. Dr. Işıl Bulut:

Değerli katılımcılar bu bir saatlik gecikme için hepinizden özür diliyoruz. Bir arkadaşımızın otobüsünün gecikmesi nedeniyle bu oldu. Aliye Hanım birazdan ulaşacak buraya geldi. Zamanında olmamak cidden çok üzücü bir şey hepinizden tekrar çok özür diliyoruz.

Şimdi bugünkü panelimizin konusu Sosyal Hizmet eğitimi. Sizlerin de bildiği gibi 1961'de başlayan sosyal hizmet eğitimi 2002'ye kadar sadece tek okulda, önce Sosyal Hizmetler Akademisi, sonra da Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu olarak yaşamına devam etti. 2002'de Başkent Üniversitesi'nde yeni bir bölüm kuruldu. Buna bağlı olarak birden bire sosyal hizmete ilgi üniversitelerde de artmaya başladı ve Sakarya Üniversitesi de 2006'da kuruldu. Ve hani eskiler derler ya, "ayağınızı sürterseniz arkası hızlı gelir". Herhalde öyle oldu ve Türkiye'de birdenbire çeşitli üniversitelerde Sosyal Hizmet Bölümleri açılmaya başlandı. Aydın'da, Konya'da açıldı, Ankara'da, Ankara Üniversite'si bünyesinde açıldı, Dicle Üniversitesinde de açıldı, Isparta ve Muğla da açılmak üzere. Bu nedenle bundan sonraki sempozyumlarda çok daha fazla illerden, sosyal hizmet okullarından temsilcilerimiz olacak. Biz böyle bir sosyal hizmet eğitimi panelini planlarken çok fazla kişi değildik. Bu nedenle dört okul burada yer alıyor.

Birinci olarak Prof. Dr. Sevil Atauz, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü adına konuşacak:

Prof. Dr. Sevil Atauz:

Böyle bir toplantıyı kahramanca aldıkları için başta Kazım Bey olmak üzere bu üniversitenin bütün mensuplarına, bölümün mensuplarına, çok güzel karşıladılar çok içten karşıladılar hepsine teşekkür etmek istiyorum. Bu bilimsel toplantıların hangi meslekte hangi alanda olursa olsun, son derece önemli olduğunu düşünüyorum. Bu sempozyumları biz başlatırken bunun sadece bilim alanında çalışanlar, bütün sosyal hizmetler alanında çalışanlar ve interdisipliner yaklaşımla bu alanla ilgili bütün herkese açık olmasını, bunun hedeflerinin amaçlarının doğru konulduğunda, bu tür toplantıların çıktılarının da alana ve eğitime çok büyük katkıları ve yansımaları oluyor. Daha önceki bütün sempozyumların kitabı çıktı çok farklı yörelerde yaptık, sadece Ankara'da yapılmamıştı. Bunu da bir bilgi olarak vermek istiyorum ve bu kitaplar da hâla referans kitabı olarak kullanılıyor. Tabi bunun için de bu kurgunun akademik olması ve

akademik kurullarla netleştirilmesi ve aşağı yukarı da bir consensus a varılması iyi oluyor. Temalar çerçevesinde ve alt temalar olması genel kongrelere farklı olarak bir özellik taşıyor. Şimdi genel kongrelerde bir alanla ilgili daha çok o yıl içinde yahut iki yıl içinde yapılıyorsa iki yıl içinde, neler üretildiği? Neler ortaya çıktığı? Daha serbest bildireler yahut farklı oturumlar biçiminde tartışılıyor, ama bizim sempozyumlarımızın hep bir teması oldu ve onun için de daha derli toplu oluyor.

Ben biraz Sosyal Hizmet Eğitimi'nin Türkiye' deki geçmişinden bahsetmek istiyorum. "Sosyal Hizmet eğitimi nerden başladı? Nerede idi? ve nereye gidiyor?" ben size çok kısa bir şekilde özetlemek istiyorum. 1961 de planlı dönemde başladı. Planlı dönemde niye 1961'e kadar başlamadı. Çünkü 1961'e geldiğinizde aşağı yukarı yarım yüzyıldan fazlasını devirmişti pek çok ülke bu alanda. Bizde niçin o zaman başladı? Bunun tesadüf olamadığını bir kere bir yere not ederek geçmek istiyorum, nedenlerine çok fazla giremiyorum. Bu 61'le başlayan Sosyal Hizmetler Akademisi ki o zaman Sağlık Bakanlığına bağlıydı. Bu yeni anlayış, yeni dönem, yeni atılımlar çerçevesinde kurulmuş bir eğitim kurumudur. Sonra 1967 yılında Hacettepe Üniversitesinde Sosyal Çalışma Bölümü kuruldu. Özellikle hastahane ile çok yakın olduğu için Tıp Fakültesi olarak başladığı için 67'de başlayan bu bölümde son derece interdisipliner bir anlayışla devam etti ve 82 yılında kapatılıp akademi ile birleştirildiğinde de 23 interdisipliner çalışan öğretim elemanı ile birlikte alanlar ve mekânlarda birleştirilerek Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu olarak devam etti.

Bu süreç içinde çok farklı anlayışlar oldu mu? Tabi bir yere kadar değişiklikler, programlarda değişiklikler oldu. Türkiye değişti, yeni alanlar açıldı, yeni anlayışlar oldu ve belki Anglo-Sakson eğitimine ağırlık veren daha çok ABD'yi referans alan, çünkü aslında bu iki eğitim kurumunun da başlanıcında Amerika'da yahut İngiltere'de yetişmiş olarak gelen hocalarımız ve onların anlayışı ile başlamıştı. Ve bütün kitaplar İngilizceydi ilk başta baktığınızda tarihçeye hep çeviriler vardır ve bunlar çok uzun yıllar kullanıldı. Mesela Freelander hâla vardır kütüphanemizde. Çok referansımız Avrupa, özellikle İngiltere dışında Avrupa olmadı. Hele dünyanın başka yerlerinde bu alanda başka neler yapılıyor referans olarak alamadık. Belki dilden belki başka nedenlerden. Zaman zaman Almanya'da eğitim görmüş hocalarımız oldu, onların getirdikleri katıldı. Ama biz eğitimin daha kurumsallaşmasında sabahleyin Işıl Hanım da bahsetti, bu Sosyal Hizmet Okulları Birliğine, bu kuruluşa katılmamız, yine Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu var katılmamız bizim eğitimimize belli mihenk taşları, belli referanslar getirdi. Referans olmadan biz kendi içimizde burası Türkiye deyip Türkiye gibi yapamayız. Biz uluslararası platformdayız ve giderek oraya entegre oluyoruz. Bütün bu ülkelerde, özellikle ABD'de denetim, yani sosyal hizmet eğitimi nasıl oluyor? Alandakiler nasıl çalışıyor? Bütün bunlar akreditasyon mekanizmasıyla oluyor. Yani siz diyelim ki burayı bitirdiniz, bizim bölümü bitirdiniz, Başkentteki bölümü bitirdiniz, Amerika'da direkt alana çıkıp çalışamıyorsunuz, ayrıca bir akreditasyon sınavına giriyorsunuz. Çalıştığınız alanla ilgili ayrıca akredite oluyorsunuz. Bunu da bir kere almak yetmiyor tabi, orada eyalet sistemi olduğu için ve bizim kadar merkezi bir yapılanma olmadığı için, hem Avrupa'da, hem Amerika'da böyle bir tane yasa yok, her eyaletin de farklı bir sistemi var onu da parantez açarak söylemek istiyorum. Fakat bunlar üç yılda bir, bazen iki yılda bir tekrarlanan akreditasyonlar oluyor; yani siz bilgilerinizi yenilemediyseniz, yeni gelişmeleri takip etmediyseniz akredite olamıyorsunuz. Komisyonlar kuruluyor ve nerede çalışırsanız çalışın benim gördüğüm bu. Mesela şöyle bir fikir vermek için söyleyeyim, aslında

biraz sayılar da çok çarpıcı, onlardan da bahsetmek istiyorum. Mesela Meo Klinik vardır, çok meşhurdur ve uluslararası düzeyde hasta kabul eder. Yetmiş sekiz (78) tane o hastanede sosyal hizmet uzmanı çalışmaktaydı ve ayrıca psikiyatri kliniğinde 29 kişi çalışıyordu ve bunlar, hep akredite uzmanlardı. Şimdi Avrupa'ya geldiğimizde bu denetim ve izleme süreci artık çok daha sıkı tutulmaya başlandı. Hem eğitimde, hem de alanda çalışanlar açısından. Bologna (Bolonya) süreci içerisinde bu işler çok standatizasyona gidiyor. Ertan Bey bana bu konuda konuşacağını söyledi. Standardizasyona giderken neler bizim referans noktamız oluyor? Birazcık bundan bahsedip geçeceğim. Herhalde kendisi daha ayrıntılı açıklayacak. Bologna(Bolonya) süreci sosyal hizmet eğitimine bir çerçeve getirdi. Biz baktığımızda Avrupa'da kimi üç yıl, kimi üç buçuk yıl, kimi dört yıl olan sosyal hizmet eğitimi ve bu eğitimi artık referansını biraz Amerikan sisteminden alarak bir bachelor sistemine geçti. Bu bachelor, yani bizim Türkiye'de de verdiğimiz bu dört yıllık eğitim de bachelor derecesidir. Onun için herkes kendini dört yıla adapte etmeye başladı. Şimdi Avrupa ülkeleriyle biraz sonra bahsedeceğim çok fazla Avrupa ülkesiyle ilişkilerimiz var. Amerikanın ötesinde bu Avrupa ülkeleri ile çok yakın çalışıyoruz. Burada eğitimdeki gelişmeler, hem bir bütünleşmeyi, hem de herkesin birbiriyle daha yakın bir ilişki içerisinde olmasını gerektirdi. Bu standardizasyon nedeni ile hem de bu standardizasyonda farklılıkları korumaya da çok özen gösteriyorlar. Yani ülkelerinin farklılıklarını, bölgelerinin farklılıklarını, alanlarının farklılıklarını korumaya da özen gösteriyorlar. Mesela bir ortak mastır programımız var orda, tartıştığımızda ve bazı sorular sorduğumuzda herkes kendine özgüdür. Yani bu kendine özgü farklı olanı da tutmak lazım. Değişim belli konularda belli standartlar açısından olacaktır eğitimde ama bölgesel farklılıklarına yahut ülkenin farklılıklarına göre farklı şeyler eklenir ya da çıkarılabilir diye bunları tartışıyoruz.

Biz bölüm olarak bir buçuk yıl öncesine kadar yüksekokulduk. Artık İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF)'de Sosyal Hizmet Bölümü olarak bulunuyoruz. Bunun getirdiği bir takım dezavantajlar oldu idari olarak, ama fakülte içinde olmak da bize çok zenginlik getirdi. Belki interdisipliner çalışmanın altını çizdi. Öğrencilerimizin, kendilerinin, referans noktalarının sadece, mekân olarak da farklı olduğumuz için, kendi içine dönük değil; fakültedeki hocalar, fakültedeki öğrenciler ve hocalarıyla öğrencileriyle birbirini kıyaslama biçiminde oldu. Bizim eğitimimiz 5 yıllık bir eğitim, ingilizce hazırlık sınıfımız var ve derslerimizin üçte biri İngilizcedir. Bu tabi çok tartışılan bir konu; öğrencilerimiz çok şikâyetçi, bazı hocalarımız da bundan şikâyetçidirler. Biz gerçekten büyük bir inatla bu üçte biri korumaya çalışıyoruz. Özellikle dış ülkelere açıldığımız da öğrencilerimiz, mezunlarımız artık giderek başka ülkelerde işler bulmaya çalışıyorlar. Birazda bu programlardan bahsetmek istiyorum. Leonardo programı, Sokrates-Erasmus programı, intensif yoğunlaştırılmış iş programları diyoruz ve ortak mastır programına başladık.

Öğretim elemanı yetiştirme stratejisi yapıyor bütün okullar, fakülteler, bölümler. Bu strateji içinde uygulamaların nasıl olacağı iyi çalışılmalı. Mutlaka bu yeni öğretim elemanlarını, yeni asistanları alıp yetiştirmek lazım. Aksi takdirde bizim mesleğimiz herkesin eğitim yapacağı bir şey geliyor diye düşünüyorum. Artık bütün Avrupa'da olduğu gibi bir yazıyı alıp oradan okumak yanlış; böyle bir şey geçmişte kaldı. Bundan sonra öğrenci merkezli eğitim olması lazım. Burada katılımcılığın altını çizmek lazım, hocaya olduğu kadar öğrenciye de çok fazla sorumluluk düşüyor. Avrupa'da yeni bir

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

sistem kuruldu. Artık verilen eğitim denetleniyor ve buna bir standart getiriyor. Ve artık sosyal hizmette kendi standartlarımızın olması gerekiyor.

Beni dinlediğiniz için hepinize çok teşekkür ediyorum.

Prof.Dr. Işıl Bulut:
Ben de Prof. Dr. Sevil Atauz'a çok teşekkür ediyorum. İkinci konuşmacımız; Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Ertan Kahramanoğlu, Kahramanoğlu Başkent Üniversitesi adına konuşacak.

Doç. Dr. Ertan Kahramanoğlu:
Hepinizi saygıyla selamlıyorum, konuşmama başlamadan önce bu kadar güzel bir sempozyumu düzenleyen Kazım Bey'e ve SAÜ' ne teşekkür ederim.

Sosyal hizmet bir meslek ve uygulamalı bir bilim dalıdır. Sosyal hizmet eğitiminin başlaması 1950'li yılların sonuna rastlar. Bundan sonraki ilk beş yılda planlı ve programlı bir süreçle eğitim ilerlemiştir.
Sosyal Hizmet bir bilim ve disiplin olarak temelde 3 bileşene sahiptir.
1- Altürizme dayalı değerler sistemi. Kısacası bir karşılık beklemeksizin yardıma muhtaç bir insana yardıma koşmaktır.
2- Davranış ve sosyal bilimleri temel alarak geliştirdiği kendine özgül bilgi sistemi vardır. Kuşkusuz her mesleğin ve her bilim dalının kendine özgü bir bilgi sisteminin oluşması gerekiyor ki bu meslek bir bilim dalı olabilsin.
3- Bu bilgilerin yetkin biçimde uygulamaya aktarılabilmesi için gerekli özgün bir beceriler sistemi gereklidir.

Eğitim işte bu çerçeve üzerine oluşmalı ki yetiştirilecek olan sosyal hizmet uzmanı yeterli ve etkin bir meslek uygulaması yapabilsin. Bunun için kuşkusuz eğitimin büyük önemi var. Ve bu eğitim etkili bir şekilde gerçekleşmezse sosyal hizmetin temel özelliklerine ulaşmamız mümkün olmayacaktır. Kuşkusuz zarar görecek olan kesim hem sosyal hizmet uzmanı olan kişiler hem de bundan yarar sağlaması söz konusu olan, hizmete muhtaç kesimler yani müracaatçılar dolayısıyla toplum olacaktır.
Sosyal hizmetle ilgili dünyada iki ana kurum vardır:
1- Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği
2- Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği
Bu birliklerinde bir araya gelişiyle birlikte 2004 yılında Avustralya'nın Adelayt kentinde yaptıkları genel kurulda alınan kararlar var. Bu kararlar sosyal hizmetin uluslararası standartlarını belirleyen kararlar. Bu kararlar doğrultusunda dünyada sosyal hizmet eğitim ve öğretiminin standartlaşması söz konusu ve bütün ülkeler bu karara uymak zorunda.

Bu uluslar arası standartlarda;
Eğitim kurumlarının hedef ve misyonuna ilişkin kararlar alındı. Hedef ve görevler sosyal hizmetin temel anlamını değer ve etik ilkelerini yansıtmalıdır.
Eğitim ve öğretim demokratik bir kurumsal ortamda gerçekleşmelidir.
Program ulusal veya bölgesel düzeyde yüksek öğretimde kalifikasyondan yetkili bir makam veya merci tarafından onaylanmalıdır.
Pratik çalışma eğitim programının vazgeçilmez bir parçası olarak müfredat içinde yer almalıdır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Pratik çalışma yapılan kuruluş ile sosyal hizmet eğitim kurumu arasında işbirliği sağlanmalıdır.
Eğitim kadrosu sosyal hizmet meslek ve disiplinine uygun kalifikasyona sahip uzman elemanlardan oluşmalıdır.

Bu standartlar uygulamada Türkiye açısından sıkıntı var. Ben bu sıkıntıların aşılabilmesi için ben kendimce sizinle bazı önerileri paylaşmak istiyorum. Acaba bu sıkıntılar nasıl giderilir ki, giderilmesi de gerekli, zorunlu eğer biz uluslar arası standartlara uygun bir sosyal hizmet eğitimini gerçekleştirmek istiyorsak ülkemizde. Hacettepe ve Başkent Üniversiteleri bu standartları yakalamış olduğuna göre, diğer üniversitelerin de bu standartları yakalama yönünden çaba göstermeleri gerekiyor.
Benim önerilerim:
En az yüksek lisans diplomasına sahip genç sosyal hizmet uzmanlarını eğitim öğretim alnında görev almalarına teşvik edilmesi.
Sosyal hizmet bölümleri arasında öğretim elemanı takviyesi yönünde işbirliği yardımlaşma ve dayanışmanın sağlanması.
Yurt dışına özellikle İngiltere ve ABD'ye yüksek lisans ve doktora programlarına katılmak üzere öğrenci gönderip, yurda dönülerinde eğitim kadrolarında görevlendirilmesi.

Yeni sosyal hizmet bölüm elemanlarının, yurt içinde mevcut yüksek lisans ve doktora programlarına katılımlarının sağlanması
İhtiyacı olan bölümler için yurt dışındaki sosyal hizmet okullarından bir dönem veya bir yıl süreli olmak üzere öğretim görevlisi istihdam edilmesi.
Ülkemizdeki tüm sosyal hizmet kurumları bir araya gelip ülkemizdeki eğiticilerin eğitimi konusu başta olmak üzere ortak görüş geliştirmeli ve eyleme geçirmelidir.
Bu standartlar arasında öğrencilerle, ilgili standartlar da var yapısal standartlar da var ama ben sürem dolduğu için bunlara giremiyorum. Sonra eğer zaman olursa Bologna sürecine ve deklarasyonuna girmek isterim. Çünkü Bologna süreci çok önemli. Sadece sosyal hizmet açısından değil tüm üniversite eğitimi açısından oldukça önemlidir, bu konuda da bilgi aktarmak sizlerin aydınlanmanızı sağlamak benim için büyük bir onur olur
Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Prof.Dr.Işıl Bulut:
Ben de Doç. Dr. Ertan Kahramanoğlu'na çok teşekkür ederim. Cidden çok önemli konular üzerinde duruldu, gerek Sevil Hanım gerek Ertan Bey çok önemli konulara değindiler. Özellikle sosyal hizmetin beceri, bilgi ve değerler sistemine değinildi. Gerek öğrencilerin gerekse öğretim üyelerinin bu konuda yeterli olmasının önemine değinildi.

Bizler okullar olarak Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği'ne üyeyiz. Artık biz de sosyal hizmet okulları olarak sayıca artıyoruz. Neden bir Türkiye Sosyal Hizmet Okulları Birliğimiz olmasın, bunun olmaması için hiçbir neden yok. Belki bu sempozyumun sonucunda çıkan en önemli karar bu olabilir. Yeni kurulan okulları da birliğimize alarak bir Türkiye Sosyal Hizmet Okulları Birliği oluşturabiliriz. Bunu söylerken bile heyecanlanıyorum. Umarız emekli olup bu meslekten tam olarak ayrılmadan bunları da yapma şansını buluruz diye düşünüyorum. Bundan sonraki konuşmacımız çiçeği burnunda okulumuzun yöneticisi Sakarya Üniversitesi Fen-

Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı Sayın. Yrd. Doç. Dr. Kazım Yıldırım.

Yrd. Doç. Dr. Kazım Yıldırım:
Ben ev sahibi olarak öncelikle şahsıma ve bölüm itibariyle yaptığımız faaliyetten, dolayısıyla güzel sözlerinizden dolayı hepinize teşekkür ediyorum tekrar çok sağ olun. Ertan Hocam ve Sevil Hocam genel olarak yurt dışına bağlantılı olarak bir takım standartlardan bahsetti. Ben kısaca iki ana konuya temas etmek istiyorum Türkiye'de şu anda yapılan uygulama ile ilgili özellikle.

Bunlardan birincisi, Sosyal hizmet eğitimi sağlayan bölümler açıldı ancak çok hızlı şekilde açılmış olması bakımından iki konuda farklılıklar yaşıyoruz. Farklılık yaşadığımız konulardan bir tanesi şu anda bölümlerimizin değişik fakülteler bünyesi içerisinde bölümlerimiz var, bunlara değineceğim. İkincisi bir fakülte içinde bir bölüm oluşturuluyorsa bunun ana bilim dallarının da oluşturulması gerektiğini düşünüyorum. Bu konuyla ilgili ben kısa ve öz olarak hemen bir Türkiye fotoğrafı çizmek istiyorum.
Biz Sakarya Üniversitesi olarak Fen-Edebiyat Fakültesi içinde açıldık, bizimle beraber açılmış bulunan Adnan Menderes Üniversitesi başlangıçta Fen fakültesi'nde idi. Fakat daha sonradan Nazilli İktisadi İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde açıldı, YÖK'ün kararı bize de iletildi. Hacettepe Üniversitesi şu anda İktisadi İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde Sosyal Hizmet olarak eğitime devam ediyor. Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi içerisinde eğitim veriyor ve üstelik ismi de bize göre biraz değişik; Sosyal Hizmetler Bölümü olarak faaliyet sürdürüyor. Konya, Seçuk Üniversitesi'nin, öğrencileri almış olduğu puan türü de farklı, biz Eşit Ağırlık 2 (EA/2) puan türünde öğrenci kabul ederken, Konya Eşit Ağılık 1 (EA/1) puan türünde öğrenci almaktadır. Konya Selçuk Ünüversitesi ise Sağlık Yüksekokulu bünyesinde açıldı, Aliye Hocam daha iyi bilir oraya gidip geliyor derse. Orası biraz daha farklı yapıda ve Sosyal Hizmetler Yüksekokulu içerisinde bir program olarak açılmış bulunuyor. Ankara da takip edemedim açıldı mı bilmiyorum, Süleyman Demirel açıldı henüz öğrenci alamadılar, Dicle üniversitesinin bu konuda bir teşebbüsü var.

Bu konuda bir standart getirmek gerekiyor. Sadece dünya çapında bir standart var. Bizim kendi ülkemiz açısından da Işıl Hocamın, Sevil Hocamın, Ertan Hocamın dediği gibi Türkiye'de bir okul birliği kurma suretiyle bu anlamda bir standarda doğru gitme kanaatini taşıyorum. Farklı fakülteler bünyesinde üstelik farklı isimlerle ve değişik puan türleriyle öğrenci kabulü, ilerisi için hem bir karışıklık, hem de bir sıkıntı meydana getirebilir diye düşünüyorum. Bu konuda da benim şahsi önerim, elbetteki Hacettepe'nin burada yarım asra yakın bir deneyimi var ve sosyal hizmet uzmanları mesleği bugün belirli bir yere ulaşmışsa Hacettepe Üniversitesinin payını şüphesiz teslim etmek gerekiyor. Burada Hacettepe'yi örnek almak lazımdır. Hacettepe örnek alınırken yüksek okuldan bölüme dönüştürmesi konusunda atmış olduğu adımı da bence biraz tartışmalı diye düşünüyorum. Bir fakülte bünyesine dönüşebilir miydi bilemiyorum. Bir düşünce olarak söylüyorum, belki de oraya doğru da zamanda gitmek gerekir diye kendi aklımdan geçiriyorum çünkü dünyadaki uygulamalara bakınca bunların örnekleri var ve bu şekilde düşünmek gerektiği kanaatini taşıyorum.
İkinci üzerinde durmak istediğim nokta; bölüm olunca doğal olarak bunun ana bilim dallarının oluşması gerekiyor. Çocuk refahı, aile refahı, yaşlı refahı vs. Ben öneri olarak söylüyorum. Böyle bir yapılanmaya gidilmesi kanaatini taşıyorum. Çünkü ucu çok açık oldukça geniş konular her biri, yani her bir sosyal hizmet uzananının belirli konularda

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

uzmanlaşması gerektiği kanaatindeyim. Bunun da ancak anabilim dallarının Türkiye'de zaman içerisinde hayata geçirilebilmesiyle mümkün olabileceğini düşünüyorum. Ben özet olarak bunlara değinmek istedim teşekkür ediyorum.

Prof.Dr. Işıl Bulut:
Sayın Kazım Yıldırım'a ben de çok teşekkür ediyorum. Ve süresini çok kısa kullandığı için ayrıca teşekkür ediyorum. Ben bunu bir büyüme sancısı olarak görüyorum arkadaşlar. Çünkü her büyüme sancılıdır ama arkasından gelecek şey de her zaman güzeldir. Bu nedenle bu bir geçiş dönemi, yeni bölümler açıldığı zaman hepsinin standardize ve idealize edilmiş bir biçimde ortaya çıkması imkânsız. Bu nedenle, yeni okullar açıldıkça yavaş yavaş standardize olmaya başlayacağız. Birbirimizi eğiteceğiz, birbirimizi destekleyip yardım edeceğiz. Ve sonuçta ülkeler arası belki bir orta vadede bundan 20 yıl sonrayı hayal etmek istiyorum. Sosyal hizmet okulları çok daha standardize bir biçimde Türkiye de yer alacak.

İsim değişikliği ile hemen bir açıklama yapmak istiyorum, çünkü sadece Başkent Üniversitesinde isim değişikliği var. Bizler 2002 yılında kurulduğumuz sırada YÖK'e bu konu yazıldığında sosyal hizmet olarak belirtmiştik fakat YÖK'ten bize Sosyal Hizmetler Bölümü olarak cevap geldi ve üniversitede de şimdilik böyle olsun dendi. Diğer açılan üniversitelerde Sosyal Hizmet Bölümü olduğu için dekanlığımız aracılığıyla müracaatımızı yaptık. YÖK'e de bu bildirilecek ve bizim ismimiz de Sosyal Hizmet olarak değiştirilecek. Ben konuşmayı Prof. Dr. Aliye Mavili Aktaş'a devrediyorum. Kendisi Adnan Menderes Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölüm Başkanı olarak legal olarak görünüyor ama galiba sosyal hizmet bölümünde çok önemli etkisi ve çalışması var kendisi bize anlatacak.

Prof. Dr. Aliye Mavili Aktaş:
Teşekkür ediyorum. Öncelikle böyle bir sempozyum ihtiyacı çok önemliydi Kâzım Beylerin başarması çok güzel oldu. Ben bu bölümlerin kurulması sürecinde yaklaşık iki yıldır sokaklarda çalışan bir sosyal hizmet akademisyeniyim. Programın konuşma içeriğine şu anda yeni bir konuşma ihtiyacı duydum onun için burada yeni bir konuşma yapacağım. Benim üzerimde duracağım konular bu bölümlerin kuruluşuyla ilgili çabalarda adlar, standardizasyon içerik, Ertan Hocanın söylediği bir sürü içerik benim konuşma metnimde vardı zaten. 1961 döneminden itibaren bir ara dönemde sosyal çalışma bölümünün kapatılmasıyla, yaşanan o sıkıntıdan sonra bizim uluslararası Sosyal hizmet standartlarıyla ilgili yeni açılan bölümlerin bir sorunu olması gibi bir gerçek olamayacak. Çünkü sosyal hizmet uzmanı değil artık, fakültelerin bölümlerinden, sosyal hizmet bölümü mezunu olarak diploma alacak.

Ben 2002 yılında Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulun'da Korunmaya Muhtaç Çocuklar Raporunu hazırlama sürecini bitirirken. Son bir gerekçe Türkiye çapında bir araştırma yapıldı. Sayın Selçuk Kısacık, Sosyal Hizmet Uzmanı arkadaşım, genel müdürlükten, çok yardım etti bu sürecin hızlanmasında. Sosyal hizmet il müdürlüklerinin, biz ne kadar etkili çalıştıklarını bir değerlendirmesini yaptım, uzman görüşü hazırlarken. İl müdürlüklerinde ne kadar etkili ne düzeyde sıkıntı var görmeden bu değerlendirmeyi yazamayacağımı düşündüm. Hiçbir denetim kurulu benden böyle bir şey istememişti, sonra doktora tezimde sosyal hizmet alanından olduğu için etki-bilgi çalışmıştım zaten. Bu gerekçe de onunla örtüştü, sene 91, Sema Hocam da buraya gelememiş, merak ediyordum, gelirse nasıl konuşurum benim üzerimde çok emeği olan

hocamdır. Ertan Hocam, Işıl hocam hep hocalarım olduğu için şimdi burada konuşurken de duygusallaşıyorum zaman zaman. Çünkü yeni bölümler derken oralardan kopma oluyor. 2002 raporunu yazarken sonuçta ne önereceğime karar verdim. Araştırma bölümü çok önemliydi. 81 il müdürü sosyal hizmet uzmanı, çalışmayan 5 il müdürlüğü vardı. İstanbul ve İzmir'de bir sosyal hizmet uzmanına 5.000 vaka yükü düşüyor. 5 bin vaka ile bir uzmanın bizim öğrettiğimiz standardize bilgi, beceri, değer üçgenin de, çerçevesinde becerisi daha olsa bu standartları yerine getiremeyeceği gerçeği vardı. Benim yaşamımda sosyal hizmet okulu, hayatımın 16-18 saatini geçirdiğim bir şeydi, sosyal hizmet böyle bir kurgu. Burada öğrenci arkadaşlarım varsa bilir. Okula hoca olacağım diye karar verdikten sonra yeni okulların açılması kurgusunun da bu raporun gerekçelerinde ortaya çıkması vardı. Ben denetime bunu söylediğimde çok net bu gerekçeyi kurabilirsiniz, artık verileriniz sağlam olacak, artık bizim elimizde de bu dosyalarda bu denetimle yaptık dedi. Çok şikâyetler var, sosyal hizmet alanında uzmanlar fonksiyonelliklerini yerine getiremiyor, buna ilişkin sıkıntı var. Siz de sosyal hizmet akademisyeniymişsiniz bu sıkıntıya ne öneriyorsanız, biz bütün kuruluşlara bunu bildireceğiz. Muhatabınız YÖK, YÖK muhatap olarak da bunun gereğini yerine getirecektir. Her kuruluşa sonuçla ilgili bir öneri bildirdik. YÖK' e giden bu benim iki sayfalık raporumdu. Okul müdürlüğüne Beril Tufan Hocam bakıyordu; gece yarısı saat 8'de SÇHEK Genel Müdürlüğünde, makamında çalışırken okudum hocaya, makamında çalışırken (devlet denetleme gorevinden ulaşabilirsiniz). Bu gerekçe YÖK Başkanlığına sunuldu, YÖK Başkanlığı da Cumhurbaşkanlığından gelen bir rapor diyerek üniversitelerin rektörlerinden bu bölümlere Türkiye'nin ihtiyacı varı önemseyen rektörler, bu bölümleri kursun diye önerilmişti. Tabi benim raporumda başlangıç itibariyle şöyle bir geçekçe vardı. O paragraf çok net, bölüm başlangıç olarak Ankara-İstanbul-İzmir gibi büyük şehirlerde kurulacak olursa bölümün standardizasyon sağlamak, hoca değişimi açısından daha kolay olacaktır diye düşünüyorum. Bu standardizasyonun önemi bizim profesyonellik alanımızla ilgili çok önemli. Ben bütün akademik çalışmalarımda bir tek yüksek lisansı sosyoloji de yapmış bir sosyal hizmet akademisyeniyim. Onun için de ruhen arkadaşlarım bilir hocalarım bana kızacak ama hizmetçi bir ruhum var. İnsana hizmet etmekten hiç öf demedim. İnsanımız için, toplumumuz için, bu ülke içinde yapacağım her şey de ölümü göze alacak kadar yürekli ve savaşçı bir ruha sahip olduğumu gördüm. Bir sürü sağlık sorunlarıma rağmen iki yılımı bu alanın yaşaması için harcadım. Büyük illerde başaramadık, ilk güzel haber Ankara Üniversitesi'nin Senatosundan çıkmıştı, onun kurulması daha bize yetişememişti. Adnan Menderes ve Sakarya Fen Edebiyatta, Süleyman Demirel de hemen o raporun akabinde, zaten ben 4 aylık bir çalışmada programı hazırlamıştım. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi bünyesindeydi. Sayın Rektörüm Tuncay Özgen Hocam ve Adnan Menderesin eski Rektörü Mustafa Güler Hoca bu konuda bana çok destek çıktı. Ben Hacettepe standardında açılması konusunda bayağı bir boğuştum sistemle. Fen-Edebiyatı niye bozuyorsun çünkü YÖK sisteminin şöyle bir sıkıntısı var: Her üniversitenin kendince bir kadro sistemi var, kadroları var. O kadrolar bu alanı cazip görüp kendileri için de istemiş, bu alanı önemsemiş olabilirler, çünkü ben ilk defa 1996 yılında Adnan Menderes eski Rektöründen böyle bir teklif alıp Beril Hanıma getirmiştim okula. Ben bunu kabul edemem ama okulumuz bunla ilgili aracılık yapar dedik, o dönemde bu birdenbire ortadan kalkmıştı. Yeni bölümlerin açılmasının gerekçesini eğer Sosyal hizmetin bilimsel fonksiyonelliğine dayandırmak istiyorsa, toplumdaki sorunlar ve bu sorunlara müdahale edecek profesyonellik ihtiyacından kaynaklanır. Bu anlamda Türkiye'nin sosyal sorunları içinde bulunduğu son 5 yıl içerisinde yoksulluk, işsizlik, istihdam, gençlik ve aile sorunları ile ilgili ve elimizdeki

dosyaları, Cumhurbaşkanlığına iletilen bazı dosyaları, kurumumuzun dosyalarını okuduğumuz zaman, bizim hali hazırdaki mezunumuzun, 3500 uzman arkadaşımızın bu alanın yükünü taşıyamayacak kadar maddi anlamda güçsüz duruma düşme gerçeği vardı. Bunun müteahhit defalar açılma isteğinin olmaması bana göre hata. 82 Sosyal Çalışma Bölümün kapatılması bile sıkıntıdır. O bölüm mastırı ve doktorası olarak devam ediyor olsaydı Ankara'da, bugün Sosyal Hizmet akademisi de Ankara üniversitesine bağlı olarak iki bölüm büyük şehirde yaşasaydı, şu anda bu masanın etrafında dört kişi beş kişi belki yaşadığı eyvah standartlar gidecek mi? Eyvah bu standartlara uygun olmayacak mı? Gibi önyargılar olmayacaktı. Ama ben önyargıyı başka bir perspektifte sorularınızda açmak isterim. Önyargılarımı çok severim, benim deneyimlerimden ortaya çıktığı için onlara da saygı duyuyorum. Bir akademisyenin yaşamında da, benim sosyal hizmet akademisyenliği yaşamımda da 21 yılında bir sürü öyküyle gittim ve son iki ayımda da öğrendiğim öyküler vardı. Bu alanın, insana hizmet alanının önyargıları sosyal adalet, insan hakları ve demokrasi ilkelerinden tavizi asla tolere edemez. Bunlar bizim standardizasyonunumuzda olmazsa olmaz şeylerdir. Önyargının nereden kaynaklandığını düşünüyorsanız bunu çok net kendimle ilgili açıklayayım. Benim artık genaralist yaklaşımın içindeki soyut etik kuralların somutta nasıl yaşandığını nasıl denetleyeceğimiz, onun içini nasıl dolduracağımız, öğrencilerimizin okulun öğretim üyelerinin bilgiyi beceriyi kazandırma sürecindeki şikâyet ya da etik olmayan davranışlarda karşılaştığı zaman başvuracağı merci nedir? Okul öğretim üyeleri olarak kendi kendini denetlemeyi nasıl şeffaf yapıyor? Okul yöneticileri hangi alana kimlerin nasıl atacağını da subjektif midir, objektif midir derseniz? Bunların açıkça masada saydamlığıyla değerlendirilmesi lazım, bunlarla ilgili bazı sıkıntılar var. Bunlar benim önyargım, birilerini etiketlemeye hiç ulaşmadı, siyaset üstü bir kimliğim var, ama iki buçuk senede yaşadığım deneyimlerimi yaşama daha hazırlıklı, bundan sonraki süreçlerde okulların yaşaması çok başka stratejiler geliştirmeme götürdüğü için de çok saygı duyuyorum o önyargılarıma. 45 yıllık eğitimden ve alandan bahsediyor hocalarım, benimde 23 yıllık, onların öğrencisi olan burada çok minnetle saygıyla andığım hocalarım, bana öyle bir etik değer aktarmış ki, bu etik değerin olmazsa olmazlarının hesabını sorma hakkım olduğunu düşünüyorum. Sosyal hizmet değer etiği sosyal hizmet okullarında da olmalı, çünkü biz istismara uğramış müracaatçılara savunuculuk, aksiyonellik, eğiticilik, organizatörlük yapıyoruz, yapacağız, bu elemanları yetiştiriyoruz. Okuldaki öğretim üyeleri ile ilgili bir eğitimin müracaatçılarına sorumluluğu olduğu kadar; öğrencisine, meslektaşlarına, alana ve bunula birlikte okuluna karşı toplumuna karşı bu altı boyutta sorumluluğun birbiriden ayırt edilemeyeceğini düşünüyorum. Hangi alanda nasıl sıkıntılarımız var; bu sempozyumu hazırlayan ve arkadaki ekibe tekrar teşekkür ediyorum. Bütün bunların masaya yatırılması için yeni bir proje olması lazım. Bu kararlaştırılırsa çok mutlu olacağım çünkü ben Erden Hanım ve Konya'daki sayın arkadaşın Çiğdem'le, onlarla çok yakın temas ediyoruz. Yeni kurulan okullar olarak. Biz çünkü üçlü bir başka üçlü bir sacayağındır kurum. Mastır ve doktoraları da bununla ilgili kurgulama yolundayız. Tabi ki bunun içinde Sakarya da olacak, yeni açılacak daha başka okullar sırada, bunları da hızla ısrarla öneriyorum gerekçesi de ülkemin sorunları. Bu ülkenin yetmişin üzerinde sosyal hizmet okuluna ihtiyacı var. 3500 sosyal hizmet uzmanı hali hazırdaki sorunlara cevap vermeye yeterli olamayacak. İçimizdeki alanda bazı şeylere baktığımda söylemek istediklerimi biraz özetleyeyim. Tabi bu duygusal konuşma kolay değil, ben çok destekle buralara geldim. Eski hocalarımın Sevda Hocam, Gönül Hocam, Sema Hocam, Işıl Hocam bir sürü sıkıntılı olduğum anlarda derdimi dinlediler. Bu işlere soyunup kurarken de bazı standartlarda benim anam olarak gördüğüm, kendimin bu

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

boyutta konuşayım, Hacettepe'den doğma bir akademisyen, o bölümü de öyle koyduğum için. Ondan İktisadi İdari Bilimler Fakülte'leri çok önemsiyordum ama çok net bir gerçek var; Bolonya ekolünü de, uluslar arası sosyal hizmet okullarının bütün standartlarını da çok fazla takip ediyorum. Biz de şu anda değişim yapıyoruz. Bir Bulgar öğrencimin stajlarını kontrol edip değerlendiriyorum. O merkezde kalmayı tercih etti, ama bizim Nazilli'deki okulun gerekçesinde çok temel bir şeyim var; bunu Hacettepe'den Tunçalp Hoca çok desteklemişti. Makro sorunlarla baş etmek üzere bir sosyal hizmet okulu olabilir. Türkiye'de artık üç tipi denemeye başladı anladığım kadarıyla, bu da olması çok güzel geçmiş hayalim olduğu için söylüyorum. Klinisyen odağında bir sosyal hizmet okulu olacağı çok net, çünkü ben iki taraflı eğitimi olan birisi olarak hepsini de yürütmek istiyorum. Fen Edebiyat Fakültelerinin içinde, onu da yazarken raporuma, yoksa diye İktisadi İdari Bilimler Fakültesi yazmıştım. Fen Edebiyat Fakültesi zorunludur. çünkü YÖK kanununda bir üniversite açılımında. Şimdi artık hemen hemen bütün üniversitede İktisadi İdari Bilimler Fakültesi olduğu için başlangıçtaki bu Fen Edebiyat İktisadi İdari Bilimler Fakültesi karışımı, üniversitelerin kendi içinde bu alana sahip olan öğretim üyeleri ile ilgilidir. Bu alanda biz eğitimi başlatmak istiyoruz diyen öğretim üyeleri ile ilgilidir. Bizim önermemizde hep İktisadi İdari Bilimler Fakültesi vardı. Fakat sonradan açılan Konya Sağlık Bilimleri, yaklaşık olarak ya Sağlık Bilimleri Fakültesi olacak Sosyal Hizmet de onun içinde bir bölüm olacak. Bu durumda Başkent ile Konya bir sağlık bölümünde farklı standartlarda değil, benzer standartlarda olacak. Bununla ilgili asla bir itiraz olunamaz, çünkü makrodaki uluslararası sosyal hizmet okulları değil, ülkelerdeki sosyal hizmet okullarında bu çeşitlilik doğası gereği var. Sosyal hizmet toplumun ve bireyin ihtiyacından doğan bir meslektir. Bu fonksiyonelliği sağlama yolunda profesyonel adayları da gerçektenmiş gibi değil ama, genaralistin böyle bir kapsayıcı, her alana uygun pratisyen odağı var ama; klinisyen odağında sosyal hizmet okullarında gurup çalışması yöntem odağı uzamanı yada toplumla çalışma odağı yada bireyle çalışma uzmanlığı olacaktır. Bununla ilgili, bence Türkiye'nin önü çok açık. Ülkemizin buna ihtiyacı çok fazla, kimsenin zevki için bu okullar kurulmadı, genç arkadaşlarım bunu böyle bilsin, kimse kendine dert açmak için değil, buna ülkenin ihtiyacı olduğu için kuruldu. Aksine kapatılması ile ilgili sıkıntılar, biraz benim Adnan Menderes'teki konumum niye kamu yönetimi sorusu gelmeden söyleyeyim. Benim oraya alınmamda ısrar eden rektör kaybetmek istemiyorum. Isparta da talip çıkmış size, orda hazırlamışınız burada ilanınızı kamu yönetimi veriyorum dedi. Yayınlarım da yeterli olduğu için ben Adnan Menderesteki, şu anda kişisel o önemli bir sorun değil, sistemle uğraşan kişiler onlarla pek uğraşmaya vakit bulamıyor. Arkadaşlar ve değerli hocalarım, dinleyicilerim, bu sorunu başka bir platformda konuşmak isterim ama biraz etik alandaki tartışmalarımızı birbirimizi ötekileştirmeden yapmayı, gerçekten demokratik, gerçekten sosyal adalete inanan, davranışlarıyla yaşamına insan haklarının önemini ve özelini yansıtmış akademisyenler, sosyal hizmet öğrencileri olarak bu tartışmaları yürütürsek bu meslek ve ülkem çok kazanacak. Beni dinlediğiniz için hepinize teşekkür ederim.

Prof.Dr. Işıl Bulut:
Prof. Dr. Aliye Mavili Aktaş'a ben de çok teşekkür ediyorum. Cidden yaşamda en kötü şeyin iletişimsizlik olduğunu düşünüyorum. Her şeyin başında iletişim var. Biz öğrencilerimize bireyle, grupla, toplumla nasıl iletişim kuracaklarını, kurallarıyla gayet güzel anlatıyoruz. Ama bizlerde ilişki ve iletişim içerisindeyiz. Şimdi yaşamımıza yeni bir iletişim biçimi daha eklendi, o da diğer sosyal hizmet okullarıyla ilişki ve iletişim, cidden burada birbirimizin açığını aramak yerine birbirimize destek olmanın ne kadar

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

önemli olduğunu düşünüyorum. Bizler sosyal hizmette, sistem teorisini temel bir teorik yaklaşım kullandığımızı söylüyoruz. Sosyal Hizmet eğitimi de bir sistemdir. Bu nedenle sisteme yeni elemanlar girdiğinde sistemde krizler oluşabilir ve sistem yıkılmaya gitmemek için bu sorunu çözmek zorundadır. Şimdi bizler de bunu sorun olarak değil, bir büyüme olarak ele alıp krize gitmeden yeni elemanlarımızı bağrımıza basmamız gerekiyor. Sakarya Üniversitesindeki Sosyal Hizmet Bölümü eskidi bile, o da yeni gelenleri bağrına basmak zorunda. Bu nedenle bizler ilkler olarak model olma konusunda çok büyük sorumluluk taşıyoruz. Bunun bilincinde olduğumuzu ifade etmek istiyorum.

Hacettepe Üniversitesi dördüncü sınıf öğrencisi:
Kazım Bey'e bir sorum olacak, sorum şu: Sosyal Hizmet alanında uzmanlaşmış kişilerin yeni açılan bölümlerde istihdam edilmesine yönelik bir politikanız var mı?
Aliye Mavili Aktaş'a iki tane sorum olacak: Siz sosyal Hizmet bölümlerinin yetersizliğinden ve Sosyal Hizmet uzmanlarının yetersizliğinden bahsederken mikro ve makro düzeyde uzmanlaşma alanın olması ihtiyaçları karşılayacağını düşünüyor musunuz? Aktif öğrenmenin eksikliğinden bahsettiniz, aktif öğrenmenin oturması için akademisyenlerin rollerini tam olarak açıklayabilir misin?

Fatih Kılıçarslan Sosyal Hizmet Uzmanı ve Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde Başhekim Yardımcısı: Sevil Hanım'a sorum olacak. Biz alanda çalışan uzmanların eğitime katkısı ne düzeyde? Bunu nasıl gözlemliyorsunuz? Nasıl değerlendiriyorsunuz? Yeterli katkıyı sağlayabiliyor muyuz sizlere?

İsmet Galip Yolcuoğlu İstanbul Atatürk Kız Yurdu Müdürü: Sevil Hanım'a sormak istiyorum. Alan uygulamalarında supervizerlik çok önemli bir kavram fakat alanda çalışanlara supervizerlik yapacak deneyimli insanlar yok okulda hiçbir zaman böyle bir şeye yanaşmadı çok büyük bir eksiklik çıktı bundan dolayı, yani çok yılları boşuna kaybettik diye düşünüyorum. Şu anda Ankara için özellikle uygulanabilir bir şey söyleyeyim, okulun böyle bir düşüncesi var mı? Ankara'daki kurumlara süpervizerlik yapacak hocalar şeklinde bir proje yapılabilir mi?

YÖK ün getirmiş olduğu bazı koşullar bu istihdamı zorlaştırıyor. Mesela bir araştırma görevlisi alacaksak bu kişinin ALES'ten en az 70 alma zorunluluğu var. Dolayısı ile öğretim üyelerini aşan bir durum vardır. Ama bu uzmanların illaki bir yere yerleştirilmeleri bizim öncelikli hedefimizidir.

Vahdi Çoban Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde Sosyal Hizmet Uzmanı: Oturum Başkanı Sayın Işıl Bulut'a sormak istiyorum. Dünyada sosyal hizmetlerin klinik yanı çok derin olduğunu ben düşünüyorum. Bununla ilgili okulda klinik sosyal hizmet mastırı açılacaktı şu an ne durumda? Ayrıca Kazım Bey'in Sosyal hizmetle ilgili anabilim dallarının açılmasıyla ilgili önerisi de önemli diye düşünüyorum.

Prof.Dr. Aliye Mavili Aktaş:
Genaralist yaklaşıma yönelik eğitiminin tercih edilmesi daha önceki sistemde de generik birbirinin devamıdır. Toplumun yarattığı sosyal refah beklentisi ile endüstriyel toplumun getirdiği sosyal refah beklentisi vatandaşta da, okulların paradigmalarında bir takım değişiklikler yaptığını çok net bilmeniz lazım. Türkiye koşullarında ilk 1961'de gelen okulun generik yanını biz yaklaşık olarak üç yıllık yoğun tartışmalarla jenaraliste

dönüştürdük. Jenarilist yaklaşımın özü daha reformcu ama durumsallık yaklaşımını net benimseyen sistem yaklaşımı kadar güçlendirme yaklaşımını da çok içselleştiren ve hangi yöntem nerede gerekiyorsa, onu kullanmak üzere yetiştirilmiş bir sosyal hizmet uzmanını misyon olarak amaçlar. Klinisyen dediğim, benim Fatih arkadaşımla çok sık bu tartışmayı yaparız, Işıl Hanımla da yaptığım bir şey bu, Türkiye de Klinik Sosyal Hizmet eğitiminin lüks yanları şu; konjektür de görünmüyor olabilir. Neden? Çünkü yoksulluk ve istihdamla çok ciddi sosyal sorun alanında jenarilist sosyal hizmet uzmanına ihtiyaç var ve bizim istihdamda garantimiz yok. Ben öğrenci arkadaşlarıma eğitim sırasında hep şunu söylüyorum: Ben pratisyenlik eğitimi veririm. Bütün üniversite sürecinde bütün okullar pratisyen yetiştirecek, klinisyen odaklı sağlık fakültesi içindeki okullar için söylüyorum, ben orda yöntemlerde ya da davranış alanının klinik müdahalelerindeki çeşitlenmeler yaratılır, bu klinisyenlik öyle derya, deniz bir şey ki; 20 yıldır hiçbir alanda kendimi yetkin hissetmiyorum. Hizmet hâla öğrenciyim. Bir sosyal hizmet okulu klinisyen eğitimi verecek, klinisyen diploması vermeyecek. Zaten YÖK ün üzerimizde, hepimize aynı uygulanan standartları var, hiçbir sosyal hizmet okulu bunun dışına çıkmayacak.

İkinci sorunuza vereceğim cevap pratisyen klinisyenleri olacak. Bu çok daha derin tartışma konusu olur açmayayım. İkincisi makro, mikro bana göre çok soyut kaldı, toplumla çalışma ortaklığı sosyal refah politikalarına yoksulluğu çözüm bulan bir Sosyal Hizmet eğitimi, daha çok yöntemlerde müdahalelerde ve alanlardaki problemlere pratik çalışma yöntem müdahalesi yapabilecek dediğimiz zaman belki daha net olacak. Benim anladığım makroda, çünkü sosyal politika ve sosyal sorunlardan dolayı İktisadi İdari Bilimler Fakültesi çok uygundur. İktisat, maliye bu anlamda.

Yrd.Doç.Dr. Kazım Yıldırım:
Sosyal Hizmet eğitimi almış istihdamı ile ilgili zannediyorum bir soru geldi. Tabi Sosyal Hizmet bölümü açıldığına göre sosyal hizmet eğitimi almış insanların istihdam edilmesi temel amaçtır. Bunun birincisi kadronun açılması, Işıl Hocam, Sevil Hocam, Ertan Hocam da bilir YÖK'ün üniversitelere getirmiş olduğu standartlarla ilgilidir. Mesela son yıl bir kanun çıktı, biliyorsunuz. Araştırma Görevlisi, Uzman alabilmek için Ales'ten 70 alma zorunluluğu var. Bu kural benimle de herhangi bir üniversite ile de ilgili değil, dolayısıyla bizi aşan unsurlar var. Elbette Sosyal Hizmet uzmanı gayet tabi istihdam edilecek, amacı odur, hedefi odur, gittikçe büyücektir çoğalacaktır. Teşekkür ederim.

Prof.Dr. Sevil Atauz:
Ben Kazım Beyin söylediğine bir şey eklemek istiyorum. Aslında asistan bulmamız o kadar kolay değil. Bazı şeyler uzaktan çok hoş geliyor da içinde olunca hele hele yönetici olunca çok farklı oluyor. Biz 700 kişiyiz, 700 kişilik bir bölüm bizim üniversitemizde yok, nerdeyse fakülte büyüklüğündeyiz. Yüksekokulken daha iyiydi, yönetim olarak daha çok yardımcılarımız vardı, onlar da ortadan yok oldu. Mevcut programımız, derslerimiz, işlerimiz yanında bizim de bilimsel çalışmalarımız, kongrelere katılmamız gibi şeylerin yanında bir de yöneticiliği götürüyoruz. Bu yöneticilik demek, Türkiye de üniversitede, benim 3 buçuk yıllık deneyimimde, büyük bir mücadele demek tabi ki. Mücadeleyi bırakıp gitmek çok kolay ama orada durmak da çok zor. Şöyle ki, her zaman bir sistemle en başta olan sizin başınızda sınırlayıcı YÖK var, ondan sonra devletin bürokrasisi var, onun altında üniversitenin demokrasisi ve dengeleri var, başka üniversitelerin yaptıkları var, toplumun talepleri var ve tabi uluslar

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

arası konjoktör var. Bütün bunlar arası dengeleri bulmak, bunlara uyum sağlamak o kadar da kolay değil. Oraya geldiğinizde belli dengeleri kurmanız için bazı önkoşulların olması lazım.

Klinik Sosyal Hizmet çok önemli bir alan. Fatih Bey'i kutluyorum, bunu birkaç yerde çok iyi yaptı, çok iyi yapan yerlerden bir tanesi Bakırköy. Baştan beri bunu benimsedi, Ankara üniversitesi öyledir ne yazık ki gerçekte böyle değildir. Orda sosyal hizmet uzamanı vardır, hep bilmem ne memuru olarak kullanılırlar. Çok sevgili arkadaşlarımızla beraber bütün kongrelerine de gittik psikiyatrinin bir türlü bunu tam anlamıyla yerleştiremedik, bizim üniversitemiz olmasına rağmen.

Şimdi alanda çalışanların eğitime katkısı nasıl? Bir kere çok fazla katkı var. Zaten biz de açık söyleyelim eğitim ile alan şöyle ancak buluşuyor. Biz öğrencilerimizi yolluyoruz, süper vizyon yapıyoruz, eğitim kurumlarıyla şimdi araştırmalarımız var, böyle toplantılarımızda birlikte oluyoruz. Ama bire bir ilişkimiz yok, ben bu eleştirinizi çok doğru buluyorum ve bu buluşma noktalarının çok fazla olması lazım. Diyelim vakalar, çok uzun yıllar bizim okulumuzda hep İngilizceden çeviri, Amerika'da ki bilmem nerede ki kaynaklar kullanıldı. Bu çok komikti, sanki bizde hiç vaka yokmuş gibi. Bu vakalar şimdi çoğaldı ve vakaların bizlere geri dönmesi çok zenginleştirici bir şey. İkinci zenginleştirici şey, ne yazık ki diyorum üzerimizde YÖK sistemi var. Ben mesela diyelim Fatih Kılıçarslan'ı bize öğretim görevlisi almak isterim. Alabiliyor muyum? Hayır! Bizde öğretim görevlisi olabilmek için 80 İngilizce puanı olacak, ALES'ler olacak, mastırı doktorası olacak, ortalaması falan derken bir sürü şeyler var. Biz eskiden öğretim görevlisini alandan, dışarıda iyi çalışan, konusunda uzman olan mesela Fatih Kılıçarslanı ben alıyordum. Şimdi ne yazık ki alamıyorum ve zorlayamıyoruz bile, biz kendi asistanımızı öğretim görevlisi yapamıyoruz. Sizin onun için bize verecebileceğiniz yarar, biz sizi zaman zaman çağırırız, iyi uygulamalarla ilgili bir seri konferans düzenlemeyi düşünüyorum bu sene. Geçen sene bir seri araştırmalar konferansı yaptık, biz de niteliksel ve niceliksel araştırmaları iyi yapanları çağırdık konuştular, tanıttılar. Bu sene de iyi uygulamaları, mesela sizi bu konuda çağırabiliriz ve tabi en önemli şey siz bize vakalar getirebilirisiniz, alanda tartışabileceğimiz vakalar. Türkiye'nin her yerinde çok sorun var. Ama inanılmaz güzel mucize gibi çalışmalar yapıyor sosyal hizmet uzmanları. Onur duyuyorum, fevkalâde yaratıcılar, fevkalâde güzel işler yapıyorlar. Acaba biz mi bunları bu kadar iyi eğittik, yoksa alan mı eğitti? Alan insanı eğitiyor arkadaşlar.

İsmet Galip'e de şunu söylemek istiyorum. Süpervizyon meselesi, şimdi bu süpervizyon nasıl olacak? Kurumlara süpervizyon verilebilecek mi? Mesela Sosyal Hizmet Çocuk Esirgeme Genel Müdürlüğüne ben bu konuyu söylüyorum. Bu kadar işimizin arasında nasıl bir sistem kurup süpervizyon veririz bilmiyorum. Çünkü o kadar yetersiziz ki, çaresiziz ki sayı olarak bu 700 öğrencinin karşısında. Biz bir sürü kuruma da eğitim veriyoruz ayrıca. Biz kendimiz yetmediği için alanda çalışanları ek görevli olarak iki yıldır kullanıyoruz. Avrupa'ya Amerika'ya baktığımızda bizimki gibi değil, sadece süpervizyonla görevli süpervizyon yapan kişiler var oralarda. Ben bunu kurmaya çalışıyorum ama şu ana kadar sadece 6 kişiyle çalışabildik. Değil vermek, almak için de destek istiyoruz kurumdan.

İsmet Galip Yolcuoğlu Prof.Dr. Sevil Atauz'a soruyor:
Kurumlarda yuvalarda ayrı koordinasyon toplantıları oluyor, son derece bıkkın hayattan vazgeçmiş personellerle onların tecrübelerini paylaşıyoruz. Çok zor bir alanda çalıştığını özetleyen iki cümleyle bütün enerjisini bitiriyor ve bizi de bitiriyor bir yerde. Bunu ortadan kaldırmak için aylık koordinasyon toplantılarına birer hoca gönderilerek bir yerden başlanabilir. Bu insanlar o kadar eğitimden uzak ve bitmiş durumda ki, başka bir açıdan duruma bakmak son derece rahatlatıcı, ben o yüzden bu yaşta doktora öğrencisiyim hâla. Hem sizlerden hem alandan bir şeyler öğreniyorum hâla. Bir şeyler öğrenmek insanı taze tutuyor. Son derece insanı tüketen bir alan. Hâlbuki yenilenmemiz lazım, bunun yolu da bilim.

Prof.Dr. Sevil Atauz:
Bu ayrı koordinasyon çalışmalarına tabi bir destek veririz. Şunu yalnız mutlaka hep söylemek istiyorum. Biz hep bardak doluysa boş tarafına bakıyoruz, ben hep alandakilere söylüyorum o kadar güzel şeyler yapıyorsunuz ki hakikaten tatmin duymanız lazım. Hep boş tarafına bakarsak tabi mutsuz oluyoruz ve bir tükenmişlik sendromu oluyor. Belki buna destek için ayrı bir sistem kurmamız lazım. Yani süpervizyonun ötesinde tükenmişlik var ama bunun da ötesinde ben alandakilerin bilgilerini tazelemeleri için en azından Ankara ve yakınında olanlara bu seneden itibaren çalışmalarımızı başlattık tezsiz yüksek lisans programına bağlıyacağız.

Prof.Dr. Işıl Bulut:
Süpervizyon konusunda yurt dışına baktığımızda, süpervizyon veren insanlar üniversitedeki hocalar değil. Süpervizyon verenler o konuda yetiştirilmiş, yetişmiş ve yıllarca tecrübe kazanmış elemanlar. Bu nedenle böyle bir sistemin oluşturulması söz konusu olabilir. Şimdi ben Ertan Bey'den rica edecektim ama pek de vaktimiz yok. Biz Rize'de bir projeye başladık. Rize'de sosyal risklerin fazla olduğu ille ilgili Rize Valisi bizim Rektörü aramış. Rektör bölüm olarak bizi görevlendirdi, orda bölüm olarak bir projeye başladık. Orada bir süpervizyon ayağı da var ve bu koordinasyon kurulunu falan hepsini içine alan. Ertan Bey'in genel müdürlük tecrübelerini de içeren bir yeni model var. Sanıyorum bunu Ertan Bey'le dışarıda paylaşırsınız, çünkü buna hiç zamanımız yok ama biraz önce Ertan Bey iki dakikalık bir konuşma izni istedi benden, iki dakikalık konuşması olacak.

Doç.Dr.Ertan Kahramanoğlu:
Bu supervizörlük çok önemli. İki tane süpervizörlük var. Biri eğitim amaçlı öğrencilere yönelik, ikincisi de uygulamada, uygulayıcılara yönelik supervizörlük. Öğrencilere yönelik süpervizörlük de iki tür: Bir kurumda danışman dediğimiz süpervizör bu sosyal hizmet uzmanı, bir de eğitsel danışman. Şimdi bu konuda büyük sıkıntımız var.

Prof.Dr.Işıl Bulut:
Bir soru da bana vardı, hemen onu cevaplayayım Vahdi Çobanın sorusu. Biz Başkent Üniversitesi olarak kaç yıldır Klinik Sosyal Hizmet mastırını açmak için uğraşıyoruz. Ancak geçen yıl şöyle bir engelle karşılaştık. Klinik sosyal hizmet anabilim dalımız olamadığı için direkt olarak klinik sosyal hizmet yüksek lisans programı açamıyoruz, ancak klinik odaklı yüksek lisans programı açabiliyoruz. Yani açtığımız yüksek lisans programı yine sosyal hizmet adında olacak fakat klinik odaklı olacak.
Efendim Hepinize çok çok teşekkür ediyorum.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

OTURUM–03 (BİLDİRİ SUNUMU)

BAŞKAN: Prof. Dr. Alaeddin MEHMEDOĞLU

Sayın öğretim üyeleri, saygıdeğer öğrencilerimiz. İzniniz ile üçüncü oturumu açmak istiyorum. Bu oturum evvelkinden biraz farklılaşıyor. Burada uygulama yeni bir şekil almış, uygulamada konuşmacılar kürsüye çıkıyor ve başkan da buradan onlara söz verip meselelere aydınlık getirecek. İlk sözü Yrd. Doç. Dr. Verda İrtiş Hanım'a veriyoruz. O çocuk suçluluğu ve bir ara mekanizma olarak sivil toplum kuruluşları konusunda bildiri sunacaktır.

ÇOCUK SUÇLULUĞU VE BİR ARA MEKANİZMA OLARAK SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

Verda İRTİŞ*

Özet: *Çalışmalarını İstanbul, Ankara, İzmir ve Trabzon illerinde yürütmekte olan bir sivil toplum örgütünün tecrübesinden yola çıkarak, sivil toplum örgütlerinin çocuk suçluluğu sorunsalına nasıl yaklaştıklarına dair ipuçları vermek; kanunla ihtilaf halinde olan çocuklarla veya daha geniş bir çerçevede çocuk refahı alanında çalışan (resmi, sivil ya da özel) kişi, kurum ve kuruluşların çoğu zaman birbirinden kopuk bir biçimde sürdürdükleri faaliyetlerin kalıcı ve etkili olabilmesinin iletişim ve işbirliğinden geçtiğini belirtirken, bu iletişim ve işbirliği için hukuki zemininin varlığını vurgulamak; sivil toplum örgütlerinin duruşunun ve bu örgütlerin diğer kurumlarla işbirliğinin içeriğinin refah devletinin sunmakla yükümlü olduğu hizmetleri onun yerine sağlamak yönünde değil, devlete görevlerini hatırlatıcı nitelikte olması gerektiğinin altını çizmek bu yazının amacıdır.*

Anahtar Kelimeler: *Çocuk adalet sistemi, çocuk suçluluğu, sivil toplum, sivil toplum örgütleri, çocuk refahı*

GİRİŞ

Çocuk Koruma Kanunu'nun üçüncü maddesine göre çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişidir. Çocuk Hukuku; *Anayasa, ulusal ve uluslar arası sözleşmeler* (Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Küçüklerin Korunması Konusunda Makamların Yetkisine ve Uygulanacak Kanuna Dair Sözleşme, Çocukların Velayetine İlişkin Kararların Tanınması ve Tenfizi ile Çocukların Velayetinin Yeniden Tesisine İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Çocukların Karşı Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin Sözleşme, Nafaka Konusundaki Kararların Tanınmasına ve Tenfizine İlişkin Sözleşme), *kanunlar* (Çocuk Koruma Kanunu, Medeni Kanunun İlgili Hükümleri, Ailenin Korunmasına Dair Kanun, Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, Türk Ceza Kanunu'nun İlgili

*Yrd.Doç.Dr., Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Hükümleri, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun İlgili Hükümleri, Basın Kanunu'nun İlgili Hükümleri, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un Çocuklara Özgü Hükümleri, Terörle Mücadele Kanunu'nun Çocuklara Özgü Hükümleri), *yönetmelikler* (Yakalama, Gözaltına Alma, İfade Alma Yönetmeliği, Emniyet Genel Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği) ve *uluslararası ilkelerden* (Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri –Riyad İlkeleri-, Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları –Pekin/Beijing Kuralları-, Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları –Havana Kuralları) *oluşmuş bir bütündür.*

29 Kasım 1985'te kabul edilen *Pekin Kuralları*, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen, Türkiye tarafından 14 Eylül 1990 tarihinde ihtirazi kayıtla imzalanmış, 9 Aralık 1994'te yasa ile onaylanarak 27 Ocak 1995'te 22184 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış olan *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi*, 1982 yılından beri yürürlükte olan 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un yerine 3 Temmuz 2005 tarihinde kabul edilen 3595 sayılı *Çocuk Koruma Kanunu*, 14 Aralık 1990 yılında kabul edilen *Riyad İlkeleri* ve *Havana Kuralları* bu bütünün kanunla ihtilaf halinde olan çocuklara ilişkin temel unsurlarıdır. Bu bildiri sınırları içinde içeriklerine teker teker değinemeyeceğimiz bu metinlerin ortak noktası, çocuğun yüksek yararını gözetmek, çocuk merkezli bir yaklaşımı benimsemek, çocuğun korunmasını ve güvenliğini sağlamak, kanunla ihtilaf haline girmemesi için koruyucu önlemlerin alınmasına odaklanmak; her türlü koruyucu çabaya rağmen çocuğun kanunla ihtilaf haline girmesi durumunda ise sadece fiilin işleniş tarzı ve ağırlığı gözetilerek değil, çocuğun içinde bulunduğu ve yetiştiği birinci çevre koşulları da dikkate alınarak toplumla yeniden bütünleşmesini sağlayacak şekilde hareket edilmesini hedeflemektir. (İstanbul Barosu, 2006: 44-45).

Çocuğa ve çocuk adalet sistemine yönelik kanun ve yönetmelikleri (özellikle de son dönemde yapılan değişiklikleri de dikkate alarak) incelediğimizde bugünkü durumun hukuki çerçevenin yetersizliğinden çok, bu çerçevenin öngördüğü kurumsal ve insani altyapının oluşturulamamış olmasından; yapının kısmen oluşturulduğu yerlerde de kaynakların verimli kullanılamamasından ileri geldiğini düşünmemek mümkün değildir. Farklı aktörlerden gelen "Yasalarda her şey var ama..." veya "Kanun her şeyi düşünmüş ancak..." gibi ifadeler de bu savı destekleyici yöndedir. Böyle bir bağlamda kanunla ihtilaf halinde olan çocuklara yönelik çalışan bir sivil toplum[1] örgütü bize neler söyleyebilir? Bu sorunun cevabını bir sonraki bölümde vermeden önce söz konusu örgütü[2] ana hatlarıyla tanıtmak uygun olacaktır:
Kuruluş tarihi: 1992

1. Okuyucu sivil toplum kavramı ve Türkiye'de sivil toplum üzerine Haldun Gülalp'ın "Sivil Toplum: Kavramsal Bir Değerlendirme" adlı yazısıyla (Cogito, sayı : 32, 2002, 277-288) Yasemin İpek Can'ın, "Türkiye'de sivil toplumu yeniden düşünmek: Neo-liberal dönüşümler ve gönüllülük" (Toplum ve Bilim, sayı: 108, 2007, 88-128) başlıklı makalesine bakabilir.
2. Bu başlık altında özetlenen bilgilerin kaynağı örgütü tanıtan el kitapçığı, en son 29 Ekim 2007 tarihinde ziyaret ettiğimiz Internet sitesi ve sonuncusunu 07/11/2007 tarihinde gerçekleştirdiğimiz yüz yüze görüşmelerdir.

Kuruluş amacı: Yasalarla sorun yaşayan veya gelişimi risk altındaki 12-18 yaşları arası çocuk ve gençlerin topluma kazandırılması.

Temeli 1985 yılından beri faaliyet gösteren Dostlar Dayanışma Derneği'ne uzanan Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı[3], on üç kadın, bir erkek kurucu üye ile kanunla sorun yaşayan çocuklar için oluşturulmuş ilk sivil toplum örgütüdür. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini dayanak alarak *çocuğun yüksek yararını göz önünde bulundurmak; her çocuğun ihtiyacına uygun ve onu toplumla bütünleşmeye hazırlayacak bilgilendirici, yetenek geliştirici ve meslek öğrenimi sağlayacak eğitim alma hakkı olduğunu savunmak; bu yönde yeni projeler üreterek veya uygulamadaki projeleri güncelleştirerek suça sürüklenen çocuk ve gençlerin donanımlı bireyler olarak sosyal yaşama katılmalarını sağlamaya çalışmak* örgütün temel hedefleri olarak belirtilmiştir. Diğer bir ifadeyle (Vakfın Internet sitesinde de görebileceğimiz üzere) :
-Çocuk suçluluğunun önlenmesine yönelik çalışmalar yapmak,
-Tutuksuz yargılanmakta olan çocukların kendine yeterli, donanımlı ve sosyal yaşama üretken şekilde katılmalarına destek olmak,
-Adalet Bakanlığının gözetimi altında bulunan çocukların toplumsal yaşama üretken biçimde katılmalarına destek olmak,
-Yargılama sonrası kalacak yeri olmayan gençler için "Özgür Eğitim Köyü"nü kurmak (henüz gerçekleşmemiş proje),
-Çocuk suçluluğu konusunda kamuoyu bilinçlendirme çalışmaları yapmak,
-Özelde çocuk suçluluğu, genelde çocuk hakları konusunda bilgi ve belge merkezi kurmak (gerçekleştirilme aşamasında),
-Konuya ilişkin bilimsel çalışmaları desteklemek,
-Bu alanda çalışan kurum ve kuruluşlarla ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliği yapmak,
-Çocuk Hakları Sözleşmesi ve çocuk suçluluğuna ilişkin uluslararası sözleşmelerin yaşama geçirilmesine yönelik çalışmalarda bulunmak örgütün öncelik verdiği etkinliklerdir.

Organizasyon: Genel Kurul (üyeler), Yönetim Kurulu, Denetim Kurulu (ikisi de genel merkezde), Yönetim Kuruluna bağlı olan İdari Yönetim, Mali Yönetim ve Şube Yönetimi birimleri ile Çalışma Kurullarından (Çocuklarla Çalışmalar, Projeler, Uluslararası İlişkiler, İnsan Hakları, Sivil Toplum Çalışmaları, Bilimsel Çalışmalar, Medya ve Halkla İlişkiler, Eğitim Projeleri, Sosyal Etkinlikler, Vakıf Yayınları) oluşmaktadır. İstanbul Kadıköy'deki Genel Merkez'in yanı sıra Ankara (1995), İzmir (1995) ve Trabzon (2003) olmak üzere şu an için toplam üç şubesi bulunmaktadır.

Belli başlı projeler (başlıklarıyla)[4]:
-Türkiye Çocuk Adalet Sistemini İyileştirme Projesi[5]

3. Örgüt adının verilmesinde bir sakınca duymamıştır. Türkiye'de sivil toplum örgütleri özel, kar amacı gütmeyen kuruluşlar (düşünce üretme merkezleri, kültürel gruplar, üye yararından çok kamu yararına çalışan kuruluşlar vb.) olarak anlaşılmaktadır. Yasal çerçevede dernek ve vakıflar olarak gruplandırılmışlardır (TÜSEV, 2006: 41).
4. Projeler ile ilgili daha kapsamlı bilgilere okuyucu http://www.tcyov.org adresinden ulaşabilir.
5. Vakıf, UNICEF tarafından koordine edilen ve büyük ölçüde Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği tarafından finanse edilen bu projede Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sosyal

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

-Gözetim ve Denetim Görevlileri Eğitim Projesi
-Çocuk Suçluluğu Alanında Sosyal Hizmet Uzmanı (SHU) Yetiştirme Çalışmaları
-Gençlik Merkezi Projesi (GEM): 1997 yılında bu yana 380 çocuğun uzun süreli olarak merkezden yararlandığı belirtilmiştir.
-Sporla Rehabilitasyon Projesi
-Temel Afet Bilinci Eğitim Projesi
-Meslek Eğitimi ve İnsan Hakları Bilgilendirme Projesi
-Aktif İşgücü Piyasaları Programı Meslek Eğitimi ve Sosyal Destek Projesi
-Kadıköy Kaymakamlığı işbirliğiyle Sosyal Riski Azaltma Projesi
-Mediasyon (arabuluculuk) Eğitim Projesi, Eğitsel-Sosyal-Sanatsal-Sportif Etkinlikler Projesi, Çocuk ve Ergen Danışma Birimi (Ankara şubesi)
-Islahevi'nde etkinlikler, Üniversitelerle birlikte yaşamın çeşitli alanlarında çocuk istismarı, çocuğa evde, okulda, işyerinde yönelen şiddetin çocuğun suça yönelmesinde etkisi konularında seminerler, Risk Altındaki Bölgelerde Sosyal Destek Projesi (İzmir şubesi)
-Göç alan bir mahallede, ilköğrenim okulu ile ortaklaşa olarak ailelerle çalışmalar ve çocuklara yönelik aktiviteler, Gençlere yönelik sosyal destek merkezi yapılandırma çalışmaları (Trabzon şubesi)

Bu proje ve programlar aracılığıyla, normal şartlar altında birbiriyle karşılaşma veya beraber çalışma ihtimali oldukça zayıf olan grupların (kapalı kurum personeli, aileler, eğitim kurumları, ulusal ve uluslararası kuruluşlar, medya, sivil toplum örgütleri, kişiler ve sokak) birbiriyle temas kurmasını sağlayan vakıf, şimdiye kadar kapalı kurumlarda yaklaşık 1 700 çocuğa ulaşmıştır.

Üyesi olunan üst kurullar:
-Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu: 2003'ten beri etkisini yitiren bu kurulun yerine İstanbul İl İnsan Hakları Kurulu çerçevesinde faaliyetlerde bulunulmaktadır.
-İnsan Hakları On Yılı Çalışma Komitesi: İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesince hazırlanan 1998-2007 Türkiye Programı ile ilgili olarak "infaz kurumlarında insan hakları ihlalleri ve alınacak tedbirler" konusunda çalışmalar yapmaktadır.
-Çocuk Hakları Koalisyonu: Türkiye'nin 1990 yılında imzaladığı ve 1994 yılında onaylanan Çocuk Hakları Sözleşmesi gereği kurulan bu koalisyona üye olan diğer STK (Çocuk Vakfı, ÇİKORED, TOÇEV, Anne Bebek Sağlığı Vakfı, Umut Vakfı, Tabip Odası, Yöret) ve UNICEF ile çeşitli proje ve çalışmalar yürütmektedir,
-Sivil Toplum Kuruluşları Platformu: Sivil toplum örgütlerinin ülkenin demokratik gelişim sürecine katkıları ve kendilerini geliştirmeleri yönünde ortak çalışmaların yürütüldüğü bu platformda Tarih Vakfı, Türkiye Felsefe Kurumu, 21. Yüzyıl Eğitim ve Kültür Vakfı, Doğal Hayatı Koruma Derneği, Helsinki Yurttaşlar Derneği, TOÇEV, Türk Psikologlar Derneği, Yöret, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği gibi STK'lar bulunmaktadır.
-Ankara Çocuk Hakları Platformu: Kurucusudur.

Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü ve Barolar Birliği ile eşit taraf olarak yer almaktadır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

KIRILMALAR VE KAYMALAR DÖNEMİ: BAKIŞ AÇISININ DEĞİŞEBİLMESİ

"İstediğimiz kadar yasalar, yönetmelikler yapalım, mahkemeler kuralım, uzmanlar yetiştirelim... kapalı bir ceza infaz kurumunu ne kadar iyileştirsek iyileştirelim bir yatılı okuldan daha iyi hale getiremeyiz. Esas sorunumuz çocuğu sevmemek, sadece hayatta olmasından dolayı duymamız gereken saygıyı ondan esirgemek... İster içeride ister dışarıda olsun, çocuğun yararını gözetmek kendimizin de robotlaştığı bu dünyada ona da bir robot kariyeri hazırlamak; yeteneklerini kolaylıkla iş bulacağı bir alana yönlendirmek değil... İstediğiniz kadar mahkemeler kurun; hakimler de böyle düşünecek".

Söz konusu vakfın kurucuları arasında olan bir kişinin söylediği bu sözler, kanunla sorun yaşayan çocuklar sorunsalının burada tüm boyutları ve katmanlarıyla ele almamızın mümkün olmayan derinliğini göstermesi açısından önemlidir. Görüşmeler, örgütün çocuk adalet sistemi çerçevesinde kendine ve parçası olduğu sivil toplum örgütlerine nasıl baktığı etrafında gerçekleştirilmiştir[6]. Görüştüğümüz kişilerce, sivil toplum örgütü bir hizmet olarak değil; yapılması gerekenler için resmi kişi, kurum ve kuruluşları veya siyasi kimlikleri "dürtebilen", "tetikleyebilen" bir oluşum olarak anlaşılmaktadır. "Çağdaş toplumların dinamik güçleri" olarak algılanan sivil toplum örgütleri değişim isteyen bireylerin "bireysel bir şey olmaz, örgüt çatısı altında olur" inancından yola çıkarak oluşturdukları yapılar olarak tanımlanmıştır. Buradan da anlaşılabileceği gibi, amaç toplumsal sorunlara bireysel çözümler üretmek yerine, söz konusu sorunların yapısal olduğuna çeşitli faaliyetlerle dikkat çekmektir. Kanunla ihtilaf halinde olan çocukların "tehlikeli" değil, "tehlikede olduklarını" gösterebilmektir. "Yardım yapmak", "hayır sever" konumunda olmak değil, suça itilen çocuğun arkasında "toplumun" -adil bölüşemeyen, göç ettiren, kentle bütünleştiremeyen, okula yazdıramayan bir toplumun- olduğunu anlatmaya çalışmaktır. Bu nedenle de "buzdolabı, çamaşır makinesi bağışlamaktan" çok, proje ve programlar geliştirip uygulamaktır. Diğer bir ifadeyle amaç "Adalet Bakanlığı'nın yerini almak değil, bir rol model oluşturmak"; bunun yanı sıra "yatay ilişkilerle de çalışabileceğini göstermektir".

Özellikle iki binli yıllardan itibaren (Avrupa Birliği'ne giriş sürecinin de etkisiyle) "Sivil toplumu da bir soralım" görüşünün yerleşmeye başladığı belirtilmiştir. Her ne kadar görüş sorulması, sunulan görüşün sistematik olarak uygulandığı anlamına gelmese de bu durum önemli bir değişim olarak nitelendirilmiştir. Devletin veya hükümetlerin (devletin işlevlerini yerine getirip getirmemesinde hükümetlerin etkili olduğunu düşündüğü için görüştüğümüz kişilerden bir tanesi önce devlet demiş, sonra "hükümetler" tabirinin daha doğru olduğu kanaatini getirmiştir) tutum ve davranışlarının yumuşamasında Avrupa Birliği sürecinin belli bir rol oynadığı belirtilmekle beraber, proje ve programların yararının resmi kişi ve kurumlarca saptanmasının bu değişimde daha etkili olduğu düşünülmektedir. İnsan Hakları alanında faaliyet gösteren diğer sivil toplum örgütleriyle karşılaştırdığımızda, söz konusu

---

6. Bu bildirinin başlangıç noktasının bir araştırma projesi çerçevesinde tanıdığımız örgütün bizde uyandırdığı kişisel merak ve ilgi olduğunu belirtmemiz gerekir. Buna bağlı olarak, yazının bu bölümünün, *çocuk adalet sisteminde sivil toplumun* söz konusu projenin temel sorunsalı olmadığı, görüşmelerin sadece kurucu üyeler arasından kişilerle gerçekleştirildiği ve bir örgüt ile görüşüldüğü için de bir genelleme yapılamayacağı kıstasları dahilinde okunmasını arzu ederiz.

"çocuk" olduğu için bu tutum ve davranış yumuşamasının görece daha kolay gerçekleşebileceğini varsayabiliriz. Bununla beraber bazı tabu konularda "uygun dili bulabilmek" örgütün uzun vadede duruşunu koruyabilmesi ve savunabilmesi için gerekebilmektedir. "İçeriye girişimizi tehlikeye atamayız" söylemi aslında "önemli olan yapmamız gerekenleri gerçekleştirebileceğimiz ortamı yaratmaktır" demektir. Başlangıçtaki çekimser, zaman zaman engelleyici resmi tutumun "Yine gelin çalışın" talebine dönüşmesinin nedeni elde edilen sonuçlara paralel olarak oluşan görece[7] güven duygusudur:

"Neden böyle bir talep ile karşı karşıyayız şimdi? Çünkü biz kapalı kurumun içindeyken bu zaman zarfında çocuklar infaz koruma memuru ile çatışmıyorlar, birbirleriyle sürtüşmüyorlar. Bir atölyeye girip ona odaklanıyorlar. Kendilerini keşfediyorlar. Önce bize 'neden buradasınız? Neden bizimle uğraşıyorsunuz?' deseler de sonradan 'Evet, birileri bizim için burada; bir şeyler yapıyor' diyorlar'. Buna tanık olan kapalı kurum müdürünün bir sonraki yaklaşımı da buna göre oluyor". (Kurucu üye, Kadın)

Yer yer zorluklar, kısıtlanmalar, yasaklanmalar yaşanmış veya eşit muamele görülmemiş olunsa da sivil toplumun kapalı bir yere girebilmiş olması hiyerarşinin "demir gibi sert olduğu yerlerde" de farklı bakan insanların var olduğunun kanıtı olarak görülmektedir.

İnfaz koruma memurları ve cezaevi personeline yönelik bir eğitim programının sonunda özellikle infaz koruma memurlarında değişimler gözlemlenmiştir.

"Çocuk haklarından bahsettiğiniz bir ortamda onların [infaz koruma memurlarının] da hakları olduğunu hatırlatmanız gerekir. Personelin sorunlarını görmezden gelemezsiniz. Onlara da 'değerli' olduklarını bir şekilde belirtmek gerekir". (Kurucu üye, Kadın)

Bu eğitimin sonunda, başta kendilerini "çocuk gardiyanı" olarak nitelendiren kimi infaz koruma memurlarının kendilerinden "çocukların ağabeyleriyiz" şeklinde bahseder oldukları saptanmıştır.

Uygulamaların yasalardaki değişiklikleri yakalayamıyor olmasının iki temel nedeni olarak altyapı yetersizliği ve yavaş değişen zihniyet gösterilmiştir. Bununla beraber gerek yargı öncesi gerek yargı esnası ve sonrasında bazı değişimlerin ya da değişim işaretlerinin olduğu belirtilmiştir. Çocuk Adalet Sisteminin değişik basamaklarında istihdam edilen personelin, yasalarla da uyumlu bir şekilde, git gide "meslek elemanları", diğer bir ifadeyle, konularında ihtisas sahibi kişiler arasından seçilmesi bunlardan bir tanesidir. Çoğunlukla gençlerden oluşan bu elemanların (psikolojik danışman, psikolog, sosyal hizmet uzmanı) görevlerini "rahatlıkla" [profesyonelce] yerine getirdikleri belirtilmiştir. Farklı bir bakış açısı ile çalışan bu kişilerin bulundukları çevreyi olumlu yönde etkiledikleri düşünülmektedir. Bununla beraber, kurumlardaki meslek elemanın sayıca çok yetersiz olması (örneğin, Bayrampaşa Cezaevi'nde 1700 kişiye sadece bir psikolog düşerken, Fransa'da 60 çocuğun kaldığı bir ıslahevinde ise 130 meslek elemanın görev yaptığı belirtilmiştir) personel ile ilgili temel sorunlardan biri olarak kalmaya devam etmektedir.

7. "Görece" ifadesini kullanmamızın nedeni projelerde çalışan kişilerin özgeçmişlerinin ve diğer bilgilerinin kapalı kurumlara giriş izni için ilgili yerlere bildirilmek zorunda olduğunun altının çizilmiş olmasıdır.

Diğer bir değişim denetimli serbestlik alanındadır. Denetimli serbestlik kararını Çocuk Mahkemesi hakimi vermektedir. On beş yaş altındaki çocukları mümkün olduğu kadar cezalandırmamayı hedefleyen bu uygulamada hakim, "çocuk tutuklanmasa da olur" kararını verdikten sonra mahkeme (çoğu zaman çocuk mahkemeleri uzmanları aracılığıyla) tutuksuz yargılanan çocuğa bu süreçte eşlik edebilecek, rehberlik yapabilecek aracı kurumlarla temasa geçer. Vakfın Gençlik Merkezi de bu mekanlardan bir tanesidir. 12-18 yaş arasındaki çocuklara açık bu merkeze çocuklar kardeşleriyle de gelebilmektedirler. Ancak bu tip yerlerin bugün itibarıyla Türkiye'de çok az olduğu belirtilmiştir. Örgütün aracı olarak katkıda bulunabilmesi uzmanlarla ve mahkemelerle geliştirdiği güven ilişkileri neticesindedir. Diğer bir deyişle denetimli serbestlik uygulamasında sivil toplum örgütlerinden henüz resmi olarak ("yazıyla") hizmet talep edilmemektedir.

Alternatif tedbirler arasında yer alan mediasyon (arabuluculuk) tekniğinin yasalaşması ve uygulamaya geçirilmesi için sürdürülmekte olan çalışmalara örgüt etkin bir biçimde katılmaktadır. Gerek bu konuda, gerek hüküm öncesi ve sonrasında (sosyal inceleme raporu ve gözetim raporu) hazırlanması gereken raporlara yol gösterebilmesi amacıyla ilgi kişilerle işbirliği içinde kitapçıklar da yayınlamıştır.

Resmi ve sivil kişi ve kurumlarla işbirliğinin arttırılmasının gerekliliğinin altı önemle çizilmiştir. Eşgüdüm içinde çalışabilmek şarttır. Baroların, özellikle çocuk hakları merkezleri aracılığıyla, önemli işler yaptıkları belirtilmiştir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile işbirliği kısıtlıdır. Kimi sivil toplum örgütlerinin başta benzer duruşta görünmelerine rağmen eylem düzeyinde değişebildikleri ya da resmi kurumlardaki yapılanmayı kendi içlerine taşıyabildikleri belirtilmiştir. Bunun da ötesindeki temel sorun "ben yaptım", "ben kotardım"dan "biz"e geçebilmek, dayanışma içinde iş görebilmektir. Yer yer kıskançlığa dönüşebilen rekabetçi yaklaşımın aşılması gerektiğine inanılmaktadır. Etiket ve prestij peşinde olmamak, her yerde olunamayacağı gerçeğini içselleştirmek; diğer bir ifadeyle, eylem sınırlarını iyi çizmek; netlik ve açıklık içinde çalışmak önemlidir. Seçkinci bir söylemde olmak tabanı daraltığından, sivil toplumun varlığını bile tehlikeye sokacak bir tavır olarak nitelendirilmiştir. Acımanın, geçici yardımlarda bulunmanın ise çözüm olamayacağı belirtilmiş; kanunla ihtilaf halinde çocukların varlığı toplumsal açıdan adil bir şekilde paylaşılamayan, paylaştırılamayan milli gelir ile ilişkilendirilmiştir. Göç, kentleşme, uyum sağlayamayan aile gibi fenomenlerle anlaşılmaya çalışılan çocuk suçluluğunun çözümünün çocuk adalet sisteminden çok, sosyal adalet düzeyinde olduğu; sivil toplumun devletin yetişemediği yerlere ulaşan bir güç haline gelmesi yerine devleti göreve çağırabilen bir alan olması gerektiği belirtilmiştir.

"İletişim" ve "işbirliği" kıstasları üzerinden söz konusu örgütün de içinde olduğu dokuya - Türkiye'deki sivil topluma biraz daha detaylı baktığımızda, öncelikle bilgi ve tecrübe paylaşımının sivil toplum örgütleri arasında kısıtlı olduğunu söylememiz gerekir. Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) raporunda da belirtildiği gibi sivil toplum örgütlerinin kendi alanlarındaki koruyucu tavrı, sivil toplum aktörleri arasındaki ilişkiyi sınırlı ve yetersiz kılmaktadır. Sivil toplum örgütleri "iletişimsizliği" en ciddi sorunlar arasında saymışlardır (TÜSEV, 2006: 56). Bazı platformlar, şemsiye oluşumlar (bunları ağ olarak da adlandırabiliriz) belli bir işbirliğinin ürünü ve zemini olsalar da "aktif

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

eylem" niteliğindeki ve farklı alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri arasındaki işbirliği yeterince yaygın değildir (TÜSEV, 2006: 57).

Türkiye'de sivil toplumun içinde yer aldığı ve işlevini sürdürdüğü siyasal, toplumsal, ekonomik, kültürel ve yasal ortamın sivil toplum örgütlerinin gelişimini sınırladığı saptanmıştır (TÜSEV, 2006: 61). Devletin siyasi partiler için bile bir çekim merkezi olduğuna değinilmiştir (TÜSEV, 2006: 63). 2000'li yıllardan, özellikle de 2004'ten itibaren gerçekleştirilen reformların (bu satırların yazıldığı an bir duraklama devresi gibi görünse de) umut verici olmasına rağmen uygulamada aksaklıklar yaşandığı; yargının her zaman tutarlı ve tarafsız davranmadığı yolunda haberlerin geldiği belirtilmektedir (TÜSEV, 2006: 64).

Sosyo-kültürel bağlamda ise "güven" sorununa dikkat çekilmiştir. "Türk toplumunda bireyler arasındaki güven seviyesi oldukça düşüktür. Araştırmalar Türkiye'yi bu kıstas etrafında yapılmış sıralamalarda en altlarda göstermektedir[8].

Sivil toplum örgütlerini ilgilendiren bir başka önemli nokta ise özerkliktir. Sivil toplumun devletten bağımsız bir alan; diğer bir ifadeyle, hem ideolojik hem de ekonomik olarak özerk bir alan oluşturabilmesi (Göle, 1998: 115) sivil toplum tanımı gereğidir. Söz konusu raporda ifade edildiği üzere "(...) Türkiye, STK'ların devlet yetkililerince sıkı denetimlere tabi tutulduğu yirmi yıldan fazla süren bir gerginlikten çıkmaktadır. (...) Bununla beraber sivil toplum örgütlerinin zaman zaman devletin haksız ve yersiz müdahalelerine maruz kaldıkları görülmektedir" (TÜSEV, 2006: 74). Öte yandan, devletin sivil toplum örgütleriyle diyalogunu hem nicelik hem de nitelik açısında artırdığı saptanmış olsa da devletin farklı sivil toplum örgütlerine eşit mesafede durduğunu söylemek henüz mümkün görünmemektedir (TÜSEV, 2006: 75).

SONUÇ YERİNE

3 Temmuz 2005 tarihinde kabul edilen 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun üçüncü maddesinde *korunmaya ihtiyacı olan çocuk*, "Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu; *suça sürüklenen çocuk* ise "Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu" ifade etmektedir (Akço ve Selici, 2006: 112). Kanunla ihtilaf halinde olan çocuk, başlangıç noktası itibarıyla aslında korunmaya ihtiyacı olan çocuktur[9]. Diğer bir ifadeyle, "korunmaya ihtiyacı olmuş" ancak bir şekilde bu ihtiyacına cevap verilmemiş, ihmal edilmiş veya 24 Mayıs 1983 tarihinde kabul edilmiş olan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nun üçüncü maddesinin b bendinin sonunda da belirtildiği gibi "Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen" (Akço ve Selici, 2006: 243-244) çocuktur.

8. "Güven" olgusu hakkında daha fazla bilgi için okuyucu adı geçen raporun ilgili sayfalarına (69-70) bakabilir.

9. Bu nedenle de kanunla ihtilaf halindeki çocukların, *yüksek risk altındaki* ya da *güç koşullardaki çocuklar* kavramları ile anlaşılması gerektiğini düşünüyoruz.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Aynı Kanunun "Genel Esaslar" başlığı altındaki dördüncü maddesinin 1 Temmuz 2005 tarihinde değiştirilmiş bendinde "Bu Kanun kapsamına giren sosyal hizmetlere[10] ilişkin faaliyetler, Devletin denetim ve gözetiminde, sivil toplum örgütleri ile halkın gönüllü katkı ve katılımı da sağlanarak bir bütünlük içinde yürütülür. Sunulacak bakım ve diğer hizmetlerin kapsamı ve bu hizmetleri verecek olan gerçek ve tüzel kişilerin izin, çalışma usûl ve esasları ve diğer hususlar SHÇEK tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir" (Akço ve Selici, 2006: 247) denilmiştir. Kurumun görevlerinin tasvir edildiği dokuzuncu maddenin f bendinde ise "Dernek ve vakıfların sosyal hizmetler alanındaki faaliyetlerini yönlendirmek, bunların bütçelerinde sosyal hizmetlere ayırdıkları payların yerinde ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla görüş ve tavsiyelerde bulunmak" ifadesi kullanılmıştır (Akço ve Selici, 2006: 249).

Kanunla ihtilaf halinde olan çocuklarla veya daha geniş bir çerçevede çocuk refahı alanında çalışan (resmi, sivil veya özel) kişi, kurum ve kuruluşların çoğu zaman birbirinden kopuk yürüttükleri faaliyetlerin kalıcı ve etkili olabilmesinin ön koşulu, sahadan gelen tanıklıkların da yeniden ortaya koyduğu gibi, iletişim ve işbirliğidir. 29 Kasım 1985 tarihinde kabul edilen Pekin Kuralları'nın Genel İlkeler bölümünde "Çocukların refahını arttırmak amacı ile, gönüllüler ve öteki toplumsal gruplar yanında okullar ile diğer kurumlar da dahil olmak üzere her kaynağın harekete geçirilerek elbirliği ile çalışmalarını sağlamak için gerekli özen gösterilmeli, böylece hukukun araya girmesi olabildiğince aza indirilmeli ve hukuka aykırı davranışta bulunan çocuklara etkili, hakkaniyetli ve insanca davranılması sağlanmalıdır" (Akço ve Selici, 2006: 445) denilmektedir. Yukarıda da ifade etmeye çalıştığımız gibi bu iletişim ve işbirliğinin hukuki zemini Çocuk Koruma Kanunu ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu'nda mevcuttur.

Şöyle de düşünmek mümkündür: Çocuk Ceza Hukukunun öngördüğü altyapıya sahip olunsa bile adalet sistemi içinde çocuklar olduğu sürece başarısızız demektir. Diğer bir ifadeyle, çocuğun yararını gözetememiş, onu koruyamamışız, kanunla ihtilaf haline girmemesi için gerekli önlemleri alamamışız demektir. Çocuk Koruma ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunlarını birlikte okuduğumuz zaman çok açık bir şekilde gördüğümüz üzere, çocuğun korunması yönünde uygun önlemleri alacak, bu önlemlerin uygulanabilmesi için gerekli yapıyı oluşturacak ve bu yapıyı işler kılacak birincil yetkili ve sorumlu Devlettir. Bu bağlamda sivil toplum örgütlerinin refah devletinin asli görevleri arasında olan hizmetleri devletin yerine sağlayan unsurlara dönüşmemesi gerekmektedir. Aksi durum, "devletin refah işlevlerinin ondan alınıp özel ellere terk edilmesini" (Gülalp, 2002: 285) veya "neo-liberal rasyonalite"yi (İpek Can, 2007: 91) destekleyecektir. Oyasa ki çocuk refahı alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin duruşu ve bu örgütlerin diğer kurumlarla işbirliğinin yönü devletin yerine geçmek veya devlete yardım etmekten çok, refah devletinin görevlerini hatırlatıcı nitelikte olmalıdır.

10 "Sosyal hizmetler" üçüncü maddenin a bendinde "kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunlukların giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü" şeklinde tanımlanmaktadır (Akço ve Selici, 2006: 243).

KAYNAKÇA

AKÇO, Seda; SELİCİ Harika (2006). **Çocuk Koruma Kanunu**, İstanbul Barosu Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 488s.

GÜLALP, Haldun (2002). "Sivil Toplum: Kavramsal Bir Değerlendirme", **Cogito**, sayı: 32, 276-288.

GÖLE, Nilüfer (1998). "Küçülen Dünyamızda Büyüyen Sivil Toplum" (başlıklı sempozyum tutanağı kapsamında) in Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, **Üç sempozyum. Sivil Toplum Kuruluşları**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 114-120.

İPEK CAN, Yasemin (2007). "Türkiye'de Sivil Toplumu Yeniden Düşünmek: Neo-liberal Dönüşümler ve Gönüllülük", **Toplum ve Bilim**, sayı: 108, 88-128.

İstanbul Barosu (2006). **Suç İsnat Edilen Çocuklar Hakkında Rapor**, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 46s.

TÜSEV (2006). **Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci. Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu**, TÜSEV Yayınları, İstanbul, 167s.

Oturum Başkanı Prof. Dr. Alaeddin Mehmedoğlu:

Aydınlatıcı bildirisinden dolayı Sayın Verda İrtiş'e teşekkür ediyoruz. Sıradaki konuşmacımız Zeynep Şimşek.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

KURUM BAKIMINDAKİ ÇOCUK VE ERGENLERDE DAVRANIŞ VE DUYGUSAL SORUNLARIN EPİDEMİYOLOJİSİ; ULUSAL ÖRNEKLEMDE KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA(♣)

Doç.Dr. Zeynep ŞİMŞEK•
Prof. Dr. Neşe EROL•*
Yrd. Doç.Dr. Didem ÖZTOP•**
Yrd. Doç.Dr. Özlem Ö. ÖZCAN•***

GİRİŞ

Çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan sağlıklı olarak gelişmeleri için, anne-baba ya da çocuğa bakan kişi ile çocuk arasındaki karşılıklı sevgi bağının kurulmasının önemi yüzyıllardan beri bilinmektedir. Ancak yoksulluk, aile içi sorunlar, anne babada bedensel, ruhsal ya da zihinsel yetersizlikler, annenin ya da babanın ölümü, ihmal ya da istismar, ergen evlilikleri ya da evlilik dışı doğumlar sonucu terkler gibi pek çok nedenle anne-babalık görevleri yetersiz kalabilmekte ve çocuk korunmasız hale gelebilmektedir. Bu durumda çocuklar devlet tarafından koruma altına alınarak farklı bakım modellerinde büyütülmektedir (Koşar 1992, Erol 2004, Erol ve ark. 2005).

Koruma altına alınan çocuklara yönelik geliştirilen bakım modelleri, ülkeden ülkeye, o ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısına bağlı olarak değişim göstermektedir. Yaygın olarak başlatılan ilk bakım modeli "çocuk yuvası", "yetiştirme yurdu" gibi isimlerle anılan, pek çok çocuğun bir arada bulunduğu kurum bakımıdır. Günümüzde Avrupa, Avustralya ve Kuzey Amerika'da büyük ve kalabalık bakım evlerinin kapatıldığı bilinmektedir. Buna karşın özellikle üçüncü dünya ülkeleri başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde çocuk yuvaları ya da yetiştirme yurtları gibi kurumsal modellerin halen yaygınlığını koruduğu bildirilmektedir (Koşar 1992, Ekşi 2004). Türkiye'de 2005 yılı sonu itibariyle 95 çocuk yuvası ve 107 yetiştirme yurdu olmak üzere 202 kurumun aktif hizmet verdiği, bu kurumlarda yaklaşık 20.000 çocuğun bakıldığı, korunma ihtiyacı olan çocukların %92'sinin kurumlarda, %4'ünün koruyucu

---

♣ 'Bu çalışma 2007 yılında Türk Psikiyatri Dergisi'nde yayına kabul edilmiştir.'

• Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, Şanlıurfa (zsimsek@harran.edu.tr)
• * Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları AD.
• ** Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları AD
• *** İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları AD

aile yanında, diğerlerinin de evlat edinme hizmetlerinden yararlandığı bildirilmektedir (SHÇEK 2005).

Konu ile ilgili kaynaklar incelendiğinde, yaklaşık 65 yıldır kurum bakımı altındaki çocukların fiziksel ve psikososyal sağlıklarına yönelik araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Çalışmalar, kurum bakımında büyüyen çocukların aile yanında büyüyen çocuklara göre daha fazla saldırgan davranışlar, depresyon, anksiyete, hiperaktivite gibi duygusal ve davranışsal sorunlar gösterdiğini ortaya koymaktadır (Tizard ve Hodges 1978, McCann ve ark. 1996, Voria ve ark. 1998, Wolff ve Fesseha 1999, Roy ve ark. 2000, Rushton ve Minnis 2002, Maclean 2003, Yörükoğlu 2003, Ellis ve ark. 2004, Şimşek 2004, The St. Petersburg-USA Orphanage Research Team 2005, Erol ve ark. 2005, Üstüner ve ark. 2005).

Bu çalışmanın amaçları; 1-kurum bakımında yaşayan 6-18 yaşları arasındaki çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarının görülme sıklığını bakım verenlerden, öğretmenlerden ve çocuklardan elde edilen bulgulara göre saptamak, 2-kurum bakımındaki çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarını ailesi yanında yaşayan çocukların sorun davranışlarıyla karşılaştırmak, 3-kurum bakımındaki çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarıyla ilişkili koruyucu ve risk faktörlerini belirlemektir.

YÖNTEM

Kesitsel tipteki bu epidemiyolojik araştırmada %95 güven düzeyinde olasılıklı küme örnekleme yöntemiyle 720 çocuğa ulaşılması hedeflenmiştir. Ulaşılması hedeflenen çocuk sayısı çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu nüfusuna oranlanarak, 425 '6-11' yaş grubu ve 300 '12-18' yaş grubu çocuğa ulaşılması planlanmıştır. Toplam 202 kurum içerisinden rastgele örnekleme yöntemiyle 12 çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu seçilerek, her kurumda bakılan çocuk sayısına oranlı olarak ulaşılması hedeflenen çocuk sayıları hesaplanmıştır. Her bir kurumda rasgele örnekleme yöntemiyle 12-60 arasında çocuk hakkında bilgi toplanması planlanmıştır. Araştırmada ulaşılması planlanan 720 çocuktan 674 çocuk hakkında bilgi toplanmıştır. Uygulanan ölçeklere göre bilgi kaynaklarından elde edilen yanıtlama oranları, bakım verenlerde %94, öğretmenlerde %87.9, gençlerde ise %89.1 dir.

Çalışmada karşılaştırma grubu olarak, aynı ölçme araçlarının uygulandığı, tabakalı, çok aşamalı, kümeli, olasılık örneklemesi yöntemiyle yapılan, 4488 çocuk hakkında anneden, 2340 öğretmenden ve 2206 gençten bilgi toplanan Türkiye Ruh Sağlığı Profili Araştırması verisi kullanılmıştır (Erol ve Şimşek 2000). Yanıtlama oranları sırasıyla, %83.9, %87.7, %79'dur (Erol ve Şimsek 1998; Ulusoy 1998).

Kurum bakımındaki çocukların %51.3'ü kız, %48.7'si erkek, toplum örneğindeki çocukların %49.8'i kız, %50.2'si erkektir. Kurum bakımındaki çocukların yaş ortalaması 11.3±3.1, toplum örneğindeki çocukların ise 11.5±3.3'dür. Kurum bakımında büyüyen ve aile yanında büyüyen çocukların cinsiyet ve yaş dağılımları arasında anlamlı fark saptanmamıştır ($P > .05$). Araştırma için Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurul onayı alındıktan sonra, seçilen kurumlarda çalışma yapabilmek için Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun izni alınmıştır. Çalışmada araştırmacılar tarafından geliştirilen *'Sosyo-Demografik Bilgi Formu'* ile Ülkemizde geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmış olan *'Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçeği (CBCL/6-18)' 'Öğretmen Bilgi Formu (TRF/6-18)',' Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (YSR/11-18)* kullanılmıştır (Achenbach ve Rescorla 2001; Erol ve Şimşek, 2000, Dümenci ve ark., 2004).

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

BULGULAR

Çocukların yarısının 6 ve yukarı yaşlarda kurum bakımına verildiği, ancak her beş çocuktan birinin 3 yaş ve altında kuruma verildiği saptanmıştır. Çocukların çoğunluğu aile birliğinin bozulması nedeniyle kuruma bırakılmış olup, yaklaşık %70'inin annesi, babası ya da her ikisi de hayattadır.

Tablo 1 izlendiğinde, anneler/bakım verenler içe yönelim sorunlarını kurum bakımında büyüyen çocuklarda ailesi yanında büyüyenlere göre daha az, dışa yönelim ve toplam problemi sırasıyla 3.7 ve 2.3 kat oranında anlamlı olarak yüksek bildirmişlerdir ($p<0.05$). Cinsiyet ve yaş gruplarına göre incelendiğinde, İçe Yönelim sorunları kurum bakımındaki kızlarda ve küçük yaş erkeklerde, aile yanında büyüyenlerde ise 12 yaş ve üstü kızlarda diğer gruplara göre anlamlı olarak yüksektir ($p<0.05$). Dışa yönelim ve toplam problem kurumda ve ailede küçük yaş erkeklerde anlamlı olarak yüksek bildirilmiştir ($p<0.05$).

Öğretmenlerden elde edilen puanlar analiz edildiğinde, öğretmenler içe yönelim, dışa yönelim ve toplam problemi kurumda büyüyenlerde anlamlı olarak yüksek bildirmişlerdir. Cinsiyet ve yaş grupları açısından, öğretmenler içe yönelim sorunlarının yuvada büyük kızlarda, dışa yönelim sorunlarının ve toplam problemin küçük erkek çocuklarda anlamlı olarak daha fazla olduğunu, ailesiyle yaşayan çocuklarda ise içe yönelimin tüm yaş grubu kızlarda, dışa yönelim ve toplam problemin erkeklerde kızlara oranla anlamlı olarak yüksek görüldüğünü bildirmişlerdir ($p<0.05$).

Kurumda büyüyen ergenler diğer bilgi kaynaklarına göre sorunların görülme sıklığını yaklaşık 2-4 kat daha yüksek bildirmişlerdir ($p<0.05$). Ergenlere göre sorun davranışların görülme sıklığı yaş ve cinsiyete göre hem kurumda hem de ailesinin yanında büyüyenlerde benzerdir ($p>0.05$).

TABLO 1. Kurum Bakımında ve Toplum Örneğinde Cinsiyet ve Yaşa Göre İçe

	İçe Yönelim		Dışa Yönelim		Toplam Problem	
	Kurum	Aile	Kurum	Aile	Kurum	Aile
Annelere / Bakım Verenlere Göre						
Kız (6-11 yas)	7.0	9.4	18.8	5.1	19.5	8.7
Kız (12-18 yas)	7.3	14.4	19.7	3.9	14.6	7.1
Erkek (6-11 yas)	6.1	7.0	27.3	10.8	21.8	11.9
Erkek (12-18 yas)	3.6	8.9	16.7	7.4	15.5	7.9
Toplam	**6.2**	**9.9**	**21.4**	**6.9**	**18.3**	**9.0**
	χ^2=7.102, p=0.001 TRR=0.6; GA=0.3-0.9		χ^2=122.94, p=0.001 TRR=3.7; GA=2.9-4.7		χ^2=43.687, p=0.001 TRR= 2.3; GA=1.8-2.9	
Öğretmenlere Göre						
Kız (6-11 yas)	12.1	10.9	20.6	5.9	17.8	8.6
Kız (12-18 yas)	23.7	10.6	15.3	4.5	23.7	5.8
Erkek (6-11 yas)	13.3	8.6	32.8	12.5	29.7	14.4
Erkek (12-18 yas)	9.6	5.3	19.2	11.3	17.3	13.1
Toplam	**15.6**	**8.9**	**22.7**	**9.3**	**23.2**	**11.0**
	χ^2=17.050, p=0.001 TRR=1.7; GA=1.3-2.3		χ^2=66.46, p=0.001 TRR=2.5; GA=2.0-3.2		χ^2=46.16, p=0.001 TRR=2.1; GA=1.7-2.6	
Ergenlere Göre						
Kız (11-15)	38.3	10.1	40.7	9.7	49.6	9.4
Kız (16-18 yas)	47.4	13.8	28.6	11.7	50.0	12.0
Erkek (11-15 yas)	33.3	10.6	42.9	9.8	42.0	9.3
Erkek (16-18 yas)	45.2	13.9	48.7	14.7	42.9	11.3
Toplam	**40.1**	**11.5**	**41.9**	**10.9**	**47.0**	**10.1**
	χ^2=46.706, p=0.001 TRR=3.4; GA=2.9-4.1		χ^2=119.48, p=0.001 TRR=3.9; GA=3.2-4.6		χ^2=310.21, p=0.001 TRR=4.6; GA=3.9-5.5	

Yönelim, Dışa Yönelim ve Toplam Problemin Görülme sıklığı (%)

Sorun davranışlarla ilişkili koruyucu ve risk faktörleri

Tablo 2'de CBCL, TRF ve YSR'den elde edilen toplam problem problemini açıklayan değişkenlerle ilgili çoklu regresyon analizi özet sonuçları verilmiştir. Tekli analizlerde, CBCL toplam problem puanıyla çocuğun yaşı, cinsiyeti, çocuğun küçük yaşta kuruma alınması, kuruma alınma nedeninin istismar olması, bu kuruma gelmeden önce başka bir kurumda yaşaması, çocuğun tekrarlayan bir hastalığının varlığı, iki ve daha fazla sayıda kurum değiştirmesi, yeterlik durumu, aile ya da yakınlarıyla ilişkinin sürekliliği, çocuğun etkinliklere katılması ile toplam problem puanı arasında anlamlı ilişki saptanmıştır ($P<0.05$).

Tablo 2'de görüldüğü gibi, çoklu regresyon analizi sonucunda belirtilen değişkenlerin CBCL'den elde edilen toplam problemdeki değişimin %23'ünü açıkladığı, küçük yaşta kuruma alınmanın, iki ya da daha fazla sayıda kurum değiştirmenin, istismar nedeniyle koruma altına alınmanın, tekrarlayan tıbbi sorunların sorun davranışları arttırdığı, çocuğun yeterlik düzeyinin yüksek olmasının ise sorun davranışları azalttığı saptanmıştır ($P<0.05$).

Öğretmenlere uygulanan TRF ölçeğinden elde edilen toplam problem puanıyla tekli analizlerde, çocuğun yaşı, cinsiyeti, kurum bakımına alınma nedeni, kurum bakımına alınma yaşı, kurum değişikliği sayısı, yeterlik durumu, ailenin hayatta olma durumu, aileyle/akrabalarla düzenli ilişki, okul- kurum arasındaki etkileşim, çocuğun okul etkinliklere katılımı ve arkadaşları/aileler tarafından damgalanma ve toplam problem arasında anlamlı ilişki saptanmıştır ($p<0.05$). Bu değişkenlerin toplam problemdeki değişimin %73'ünü açıkladığı belirlenmiştir. Bu modele göre, küçük yaşta olma, kurum bakımına küçük yaşta alınma, istismar ve ihmal nedeniyle kurum bakımına alınma ve damgalamanın tek başlarına sorun davranışları etkileyen ve ortalama 3-38 puan arasında arttıran risk faktörleri olduğu saptanmıştır (($p<0.05$). Modelde koruyucu faktörler olarak, çocuk-aile/akraba/yakınları arasında düzenli iletişimin olması, okul-kurum ilişkisinin olması, çocuğun okul etkinliklerine katılması, bakım verenin destekleyici yaklaşımı ve yeterlik düzeyinin yüksekliğinin sorun davranış puanını ortalama 4.1 – 20.8 arasında azaltan faktörler olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

Ergenlere uygulanan YSR toplam problemi ile bağımsız değişkenler arasında ilişki olup olmadığı analiz edilmiştir. Tekli analizler sonucunda yaş, bakım verenin özelliği, ergenin kaderci anlayışı, problem çözme becerisi, akademik başarısı, sosyal ilişkileri,

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

sigara ve alkol kullanma durumu ile toplam problem arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($p<0.05$). Toplam problem ile anlamlı ilişkide bulunan değişkenler çoklu regresyon analizi modeli ile test edilmiş, bu değişkenlerin toplam problem puanındaki değişimin yaklaşık %33'ünü açıkladığı saptanmıştır. Bakım verenlerin destekleyici yaklaşımı ve ergenin problem çözme becerisinin sorun davranışları 4-6 puan arasında düşürdüğü, dolayısıyla koruyucu faktörler olduğu, kaderci düşünme şeklinin ve madde kullanımının sorun davranış puanını 13-15 puan arttırdığı ve önemli risk faktörleri olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

TABLO 2. CBCL, TRF ve YSR'den Elde Edilen Toplam Problemi Açıklayan Değişkenlerle İlişkili Çoklu Regresyon Analizi Özet Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	CBCL		TRF		YSR	
	P	GA %95	p	GA %95	p	GA %95
Yaş	0.975	(-1.3)-(1.1)	0.018	(-2.9)-(-.30)	.185	(-1.2)-(5.9)
Cinsiyet (erkek)	0.564	(-4.9)-(9.0)	0.324	(-3.5)-(10.6)	--	--
Kurum bakımına alınma yaşı	0.017	(-.23)-(-.1)	0.017	(-.2)-(-.02)	--	--
İstismar nedeniyle bakım	0.045	(8.4)-(13.4)	0.024	(2.4)-(13.4)	--	--
Kurum değişimi (2+)	0.028	(1.2)-(20.6)	0.124	(-14.0)-(1.7)	--	--
Yakınlarıyla düzenli ilişki	0.064	(-29)-(9.4)	0.014	(-20.)-(-2.4)	--	--
Etkinliklere katılım	0.098	(-3.6)-(11)	0.001	(-31)-(-11)	--	--
Toplam yeterlik	0.001	(-1.2)-(-0.4)	0.001	(-4.7)-(-3.5)	--	--
Tekrarlayan tıbbi sorun	0.012	(2.9)-(23.9)	--	--	--	--
Okul-kurum işbirliği	--	--	0.018	(-24)-(-2.2)	--	--
Damgalama	--	--	0.001	(10.1)-(67)	--	--
Destekleyici bakım verenler	--	--	0.001	(-24)-(-5.9)	.011	(-7.8)-(-.7)
Kaderci düşünce	--	--	--	--	.020	(1.5)-(14)
Problem çözme becerisi	--	--	--	--	.008	(-2.8)-(-15)
Akademik başarı	--	--	--	--	.984	(-9)-(8.8)
Sosyal ilişkiler	--	--	--	--	.889	(-2.1)-(2.4)
Sigara içme	--	--	--	--	.001	(6.0)-(19)
Alkol kullanma	--	--	--	--	.001	(5.9)-(24)
R; R^2;F;P *Durbin-Watson*	*.38; .23; 2.32;.021 1.849*		*.78;.73;6.64;0.001 1.912*		*.780;.33;4.19;.001 1.912*	

Bilgi kaynağına göre değişkenler farklıdır.; GA= Güven aralığı; R=Toplam problem puanı ile bağımsız değişkenlerin tümünü kapsayan 'değişken seti' arasındaki birlikteliği gösterir; R^2= Eşitlikteki bağımsız değişken seti tarafından açıklanan "toplam varyasyon oranı"nı göstermektedir; F=Anlamlı doğrusal model olup olmadığını gösterir; ,P= Anlamlılık düzeyini verir.

SONUÇLAR

Ülkemizde kurumlarda büyüyen çocukları temsil eden bir örnekte, ailesinin yanında büyüyen çocuklarla karşılaştırmalı olarak yürütülen bu araştırmanın sonuçları daha önce yapılan çalışmalara benzer şekilde kurum bakımının 6-18 yaşları arasındaki çocukların duygusal ve davranışsal gelişimini olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir (Fisher

ve ark. 1997, Vorria ve ark. 1998, Rutter ve ark. 1999, Roy ve ark. 2000, Maclean 2003). Bu çalışmanın önemi, Türkiye'de çocuk yuva ve yurtlarının niteliğinin iyileştirilmeye çalışılmasına rağmen, bu bakım türünün halen çocukların gelişiminde olumsuz yönde önemli etkiye sahip olduğunu, çocuk ruh sağlığının korunmasında kurum bakımı kapsamında neler yapılabileceğini göstermektedir.

Kurum bakımındaki çocuk gençlerin ruh sağlığının korunması için ***birincil koruma*** kapsamında;

- Kurum bakımında büyüyen çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarının prevalansı aile yanında büyüyen çocuklara göre anlamlı olarak daha yüksektir. Bu nedenle öncelikle çocuğun biyolojik ailesinin yanında büyümesinin sağlanması için, risk altındaki ailelerin saptanması, risklerin ortadan kaldırılması için müdahalelerin yapılması, ailelerin güçlendirilmesi ve ailelerin bakabilecekleri sayıda çocuk sahibi olmalarının sağlanması için üreme sağlığı hizmetlerine ulaşmalarının sağlanması,
- Kurum bakımının önlenmesi için, aile yanında bakımın sağlanacağı 'koruyucu aile' gibi sistemlerin kurulması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Burada önemli olan her ilde mutlaka profesyonel koruyucu ailelerin eğitim ve sertifika programlarına alınarak yetiştirilmesi, koruyucu aile listelerinin olması ve çocuğun ailesinden ayrılmasının zorunlu olduğu durumlarda hemen profesyonel koruyucu aileye çocuğun verilmesi önemlidir. Böylece çocuğun travmatik yaşantıları azaltılacak, birden fazla ve farklı biçimlerde ayrılık yaşaması önlenecek ve uyumu da kolaylaştırılmış olacaktır.
- Kurum bakımının zorunlu olduğu durumlarda ise; kuruluşlarda çalışan meslek elemanlarının; çocuğun mutlaka varsa annesi, babası, kardeşi, bir yakını, akrabası ya da bir gönüllüyle sürekli ilişkide olmasını sağlayacak çalışmayı yapmaları,
- Kuruluşlarda çalışan başta bakıcı anneler olmak üzere, tüm personelin sürekli eğitimlerinin yapılması ve olabildiğince destekleyici bakım verenler olmalarının sağlanması,
- Kurum değiştirmeden olabildiğince uzak durulması, çocuğun kurumdan uzaklaştırılmasına neden olan sorunun çözümlenmesi,

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

- Özellikle küçük yaştaki (0-6 yaşlar) çocuklar için ilk tercihin kesinlikle kurum olmaması için düzenlemelerin yapılması,
- Çocuğun kreş ya da okuluyla düzenli iletişimde bulunulması ve okulun desteğinin alınması,
- Tıbbi sorunu olan ve istismar nedeniyle koruma altına alınan çocukların öncelikli risk grubunu oluşturmaları nedeniyle, bu çocuklar için uygun bakım, danışmanlık ve yardım süreçlerinin oluşturulması ve daha yoğun vaka yönetimi programlarının yürütülmesi,
- Özellikle çocuk ve gençlere problem çözme becerilerinin kazandırılması ve kaderci düşüncenin önlenmesi,
- Madde kullanımının önlenmesi için çalışmaların yapılması,
- Kuruluşların çocukların yeterlik alanlarını geliştirici nitelikte düzenlenmesi ve boş zaman etkinliklerinin planlanması,
- Damgalamanın ruhsal bozuklukları arttırdığı göz önüne alınarak, kuruluş personeli, okul personeli, öğretmenler ve öğrenciler, servis araçlarının şoförleri, genel olarak toplumun tüm kesimlerinin çocuklara nasıl davranmaları, hangi kelimeleri kullanmaları, hangilerini kesinlikle kullanmamaları konularında eğitimlerinin yapılması gerekmektedir.

İkincil önleme kapsamında, erken tanı ve tedavinin önemi akılda tutularak, kuruluşlarda ruh sağlığı taramalarının yapılması ve bu çocukların ruh sağlığı hizmetine ulaşmalarının sağlanması büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Achenbach TM, Rescorla LA (2001) Manual for the ASEBA school-age forms & profiles. Burlington, VT: University of Vermont, Research Center for Children, Youth, and Families.

Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Ulusal Eylem Planı. (shcek@gov.tr). Erişim Tarihi: 08.08.2005.

Dümenci L, Erol N, Achenbach TM, Simsek Z (2004) Measurement structure of the Turkish translation of the Child Behavior Checklist using confirmatory factor analytic approaches to validation of syndromal constructs. J Abnorm Child Psychol, 32(3): 337–342.

Ellis BH, Fisher PA, Zaharie S (2004) Predictors of disruptive behavior, developmental delays, anxiety, and affective symptomatology among institutionally reared romanian children. J Am Acad Child Adolescent Psychiatry, 43(10):1283–1292.

Ekşi A (2004) Koruma altında çocuklar; Dünyada beş kıtanın çeşitli ülkelerinden örnekler- Koruma Altındaki Çocuklar- Şubat 2004 (Yayına hazırlayan Runa Uslu). Ankara Üniversitesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları, Yayın no: IX. Ankara Üniversitesi Basımevi, 9–24.

Erol N, Şimsek Z (1998) Çocuk ve Gençlerde Ruh Sağlığı: Yeterlik Alanları, Davranış ve Duygusal Sorunların Dağılımı. In N. Erol, C. Kılıç, M Ulusoy, M Keçeçi, Z Şimsek (eds). Türkiye Ruh Sağlığı Profili Raporu, T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Eksen Tanıtım Ltd.Şti. Ankara: 25–75.

Erol N, Şimsek Z (2000) Mental Health of Turkish Children: Behavioral and Emotional Problems Reported by Parents, Teachers and Adolescents. International Perspectives on Child and Adolescent Mental Health, N. Singh, J P Leung, A N Singh (Ed), Elsevier Science Ltd; 223–247.

Erol N (2004) Yuva, Yetiştirme Yurtları Sorunun mu Yoksa Çözümün mü Parçası? Koruma Altındaki Çocuklar; Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunuları – 23–25 Şubat 2004 (Yayına hazırlayan Runa Uslu). Ankara Üniversitesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları, Yayın no: IX. Ankara Üniversitesi Basımevi; 33–140.

Erol N, Şimşek Z, Üstüner S (2005) Çiçekli Dünyamda Elimi Yalnız Bırakma; Dünyada ve Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemleri; Kurum Bakımı, Koruyucu Aile ve Evlat Edinme. Ümit Matbaacılık. Ankara.

Fisher L, Ames EW, Chisholm K, ve ark. (1997) Problems reported by parents of Romanian orphans adopted to British Columbia. Int J Behav Dev, 20: 67–83.

Koşar N (1992) Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı. Yargıçoğlu Matbaası, Ankara.

MacLean K (2003) The impact of institutionalization on child development. Dev Psychopathol, 5: 853–884.

Roy P, Rutter M, Pickles A (2000) Institutional care: Risk from family background or pattern of rearing? J Child Psychology Psychiatry, 41 (2):139-149.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Rushton A, Minnis H (2002) Residential and foster family care. Child and Adolescent Pschiatry, 4. baskı, M Rutter, E Taylor (Ed.): 359-369.

Rutter M, Anderson-Wood L, Beckett C ve ark. (1999) Quasi-autistic patterns following severe early global privation. J Child Psychology Psychiatry, 40 (4): 537–549.

Tizard B, Hodges J (1978) The effect of early institutional rearing on the development of eight-year- old children. J Child Psychology Psychiatry,19: 99–118.

The St. Petersburg-USA Orphanage Research Team (2005) Characteristics of children, caregivers, and orphanages for young children in St. Petersburg, Russian Federation. J Appl Dev Psychology, 26: 477–506.

Ulusoy M (1998) Türkiye Ruh Sağlığı Profili: Örnekleme planı ve hanehalkı anketi ile ilgili sonuçlar. In N. Erol, C. Kılıç, M Ulusoy, M Keçeçi, Z Şimsek (eds). Türkiye Ruh Sağlığı Profili Raporu, T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Eksen Tanıtım Ltd.Şti., Ankara, 25–77.

Üstüner S, Erol N, Şimşek Z (2005) Koruyucu aile bakımı altındaki çocukların davranış ve duygusal sorunları. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 12 (3): 130–140.

Vorria P, Rutter M, Pickles A ve ark. (1998) A comparative study of Greek children in long term group care and in two-parent families: I. Social, Emotional, and Behavioral differences. J Child Psychology Psychiatry, 36(4): 1633–644.

Wolff PH, Fesseha G (1999) The orphans of Eritrea: A Five-year follow-up study. J Child Psychol Psyc, 40: 1231–1237.

Yörükoğlu A (2003). Koruma altındaki çocuklar ve hakları. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 10(3): 148- 150.

Oturum Başkanı Prof. Dr. Alaeddin Mehmedoğlu :
Sn. Doç. Dr. Zeynep Şimşek'e teşekkür ederim. Sıra İsmet Galip Yolcuoğlu'nda.

SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINDA AİLEYE SOSYAL HİZMET MÜDAHALESİ AİLE VE ÇOCUĞUN DEĞERLENDİRİLMESİ

İsmet Galip YOLCUOĞLU*

Toplumlar, çocuklarına muamele ettiği şekilde yargılanırlar
(Olaf Carlson, İsveç Başbakanı, Ocak 1993)

Toplumların gelişmesi büyük ölçüde yeni kuşakların sağlıklı yetişmesine ve iyi eğitilmesine bağlı olduğundan bu konuda, gerek aileye gerekse topluma önemli görevler düşmektedir. Her toplum, kendi sağlıklı gelişimi ve varlığının devamı için çocuklarına büyük önem vermek zorundadır.

Ülkemizde 1960'lı yıllarda toplam nüfusun % 26'sı kentlerde yaşarken bugün nüfusun % 60'ı kentlerde yaşamakta olup son kırk yılda % 34'lük kesim kırdan kente göç etmiştir. İşsizlik oranı % 10'un üzerindedir. Bu tablonun ne kadar önemli sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlar doğurduğu açıktır. 2000-2006 yılları arasında boşanmak için mahkemeye başvuranların sayısının bir milyonu geçtiği bildirilmektedir (nvi.gov.tr). Aile parçalanmaları sonucu devletin sosyal hizmet kurumlarına müracaat eden ailelerin durumlarının doğru şekilde değerlendirilmesi sosyal hizmet mesleği açısından büyük önem taşımaktadır.

Sosyal hizmet, toplumda yaşayan bireylerin yaşadığı toplumla bütünleşmesini, sorunlarıyla baş edebilme becerisi geliştirmelerini ve iyilik halini hedefleyen bir meslek olarak korunması gereken çocuklarla ilgili çocuğun yararını gözeten politikalar geliştirmek ve uygulamaya sokmakla yükümlüdür.

Aileyle çalışma, sosyal hizmetin planlı değişim müdahalelerinden biridir. Uzman sorunu değerlendirme esnasında, plan yaparken, uygularken birincil hedef olarak dikkatini aile sistemine odaklar. Değerlendirme, genelci uygulamayı benimseyen uzmanın ne zaman ailelerle ne zaman bireylerle ve diğer dış sistemlerle çalışacağı sorularına yanıt aradığı bir süreçtir aynı zamanda.

1.1. Aile Değerlendirme

Sosyal Hizmet müdahale sürecinde; angaje olma ve değerlendirme, planlı değişim sürecinin ilk iki adımıdır. Tanışma, uzmanın müracaatçı sistemi ile arasında profesyonel ilişki kurulmasına odaklandığı aşamadır. Bilindiği üzere genelci uygulama, müracaatçı sistemi ile ilgili olarak gerekli bilgiyi toplama ve en iyi müdahale planı kararını vermekle ilgilidir. Aile sisteminin tümü müracaatçı sistemi olarak ele alınmaktadır.

* SHU SHÇEK İstanbul Atatürk Kız Yet. Yurdu Md.- H.Ü. Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora öğrencisi

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Aileyi tanımlamanın çok değişik yolları vardır. Bir tanıma göre "Aile, genellikle aynı evi paylaşan üyelerinin birbirlerine karşı yükümlülükleri olan, içtenlik ve samimiyetin esas olduğu, birincil grup bir sistemdir (NASW, 1982).

Aile üyeleri, sorumlulukları ve görevleri paralelinde aile kimliği ve fonksiyonelliği açısından aile sistemine gerekli katkıyı yaparlar. Öte yandan aileler, eşsiz ve sadece kendilerine özgü bir kimlik taşırlar. Her bir aile bireyi, büyük aile sisteminin bir alt sistemidir. Bu nedenle, üyelerini etkileyen her şey aynı zamanda tüm aileyi ve diğer aile üyelerini de etkilemektedir. Aile özel tipte bir sistem olduğundan, ailenin iyilik halinin devamı, üyelerinin fiziksel ve duygusal açıdan iyilik hali ile direkt ilgilidir.

Aileyi değerlendirirken uzmanın görevi, tek tek üyelerin bakış açılarının yanında bütüncül bir perspektifle sorunu değerlendirebilmektir. Tüm aile ile çalışırken, üyelerle etkileşim ve iletişime giren uzman, hiçbir şekilde "taraf" olmamalıdır. Çünkü uygulamada uzman onları sadece değerlendirmeyip, aynı zamanda onların arasında bir etkileşime girmektedir.

Aileyle çalışmak genelci sosyal hizmet uygulamasının çok önemli bir boyutudur. Aile ilişkilerini değerlendirme tüm aileyi anlayabilmekle ilgilidir. Aile bu değerlendirmeye katılmalı ve bilgilerin potansiyel anlamı anlaşılmalıdır. Bu amaçla uzman tarafından yapılan ev ziyaretleri, müracaatçıların kendi evlerinde yapılan incelemeyle, uygun tipte bir hizmetin sunulabilmesini sağlamak amacı ile yapılan mesleki çalışmalardır. Ev ziyaretleri, aileyi yaşadığı çevresiyle değerlendirme olanağı vermektedir. Kurumsal ortamda müracaatçıya yardım amaçlı mülâkattan ziyade, ev ziyaretinde dikkat çekici ve çok daha steril bilgiler toplanabilir. Barker (1995), ev ziyareti için birkaç neden sıralamıştır: Uzmanlar yardım sürecinin bu şekilde daha yeterli ve etkili şekilde yönetilebileceğini, müracaatçının çevresi içerisinde daha doğru değerlendirileceğine inandıkları için ev ziyareti yaparlar. Bazı ev ziyaretlerini komşuluk ve çevre ilişkilerini, ortaya çıkan "sosyal nedenlere" karşı harekete geçirmek için yaparlar. Sonuçta, sosyal çalışmacılar toplumla kaynaşmak, toplum üyelerini kazanmak ve birlikte taahhüt ve güven ilişkisine girebilmek amacı ile ev ziyareti yaparlar.

1.1.1. Aile İçi İletişimi Değerlendirme

Aile iletişimi, her bir aile üyesinin kendi duyguları ve düşüncelerini diğerlerine ne derece iyi aktardıkları ile ilgilidir. Üyelerin, niyetlerini, vurgulamak istediklerini doğru algılayıp algılamadığı çok önemlidir. Aile sisteminde aile ilişkileri değerlendirilirken uzman, bireylerin patolojisinden ziyade ailenin fonksiyonelliğine odaklanır (Goldenberg, 1996:34). Aile içi iletişimin etkililiği konusu planlı değişim sürecinin yalnız değerlendirme aşamasında değil, planlama ve müdahale sürecinde de çok önemlidir. İletişimi geliştirmek ailelerle çalışmada sıklıkla asıl kor amaçtır.

Aile yapısı, aile ilişkileri ve aile içi davranış kalıplarını içerir. Değerlendirme aile yapısının beş boyutuyla ilgilidir. Birincin boyutta, aile bir sistem olarak ele alınmakta ve alt sistemleri olan üyelerle uygun sınırlarda fonksiyonlarını yerine getirmektedir. İkinci boyut, aile içerisindeki kuralları ve özel davranış şekillerini kapsayan "aile normları" ile ilgilidir. Normlar, aile grubunun içerisinde uygun davranışları belirleyen özel kurallar olarak, üyelerin davranışlarına nüfuz eden, üzerinde uzlaşılmış, kesin ve açık, ailenin sürekli tekrarladığı, üyelerinin çok iyi anlayıp hiç tartışmadığı doğrulardır.

Problemli ailelerde etkili olmayan normlar ailenin ve üyelerin fonksiyonelliğini engeller. Bu durumda, etkisiz normlar tanımlamalı ve pozitif şekilde değiştirilmelidir. Üçüncüsü, "aile rolleri"dir. Aile rolleri, aile yararına olan davranışlarla ilgili bir kavram olarak, aile sisteminin üyelerinden yerine getirmesini beklediği davranış kalıplarıdır (Worden 1994:2). Örneğin ebeveyn rolleri çocuk için yardımcı, destekleyici, yönlendirici ve geliştirici rollerdir. Dördüncüsü, aile bireyleri arasındaki "güç dengesi" ile ilgili boyuttur. Güç, bir aile üyesinin diğer bir aile üyesinde davranış değişikliğine neden olma kapasitesi olarak, açıkça tanımlanması zor ve belirsiz bir kavramdır (Hepworth 1997:295). Değişik aile üyeleri farklı alanlarda farklı güçlere sahip olabilir. Bir aileyi değerlendirirken ailedeki güç dengesi dağılımının eşitlikçi ve uygun olup olmadığına bakılmalıdır. Beşinci boyut, kuşaklar arası bakış açısından ve ailenin mevcut fonksiyonuna aile geçmişinin, nasıl etki ettiği bakımından çok önemlidir.

Aile bir sistemdir. Bu nedenle aile, sistem teorisinin kavramlarıyla değerlendirilebilir. Holman (1983:23)'in dediği gibi, "Aile, sistem teorisinin terimleriyle dinamik bir sistem olarak kavranabilir. Sistemi oluşturan unsurlar olan aile üyeleri, belirli zamanlarda şebekenin kendisi olan aileyle bağlantılı ve kararlı bir şekilde sisteme katkıda bulunurlar. Ayrıca aileyi sistem olarak düşünmek, aileyle çalışırken sorunları çözmede uzmana yardımcı olan bir faktördür.

Aile yapısına ilişkin önemli bir bakış açısı da ailenin tarihsel geçmişidir. Hangi koşullarda aile ve ebeveynler aileyi genişletmiştir. Büyükbaba, büyükanneler ve sosyal çevre ailenin yaşam şeklini ve kuşakları nasıl etkilemiştir? Aile büyüklerinde alkolizm geçmişi, çocuğu fiziksel açıdan cezalandırma ve çocuk istismarı söz konusu mudur? Ailenin geçmişi derinlemesine incelendiğinde, ailenin güçlü yönleri ve güçsüzlüklerine ilişkin önemli ipuçları elde edilebilir.

Yaşam döngüsü içerisinde ailenin, çeşitli olaylara nasıl adapte olduğunu bilmek de değerlendirme açısından önem taşımaktadır. Doğum günleri, ölüm yıldönümleri, evlilik biçimleri gibi önemli olaylar ailenin problemlerle başa çıkma becerilerini etkileyen faktörlerdir.

Aile içi iletişim ve aile yapısından ayrı, ailenin yaşam döngüsü düzenini değerlendirmek de ailenin problemlerini açıkça anlamaya yardım edebilir. Ailenin gelişme ve olgunlaşma süreci içerisinde, her aşamada o seviyeye uygun görevlerini yerine getirmesi gerekir. Bu görevler yerine getirilmediğinde sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Sosyal çevre, yaşam şartları insan etkileşimleriyle bireylerin etrafını kuşatmaktadır. Çevresi içinde aile odağı, ailenin çevresindeki diğer sistemlerle nasıl etkileşime girdiğini anlamak için çok önemli bir perspektif sağlar. Bu sistemler, diğer bireyleri, arkadaşları, çalışma gruplarını, sosyal hizmet örgütlerini, politik birimleri, dini kurumları, eğitim kurumlarını içermektedir. Makro sistem, aile bireylerini etkileyerek bu yolla tüm aile sistemine de etki etmektedir.

Büyük kentlere yoğun göçle gelen ailelerde yoksulluk döngüsü, işsizlik sorunu çözülemediği takdirde kırsal kesimden gelen bu aileler, çocuk koruma sistemine çocuklarını vermek için müracaatçı olabilmektedirler. Kısıtlı toplumsal kaynaklar ciddi şekilde ailenin fonksiyonelliğini engelleyebilmektedir. Bu nedenle, uzman ailenin toplum kaynaklarından yararlanma durumunu öncelikli olarak ele almalıdır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Değerlendirmede aile içi anlaşmazlıklar ve sorunlar açısından dört anahtar alan gözden geçirilmelidir: Evlilikle ilgili güçlükler, ebeveyn-çocuk ilişkilerinde yaşanan zorluklar, aile üyelerinin kişisel sorunları ve harici çevreden kaynaklanan gerilimler. Ancak, her zaman iletişim problemleri genellikle birinci sırada yer almaktadır (Hartman, 1995; Worden 1994). Aile problemlerinden ikinci en büyük sorun alanı, anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkilerde yaşanan zorluklardır. Bazen ebeveynlerin, özellikle ergenlik dönemindeki çocuklarını kontrol edememesi ve iletişim problemleri söz konusu olmaktadır. Çocukların davranışlarının en iyi şekilde yönetilmesi ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin geliştirilmesi için birçok bakış açısı ve görüş vardır. En önemli yaklaşımlardan biri Thomas Gorden (1970)'ın "öğrenme teorisi" ve "anne-baba etkililik eğitimi" (PET) programlarıdır.

Aile bireylerinden biri sorun yaşadığında, aileyle çalışmada temel ilke tüm ailenin problemli olduğunu kabul etmektir (Worden 1994). Uzmanın temel amacı bazı aile ilişkilerini yeniden yapılandırarak sorunu çözmek olacaktır. Bu sorunlar yetersiz ve düşük gelir, işsizlik, ev koşullarının yetersizliği, istihdam olanakları elde edememe, yetersiz sağlık olanakları, uygun olmayan sosyal çevre gibi sorunlardır (Johnson & Wahl 1995). Bu sorunları çözmek için uzman, keskin bir şekilde "aracılık" becerilerini kullanarak aile bireylerinin ihtiyaç duydukları hizmetlerle bağlantısını kurmak zorundadır.

Kültürel ve etnik farklılıklar aile yaşamının temellerini oluşturur. Kültürel değerleri anlamak uzmana aile sisteminin "güçleri ve dirençleri" hakkında çözüme yönelik kullanılabileceği bilgiler sağlar. SHU, ailenin kültürel kökleri konusunda duyarlılık geliştirmelidir. Ailenin göç öyküsünde, ailenin ne zaman göç ettiği, geldikleri yerdeki koşulları, destek sistemleri ve yerleştiği yerdeki kabul görme durumları değerlendirilmelidir. Çocukların okul ve sosyal çevresi de ailenin iyilik hali için çok önemlidir. İstikrarlı bir iş, aile sisteminin istikrarı ve kararlılığı için en kritik unsurlardan birisidir. Ailedeki kadın-erkek iletişim kalıpları, değerlendirmede önemli bir faktördür. Ekonomik kaynakları değerlendirmede aileyi anlamada hayati bir önem taşımaktadır. Geniş aile yapısında büyük ebeveynler, teyzeler, amcalar, kuzenlerle ilişkiler çekirdek aile yapısının etrafındadır. Bu dışa doğru genişleyen aile yapısı, ailenin bireylerini destekleme açısından aile sistemine önemli güçler sağlamaktadır.

A.B.D.'nde çocuklar ve onların aileleriyle ilgili değerlendirme uygulamaları, yasama yetkileri olduğundan eyalet yönetimleri tarafından belirlenmektedir. İlk değerlendirme enstrümanları 1980'lerin başında Illionis Eyaletinde geliştirilmiştir. Cash (2001)'e göre; değerlendirmede asıl büyük problem çocuk koruma sisteminin "güçler"den ziyade "eksiklikler" üzerine konsantre olmasından kaynaklanmaktadır. A.B.D'de değerlendirme politikası, çocuklara yönelik kötü muamele ve istismar vakalarının azaltılmasına ilişkin faaliyetler üzerine odaklanmaktadır.

1.1.2. Değerlendirmede Çocuk Faktörü ve Çocukların Katılım

Değerlendirmede çocukların öznel deneyimlerini dinleme ihtiyacı kabul edilmiştir (James v.d., 1998). Çocuklukla ilgili yeni bir çok sosyal teoride, çocukluk sadece yetişkinliğe doğru bir gidiş olarak değil kendi başına bir "varoluş" olarak ele alınmaktadır (James v.d., 1998). Bu nedenle çocuklar, haklarıyla birlikte topluma katılan önemli sosyal

aktörlerdir. Çocukların, birey olarak hakları ve kendilerini ilgilendiren konulardaki uygulama süreçlerine, karar mekanizmalarına katılmaları konusunda son yıllarda yasalar ve uygulamalar düzeyinde önemli yeniden yapılanmalar olmaktadır (Franklin, 1995). Aile ve çocuk değerlendirme sürecinde çocuk, "nesne" olarak değil "özne" olarak ayrıntılı şekilde ele alınmalı, görüşlerine başvurulmalı ve karar verme süreçlerine dahil edilmelidir. Çocukların kendi seslerini duyurma ve kendi yaşamlarıyla ilgili kararlara katılma hakları vardır. Çocukların eksikliklerinden ziyade yeterli oldukları, güçlü oldukları alanlara ağırlık verilerek buna göre değerlendirme yapılmalıdır.

İngiltere'de yapılan Değerlendirme Alan Çalışmasında, değerlendirme sürecinde çocukların sesini ve yerini daha merkezi bir konuma almak gerektiği görülmüştür (Department-of-Health, 2000). Değerlendirme sürecinde çocuklarla girilen etkileşim yoluyla çok yararlı bilgiler elde edilebilir. Uzmanla çocuk arasındaki etkileşimde en önemli temalar; güven, yargılamadan uzak bir kabullenme, dürüstlük, ulaşılabilirlik, biraz mizah ve her zaman her çocuğun düşüncesinin gerçekten dinlenmesidir (Butler ve Williamson, 1994).

1.1.3. İngiltere Örneği

İngiltere'de korunması gereken çocuklara yönelik hizmetlerdeki gelişmeler açısından en önemli dönüm noktası, 1889 yılında çıkartılan ve "Çocukların İmtiyazları" olarak bilinen, çocuklara kötü muamelenin önlenmesi amacını taşıyan yasadır.

1968 tarihli "Sosyal Hizmet Yasası", yerel yönetimlere sosyal hizmet departmanı kurma, çocukların yerleştirilmesi, refahı ve sağlık-gözetim koşullarının iyileştirilmesi görevleri ve "çocuk ihmali" konusunda araştırmalar yapma sorumluluğu vermiştir. 1970 tarihli "yerel yönetimler sosyal hizmet yasası", çocuklarla ilgili sosyal hizmet servisleri ve çocuk bakım hizmetlerinin birleştirilmesini sağlamıştır.

1989 tarihli "Çocuk Yasası", her çocuğa ihmal ve istismardan korunma hakkı veriyordu. Temel ilke olarak çocuğun en iyi bakımının kendi aile ortamında yapılabileceği ilkesi benimsenmiştir. 1995 yılında, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine dayanılarak çocuk yasasına üç temel ilke daha eklenerek; çocukların her türlü ayrımcılıktan korunması, çocuğun refahının sağlanmasına birinci derecede öncelik verilmesi ve çocuğun görüş ve düşüncelerinin dinlenmesi ilkeleri kabul edilmiştir.

2003 yılında Margaret Hodge ilk "Çocuk Bakanı" olarak atanmış ve elektronik ortamda her çocuğun sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere ilişkin sorunları, görüş ve önerileri alınarak çocuk komisyonu ve yerel otoritelerce ihtiyaçlara uygun hizmetlerin geliştirilmesi ve çocukların güveninin kazanılmasına yönelik çalışmaların yapılması kararlaştırılmıştır.

İngiltere'de diğer birçok gelişmiş ülkede olduğu gibi "aile" odaklı hizmet modelleri geliştirilmiştir. Bunun yanı sıra çocuğun aile içinde desteklenmesi yaklaşımı benimsenerek buna yönelik yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Son yıllarda çocuk refahı çalışmaları ciddi şekilde politika değişikliğine uğrayarak, klasik ve sığ "çocuk koruma odağı" yerini, "çocukların gereksinimlerini kapsayan" yeni ve geniş bakış açısına bırakmıştır. Bu yeni odakla ilgili sonuçlar ve çocuk

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

politikasındaki değişiklikler, yapılan alan çalışmalarında çocuklar ve onların ailelerinin gereksinimlerinin incelenmesi sonucunda ortaya çıkartılmıştır (Department of Health, 2000). Sosyal çalışmacıların çocukların potansiyel ve geniş yelpazedeki gereksinimlerini karşılamaya yöneldikleri bu politika değişimi, "yeniden odaklanma" olarak isimlendirilmiştir (Little, 1997).

Ülkemizde halen korunması gereken çocuklara yönelik, çocukların ve ailelerinin gereksinimlerini temel alan, çocukların görüşlerine yer veren böylesine "toplum temelli" hizmetler geliştirilememiştir. Oysa korunması gereken çocuklar ve ailelerine birlikte ulaşılarak, çocukları toplumdan soyutlamaktan ve kurum bakımına almaktan ziyade, toplum temelli politikalar geliştirerek, yeni çözümler bulmak politika yapıcıları ve uygulayıcıların öncelikli görevleri arasında olmalıdır.

1.2. TARTIŞMA VE SONUÇ

Sosyal refahın kurumsallaşması sürecinde sosyal politikanın sosyal hizmetlerle paralel gelişimi noktasında, giderek değişen ve gelişen toplumsal dinamikler doğrultusunda çalışma alanları da çeşitlenmiştir. Sosyal hizmetin çalışma alanları içerisinde "Çocuk Refahı" alanı bu hizmetlerin başlangıcından bu yana önemle üzerinde en çok durulan bir alan olmuştur. Çocuk Refahı, bir taraftan aile refahının diğer taraftan da geniş bir bakış açısıyla toplumdaki refahın şartlarından bağımsız olarak düşünülemez.

Toplumsal değişme ve gelişmeler, ekonomik ve sosyal açıdan aileler ve çocukları olumsuz etkilemekte göç, kentleşme, işsizlik, kentsel yoksulluk gibi faktörler de kentlerde tutunmaya çalışan nüfus gruplarını zaman zaman başa çıkamayacağı çeşitli risklerle karşı karşıya bırakmaktadır. Düşük gelirle, zor şartlarda yaşamaya çalışan ailelerde boşanmaların arttığı, tek ebeveynli ailelerin sayısının fazlalaştığı, kamu desteğinin yetersiz kaldığı göze çarpmaktadır. Tüm dünyada ve özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, çocukların dramatik bir şekilde olumsuzluklar yaşaması gerçeği ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Türkiye'de son yıllarda kamu sağlığı, sosyal hizmet, eğitim alanında bir takım gelişmeler yaşanmasına karşın ülkemizin sosyal kayıtları, çocukların yaşam kalitesi bakımından ne yazık ki halen olumsuz bir seyir izlemektedir. Çocuk yoksulluğu, kentsel yoksulluk önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmekte, azımsanmayacak oranda çocuk nüfusu, aileleriyle birlikte yoksulluk yükü altında ezilmektedir. Özellikle metropollerde çocuklar, artan risklerin tehdidi altında bulunmaktadır. Tüm çocukların her yönden sağlıklı yetişmeleri için gerekli koşulların sağlanamadığı, çocukların temel gereksinimlerinin karşılanmadığı, temel bakım, yetiştirilme ve gözetilmelerinde yetersizlik ve aksamalar olduğu, sosyal, fiziksel, ruhsal ve ahlaki yönden sağlıklı bir yetişkin olarak büyüyebilmelerinin önünde engeller bulunduğu göze çarpmaktadır.

"Sosyal politika", bir ülkede yaşayan tüm bireyler için özellikle de ayrı bir bakıma ve korunmaya gereksinimi olan nüfus grupları için koruyucu, güçlendirici, sosyal adaleti ve eşitliği sağlayıcı hizmetlerin bütünü olarak tanımlanabilir. Sosyal politika, sosyal refah sistemlerinin oluşturulması, kapsamlı sosyal hizmetlerin sunulması ve bu yolla sosyal sorunların önlenmesiyle gerçek anlamını bulabilmektedir.

"Aile ve çocuk politikaları" ise sosyal politikanın en önemli parçası olarak, genel anlamda devletin, doğrudan veya dolaylı olarak, aileyle ilgili saptadığı tüm politika, karar ve icraatları kapsayan geniş kapsamlı faaliyetler bütünü şeklinde tanımlanabilir (Kontaş, 1992:39). Aile ve çocuk politikaları; çocuk yardımından, aile planlamasına; sosyal yardımlardan doğrudan gelir aktarımına; vergi muafiyetlerinden, konut siyasetine kadar pek çok kararı içeren ve ailenin bütünlüğünü, ailenin tam iyilik halini amaçlayan plan, program, proje ve hizmetlerin bütünüdür.

Ülkemizde yaşanan sosyal sorunları çözmek ve dezavantajlı nüfus gruplarını korumak, kollamak için gerekli sosyal politika düzenlemeleri ve bu konuda ayrılan finansman ne yazık yetersizdir. Sosyal harcamaların GSMH içindeki payı % 19 olup bu oran Yunanistan'da % 35, İsveç'de % 54'dür (Dünya Bankası, 2000).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğun aile, akraba, arkadaş gibi tüm sistemler içinde bir bütün olarak ele alınmasını öngören ve çocuğu yalnızca korunan bir nesne olarak değil aynı zamanda özel hakları olan bir özne olarak gören derin ve kapsamlı bir anlayışa sahiptir. Sözleşmede, çocuğun yaşatılması, korunması, gelişimi bakımından aile, öncelikli kurum olarak ele alınmıştır. Sözleşmesinin 5. maddesinde anne-baba sorumlulukları ve çocuğun aileden kopartılmadan aile içerisinde desteklenmesinin önemine vurgu yapılmaktadır. Çocukların anne-babadan ayrılmasından mümkün olduğunca kaçılmalıdır. Anne-babaların gereksinimlerini karşılamak, ebeveyn becerilerinin geliştirilmesini sağlamak, onların sorumluluk duygularını, haklarını göz ardı etmeksizin iyi birer anne-baba olduklarını kabul etmek ve kapasitelerini güçlendirmek Çocuk Hakları Sözleşmesi gereğince devletin görevleri arasındadır.

Sosyal hizmet uygulamalarında aile ve çocuk değerlendirme başlı başına bir politika ve kapsamlı bir ele alışı gerektirmektedir. Çünkü çocuklarla ilgili sorunların çözümüne ilişkin ipuçları, derinlemesine yapılması gereken bu aile ve çocuk değerlendirmelerinde yatmaktadır. İngiltere'de sosyal hizmet alanında çalışan yüz bine yakın sosyal hizmet uzmanı bulunduğu ve ülkemizde SHÇEK'de sadece 1000 SHU'nun görev yaptığı mukayese edildiğinde, aile değerlendirme ve alan uygulamalarında ne kadar büyük adımlar atılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, daha fazla zaman kaybetmeden çocukların sağlık, eğitim, sağlıklı gelişim, beslenme ve barınma gereksinimlerinin karşılanamadığı ailelerin tespit edilmesi gerekmektedir. Devletin çocuk politikalarına zemin hazırlayacak alan araştırmaları yoluyla çocuk ihmali ve istismarına yol açan risk faktörlerinin belirlenmesi ve toplumumuzdaki tüm çocukların yararına yasal düzenlemelerin yapılması ihtiyacı söz konusudur. Buradan hareketle tüm kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinin entegre olduğu, bütün çocukları kapsayan çocuk koruma sistemlerinin oluşturulması yirmi birinci yüzyılın ilk yarısında halen ulaşamadığımız ve ülkemizin geleceğini belirleyecek bir hedef olarak karşımızda durmaktadır.

KAYNAKÇA

Aile ve Çocuk Özel ihtisas Komisyonu Raporu (2001). DPT, Ankara.
Ashman, Kirst K. Ve Hull, G. H (1999). **Understanding Generalist Practice**. Chicago: Nelson Hall Publisher,
Atamer, T. Aslı (2005). Çocuk İstismarı Tarama Anketi: Geliştirme, Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü. İstanbul,
Barker, R. L. (1995). **The Social Work Dictionary.** Silver Spring, Md: NASW Press.
Butler, I. And Wıllıamson, H. (1994). **Children Speak: Children, Trauma And Social Work**. Harlow: Longman.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Carter, E. A., & Mc Goldrıck, J. (1989). **The Changing Family Life Cycle: A Framework For Family Therapy**. Needham Heights, Ma: Allyn & Bacon.
Cash, S. J. (2001). **Risk Assestment in Child Welfare: The Art And Science**. Children And Youth Services Review, 23 (11): 811.
Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. (1997). T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayını, Ankara.
Department of Health (2000). **Framework For The Assesment of Children İn Need And Their Families**. London: Department Of Health.
Duyan, Veli. (2003). **Aileye Yönelik Planlı Müdahale Sürecinin Aşamaları.** Toplum
Franklın, B. (1995). **The Case For Children's Rights: A Progress Report.** İn B. Franklin(Ed.) The Handbook Of Children's Rights. London:Routledge. Pp. 3-22.
Goldenberg, H. (1996). **Family Therapy: An Overview**. (4th Ed.). Pacific Grove, Ca: Brooks/ Cole.
Gorden, T. (1970). **Parent Effectiveness Training.** New York: Peter Weyden.
Hepworth, D., Rooney, R. H., & Larsen, J. A. (1997). **Direct Social Work Practice.** (4 Th Ed.). Pacific Grove, Ca: Brooks/Cole.
Holland, Sally (2004). **Child And Family Assesstment in Social Work Practice.** Sage Publicatons Ltd.
James, A. , Jenks, C. And Prout, A. (1998). **Theorising Childhood.** Cambridge:Polity.
Johnson, G. B. , & Wahl, M. (1995). **Families: Demographic Shifts**. In Encyclopedia Of Social Work (Vol. 2, Pp. 936-941). Washington, Dc: Nasw Press.
Johnson, L. C. (1998). **Social Work Practice: A Generalist Approach**. Usa: Allyn And Bacon Company, Massachusetts.
Little, M. (1997). **The Re-Focussing Of Children's Services**. in N. Parton (Ed.), Child Protection And Family Support. London: Routledge. Pp. 25-38.
NASW (1992). **Changes in Nasw Family Policy**. Nasw News, 27(2).
Strand, V. C. (1995). **Single Parents**. In Encyclopedia Of Social Work (Vol. 3, Pp. 2157-2164). Washington, Dc: Nasw Press.
Worden, M. (1994). **Family Therapy Basics**. Pacific Grove, Ca: Brooks/Cole.

Oturum Başkanı Prof. Dr. Alaeddin Mehmedoğlu : Sözü Fatih Kılıçarslan Bey'e veriyorum. Buyurun.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

ERGENLERİN DAVRANIŞ SORUNLARINDA AİLE TERAPİLERİ VE BİR OLGU SUNUMU

Family Therapies For Behavioral Problems Of Adolescent and A Case Report

Fatih KILIÇARSLAN*

ÖZET

*Çocuk Akıl Sağlığı ve Rehberliği Derneğinde**22. 09. 2004 ile 15. 1 2005 tarihleri arasında intihar girişiminde bulunmuş ergenin aile terapisi olgu sunumudur. Ö.Ö. 15 yaşında kız çocuğu olup Lise öğrencisidir. Anne T.P. , Babası Ö.Ö. ayrılmış olup, 14 yaşında H.Ö kız kardeşi babasının ikinci evliliğinden 5 aylık O.Ö. isimli erkek kardeşi vardır. H.Ö. babası ve üvey annesi S.Ö. ile Ö.O. ise annesi T. P. ile birlikte yaşamaktadır. Ö.Ö. babası, üvey annesi ve kız kardeşiyle yoğun iletişim çatışmaları yaşıyor olup sürekli tartışmakta ve kardeşine şiddet uygulamaktadır. Küçük kardeşi O.Ö nün doğumunun ardında yaşadığı bunalım gereği bir kez intihar girişiminde bulunmuş. Psikiyatrist tavsiyesiyle aile terapisine yönlendirilmişlerdir. Ö.O. ilk seanslarda öfke duygusunu kontrolde zorlanıyordu, yüksek ses tonuyla babasına kızgınlığını ifade ediyordu. Terapi sürecine devam etmek istemiyordu. Babasını suçluyordu. Sonraki seanslarda süre doluncaya kadar odada kalmış; duygusunu uygun tarzlara dönüştürerek ifade edebilmiştir. Ö.Ö'nın ailenin içine girdiği, aileye yakınlaştığı sembolik olarak terapi'de oturma biçiminde gözlenmiştir. Giderek aile üyelerine yakın oturmuştur. İletişimi gelişmiştir. Aile terapisi, Ö.Ö' nün ve diğer aile üyelerinin kendilerini olum hissetmeleri, iletişim yapısının değişmesi, aralarındaki diyalogun artmasını belirtmesi üzerine, ailenin üyelerin kendi isteği üzerine terapi sonlandırılmıştır. Çocuk Akıl Sağlığı ve Rehberliği Derneğinde Aile Rehberliği ekibi ile işbirliği içersinde 13 Seans aksatmadan her hafta sürdürülen ergen aile terapisi yararlı sonuçları bu olguda gözlenmiştir. Aile terapisi ilişkilerinde ciddi sorunlar yaşayan, ergenlerde önemli bir tedavi seçeneği gibi görünmektedir.*

***ANAHTAR KELİMELER**; Aile Terapisi, İntihar, Ergenlik*

ABSTRACT

This is a case presentaiton of an adolescents who applied The Child Mental Health Association between 22.09.2004 and 15.01.2005. Who were comitted suicide and treated by family therapy. We called her as Ö.Ö. She was 15 years old and a high school student. Her mother (T.P) and father (Ö.Ö) had divorced. Her father had maried again and he had two chilren one girl (H.Ö, 14) and a boy (O.Ö, 5 months). H.Ö were living wiht her father and stepmother (S.Ö) but Ö.O were living with her mother (T.P). Our patients (Ö.Ö) were having serious troubles wiht her stepmother and sister and

* Sosyal Hizmet Uzmanı (SHU), Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Başhekim Yardımcısı
Mail: fkilicarslan34Qgmail.com Tel;0212 543 65 65/ 1050 ;0212 466 50 96

** Çocuk Akıl Sağlığı ve Rehberliği Derneği, Prof. Dr. Rıdvan Cebiroğlu tarafından 1969 yılında kurulmuş olup Bakanlar Kurulu kararı ile kamu yararına bir dernektir.

fighting wiht her. Ö.Ö was committed suicide after the birth of little sister. They were advice to go to family therapy by a psychiatrist. Anger control was not possible for Ö.O in the first sessions and she was shouting to father about her anger. She didn't want to continue our sessions. She was blaming to her father. Later sessions she was succesful in keeping herself in the room and express feeling in a suitable way. In the sessions it occured as a symbolic way that she entered into family and it was seen in their sitting styles. She have been sitting close to her family increasingly. She had imporeved her cominication skills. The sessions was ended when the family member feling, comminication styles and dialogues were good. In this case 13 sessios were done in a week without any break. Family therapy is seems a good way for adolescents who are living serious problem in their relaitonships.

***KEY WORDS**; Family Therapy, Suicide, Adolescence*

GİRİŞ

Aile tedavisi, aile gruplarının tedavisidir. Tedavi ailelerin işleyiş biçimi, aile üyelerinin birbirleriyle ilişkilerini ve iletişimini ele alır. Aile tedavileri yaklaşım biçimleri ve temel aldıkları noktaların neler olduğuna göre farklılıklar gösterir.(1)

Uyum ve davranış sorunları gösteren ergenlerle çalışan klinik tedavi ekibin, aileleriyle terapötik ilişki içersinde olması, çocukların sorunlarının çözümlenmesinde ve toplumsal hayata kazandırılmasında, ebeveynlerinin tedavi sürece katılması gereği ortadadır.

"Aile terapisi"(Family Therapy) , terapistle birlikte anne, baba ve çocukların ve ailedeki diğer kişilerin katıldığı grupça yapılan bir psikoterapi yaklaşımıdır. Aile üyelerinden bir veya bir kaçının tutum ve davranışlarının aile düzenlerini, ilişkilerini, geçimini bozacak ölçülere vardığı durumlarda, danışma ve terapi amacı ile yapılmaktadır.(2)

Aile terapisi, kapsam ve niteliği bakımından grup terapisi ve çocuk terapisi gibi diğer modern psikoterapi dallarına göre, onlardan farklı bir yöntemdir. Ackerman (1966) "aile terapisi"ni, eşlerden her birinin belirli hatalarını kapsaması, ailenin doğal bir grup olarak, aile üyeleri ilişkileri ve sorumlulukları ile bir "sistem" oluşturması gibi nitelikler ile "bireysel terapiden ve rastlantısal olarak bireylerin bir araya getirildiği "grup terapisinden" farklı ve daha avantajlı yaklaşım olduğu belirtilmektedir.(3)

Aile Terapisi ekollerinden, Sistemik yaklaşıma göre (Bloch, 1989), ailede ana-baba alt sisteminin lider konumunda olduğu varsayılır. Alt sistemler arasında, hiçbir fark gözetilmeksizin tüm aile bireyleri birbirine kaynaştığında ya da bunun tersi olarak, her birey kendi alt sistemini oluşturup aile tamamen parçalandığında patolojik bir aile ortaya çıkar. Aile terapisi, birbiriyle uyum içinde çalışan, bağımsız alt sitemlerin gelişebilmesini bunun içinde, ailede yapısal değişikliği amaçlar. Bu değişimlerde bireyler ve alt gruplar arasında iletişimde bazı değişikliklerin yapılmasıyla sağlanır.(4)

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

OLGU

YÖNTEM VE METOD

Çocuk Akıl Sağlığı ve Rehberliği Derneğinde 22. 09. 2004 ile 15,1. 2005 tarihleri arasında haftada bir seans olmak üzere toplam 13 seans sistemik aile terapisi modeli uygulanmıştır. Bu vaka terapistlerle birlikte Aile rehberliği; erişkin psikiyatrisi, çocuk psikiyatrisi, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, rehber öğretmen ve hemşireden oluşan ekiple takip edilmiştir.

Ergen; Ö. 16 yaşında, kız, lise öğrencisidir. İntihar girişiminde bulunmuştur. Ayaktan klinik psikiyatri tedavi görmüştür. Aile içi ilişkilerde uyum ve davranış sorunları göstermektedir. AİLE; Anne; T. eşinden ayrılmış, büyük kızı ergen Ö. ile birlikte yaşıyor. Lisede öğretmendir. Terapi seanslarına katılmamıştır. Baba, Ö. eşinden ayrılarak ikinci evliliğini yapmıştır. İlk eşinden olan küçük kızı H. birlikte yaşıyor. İkinci evliliğinden beş aylık O. İsimli erkek çocuğu dünyaya gelmiştir. Özel bir şirkette yönetici olarak çalışmaktadır. H.14 yaşında, ilköğretim öğrencisidir. Babasıyla birlikte yaşıyor. S. Bay Ö. ikinci eşidir. Ev hanımıdır.

AİLE TERAPİSİ SEANSLARI

I. SEANS

- Ö.Ö.'n yoğun öfke çıkışları dikkat çekiyor,
- Ö.Ö. Terapinin yararlı olmayacağını düşünerek katılmak istemiyor, terapiyi terk etme girişimleri ile dikkat çekiyordu
- Kardeşi H.Ö. ile babası Ö.Ö iletişim sorunları yaşadıklarını vurguluyorlar,
- Terapistler, Ö.Ö.sürece katarak, babasının annesinden ayrılmasından sonra ikinci evliliğine çok üzüldüğünü, kardeşi O.Ö nün doğumuyla, tepkisini intihar girişiminde bulunarak ortaya koyduğunu belirtiyor,

I. SEANS

- Baba, Ö.Ö kendi evlerine gelerek istediği zaman kalabildiğini, görüşmeyi sürdürdüklerini belirtmiş,
- Ö.Ö. Öfke ve kızgınlığını seans sürecinde ortaya koyuyor, terapistler sakin kalmaya özen gösterip, duygularını anlamaya çalışıyorlardı.

I.seans da terapistler, terapiye katılan aile üyelerini anlama çabalarını ortaya koymuşlarıdır.

- Terapi terapistlerin terapiyi bitirmesi ile sonlandırıldı.

I.Seans

I. Seans sonunda

Aileye bu seansta olduğu gibi birbirlerini dinleme anlama çabalarının önemi vurgulanarak ve aile üyeleri mutlaka sonraki seansa beklediğimiz iletildi.

II. SEANS

- Ö.Ö seans başında yalnız, konuşma isteğini terapistlere bildirdi.
- Terapistler diğer aile üyelerinin düşüncelerini alarak Ö.Ö. İle yalnız görüşmeye başladı.

- ❖ Ö.Ö., " insanların canını yakarken, yüzlerindeki korkuyu, acıyı görmekten zevk alıyorum, bu duyguya engel olmak istiyorum" diyerek yardım almak istediğini belirtti,
- ❖ Terapistler, bu duyguyla nasıl açıklarsın? Diye sordular.

II. SEANS

- ❖ Ö.Ö. "psikopatça bir şey, hiç hoş bir şey değil"," bana keyif veriyor, ama karşımdaki insana acı veriyor ve onu üzüyor", "karşımda ki insanları tek tek kaybediyorum"
- ❖ Terapistler kimlere acı veriyorsun diye sordular?
- ❖ Ö.Ö." en çok kardeşim, H.Ö. zarar vermişimdir. Anneme, kardeşime, babama ve arkadaşlarıma acı veriyorum." " Nasıl kendimi engelleyebilirim diyerek" yardım istemiştir.

II. SEANS

- ➢ Seans Ö.Ö. ile yalnız görüşme tamamlandıktan sonra, baba ve kardeşi görüşmeye davet edilerek sürdürülmüştür.
- ➢ II. Seans Ö.Ö. aile ve çevresindeki kişileri acı çektirmesinin etkileri, nasıl algıladıkları ve yaşadıklarını değerlendirmeleri ile sonlandırılmıştır

III. SEANS

- ❖ Baba, H.Ö. İle birlikte katılan Ö.Ö. Terapistler, geçen seans paylaştıkları " psikopatça bir şey" diyerek tanımladığı duyguya isim vermeleri istediler.
- ❖ Terapistler, aile üyelerine tek tek sordular,
- ❖ Babanın kötü olan şey anlamında kullandığı " gudubet" tanımlaması kabul edildi.
- ❖ Terapistler, " gudubeti tarif edebilir misiniz? Diye aile üyelerine sordular.
- ❖ H.Ö. " ablama benziyor", Ö.Ö "bence de bana benziyor, karanlıktır, gözleri kırmızı", Baba " gözleri siyah ve karanlık, uzun boylu, kendisine haksızlık yapıldığını düşünüyor" diye cevapladı.

III. SEANS

- ➢ Terapistler, gudubeti boş sandalyeye oturtarak Ö.Ö. Tanımlaması istenmiştir. Ö.Ö. "kendisine sadece haksızlık yapanı değil herkese zarar veriyor" diyerek tanımlamıştır.
- ➢ III. Seans Ö.Ö duygusu tanımlanarak dışsallaştırılmış Ö.Ö ayrıştırılmış, bu duyguyu diğer aile üyelerin nasıl tanımladığı ve yaşadığı paylaşılarak birbirlerini anlamaları desteklenmiştir.

IV. SEANS

- ❖ Bu seansta, Baba Ö.Ö ilk evlilikleri, çocukların dünyaya gelişleri ve sürecinde neden ayrıldıkları ile ilgili aile öyküsü konuşuldu.
- ❖ Ö.Ö ile H.Ö aile öyküsü ile ilgili duygu ve düşünceleri paylaşıldı.
- ❖ Gelecek seans anne T.P davet edildi.

V. SEANS

- ❖ Bu seans anne gelmemiş ancak terapistlere verilmek üzere, Ö.Ö ile ilgili gözlemlerini aktaran yazı göndermişti.
- ❖ Terapistler yazıyla ilgili, seans katılan her bir üyenin annenin ne yazmış olabileceğine ilişkin düşünceleri paylaştılar.
- ❖ Anne T.P. Terapistlere Ö.Ö. İle ilişkilerini, iletişimlerini aktarmıştır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

VI. SEANS

- ❖ Bu seansta babaanne katılarak torunları ve aile içi ilişkilerle ilgili gözlem ve düşüncelerini paylaşmıştır.
- ❖ Yaz tatillerinde memleketlerinde torunları ile birlikte olduklarını, torunlarına değer verdiğini belirtmiş, ilgi ve sevgisini seansta da ortaya koymuştur.

VII. SEANS

- ❖ Ö.Ö ile H.Ö arasında ilişkiler ele alınmıştır.
- ❖ Baba iki kardeşin iletişim, uyum sorunlarından söz etmiş, yardım talebinde bulunmuştur,
- ❖ Terapistler Ö.Ö ve H.Ö ye iletişimde nasıl güçlük yaşadıklarını sormuştur?
- ❖ H.Ö. Ablasının "kendisini küçük görerek baskı uyguladığını sık sık azarladığını" belirtmiştir.

VII. SEANS

- ❖ Ö.Ö. "Kardeşi H.Ö kendi başına hareket ettiğini, söz dinlemediğini, bunun üzerine sinirlenip, öfkelendiğini" belirtmiştir.
- ❖ Seans içersinde iletişim çatışmaları ve çözüm yolları üzerine konuşulup, babanın iki kardeş nasıl yardımcı olabileceği değerlendirilmiştir.

VIII. SEANS

- ❖ İki kardeşin geçen seans tan itibaren ilişkileri ile ilgili babanın gözlemleri alınmış,
- ❖ Baba "Ö.Ö ile H.Ö. arasında iletişim problemlerinin konuşabilmenin önemi belirterek, yaşanan güçlükleri konuştukça aşabileceklerine olan inancını" belirtmiştir.
- ❖ Terapistler aile üyelerini, güçlükleri aşmada birbirleri dinleyebilmek ve anlamak için nasıl yaklaşım geliştirebileceklerini, kendi aralarında konuşmaya yönlendirmiştir.

IX. SEANS

- ❖ Seansta, baba kendi aralarındaki konuşmayı hafta içerisinde de sürdürdüklerini, güçlüklerini konuşabilmenin paylaşabilmenin hem kendisine hem de iki kardeş arasında birbirlerini anlayabilmelerine iyi geldiğini anlatmıştır.
- ❖ Ö.Ö. Kardeşi H.Ö ile sorunlarını tartışmak yerine konuşabilmenin, kendisine olumlu geldiğini belirtmiştir.

X. SEANS

- ❖ Baba, eşi S.Ö.ile Ö.Ö. Ve H.Ö ile sorun yaşadıkları, Ö.Ö nün kendilerinde kaldığı dönemlerde sürekli tartışma içersinde olduğunu, ne yapacağını bilemediğini ifade etmiştir
- ❖ Terapistler, Ö.Ö ve H.Ö babasının ne anlatmak istediğini sorarak? Yaşadıklarını ve düşüncelerini paylaşmışlardır.
- ❖ Terapi gelecek hafta S.Ö. Davet edilerek sonlandırılmıştır.

XI. SEANS

- ❖ Seansa S.Ö. İle 5 aylık O.Ö. de katılmıştır.
- ❖ Terapistler S.Ö. Kendisini tanıtmasını, evliliğiyle ilgili düşünceleri ve yaptığımız çalışma ile ilgili gözlemlerini aktarmasını istemiştir.
- ❖ S.Ö. Terapi sürecinden dolayı memnuniyetini belirtmiş,

- ❖ S.Ö. Eşi ve çocuklarını sevdiğini, kendi müşterek çocuklarından ayırmadığını H.Ö birlikte yaşamlarını sürdürdüklerini H.Ö ile günlük yaşamda karşılaştıkları güçlüklerden, Ö.Ö evlerine geldiğinde karşılaştıkları iletişim sorunlarında söz etmiştir.
- ❖ Ö.Ö. Ve H.Ö kendi gözlemlerini paylaşmışlardır.
- ❖ Baba ailesini önemsediğini ve birlikte uyumlu ilişkiler içersinde olmak arzusunu vurgulamıştır.

XII. SEANS

- ❖ S.Ö. "Seansa Oğlu O.Ö. İle birlikte katılmasından dolayı mutluluğunu" ifade ederek görüşmeye başlanmıştır.
- ❖ Baba "aile içersinde yaşadıkları güçlükleri birbirlerini kırmadan, öfkelenmeden konuşabilmelerinin kendilerine çok iyi geldiğini "ifade etmiştir.
- ❖ Ö.Ö. "Sesini babasına, kardeşine ve S.Ö. ye ulaştırabilmenin ve duyulduğunu hissetmesinden dolayı mutlu olduğunu" anlatmıştır.
- ❖ H.Ö. "ablasının acı çektirmek, öfkelenmek yerine kendisini dinlediğini, konuştuğunu, güçlüklere birlikte çözüm aradıklarını" söylemiştir.

XIII. SEANS

- ➢ Terapistler olarak seans öncesi aile rehberliği ekibiyle değerlendirerek, görüşmemizi sonlandırmaya karar verdik.
- ➢ Seans başladığımızda bu düşüncemizi seansa katılan aile üyeleriyle paylaşarak her birinin görüşünü aldık.
- ➢ Aile üyelerinin her biri görüşmeyi sonlandırmaya hazır olduklarını ifade etmesi üzerine,
- ➢ Terapistler olarak her zaman yardımcı olabileceğimizi belirterek aile terapisini sonlandırdık.

TARTIŞMA

Ergenlerde uyum ve davranış sorunlarında, ailenin tedavi sürecine katılması uygulanan klinik tedavi programlarının verimliliği artmaktadır. Aile terapisi süreçlerinde, hasta ve aile içi ilişkilerde meydana gelen çatışmalar, iletişim kalıpları, ebeveynlerin yaklaşımları terapistlerle birlikte değerlendirilmektedir. Ebeveynlerin uygun tutum, davranışlar belirlemesinde, iç görü ve farkındalık'larının arttırılması ile ebeveynlerin tedaviye katılımını sağlayarak, ailenin danışmanlığının temel fonksiyonunu oluşturur.(5) Böylece aile ergenin uyum ve davranış sorunları karşısında terapi sürecine katılarak, tedavi edici gücünü harekete geçirir.

Ailenin karmaşık bir yapısı vardır. Alt sistemlerden oluşmuştur, bir amaca yönelmiştir. Tamamlanması gereken bir amacı ve görevleri bu görevleri yerine getirmek içinde stratejileri vardır. (6)

Aile terapisi uygulamasıyla; tedavide ailenin rol ve sorumluluk alması desteklenerek aile içi ilişkiler yeniden yapılandırılarak, ebeveynlerin çözüm kaynakları harekete geçirilip, ergenin ailenin yardımıyla uyum ve davranış sorunlarına, çözüm üretmesi sağlanmaktadır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Ö.Ö. çocuk ve ergen psikiyatrisinin tedavi müdahalesinden sonra aile terapisine yönlendirilmiştir. Ö.Ö. ye terapötik müdahale, multidisipliner bir yaklaşımla yürütülmüştür.

Ergen Ö.Ö. aile terapi sürecinde öfke ve kızgınlık duyguları diğer aile üyeleriyle iletişimi karşılıklı dinleme ve anlama çabaları ile sakinleşmiş ve aile içi güven duygusu geliştirilmiştir. Böylece ergenin aile içi sorunlarında, diğer aile üyeleriyle işbirliği arttırılmış sorunlar karşısında ailenin çözüm üretebilme yetisi geliştirilmiştir.

Ö.Ö nün yaşadığı, aile içi iletişim sorunlarına yol açan duygu ve düşünceler "gudubet" olarak tanımlanarak dışsallaştırılmış böylece soruna yola açan duygulardan ve davranışlardan, kişi ayrıştırılarak Ö.Ö nün benlik değeri güçlendirilmiştir. Aile üyelerinin algısı değiştirilerek; Ö.Ö nün sorunlu kişi değerlendirilmesi yerine davranışlarından kaynaklanan güçlüklerin aile içersinde uyum sorunlarına yol açtığı diğer aile üyelerince fark edilerek Ö.Ö nün özgüven duygusu değişen algıyla arttırılmıştır.

Aile terapisi uygulamasıyla, boşanma sonucunda meydana gelen yapısal değişimin ortaya çıkardığı kriz ve çatışmalar ele alınmış olup aile üyelerinin uyum ve davranış güçlüklerinin çözümlenmesine yardım edilmiştir. Aile terapisi müdahalesiyle, aile üyelerinin birbirleriyle iletişim ve birbirlerini anlama çabaları geliştirilmiştir.

Döngüsel sorulama ile aile içi iletişim arttırılıyordu. Empati oluşturuluyordu. (Sistemik yaklaşım tekniği)(7)

Ailede yeni organizasyon oluşturuldu. Çocukların kendi aralarında ve ebeveynleriyle iletişim yeniden yapılandırıldı. (Munichin yapısal modeli) (8)

Ö.Ö aileye yakınlaştığı sembolik olarak terapide oturma biçiminde gözlenmiştir. Giderek aile üyelerine yakın oturmuştur. Ö.Ö kendisine iç görü geliştirmenin yanı sıra davranışlarını değiştirme iradesini ortaya koyması ve aile üyelerinin desteğini yanında hissetmesi, aile terapisinin verimini arttırmıştır.

Aile terapisi olgu sunumunda, Ö.Ö nün tedavi sürecinde ebeveynlerinin işbirliği, aile içersinde uygun koalisyonlarda yer alması desteklenmiş, terapi sürecine katılan baba, kardeşi ve üvey anne ile iletişim çatışmaları çözümlenmiş, aile içi iletişim yeniden yapılandırılmıştır. Ebeveynlerin tutum ve davranışlarında çocuklarına sağlıklı model olabilme yönünde destek verilerek çocuklarının iletişim, uyum ve davranış sorunları karşısında baş edebilme kapasiteleri arttırılmıştır.

Kaynaklar:

1- Kerimoğlu, Efser. (1996) Aile Tedavileri. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Psikiyatrisi Bilim Dalı Yayınları.
2- Özgüven, İbrahim Ethem.(2000) Evlilik ve Aile Terapisi. Ankara: PDREM Yayınları.
3- Ackerman, N.W. (1996) "Expanding Theory and Practice in Family Therapy". New York, Family Service Ascociation of America.

4- Bloch, S. (1989) "Psikoterapilere Giriş" Çeviren; Engin Eker. İstanbul: Cerrahpaşa yayın Birliği.
5- Nazlı, Serap. (2001) Aile Danışmanlığı. Ankara: Nobel yayıncılık.
6- Sabatalli, R. Bartle, S.(1995) "Survey Approaches To The Asseement Of family Funtioning: Conceptual, operational and analytical Issues" Jaurnal Of Marriage and Family.
7- Bertalanffy, L. Von, (1968)" Geenaral Systems Theory. New York: Braziller.
8- Minuchin, S.(1981) " Constructing A Therapeutic Reality " , Brenson, G. White, H. Annual Revlew Of Family Therapy. New York.

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

AİLE VE DİL MESELESİ ÜZERİNE

Prof. Dr. Alâeddin MEHMEDOĞLU*

Özet:

Dil öğretiminde ailenin rolü büyüktür.
Bu yazıda dil öğretiminde aile ve toplumun önemi araştırılacaktır.
Bununla birlikte dilin sosyal olay olması, daha doğrusu, dilin toplum hayatının ürünü olması bir daha kanıtlanacaktır. Bilindiği gibi, toplumun dışında dil olamayacağına göre, dilsiz de toplumun düşünülmesi mümkün değildir. Yani dil, sosyal zorunluluk sonucunda insan cemiyetiyle birlikte oluşmuştur.

Dilin birkaç fonksyonu vardır. Onlardan biri de **bildirişme**' dir. Bildirişme dilin insanlar arasında anlaşma aracı olmasını şartlandırır. İnsanlar dilden başka, el hareketleri, yüz mimikleri, şartı işaretler, siynallar, müzik, resim eserleri vs. vasıtalarla da anlaşma saklaya biliyor. Ama bunların hiç biri insanlar arasında dil kadar derin, somut ve sabit anlaşma yarada bilemez. Çünkü dil, konuşanla dinleyen arasında iki taraflı münasebet yaratmalıdır. Yani konuşanla dinleyen arasında anlaşma olmalıdır. Böyle ki, konuşanı dinleyen anlamalı, konuşan onu dinleyeni de konuşturmalıdır.

Bildirişme (communication) o zaman baş verir ki, konuşanla dinleyen arasında tam anlamlı düşünme ve konuşma süreci gitsin. Eksi halde iki adam birbirini anlaya bilemez. Ailede dil öyle öğretilmelidir ki, dil öğrenen topluluk önünde konuşurken sesi titremesin, güzel ve etkili konuşmaya sahiplensin.

İnsan önce konuşma organlarını, sonra ise dil elementlerini yaratmıştır. Bu, bir daha onu kanıtlıyor ki, dil anlaşma ihtiyacı sonucunda oluşmuştur. Aynı zamanda dilin doğuşu ile ilgili teorilerden *ses takliti* teorisinin, *el hareketi* teorisinin, *ünlemler* ve *emek çığırtıları* teorilerinin büyük rol oynadığı süreçlere de değinilecektir.

Birinci aşamada **ses → hece → cümle** oluşum süreci, ikinci aşamada ise **Basit kısa cümle → Basit geniş cümle → Öğeleri genişlenmiş basit cümle → Birleşik cümle → Bağımsız birleşik cümle → Bağımlı birleşik cümle Karışık türlü bağımlı birleşik cümle → Bağımlı birleşik cümlenin dönüşümü** oluşum süreçleri incelenecektir.

Anahtar kelimeler: insan, dil toplum, basit cümle, birleşik cümle, bağımsız birleşik cümle, bağımlı birleşik cümle

* Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi
Elmek: alaeddin@sakarya.edu.tr

ABOUT FAMİLY AND LANGUAGE MATTER

ABSTRACT:
The famıly is very important for language educaton.İn this text, the family's and the society's impor tence will be researched language education. Besides beıng a social tapıc for language, in fact, being a product of society life will be proved again.

As know, whenever the language can't be away fray society, socrety can't be thought away fram language. Namely, language is created owing to social oblıgation, with human communıty.

At first, human created speakıng elements, and than language elements. This proves that, the language existed owing to agreement need. Alsa, the process that the theories abolıt language's existıng, (phone imitating theory, hand mouing theory, exclamations) will be mentioned.

At first degree, **ses** ⟶ **hece** ⟶ **cümle** , and second
Basit kısa cümle ⟶ **Basit geniş cümle** ⟶ **Öğeleri genişlenmiş basit cümle** ⟶ **Birleşik cümle** ⟶ **Bağımsız birleşik cümle** ⟶ **Bağımlı birleşik cümle** **Karışık türlü bağımlı birleşik cümle** ⟶ **Bağımlı birleşik cümlenin dönüşümü** will be researched.

Key Words: human, language, communitu, simple sentence, compound sentence, complex sentence, compound sentence.

Dil insanlar arasında anlaşma aracıdır. Dil, millî kültürümüzün yaygınlaşmasında, nesilden nesle aktarılmasında ve korunmasında önemli yere sahiptir. Dilin bu özelliği üzerine çok tarifler verilmiştir.Ünlü Yunan düşünürü Platon'dan başlamış bugünkü düşünürler ve dilciler bu konuda önemli açıklamalar yapmışlar.
Prof. Dr Muharrem Ergin, " Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabiî bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir"[11]

Prof. Dr. Doğan Aksan ," Dil bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyülü bir varlıktır"[12]

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, " Dil, insanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre şekillenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü ve gelişmiş bir sistem"dir.[13]

Böyle olduğu halde, insanlar arasında anlaşma aracı olan dil nasıl oluşmuştur? İkinci bir taraftan dil insana mahsustur. Böyle ise insan nasıl oluşmuştur? İster insanın ve

[11] ERGİN, (Prof. Dr.), Muharrem; Türk Dil Bilgisi, İst. 1977,s.1
[12] AKSAN (Prof. Dr.) Doğan, Her Yönüyle Dil, Ankara 1998, s.11
[13] KORKMAZ (Prof. Dr.), Zeynep, Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992, s. 43

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

isterse de dilin oluşumu üzerine dilcilikte ve felsefede çelişkili fikir ve görüşler mevcuttur. Ama bu o demek değildir ki, insan ve dilin oluşum kanuna uygunluğunu bilim açıklıya bilemiyor.
Bellidir ki, Yer örtüsünün yaşı İ.S. Starikin araştırmalarına esasen 3 – 4 milyard yıl hesap olunuyor

Lâkin Yer bir yerleşke(planet) gibi örtüyle örtüldüğü vakitten daha eskidir. Kosmogonogiya alanındaki mulahezeleri dikkata alarsak Yer yaşının 3- 6 milyar yıla eşit olduğunu demek mümkündür. Kendi faydalı emeği ile uzayı (kosmosu) feth eden ve bütün canlıların en âlisi İNSAN yeryüzünde birden bire yaranmamıştır. İnsanın meydana çıkmasını ilahi kuvveye bağlamak da bilimsel değildir. Yeryüzünde en eski insanlar 1 milyard yıldan çok evvel meydana gelmiştir [14] Unutulmamalıdır ki, şimdiye kader insanın oluşumu ve dilin doğuşu üzerine iki fikir, daha açık desek, iki teori vardır.

I. İdealist Teori: Varlığı fikre dayandıran, fikir dışında objektif gerçeğin olamayacağını ileri süren felsefî görüştür. İdealist bakışlar önce dini kitaplarda verilmiştir. Tövrat, Zebur, İncil ve Kur'ani- Kerim gibi dini kitaplarda insan , onun dili ve kökeni hakkında aynı görüş uygulanmıştır. Kur'ani- Kerim'in "Bakara Suresi"nde okuyoruz:

"22- O sizin için yeryüzünü döşek, gökyüzünü bina (tavan) yaptı. Gökten yağmur indirerek O su ile size rızk olarak meyveler çıkardı. O halde bile bile Allah'a ortaklar koşmayın.

29-O Allah ki, yeryüzünde olanların tamamını sizin için yaratan, sonra göğe yönelip yedi kat sema olarak donatan O'dur.O her şeyi bilir.

31- Ve (Allah)Adem'e isimlerin hepsini öğretti. Sonra onları meleklere göstererek: " Eğer
doğru sözlü iseniz, bunları bana isimleriyle haber veriniz" dedi.

32- Melekler de:" Seni tenzih ederiz, senin bize öğrettiklerinden başka bizim hiçbir bilgimiz yok, sen gerçekten her şeyi bilen hüküm be hikmet sahibisin" dediler.

33- Allah: " Ey Adem, onları meleklere isimleriyle haber ver" dedi. Adem de meleklere isimleriyla haber verince Allah: "Ben size demedim mi, göklerin ve yerin gaybını şüphesiz Ben bilirim. Gözlediğimizi de, açığa vurduğumuzu da Ben bilirim" dedi.

37- Derken Adem, rabbinden kelimeler aldı (ve onlarla yalvardı da) Allah da tevbesini kabul etti.Şüphesiz, tevbeleri kabul eden ve esirgeyen O'dur" [15]

İncil'e göre ise "dünyanı Allah- Taala altı güne yaradıp, yedinci gün yaranmışlara hayat vermiştir"yazılıyor . Voskresenie- dirilme sözü de buradandır. Buna göre de rus-hristiyan haftası voskresenie(Pazar- yani dirilme günü) ile sona yetiyor. Hristian dinine

[14] Korovkin,F. P, "Kadim (eski) Dünya Tarihi" (Ders kitabı), "Maarif" neş., Bakü ,1971, s.12
[15] Kur'an-ı Kerim (Türkçe Meali), Haz. Mahmut Toptaştı, Anadolu Gançlik Dergisi, s.11-13

göre" her şeye kadir olan Allah kendi bendesi Grigori'ye söylemiştir ki, eşyaları yaratsın ve onlara ad versin."

Bütün bunlarla birlikte birkaç dilcilik teorisi de mevcuttur.

1. Ses taklidi teorisi- Bu teori dilin kökeni üzere yapılmış ilk teori idi. Hale eski zamanlardan idealistlerle – materyalistler(maddeciler) arasında tereddüt eden rasyonalist grup böyle iddia ediyordu ki, insan kendisi bir zaman tabiatın(doğanın) bir parçası olmuş, sonra ondan ayrılmıştır. İnsan doğadan ayrılarken kendi dilini de gökten somut alemlerden değil, öyle doğanın kendinden almıştır. Buna bakmayarak, bu mülâhaza XIX- XX yüzyıllarda da kendine taraftarlar bulmuştur.

Ama her kes bilmelidir ki, dilin yaranmasını ses taklidi teorisiyle kanıtlamak olamıyor. Çünkü, önce hiç de bütün sözler ses taklidi ile oluşamamıştır. Birincisi, sözler seslerin taklidinden yaranmıştır fikri bütün eşyaların adlarını ihata etmiyor. İkincisi, ses çıkarmayan eşyalar da vardır. Diğer taraftan, basit, inkişaf etmemiş insan boğazıyla doğadaki sesler taklid edilemez.

Dünyada öyle dil olmaz ki, orada ses taklidiyle söz yaranmamış olsun; Örn.: **şırıldamak, guruldamak vs.** Ama bu, tam anlaşma aracı olamıyor.Bu teoriye dayanılsaydı, dünyada bir dil olardı. Bu, da imkan dışıdır.

2. Ünlemler teorisi- Bu teorinin esası eski Yunan materyalist filozof Epikür (M.Ö.341-270) tarafından koyulmuştur. Epikür'e göre " Allahlar hiç zaman insanın işine karışmıyor.Dili insanın kendisi yaratmıştır". Yani ilkel insanın içindeki hiss ve heyecanlarını ifade etmek için çeşitli sesler çıkarmışlar. Bu, onların "doğal sesleri"idi. Bu sesler dahili hiss, heyecan, şenlik sevinç, kazap vs. gibi hisleri ifade edir. Bu teori ünlü Fransız eğitimci filozofu Jan Jak Russo (1712- 1778) tarafından destek görmüştür.

Ama dilcilikte bu teori tam şekilde kabul edilmemiştir. Doğrudur, bu teoride de bazı mülahazaları kabul etmek mümkündür. Ancak bütünlükte "*dil ünlemlerden yaranmıştır*" anlayışını kabul etmek olmaz.

3. Emek çığırtıları teorisi: Bu teori dilin meydana çıkmasını emekle alâkalandırır. Bu teori taraftarları L.Naure ve K.Büher'dir. Onlar öyle sanıyorlar ki, emek sürecinde birkaç adamın bir şeyi (nesneyi) götürmek istediği zaman "ha", " hu", "hı" vs. gibi sesler çıkarmaları ilkin dilin yaranması sayılmalıdır.

Bu teori de evvelkiler gibi çokluk tarafından kabul edilmemiştir. Çünkü bu teoriye göre "Ağır bir şey kaldırmağa giden adamlar birbiriyle nasıl anlaşma saklamışlar?"tarihi soru cevapsız kalıyor. Bu da onu gösteriyor ki, dilin "emek çığırtıları" esasında meydana çıktığını iddia etmek yanlıştır.

4.İçtimaî mukavele teorisi: Esas kökü eski Yunan dilciliğine uzanan bu teori XIX yüz yılda ünlü İngiliz iktisatçısı Adam Smit tarafından benimsenilmiştir. Hatta J.J.Russo bile bu teoriye olumlu yanaşmağa çaba göstermiştir.

Bu teoriye göre insan tabiattan ayrılanda ünlemlerle ayrılmış, inkişaf devrinde ise "içtimaî mukavele" temelinde oluşturduğu araçlarla anlaşma saklamıştır.Bu teori çok geniş yayılmadan sıradan çıkmıştır. Çünkü bilimsel dayanağı zayıf idi.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Göründüğü gibi, insan oluşumu çok asırlık bir tarihi vardır.

Her gah hayalen birkaç yüz bin yıllar bundan evvel mevcut olan doğanı seyir etsek, orada belirli canlılara rast geliriz . Lâkin belirli canlılara rast gelsek de, henüz insana tesadüf etmeyiz. Biz orada olsa olsa insanın uzak ecdadı olanlara tesadüf ederiz. Ünlü filozofların kitabında yazılmıştır: "Bir çok yüz bin yıllar bundan önce… sıcak kurşağın neresinde ise- çok ihtimal ki, şimdiki Hind okeanının dibine çökmüş olan geniş bir kıt'ada ilkel insanlar yaşarmış…","…Bu ilkel insanların yavaş yavaş organizminde de temelli deyişiklikler baş verir. Böyle ki, döş kafesleri genişlenir, nefes daha serbest telaffuz ediliyor ve görme kabiliyeti artıyor….Yıllar geçtikce ilkel insanlar nesneleri elleştirmeye, onların soğukluğunu, sıcaklığını, berkliğini, boşluğunu duymağa başlıyor…Böylelikle, ilkel insanların etraf alemi kavrama imkanları daha da artıyor…Bu ise ilkel insanların sınır sisteminin inkişafını da etkileyir, sonucda onların beyini en yüksek duruma ulaşır…Buradan ise insanlığa yol başlayır…"

Biz kısa da olsa insanın oluşumunu ilmi dayalı öğrenmeğe çaba gösterdik.Göresin, dil nasıl oluşmuştur? Dilin insan toplumunda nasıl oluşması meselesi eski zamanlardan başlamış, dilciliğin bir birilim gibi oluşmasına kadar bu veya diğer bilim adamlarını düşündürmüştür. Örn.: Eski devir filozoflarından Platon , Aristo ve Herodot da dilin kökeni ile ilgilendiği gibi, yeni devir bilim adamlarından J.Vanderyes ,W.Oenl, Lokk, G . Leybinist, J.J. Russo, Herder, K.Buhner, Humbolt, Wilhelm Wundt, Ernst Cassırer, L.Nyare, N.Marr , Roman Jakobson ve başkaları da ilgilenmişler.

Adı geçen filozof ve bilim adamları çeşitli teorilerle (ses taklidi teorisi, ünlemler teorisi, el hareket teorisi, jestler teorisi, emek hıçkırtıları teorisi ve diğer teorilerle dilin oluşumunu açıklamaya çalışmışlar. Dilin oluşumu hakkında "Babil gülesi", " İkrak ağacı" vs. efsaneler de mevcuttur. Gösterilen teori ve efsaneler insan toplumunda dilin nasıl oluşmasını açıklamakta yetersiz olmuştur.Bütün alanlarda olduğu gibi dilin oluşumu meselesinin ilk bilimsel açıklamasını da bilime dayalı filozof ve bilim adamları vermişler.

" Tabiatın (Doğanın) Diyalektikası" eserinden okuyoruz: "Emek sürecinde " ilk insanlar o yere ulaşmıştır ki, onlarda bir birine bir şey söylemek talebi(zorunluluğu) meydana çıkmıştır.Talebat (zorunluluk) kendine organ oluşturmuştur. İlkel insanın inkişaf etmemiş olan hırtlağı yavaş yavaş, lakin dönmeden modulyasiya yolu ile, gittikçe daha artık modulyasyaya geçmek için değişilmiş, ağız organları ise tedricen bir birinin ardınca aydın sesler telâffuz etmeği öğrenmiştir."

Böylelikle, yavaş yavaş, tedricen konuşma öğeleri; ak ciğerler, bronhlar, nefes borusu, hirttek, ses telleri, damak, dişler, dilarkası, dilortası, dilönü, dudaklar, asab sistemi gelişmeye başlamıştır. Oluşmaya başlayan şu organların inkişafı uzun zaman devam etmiştir. Aynı zamanda o öğeler konuşma zamanı daha da mükemmelleşmiştir. İnsanların konuşma öğelerinin bu şekilde kurulması onu başka canlılardan esaslı şekilde farklandırmıştır. Öyle buna göre de insan konuşa bilmiştir."

Konuşma zamanı kullandığımız her bir söz çeşitli seslerin birleşmesinden meydana çıkıyor. Konuşma sesleri konuşma organlarının aracılığıyla yaranır. Telâffuz zamanı boğaz ve ağız boşluğundan hiçbir engele rast gelip gelmemesine göre, müzik tona sahip

olup olmamasına göre ve hece yaratma kabiliyetine göre bu sesler ünlü ve ünsüz gruplara bölünür.

Unutulmamalı ki, dilin meydana çıkmasıyla insanın fikirleşmesi bir devire tesadüf ediyor. Böyle ise, göresin, insanların çeşitli dillerde konuşmasının sebebi nedir?

Kısa olarak onu vurgulamak yeterlidir ki, insanlığa geçit devri tekçe bir noktada olmamış, objektif durumun mevcutluğuyla alâkadar filozofların tabirince desek, "geniş bir kıt'a "da başlamıştır. Tabiî ki, böyle bir kıt'ada ilk insanların hepsi bir yerde yaşamamış ve onlar aynı durumda olmamışlar. Böyle olduğu bir durumda aynı bir nesne ve olay çeşitli yerlerde başka başka kelimelerle ifade olunmuştur.

Tarihi gerekçeler de dediklerimizi onaylamaktadır. Böyle ki, şimdiye dek bütün tarihi devirlerde yaşamış 6 bin dil ilme bellidir. Lâkin cemiyetin inkişafı ile alâkadar akraba dillerin yakınlaşması, akraba olmayan dillerin ise çaprazlaşması bu veya başka bir dilin dil içerisinde erimesine sebep olmuştur.

Bundan başka insan neslinin kesilmesi sayesinde bir sıra diller ölü diller sırasına geçmiştir.
Bu süreç devrimizde de aşikar edilmiştir. Böyle ki ayrı ayrı dil "adacıkları" devrimize kader ulaşmıştır. Örn.: Alimler kanıtlamıştır ki,Baltikyani devletlerde Liv dilinde 300 adam konuşur. San-Petergburg vilayetinde yaşayan **vodların** dilinde ise 30 adam konuşur. Öyle bu yakınlarda Kamasin dilinde konuşan 2 ihtiyar kadın bulunmuştur [16] .

Biz önceden söylemiştik ki, dilin oluşumu ile insanın fikirleşmesi vahdet teşkil ediyor. Çünkü insan tefekkürü dilsiz mevcut olamaz. Tefekkür basit şekilde fikirleşmek demektir. Fikirleşme süreci sözler sayesinde baş verir.

Böyle oldukta insanlar sözlerden nasıl istifade ediyor? Çağdaş dünyamızda bu süreç nasıl hareket ediyor?

Aydındır ki, dil sosyal olaydır. Dili insan yalnız toplumda öğreniyor. Artık gerekçelerle kanıtlanmıştır ki, insan toplum dışında kaldıkta dilden de merhum oluyor. Bu konuda vahşi hayvanlardan kurt, ayı ve diğer hayvanların çocukları " çalıp eğitmeleri" üzerine belirli olaylar bellidir. Merhum Hocam Prof.Dr. Nesir Memmedov "Dilciliğe Giriş" eserinin 1966. yıl baskısında "Azerbaycan Gencleri" gazetesinden(12.04.1957, N0: 44) " Tarzan var mıdır?) adlı makaleni aynıyla vermiştir.

Dilin sosyal olay olmasını kanıtlamak üçün biz de o makaleni aynıyla vermeyi faydalı bildik.
"...Almanya Cumhuriyetinde yayınlanan " Noye Berliner" İllyustrirte" dergisinde birkaç böyle olay hakkında yazılmıştır.

Üç yıl bundan önce 1954. yılda Ocak ayının 17'de Hindistan'ın Lahnau şehrinde böyle bir olay baş vermiştir. Demir yol istasyonunun işçisi kömür vagonlarının birine girende vagonun köşesinde ilginç bir ses işitti. İşçi ses gelen tarafa bakıp, karşısında dişleri bir birine değen çok ilginç, insana benzer bir canlı görüp, çok taaccüplenmiş ve korkuya

[16] Kondratov, A. " Sırdan Biliğe Doğru", "Gençlik " neşriyatı, Bakü, 1975, s. 7.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

düşmüştür. Tamamıyla çıplak olan bu canlının bedeninde çoklu çapıklar ve cırmak yerleri var idi.Canlının başından uzun örükleri sallanıyordu.

Demiryolçu kendine gelenden sonra karşısında " kurt çocukları" adlananlardan birinin durduğunu anladı. Demiryolçunun vagonda rast geldiği 9 yaşlı oğlan çocuğu idi. Bu çocuğu Lahnau şehrindeki hastahaneye getirdiler. Hastahananın direktoru Doktor Şırana oğlana Ramu adı verdi.

Kurt tarafından yemlendirilmiş çocuğun hastanede olması haberi civara yayıldıktan sonra nahpurlu meyve satan Mahebra Prasad adlı birisi hastaneye gelip dedi ki, 8 yıl bundan önce kurtlar onun oğlunu kaçırmıştır. O vakit çocuk 13 aylık imiş. Elbette, kurtların yanında büyümüş oğlanla mütenasip bedenli Maugli arasında yerle gök kadar fark var idi. Ramu imekleye imekleye gezerdi. Onun ayaklarında ve ellerinde çok uzun tırnakları var idi. Ramu'nun dizinin derisi çok kobutlaşmıştı. Onun çenesi son derece ileri çıkmış, dişleri ise ağzından dışarı uzanmıştı. Hekimlerin çocuğa insan hasiyetleri aşılayacaklarına şüphe ediyorlardı."

Budur, başka bir olay! Hindistan köylülerinden birinde korkuya düşmüş adamlar geceler köyde " orman ruhları" geldiğinden konuşurdular. Bu ruhlar köyde geceler iki adam şeklinde gelirdiler. İmekleye imekleye koşan bu insanları iki dişi, iki erkek kurt müşahede ederdi. Köylüler ruhların geldiği kurt yuvalarını köyün ruhanisi Singhe gösterdiler. Ertesi gün avcılar yuvanı ihate ettiler. Yuvadan iki kız bulundu. Kızlardan birine iki yaş, o birine ise 8 ve ya 9 yaş vermek olardı. İşte, ya bu kızlar kurt yuvasına nerden düşmüştür? Yegin ki, onları kurtlar çalmışlar.

Ruhani küçük kızı Amala, büyük kızı ise Kamala adlandırdı. Çok geçmeden Amala çocuk evinde öldü. Kamala ise bundan sonra birkaç yıl yaşadı. Ruhani Kamala'nın nasıl "insanlaştığın" hakkında özel günlükte yazıyordu:

Kamala evveller imekleye imekleye gezerdi. O, güneşin parlak şüalarından, oddan, onu yıkmak isteyende ise sudan berk korkuyordu." Cengellik" çocuğu odanın karanlık köşesinde, hem de yüzü duvara çevrilmiş halde oturmağı daha çok seviyordu. Kamala ellerinin yardımı olmadan eti çiy yiyordu. O, eti dişleri ile didip dağıtır, sonra yalnız döşemenin üzerinde koyuldukta yiyordu. Kamala asla yağlı şeyler yemiyordu. İlk günler Amala ve Kamala geceler üç defa: akşam saat 22'de, gece saat 1'de ve 3 'de ulaşırdılar. Yalnız iki yıl geçtikten sonra Kamala ayak üste durmağa alıştı. Daha iki yıl geçtikten sonra ise o, ayak üste yürüye bildi. Lakin o ayak üste koşmak istedikte ellerini de yere koyurdu.

Kamala konuşmağı da öğrenmişti. O, dört yılda yalnız 6 söz öğrenmişti. Bundan sonrakı üç yılda ise ilave olarak 39 söz biliyordu. Kamala'nı kurt yuvasında bulanda 9 yaşı var idi. Buna bakmayarak, onun inkişaf düzeyi 6 aylık çocuğun inkişaf düzeyinde idi. Kamala 17 yaşına ulaşanda onun inkişaf düzeyi dört yaşlı çocuğun inkişaf düzeyine eşit idi."*

* Bu bilgi Babayev(Prof.Dr.),Adil'in "Dilciliye Giriş" eserinin ("Maarif" neşriyatı, Bakü,1992) 158-160.sayfalarından alınmıştır. Babayev(Prof.Dr.),Adil daha sora kaydediyor ki , aynı olayı Koduhov, V.İ("Vvedeniye v yazıkoznaniye, Moskva, 1987,

Bu örnek bir daha apaydın onu gösteriyor ki, toplum dışında dil öğrenmek olmaz. Dil öğreniminde aile üzerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Çünkü çocuk doğdukta onun kafası bembeyaz kâğıta benzer. Günler, yıllar geçtikçe kâğıt üzerine yazı yazıldığı gibi çocuğun kafasına ses, harf ve kelimeler hek olunuyor. Bu süreçte aile çok titiz olmalıdır.

Ünlü Rus eğitimçisi K.D.Uşinski yazıyor :" Bir gün bana haber verdiler ki, bir Rus kadını beni "eli çırağılı" arıyor. Hemen çağırıp sordum:

- Beni arıyormusunuz, hayır ola?
- Çocuğum çok ağlıyor, çok yaramaz ve şımarıktır? Bu çocuğu nasıl terbiye edebilirim? Bir yol gösrerirmisiniz.
- Çocuğunuz kaç yaşındadır? diye sordum.
- Henüz altı aylıktır.
- Hanım, siz çocuğunuzun terbiyesiyle meşgul olmağa altı ay gecikmişiniz. Çocuk anadan olan anından terbiyesi de başlıyor. Bunu unutmayınız.

Şimdi teknoloji asrında yaşıyoruz. Çocuk anne rehnine düştüğü günden onun terbiyesi de başlıyor. Anne yavrusunu çok sever. Tarihimizde yavrusu için kendini kurban eden annelereden şerefle bahis edilmektedir.

Tarihde anne sevgisiyle alâkadar örnek masallar çoktur. Onlardan birini hatırlayalım.

"SÜLEYMAN MAHKEMESİ "

" Bir gün Süleyman peygamberin yanına iki kadın gelir. Onların arasında olan mübahaseni çözmeyi rica ediyorlar.

— Biz bir erkeğin karılarıyız. Aynı zamanda her birimiz bir oğlan çocuğu doğurmuşuz. Dün gece bu kadın uykulu olup, kendi çocuğunu altına salıp boğmuş, sonra ölü çocuğu gizlice benim yanıma koyup oğlumu götürmüştür. Çocuğumun ondan alıp bana verilmesini istiyorum.

O biri kadın bu değilenlerin yalan olduğunu bildiriyor.

Süleyman peygamber onların her ikisini dinledikten sonra diyor:

—Şimdi ki, ikiniz de çocuğun size verilmesini talep ediyorsunuz, ben arzunuza emel ederim.

O, sağ kalmış çocuğu yanına getirmeyi emir ediyor. Çocuğu belekte getirip Süleyman peygamberin karşısına koyorlar. O, kılıcını çocuğun başı üzerine kaldırıp diyor:

—Şimdi çocuğu ten yarı bölüp her birinize bir tarafını vereceyim. Onda ikiniz de benden razı kalırsınız.

Çocuğun asıl annesi derhal Süleyman peygamberin ayaklarına serilir. Söylüyor ki, onu öldürme, o biri kadına vermeye razıyım.

Yabancı anne ise:

— Ben sizin adaletli hükmünüzden çok razıyım- diyor.

Süleyman peygamber kadınların hareketinden çocuğun asıl annesinin kim olduğunu öğreniyor, yalancı kadın cezalandırılır."

Aile nedir? Aile, anne- baba ve çocuklardan oluşan en küçük sosyal birimdir. Aile, her şeyden önce, bir sistemdir. Aile, yani anne- baba ilk aşamada dünyaya getirecekleri ve

---

s.29-30), Peretruhin,V.N ("Vvedeniye v yazıkoznaniye", Voronej, 1973,s. 19), Sidorov, M("Kak çelovek stal mıslit", Moskva,1965,s.13-27) ornek gösterirler.

ya getirdikleri çocuğu sağlam, akılı, vatansever, insan sever ve başka olumlu değerlerle büyüttükleri gibi, çocuklarına düzgün konuşmayı, konuşurken fikrini aydın ifade etmeyi becerisini de öğretmek zorundadırlar. Bunun üçün anne(baba da ola bilir) önce çocuğun doğru nefes almasına, ses ve konuşma kusurlarının olmamasına dikkat etmekle birlikte, doğru, güzel ve etkin konuşmanın şartlarını da öğretmelidir. Kelimeler tahrif edilmiş şekilde (Örn.: Mustafa'ya- **Mıstık,** Fatma'ya- **Fatoş ,** Minare'ye- **Minoş** vs.) yok, doğru, düzgün telâffuz ortamında benimsetilmelidir. Çocuğun ses çıkışını geliştirmek için gırtlak gerginliğine yol verilmemeli ve sevimsiz ses tonlarının olmamasına çaba gösterilmelidir.

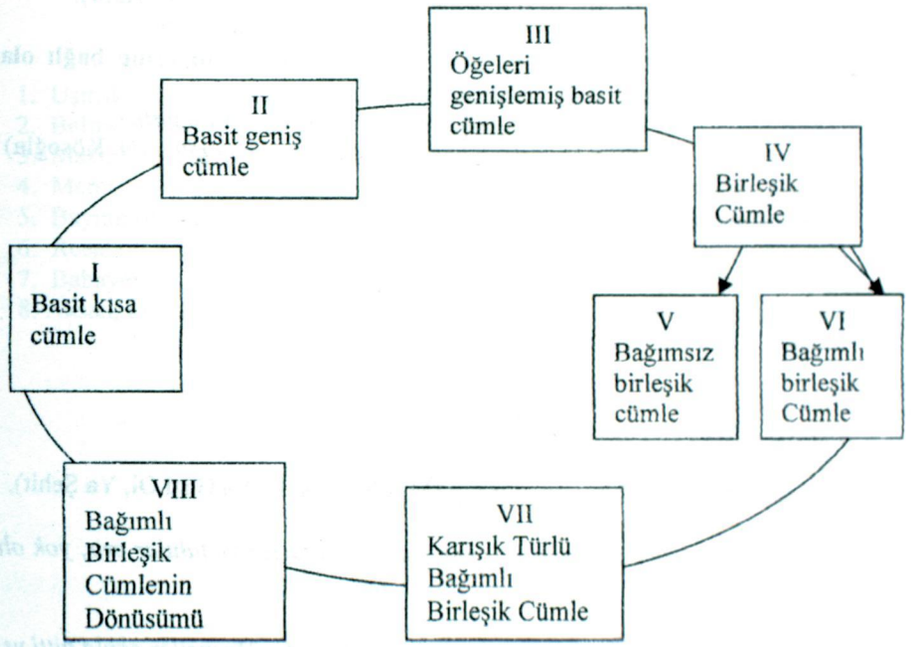
Her bir anne- baba bilmelidir ki, ses çıkışının boğuk olması çene, dil ve dudakların tembel kullanılmasından kaynaklanıyor.

Çocuklar **ses** – **hece** ve **kelime**lerin düzgün telâffuzu ortamında büyümelidirler.

Çocuk olan yerlerde kelime ve cümleleri azizleme hatırına hecelere bölüp konuşmak da sakıncalıdır(Örn.: **Gel(mek)** fiilini **Ge…ge…ge..** şeklinde; **Kucağıma gel** cümlesini **kuc…kuc…kuc..u ..ma ge...ge..ge..** vs. şeklinde) .

Çocuklar **ses- hece- cümle** aşamalarını iyi benimsedikte onlarda cümle kurma becerisi hızlanıyor.

Bu süreç insan tefekküründe aşağıdaki şemada gösterilen gibi devam etmektedir.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Anne veya baba çocuğa ev ortamında basit cümleden birleşik cümleye doğru inkişaf sürecinin eksiksiz öğretmeye çaba göstermelidir. Bu süreç okul devrinde planlı şekilde devam etmelidir

Böyle ki:

1.Basit kısa cümle: **Temel öğelerden (özne ile yüklem) oluşan cümle basit kısa cümle adlanır.**

Örn.: ***Otobüs geldi.***

2.Basit geniş cümle: **Temel öğelerle birlikte yardımcı öğelerden (nesne, belirten, zarflık) birinin katılımıyla oluşan cümle basit geniş cümle adlanır**.

Örn.: *Otobüs **akşam** geldi.*

3.Öğeleri genişlenmiş basit cümle: **Temel ve yardımcı öğelerden birinin birleşik cümle öğesi gibi ifade edilmesiyle meydana çıkan cümleye öğeleri genişlenmiş basit cümle denir.**

Örn.: *Otobüs **saat yedi tamam olunca geldi olunca** geldi.*

4.Birleşik cümle: **İki ve ya daha fazla basit cümlenin birleşmesinden oluşan ve bir tonlama ile ifade edilen cümlelere birleşik cümle denir.**

Örn.:

a) *Ağaç, güneşte serpilir, fakat toprağın derinliklerindeki kökü ile beslenir* "Yaşadığım Gibi"); *Sarı çiçeğin saçları yorulmuş, kana bulanmıştı* ("Azap Toprakları").

b) *Anlaşılıyor ki, halk dilimizin bir takım sıkıntılarıyla, oyunlarla karşı karşıya kaldığından haberdar*(Y.B. Bâkiler)

5. Bağımsız birleşik cümle: ***Eşit hukuklu basit cümlelerin birleşmesinden oluşan ve bir tonlamayla ifade edilen cümlelere bağımsız birleşik cümle denir.***

Örn.: *a) Biz de güçsüzüz , ama iyimseriz* (K. Tahir).

b) Otobüs geldi, öğrenciler okula gitti.

6 Bağımlı birleşik cümle: **İçerisinde basit cümlelerden biri diğerine bağlı olan birleşik cümleye bağımlı birleşik cümle denir.**

Örn.: *Otobüs geliyordu ki, öğrenciler okula gitti.*

*Bilin ki, türkü bilmeyenin kimliği yabancıdır...(*N. Kösoğlu)

7. Karışık türlü bağımlı birleşik cümle:

Bil ki, senin toprağın
Her zaman hür kalacak,
Ay yıldızlı bayrağın
Bize gölge salacak
*(*M.E.Yurdakul, "Ordudan Bir Ses*")*

Türk evladı odur ki, yurdu olan toprağı,
Ana ırzı bilerek yad ayağa bastırmaz,
Bir yabancı bayrağı
Ezan sesi duyulan hiçbir yere astırmaz.(M.E.Yurdakul, "Ya Gazi Ol, Ya Şehit).

Milli egemenlik öyle bir nurdur ki, onun karşısında taçlar ve tahtlar erir, yok olur ("Yeni Kervan" dergisi)

8. Bağımlı birleşik cümlenin dönüşümü: *Bana öyle geliyor ki, öğrenciler okula gitti vs.*

Unutulmamalı ki, basit cümle basit tefekkürün ürünüdür, birleşik cümle ise inkişaf etmiş âli tefekkürün ürünüdür. Çocuklar serbest konuştuğu vakitler aile ortamında bu aşamalar yavaş yavaş, sabırla benimsetildikten sonra onlara doğru ve güzel konuşma kuraları öğretilmelidir.

Onlara doğru ve güzel konuşmak için önce sağlam ve sistemli bir fikre sahip olmalarını anlaşıklı dille anlatmak gerekiyor. Onlara anlatmak gerekiyor ki, konuşarak düşünme yerine, düşünerek konuşmaya üstünlük versinler.

Bazı siyasilerin ve radyo-televizyon sunucularının konuşmalarını örnek göstererek çekinmeden anlatılmalıdır ki, insanlık kişiliğini yansıtan SES konuşmada çok önemlidir. Konuşmada her bir sözü kendi yerinde kullanmak maharet ister. Çok doğru olarak değilmiştir:

"Akıl süsü dil, dil süsü sözdür; insanın süsü yüz, yüzün süsü gözdür"(Yusuf Has Hâcip).

Kaba, sert, hım hım hımmm'ları dinleyenler çapuk bıkıyorlar ve sonuçta böyle konuşma yapanları kürsüden indirmeğe nail oluyorlar. Onlar böyle konuşmalara " isyan ederek", dinlemek bile istemiyorlar.

Onun için konuşmaya iyi hazırlaşılmalı, kelimeler doğru seçilmeli ve doğru söylemeğe çaba gösterilmeli, en önemlisi kültür dili ile konuşmaya kayret edilmelidir. Aristoteles'in dediği gibi " konuşma sanatını bilen adam düşündüklerinin hepsini söylemez, fakat söylediklerini düşünür de söyler ". Konuşmada benzetmeler, mecazlar, tezatlat, deyimler ve ata sözleri gibi çeşitli söz ve anlam içeriklerine yerli yerinde müracaat edilmelidir.

KAYNAK

1. Uşinski, K.D, " Eserleri Külliyatı" 2 cilt, Moskva - Sank-Peperburg, 1948
2. Belinski, V.G, "Terbiye Hakkında", Moskov, 1949
3. Makovelski, A.O, " Avesta", Bakı,1960
4. Memmedov, N., Ahundov,A," Dilciliye Giriş", Bakı, 1966
5. Bayramov,E.S," İnsan Konuşmayı ve fikirleşmeyi nasıl öğrenmiştir" Bakü, 1963
6. Recebov,E.E, "Dilcilik Tarihi", Bakı, 1988
7. Babayev, A.M, "dilciliye Giriş", "Maarif" neşriyatı, 1992
8. Aksan, D, " Her Yönüyle Dil " Ankara, 1998.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

15 Kasım 2007 (2. Gün)

OTURUM-04: (BİLDİRİ SUNUMU)

BAŞKAN: Prof. Dr. Vahit TÜRK

Cevat EKER; "Ortaöğretim Öğrencilerinin Sigara, Alkol, Uyuşturucu ve Keyif Verici Maddeleri Kullanma Nedenleri"

Neşide YILDIRIM; "Sakarya Üniversitesi'nde Yeni Bir Ufuk Sosyal Hizmet Bölümü"

Fatih ŞAHİN; "Vaka Yönetimi: Ortaya Çıkışı, Tanım, Amaç ve İlkeleri"

Fatma KAHRAMAN; "Türkiye'de Çocuk Refah Alanında Koruyucu Aile Hizmeti" (Sakarya ve Kocaeli Örneği)

"Bildirilerin Tartışılması"

OTURUM-05: (İKİLİ KONFERANS)

BAŞKAN: Doç. Dr. Vahit İmamoğlu

Bülent İLİK; Aileye Yönelik Sosyal Hizmet Yaklaşımı

Arzu İçağasıoğlu ÇOBAN; "; Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Ailede Yaşam Kalitesi "

OTURUM-06: (BİLDİRİ SUNUMLARI)

BAŞKAN: Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÖZBESLER

Fatih KILIÇARSLAN, Sibel Kemer KAYA, Gülnaz DEMİRALAY, Hayriye YÜRÜK; "Sosyal Serviste Yapılan Sosyal İnceleme Raporu ve Bir Olgu Sunumu"

Kazım YILDIRIM; "Sakarya'da Sosyal Hizmet Kurumları"

Emine AKYÜZ; "Alman Çocuk ve Gençlik Yardım Kanununa Göre Gençlik Yardımının Önleyici Hizmetleri"

Durdu Baran ÇİFTCİ; "Aile Mahkemeleri ve Uygulama Sorunlarının Sosyal Hizmet Mesleği Açısından Değerlendirilmesi"

Zeynep ŞİMŞEK; "Önleyici Sosyal Hizmet; Şanlıurfa İlinde Sektörler Arası İşbirliği İle Toplum Sağlığına Yönelik Müdahale Programı Örnekleri"

"Bildirilerin Tartışılması"

OTURUM-07: (BİLDİRİ SUNUMLARI)

BAŞKAN: Doç. Dr. Fatih ŞAHİN

Cevat EKER, Sevtab EKER, Tevhid AYDEMİR; "Sınıf Öğretmenlerinin Algılarına Göre Göç Olgusunu Yaşayan Öğrencilerin Eğitim Sorunları"

Özlem AKSARAY, Vahdi ÇOBAN; "Yeni Doğan İşitme Taramasının Önemi ve Aileler"

Zeynep ŞİMŞEK, Dilek AK; "Şanlıurfa Eğitim Sağlık Ocağı Bölgesinde 15-49 Yaşları Arasındaki Evli Kadınlara Yönelik Aile İçi Şiddet ve İlişkili Faktörler"

"Bildirilerin Tartışılması"

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

15 Kasım 2007 2. gün

OTURUM–04 (BİLDİRİ SUNUMU)

BAŞKAN: Prof.Dr. Vahit TÜRK

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SİGARA, ALKOL, UYUŞTURUCU ve KEYİF VERİCİ MADDELERİ KULLANMA NEDENLERİ

Cevat EKER*

ÖZET

Son yıllarda madde kullanımı ve bağımlılığı dünya gençliğinin en büyük sorunlarından birini oluşturmaya başlamıştır. Ülkemizde de giderek yaygınlaşan bu tehlike gençlerimizi çok olumsuz bir şekilde etkilemekte sigara, esrar, uçucu maddeler, eroin, kokain ve hapların kullanımı gençliğin en ciddi sorunlarından birisi haline gelmiştir. Özellikle sigaraya başlama yaşı çok düşmüş ve genç kesimde çok yaygınlaşmıştır.

Bu çalışma ile sigara, alkol, uyuşturucu ve keyif verici madde kullanan gençlerin bazı özelliklerini ve kullanma nedenlerini belirlemek, bu alanda yapılacak çalışmalarda kullanılabilecek veriler ortaya koymak aynı zamanda rehber öğretmenlerin, anne-babaların, eğitimcilerin ve diğer ilgililerin dikkatini bu alana çekmektir.

Anahtar Kelimeler: *madde kullanımı, öğrenciler, zararlı alışkanlıklar*

ABSTRACT

In the last years, the world's teenager's the most problem is narcotic matterts and using matter. The problem in the our century; all of teenagers was affected. Usıng matters started to rise and ıt's so serious things for our. Actually; smoking the cigarette's age has gone down and has became wıdespread.

All of using cigarette, alcohol, and narcotıc matters some similar causes and some Works and some datum for to find, the system was started. Our's goal is with the working to attract attention by parents and educators.

The key words*; usıng matter, students, teenagers*

*Öğretmen; Doktora Öğrencisi, Adapazarı/SAKARYA

GİRİŞ

Küreselleşen dünyamızda hızla yaygınlaşan zararlı madde kullanımı ve bağımlılığı dünya ve Türkiye için tehlikeli boyutlara ulaşmıştır.

Son yıllarda Türkiye'de lise öğrencileri arasında yapılan araştırmalar, madde kullanım yaygınlığının bölgelere ve maddenin türüne göre değişmekle birlikte genel olarak artış gösterdiğini ortaya koymuştur. (Ögel , Tamar ,Evren, Çakmak, 2001: 47)

Çeşitli maddelere başlama yaşının genellikle gençlik yılları içinde yer alması, bu sorunun aynı zamanda bir gençlik çağı sorunu olarak ele alınmasını gerektirmektedir. (Buzlu, 1995)

Bu dönemde gençlerin aile ortamı oldukça önemlidir. Anne-baba davranışlarının, çocukların şuuraltına tesir ettiği bilinmektedir. Alkol veya uyuşturucu madde kullanan bir babanın, çocuklarını bu tehlikeden uzak tutulması mümkün olamamaktadır. Buna ek olarak batı kültürünün bir parçası olan doğum günlerinde, yılbaşı kutlamalarında ve partilerde alkol kullanmak meşru görülmekte, hattâ teşvik edilmektedir. Dolayısıyla anne babalar çocuklarının geleceğini açıkça tehlikeye atmaktadırlar. Çok masum gibi görünen bazı davranışların sonunda zararlı alışkanlıklara başta sigara ve alkol olmak üzere kullanmaya başlamaktadırlar.

Sigara, diğer zararlı maddeleri kullanmaya başlamak için önemli bir geçiş oluşturmaktadır. Ardından alkol, daha sonra da uyuşturucu veya keyif verici diğer maddeler gelebilmektedir.

Gençlerde alkol kullanımının en güçlü belirleyicisini sigara oluşturmaktadır. Sigara bağımlısı gençlerin büyük çoğunluğu alkol kullanmaz fakat alkol kullanan gençler arasında sigara kullanmayan yok gibidir. Alkol hem ucuz hem de yasal olması nedeniyle gençler tarafından olgunlaşmanın, büyümenin bir simgesi olarak görülür. Bu nedenle ilk alkol kullanma deneyimi 12–16 yaşları arasındadır. Alkolün sarhoşluk oluşturacak kadar kullanılması da genellikle ergenliğin başlarında olur. 16 ile 20'li yaşlar arasında alkol kullanıcıları yaşantılarındaki ilk sorunla karşı karşıya kalırlar; akşamdan kaldığı için okula veya işe gidememe, çok içme nedeniyle gece ne yaptıklarını hatırlayamama ve alkollü araç kullanma gibi.

Maddenin keyif verici etkisi hoşuna gittiği için çoğunlukla daha sonra tekrar kullanır. Her denemesinde kendi kendine bir daha kullanmayacağına ilişkin söz verir. Başlangıçta madde kullanımını denetleyebileceğini, istediği zaman bırakabileceğini düşünmektedir. Çevresinde gördüğü diğer bağımlıların kendisi gibi olmadığına, onların zayıf karakterli olduğuna inanmaktadır. Kısa bir süre sonra maddeyi daha sık ve daha fazla kullanmaya başlar. Zamanla madde kullanımının kendisi için bir sorun haline geldiğinin farkına varır, ancak bağımlı olmadığı düşüncesinde olduğu için bırakmak yönünde ciddi bir adım atmaz. Kullandığı maddeye bağımlı hale geldiğinde ise kimsenin kendisine yardım edemeyeceğini düşündüğü için tedaviye başvurmakta zorlanır. Bazen aile kişiyi maddeyi bırakması için zorlar. Zorla yapılan bu tedavi girişiminin önemli bir yararı yoktur. Bir süre sonra kendisi de kurtulmaya karar verir. Bırakmayı düşündüğü şey sadece kendi kullandığı maddedir. Ancak arkadaş çevresi,

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

yaşam biçimi, alışkanlıklarını değiştirmesinin gerektiğini ve hayatı boyunca bir daha hiçbir madde kullanmama gerçeğini düşünemez veya bilemez. (Coşkunol,2004)

Basından elde edilen bilgiler, öğretmenlerin ve öğrenci velilerinin konu ile ilgili yaşadıkları gözlemlere göre sigara, alkol, uyuşturucu ve keyif verici madde kullanımı iç içe geçmiş durumda ve bu alışkanlığa sahip öğrencilerin sayısı azımsanmayacak oranda artmaktadır.(Yıldırım, 1997: 147–155)

Yapılan bireysel araştırmaların sonuçları kısmen dikkate alınmış ve gençliğin madde kullanımı ve bağımlılık problemlerinin ülkemizin en önemli sorunu haline geldiği görülmüş ve 07.11.1996 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 4207 sayılı " Tütün ve Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun " ile fiyatı yasal olmayan bağımlılık yapıcı maddelere göre ucuz olan ve kolay ulaşılan tütün ve tütün mamullerinin satışı ve kullanımına ilişkin sınırlamalar getirilmiştir. Bu kanunun 2. maddesinin 1. fıkrasında " Sağlık, eğitim, öğretim ve kültür hizmeti veren yerler ile kapalı spor salonlarında ve toplu taşımacılık yapılan her türlü nakil vasıtaları ve bunların bekleme salonlarında kamu hizmeti yapan kurum ve kuruluşlardan beş veya beşten fazla kişinin görev yaptığı kapalı mekânlarda tütün ve tütün mamullerinin içilmesi yasaktır. " hükmü yer almaktadır.

Aynı kanunun 3. maddesinin 1. fıkrasında " Tütün ve tütün mamullerinin isim, marka veya alametler kullanılarak her ne suretle olursa olsun reklâm ve tanıtımının yapılması veya kullanılması teşvik veya özendirici kampanyalar düzenlenmesi yasaktır. Hükmü ile aynı maddenin 2. fıkrasında On sekiz yaşından küçüklere tütün ve tütün mamullerinin satışı yapılamaz hükmünün yer aldığı görülmektedir.(www. ssv.org.tr, 2006)

Sigara ve alkollü içecek satan yerlerin çıkan yasalara rağmen okullara çok yakın mesafede olması ve satış yapmaları ortaöğretim çağındaki gençleri bu tür maddeler ile tanışmalarına ve bu maddeleri çok kolay temin etmelerine imkân vermektedir.

YÖNTEM VE TEKNİKLER

Araştırmanın amacı
Sakarya il merkezi ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin sigara, alkol, uyuşturucu ve keyif verici maddeleri kullanma nedenleri nelerdir? Sorusuna yanıt aramaktır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi
Bu çalışmanın evren ve örneklemini Sakarya ili merkezindeki ortaöğretim kurumlarından, 1., 2. ve 3. sınıflarında öğrenim gören, rastgele seçilmiş 320 öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları
Araştırma Sakarya il merkezinde öğrenim gören 320 lise öğrencisi ile sınırlandırılmıştır.

Verilerin Toplanması
Araştırmada veriler, derse giren öğretmenlerin yardımı ile önceden hazırlanmış anket soruları ileve rastgele seçilmiş öğrencilerden toplanmıştır.

Verilerin Çözümlenmesi
Elde edilen anket sonuçları bilgisayar ortamına aktarılarak frekans analizi yapılmıştır. Anket verileri yüzdelik hesapları alınarak tablolar oluşturulmuştur.
Analiz sonucunda elde edilen istatistikî veriler, araştırmanın amacına göre çeşitli açılardan yorumlanmıştır.

BULGULAR ve YORUM

ANKETE KATILAN ÖĞRENCİLERE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo1: Örnekleme Katılan Öğrencilerin Okullara göre dağılımı

Okul	f	%
Genel lise	164	51,3
Meslek lise	156	48,7
TOPLAM	320	100

Tablo- 1' in verilerine bakıldığında, araştırmalara katılan 320 öğrencinin % 51,3 ü genel lise, % 48,7' si meslek lisesi öğrencilerinden oluşmaktadır.

Tablo 2: Örnekleme Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine göre dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kız	128	40,0
Erkek	192	60,0
TOPLAM	320	100

Tablo- 2'nin verilerine bakıldığında, araştırmaya katılan öğrencilerin % 40,0 ı kız, % 60,0 ı erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Tablo 3: Örnekleme Katılan Öğrencilerin İkamet Durumu

Oturulan yer	f	%
Şehir merkezinde	214	66,9
İlde kenar mahallede	72	22,5
İlçede	21	6,6
Köyde	13	4,0
Toplam	320	100

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Tablo- 3' ün verilerine bakıldığında, araştırmaya katılan öğrencilerin % 66,9 u şehir merkezinde, % 22,5 i ilde kenar mahallede, % 6,6 sı ilçelerde, % 4,0 ı köyde oturduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4: Örnekleme Katılan Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumu

Babanın eğitim durumu	f	%
Okul yazar değil	-	-
İlkokul mezunu	108	33,8
Ortaokul mezunu	92	28,8
Lise mezunu	83	25,8
Üniversite mezunu	37	11,6
Toplam	320	100

Tablo- 4' ün verilerine bakıldığında, araştırmaya katılan öğrenci babalarının, % 33,8 i ilkokul mezunu, % 28,8 i ortaokul mezunu, % 25,8 i lise mezunu, % 11,6 sı üniversite mezunu oldukları belirlenmiştir.

Tablo 5: Örnekleme Katılan Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumu

Annenin eğitim durumu	f	%
Okul yazar değil	-	-
İlkokul mezunu	196	61,3
Ortaokul mezunu	22	6,9
Lise mezunu	93	29,1
Üniversite mezunu	9	2,7
Toplam	320	100

Tablo–5' in verilerine bakıldığında, araştırmaya katılan öğrenci annelerinin, % 61,3 ü ilkokul mezunu, % 6,9 u ortaokul mezunu, % 29,1 i lise mezunu, % 2,7 sinin üniversite mezunu oldukları belirlenmiştir.

Tablo 6: Örnekleme Katılan Öğrencilerin Zararlı Alışkanlıklar Konusunda Bilgi Alıp Almama Durumu

Bilgi Alma, Almama	f	%
Evet	302	94,4
Hayır	18	5,6
TOPLAM	320	100

Tablo- 6'nın verilerine bakıldığında, araştırmaya katılan öğrencilerin, % 94,4 ü daha önce bu konuda bilgi aldıklarını, % 5,6 sı bilgi almadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 7: Örnekleme Katılan Öğrencilerin Zararlı Alışkanlıklar İle İlgili Aldıkları Bilginin Kaynağı

Bilgi Kaynakları	F	%
Çeşitli Konferans	166	51,9
Televizyon	58	18,0
Okul Rehberlik Ser.	42	13,1
Aile İçinden	12	3,8
Gazete ve Dergilerden	22	6,9
Arkadaşlarımdan	20	6,3
Toplam	320	100

Tablo- 7'nin verilerine göre, araştırmaya katılan öğrencilerin edindikleri bilgilere bakıldığında % 51,9 u konferans yoluyla, % 18,0 ı televizyon yoluyla, % 13,1 i okullarının rehberlik servislerinden, % 3,8 i ailelerinden, % 6,9 u gazete ve dergilerden, % 6,3 ü arkadaşlarından edindiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 8: Örnekleme Katılan Öğrencilerin Zararlı Alışkanlıklar Konusunda Aldıkları Bilgileri Değerlendirmeleri

Değerlendirme Biçimi	F	%
Yeterli	78	24,4
Yetersiz	242	75,6
TOPLAM	320	100

Tablo- 8'in verilerine bakıldığında, araştırmaya katılan öğrencilerin % 24,4 ü aldıkları bilgilerin yetersiz olduğunu, % 75,6 sı ise yeterli bulduklarını belirtmişlerdir.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

MADDE KULLANAN ÖĞRENCİLERE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 9: Öğrencilerin Madde Kullanımına Göre Dağılımı

Kullanım sıklığı	Sigara		Alkol		Uyuşturucu ve Keyif Verici Maddeler	
	f	%	f	%	f	%
Her gün	142	44,4	3	0,9	2	0,6
Haftada birkaç kez	44	13,8	25	7,8	13	4,1
Ayda birkaç kez	17	5,3	54	16,9	35	10,9
Yılda birkaç kez	22	6,9	68	21,3	47	14,7
Hiç Kullanmıyorum	95	29,6	167	53,1	223	69,7
Toplam	320	100	320	100	320	100

Tablo- 9' da sigara kullanımına bakıldığında, araştırmaya katılan öğrencilerin % 44,4 ü her gün, % 13,8 i haftada birkaç kez, % 5,3 ü ayda birkaç kez % 6,9 u yılda birkaç kez sigara kullandıklarını, % 29,6 sı ise hiç kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin alkol kullanımlarına bakıldığında, % 0,9 u her gün, % 7,8 i haftada birkaç kez, % 16,9 u ayda birkaç kez, % 21,3 ü yılda birkaç kez kullandıklarını belirtmişler, % 53,1 i ise hiç kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, Uyuşturucu ve Keyif Verici Maddeleri kullanımlarına bakıldığında % 0,6 sı her gün, % 4,1 i haftada birkaç kez, % 10,9 u ayda birkaç kez, % 14,7 si yılda birkaç kez kullandıklarını, % 69,7 si ise hiç kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 10: Madde Kullanan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sigara		Alkol		Uyuşturucu ve Keyif Verici Maddeler	
	f	%	f	%	f	%
Kız	69	30,7	15	9,8	12	12,4
Erkek	156	69,3	138	90,2	85	87,6
TOPLAM	225	100	153	100	97	100

Tablo- 10' un verilerine bakıldığında, sigara içenlerin % 30,7 si kız, % 69,3 ü erkek öğrenciler oldukları görülmüştür.

Alkol kullanan öğrencilerin, cinsiyetlerine göre dağılımına bakıldığında % 9,8 i kız, % 90,2 s i erkek oldukları belirlenmiştir.
Uyuşturucu ve keyif verici maddeleri kullanan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımına bakıldığında % 12,4 ü kız, % 87,6 sı erkek oldukları belirlenmiştir.

Tablo 11: Öğrencilerin Madde Temin Etme Yöntemleri

Temin Etme Yöntemleri	Sigara		Alkol		Uyuşturucu ve Keyif Verici Maddeler	
	f	%	f	%	f	%
Harçlıkları ile alanlar	181	80,4	103	67,3	54	55,7
Arkadaşlarından alanlar	26	11,6	33	21,5	27	27,8
Başka yollardan (ailesinden gizli para alarak vs.)alanlar	18	8,0	17	11,2	16	16,5
Toplam	225	100	153	100	97	100

Tablo- 11' de öğrencilerin maddeleri temin etme yolları sorulmuştur. Bu soruya sigara içen öğrencilerin, % 80,4 ü harçlıklarından aldıklarını, % 11,6 sı arkadaşlarından aldıklarını, % 8,0 ı değişik yollardan aldıklarını belirtmişlerdir.

Alkol kullanan öğrencilerin alkolü temin etme yöntemlerine bakıldığında, % 67,3 ü harçlıkları ile % 21,5 i arkadaşlarından, % 11,2 si başka yollardan temin ettiklerini belirtmişlerdir. Uyuşturucu ve keyif verici maddeleri kullanan öğrencilerin temin etme yöntemlerine bakıldığında, % 55,7 si harçlıkları ile % 27,8 i arkadaşlarından, % 16,5 i diğer yollardan temin etmektedirler.

Tablo 12: Madde Kullanan Öğrencilerin Kullanma Nedenleri

Kullanma Nedeni	Sigara		Alkol		Uyuşturucu ve Keyif Verici Maddeler	
	f	%	f	%	f	%
Merak ettiğim için	19	8,4	11	7,2	12	12,4
Arkadaşlarımın Etkisi	92	40,9	74	48,4	38	39,2
Stres etkisinden	75	33,3	40	26,2	18	18,6
İletişim araçlarını etkisi	8	3,6	8	5,2	14	14,2
Ailemdeki geçimsizliklerden	5	2,2	4	2,6	2	2,1
Kendime güven duymak için	12	5,3	3	2,0	9	9,3
Kendimi kabul ettirmek için	14	6,3	13	8,4	4	4,2
Toplam	225	100	153	100	97	100

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Tablo- 12' de araştırmaya katılan öğrencilerin madde kullanma nedenlerine bakıldığında, sigara içenlerin % 8,4 ü merak ettikleri için, % 40,9 u arkadaşlarını etkisinden, % 33,3 ü stres etkisinden, % 3,06 sı iletişim araçlarının etkisinden, % 2,2 si ailesindeki geçimsizlikten, % 5,3 ü kendilerine güven duymak için, % 6,3 ü kendilerini kabul ettirmek için kullandıklarını belirtmişlerdir.

Alkol kullanma nedenlerine bakıldığında öğrencilerin, % 7,2 si merak ettiği için, % 48,4 ü arkadaşlarının etkisinden, % 26,2 si stres etkisinden % 5,2 si iletişim araçlarının etkisinden, % 2,6 sı ailesi içersindeki geçimsizlikten, % 2,0 ı kendisine güven duymak için, % 8,4 ü kendisini kabul ettirmek için kullandıklarını belirtmişlerdir.

Uyuşturucu ve keyif verici maddeleri kullanan öğrencilerin kullanma nedenlerine bakıldığında, % 12,4 ü merak ettiği için, % 39,2 si arkadaşlarının etkisinden, % 18,6 sı i stres etkisinden, % 14,2 si iletişim araçlarının % 2,1 i aile içersindeki geçimsizlikten, % 9,3 ü kendisine güven duymak için, % 4,2 si ise kendini kabul ettirmek için kullandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 13: Madde Bağımlısı Olan Öğrenci Ailelerinin Aylık Gelir Durumları

Aylık gelir -YTL	Sigara		Alkol		Uyuşturucu ve Keyif Verici Maddeler	
	f	%	f	%	f	%
500 – 1.000	91	40,4	82	53,6	11	11,3
1.000 – 1.500	92	40,8	47	30,7	68	70,1
1.500 – 2.000	38	16,9	21	13,7	16	16,5
2.000 ve üzeri	4	1,9	3	2,0	2	2,1
Toplam	225	100	153	100	97	100

Tablo- 13'te madde bağımlısı olan öğrenci ailelerinin aylık gelir durumlarına bakıldığında sigara içen toplam 225 öğrencinin, % 40,4 ü 500–1.000 YTL arasında % 40,8 i 1.000–1.500 YTL arasında, % 16,9 u 1.500–2.000 YTL arasında, % 1,9 u 2.000 YTL üzerinde oldukları belirlenmiştir.

Alkol kullanan toplam 153 öğrencinin, % 53,6 sı 500–1.000 YTL arasında % 30,7 si 1.000–1.500 YTL arasında, % 13,7 si 1.500–2.000 YTL arasında, % 2,0 ı 2.000 YTL üzerinde oldukları belirlenmiştir.

Uyuşturucu ve keyif verici maddeleri kullanan toplam 97 öğrencinin, % 11,3 ü 500–1.000 YTL arasında % 70,1 i 1.000–1.500 YTL arasında, % 16,5 i 1.500–2.000 YTL arasında, % 2,1 i 2.000 YTL üzerinde aylık kazanca sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 14: Madde Bağımlısı Olan Öğrencilerin İkamet Yerine Göre Durumları

İkamet Yeri	Sigara		Alkol		Uyuşturucu ve Keyif Verici Maddeler	
	f	%	f	%	f	%
Şehir merkezinde	155	68,9	101	66,1	53	54,5
İlde kenar mahallede	52	23,1	42	27,4	38	39,2
İlçede	14	6,2	8	5,2	4	4,2
Köyde	4	1,8	2	1,3	2	2,1
Toplam	225	100	153	100	97	100

Tablo- 14'te madde bağımlısı olan öğrencilerin ikamet yerlerine göre durumlarına bakıldığında sigara içen toplam 225 öğrencinin, % 68,9 u şehir merkezinde, % 23,1 i ilde kenar mahallede, % 6,2 si ilçede, % 1,8 i köyde oturduklarını belirtmişlerdir.

Alkol kullanan toplam 153 öğrencinin, % 66,1 i şehir merkezinde, % 27,4 ü ilde kenar mahallede, % 5,2 si ilçede, % 1,3 ü köyde oturduklarını belirtmişlerdir. Uyuşturucu ve keyif verici maddeleri kullanan toplam 97 öğrencinin, % 54,5 i şehir merkezinde, % 39,2 si ilde kenar mahallede, % 4,2 si ilçede, % 2,1 i köyde oturduklarını belirtmişlerdir.

SONUÇLAR

Bu araştırma ile ortaöğretim okulu öğrencilerinin zararlı madde kullanım nedenleri incelenmiştir. 320 öğrenciye uygulanan anket sonuçlarına göre, öğrencilerin % 94,4 ü konu hakkında bilgi sahibi oldukları tespit edilmiştir. Öğrenciler öncelikle çeşitli konferanslar yoluyla bilgi edindiklerini (% 51,9) bunun dışında televizyon, gazete ve dergilerden bilgilendiklerini (% 28,7) belirtmişlerdir. Bugün her okulda olan rehberlik servisinden çok az yararlandıklarını (% 13,1) ve bu konunun çok az ele aldıkları tespit edilmiştir.(Tablo – 6,7)

Öğrencilerin madde kullanım oranları incelenmiş ve sonuçta öğrencilerin % 70,4 ü sigara, % 46,9 u alkol, % 30,3 ü uyuşturucu ve keyif verici madde kullandıkları tespit edilmiştir. Zararlı maddeleri kullanan öğrencilere bakıldığında erkek öğrenciler kızlara oranla daha fazla kullandıkları tespit edilmiştir.(Tablo- 9,10). Öğrencilere maddeleri hangi yollardan edindikleri soruldu ve sigara içenlerin % 60,4 ü, alkol kullananların % 67,3 ü, uyuşturucu ve keyif verici madde kullananların 55,7 si kendi harçlıklarını kullanarak aldıklarını belirtmişlerdir. (Tablo- 11)

Öğrencilerin zararlı maddeleri kullanma nedenlerine bakıldığında, sigara içenlerin % 74,2 si alkol kullananların % 74,6 sı, uyuşturucu ve keyif verici maddeleri kullananların % 57,8 i gibi büyük bir oranda arkadaş etkisi ve stres altında olma gibi etkenler tespit edilmiştir. (Tablo- 12)

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Zararlı maddelerin kullanım oranlarına ve öğrencilerin ikamet yerlerine bakıldığında madde kullanımının orta ekonomik gelire sahip diyebileceğimiz ailelerin çocuklarında daha fazla oldukları belirlenmiştir. Alkol, uyuşturucu ve keyif verici madde kullanım oranı gelir düzeyi iyi ailelerin çocuklarında daha fazla kullanılmaktadır. (Tablo–13)

Zararlı maddeleri kullanan öğrencilerin ikamet yerlerine bakıldığında büyük bir çoğunluğun şehir merkezlerinde oturdukları tespit edilmiştir.(Tablo–14)

ÖNERİLER

Madde kullanımının zararlarını anlatan Türkiye'nin her yerinde tanıtım merkezleri açılmalıdır. Ancak her şeyden önce ilköğretimden başlanarak tüm öğrencilere yönelik eğitici programlar hazırlanmalı özellikle FRTEM "Film, Radyo, Televizyon ile Eğitim Merkezi" devreye sokularak eğitici filmler hazırlayarak kullanımını yaygınlaştırmalı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, Üniversitelerin desteğiyle ve uzman personelle bu tehlikenin tedbirini almalıdırlar.

Okullarımızda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri daha da yaygınlaştırılmalı bu hizmetin gereği gibi ve zamanında sunulması sağlanmalıdır.Bireylerin zararlı alışkanlıkları kazanmasının psikolojik ve sosyal nedenleri iyi etüt edilmeli, sorunların çözümüne yardım amacıyla rehber öğretmenler ve psikologlar görevlendirilmeli programlar buna göre hazırlanmalıdır.

Günümüz gençliği zamanlarını daha değişik ve hayata dönük alanlarda geçirmeleri sağlanmalıdır. Bunlar; sportif faaliyetler, tiyatro, sinema, müzik, kitap okuma ve bilimsel etkinlikler gibi alanlara yönlendirilmeli ve bu alanlarda rol almaları sağlanmalıdır. Zararlı alışkanlıklar konusunda basın yayın ve iletişim araçlarındaki özendirici haberlere, reklâmlara vs. sınırlamalar getirilmelidir. Alkollü içeceklerin belli yerlerde satılması, yaş sınırının yükseltilmesi gibi ulaşmayı zorlaştırıcı tedbirlerle gençlerin zararlı alışkanlık ve bağımsızlıklardan kurtarılmalarına yönelik çalışmalar yoğunlaştırılmalıdır.

KAYNAKLAR

Coşkunol, Hakan, (2004), Madde Bağımlılığı. Madde Bağımlılığı El Kitabı Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği. İstanbul

ÖĞEL, Kültegin, (2001), Türkiye' de Madde Bağımlılığı, IQ Sanat Yayınları, İstanbul

Ögel, Kültegin, **Tamar** Defne,**EVREN**, Cüneyt, **Çakmak** Duran. (2001), Lise gençleri arasında sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. Türk Psikiyatri Dergisi, İstanbul.

YILDIRIM, İbrahim, (1997), "Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Ankara

İnternet Adresleri: (www.bucalisesi.k12.tr) (www.dbe.com.tr) (www.egebagimlilik.org) (www.mcaturk.com) (www. ssv. org.tr)

Prof. Dr. Vahit Türk (oturum başkanı) Cevat EKER'İN "madde bağımlılığı" konulu sunumundan sonra: Çağımızın önemli bir tehlikesine sayısal verileri kullanarak dikkat çekti ve bizlere somut veriler sundu. Kendisine teşekkür ediyoruz.

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

SAKARYA ÜNİVERSİTESİNDE YENİ BİR UFUK: SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ

Yrd. Doç.Dr. Neşide YILDIRIM*

Giriş

Sosyal hizmetler, insanların sağlık ve iyilik halinin geliştirilmesinde profesyonel yardım sağlayan bir meslektir. İnsanların kendilerine daha yeterli hale gelmelerinde ve başkalarına bağımlı olma hallerinin önlenmesinde; aile bağlarının güçlendirilmesinde; bireylerin, ailelerin, grupların veya toplulukların sosyal işlevlerini başarıyla yerine getirmelerinde yardımcı olmak amacıyla sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek mensupları tarafından gerçekleştirilen etkinlik ve programlar bütünüdür (Barker, 1991). Tanımdan da anlaşılacağı üzere sosyal hizmet geniş bir uygulama alanına sahip olup, birey, gurup ve toplulukların gelişmesini, refah ve mutluluklarının sağlanmasını temel olarak amaçlamaktadır. Bu amaç çerçevesinde sosyal hizmetler, aileler, çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler (özürlüler), zor durumdaki kadınlar, sığınmacı ve göçmenler, tıbbi ve psikiyatrik yönden yardıma muhtaç hastalar, sosyal sapma davranışı gösteren guruplar (alkolikler, uyuşturucu madde kullananlar vb.), suçlular, yoksullar gibi birey ve guruplar ile yerel düzeydeki toplumların gelişme ve değişmesi yönündeki hizmet ve yardım programlarını içermektedir (DPT, 2001; ayrıca bkz. Yıldırım, 2007).

Sanayileşme, şehre göç, geleneksel ailenin parçalanması, kadınların iş hayatında yer alması gibi sebeplerle değişik meslek ve hizmetlere ihtiyaç duyulmaktadır. Hızlı sanayileşme sonucu yeni değerler ve ihtiyaçlar ortaya çıkmakta, bireyler, gruplar, uluslararası ilişkiler ve hayat düzeninde değişiklikler meydana gelmektedir. Teknolojik gelişim ve küreselleşme bu hayat stili değişikliklerinin yayılmasına, hareketliliğinin artmasına ve değerlerin yer değiştirmesine katkıda bulunmaktadır. İşçilere ve yeni yeteneklere değişik meslek piyasalarının ihtiyacı olmaktadır. Bireylerin aralarındaki ilişkiler daha kısa ve yetersiz olmaya başlamıştır. Sonuç olarak gruptaki köken hissi gittikçe başarılması zor bir duruma gelmiştir. Aile hayatı, sosyal ve meslek göreli baskılardan etkilenmektedir. Başarı takibi, ailenin ilk amaçlarını dikkate alarak sevgi değerleriyle uzun süreli ters düşerek mutluluk ve bireyselleştirme üzerindeki vurguyu arttırmıştır.

Bunlar ve hızla gelişen toplumlar tarafından üretilen diğer birçok baskı, o anda ya da başka bir zamanda hepimiz tarafından yaşanmaktadır. Bu stres beklentisiyle ve onun işlemeyen bir fonksiyonunun doğurduğu sonuçlarıyla, profesyonel yardım araştırıp bulmak için stresli durumlarda aileler ve bireyler için ne sıra dışı bir cevap, ne de bir zayıflık işareti olmaktadır. Çoğumuz, herhangi bir zamanda ya bir profesyonelin, ya aile veya akrabaların ya da saygı duyulan bir arkadaşın yardımlarına ve desteklerine ihtiyaç duyabilmekteyiz. Dolayısıyla bireylerle, ailelerle ve gruplarla genelci uygulama, en eski sosyal hizmet uygulamasıdır.

Davranış ve sosyal bilimleri temel alan uygulamalı bir bilim olan sosyal hizmet, mikro, mezzo ve makro düzeyde tüm insanların psiko-sosyal işlevlerini yerine getirmede ve refahlarının sağlanmasında koruyucu, geliştirici ve rehabilite edici işlevleriyle önemli

* Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

bir misyona sahiptir (Farley ve diğ., 2003). Ülkemizin bugün içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel ortam nedeniyle sosyal hizmet uygulamalarına duyulan ihtiyaç ve bu bağlamdaki çalışmalar giderek artmaktadır. Sosyal hizmet mesleği, sosyal refah kurumunun işlevsellik kazanmasının bir gereği olarak ortaya çıkmakla birlikte, genelde sosyal refah sistemi içinde sorumlu çeşitli meslek ve disiplinlerin ihtisas alanları dışında kalan faaliyetlerin yerine getirilmesi için duyulan ihtiyacın bir sonucu olarak yorumlanmaktadır. Meslekleşmenin tarihi süreci içinde sosyal refah hizmetleri ile sanayileşmenin ilişkisi çok sık kurulmuştur. Bu ilişki içinde, 1800'lerin başında varlığından pek de bahsedilmeyen sosyal hizmet mesleği; sanayileşme ve onun ortaya çıkardıklarıyla sıkı bir sebep sonuç ilişkisi içindedir. Çağımız toplumlarında, kalkınmanın insan unsuruna ağırlık veren sosyal hizmet, bir yönden bireyin çevresi ve içinde bulunduğu sosyal hayatı ile sürekli etkileşim içerisinde, diğer yandan ise, bireyin çerçevesinde, toplumsal işlevselliğini ve üyesi olduğu toplumun normatif ve sosyal değerlerine uyumunu güçleştiren engelleri ortadan kaldırarak ya da baskılarını hafifleterek kendini gerçekleştirmesine yardımcı olmaktır. Bununla birlikte, toplumun imkân ve şartlarını bireyin gelişmesine katkıda bulunabilecek düzeyde geliştirmeyi ve değiştirmeyi amaçlamakta olan bir meslektir.

Meslekleşmenin en belirgin başlangıç noktası profesyonel anlamda eğitilmiş elemanlara duyulan ihtiyaç olmuştur. Bu ihtiyacın gerçekleşmesi için Avrupa'da atılan ilk adım 1873'te Londra'da Hayır derneklerinde çalışanlar için düzenlenen konferanslarla olmuş, bunu 1898 de New York'ta açılan yaz okulu takip etmiş ve 1899 da Amstermdam'da ilk sosyal hizmet okulu açılmıştır (Ambrosino ve diğ. 2001). Böylece söz konusu ülkelerde mesleki eğitim, sosyal hizmetlerde görev alacaklar için bir ön şart olarak kabul edilmiş, daha sonra eğitim kurumlarının ülkeler arasında yaygınlık göstermesiyle sosyal hizmet mesleği evrensel bir nitelik kazanmıştır.

Mevlana'ya göre; her bireyin kendi anlayış imkanları ölçüsünde, diğer bireylerin dertleri ile dertlenen ve sevinçleri ile mutlu olan bir anlayış merkezi olmasını sağlayan, bir terbiye sistemine dayanan, otonomi terbiye sistemi vardır. Zira; bütün bireylerin dertlerini dert edinen ve kendi derdini arka plana atacak kadar sosyalleşen birey, sanki birey olarak ölmüş ve cemiyet (toplum) olarak dirilmiş, gerçekten otonomi terbiye seviyesine yükselebilmiş, kendi nefsine karşı bağımsızlaşmış bireydir (Kurtkan Bilgiseven, 1988). Bu manada sosyal hizmet mesleği; bütün bireylerin dertlerini dert edinen ve kendi derdini arka plana atacak kadar sosyalleşen, otonomi terbiye seviyesine yükselebilmiş, kendi nefsine karşı bağımsızlaşmış bireylerin icra edebilecek bir meslek niteliğindedir.

Türkiye'deki Gelişmeler

Türkiye'de sosyal hizmet eğitimi, profesyonel anlamda ilk defa 1961 yılında Ankara'da kurulmuştur. Belirtilen tarihte, 7355 sayılı Sosyal Hizmetler Enstitüsü Kuruluşuna Dair Kanun'un 1. maddesi uyarınca dört yıllık bir yüksek öğretim kurumu olarak "Sosyal Hizmetler Akademisi" adıyla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olarak açılmıştır. Başlangıçta, eğitimin uluslararası standartta olabilmesi için ders programının hazırlanmasında sosyal hizmet eğitiminde dünyaca tanınmış uzmanlardan yararlanılmıştır. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Programı ile dört eğitim danışmanı görev almıştır.

Ayrıca Fulbright Komisyonu, Hollanda Teknik Yardım Programı ve ikili anlaşmalar ile Amerika Birleşik Devletleri'nden altı, Hollanda, Pakistan ve Hindistan'dan birer öğretim üyesi, Akademi'nin öğretim kadrosunda yer almıştır. Akademi, 1965 yılında programının standarda uygunluğu onaylanarak Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği'ne üye kabul edilmiştir. Sosyal Hizmetler Akademisi, 1982 yılında Yükseköğretim Kanunu ile 1967'de Hacettepe Üniversitesi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi bünyesinde kurulmuş olan Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bölümü'nün de kendisine katılmasıyla, Sosyal Hizmetler Yüksekokulu adıyla, Hacettepe Üniversitesi'ne bağlanmıştır. Hacettepe Üniversitesi, 46 yıllık geçmişi, geniş kadrosu ile bu alanda öncü ve köklü bir kuruluş olma unvanını kazanmıştır. Bugün bölümün bünyesinde lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi verilmektedir. Türkiye'de ikinci bir bölüm olarak, 2002-2003 öğretim yılında kurulan ve öğrenci alımına başlanan Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesine bağlı, Sosyal Hizmetler Bölümü olmuş ve ilk mezunlarını 2006 yılında vermiştir.

Nisan 2006'da ise, Hacettepe Üniversitesi'ne bağlı Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, aynı üniversitenin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'ne bağlanarak "Sosyal Hizmet Bölümü" olarak ad değiştirmiştir. Ayrıca bu tarihte, Türkiye'nin diğer üniversitelerinde de yeni bölümler açılmıştır. Bu bağlamda, Adnan Menderes, Süleyman Demirel, Selçuk ve Sakarya Üniversitelerinin bünyesinde yeni bölümler hizmete girmiştir. Adnan Menderes ve Sakarya Üniversitelerine bağlı olarak açılan bölümler 2006-2007 öğretim yılından itibaren öğrenci alarak lisans faaliyetlerine başlamıştır. Selçuk üniversitesi Sağlık Yüksekokuluna bağlı olarak açılan "Sosyal Hizmetler Bölümü" ise, puan türü farklı olarak 2006-2007 öğretim yılından itibaren öğrenci alımını gerçekleştirmiştir. Süleyman Demirel Üniversitesi belirtilen tarihte öğrenci almamıştır.

Sosyal Hizmet Mesleğinin Önemi

Bilindiği gibi bilimler, insan bilgilerinin eseridirler. İnsan bilgileri, merak ve bilmek isteğinin bir sonucu olarak ortaya çıkabileceği gibi; kendi döneminin ihtiyaç ve problemlerini gidermek; rahat, huzurlu ve mutlu yaşayabilmek; ortaya çıkan veya çıkması muhtemel problemlere karşı tedbirli ve hazırlıklı olabilmek için de çıkmış olabilir. Bu bilgiler, zaman içerisinde gelişerek ve çoğalarak farklı ve çeşitli bilimlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu çeşitlilik, genel olarak iki yönlü bir gelişme sergilemiştir. Birinci gelişme yönü temel bilimler, ikinci gelişme yönü ise uygulamalı bilimler şeklindedir. Mesela matematik, biyoloji, psikoloji, sosyoloji gibi bilimler temel bilimler hüviyetini alırken, tıp, mühendislik, eğitim, sosyal hizmet, hukuk, ekonomi gibi bilimler, uygulamalı bilim dalı hüviyetini alırlar. Şu halde sosyal hizmet, uygulamalı bilim dalı olarak, her uygulamalı bilim dalında olduğu gibi mesleki formasyon (biçimlenme) gerektiren bir alandır. Uygulamalı bilimler, bir yandan mesleklerini sürdürürken aynı zamanda kendi konularıyla ilgili bilimsel çalışmalarını da yürütmektedir. Bu açıdan Sosyal Hizmet Bölümleri mesleki formasyonu gerektiren eğitim imkânını sağlarken, kendi sahasına giren konularla ilgili ilmi çalışmalarını da sürdürmektedir. Böylece 1961 yılından beri hizmet veren ve şu anda Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü olmak üzere; Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesine bağlı Sosyal Hizmetler Bölümü ve 2006-2007 öğretim yılından itibaren yeni kurulan Adnan Menderes ve Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesindeki Sosyal Hizmet Bölümleri bu ihtiyacı

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

karşılamak için çalışmalarını sürdürmektedirler. Bununla birlikte Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde açılan Sosyal Hizmet Bölümü ile Selçuk Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu bünyesindeki Sosyal Hizmetler bölümünün de gelecekte önemli çalışmalara imza atacağı beklenmektedir. 2007-2008 öğretim yılından itibaren Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi bünyesinde açılan Sosyal Hizmet Bölümü de öğrenci alarak öğrenime başlamıştır. Şu anda üç değişik fakülte ve bir yüksekokul bünyesinde iki ayrı isimle açılan Sosyal Hizmet alanının gelecek yıllarda disipline edileceğine ve bu konuda standartlar geliştirileceğine inanıyoruz.

nsanların sağlıklı olarak hayatlarını sürdürebilmeleri bakımından biyolojik (sağlık), psikolojik (ruhsal) ve sosyolojik (aile, eğitim, ekonomi, hukuk v.b.) ihtiyaçlarının karşılanması, karşılanmayan ihtiyaçları için sorunların çözülmesi, özellikle sorunlar ortaya çıkmadan önleyici tedbirlerin alınması önem arz etmektedir. İşte Sosyal Hizmet birey, grup ve toplumun sosyal çevreyle bağlantılı sorunlarını ki, bunlar sosyal çevre, aile, okul, işyeri, topum, yasalar, politikalar vb. olabilir; çözmekte yardımcı olmayı hedefleyen bir meslek ve disiplindir. Kır veya kentte yaşayan; çalışan veya çalışmayan/işsiz olan; çocuk, genç, yetişkin, yaşlı, hasta ve özürlüye iyileştirici hizmetler sunmak, bu sorunların ortaya çıkmasına etki eden plan, politika ve yasalara ilgiyi çekmek ve değiştirilmesinde rol almak; insan ile çalışan diğer mesleklerde olduğu gibi "Sosyal Hizmet Uzmanlarının" da görevleri arsındadır.

Cumhuriyet'in kurucusu Büyük Atatürk'ün gösterdiği hedef doğrultusunda; gün geçtikçe çağdaş dünyanın seçkin bir ortağı olma yolunda hızla ilerleyen ülkemizde birey, grup ve toplulukların görevlerini en iyi şekilde yerine getirebilmelerini sağlamak, görev yapılırken onları olumsuz etkileyen her türlü çevre faktörlerini değiştirmek, geliştirmek ve iyileştirmek günümüzde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Sosyal hizmet mesleği, insanların refahları için sosyal değişmeye, insani ilişkilerdeki sorunları çözümlemeye ve insanın güçlenmesi ile özgürleşmesinin gelişmesine yardımcı olur. Sosyal hizmet, çeşitli uygulama biçimlerinde, insanların çevreleriyle çoklu, karmaşık alışverişlerini temel alır. Sosyal hizmetin misyonu tüm insanları potansiyellerini tam olarak kullanabilir hale getirmek, yaşamlarını zenginleştirmek ve işlevsiz olmalarını önlemektir. Meslek olarak sosyal hizmet sorun çözümleme ve değişme üzerinde odaklaşır. Bu bakımdan sosyal hizmet uzmanları toplumda ve hizmet ettikleri birey, aile ve toplulukların yaşamlarında değişim ajanıdır. Sosyal hizmet birbiriyle bağlantılı değerler, kuramlar ve uygulama sistemidir.

Sosyal hizmet pek çok farklı bireyle ve çok farklı alanda gerçekleştirilen çeşitli faaliyetleri kapsar. Sosyal hizmetin başlıca amacı; bireylere, ailelere, gruplara ve topluluklara sorunlarıyla baş etmeleri ve sosyal işlevselliklerini artırmaları için kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olmaktır. Sosyal hizmet profesyonelleri, müracaatçıları çevrelerindeki sistemlerle buluşturmaya ve bu sistemleri, müracaatçıları desteklemek üzere güçlendirmeye çalışır. Bir diğer deyişle, sosyal hizmet ihtiyaç sahibi insanlara yardım etmek üzere etik ve rasyonel olan tüm araçları kullanmayı amaçlar.

1983 yılında 24.05.1983 tarihli ve 2828 sayılı kanun ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kurulmuş ve o tarihte var olan tüm sosyal hizmet çalışmaları ve kuruluşları bu kurum altında toplanmıştır. Sosyal hizmet mesleğinin uygulanması

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

açısından geniş bir yelpazeye sahip olan SHÇEK şu an Türkiye'de ki en geniş örgütlü sosyal hizmet kurumudur.

Sakarya Üniversitesi'nde Bölümün Kuruluş Aşamaları

Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, Fen Edebiyat Fakültesi'ne bağlı olarak, Yükseköğretim Genel Kurulunun 13.04.2006 tarihli toplantısında son şeklini alarak resmen kurulmuştur. Sakarya Üniversitesi tarafından, 21.08.2005 tarih ve 460/121 sayıyla gönderilen teklif, 10.03.2006 tarihli Yükseköğretim Genel Kurul toplantısında incelenmiş, 2547 sayılı Kanunun 2880 sayılı Kanunla değişik 7/d-2 maddesi uyarınca açılmasına karar verilmiştir. Belirtilen bu tarihte, bölüm, "Sosyal Hizmetler Bölümü" adıyla açılmıştır. Ancak, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde kurulan "Sosyal Hizmetler Bölümü"'nün, "Sosyal Hizmet Bölümü" şeklinde ad değişikliği talebinin, Yükseköğretim Genel Kurulu tarafından benimsenmesiyle, Türkiye'de, Hacettepe Üniversitesi'nin dışındaki diğer üniversitelere bağlı olarak yeni açılan "Sosyal hizmetler Bölümü"'nün adı da "Sosyal Hizmet Bölümü" olarak değiştirilmiştir (24.04.2006 tarih ve B.30.0.EÖB.0.00.00.03.04.01-1216-8812 Sayılı yazıyla, Yükseköğretim Genel Kurul Toplantısının 13.04.2006 tarihinde aldığı karar gereği). Yükseköğretim Genel Kurulu ad değişikliğini, bütünlük ve beraberlik teşkil etmek gerekçesine dayandırmıştır.

Sakarya Üniversitesi Senatosunun 27.04.2006 tarih ve 259 sayılı toplantısı ile 2006-2007 öğretim yılından itibaren 30 öğrenci alınmasının uygunluğu Yükseköğretim Kurulu'na (YÖK) iletilmiş ve YÖK tarafından 02.06.2006 tarih ve 011971-1630 sayılı kararıyla bu talep kabul edilmiştir. Bölüm, 2006-2007 öğretim yılından itibaren otuz bir öğrencisiyle lisans eğitimine başlamıştır. Ayrıca Hacettepe Üniversitesinden üç öğrencinin yatay geçişi ile birlikte öğrenci mevcudu otuz dört olmuştur. Öğrencilerin otuz ikisi lisans öğrenimini sürdürmüş, ikisi hazırlık sınıfında yabancı dil okumayı tercih etmiştir.

Bölüm, davranış bilimleri, sosyal hizmet yöntem ve teknikleri ve alan uygulamalarının mesleki hedefler çerçevesinde bütünleştirme yeteneğine sahip, yurt içi ve yurt dışında başarılı çalışmalar yapabilecek düzeyde bilgi ve beceriyle donatılmış sosyal hizmet uzmanlarını yetiştirmek üzere çalışmalarını sürdürmektedir. Bir vatandaş olarak, öğrenci ve gelecekte sosyal hizmet uzmanı olarak işlevlerini en iyi şekilde yerine getirmelerini sağlayacak bilgi ve beceriyle donatılmasında, çağdaş müfredat program ve örnek iletişim ve etkileşim teknikleriyle hizmet vermeye çalışacaktır.

Bölümün Misyon ve Vizyonu

Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, üniversitemizin misyon ve vizyonunu dikkate alarak aşağıda ana hatları çizilen görev ve hedeflerini yerine getirmek üzere çalışmalarına başlamıştır.

Misyonu

Evrensel değerlere göre sosyal hizmet eğitimini gerçekleştirmek,

Kendi alanında bilgi üretimine katkıda bulunmak ve üretilen bilgilerin paylaşılmasını mümkün kılmak,

Toplumla iç içe olmak, onlarla işbirliği içinde bulunmak,

Ülke ve bölge için yeni sosyal hizmet politikaları geliştirmek ve üretmek; bu anlamda üretenleri desteklemek ve onlarla işbirliği yapmak,

Toplumda ve bölgede var olan sosyal sorunların çözümü için politikaların gelişimine katkıda bulunmak, bulunanlarla işbirliği yapmak,

Toplumdaki eşitsizlikleri gidermek için çalışmak, gidermek için çalışanlarla işbirliği yapmak;

İnsan hakları ihlallerini engellemek ve insan haklarının toplumda herkes için geçerli kılınmasını sağlamaya çalışmak,

Bölüm olarak, ülkemizde ve ülkemiz dışında faaliyet yürüten sosyal hizmet bölümleri ve kuruluşlarıyla sürekli iş birliği yapmak, bilgi paylaşımını gerçekleştirmek, bu bağlamda ulusal ve uluslar arası düzeyde seminerler, kurslar, sertifika programları, paneller, sempozyumlar düzenlemek, düzenlenmiş bulunanlara katılmaktır.

Vizyonu

Ulusal ve uluslararası mesleki değerlere sahip çıkarak, her türlü insani kalkınmanın, sosyal adaletin, hukukun üstünlüğünün, cumhuriyet ve demokrasinin gelişimine katkıda bulunmak amacıyla, gerek yetiştirdiği elemanlarla, gerek bilimsel bilgi üretimiyle, gerekse de toplumsal olgu ya da olaylara yönelik geliştirdiği bakış açısıyla ülkede ve dünyada belli bir yere sahip olmaya çalışmaktır.

Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde okuyarak mezun olacak ve sosyal hizmet mesleğini yürütecek olan uzmanlardan beklentilerimizin ana ilkeleri şunlar olacaktır:

- Aşırı uçlarda yer almış, sosyal olarak dışlanmış, incinebilir durumda olan bütün insanların ve risk gruplarının sosyal alana dahil edilmelerini kolaylaştırmak,
- Toplumda var olan engeller, eşitsizlikler ve adaletsizliklere kayıtsız kalmamak; bu tür olumsuzlukların giderilmesi için var gücüyle çalışmak,
- Birey, aile, grup ve topluluklara iyilik hallerini ve sorun çözme kapasitelerini artırmalarında yardımcı olmak ve onları harekete geçirmek,
- Uygun yerel, ulusal, bölgesel ve/veya uluslar arası sorunlar bakımından insanları savunuculuk faaliyetleri için teşvik etmek,
- Mesleğin etik ilkeleriyle uyumlu olan politika biçimlerini ve politikaların hedeflenen uygulamalarını insanlar için ve/veya onlarla beraber savunmak,
- İnsanların sıra dışı, mağdur ve incinebilir durumda kalmalarını sağlayan yapısal şartlardaki değişimleri insanlar için ve/veya onlarla beraber savunmak,
- Kendi kendilerine bunu başaramayacak durumdaki insanların, kabul görmüş ve etik olarak benimsenmiş yasalar çerçevesinde bakıma muhtaç çocuklar

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

ve zihinsel hastalık veya gerileme yaşamış kişilerin korunması için çalışmak.

Bu doğrultuda sosyal hizmet eğitimi, bir bütün olarak toplumun psiko-sosyal işlevselliğini sürdürmek üzere disiplinin teorik temelleri ve pratik uygulamaları konularında öğrencileri yetiştirir. İnsanı seven ve insan ile çalışmak zorunda olan herkesin, çok geniş bir yelpaze içinde her tür insan ve insan grupları ile ilgilenen sosyal hizmet mesleğinin önemini daha iyi kavrayacağını düşünüyoruz.

Çalışma Alanları

Sosyal Hizmet Bölümünün eğitim programını başarıyla tamamlayan ve sosyal hizmet uzmanı unvanı alan mezunlara, bugünkü ülke şartları içinde geniş bir talep bulunmaktadır. Lisans diploması almaya hak kazanan mezunlar; başta Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun (SHÇEK) merkezi, taşra örgütü ve kuruluşları olmak üzere, sağlık, özel eğitim, gençlik, sosyal güvenlik, sosyal yardım, çalışma, yükseköğretim vb. alanlarda görev yapmaktadırlar.

Çalıştıkları Kurum ve Kuruluşlar

SHÇEK Genel Müdürlüğü, İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri, Kreş ve Gündüz Bakımevleri, 0-12 Yaş Çocuk Yuvaları, 12-18 Yaş Kız ve Erkek Yetiştirme Yurtları, Ergen Danışma Merkezleri, Koruyucu Aile Hizmetleri, Aile Danışma Merkezleri, Yaşlı Bakım ve Huzurevleri, Sakatların Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri, Özel Eğitim Kuruluşları, Spastik Çocuklar Merkezi, Toplum Merkezleri, Sosyal Yardım Birimleri, Sağlık Bakanlığı Devlet, Üniversite Hastaneleri ve Özel Hastaneler, Branş ve İhtisas Hastaneleri (Onkoloji, Sanatoryum, Çocuk, Doğumevleri, Zührevi Hastalıklar, Psikiyatri vb.), Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezleri, Üniversite Mediko-Sosyal Merkezleri, Kredi ve Yurtlar Kurumu, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Gençlik Merkezleri, Adalet Bakanlığı Cezaevleri, Islahevleri, Çocuk Mahkemeleri, Sokak Çocukları Merkezleri, Devlet Planlama Teşkilatı, Üniversitelerin ilgili bölümleri, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Özürlüler İdaresi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ Kur, İş Kurumu, Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakıfları, Çeşitli kuruluşların halkla ilişkiler birimleri, Kamu ve özel sanayi kuruluşları, Yerel yönetimler, Sivil toplum örgütleri (Kızılay, Türkiye Aile Planlaması Derneği, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, Çocuklara Yeniden Özgürlük Kazandırma Vakfı vb.). Uluslar arası Örgütlerde, Birleşmiş Milletler vb. yerlerde çalışma imkanına sahiptirler.

Bunlara ilave olarak; bireylere, ailelere ve gruplara şehirleşme ile birlikte ortaya çıkan ve problem oluşturan alanlarda rehabilite edici, kendilerine daha yeterli hale gelmelerinde ve başkalarına bağımlı olma hallerinin önlenmesinde yardımcı olmaktadırlar.

Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğrenci Profili

Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü 2006-2007 öğretim yılında hizmete açılmıştır. Yükseköğretim Kurulu tarafından bölümün isteği doğrultusunda, biri lise birinciliği kontenjanından olmak üzere toplam otuz bir öğrenci ile hizmete başlamış, üç öğrencinin yatay geçişiyle 34 öğrenci ile eğitim öğretim hizmetini sürdürmüştür.

Tablo: 1- Bölümdeki Öğrencilerin Puan Türü ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	2006		2007		Puan ve Türü	EA-2	
	Sayı	%	Sayı	%		2006	2007
Erkek	17	50.0	14	41.1	Tavan	312.635	326,419
Kız	17	50.0	20	58.8	Taban	301.982	320,825
Toplam	34	100.0	34	100.0	Lise birinciliği	282.619	

Kaynak: Sakarya Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Kayıtlarından Derlenmiştir (2007).

2006–2007 öğretim yılında 1 kız ve 1 erkek iki öğrenci isteğe bağlı Hazırlık Sınıfı okumuştur.
2006–2007 ve 2007-2008 öğretim yıllarında Hacettepe üniversitesi'nden yatay geçişle gelen üçer öğrenci (hepsi erkek) dil barajını aşamadıkları için yükseköğretim kurulu tarafından ek kontenjanla bölüme sonradan yerleştirilmişlerdir.

Tablo: 2- Öğrencilerin Geldikleri Bölgelere Göre Dağılımı

Bölge	İl	Sayı	%
Akdeniz	Adana-Burdur-Hatay-Osmaniye	**6**	**8.8**
Doğu Anadolu	Ağrı –Elazığ –Erzincan –Kars –Malatya Sivas -Tunceli	**14**	**20.5**
Ege	Denizli-Muğla	**2**	**2.9**
Güneydoğu Anadolu	Batman-Diyarbakır-Gaziantep-Hakkâri-Mardin-Siirt	**12**	**17.6**
İç Anadolu	Ankara –Çankırı-Kırıkkale	**11**	**16.1**
Karadeniz	Amasya-Bartın-Bolu-Çorum-Karabük-Kastamonu-Ordu-Samsun-Tokat-Trabzon	**20**	**29.4**
Marmara	Kocaeli	**3**	**4.4**
Toplam		**68**	**100.0**

Kaynak: Sakarya Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Kayıtlarından Derlenmiştir (2007).

Tablo 2'nin verilerine göre öğrenci çoğunluğunu Karadeniz bölgesi oluşturmaktadır (% 29.4). İkinci sırada Doğu Anadolu Bölgesi (%20.5), üçüncü sırada ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi yer almaktadır (%17.6). Dördüncü sırayı İç Anadolu Bölgesi %16.1'lik oranla takip ederken, Akdeniz (%8.8), Marmara (%4.4) ve Ege Bölgeleri (%2.9) son sıralarda gelmektedir.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Tablo: 3- Öğrencilerin Mezun Oldukları Okul Türü

Okul	Sayı	%
Düz Lise	33	48.5
Yabancı Dil Ağırlıklı Lise	26	38.2
Anadolu Lisesi	9	13.2
Toplam	68	100.0

Kaynak: Sakarya Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Kayıtlarından Derlenmiştir (2007).

Tablo 3'te görüldüğü gibi düz lise mezunları çoğunluktadır (%48.5). Yabancı Dil Ağırlıklı Lise mezunları ile Anadolu Lisesi mezunlarının oranı da oldukça yüksektir ve her ikisinin oranı %51.4'tür.

Tablo: 4- Öğrencilerin Liseden Mezun Oldukları Yıl

Yıl	Sayı		%	
	2006	2007	2006	2007
2003	4	-	12.5	-
2004	2	2	6.2	5.5
2005	18	13	56.2	36.1
2006	8	14	25.0	38.8
2007	-	7	-	19.4
Toplam	32	36	100.0	100.0

Kaynak: Sakarya Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Kayıtlarından Derlenmiştir (2007).

Liseden mezun oldukları yıllara bakıldığında 2006 yılı öğrencilerinde 2005 yılındaki oranların yüksek olduğu, yani liseden mezun olduktan bir yıl sonra bölümü kazananlar çoğunluktadır (%56.2). Aynı yıl kazananların oranı ise %25.0'dır. 2007 yılı girişli öğrencilerden, bir önceki yıl mezun olanların oranı %38.8, iki yıl önceki mezunların girişleri %36.1'dir. Aynı yıl mezun olup da bölümü kazanan öğrenci oranı %19.4'tür. Önceki yıl mezunları gittikçe düşmektedir (bkz. Tablo 4).

Tablo: 5- Öğrencilerin Bölümü Kaçıncı Tercih İle Kazandığı

Tercih	Sayı	%
1-5	14	**23.3**
6-10	22	**36.6**
11-15	13	**21.6**
16-20	7	**11.6**
21-24	4	**6.6**
Cevapsız	8	**13.3**
Toplam	68	**100.0**

Kaynak: Sakarya Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Kayıtlarından Derlenmiştir (2007).

Bölümü 6-10. sıralar arasında tercih edenlerin oranı %36.6 ile ilk sırayı alırken, ikinci sırayı 1-5 (%23.3), üçüncü sırada ise %21.6 ile 11-15. tercihler yer almaktadır. Diğer tercihler düşük seviyededir.

Tablo: 6- Öğrencilerin İlk Üç Tercihi:

Tercih	2006		2007		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
PDR	17	53.1	23	63.8	40	58.8
Psikoloji	7	21.8	9	25.0	16	23.5
Sosyal hizmet	9	28.1	4	11.1	13	19.1
Hukuk	6	18.7	14	38.8	20	29.4
Sınıf öğretmenliği	2	6.2	1	2.7	3	4.4
Siyasal Bilimler	-	-	1	2.7	1	1.4

Kaynak: Sakarya Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Kayıtlarından Derlenmiştir (2007).

Bölüm öğrencilerinin ilk üç tercihlerinin ne olduğunu anlamaya yönelik sorulan soruya, 2006 girişlilerin sırasıyla psikolojik danışma ve rehberlik, sosyal hizmet ve psikoloji bölümlerini; 2007 öğrencilerinin ise psikolojik danışma ve rehberlik, hukuk ve psikoloji bölümlerini tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Bu gruptaki öğrenciler sosyal hizmet bölümünü %11.1 ile 4. sırada tercih etmişlerdir. Bu tablonun toplamdaki sayısını dikkate alarak değerlendirme yaptığımızda her iki yıl öğrencilerinin ilk üç tercihinin sırasıyla psikolojik danışma ve rehberlik (%58.8), hukuk (%29.4) ve psikoloji (%23.5) olduğu anlaşılmaktadır (tablo 6). Bu sonuçlara göre örneklem grubu içinde sosyal hizmet bölümlerinin ilk sırada tercih edilen bir bölüm olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo: 7- Öğrenci Ailelerinin Oturduğu Yerleşim Yeri

Yer	2006		2007	
	Sayı	%	Sayı	%
İl merkezi	4	11.7	16	47.0
İlçe	13	38.2	10	29.4
Köy	17	50.0	8	23.5

Kaynak: Sakarya Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Kayıtlarından Derlenmiştir (2007).

Tablo 7'de öğrenci ailelerinin oturdukları yerleşim yerleri belirlenmiştir. Tablonun sonuçlarına göre 2006 ve 2007 girişli öğrenci ailelerinin oturdukları yerleşim yerleri anlamlı farklılıklar oluşturmaktadır. Tabloya göre 2006 girişli ailelerin %50'si köyde oturmaktadır. Bu sonuç aynı zamanda ilk sırayı teşkil eder. 2007 girişlilerde ise köyde oturan öğrenci aileleri %23.5 ile son sıradadır. 2007 girişli öğrenci ailelerin %47.0'si şehir merkezlerinde oturmaktadır. Bu sonuç aynı zamanda ilk sırayı teşkil eder. 2006 ve 2007 girişli öğrenci ailelerinin kasabada oturanları ikinci sırayı teşkil eder. Ancak her iki yıl öğrenci ailelerinin bu yerlerde oturanları arasında ciddi farklılıklar vardır (2006 %38.2, 2007 %29.4). İl merkezinde oturan aile oranı 2006 girişlilerde %11.7 ile son sırada yer alırken, 2007 girişlilerde % 23.5 ile köyde oturan aileler son sırada yer almaktadır. Şu halde 2006'da köy kökenli aile çocukları, 2007 ise şehir kökenli aile çocukları çoğunluğu oluşturmaktadır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Tablo: 8- Öğrencilerin Anne-Baba Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
Okur-yazar değil	17	**25.0**	-	-
İlkokul	31	**45.5**	30	**44.1**
Ortaokul	3	**4.4**	7	**10.2**
Lise	6	**8.8**	17	**25.0**
Üniversite	2	**2.9**	10	**14.7**
Cevapsız	9	**13.2**	6	**8.8**

Kaynak: Sakarya Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Kayıtlarından Derlenmiştir (2007).

Öğrenci ailelerinin eğitimi konusunda sorulan soruya verilen cevapta, annelerin %45.5'i ilkokul mezunu ile ilk sırada yer alırken, %25 ile ikinci sırayı okur-yazar olmayanlar takip etmiştir. Annelerin %8.8'i lise, %2.9'u üniversite mezunudur. Babaların %44.1'i ilkokul ile ilk sırayı, %25'i lise mezunu ile ikinci sırayı ve %14.7 ile yüksek öğretim mezunu babalar üçüncü sırada yer almıştır (Tablo 8). Bu sonuca göre bölümü kazanan ailelerin eğitim seviyeleri yüksek değildir.

Tablo: 9- Öğrencilerin Anne-Baba Mesleği

Anne	Sayı		Baba	Sayı	
	2006	2007		2006	2007
Ev hanımı	27	30	**Çiftçi**	1	2
Ebe-hemşire	2	-	**Emekli-işçi**	16	4
Memur	3	2	**Memur**	5	8
Emekli	-	1	**Öğretmen**	1	1
İşçi	-	1	**Şoför**	1	-
			Komiser	1	-
			Esnaf	1	5
			Serbest meslek	2	3
			İşçi	-	8
			İşsiz	-	1
			Mühendis	-	1
Cevapsız	2	-	**Cevapsız**	6	1
Toplam	34	34		34	34

Kaynak: Sakarya Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Kayıtlarından Derlenmiştir (2007).

Anne-baba meslekleri konusunda sorulan soruya verilen cevaplarda, uzmanlık eğitimini gerektiren profesyonel mesleklerin fazla yer almadığını görüyoruz. Baba mesleklerinde mühendis, öğretmen, komiser; anne mesleklerinde ebe–hemşire sayısı oldukça azdır. Annelerin çoğunluğu ev hanımı, babaların çoğunlu ise, emekli-işçidir (Tablo 9).

Tablo: 10- Öğrencilerin Anne-Babalarının Hayatta Olup Olmamaları Durumu

	Anne/Sayı		Baba /Sayı		Anne	Baba
	2006	2007	2006	2007	%	%
Hayatta	34	34	30	32	100.0	91.2
Ölü	-	-	4	2	-	8.8

Kaynak: Sakarya Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Kayıtlarından Derlenmiştir (2007).

Tablo 10, öğrenci anne ve babasının hayatta olup olmaması ile ilgilidir. Tablonun verilerine göre annelerin %100'ü, babaların ise % 91.2'si hayattadır. Hayatta olmayan baba oranı %8.8'dir.

Tablo: 11- Öğrencilerin Kardeş Sayısı

Kardeş	Sayı	%
1 kardeş	1	1.4
2 kardeş	16	23.5
3 kardeş	18	26.4
4 kardeş	13	19.1
5 kardeş	8	11.7
6 ve üstü	14	20.5

Kaynak: Sakarya Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Kayıtlarından Derlenmiştir (2007).

Ailedeki kardeş sayısını sorgulayan soruda ise, ilk üç sırayı; üç, iki, altı ve üstü seçenekleri almaktadır (%26.4, %23.5, %20.5). Tabloda dördüncü sırada dört kardeş, beşinci sırada ise beşkardeş sayısı yer almıştır (Tablo 11).

Tablo: 12- Öğrencinin Kaçıncı Çocuk Olduğu

Çocuk	2006		2007		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İlk çocuk	7	20.5	9	26.4	16	23.5
İkinci çocuk	7	20.5	11	32.3	18	26.4
Üçüncü çocuk	8	23.5	5	14.7	13	19.1
Dördüncü çocuk	2	5.8	1	2.9	3	4.4
Beşinci çocuk	2	5.8	3	8.8	5	7.3
Altıncı çocuk	1	2.9	2	5.8	3	4.4
Yedinci çocuk	6	17.6	3	8.8	9	13.2
Sekizinci çocuk	1	2.9	-	-	1	1.4
Toplam	34	100.0	34	100.0	68	100.0

Kaynak: Sakarya Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Kayıtlarından Derlenmiştir (2007).

Öğrencilerin ailede kaçıncı çocuk olduklarıyla ilgili soruda 2006 yılı girişlilerde üçüncü çocuk ilk sırada yer alırken, ilk ve ikinci çocuk ikinci sırada yer almıştır. 2007 girişlilerde ise, ikinci çocuk ilk sırayı almış, ilk çocuk ikinci sırada, üçüncü çocuk ise üçüncü sırada yer almıştır. Toplam sayı üzerinden değerlendirme yaptığımızda ise %26.4 ile ikinci çocuk ilk sırayı alırken, bunu sırası ile %23.5 ile birinci, %19.1 ile üçüncü, %13.2 ile de yedinci çocuk takip etmektedir (Tablo 12).

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Tablo: 13- Öğrenci Ailelerinin Aylık Geliri

Gelir	Sayı		Toplam	
	2006	2007	Sayı	%
300–700 YTL	11	10	21	30.8
701–1000 YTL	14	11	25	36.7
1001–2000 TL	3	9	12	17.6
Belirsiz	2	3	5	7.3
Cevapsız	2	3	5	7.3

Kaynak: Sakarya Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Kayıtlarından Derlenmiştir (2007).

Öğrenci ailelerinin gelir durumunu sorgulayan tablo 13'te, 701-1000YTL dilimin %36 ile ilk sırada yer aldığını görüyoruz. %30.8 ile 300-700 YTL'lik gelir dilimi ikinci sırada, 1001-2000 YTL'lik gelir dilimi ise üçüncü sırada yer almıştır (%17.6) (Tablo 13).

Tablo: 14- Öğrenci Ailelerinin Konut Durumu

Konut	Sayı	%
Aileye ait	61	89.7
Kira	6	8.8
Cevapsız	2	2.9

Kaynak: Sakarya Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Kayıtlarından Derlenmiştir (2007).

Öğrenci ailelerinin %89.7'si yaşadıkları yerleşim yerlerinde kendi evlerinde otururken, %8.8'i kirada oturmaktadır. %2.9'luk oran soruyu cevapsız bırakmıştır (Tablo 14).

Tablo: 15- Öğrencinin Adapazarı'nda İkamet Ettiği Yer

Yer	Sayı		Toplam	
	2006	2007	Sayı	%
Ailesiyle	1	-	1	1.4
Devlet yurdu	7	7	14	20.5
Özel yurt	13	19	32	47.0
Evde	5	4	9	13.2
Geçici /arkadaş yanında	4	2	6	8.8
Geçici/ yakını yanında	2	-	2	2.9
Misafirhanede	-	1	1	1.4
Cevapsız	-	3	3	4.4

Kaynak: Sakarya Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Kayıtlarından Derlenmiştir (2007).

Adapazarı'nda ailesiyle birlikte oturan öğrenci oranı çok düşüktür (%1.4). Tablo 15'te görüldüğü gibi öğrencilerin %47'si özel yurtta kalırken, %20.5'i devlet yurdunda kalmaktadır. Diğer yerlerde kalanların oranları değişiklik göstermektedir.

Öğrencilerin İlgileri ve Kişilik Yapıları

Genel olarak:

İyi bir derece ile mezun olmayı isteyen öğrenciler; resim yapmak, müzik dinlemek, dans etmek, yürümek, gezip görmek, kitap okumak, spor yapmak, çalışmak, girişken olmak gibi özelliklere sahiptirler. Ayrıca kolay iletişim kurmak/kurabilen, sorunlarla uğraşmanın kendisi için mutluluk oluşturduğunu, insanları ve hayatı seven, sosyal olan, maddi imkânsızlıklar dolayısıyla mesleğe bir an önce atılmak isteyen öğrenciler vardır. Bununla birlikte hayata tek bir pencereden bakmayı sevmeyen, hayata objektif bakmayı isteyen, başarılı olmayı, yurt dışında bir işte çalışmayı, duygusal, içine kapanık, karşısındakini dinleyen, gereksiz konuşmayı sevmeyen, kendini geliştirmeyi ve ayakları üzerinde durmayı hedefleyen, sosyal aktivitelere katılmak isteyen, bölümü seven özelliklere sahiptirler.

SONUÇ

Sosyal hizmet, yüzyılın başında ABD ve AB'nin bazı ülkelerinde bir meslek olarak ortaya çıkmıştır. Aynı ülkelerde sosyal hizmet eğitimi de başlamıştır. Türkiye de ise bu meslek uzun süre geleneksel yardımları yürüten kurumlar tarafından gelişigüzel yapılmış ve sadece maddi yardımlarla sınırlı kalmıştır. Bir meslek olarak eğitimin sağlanması ancak 1960'lı yıllardan itibaren mümkün olabilmiştir. Önce Sağlık Bakanlığına bağlı bir Yüksekokul, sonra da Sosyal Hizmet Akademisi adı ile bağımsız bir birim olarak işlevini devam ettirmiştir. Üniversitelerin yeniden düzenlenmesiyle 1981 yılında Sosyal Hizmetler Yüksekokulu adıyla Hacettepe Üniversitesine bağlanmıştır. 2006 yılında ise Türkiye'nin duyduğu ihtiyaç dolayısıyla değişik üniversitelerin bünyesinde yeni bölümler açılmıştır.

Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Fen Edebiyat Fakültesine bağlı olarak 2006'da açılmış ve aynı yıl eğitim öğretime başlamıştır. Böylece bölüm, yeni bir ufuk olarak bilim camiasında ve meslek içerisinde yerini almıştır. Bölümün öğrenci profili dar gelirli, yüksek eğitimli olmayan aile çocuklarıdır. Puan türü EA-2'dir. Puan değeri, üniversite içerisinde kendi kategorisinde baştan üçüncü sıradadır. Yani puan olarak oldukça yüksektir. %50'si Anadolu Lisesi ve Yabancı Dil Ağırlıklı lise çıkışlı, diğer yarısı ise normal liselerden gelmiştir. Aile yerleşimi itibarıyla 2006 girişlilerde köy, 2007 girişlilerde şehir ağırlıklıdır.

Sosyal hizmet, insanların sağlık ve iyilik halinin geliştirilmesinde, kendilerine daha yeterli hale gelmesinde ve başkalarına bağımlı olma hallerinin önlenmesinde; aile bağlarının güçlendirilmesinde; bireylerin, ailelerin, grupların sosyal görevlerini başarıyla yerine getirmelerinde profesyonel yardım sağlayan bir meslektir. Bu görevlerini dinamik bir yaklaşımla; koruyucu-önleyici, iyileştirici-rehabilite edici, değiştirici-geliştirici yönde yerine getirir. Böylece iki yıl sonra mezun olacak olan Sakarya üniversitesi sosyal hizmet uzmanları, insanların azalan kapasitesini yenileyerek veya eski işlevselliğini kazandırarak görevlerini yapacaklardır. Bu açıdan Türkiye'de yeni yaygınlaşan sosyal hizmet mesleği, Sakarya üniversitesi ve sosyal hizmet mezunları için yeni bir ufuktur.

KAYNAKÇA

Albayrak, Hasan (1988), "Etfal Cemiyeti", Tarih ve Toplum, C: 9, S. 52.
Ambrosino, Rosalia; Hefferman, Joseps; shuttlesworth, Guy ve Ambrosino, Robert (2001), Social Work and Social Welfare. ISBN-10:0495095125 ISBN-13:9780495095125.
Baranoğlu, Tahsin (1966), "Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu", Mülkiyeliler Birliği Dergisi.
Barker, Robert L. (1991), The Social Work Dictionary. 3rd Ed. Washington Dc: Nasw Pres.
DPT (2001), Sosyal Hizmetler ve Yardımlar, Özel İhtisas Komisyonu. 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ank.
Farley, O. William; Larry Lorenzo, Smith; Scott, W. Boyle (2003), Introduction to Social Work. 9th Ed. Pearson Education, Inc.
Kurtkan Bilgiseven, Amiran (1988), "Mevlana'nın Sosyalleşme terbiyesi hakkındaki Fikri", 3. Mevlana Kongresi Tebliğleri (Ayrı Basım), Konya.
Sakarya Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Kayıtları, 2007.
Yıldırım, Kazım (2007), Sosyal Hizmet. Sakarya Yay., Sakarya.

Prof. Dr. Vahit TÜRK: Neşide Yıldırım'a "Sakarya Üniversitesi'nde Yeni Bir Ufuk Sosyal Hizmet Bölümü" konulu sunumunu için teşekkür ediyoruz.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

VAKA YÖNETİMİ: ORTAYA ÇIKIŞI, TANIM, AMAÇ ve İLKELERİ

Doç. Dr. Fatih ŞAHİN[♣]

ÖZET

Sosyal hizmette vaka yönetimi (case management), karmaşık ve pek çok problemi olan müracaatçıların zamanında ve uygun biçimde ihtiyaçları olan hizmetleri alabilmesine olanak veren hizmet sunumuna ilişkin bir yaklaşımdır. Bu bildirinin, sosyal hizmette önemli bir yer tutan vaka yönetimi kavramının tarihi gelişimini, amaç ve ilkelerini ele almaktır.

GİRİŞ

Vaka yönetimi kavramı, sosyal hizmette yeni ortaya çıkmış bir kavram değildir. Kavram kökeni itibari ile ondokuzuncu yüzyıla dayanmaktadır Kimi yazarlar, vaka yönetiminin temel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan yoksul ve dezavantajlı insanlar üzerinde odaklaşan geleneksel sosyal hizmet müdahalesi olan sosyal kişisel çalışmadan kaynaklandığını öne sürmektedir (Schilling ve diğ., 1988; Weil ve Karls, 1985). Weil ve Karls (1985), Amerika'da vaka yönetimi kavramının köklerinin 1863 yılına dayandığını belirtmektedir. Amerikan Hayırseverler Dernekleri (American Charity Organizations) o yıllarda temelde vakaların koordinasyonu ile ilgilenmekteydi.

Sosyal kişisel çalışma (social casework), 1800'lü yılların sonunda insani hizmetlerin koordinasyonu, kamu fonlarının idareli kullanımı, yoksul ve hasta insanların bakımı ideolojilerinden etkilenerek ortaya çıkmıştır. Sosyal kişisel çalışmanın temel değerleri, müracaatçının değer ve onuruna saygı ve incinebilir grupların güçlendirilmesidir (Weil ve Karls, 1985). 19. yüzyılın sosyal kişisel çalışmacıları bugünün çoğu vaka yöneticilerine (case manager) göre, insanların ihtiyaçlarını karşılamanın tüm boyutları ile daha fazla uğraşıyorlardı. 19. yüzyılın sosyal kişisel çalışmacıları, zamanlarının önemlice bir kısmını müracaatçının evinde geçiriyorlar, müracaatçıların beceri geliştirmeleri ve mesleki becerileri üzerinde çalışıyorlar, daha önce geliştirilmemiş yeni

♣ Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü Öğretim Üyesi

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

kaynakları müracaatçılara yardın etmek için geliştiriyorlardı (Hall ve dig., 2002: 133). Johnson ve Rubin (1983) tarafından geliştirilen tanımlama çerçevesinde, sosyal kişisel çalışmanın altı fonksiyonu olan eğitim, bakımın koordinasyonu, kaynakların kullanımı, izleme, savunuculuk ve kaynak geliştirme modern vaka yönetiminin amaç ve fonksiyonlarına benzetilebilir.

Moxley (1989), vaka yönetiminin ortaya çıkışını çeşitli faktörlere dayandırmaktadır. Bunlar, toplum temelli hizmetler, hizmetlerin yerelleşmesi, çeşitli ihtiyaçları olan müracaatçıların varlığı, hizmetlerin dağınıklığı, informal sosyal desteklerin doğası, kısıtlı fon ve kıt kaynaklar doğrultusunda maliyetleri azaltma yönünde oluşan baskı olarak özetlenebilir. Bu faktörleri kısaca açıklamak gerekirse;

1. Toplum temelli hizmetler çerçevesinde, sunulan hizmetler kuruluş temelli olmaktan ziyade toplum temelli olarak sağlanmaya başlamıştır. Bunun anlamı, çeşitli güçlükleri, ihtiyaçları olan müracaatçıların toplum temelli programların karmaşık çerçevesi içinden uygun hizmetlere yönelerek bağımsız yaşama yeteneklerini geliştirmelerine çalışmaktır.

2. Yerelleşme eğilimi çerçevesinde çok çeşitli toplum temelli hizmet sunanların arasında hizmetlerin koordine etmek anlamına gelmektedir.

3. Vaka yönetimi gerçekleştirilmediğinde, karmaşık problemleri olan müracaatçılar, kendileri için gerekli olan kaynakların bir demetini oluşturmak zorundadır. Yine müracaatçılar, sıklıkla birbiri ile iletişime geçmeyen pek çok hizmet sağlayıcıya erişip verilen hizmetleri birbirleri ile uyumlu hale getirmek zorunda kalacaklardır .

4. Hizmetin gerekliliklerinin zorlaması sonucu (cografi sınırlar, yaş sınırlamaları, hizmet sunumu için seçilme koşulları) sosyal hizmet sunumu parçalı bir biçimde verilmektedir. Böylesi bir parçalılık hangi hizmetlerin müracaatçılar için uygun olduğunu belirlemeyi daha da karmaşık hale getirmektedir.

5. Sosyal destek ağı, formal hizmetlerin olumlu etkilerini arttırabileceği gibi azaltabilmektedir. Vaka yöneticileri, formal ve informal kaynakların birbirini tamamlaması ve birbirinin yararını artırması açısından son derece önemli bir role sahiptir.

6. Maliyetleri düşürme, kıt kaynakları koruma, müracaatçıların ihtiyaçlarını karşılama vaka yönetiminin sunduğu etkili süreçleri gerektirmektedir.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal hizmet açısından vaka yönetiminin önemindeki artışın nedenleri şu şekilde açıklanabilir (Stein, 1981 akt. Kirst - Ashman ve Hull, 1999).

1. Müracaatçıyı sınırlayıcı olmayan ortamlarda yaşatmaya verilen önem,
2. İnsanlara kuruluş dışında bakma amacı,
3. Yaşlı insanlara mümkün olduğunca uzun süre kendi evlerinde bakma amacı,
4. Müracaatçılara yönelik sağlık ve diğer bakım hizmetlerinin maliyetini azaltma çabası,
5. Sıklıkla uygun kaynaklar hakkında bilinçlilikten yoksun müracaatçıların haklarına yönelik artan ilgi,
6. Sınırlı kapasiteleri nedeni ile (örneğin ruhsal rahatsızlık) normal havale sistemini kullanamayan bazı müracaatçı gruplarına yönelik olarak oluşan bilinçlilik,
7. Çevrenin müracaatçı problemlerine katkı verme sürecine ilişkin artan ilgi,
8. Medikal modele yönelik ilgide azalış,
9. Hizmetlerin karmaşıklığı ve insani hizmet programlarının genişlemesi.

Vaka yönetimi kavramının ortaya çıkışını bu biçimde ele aldıktan sonra, vaka yönetiminin tanımları, amaç ve ilkelerini incelemekte fayda vardır.

VAKA YÖNETİMİ: TANIM, AMAÇ ve İLKELERİ

Vaka yönetimi, çeşitli meslekler tarafından kullanılan bir kavramdır. Bununla birlikte, sosyal hizmette vaka yönetimi çeşitli özellikleri itibari ile diğerlerinden ayrılır. Öncelikle, sosyal hizmette vaka yönetimi, hem bireyin **psikososyal durumu** hem de vaka yönetiminin gerçekleştirildiği **sosyal sisteme** yönelen bir anlayışa sahiptir. Sosyal hizmette vaka yönetimi kavramı, doğası gereği mikro ve makro odaklıdır, müdahale hem müracaatçı hem de sistem düzeyinde gerçekleştirilir. Bir başka deyişle, sosyal hizmet uzmanı vaka yönetimi sürecinde, müracaatçının ihtiyacı olan hizmetler, kaynaklar ve olanaklar sağlayan sistemler ile müraacaatçı arasında bağlantılar kurarken, teraputik ilişkiler de geliştirmek ihtiyacındadır .

Vaka yönetimi kavramına ilişkin olarak sosyal hizmet uygulamacıları ve eğitimcileri çeşitli tanımları kullanmaktadırlar. Örneğin, Moxley (1989: 21) vaka yönetimini, çeşitli ihtiyaçları olan insanların iyilik hallerini ve fonksiyonelliklerini geliştirmek amacıyla düzenlenmiş formal ve informal destek ve aktiviteler sistemini organize ve koordine etmek ve sürdürmekle görevli kişi ya da ekip olarak tanımlamaktadır. Vaka yönetiminin çeşitli boyutlarını içeren derinliğine bir tanımı Barker (1999: 63) şu şekilde vermektedir. Vaka yönetimi;

Müracaatçı yararına olmak üzere çeşitli kuruluş ve meslek elemanlarından alınacak hizmetleri planlama, ilgili hizmetleri arama ve izleme prosedürüdür. Genellikle, müracaatçının temel sorumluluğunu bir kuruluş alır ve hizmetleri koordine edecek, müracaatçının savunuculuğunu yapacak ve bazen de kaynakları kontrol edecek, hizmetleri müracaatçı için üreten bir vaka yöneticisi atar. Böylesi bir prosedür, meslek elemanlarının profesyonel ekip çalışması yolu ile çabalarını koordine etmelerine olanak sağlar. Bu çaba sayesinde ihtiyaç duyulan hizmetler daha çok karşılanır hale gelir. Vaka yönetimi ihtiyaçları farklı profesyoneller, kuruluşlar, sağlık bakımı hizmetleri ve insani hizmet programlarını gerektiren bir müracaatçının gelişimini izlemeyi de içerebilir.

Moore (1990: 444) ise daha genel bir tutum benimseyerek vaka yönetimi uygulamasının, bireyler ve birincil grupların potansiyellerini sonuna kadar kullanabilmeleri ve geniş sosyal çevre içinde daha etkili etkileşimler gerçekleştirmeleri üzerinde odaklandığını belirtmektedir.

Tüm tanımların ortak özelliği, müracaatçıları gerekli kaynaklar ile ilişkilendirme ve bağımsız olarak işlev gösterebilmeleri amacıyla ihtiyaç duydukları kaynakları sağlayarak güçlendirmek olarak belirginleşmektedir.

Tüm bu tanımlar gözden geçirildiğinde vaka yönetiminin üç temel amacı (Corliss ve Corliss, 1999: 126).

1. İnsanlara kaynakların sağlanmasında yardım,
2. İnsanlar ile çevrelerindeki diğerlerinin etkileşimlerini kolaylaştırmak,

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

3. Örgütler ve toplumun bir bütün olarak insanlara duyarlı olmalarını sağlama olarak ele alınabilir.

Moore (1990) sosyal hizmet uygulamasına ilişkin olarak vaka yönetimini yaklaşımının özgün amaçlarını geniş bir bakış açısı ile ele almaktadır. Moore (1990)'a göre vaka yönetiminin amaçları:

1. Çevresel değişimlere karşılık verebilmesi bakımından bireylerin potansiyellerini artırmak,
2. Aile ve birincil grupların bakım kapasitesini geliştirme,
3. Formal bakım sistemleri ile diğer uygun bakım sistemlerini bütünleştirmek,
4. Birey ve birincil grupların ihtiyaçlarını karşılamak için formal sistemin yeteneklerini artırmaktır.

Ouinn (1995 :237-238) uzun süreli bakım çerçevesinde vaka yönetiminin amaçlarını müracaatçı odaklı ve sistem odaklı olarak aşağıdaki biçimde ele almaktadır.

Müracaatçıya Yönelik Amaçlar

1. Verilen hizmetlerin müracaatçın ihtiyaçlarına uygun olmasını garanti altına almak
2. Uzun dönemli bakım hizmetlerinin uygunluğunu izleme ve denetleme,
3 . Uzun dönemli bakım hizmetlerinden müracaatçının yararlanmasını sağlama,
4. Müracaatçıya bakım verenleri destekleme,
5. Kurum ve toplum temelli bakım sistemleri arasında köprü oluşturmak.

Sisteme Yönelik Amaçlar

1- Kurum temelli olmayan hizmetlerin gelişimini kolaylaştırma,
2- Uzun dönemli hizmet sunumunda kaliteyi geliştirme,
3- Uzun dönemli hizmet sunumunun koordinasyonunu artırma,
4- Uygun olmayan kurumsal yerleştirmeleri önlemek amacıyla en riskli grup olan bakım evlerindeki bireylere yönelmek,
5- Müracaatçıların hizmetlerden yararlanmasını kontrol ederek maliyetleri azaltmak.

Her ne kadar vaka yönetiminin anahtar kavramı bakım ve hizmetlerin koordinasyonu ise de, vaka yönetiminin ne olduğunu amaç ve fonksiyonlarını ele alarak anlamak mümkündür.

Intagliata (1982) vaka yönetiminin beş amacını şu şekilde tanımlamaktadır:

1. Bakımın sürekliliğini sağlama,
2. Kapsamlı, koordineli, sürekli sunumuna ulaşmayı sağlamak,
3. Yönetimsel engellerin üstesinden gelerek ulaşılabilirliği artırmak,
4. Sistemin tüm boyutlarının etkinliğini garanti etmek için vaka yöneticisini tek sorumlu olarak tasarlamak ve böylelikle izlenebilirliği artırmak,
5. Müracaatçının uygun hizmetleri zamanında alma olasılığını arttırarak etkililiği artırmak.

Esasında bu amaçlar vaka yönetimi fonksiyonları için ayrıntılı bir çerçeve olarak görülebilir. Weil ve Karls (1985) sekiz adet vaka yönetimi fonksiyonu olduğunu belirtmektedir. Bunlar, müracaatçının anlaşılması ve ona ulaşmak, bireysel değerlendirme ve teşhis, hizmet planlama ve kaynakların anlaşılması, müracaatçılar ile ihtiyaç duydukları kaynaklar arasında bağlantı kurma, hizmetlerin uygulanması ve koordinasyonu, hizmet sunumunu izleme, savunuculuk ve değerlendirme olarak ele alınmaktadır.

Bununla birlikte, uygulamacılar vaka yönetimini pek çok sosyal hizmet uzmanının pek çok sosyal hizmet alanında yaptıkları olarak tanımlamaktadırlar (Roberts - DeGennaro, 1987).

Vaka yönetiminin temel ilkeleri ise aşağıdaki gibi ele alınabilir.

1. Hizmetler belirli bir müracaatçının ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak tasarlanmış ya da geliştirilmiştir yani bireyselleştirilmiştir.

2. Hizmetler, konut, rekreasyon, finans gibi müracaatçının yaşamının tüm boyutlarına ilişkin olması nedeni ile kapsamlıdır.

3. Hizmetlerin tekrarlanması (dublikasyonu) önlenir ve maliyetleri düşürür.

4. Müracaatçılar genellikle kendi kararlarını almaları yönünde cesaretlendirilir ve kendi bakımlarına ilişkin eyleme geçmeleri yönünde güçlendirilir.

5. Müracaatçılara yönelik izleme fonksiyonu hizmetlerin kullanımını kolaylaştırır, daha sonra ne tür hizmetlerin gerekebileceğini belirler.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

6. Kuruluş ve hizmetlerin formal destek sistemleri aile ve arkadaşları da içeren informal destek sistemleri ile bütünleştirilir.

Görüldüğü gibi, sosyal hizmette vaka yönetimi hem birey hem de sistem düzeyinde gerçekleştirilmektedir. Bu noktada, sosyal hizmet uzmanlarının vaka yönetimini gerçekleştirirken gerçekleştirdikleri roller, fonksiyonlar ve görevleri ele almak önemli hale gelmektedir.

Yukarıda belirtilen amaçları gerçekleştirebilmek bakımından sosyal hizmet uzmanları müdahalenin her düzeyinde çeşitli rol ve fonksiyonları yerine getirirler. Bu rol ve fonksiyonları incelemek, önemlidir.

VAKA YÖNETİMİ ROL VE FONKSİYONLARI

Vaka yöneticileri, savunuculuk, danışman, öğretici, toplum organizasyonu, müracaatçılarla kaynakları ilişkilendirme, izleme, muktedir kılıcı (enabler), kolaylaştırıcı (facilatator) gibi rolleri yerine getirirler. Vaka yöneticilerinin temel sorumluluğu, müracaatçılarının bağımsız olarak fonksiyon göstermelerine yardım etmektir (Intaglia, 1982; Moore, 1990). Sosyal hizmet uzmanı, müracaatçının ihtiyaçlarına göre bu rollerin bir kısmını ya da tamamını yerine getirebilir. Esasen, sosyal hizmet uzmanının iş gördüğü alan ve kuruluş içindeki rol tanımı da vaka yöneticisinin fonksiyonlarını yakından etkiler. (Corliss ve Corliss, 1999: 128).

Vaka yönetimine ilişkin rol, fonksiyon ve işler (akt. Corliss and Corliss, 1999:.30) aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak verilmektedir.

ROLLER	FONKSİYONLAR	İŞLER
1.Kişisel çalışmacı	1. Değerlendirme 2. Bakım planlama 3. İzleme 4. Yeniden değerlendirme 5.Değerlendirme (evaluation)	1. Toplantılar ayarlama 2. Güvenli mekanlar sağlama 3. Eksiksiz raporlar tutma 4. Değerlendirmeler yazma 5. İşbirliği yapma
2. Broker	1. Ulaşma 2. Kaynaklarla ilişki kurma 3.Kaynak oluşturma, yakalama	1. İlişki kurma 2. Toplantılar planlama 3.Nizamnameler bulma
3. Savunucu	1. Adaleti geliştirme 2.Müracaatçılara haklarını anlatma 3. Etiği destekleme	1. Mahkemelerde tanıklık etme 2. Mektuplar yazma 3. İş görme usullerini değiştirme
4. Eğitici	1.Müracaatçının bilinçliliğini arttırma 2. Ekibin bilinçliliğini arttırma 3. Toplumun bilinçliliğini arttırma	1. Geliştirme sınıfları yönetme 2. Hizmet içi eğitimler düzenleme 3. Topluma yönelik toplantılar düzenleme
5. Danışman	1.Krizlerin dengelenmesini sağlama 2. Brief terapi sağlama 3. Ağ oluşturmada yardım	1. Müracaatçıları çağırma 2. Müracaatçıları güçlendirme 3. Aile toplantıları yapma
6. Danışman	1.Müracaatçıya problemlerini çözmede yardım 2.Örgüte problemlerini çözmede yardım 3.Toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmasına yardım	1.Müracaatçıya seçenekleri incelemesinde yardım 2.Personele seçenekleri incelemesinde yardım 3. Kuruluş personeli ile toplantı
7.Toplum Organizasyoncusu	1.Toplum kaynaklarını tanıma 2.Toplum kaynaklarını harekete geçirmede yardım 3.Toplum kaynaklarını elde etmede yardım	1.Topluma yönelik toplantılar düzenleme 2.Toplum kaynaklarını araştırma 3.Kaynakları tanıtan rehber yazma
8. Eleme	1.Müracaatçının ihtiyaçlarını değerlendirme 2.Hizmetlere kimin uygun olduğunu belirleme 3. Müracaatçıları havale etme	1. Vakaları tarama 2.Değerlendirme mülakatları yapma 3. Vaka dosyalarını gözden geçirme

Yukarıda yer alan temel ve sosyal hizmet açısından temel nitelikteki vaka yönetimi rollerini açıklamak gerekirse (Miley, Q'Melia ve DuBois, 1998: 348-352; Woodside ve Mc Clam, 2003: 60-69).

Sağlama (Outreach): Bu rolün amacı, genel toplumu ve uygun programlar hakkında diğer hizmet sağlayıcıları bilgilendirerek program ve hizmetlerin görünürlüğünü

artırmaktır. Daha özel bir faaliyet alanı olarak, vaka bulma yolu ile hizmetlere ihtiyaç duyabilecek insanlara hizmetler hakkında bilgi ve eğitim verilir. Vaka yöneticileri, bu rolü öncelikle yerine getirerek müracaatçı problemlerinin genişlemesini önlemeye çalışırlar. Toplum eğitimi çalışmaları, topluma yönelik konferanslar, gazeteler, broşürler, bütçeyi artırmaya yönelik kampanyaları içerir. Bu bağlamda, yerel liderler, din adamları, hemşire, öğretmen, avukat, doktorları ziyaret bu rol açısından temel bir noktadadır. Çünkü, müracaatçılar sıklıkla yardım için ilk olarak, onları uygun program ve hizmetlerle ilişkilendirebilecek toplumdaki diğer kişi ve profesyoneller ile ilişki kurmaktadırlar (Miley, Q'Melia ve DuBois, 1998: 348; Woodside ve Mc Clam: 60-69).

Ekiple Vaka Toplantıları Planlamak (Planning in Staffings) : Hizmet sunanlar arasında yaygın olarak kullanılan bir planlama stratejisi olarak disiplinlerarası ekip müracaatçılar ile yapılan çalışmayı koordine eder. Katılımlı planlama çabaları hizmetleri eş zamanlı olarak işletir ve gereksiz hizmet tekrarlarını önler.

Güçlendirme yönelimli ekip vaka toplantılarında müracaatçıların için aktif bir rol almaları sağlanır. Çoğu zaman ekip üyeler, "daha açık konuşabilmek için" müracaatçıları sürece katmaz. Oysa güçlendirme temelli sosyal hizmet uygulaması, müracaatçıların yaşamlarında olan bitenlere etki etmelerini ve kontrol sahibi olabilmelerini sağlamak için süreçlere katılımlarına büyük önem verir.

Sosyal hizmet uzmanları ekip toplantılarında çeşitli rolleri yerine getirirler. Kimi zaman bilgi verirler, müracaatçıların durumları hakkında görüşlerini doğrudan ifade ederler. Grup ortamında müracaatçıların kendi bakış açılarını ortaya koymalarına olanak verecek şekilde kolaylaştırıcılık işlevini yerine getirirler. Yine, sosyal hizmet uzmanları, odağı müracaatçılardan ziyade disiplinlerarası yardım sistemine çekerek ekibin etkili bir biçimde gelişimine katkı verir (Miley, Q'Melia ve DuBois, 1998: 349).

Müracaatçılar ile Kaynakları İlişkilendirmek: Vaka yöneticileri kelimenin tam anlamı ile bilgi uzmanlarıdır. Kaynakların uygunluğu, yararları, seçilme kriterleri, başvuru prosedürü hakkında teknik yardım sunarlar. Vaka yöneticileri, uygun bilgi sağlayarak, seçenekler sunarak ve uygun kaynakları edinmelerine yardım ederek, hizmet ağının labirentlerinde müracaatçılara rehberlik ederler. Kaplan (1982 akt. Miley,

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Q'Melia ve DuBois, 1998: 348). müracaatçıları kaynaklar ile ilişkilendirmek için çeşitli stratejiler önermektedir. Etkili vaka yöneticileri:

1. Kaynaklar ile ilgili geçerli bilgilere sahip olmak,
2. Acil durumlar için plana sahip olmak, örneğin müracaatçıların yaşaması muhtemel krizler hakkında bilgi
3. Sistemde olmayan yeni kaynaklar yaratmak,
4. Pek çok hizmet sağlayıcının hizmetlerini koordine etmek,
5. Müracaatçının koşulları değiştikçe kaynaklar ile bağlantıları da değiştirmek ile sorumludurlar.

Savunuculuk: Savunuculuk fonksiyonu paralelinde, sosyal hizmet uzmanları, sosyal hizmet sunum sistemini müracaatçıların karşılanamayan ihtiyaçlarını karşılamak bakımından daha duyarlı olmaya zorlar. Sosyal hizmet uzmanları aşağıdaki soruları sorarak savunuculuk faaliyetlerini başlatmanın gerekliliğini değerlendirir.

1. Kaynaklar uygun mu?
2. Kaynaklar ulaşılabilir mi?
3. Hizmet sağlayıcı gerekli düzeni sağlamaya hevesli mi?
4. Kaynaklar yeterli olacak mı? (Kisthardt ve Rapp, 1992 akt. Miley, Q'Melia ve DuBois, 1998: 349).

Güçlendirme yaklaşımını temel alan savunuculuk faaliyetlerinde müracaatçılar savunuculuk faaliyetlerini kendileri yönetir, ihtiyaçlarına ve bu ihtiyaçlarına cevap verecek kaynakların ne olduğuna bizzat kendileri karar verir.

Hizmetleri Koordine Etmek: Müracaatçıların genellikle pek çok problemi ve ihtiyaçlarının karşılanması için de pek çok hizmete ihtiyaçları vardır. Koordinatör rolünde sosyal hizmet uzmanı, hizmetlerin diğer meslek elemanları ve kuruluşlar tarafından bütünleşik bir biçimde verilmesine çalışır. Vaka yöneticisi, müracaatçının şu anki durumunu, sunulan hizmetleri ve gerçekleştirilen süreci bilmelidir. Müracaatçının ilerleyişini izlemek ve profesyonellerle toplantılar yapmak vaka yöneticileri için anahtar konumdadır (Woodside ve McClam, 2003: 63).

SONUÇ

Sosyal hizmetin mesleki etkinliğinin odağı, bireyin sosyal işlevselliği ve çevresi ile etkileşimi temelinde değişme ajanlığıdır. Sosyal hizmet, bireylere, ailelere, gruplara, örgütlere, topluluk ve topluma yönelik mesleki müdahalelerini sosyal refaha ilişkin sorun ve ihtiyaçlar çerçevesinde yerine getirmektedir. Sosyal hizmetin kendi kendilerine yardım etmeleri noktasında yardım ettiği birey, aile, grupa, örgütlere, topluluk ve toplumların sorun ve ihtiyaçları çeşitlilik ve karmaşıklık arz etmektedir.

İnsan yaşamında psikolojik ve toplumsal boyut son derece önemli yer tutmaktadır. Bu temel gerçeğe rağmen, insana yardım etme, onun sosyal refahını sağlama uğraşısında olan bilim ve meslekler, büyük ölçüde bu iki yönden birinde odaklanmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde sosyal hizmet bireyin bio-psiko-sosyal bütünlüğü üzerinde odaklanan bir disiplin ve meslek olarak diğer yardım veren meslekleri de tümleyen bir konumdadır.

Moxley (1989), da belirttiği gibi, vaka yönetimi çeşitli nedenlerle ortaya çıkmıştır.. Bunlar, toplum temelli hizmetler, hizmetlerin yerelleşmesi, çeşitli ihtiyaçları olan müracaatçıların varlığı, hizmetlerin dağınıklığı, informal sosyal desteklerin doğası, kısıtlı fon ve kıt kaynaklar doğrultusunda maliyetleri azaltma yönünde oluşan baskı olarak özetlenebilir.

Vaka yönetimi, karmaşık ve pek çok problemi olan müracaatçıların zamanında ve uygun biçimde ihtiyaçları olan hizmetleri alabilmesine olanak veren hizmet sunumuna ilişkin bir yaklaşımdır. Bu anlamda vaka yönetimi, hem hizmetin etkililiğini arttıracak hem de hizmet alanların tarafından karşılanamayan ihtiyaçlarını karşılamalarına olanak sağlayacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Barker, R. L. (1999). *The Social Work Dictionary,* (4th ed.), Silver Spring, MD: National Association of Social Workers.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Corliss, L. A., Corliss R. A. (1999) *Advanced Practice in Human Services:Issues Trends and Treatment Perspectives,* Brooks/ Cole: Wadsworth

Hall, J.A., Carswell, C., Walsh, E., Huber, D.L., Jampoler, J.S. (2002) "Iowa Case Management: Innovative Social Casework, *Social Work*, 47, (2), 132-141.

Johnson, P. ve Rubin, A. (1983) "Case Management in Mental Health: A Social Work Domain", *Social Work,* 17, 49-55.

Intagliata, J. (1982) "Improving The Quality of Community Care for The Chronically Mentally Disabled: The Role Of Case Management", *Schizophrenia Bulletin,* 8, 655-674.

Kirst- Ashman& Hull (1999) *Understanding Generalist Practice*, IN: Nelson-Hall.

Miley, K.K, Q'Melia, M, ve Dubois, B. (1998) Generalist Social Work Practice: An Empowering Approach, Allyn and Bacon .

Moore, S.T. (1990) "A Social Work Practice Model of Case Management: The Case Management Grid", *Social Work,* 35 (5), 444-448.

Moxley, D.P. (1989) *The Practice of Case Management,* Newbury Pres, CA: Sage.

Quinn, J. (1995) "Case Management in Home and Community Care ", *Journal of Gerontological Social Work, 24*, (3/4), 233-248.

Roberts- DeGenarro, M. (1987) "Developing Case Management as a Practice Model", *Social Casework, 68,* (8) 466-470.

Schilling, R., Schinke, S., Weatherly, R. (1988) "Service Trends in a Conservative Era: Social Worker Discover the Past", *Social Work, 33,* 5-9.

Weil, M., Karls, J.M. (1985) *Case Management in Human Service Practice,* San Fransisco:

Jossey-Bass.

Woodside, M. ve McClam, T. (2003) *Generalist Case Management: A Method of Human Service Delivery*, Brooks and Cole- Thomson Learning, Pasific Grove, USA.

Fatih Şahin'in "Vaka Yönetimi Amaç ve İlkeleri" konulu sunumu için teşekkür ederiz.

Serdar Orhan, salonda yok mu? Serdar Orhan yok. Serdar Orhan gelmediğine göre söz sırası Fatma Kahraman'da. Fatma Kahraman "Türkiye'de Çocuk Refah Alanında Koruyucu Aile Hizmeti" adlı bildirisini sunacaklardır. Buyurun Sayın Kahraman.

TÜRKİYE'DE ÇOCUK REFAHI ALANINDA KORUYUCU AİLE HİZMETİ (Sakarya ve Kocaeli Örneği)

Fatma KAHRAMAN*

Özet:

Bu makale "Türkiye'de Koruyucu Aile Hizmeti'nin uzun yıllardan beridir yeterli düzeyde işlevsel olmaması; halkın bilinç eksikliğinden, Türk aile yapısının özelliklerinin yanlış değerlendirilmesinden ve de merkeziyetçi bir yapıya ve anlayışa sahip olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun gerekli düzenlemeleri yapmamasından kaynaklanmaktadır." genel hipotezi üzerine oturtulmuştur. ***Amaç:*** *Koruyucu Aile Hizmetini Sakarya ve Kocaeli örneğinde ele alıp, hizmetin kurum bakımına kıyasla Türk toplum ve aile yapısına ne kadar uygun olduğunu tartışarak algılanması ve uygulanması esnasında ortaya çıkan sorunları belirlemek ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirmektir.* ***Yöntem:*** *Örnek olay metodunun "İç içe geçmiş tek durum deseni" ile şekillendirdiğimiz bu çalışmanın iki ayrı evreni ve bu evreni temsil eden iki ayrı örneklemi bulunmaktadır: 1. evren:Türkiye'de koruyucu aile hizmetini yürütmekle görevli SHÇEK çalışanları. 2. evren: Türkiye'de koruyucu aile hizmetini yürütmekte olan koruyucu aileler. 1. örneklem: Sakarya ve Kocaeli SHÇEK çalışanlarından Koruyucu Aile Hizmeti'nin yürütülmesinden sorumlu 18 kişi. 2. örneklem: Sakarya'da ve Kocaeli'nde Koruyucu Aile Hizmeti'ni yürüten 12 ailedir. Veri toplama araçları olarak SHÇEK çalışanlarına ve koruyucu ailelere ayrı ayrı hazırlanmış olan biçimsel mülakat formu uygulanmıştır. Toplanan veriler de İçerik Analizi yoluyla tanımlanmıştır.* ***Sonuçlar:*** *Görüşmecilerimiz tarafından "K.M.Ç. Alanındaki En Etkili Hizmet" olarak en çok tekrarlanan hizmet %35'lik oranla "Koruyucu Aile Hizmeti"dir, ikinci olarak %26'lık oranla "Evlat Edinme Hizmeti", üçüncü olarak da %24'lük oranla "A.N.Y ile öz aile yanında bakım"dır. Çalışmamızda %33'lük bir oranla "Koruyucu Aile Hizmeti yaygınlaştırılmalıdır" ifadesine ulaşılmıştır. Çünkü yine %31'lik bir oranla "Koruyucu Aile Hizmetinin SHÇEK'in gelişiminde önemi büyüktür" ile %24'lük oranla "Koruyucu Aile Hizmeti K.M.Ç.lerin problemlerinin çözümünde son derece başarılıdır" ifadelerine ulaşılması bu hizmetin yaygınlaştırılması için çok önemli sebepler olarak saptanmıştır. Görüşmecilerimizin %56'sı Koruyucu Aile Hizmetiyle ilgili eleştirilere katılmadıklarını dile getirmişlerdir. Ülkemizde Koruyucu Aile Hizmeti'nin daha az tercih edilmesinin nedenlerinin ve problemlerinin başında SHÇEK çalışanlarına göre; %28'lik oranla "Sosyal Hizmetlerden kaynaklanan sorunlar", koruyucu ailelere göre ise; %37'lik oranla "Reklam ve tanıtım yok" ifadesine ulaşılmıştır.* ***Tartışma:*** ***B****u çalışmamızla Koruyucu Aile Hizmeti'nin Türkiye'de nasıl olduğuna, nasıl olması gerektiğine ve gelecekte nasıl olabileceğine dair sonuçlar ortaya çıkarılmıştır. Koruyucu aile olmanın zor bir görev olduğu, bu zorlukların Türk aile yapısı içerisinde farklı şekilde aşılmaya çalışıldığı ve hizmetin profesyonellikten uzaklaştığı ortadadır. Ancak bu, hizmetin Türkiye'de tam anlamıyla başarısız olduğunu yansıtmamaktadır. Türk halkı kendi anlayışıyla çok da başarılı bir koruyucu aile olmuştur. Fakat*

* Sosyolog, Kocaeli Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu İl Müdürlüğü.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

hizmetin esasından sapmalar, Ülkemizde bu hizmeti nicelik olarak sınırlı bırakmıştır. Koruyucu Aile Hizmeti'nin en büyük sakıncalarından biri olan ilişkilerin "gayri-şahsi" olması Ülkemizde neredeyse hiç söz konusu değildir. Yaptığımız araştırmada koruyucu ailelerin tamamının baktıkları çocukları kendi öz çocukları gibi sahiplendikleri görülmüştür.
Anahtar sözcükler: *Sosyal Hizmetler, Koruyucu Aile Hizmeti, kurum bakımı, öz aile, korunmaya muhtaç çocuk*

TÜRKİYE'DE KORUYUCU AİLE HİZMETİ

Çocuk Hakları Sözleşmesi ile vurgulanan Koruyucu Aile Hizmeti'nin Türkiye'deki yasal dayanakları Türk Medeni Kanunu'nun 347.maddesi ile 24.05.1983 tarih ve 2828 sayılı SHÇEK Kanunu'nun 22. ve 23. maddeleridir (T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 1993[17]). SHÇEK Kanunu'nun 23. maddesinde:

"Mahkemece korunma kararı alınan korunmaya muhtaç çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi bu Kanuna göre kurulmuş kuruluşlarda olduğu kadar Kurumun denetim ve gözetiminde bir "Koruyucu Aile" tarafından da yerine getirilebilir. Koruyucu aile, korunmaya muhtaç çocuğun bakımını ve yetiştirilmesini gönüllü olarak üstlenebileceği gibi Kurumca tespit edilecek ve ödenecek bir ücret karşılığında da yapabilir. Koruyucu ailelerin seçimine, çocukla ilgili sorumluluklarına, Kurumla olan ilişkilerine, hizmetin işleyişine ve aileye bu hizmeti karşılığı ödenecek ücrete ilişkin esaslar bir yönetmelikle düzenlenir" (T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 1983) denilmektedir.

Koruyucu Aile Hizmeti bu maddeleri temel alarak hazırlanan 14.10.1993 tarih ve 21728 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği ile Yönetmeliğin bazı maddelerini değiştiren 30.12.2006 tarih ve 26392 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Yönetmeliğe uygun olarak yürütülmektedir (T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 2007).

Yönetmelik hükümlerini Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünün bağlı olduğu Bakan yürütmekle beraber asıl uygulamayı İl Müdürlüklerince görevlendirilen sosyal çalışmacılar yürütmektedir. Koruyucu Aile Yönetmeliği ise; koruyucu aile ve çocuğun seçimini, koruyucu ailenin çocuklarla ilgili sorumluluklarını, aile ile çocuk arasındaki uyumun sağlanmasını, çocuğun aileye yerleştirilmesini, düzenli olarak izlenmesini, koruyucu ailenin idare ile olan ilişkilerini, bakım ücreti alan ailelere ödenecek aylık ücretin miktarını ve gereğinde bu hizmetin sona erdirilmesini içermektedir. Bu yönetmeliğin 4. maddesinin e fıkrasında koruyucu aile; korunmaya muhtaç çocuğun aile ortamında yaşamını sağlayan öz anne-baba yerini tutabilecek kısa veya uzun süreli, bedelli veya bedelsiz olarak bakımını, İl Müdürlükleri'nin denetiminde, bu yönetmelikte belirlenen esas ve usullere göre gerçekleştiren aile veya kişiler olarak tanımlanmaktadır (T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 1993).

"Koruyucu aile hizmetinde amaç, çocuk için karmaşık ve sorunlu olan bir dönemde özenli davranılarak çocuğun bu dönemi örselenmeden geçirmesini ve normal hayatını devam ettirmesini sağlamaktır." (T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk

[17] Bakınız EK-1 (Koruyucu Aile Yönetmeliği)

Esirgeme Kurumu, 2007). Koruyucu aileler çocuğun bakımını üstlenmekle, aynı zamanda yardıma ihtiyacı olan öz aileye de destek olmaktadırlar. Buradan yola çıkarak koruyucu aile hizmetinin aile refahı alanı ile çocuk refahı alanının birbiriyle kesiştiği ve birbirini tamamladığı sosyal hizmet çocuk bakımı modellerinden birisi olduğunu söyleyebiliriz.

Ülkemizdeki ilk koruyucu aile uygulaması 1949 yılında yapılmıştır. Hizmetin geniş olarak uygulanmasına ise 1952 yılında başlanılmıştır (T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 2007). Ancak ilk pilot uygulama Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve UNICEF arasında yapılan anlaşma gereğince, 1961 yılında Ankara.'da uygulanan bir proje ile gerçekleşmiştir (G. Koşar, 1992: 73; Nazik, 1998: 9). Böylece Ülkemizde korunmaya muhtaç çocukların bir ailede bakılması bir sisteme bağlanmış ve kurumsallaşmıştır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken hizmetin uygulanabilmesi için yaklaşık 9 yılın geçmiş olmasıdır. Aslında bu uzun bir süredir. Bu süre içinde ise ne yazık ki kurum bakımı modeli hızla artmıştır. SHÇEK Genel Müdürlüğü de korunmaya muhtaç çocukların aile yanında bakılmalarını öngörmektedir. Ancak koruyucu aile olmak isteyenlerin sayısı, bu hizmetten faydalandırılabilecek çocuk sayısından çok daha azdır. Bu nedenle SHÇEK hizmetin aktif olarak uygulanabilmesi için bir çok proje ortaya koymuştur. 1998 yılında "Öteki Elini De Sen Tut" sloganıyla başlatılan proje oldukça ses getirmiş ve %100'e yakın bir başarı sağlanmıştır. Edinilen bilgiye göre proje öncesinde koruyucu aile sayısı 270 iken proje sonrasında 467'ye ulaşmıştır (İçağasıoğlu, 2001: 155). Proje hala daha devam etmektedir; ancak günümüzde 1998 yılındaki kadar ses getirmemektedir. Yine 1993 yılında hazırlanmış olan Koruyucu Aile Projesi'yle kurum bakımındaki çocukların sayısını azaltmak ve çocukların kurum bakımına alınmadan aileler yanına yerleştirilmesini sağlamak hedeflenmiştir. Ayrıca projenin hedeflerin biri de koruyucu ailelerin özellikle çocukların akrabalarından seçilmesidir. Çünkü bu çocukların sağlıklı gelişimleri ve uyumları açısından olumlu sonuçlar vermektedir (Arnaz, 1994).

Ülkemizde koruyucu aile hizmeti, evlat edinme hizmetinin Medeni Kanunca belirlenen yaptırımları (yaş sınırının fazla oluşu, çocuk ile aile arasında deneme süresinin olmayışı) nedeniyle uzun yıllar boyunca evlat edinmeye bir basamak olarak kullanılmıştır. Bir hizmetin diğer bir hizmetteki boşluğu kapatır şekilde algılanması uygulamada yanlışlıklar doğurmuştur (G. Koşar, 1992: 73, 74). Verilere göre 1961'den 1992'ye kadar koruyucu aile yanına verilen 2771 çocuğun 3/4'ü aileler tarafından evlat edinilmiştir. Bu da bize ailelerin profesyonel anlamda koruyucu aile olmaktan çok, evlat edinmek için bu hizmeti gerçekleştirdiklerini göstermektedir. Nitekim 1993 rakamlarına göre sadece 168 aile gerçekten koruyucu aile olma isteğiyle çocuk almıştır (Arnaz, 1994: 136). Günümüzde ise hem koruyucu aile hizmetinde hem de evlat edinme hizmetinde yeni düzenlemelere gidilmiş, bu yanlış uygulamanın önüne geçilmeye çalışılmıştır. SHÇEK ailelerin hangi kapsamda yer alacaklarına kesin karar vermeleri gerektiği üzerinde durmaktadır. Çünkü, evlat edindirilebilecek çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilmeleri mümkün değildir. (T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 2007).

Sosyal Araştırmalar Merkezi'nin yaptığı "SHÇEK Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi" araştırmasına göre, Türkiye'de toplam 511 koruyucu ailenin %52,6'sının en az bir öz çocuğu vardır (T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 2007g). Üstüner ve arkadaşlarının yaptığı "Koruyucu Aile Bakımı

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Altındaki Çocukların Davranış ve Duygusal Sorunları" adlı araştırmaya göre de koruyucu ailelerin %64,1'inin kendi çocukları vardır (Üstüner ve diğ., 2004: 135). O zaman artık ailelerin koruyucu aile olmasındaki sebep büyük bir çoğunlukla evlat edinme olamaz.

2000 yılından 2007'ye kadar yıllara göre koruyucu aile hizmetinden yararlandırılan çocuk sayılarını verirsek, ülkemizde bu hizmetin ne kadar işlevsel olduğunu daha net bir biçimde ortaya çıkarabiliriz. Buna göre; 2000 yılında 133 çocuk, 2001'de 86 çocuk, 2002'de 71 çocuk, 2003'te 78 çocuk, 2004'te 113 çocuk, 2005'te 120 çocuk, **2006** yılında ise **196** çocuk koruyucu aile yanına yerleştirilmiştir. Halen koruyucu aile yanındaki çocuk sayısı 2 Mart **2007** itibarı ile **811**'dir. Bu sayının **704**'ünü ücretli koruyucu aileler, **107**'sini ise gönüllü koruyucu aileler oluşturmaktadır. Koruyucu aile hizmetinden yararlanan çocuk sayısı (toplam) **4185**'tir (T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 2006; SHÇEK Genel Müdürlüğü Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, 2007e). Verilere göre yılda ortalama 100 çocuk koruyucu aile yanına yerleştirilmektedir (T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 2007).

Türkiye'de koruyucu aile hizmetinin esas olarak 6 unsur etrafında (1. SHÇEK, 2. Koruyucu aile, 3. Öz aile, 4. K.M.Ç., 5. İlgili meslek elemanı, 6. İlgili diğer kurumlar) şekillendiği söyleyerek araştırmamızın bulgularını aktarmaya geçebiliriz.

BULGULAR

Çalışmamız sonucunda toplamış olduğumuz verilerden elde ettiğimiz tablolar sunum kolaylığı ve akıcılığı nedeniyle sayfa düzeni yatay tutularak analiz edilmiştir. Bu nedenle verilerin sunumuna bir sonraki sayfadan başlanacaktır.

Tabloların açıklaması ise daha sonradan başlıklar halinde verilecektir. Bu açıklamalarda tablodaki verileri tanımlayıcı, açıklayıcı ve yorumlayıcı ifadelere yer verilmiştir. Bunu yaparken de görüşülenlerin kendi cümlelerine tırnak işaretleri arasında ("") yer verilmiştir ve toplanan verilere anlam kazandırılmıştır. Çalışmamızdaki analiz tablolarında SHÇEK görevlileri "S" harfiyle, koruyucu aileler de "K" harfiyle sembolize edilmiştir. Her iki grubun ortak soruları aynı başlıklı tabloların (1) ve (2) nolu şeklinde ayrı ayrı analiz edilmiştir.

TABLOLARIN AÇIKLAMALARI

Tablo 1'in (K.M.Ç. Alanındaki En Etkili Hizmet) Açıklaması

Verilerden elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda "K.M.Ç. Alanındaki En Etkili Hizmet" olarak en çok tekrarlanan hizmet %35'lik oranla "Koruyucu Aile Hizmeti"dir. İkinci olarak %26'lık oranla "Evlat Edinme Hizmeti", üçüncü olarak da %24'lük oranla "A.N.Y ile öz aile yanında bakım"dır. Görüşmecilerimizden bazıları bu soruda özellikle birkaç tane hizmet türü söyleyerek, hizmetleri kendi içlerinde öncelik sırasına koymuşlardır. Burada "Birincisi öz aile yanında bakım, ikincisi evlat edinme, üçüncüsü ise koruyucu aile hizmetidir" şeklinde ifadeler göze çarpmaktadır. Ancak belirttiğimiz gibi hizmetler içerisinde en sık tekrarlanan koruyucu aile hizmeti olmuştur. Aslında genel olarak görüşmecilerimizin aile yanında bakıma önem verdiği anlaşılmaktadır. Koruyucu aile hizmetiyle ilgilenmiş bir görüşmecinin "0-3 yaşta evlat edinme, 3+ yaşta

da koruyucu aile hizmeti en iyisidir. Ancak koruyucu aileye verdiğiniz çocuğu da durumu uygun hale gelince bir süreden sonra evlat edindirmelisiniz" şeklindeki görüşü de dikkat çekici bulunmuştur. Bunu değerlendirdiğimizde de aslında öz aileyi iyileştirme çabalarının yapılmadığı anlaşılmıştır. Ancak pratikte de bu ifadenin yeteri kadar uygulanamadığı gözlerden kaçmamaktadır. Çünkü koruyucu aile yanına verdiğiniz çocuk bir süre sonra evlat edinmeye uygun hale geliyorsa, bu hizmetin önemli bir birimini oluşturan öz ailenin ihmal edildiği ortadadır. Aile yanında bakım hizmetlerinden A.N.Y. ile öz aile yanında bakım ve koruyucu aile yanında bakımın çok iyi kontrol edilmesi ve bu konudaki ücretlerin de iyileştirilmesi gerektiği açıktır. %6'lık oranla "Kurum Bakımı"nın ve "Çocuğun ihtiyacına göre değişir" ifadesinin tespit edilmesi sonuçlar açısından ilginç bulunmuştur. Burada da "Kurum bakımı şart ise" ifadesi ile "Bir çocuk K.M.Ç. ise bütün hizmetler olmalı. Bir çocuğa birkaç uygulama birden yapılabilir" ifadeleri konuya açıklık getirmektedir. Ancak ne olursa olsun bir çocuğun en önemli ihtiyacının bir aile olduğu unutulmamalıdır. Koruyucu-önleyici tedbirler gerçekten çok önemli bir hizmettir. Bu hizmet sorunları sıfıra yakın tutmak için daha da önemsenmelidir. Ancak bizim çalışmamız sonucunda bu hizmet %3'lük oranla kurum bakımından bile sonra gelmiştir.

Tablo 2'nin (Koruyucu Aile Hizmetinin K.M.Ç.lerin Problemlerinin Çözümüne ve Buna Bağlı Olarak SHÇEK'in Gelişimine Etkisi) Açıklaması

Bu analizimiz sonucunda %33'lük bir oranla "Koruyucu aile hizmeti yaygınlaştırılmalıdır" ifadesine ulaşılmıştır. Yine %31'lik bir oranla "Koruyucu aile hizmetinin SHÇEK'in gelişiminde önemi büyüktür" ile %24'lük oranla "Koruyucu aile hizmeti K.M.Ç.lerin problemlerinin çözümünde son derece başarılıdır" ifadelerine ulaşılması bu hizmetin yaygınlaştırılması için çok önemli sebepler olarak saptanmıştır. %12'lik bir oranla "Koruyucu aile hizmeti K.M.Ç.lerin problemlerinin çözümünde kısmen etkilidir" görüşü de hizmetin yaygınlaştırılması için bir sebeptir. Görüşmecilerimizin bazılarına göre "En kötü aile, en iyi kurum bakımından iyidir". Ayrıca bir görüşmecimizin şu tespiti de konu hakkında son derece özetleyici bulunmuştur: "Koruyucu ailenin tam gelişmemiş bir hizmet modeli olması SHÇEK'in de tam olarak gelişmediğini gösterir". Yine görüşmecilerimizin "Sistem gelişirse çocuklar kurum ortamından kurtulup aile ortamına girmiş olacaklar. Sosyal Hizmetler de kurumlardan kurtulmuş olacaktır" ile "Bu hizmette toplum, çocuk ve SHÇEK kazanacaktır" şeklindeki ifadeleri de dikkate değer bulunmuştur.

Tablo 3'ün (Koruyucu Aile Uygulamasının Geçici Bir Önlem Olduğu ve K.M.Ç.lere Kalıcı Bir Çözüm Sunmadığı Şeklindeki Eleştirilerin Değerlendirilmesi) Açıklaması

Görüşmecilerimizin %56'sı koruyucu aile hizmetiyle ilgili eleştirilere katılmadıklarını dile getirmişlerdir. Yine eleştirilere katılmadıklarının ifadesi olarak "Gerçekten üzerinde durulması ve desteklenmesi gereken bir hizmettir", "Şu anda Türkiye'nin şartlarında bu hizmetin işlevsel hale gelmesinden başka çözüm yolu yok" şeklinde görüşler dile getirmişlerdir. Gerçekten de çocuk açısından bakacak olursak bu kalıcı bir çözümdür. Çocuğun bir aile modelini öğrenmesi önemlidir. Aynı çekinceler öz aile yanında bakımda da söz konusudur. Çalışmamızda %22'lik oranla "Eleştirilere kısmen katılıyorum" ve "Eleştirilere katılıyorum" ifadeleri belirtilmiştir. Kısmen katılıyorum görüşüne örnek olarak "Koruyucu aile-çocuk-öz aile arasındaki eş güdüm iyi sağlanırsa kalıcı bir çözüm olur. Yoksa kalıcı değil" ifadelerini verebiliriz. Yine eleştirilerin vakadan vakaya değiştiğini ve evlat edinme hizmetinin koruyucu aileye göre daha kalıcı

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

bir çözüm sunduğunu da söylenmiştir. Eleştirilere katılanlardan ise "Ben her çocuğun biyolojik ailesinde yetişmesini isterim. Bunun dışındaki şeyler bataklıkta sivrisinek avlamak gibidir" ifadesi dikkat çekici bulunmuştur.

Tablo 4'ün (Türkiye'de Koruyucu Aile Hizmetinin Daha Az Tercih Edilmesinin Nedenleri ve Bu Hizmetin Problemleri (1)) Açıklaması

Türkiye'de koruyucu aile hizmetinin daha az tercih edilmesinin nedenlerinin ve problemlerinin başında %28'lik oranla "Sosyal Hizmetlerden kaynaklanan sorunlar" ifadesine ulaşılmıştır. Bu yordanmış değişkene neden olan çıkarsama değişkenlerinin başında "Bu hizmetin yeterince tanıtılamamış olması ve bu nedenle özünün bilinmemesi" gelmektedir. Görüşmecilerimiz bu ifade üzerinde ısrarla durmuşlardır. Bu görüşe ek olarak "SHÇEK'in kampanyaları yeterli değil" ifadesi de sıklıkla vurgulanmıştır. Böylece kampanya yetersizliğinin hizmetin tanıtılmasında bir engel olduğu ve bu nedenle hizmetin yeterince anlaşılmadığını söyleyebiliriz. Yine "Uygulamanın Batı merkezli olması, meslek elemanı azlığı, hizmetin peşinden koşulmaması, araç sıkıntısı ve bürokratik engeller" gibi görüşler de bizi "Sosyal Hizmetlerden kaynaklanan sorunlar" başlığı ulaştırmıştır. Görüldüğü gibi bu değişkenimiz içinde birçok alt nedeni barındırmaktadır. Burada analizimiz sonucunda %3'lük oranla "SHÇEK'in kampanyaları yeterli" ifadesine de ulaşıldığını söylemek anlamlı ve konuyu tamamlayıcı olacaktır. Bu noktada "SHÇEK enerjisini verim alacağı noktalarda kullanıyor" görüşü dikkate değer görülmüştür. Ayrıca "Kampanyayla olacak bir şey değil. Eğitim lazım" görüşü de son derece anlamlı bulunmuştur.

Türkiye'de koruyucu aile hizmetinin daha az tercih edilmesinin nedenlerinin ve problemlerinin ikincisi olarak %16'lık oranla "Koruyucu aile olmak isteyen aile sayısı çok değil" ifadesine varılmıştır. Aslında bu ifadeyle ilk ifademiz arasında dolaylı bir bağlantı mevcuttur. Yani hizmetin yeterince tanıtılamamış olmasının koruyucu aile olmak isteyenlerin azlığına yol açtığını düşünebiliriz. Ayrıca %16'lık oran güçlü bir orandır ve bunun üzerinde durulması gerekir. Ailelerin koruyucu aile olmaya yanaşmamasının altında bir çok neden vardır ve bu nedenler koruyucu aile hizmetinin problemlerini oluşturmaktadır. Bu analizimiz altında saydığımız tüm değişkenlerimizin Türkiye'de ailelerin ya da kişilerin koruyucu aile olmak konusunda istekli olmamasına birer neden olduğunu söyleyebiliriz.

Üçüncü olarak %11'lik oranla "Türk aile yapısı bu konuda bir engel" ifadesine ulaşılmıştır. Bu konu önemlidir. Türk aile yapısının koruyucu aile olmaya tam anlamıyla engel olduğunu söylemek büyük bir hata olur. Ancak görüşmecilerimiz bu konuyla ilgili olarak "Türk aile yapısında duygusal bağlılık çok güçlü" olduğuna ve bunun bir engel olduğuna dikkat çekmektedirler. Biz burada Türk ailesinin çocuğu tamamen sahiplenmek istediğini söyleyebiliriz. Hatta buradan analizimiz sonucunda %8'lik oranla ulaştığımız "Ailelerin çocuğu nüfuslarına geçirme isteği" ifadesinin bu konuyla ilgili olarak dikkat çekici olduğunu belirtebiliriz. Görüşmecilerimiz "Ailelerin çocuğun elinden alınması endişesi" yaşadığını bununsa hizmetin işlevselliğine engel olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Türk ailesinde giderek çocuk nüfusunun azaldığı ve bu durumun da aileye bir başka çocuk alınıp bakılması olayını güçleştirdiği vurgulanmıştır. "Aile risk almak istemiyor" görüşü de dikkate değer bulunmuştur. Yine burada %5'lik oranla ulaştığımız "Koruyucu ailelerin öz aile korkusu" ifadesini vermek tamamlayıcı olacaktır. Görüşmecilerimiz koruyucu ailelerin, öz ailenin gelip de çocuğu geri almasından korktuğunu, bununsa hizmetin önünde güçlü bir engel olduğunu dile

getirmişlerdir. Hatta bir görüşmecimizin bu konuyla ilgili olarak "Kurumdaki çocukların koruyucu aile yanına verilirken tekrardan öz ailesi yanına dönme ihtimalinin kaldırılması gerekir" şeklindeki görüşü de dikkat çekici bulunmuştur. Ayrıca yaşça büyük çocukların koruyucu aileye gitmek istemedikleri, kendi ailelerine dönmek istedikleri de belirtilmiştir. Hizmetle ilgili olarak öz ailelerin sorun çıkardığı da saptanmıştır. Bu nedenle özellikle Kocaeli'nde bu hizmet için öz aileden izin almak istendiği de ortaya çıkmıştır. Gerçekten de koruyucu ailelerin hemen hemen tamamında "öz aile korkusu" yaşanmaktadır. Yine analizimiz sonucunda %6,5'luk oranla "Türk aile yapısı bu konuda bir engel değil" ifadesine de ulaşılmıştır. Türk aile yapısı engel değil diyenler "Ailelerin soyadlarını önemsediğini" vurgulamaktadırlar. Yine "Aile yapımızın evlat edinmede daha bir engel olması gerekirdi" ve "Özellikle çok uygun, çok müsait" görüşleri de dikkate değer bulunmuştur. Ayrıca "Türk insanı geleneksel olarak yardıma muhtaç bir çocuğa bakmak ister" görüşü de anlamlı görülmüştür. Biz de Türk aile yapısının bu hizmetin uygulanmasında tamamen bir engel olarak görülmesinin büyük hatalara neden olabileceğini düşünmekteyiz.

Analizimiz sonucunda %6,5'luk oranla "Ülkemizde koruyucu aile hizmetinde profesyonelliğin değil gönüllüğün esas olması" ifadesine ulaşılmıştır. Bu da ülkemizde koruyucu aile hizmetinin aha az tercih edilmesinin nedenlerinden ve de bu hizmetin problemlerinden birisidir. Bu ifadenin altında "Maddi desteğin teşvik edici olmaması" görüşü dikkate değer bulunmuştur. Hizmetin duygusal olarak yürütüldüğü vurgulanmıştır. Ayrıca bu hizmette profesyonel olabilmenin bizde zor olduğu da dile getirilmiştir. Burada eğitimsizliğin de önemli bir problem olarak dile getirildiğini söyleyebiliriz. "Aileler çocukla ilgili olarak eğitimden geçirilmeli" görüşü bu noktada son derece anlamlı bulunmuştur.

Analizimizde yine %6,5'luk oranla "Türk halkının sosyo-kültürel ve ekonomik yapısının koruyucu aile olmaya müsait olmaması" ifadesine varılmıştır. Burada bu hizmette "Dini faktörün de etkisi olabilir" görüşü dile getirilmiştir. Buradan kasıt mahremiyet anlayışıdır. Ancak koruyucu aile hizmetinde çocuk da öz aile de bu hizmetin farkında olurlarsa böyle bir yanlış anlama ihtimali de ortadan kalkacaktır. "Yabancı çocuğun aileye sokulması endişesi" de dile getirilmiştir. Ayrıca ailelerin devlet adına çocuğa bakıp para kazanmayı hoş karşılamadığı da belirtilmiştir. Ancak bu her aile için geçerli olmayacaktır. Yine bir görüşmecimizin "Biz aile yapısı olarak da kültürel olarak da kesinlikle bu hizmete hazır değiliz" görüşü dikkat çekici bulunmuştur.

%2,5'luk oranla ise hizmetin yaygınlaşmamasına bir neden olarak "Evlat edinmeye basamak olarak kullanılması" ifadesine ulaşılmıştır. Bu ifadenin altında "Koruyucu aileler de evlat edinmek istiyor" görüşü yatmaktadır. Gerçekten de teorik de koruyucu aile hizmeti ile evlat edinme hizmeti ayrılsa da pratikte ayırmak zor olmaktadır. Bunu hizmetin yeterince tanıtılamadığına ya da ailelerin çocuğu nüfuslarına geçirme isteklerinin güçlü olmasına bağlayabiliriz.

%2'lik oranla "Zengin ailelerin çocuğu besleme olarak almak istemeleri" ifadesine ulaşılmıştır. Burada deprem zamanında zengin ailelerin çocuğu besleme olarak almak istediği belirtilmiştir. Ayrıca "Yaş ortalaması yüksek aileler hizmetçi arıyorlar. Bunlar genel olarak 13-14 yaşındaki kız çocuklarını istiyorlar" ifadesi de önemli bulunmuştur. Besleme kültürümüzün olduğu bir gerçektir. Ancak bunu genele uyarlamak yanlış olacaktır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

%3'lük oranla "SHÇEK bu konuda titiz davranıyor" ifadesine varılmıştır. "Koruyucu ailelerin ekonomik anlamda da eğitim anlamında da üst düzeyde olmasını istiyoruz" görüşü dile getirilmiştir. Yani koruyucu aile seçiminde kriterlerin fazla olduğu dile getirilmiştir.

%2'lik oranla "Hizmetin süresinin belirsizliği" ifadesine ulaşılmıştır. Ailelerin çocuğa ya da çocuklara ne kadar süreyle bakacakları konusu belirsizdir. Ancak hizmetin özünde de kesin bir süre tanımı yoktur. Profesyonel anlamda koruyucu aile hizmeti çocuğun öz ailesinin durumu iyileşip, çocuk öz ailesinin yanına dönene kadar sürmektedir. Tabi bu sürecin tek bir ailede geçip geçmeyeceği de net değildir. Hizmetin bu yönünün onun gelişmesindeki bir engel olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca "Koruyucu ailelik evlat edinmeye göre çok uzun bir süreç" görüşü de bu konu da dikkat çekici bulunmuştur. Gerçekten de koruyucu ailede çocuk reşit oluncaya kadar aile gözetim altındadır. Evlat edinmede ise bir yıl sonra aileyle fazla ilgilenmeye gerek kalmamaktadır.

Bu analizimiz sonucunda Türkiye'de koruyucu aile hizmeti'nin daha az tercih edilmesinin nedenlerinin ve problemlerinin hepsinin birbirleriyle gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak ilişkili olduğu görülmüştür. Her bir nedeni ve problemi birbirinden bağımsız olarak ele almak imkansızdır.

Bu analiz tablomuzu oluşturmamıza neden olan soru aynı şekliyle koruyucu ailelere de sorulmuştur. Bu görüşmelerden elde ettiğimiz veriler ise bir sonraki tablomuzda analiz edilmiştir.

Tablo 5'in (Türkiye'de Koruyucu Aile Hizmetinin Daha Az Tercih Edilmesinin Nedenleri ve Bu Hizmetin Problemleri (2)) Açıklaması

Koruyucu ailelerle yaptığımız görüşmelerin sonucunda, Türkiye'de koruyucu aile hizmetinin daha az tercih edilmesinin nedenlerinin ve problemlerinin başında %37'lik oranla "Reklam ve tanıtım yok" ifadesine ulaşılmıştır. Bu ifade özünde "SHÇEK'in kampanyaları yeterli değil" şeklindeki görüşü barındırmaktadır. Ayrıca içeriğinde "Ben hiçbir kampanyasını görmedim", "Çok da aileleri çekici ve rahatlatıcı kampanyalar yapılmıyor. Her başvuruya titizlikle cevap vermiyorlar. Hassasiyet yok", "Sosyal Hizmetler bunu hiç iyi anlatamıyor. Biz de bilmeden gelmiştik" şeklindeki görüşler bulunmaktadır. Ayrıca bir ailenin bu konuyla ilgili olarak "İnsanlar da öğrenmek istemiyorlar. İsteseler öğrenirler" şeklindeki görüşü oldukça dikkat çekici bulunmuştur.

Bu analizimizde %21'lik oranla da "Tutucu bir kesime sahibiz" ifadesine ulaşılmıştır. Bu yordanmış değişkene bizi götüren çıkarsama değişkenlerinin başında "Çevre sıcak bakmıyor", "Dini bakış açısı bir engel", "Toplumsal baskı ve toplumsal bilinç eksikliği bir engel", "İnsan sevgisi eksikliği" ve "İnsanımız bencilce yaşıyor" şeklindeki görüşler gelmektedir. Yine burada ailelerin "Bir şey ortaya çıkarsa yuvaya ilgi oluyor", "Çocuğun annesi-babası hırsızsa gibilerinden çevre sıcak bakmıyor", "Daha çok dini kavramları bilmediğimiz için" şeklindeki görüşler oldukça dikkat çekici ve anlamlı bulunmuştur.

Analizimiz sonucunda %15,5'lik oranla da "Türk aile yapısı bu konuda bir engel" ifadesine ulaşılmıştır. Bu ifadenin altında ise "Çoğunluğun çok sayıda çocuk sahibi olması", "Öz aile çocukları çocuğu dışlayabiliyor" şeklindeki görüşler bulunmaktadır. Analizimizde bu ifadeye zıt bir görüş olarak %12'lik oranla "Türk aile yapısı bu konuda bir engel değil" ifadesine varılmıştır. Bunun içeriğinde ise özel olarak "Koruyucu aile hizmeti için Türk aile yapısı daha da elverişli. Genel olarak Türk kadını fazlaca anaç ve özverilidir" şeklindeki görüş yatmaktadır. Burada bir ailenin "Bence değil; ama çoğunluk engel olduğunu söylüyor" şeklindeki görüşü dikkat çekici bulunmuştur.

Yine analizimizde %10,5'lik oranla "Hizmetin yükümlülükleri ağır" ifadesine ulaşılmıştır. Bu yordanmış değişkenin içeriğinde ise "Her şey için izin gerekiyor","Çocuğun geri alınma riski aileleri korkutuyor", "İnsanlar sorumluluk almak istemiyor" şeklindeki görüşler bulunmaktadır.

Analizimizde %2'lik oranlarla "Maddi imkansızlık" ve "Bilemiyorum" ifadelerine ulaşılmıştır.

Bu makalede tablolarını veremediğimiz; ancak konu açısından önemli olan bulgular da vardır. Bunlara kısaca değinmek yerinde olacaktır. Çalışmamızda %19'luk oranla koruyucu ailelere yapılan takiplerin "yeterli düzeyde olmadığı" tespit edilmiştir. %22'lik oranla "Koruyucu Aile Hizmeti kurum bakımından üstündür" sonucuna ulaşılmıştır. Görüşmecilerimiz tarafından %40,5 oranında hizmetin zayıf yönlerinin, %59,5 oranında da hizmetin güçlü yönlerinin vurgulandığı ortaya çıkmıştır. Çalışmamızda Koruyucu Aile Hizmeti'nin önemli bir birimi olan öz aileye herhangi bir sağaltım çalışmasının yapılıp yapılmadığı konusunda %58,3'lük oranla "Özel olarak bir çalışma yapılmıyor" ifadesine ulaşılmıştır. Çalışmamızda %46 oranında koruyucu aile olma konusunda "Akrabalardan talep yok" ifadesine, %41,5'lik oranda ise "Akrabalar koruyucu aile olmamalı", %12,5'lik oranda da "Akrabaların koruyucu aile olmalarına olumlu bakıyorum" ifadelerine ulaşılmıştır. Koruyucu ailelerin nasıl bu hizmeti vermeye başladıklarıyla ilgili olarak %58'lik gibi yüksek bir oranla "Önce gönüllü aile, sonra koruyucu aile oldum" ifadesine ulaşılmıştır. Koruyucu ailelerin neden koruyucu aile olduklarına ilişkin olarak da elde ettiğimiz verilerden topladığımız bilgiler doğrultusunda %67'lik oranla "Bir çocuğa bakmak ve destek olmak için" ifadesine varılmıştır. Çalışmamızda koruyucu ailelerin korunmaya muhtaç çocuklarıyla anlaşma düzeyleri ölçülmüş ve bunun sonucunda %37,5'lik oranla "Çocukla beraber yaşamaktan çok mutluyum" ifadesine varılmıştır. Koruyucu ailelerden bu hizmeti değerlendirmeleri istendiğinde ise; %43 oranında "Çok güzel, iyi ve faydalı bir hizmet" ifadesine ulaşılmıştır.

SONUÇ

Verilere göre Ülkemizde yaklaşık 20.000 çocuk kışla tipi kurumlarda yetiştirilmeye çalışılmakta ve bu çocukların sadece %4'ü koruyucu aile hizmetinden yararlanmaktadır. Gelişmiş Batı toplumlarında ise korunmaya muhtaç çocuk'ların %75'i koruyucu aileler yanında bakılmaktadır (Üstüner ve diğ., 2004: 131; İçağasıoğlu, 2001: 155). Yıl 2007, Ülkemizde bu hizmetin uygulanmaya başlanmasından beri yaklaşık (1961'i esas alırsak) 46 sene geçmiştir. Sonuç ise istatistiksel olarak yüzde hesaplarına vurulamayacak kadar küçük bir artışın (%4) yaşanmış olmasıdır. Üstelik bu çocukların nerdeyse %55'i gerekli ortam ve destek sağlandığında öz ailelerinin yanına dönebilecek koşullara sahiptir. Ülkemizdeki sorunun ekonomik olduğunu söylemek ise bu durumda çok zordur. Çünkü çocukların kurumlarda bakılması çok daha masraflıdır. O halde sorun nedir? Çocuklar neden hala daha her türlü gelişimleri açısından bir çok riski içinde barındıran kurum bakımı modeliyle büyütülmektedir? Yine bu çocuklar niçin öz ailelerinin yanına ya da bu hemen mümkün değilse öz ailesinin koşuları iyileşene kadar

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

koruyucu ailelerin yanına yerleştirilememektedir? Aslında sonuçlar halk ile SHÇEK arasında olması gerekli kuvvetli bağın zayıf olduğunu göstermektedir. SHÇEK her fırsatta toplumsal bir paylaşımı hedeflediğini vurgulamaktadır; fakat sonuç ortadadır. Ülkemizde çocuk koruma sisteminin, çocuk refahı alanının ilkelerini göz önünde tutularak çeşitli kuruluşlarca (farklı bakış açılarının ve çözüm önerilerinin olması için) değerlendirme altına alınması bir zorunluluk haline gelmiştir. Konuyla ilgili olarak yüzyılımıza yakışır bir sosyal devlet anlayışıyla hareket edilmesi gerekir. Kamu, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları birlikte hareket etmelidir. Gerekli seminerler, konferanslar, televizyon ve radyo programları, internet ve çağın tüm iletişim araçları kullanılarak konu halka duyurulmalı ve özellikle koruyucu aile hizmeti tanıtılmalıdır. Korunmaya muhtaç çocuklarımızın sorunlarına ancak bu şekilde çözüm yolu bulabiliriz. Gelecek hepimizin geleceği, problem de hepimizin problemidir ve ancak hep birlikte bir çözüm yakalayabiliriz.

21. yüzyılda teknoloji hızla gelişmekte ve buna bağlı olarak da dünya hızla değişmektedir. Bu hızlı değişim toplumsal yaşantı da yeni yapılanmaları zorunlu kılmaktadır. Giderek küreselleşen dünyamızda her türlü problem, hızla bir virüs gibi yayılmaktadır. Bundan en büyük payı da problemleri çıkarmada hiçbir etkisi olmayan çocuklar almaktadır. Gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun hemen hemen bütün toplumlarda korunmaya muhtaç çocuk olgusu var olmuştur. Sorunlardaki tüm ibreler korunmaya muhtaç çocuklara yönelmektedir. Tüm dünyada öz ailesi yanında bakılamayan çocukların korunup, yetiştirilmesi konusu toplum adına devletin bir görevi olarak görülmüştür. Devlet bu görevi sosyal devlet olma adına yasalarla, bu yasalardan yola çıkarak yönetmeliklerle ve bu yönetmeliklerin uygulandığı hizmetlerle yerine getirmektedir. Türkiye'nin çocuk karnesi ise, güç koşullar altındaki çocukları konusunda zayıflarla doludur. Böyle bir konuda soyut yaklaşımlarla başarıya ulaşılamayacağı artık ortadadır.

Ülkemizde koruyucu aile hizmetiyle ilgili alınması gereken çok yol vardır. Bunları öneriler şeklinde şu şekilde özetleyebiliriz:

- Çocukların gerçekten yasaca korumaya muhtaç durumda olup olmadıklarının daha net ayrıştırılması için ülkemizde "korunmaya muhtaç çocuk" tanımının yeniden yapılmalı ve bu tanım daraltılmalı.
- Çocukların korunmaya muhtaçlığını engellemek üzere, öncelikle aile düzeyinde koruyucu-önleyici önlemler alınmasına ağırlık verilmeli. Bu nedenle özellikle sosyo-ekonomik olarak alt kesimin yer aldığı yerleşim birimlerinde aile danışma merkezleri ve toplum merkezleri hızla yaygınlaştırılmalı. Böylece risk gruplarının tespit edilmesine yönelik çalışmalar yapılmalı ve ailelerin kendi ayakları üzerinde durabilmelerine önem verilmeli.
- Çocuk refahı alanında belirleyici ve çağın gereklerine ayak uydurabilecek sosyal hizmet politikaları geliştirilmeli. Bu politikaların uygulanması için de 4'er yıllık planlar ve bunların iki yılda bir denetlemesi yapılmalı. Planlamaların ve denetlemelerin siyasi değişimlerden bağımsız olarak, aksatılmadan yürütülmesi sağlanmalı.
- Planlamalarda ve denetlemelerde kamu, yerel yönetim, S.T.K.lar ve üniversitelerle işbirliği yapılmalı.
- Sosyal hizmet uygulamalarının verimliliğinin artırılması için ekip ve ekipman sıkıntısı giderilmeli.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

- Evlat edinme hizmetiyle ilgili hukuki sorunların ve prosedür sıkıntısının çözülmesi için yeni düzenlemelere gidilmeli.
- Öz aileyi iyileştirici tedbirler alınmalı ve ailenin K.M.Ç. üretmesi en aza indirgenmeli. Bu çalışmalara ağırlık verilmeli.
- A.N.Y. ile öz aile yanında bakım olanakları geliştirilmeli.
- Öz ailesinin yanında kalması bir süre için mümkün olmayan çocukların desteklenerek öncelikle akrabalarının yanında bakılmaları sağlanmalı, sonrasında ise ailesine geri döndürülmesi çalışmaları yapılmalı. Bu durumda çocukların koruma kararı olmadan bakımlarının sağlanması mümkün olabilir.
- Çocuğun öz ailesine dönüşü hiçbir şekilde mümkün değilse, öncelikle evlat edinme hizmetinden sonrasında ise koruyucu aile hizmetinden faydalandırılmasına özen gösterilmeli.
- İstismar olayı dışında en son çarenin kurum bakımı olmasına yönelik çalışmalar yapılmalı ve bu doğrultuda kurumlara çocuk alımında titiz davranılmalı.
- Yuva ve yurtlar da ev tipi ortamlara dönüştürülmeli.
- Ülkemizde medyanın ailelere ve çocuklara yaklaşımı gözden geçirilmeli ve gerekli düzenlemeler yapılmalı. Ailelerin ve çocukların örtük istismarına son verilmeli.
- Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ülkemizde gerçek manada işlevsel olmasına çalışılmalı. Bu nedenle çocuk refahı alanıyla ilgili olarak Ç.H.S.ye sadık kalınarak yerel politikaların üretilmeli.
- Koruyucu aile hizmetine daha çok değer verilmeli. Bu hizmet, çocuk bakım modellerinde bir numaralı amacımız ve de tercihimiz olmalı.
- Koruyucu Aile Yönetmeliği yetersiz olduğundan bu yönetmelikte değişiklikler yapılmalı ve koruyucu aile hizmeti netleştirilmeli.
- Hizmetin il müdürlüklerinden değil de kuruluşlardan yürütülmesi sağlanmalı.
- Toplumsal yapımızda koruyucu aile olma kültürü geliştirilmeli.
- Koruyucu aile hizmetinin toplumumuzda yaygınlaşması için, hizmeti tanıtmak ve kamuya maletmek amacıyla, tanıtım ve bilinçlendirme kampanyaları başlatılmalı. Hazırlanan kampanyalar tüm basın yayın organları ve dijital platformlar kullanılarak halka duyurulmalı. Hizmet teşvik edilmeli.
- Koruyucu aile hizmetiyle ilgili olarak SHÇEK görevlileri hizmet içi eğitimden geçirilmeli.
- Koruyucu ailelere yapılan ödemeler iyileştirilmeli, hizmetin maddi olanaklar açısından destelenmeli ve güçlendirilmeli.
- Bir uzman hem koruyucu aile hizmetine hem de evlat edinme hizmetine bakmamalı. Sosyal hizmet alanında branşlaşmaya gidilmeli.
- İllerde özel olarak koruyucu aile hizmet birimleri oluşturulmalı, en az 3-5 uzman bu konuyla ilgilenmeli ve profesyonel koruyucu aileler yetiştirilmeli.
- Koruyucu aileler çocukları öz aileleriyle buralarda bir psikolog eşliğinde görüştürmeli. Ayrıca bu birimlerde öz aileye dönük iyileştirme çalışmaları yapılmalı.
- Uzmanların koruyucu aile hizmetinde tam zamanlı olarak çalışmaları sağlanmalı. Ancak bu şekilde nitelik ve nicelik olarak daha olumlu sonuçlar elde edilebilir.
- Tüm koruyucu aileler ve koruyucu aile olmak isteyenler gerek hizmetin özü, içeriği ve anlamıyla ilgili olarak gerekse çocuk gelişimi ve psikolojisiyle ilgili olarak eğitimden geçirilmeli.

- Direkt olarak hiçbir aile koruyucu aile yapılmamalı. Bu nedenle koruyucu ailelerin ve bakımları altına alacakları çocukların birlikte yaşamaya başlamadan önce sıklıkla bir araya getirilmesi ve birbirlerine alışmalarının sağlanması çok önemlidir. Böylece her iki tarafından birbirlerine uyum sağlamaları ve güven beslemeleri daha kolay olacaktır. Bunun için de en uygun çalışma gönüllü aileliktir.
- Hizmet aileler açısından kolaylaştırılmalı.
- Günümüz şartlarında, öz ailesiyle iletişimi iyi olan sık sık ziyaret edilen çocuklar koruyucu aile yanına verilmemeli. Zaten böyle çocukların kendileri de koruyucu aile yanına gitmek istememektedirler. Ziyaretçisi ya hiç olmayan ya da çok az çocuk koruyucu aile yanına verilmeli.
- Koruyucu aile yanına verilebilecek çocukların fiziksel, bilişsel, ruhsal ve sosyal sağlıkları düzenli aralıklarla incelenmeli ve kontrol altında tutulmalı.
- 3 yaşından küçük evlat edindirilmeye uygun olan çocuklar koruyucu aileye verilmemeli. Ancak 3 yaşından küçük olup da evlat edindirilemeyen ya da daha sonraları evlat edindirilmeye müsait olacak çocuklar koruyucu aileye verilmeli. Yine 3 yaşından büyük, evlat edinilme şansını yitirmiş; ama evlat edinilmeye müsait olan çocuklar da koruyucu aile yanına verilebilmeli.
- Çocuk çok fazla koruyucu aile değiştirmemeli.
- Çocukla koruyucu ailesinin iletişimi hiçbir zaman için koparılmamalı, aileler rahatlatılmalı.
- Hizmette sürekli psikolog desteği olmalı.
- Sosyal hizmet uzmanı uygun görmediği durumlarda çocuğu öz ailesiyle görüştürmeme kararını alabilmeli.
- Müsait olan durumlarda, belli bir süreden sonra koruyucu aileye evlat edinme şansı verilmeli.
- Koruyucu aile hizmetiyle ilgili vakıf ve dernek çalışmaları her ile yaygınlaştırılmalı.
- Sosyal hizmetler koruyucu ailelik ile ilgili sağlık hizmeti yardımlarını ilçelere de ulaştırmalı.
- Koruyucu aile hizmetinin devamlılığını sağlamak için hizmetteki risk faktörlerinin tespit edilebilmesi ve bunlara karşı önlem alınabilmesi için bilimsel bilgilerin üretilmeli. Bu nedenle koruyucu aile bakımıyla ilgili veriler düzenli olarak toplanmalı, analiz edilmeli ve sorunlara çözüm önerileri getirilmeli.
- SHÇEK çalışanlarında tükenmişliği önlemek amacıyla, başarıyı ve hizmet kalitesini geliştirecek, iş doyumunu artıracak parasal ve manevi ödüllendirme ve destek kurum idaresince yapılmalı.
- Üniversite öğrencileri sosyal hizmetler alanında zorunlu olarak en az yarım dönemlik stajlar yapmalı.
- Kurum bakımına alternatif modellerin geliştirilmesine ve uygulanmasına hız verilmeli. Çocuklarımızın haklarını korumak için herkesin çalışması gereklidir. Konu kamu, yerel yönetimler, üniversiteler, barolar ve sivil toplum kuruluşlarının ortaklığında çözümlenmelidir. Gerekli düzenlemeler yapılmadan hizmetin işletilmeye çalışılması yarar yerine zarar getirebilir.

Gelinen noktada anlaşılmıştır ki en önemli kaynak "insan kaynağı"dır. Kalkınmada ilk ve sürekli adımlar insan kaynaklarının yetiştirilmesi yaklaşımına dayanmaktadır. Bu nedenle sosyal yapıdaki tüm değişmeler ve gelişmeler çocuk refahı alanındaki politika ve uygulamaları yeni yapılanmalara doğru götürmektedir. Bu alanda önemli olan, çağın

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

şartlarına uygun, toplumumuzu en güvenilir adımlarla geleceğe taşıyabilecek, ihtiyaçlara cevap verici, geleceğe hazırlayıcı ve yapıcı sosyal politikaların hazırlanması ve bu politikaların bir an önce yürürlüğe konulmasıdır. Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın bilinçli, sorumluluk ve özgüven sahibi, nitelikli bireyler olarak yetişmesi insan kaynağımızın kalitesi açısından çok önemlidir. Ekonomik ve toplumsal kalkınmamız içerisinde demokratik toplum bilincinin ve buna bağlı olarak da demokratik toplum yaşamının geliştirilmesi bir zorunluluktur.

KAYNAKÇA

T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (1993), "Koruyucu Aile Yönetmeliği", (30 Aralık 2006 Tarihli son değişiklikleriyle beraber), http://www.shcek.gov.tr/Kurumsal_Bilgi/Mevzuat/Yonetmelikler/Koruyucu_Aile.asp, 28.05.07

T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (1983), "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu", (21 Mart 2007 Tarihli son değişiklikleriyle beraber), http://www.shcek.gov.tr/Kurumsal_Bilgi/Mevzuat/Kanunlar/2828.asp,

T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (2007), "Koruyucu Aile Hizmetleri", http://www.shcek.gov.tr/Hizmetler/Cocuk/Koruyucu_Aile_Hizmetleri.asp, 08.03.07

G. KOŞAR, Nesrin (1992), *Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı,* 2. Baskı, Ankara.

NAZİK, M.Hamil (1998), *Çocuksuz Ailelerin Evlat Edinme ve Koruyucu Aile Hakkındaki Görüşleri,* Basılmamış Ev İdaresi ve Aile Ekonomisi Programı Bilim Uzmanlığı Tezi, T.C. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

İÇAĞASIOĞLU, Arzu (2001), "Koruyucu Aile Hizmetinin Toplam Kalite Yönetimi Açısından Değerlendirilmesi", Editörler: KARATAŞ, K. ve Ç. Arıkan, *İnsani Gelişme ve Sosyal Hizmet: Prof. Dr. Nesrin Koşar'a Armağan,* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 009, s. 148-160, Ankara.

ARNAZ, Zuhal (1994) "Korunmaya Muhtaç Çocukların Bakım Yöntemlerine İlişkin Model Arayışı: Çocuk Evleri Projesi", 4. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı, *2000'li Yıllara Doğru Sosyal Devletin Gerçekleştirilmesinde Sosyal Hizmetlerin Yeri ve Önemi,* Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayın No:3, s. 154-160, Ankara.

ÜSTÜNER, S., E. Neşe ve Z. Şimşek (2004), "Koruyucu Aile Bakımı Altındaki Çocukların Davranış ve Duygusal Sorunları", *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi,* 13.03.05, s.130-140, Ankara

Prof. Dr. Vahit TÜRK: Fatma Kahraman'a "Koruyucu Aile Hizmetleri ve Çocuk Refahı" konulu sunumu için teşekkür ederiz.

Bildirilerin Tartışılması

Soru: Cengiz ÖZBESLER: (Fatma Kahraman'a) Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü öğretim üyesi; hakikaten çok konuşulması gereken ve belli standartların oluşturulması gereken bir hizmet türü diye düşünüyorum. Ben şunu merak ediyorum; sizin çalıştığınız ailelerde çocukların aile yanına yerleştirildiği aşamadan itibaren ilk birkaç ay içinde ciddi uyum problemleri yaşanıyor. Şunu öğrenmek istiyorum; acaba araştırma yaptığınız bölgede de böyle sorunlar yaşanıyor mu? Teşekkür ederim.

Cevap: Şöyle sorunlar yaşamışlar çocuklar: Mesela çocuklardaki davranış bozuklukları hat safhada. Özellikle ilk 6 ay içerisinde gerçekleşiyor bu bozulmalar. Ben de Kocaeli SHÇEK de sosyolog olarak çalışıyorum. Çalıştığım alan itibariyle tanıdığım uzmanlar gerçekten birer psikiyatrist konumundalar. Konuya o kadar hakimler ki aile hakkında bir pedagogdan öğrendiklerimle uzmanların bana öğrettikleri aynı şeylerdi. Mesela bir çocuk kaldığı ailenin iş yerindeki bilgisayarın klavyesini parçalamıştı ilk geldiğinde ve şu anda o çocuk bambaşka biri; ailenin yanına yerleştirildikten ilk 6 ay sonra çocuğu gelip gördüğünüzde tamamen değişmiş olduğunu fark ediyorsunuz ve diyorsunuz ki bu kadar mı gözle görülür.

Çocuklar sevgilerini aile üyelerine karşı sürekli dokunarak gösterme ihtiyacı duyuyorlar. Çünkü bebeklik dönemlerinde çocuk o hisleri alamadığı için bu sevgi gösterisi davranışı kendisini daha ileriki dönemde gösteriyor ve aile bu davranışa alışmış gibi görünüyor. Bu konuda özürlü çocukları sahiplenmiş ailelerde vardı, bir aile şunu söyledi: (Adapazarılı gazeteci bir bayan) "şu ana dek farklı hobilerle uğraştım ancak bu durum çok daha farklı, şu anda gerçekten çok iyi br şey yaptığıma inanıyorum: İnsan yetiştiriyorum ve herkes bunu yapmalı diye düşünüyorum" şeklinde ifade etti.

Cengiz ÖZBESLER: Çok doğru bir tespit. Sıklıkla gördüğümüz bu hizmet bölümünde çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilmelerini takip eden 3-4 ay içinde pek çok defa karşılaşılan davranış sorunları oluyor. Bu sorunu çözümündeki mantığı ebeveynler anladığında adapte sorunu daha kolay çözülebiliyor. Peki anlamalarındaki mantık nedir? Bu çocuklar neden uyum sorunu yaşıyorlar? Çocuk öz ailesinden farklı bir aileye geldiğinde özellikle daha önceden kurumda kalmışsa geldiği ortamın kendisi açısından ne kadar güvenli olduğunu test ediyor bir anlamda. Yani çocuk "ben bu evde ne yaparsam yapayım aile beni kabullenmeye devam edecek mi, beni burada tutacak mı yoksa bir gün tekrar kuruma mı döneceğim?" kaygısını taşımaktadır. Çocuklar bu kaygıyı aştıktan sonra ancak daha kolay uyum sağlayabiliyorlar. Ancak bazen çocukta bir özürlülük durumu varsa süreç içinde ailenin beklentileri dışında birtakım sorunlar ortaya çıkabiliyor. Yani çocuğun büyüyüp gelişmesi, okula başlamasıyla ilgili sorunlar oluyor bunlar. Bu nedenle aile çocuğu reddedebiliyor. İşte bu şekilde olmaması için bu konunun ailelerle sürecin başında konuşulması lazım ve buna bağlı olarak koruyucu ailelerin bu konuya eğilmeleri gerekiyor. Ayrıca yapılacak programda ailelerle nasıl çalışmamız gerektiği konusunda tartışmamız gerektiği kanısındayım.

Fatma Kahraman: Çalışmam sırasında şunu fark ettim. Çocuklar kurum ortamından çıkartılıp aileleri yanına yerleştirildiklerinde çocuklarda birtakım eklemsel bozukluklar ortaya çıkıyor, özellikle yürüme şeklinde ortaya çıkıyor bu bozukluklar.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Çünkü kurum bakımı ortamı 0-6 yaş grubu için dar bir alandır. Bu kurumlarda çocuklar zamanlarını bir odada bir dairede ya da bir binada geçirdikleri için geniş bir alana çıktıklarında eklem bozuklukları, yürüme bozuklukları gibi problemler ortaya çıkabiliyor. Ayrıca bunun yanında çocuklarda yeme bozuklukları da görülmüştür. Ancak zaman içerisinde bu problemler aşılmıştır.

Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Bilim Dalı **Doç. Dr. Zeynep Şimşek** (SHU). –Sadece bilgi vermek için söz aldım. Ben aynı zamanda koruyucu aile-evlat edindirme derneği genel sekreteriyim:
Koruyucu ailelerle ilgili 2005-2006 yıllarında Türkiye genelinde yürüttüğümüz araştırma bitti ve elde ettiğimiz sonuca göre de eğitim modülü şu anda bitmek üzere. Çünkü orada da aynı bulgu, aileleri eğitimden geçirmeden çocukları verdiğimiz için sorun çıkıyor. 34 ailede test ettik ve eğitimden geçirdiğimiz bu 34 aileden hiç biri çocuğu geri vermedi ve sorunlarla çok iyi bir şekilde baş ettiler.

Fatma Kahraman: Çocuğun koruyucu aileye verilip kuruma tekrar geri verilmesi ikinci bir terk edilmişliktir ve bu durum çocuklarda onarılamayan hasarlara yol açabilir. Bunlar daha çok ruhsal hasarlardır.

Fatih Şahin'e yöneltilen sorular:

Cengiz ÖZBESLER:(Bu konuda katkıda bulunmak istiyorum). Vaka yöneticisi rolüyle çalışan sosyal hizmet uzmanlarının somut bir örneğini vereceğim: Hastane ortamında üroloji servisinde yatan bir çocuk (14 yaşında). Kimseyle konuşmuyor. Depresif bir hali var (tedavisinin bir tek çözümü var: Protez takmak). Hastalığı iki üç ay önce geçirdiği trafik kazası sonrasında ortaya çıkmış. Üroloji servisinde yatırılmasının sebebi ise kazada idrar yollarındaki ezilme ile ilgili. Ancak sağ bacağının bel hizasından ampute bir hastaydı. (Ergenlik döneminde fiziksel görünüm önemlidir. Çocuklarda bu görünüm güzelliği ön plana çıkar). Ben bu çocuğu serviste ilk gördüğümde şöyle bir baktım. Doktoruyla çocuğun tedavi süreci ile ilgili konuştum. Protez takılıp takılmayacağını sordum. Doktor da öyle bir şey düşünmediklerini sadece tıkanık kanalların açılıp hastayı taburcu edeceklerini belirtti. Çocuğun ailesinin yeşil kartı bulunuyordu ve yoksul bir aile olduklarından sosyal güvenceleri yoktu. Çocuk hastanede 3 ay kaldı ve ilk dönemlerde çocuğun anne babası çocuklarını görmek için yanına gelemiyorlardı. (Aile Konya'nın bir ilçesinde ikamet ediyordu ve hastane Ankara'daydı). Ben bu hastayla çalışmaya karar verdim. Öncelikle çocuğun depresif durumunun ele alınası gerekiyordu. Servis doktoruna çocuk ruh sağlığı bölümünden konstansyon istenmesi yönünde öneride bulundum. Asıl önemli olan çocuğa protez teminiydi. İlçenin kaymakamlığı ile görüştüm ve durumu anlattım o da bana nasıl bir protez gerektiğini sordu. Ona göre bir protez temin edebileceklerini belirtti. (Bu durumda sosyal hizmet uzmanlarının yasa ve yönetmelikleri de çok iyi bilmesi gerekiyor). Daha sonra bu bağlamda Hacettepe Üniversitesi Fizik Tedavi Ve Rehabilitasyon Yüksekokulu ile görüştüm. Çünkü protez takıldıktan sonra çocuğun eğitime de ihtiyacı var. (Protezi nasıl kullanacağı konusunda). Bu şekilde bir örnek vermek istedim. Sosyal hizmet uzmanları belirli toplumsal kaynakları müracaatçı yararına harekete geçirme görevindedir. Fatih Bey de bu hizmetlerin vakanın çözümünde kullanılmasının yararlı olacağına vurgu yapmıştı.

Bu çocuk protezi takılıp rehabilitasyon eğitimi aldığı ve hastanede yattığı süre içerisinde anne ve babası çocuğu görebilmek için kaymakamlıktan yol parası aldı. Ayrıca Ankara'da tedavi süreci boyunca kalabilmeleri için para yardımında bulunuldu, konaklamaları için yer temin edildi.

Daha sonra çocuk taburcu oldu ve memleketine döndü. Benim burada ifade etmeye çalıştığım vaka yönetimi sürecine bir örnekti. Ben bunu yapmasaydım o çocuk sıradan bir tedavi sonrası taburcu edilecekti ve belki de hayatının geri kalan kısmında protezle hiç tanışamayacaktı. Ergenlik döneminin getirdiği bazı fiziki düzgünlük yönündeki duygular çocukta onarılmayacak yaralar açacaktı. Bunu bir katkı olarak sunmak istedim.

Fatih Şahin: Sayın başkan ben şunu ekleyebilirim; konuyla bağlantılı olarak, Cengiz Beyin örneği güzeldi. Burada bir nokta çok önemli, vaka yönetimi denilen şey, uygun kaynakları müracaatçının özel ihtiyaçları için toplayıp o müracaatçıya uygun bir şekilde sunmak anlamına gelmektedir. Bu teknik bir iş değildir. Çünkü siz eğer sosyal kaynaklar hakkında insanla insanın psiko-sosyal durumuyla bağlantılı olmayan bir birey yetiştirdiğinizde ve o insana böyle bir sorun sahibi kişi geldiğinde bir takım kaynaklara bu problemi ilişkilendir ve çözmeye çalış dediğinizde vaka yönetimi yapmış olmuyorsunuz. Burada asıl olan bizim açımızdan önemli olan; o sistemi, o kaynakları müracaatçı için değiştirme noktasında işlevsel olabilmektedir. Yani zaten o hizmetler mevcut, ancak bu hizmetler hangi hale dönüştürülürse dönüştürülsün kişinin özel ihtiyacını karşılar. Yoksa sosyal hizmet var olan kaynaklara müracaatçıları ilişkilendirmekten başka bir şey olmaz ki, bu sonuç vermez. Bunun ötesinde insanların özelliklerine uygun kaynaklar bulup olmayanları değiştirme gibi önemli bir fonksiyonu vardır sosyal hizmetin. Bu da topluma donanımlı birikimli birey getiriyor.

Zeynep ŞİMŞEK'ten **Cevat EKER**'e soru:
Ben öncelikle teşekkür ediyorum. Madde kullanımının hızla arttığını biliyoruz. Hem bizim ülkemizde hem de diğer ülkelerde. İşte burada bir şey sormak istiyorum.%30 uyuşturucu ve keyif verici madde dediniz. Ben ilk kez bu kadar yüksek bir oran duyuyorum açıkçası. Her 10 çocuktan 3 tanesi sonuçta. Çünkü Türkiye hakkındaki genel prevelanslarımız %2,5 – 5,5 arasında. Bu nasıl bir okul? Çok ciddi müdahale edilmesi gereken bir okul diye gördüm ve çok endişelendim. Acaba uyuşturucu ve keyif verici madde tanımlarken ya da bunu ölçmek için nasıl bir araç kullandınız? Bu çok önemli. Bir diğeri önerilerle ilişkili biz araştırmaları bize ne yapacağımızı göstersin diye yaparız. Çünkü burada çok ciddi ilişkili faktörler var. Bunların istatistiksel analizleri yordayıcı regresyonları olmadığı için çok genel konuşuyoruz. Sayıları verdiniz orada arkadaş etkisi 6650 idi. bu bizim için çok önemlidir. Okullar açısından. Burada sistemi okulda düzenlemeleri gerekir. Bir psikologdan önce orada ona neden olan faktörleri ortadan kaldırmak gerekiyor. Onun için siz bu okula yönelik ne yaptınız? Bir de tablolar bildirilerimizde bilgilerimizi ve yaptıklarımızı biraz daha düzenli hale getirmek içindir.

Cevat EKER: Şimdi %30 luk oranın içerisinde her gün, haftada birkaç kez, ayda birkaç kez, yılda birkaç kez. Nedir uyuşturucu ve keyif verici maddelerden kasıt: Haplar dediğimiz, tiner olabilir, v.b açıklamalarını yaptık öğrencilere. Bu araştırmadaki amacım bir problemi ortaya koymaktı. Böyle bir problem var, bu problemi ortaya koydum, ilgililerin dikkatine sundum. Mesajı ilgililerin almasını istedim. Araştırma il merkezlerindeki düz liselerde (kız meslek, 2 tane düz lise, 1 erkek lisesi) 320 öğrenci üzerinde yapıldı. Araştırma sonucu ortaya çıkarmak içindi.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Soru (Sakarya Barosu Çocuk Hakları Komisyonu): Sakarya da bağımlı çocukların tedavisi ve rehabilitasyonu amacıyla yola çıktık. Önce sorun tespiti için bir çalışma yaptık. Maalesef resmi makamlara sorduğumuzda genel sayı 8 idi ama araştırmalarımızda kat ve kat fazlası olduğunu gördük. Marmara bölgesinde tedaviye gelen çocukların büyük çoğunluğunun Sakarya'dan geldiğini tespit ettik. Bu da resmi makamların verilerinin aslında toplumsal gerçekleri yansıtmadığını gösteriyor. Biz bu durumda gerçekleri bilemezsek çözümü de bulamayız. Siz böyle bir çelişkiyi yakaladınız. Bizde bunu gördük. O konuda acaba ne yapılmalı? Çünkü bir sorunu görmemek çözüm konusunda bir adım atmamak demektir. Gerçekten durum bu kadar vahim ve ciddi. Ben o konuda sormak istiyorum sorumu. Yapılan bilimsel araştırmalarla toplanan resmi veriler arasında bir çelişki var mı sizce?

Cevat EKER: Şimdi burada öyle bir Türkiye de yaşıyoruz ki; biz doğum günü partilerinde bir şeyleri kullanmak meziyet, ailelerimizde yılbaşı partilerinde meziyet, böyle bir aile yapımız var. Çözümü önce aileden başlanması gerektiğini ve ailelerin ocuklarını takip etmeleri gerektiğini düşünüyorum. Çünkü sonuçta aileler çocuklarına harçlık veriyor ama cebinde marlboro, parleament, camel sigaralar var. Aile bunu nerden aldın diye sorgulamıyorsa, burada ciddi bir problem var demektir. Sonuçta çocuğun bazı şeyleri kavrayıp hayata dökmesi zor olabilir. Ancak aile bunu takibini yapar ve işe buradan başlarsa çözüm daha kolay başarıya ulaşabilir.

Vahit TÜRK: Sakarya bildiğim kadarıyla Türkiye'nin en muhafazakâr illerinden birisi ve bu muhafazakârlığın altında böyle birşey olması çok enteresan. Ayrıca böyle bir kimliğe sahip bir ilde bu problemin ortaya çıkması ayrıca araştırma konusudur.

Serdivan polis merkezinden **Mahmut BİLGİN:** Konuyla ilgili özellikle gelmemin sebebi şunu da ifade edeyim: Merkezimize gönderilen broşürleri inceledim ve bunun üzerine katıldım. Ayrıca içişleri bakanlığı, sağlık bakanlığı ve milli eğitim bakanlığı bizlere müşteriye uyguladığı bir genelge uygulamıştı. Bu konuyla ilgili biz teşkilat mensuplarına Sakarya genelinde görev almak üzere okullar paylaştırıldı. Kendi adıma Arifiye ilçesinde 3 okulda görev aldım. Bu konuyla ilgili araştırmamı müdürüme verdim. Üzerinde durulması gereken konulardan birisinin de bu madde bağımlığı olduğunu düşünüyorum. Ben Cevat beyin sunumu için şunu diyecektim; slâyt gösterisinde ağırlıklı olarak oranlar verilmiş. Daha çok görsel, dehşet verici nitelikte fotoğraflar bilimsel açıdan önemli. Bu açıdan bu konu hakkında Cevat beyin yardımlarını bekliyoruz. Teşekkür ederim.

Hayati BEŞİRLİ: Ben bir şey hatırlatmak istiyorum. Niceliksel çalışma yapmak gerçekten zor. Cevat beyi bu konuda gerçekten tebrik ediyorum. Ancak niceliksel araştırmaların en tipik özelliklerinden bir tanesi evren ve örneklem konusunda çok hassas olması. Yani bir bölgede orta öğretim ve lise öğrencilerinde madde bağımlılığı gibi çok ciddi bir başlıkta ve Adapazarı gibi örneklemle hareket ederken bu kitleyi temsil eden örneklem seçiminde çok hassas olunması gerekiyor. Hangi bölgeler alındı, hangi oranda temsil kabiliyeti alındı, niçin o bölgeler seçildi, bu bölgelerin gelişmişlik düzeyi nedir, bu bölgelerin göç alma oranı nedir, bu göç alma oranları Adapazarı'na genellenebilir mi? gibi soruların bence çok ciddi değerlendirilmesi gerekiyor. Yoksa

ben şunu çok rahat söyleyebilirim. Ben Adapazarı'nda uyuşturucu madde kullanımının %1 e düştüğü bölgeler de bulabilirim, bu oranın %60 a çıktığı bölgelerde bulabilirim. Bu tür araştırmalarda çok detaylı bir şekilde tabakalı örneklem mi alındı, tesadüfî örneklem mi alındı, örneklem de hoşgörü miktarı neye göre belirlendi, örneklem alınan okullar neye göre seçildi? Gibi soruların detaylı bir şekilde sunulması gerekir. Bunlar detaylı sunulursa kimsenin aklında soru işaretleri kalmaz.
Oturum bitti, teşekkür ederiz.

16 Kasım 2007 (3. Gün)

OTURUM–08: (İKİLİ KONFERANS)

BAŞKAN: Prof. Dr. Alâeddin MEHMEDOĞLU

Prof. Dr. Aliye Mavili AKTAŞ (Adnan Menderes Üniversitesi Öğretim Üyesi); "Aile Danışmanlığı ve Sosyal Hizmet"

Kahraman EROĞLU (Sosyal Hizmet Uzmanı, Şişli Belediye Başkan Yardımcısı); "Belediyeler ve Aileye Yönelik Sosyal Hizmetler"

OTURUM-09: (BİLDİRİ SUNUMLARI)

BAŞKAN: Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ

Muharrem ÖÇALAN; "Sosyal Hizmet Alanında Hizmet Alan ve Verenlerin İletişimi ve Kültür Kodlarımızın Çözülüşü Bağlamında Dış Ödünçleme Aktarma Kalıp Sözlerin Düşündürdükleri"

Ahmet BAHADIR, Cevat EKER, İbrahim BEYAZ; "Öğretmen Gözüyle Okul Dışında Şiddet Gören Çocukların Okul Ortamındaki Tutum ve Davranışları"

Davut YÜCE; "Özürlüler Açısından Yerel Yönetimlerin Önemi"

Veysi AKIN; "Cumhuriyetin Bir Sosyal Hizmet Önderi Olarak Doktor Fuad Umay'ın Öksüz ve Yetim Çocuklara Hizmetleri"

"Bildirilerin Tartışılması"

OTURUM-10: (PANEL)

BAŞKAN: Doç. Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU (Başkent Üniversitesi)

"Aile ve Sosyal Hizmetler"

Konuşmacılar:

Yrd. Doç. Dr. Altuğ KUT; (Başkent Üniversitesi)

Tülin KUŞGÖZOĞLU (SHÇEK Fatma Üçer Aile Danışma Merkezi)

Yrd. Doç. Dr. Neşide YILDIRIM (Sakarya Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÖZBESLER (Başkent Üniversitesi)

OTURUM-11: (Kapanış ve Değerlendirme)

BAŞKAN: Prof. Dr. Işıl BULUT

Konuşmacılar: Prof. Dr. Aliye Mavili AKTAŞ (Adnan Menderes Üniversitesi)

Doç. Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU (Başkent Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Neşide YILDIRIM (Sakarya Üniversitesi)

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

OTURUM–5 (İKİLİ KONFERANS)

BAŞKAN: Doç. Dr. Vahit İMAMOĞLU

SOSYAL HİZMET BAKIŞ AÇISIYLA AİLEDE YAŞAM KALİTESİ

Dr. Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN*

Giriş

Günümüzde bir sosyal düzenleme sorunu üzerinde konuşulurken amacın ne olduğu sorulduğunda, genel olarak verilen yanıt "yaşam kalitesini arttırmak" olmaktadır. Yaşam kalitesi, insan hakları bakımından, ekonomik politikaların saptanmasında, sağlık politikalarının yönlendirilmesinde, kentleşme politikalarının belirlenmesinde, yerel ekonomik gelişmelerin hızlandırmasında gerçekleştirilmesi gereken *temel amaç* haline gelmiştir (Tekeli ve diğ. 2003:5). Bir bütün olarak toplumun ve bireylerin yaşadıkları çevre, bu çevre içinde var olan olanakların niteliği ve niceliği hatta tek tek bireylerin "iyi olma/mutlu hissetme/yaşamdan keyif alma" olanaklarının yaratılması ve bunların sürdürülebilmesi bir anlamda gelişmişliğin ölçütü olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Sıkça kullanılan söylemlerden biri, bir insanın ne kadar yaşadığına değil, bu yaşam süresinde kalitesinin ne olduğuna bakılması gerektiği yönündedir. Bir başka deyişle yaşam kalitesi kavramı *insani gelişmişliğin* bir yüzü olarak algılanır olmuştur.

Aile kurumu birey ve toplum için önemli bir noktada durmaktadır. Tarihsel süreç içinde aile kurumunda değişmeler yaşansa da aile birey ve toplum için önemini hiç kaybetmemiştir. Sosyal hizmet disiplini ve mesleği açısından da aile kurumu son derece önemlidir. Bunun en temel nedeni ailenin bireye ve topluma ulaşmak için bir köprü görevi görüyor olmasıdır. Sosyal hizmet mesleği ortaya çıktığı günden bu güne kadar aile, mesleki uygulamaların odağında olmuştur.

Ailelerin yaşam kalitesi toplumun yaşam kalitesinin temelini oluşturmaktadır. Bu açıdan ailelerin yaşam kalitelerinin ne olduğunun belirlenmesi toplumdaki yaşam kalitesi profili hakkında siyasetçilere, politikacılara, her kademedeki yöneticilere ve sosyal hizmet disiplini ve mesleğine bilgi vermesi, uygulamalarda yol göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışmada ailelerin yaşam kalitesi sosyal hizmet bakış açısı ile incelenecektir. Çalışmada öncelikle sosyal hizmet disiplini ve mesleğinin kavramsal çerçevesi üzerinde durulacak, daha sonra yaşam kalitesi kavramı incelenecektir. Son olarak da ailenin yaşam kalitesi ve bunun belirleyicilerinin neler olduğu tartışılacaktır.

Sosyal Hizmet Disiplini ve Mesleğinin Kavramsal Çerçevesi

* Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü Öğretim Görevlisi

Sosyal hizmet bilimine ilişkin literatürde, bir disiplin ve meslek olarak sosyal hizmet kavramının farklı tanımlarına rastlamak mümkündür. Bu tanımlar incelendiğinde birkaç noktanın özellikle önemli olduğu ve öne çıktığı dikkat çekmektedir.

Bunlardan ilki, sosyal hizmet mesleğinin **yardım veren** bir meslek olduğudur. Yardım sözcüğünden kasıt danışmanlık, müracaatçıların ihtiyacı olan hizmetlere yönlendirilmesi (havale edilmesi), müracaatçılara sosyal destek sağlama ve gerektiği durumlarda müracaatçılara ayni ya da nakdi yardım yapmayı içermektedir. Ancak burada önemli olan, müracaatçılara **yardım sürecinin hiçbir zaman müracaatçıyı sürecin dışına itmediğinin unutulmamasıdır**. Başka bir deyişle **sosyal hizmet uzmanı müracaatçısı için değil müracaatçısı ile birlikte yardım etme sürecini başlatır ve sürdürür.** Kritik nokta müracaatçının sorunlarını kendi kendine çözer hale gelmesini sağlayabilmektir. Bu anlamıyla **sosyal hizmet, müracaatçıyı bağımlı kılma değil aksine bağımsızlaştırmayı hedefler.**

Diğer bir kavram ise, **işlevsellik** kavramıdır. İşlevsellik ile kastedilen konu bireyler ve bireylerin içinde olduğu sistemlerin eylemleridir. Bu eylemlerde kimi zaman tıkanıklıklar, bozulmalar olabilir. Sosyal hizmet disiplini ve mesleği bu tıkanmaları bulup değiştirmeyi, değiştiremiyorsa yaşanan sorunu en aza indirmeyi hedefler.

Bir başka kavram ise **insan ve çevre etkileşimidir**. Sosyal hizmet disiplini ve mesleğinin çalışma odağı, bireyler ve sistemler arasındaki etkileşim ve ilişkilerde yaşanan sorunların giderilmesidir. Bu anlamıyla var olan sorunlar **sistem ve ekolojik sistem** bakış açısıyla değerlendirilir. Soruna ilişkin her düzeyde **birey (mikro),** bireyin içinde bulunduğu **grup (mezzo** aile, arkadaş gibi) ve bireyin içinde **yaşadığı fiziksel, sosyal çevreye (makro**, toplumdaki ekonomik ve sosyal yapı, kaynakların, politikaların sorunun ortaya çıkmasına ve çözümlenmesine olan etkisi gibi) ilişkin inceleme ve değerlendirme yapılarak sorunun tüm boyutları ortaya konulmaya çalışılır.

Sosyal hizmet disiplini ve mesleğine ilişkin tanımlarda yer bir başka ortak nokta da müracaatçılara ilişkindir. Sosyal hizmet disiplin ve mesleği hangi durumda olursa olsun her müracaatçının, **tek ve biricik olduğuna, kendini geliştirme ve değişme kapasitesi olduğuna ve müracaatçıların kendi kaderini tayin etme hakkına sahip olduğuna** inanmaktadır. Müracaatçılara bu bakış açısı ile yaklaşmak, insana verilen değerin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. **Bu bakış açısı** aynı zamanda **müracaatçı ve uzman arasındaki ilişki ve iletişimde güçlü-güçsüzüz, yardım veren-yardım alan tarzının müracaatçı yararına değişmesini sağlar.**

Bir disiplin ve meslek olarak sosyal hizmeti tanımlama çabalarında öne çıkan bir diğer önemli nokta da sosyal hizmetin, **hak temeline dayandığı ve sosyal adalet ile eşitliğin** sağlama amacı olduğudur. Sosyal hizmet disiplini ve mesleği insan hakları temeline dayanır. Bu nedenle her müracaatçı (birey, aile, grup, topluluk, toplum) insan olmaktan dolayı bazı temel haklara sahiptir ve sosyal hizmet bu hakları temel alarak çalışmalarını şekillendirir. Sosyal hizmet disiplini ve mesleği yaptığı çalışmalar ile toplumdaki tüm üyeler açısından sosyal adaletin ve eşitliğin sağlanmasını hedefler. Bunu yaparken de sosyal politikaların oluşturulması, var olan politikaların değiştirilmesi gibi makro düzeyde çalışır.

Son olarak sosyal hizmet disiplini mesleğinin topludaki tüm bireyler, gruplar ve son tahlilde **tüm toplum için yaşam kalitesinin sağlanmasını ve yükseltilmesini** hedefler.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Tanımlarda öne çıkan bir diğer nokta da sosyal hizmet disiplini ve mesleğinin **profesyonel** bir uygulama olduğudur. Bir başka deyişle **sosyal hizmet sadece iyi niyet, acıma, beğeni, takdir kazanma, toplumda bir yer edinme motivasyonlarından hareket etmez, bilimsel bir temele dayanır.** Sosyal hizmetin **iki tür bilgisi vardır**. Birincisi, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, ekonomi gibi yakın sosyal bilimlerden alınan bilgilerdir. İkinci bilgi kaynağı ise bizzat sosyal hizmet uzmanları tarafından alanda yapılan uygulamalardan elde edilen bilgilerdir. Her iki bilgi türünün de önemli bir yeri vardır. **Profesyonelliğin bir başka kriteri de mesleğin sahip olduğu değer sistemi ve etik kurallardır.** Bunlar da en az bilgi temeli kadar önemlidir. Çünkü bunlar sosyal hizmet uzmanlarına mesleği nasıl yapacakları ve nasıl yapmayacakları konusunda yol göstericidirler. Hem müracaatçıları hem de sosyal hizmet uzmanlarını korurlar ve her ikisinin de sorumluluklarının sınırlarını belirlerler.

Yukarıda kısaca açıklanan bu öğelerden hareketle sosyal hizmet disiplin ve mesleğinin birey, aile, grup ve toplumun yaşamlarında, kendilerinden kaynaklansın ya da kaynaklanmasın, karşılaştıkları sorunları çözümlemesini ve sosyal işlevselliklerini arttırarak toplum yaşamına üretici bir biçimde katılmalarını hedefleyen, birey-çevre etkileşimine önem veren ve herkesin gelişim potansiyeli ve kendi kaderini tayin hakkına sahip olduğunu savunan, nihai amacı, tüm toplum için sosyal adalet ve eşitliğin sağlanması ve yaşam kalitesinin arttırılması olan profesyonel bir meslek olduğunu söylemek mümkündür.

Sosyal hizmet disiplini mesleğinin çalıştığı müracaatçı gruplarından biri de ailelerdir. Aile kurumu sosyal hizmet uygulamalarında önemli bir yere sahiptir. Bunun en temel nedeni aile kurumunun birey ve toplum açısından önemli bir yerde duruyor olmasıdır. Toplumun yaşam kalitesini arttırmayı amaçlayan bir disiplin ve mesleğin ailelerin yaşam kalitesi konusunda çalışması hem çok önemli hem de gereklidir.

Yaşam Kalitesi Kavramı ve Kapsamı

Sadece sosyal hizmet disiplini ve mesleği açsından değil insanla ilgilenen her disiplin ve meslek açısından yaşam kalitesi konusu son dönemde üzerinde sıklıkla durulan bir kavramdır.

Kalite, temelde tanımlanması güç bir kavramdır. Yine de bir malın veya hizmetin kalitesinin ne olduğunu belirlemek, yaşamın kalitesinin ne olduğunu belirlemeye göre görece daha kolaydır. Bunun en temel sebebi yaşamın değişken oluşu ve bir "durumu" değil hızla değişen, gelişen, farklılaşan bir "süreci" ifade ediyor olmasıdır. Ayrıca yaşamın anlamı, "kaliteli" ya da "kalitesiz" oluşu zaman içinde, toplumdan topluma, kültürden kültüre ve en önemlisi de bireyden bireye değişmektedir. Tüm bu değişkenliklere rağmen yaşam kalitesi kavramı belirlenebilir, ölçülebilir bir kavramdır.

Pek çok insan yaşam kalitesi hakkında düşündüğünde ilk başata akıllarına gelen şey güzel bir ev, iyi bir araba, dünyadaki güzel yerlere seyahat etme gibi konuları sıralayacaktır. Fakat kavram üzerinde daha ayrıntılı düşünüldüğünde sayılanlardan daha farklı anlamları da içinde barındırdığı görülecektir. İlginç ve tatmin edici bir işe sahip olmak, güvende hissetmek, kendine güven duymak kendi kendinden mutlu olmak, hayatını paylaştığı kişilere kendini yakın hissetmek, eğlenmek, istediği şeyleri elde edebilmek, farklı olanaklara ve bu olanaklar arasından seçim yapabilme şansına sahip olmak gibi. Bu konular dünyanın her yerindeki insanlar için önemlidir.

Bilimsel literatürde yaşam kalitesi terimi günlük yaşamda kullandığımızdan daha karmaşıktır. Bilimsel açıdan yaşam kalitesi dediğimiz şey en genel ifadeyle dünyamızın fiziksel ve materyal yönlerinin birey tarafından nasıl yorumlandığıdır. Yaşam kalitesi kavramı kullanıldığı alana göre farklı boyutlara vurgu yapabilir. Örneğin, içme suyuna, yeterli yiyeceğe, sıcak ve konforlu bir yaşama sahip olmak yaşam kalitesinin çevresel boyutudur. Sağlık alanında ise araştırmacılar bu tür çevresel etkenlerle daha az ilgilenirler ve yaşam kalitesinin tanımını daha çok sağlıkla ilişkilendirerek yaparlar (Eiser 2003:247).

Yaşam kalitesi kavramı çok boyutlu olmasının yanı sıra, sağlığa, deneyimlere göre zaman içinde değişebilen değerler ve kişisel değerlendirmeleri de kapsayan dinamik bir içeriğe de sahiptir. Bu nedenle yaşamın objektif ve subjektif yönlerin etkileşimlerinin toplamı olarak tanımlanabilir (Carr 2003:3).

Bir başka deyişle yaşam kalitesi, bireyin yaşamı, sahip olduğu fiziksel, sosyal olanakları, içinde yaşadığı çevreyi nasıl algıladığı anlamlandırdığıdır. Bu açıdan özneldir. Yani dünyadaki insan sayısı kadar yaşam kalitesi tanımı yapılabilir. Ancak yapılan araştırmalar yaşam kalitesi kavramının sadece bireylerin öznel algılamalarına dayandırılamayacağını göstermektedir. Çünkü en temelde bireyin var olması için gereken yaşamsal ihtiyaçların karşılanması bireyin yaşama bakış açısını etkilemektedir. Bir başka deyişle bireyin içinde bulunduğu çevre (fiziksel, sosyal, ekonomik, kültürel) onun yaşama bakışını doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında yaşam kalitesi nesneldir.

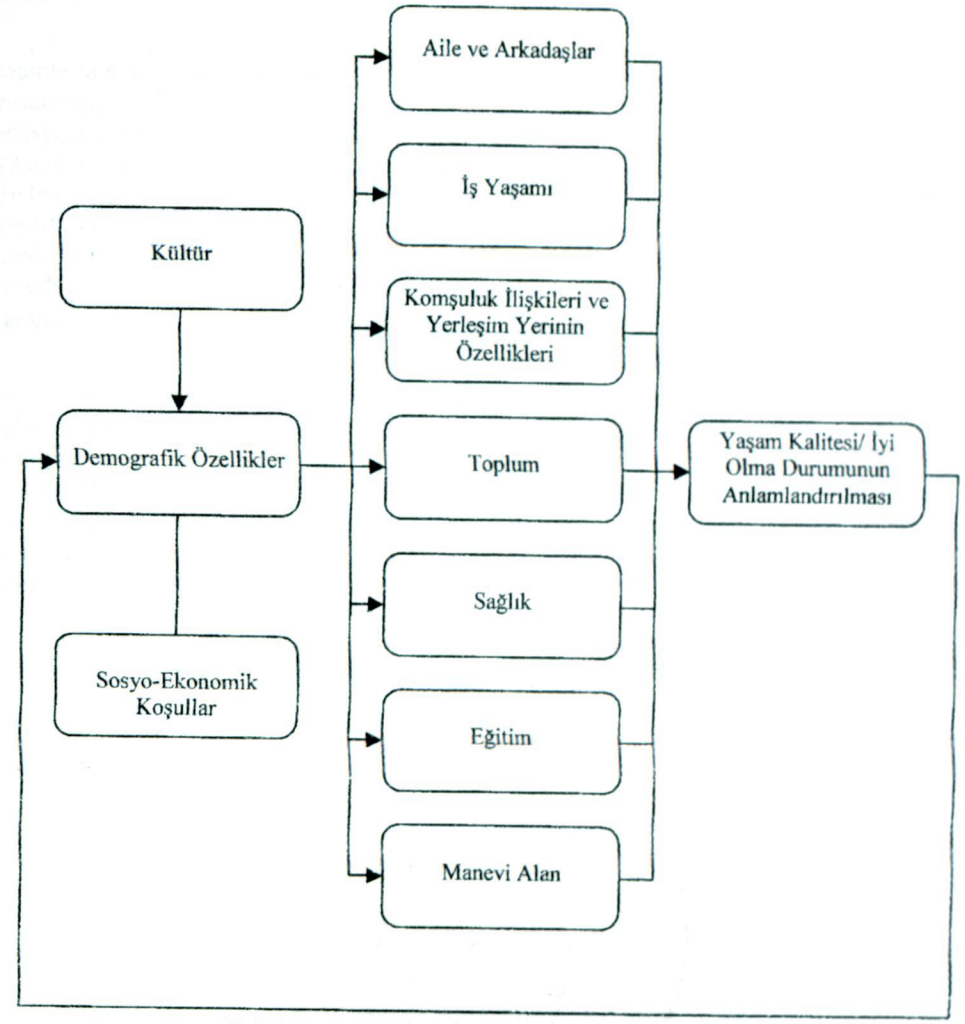
Yukarıda yer alan bu tanımlanmalar incelendiğinde yaşam kalitesi kavramı hakkında şu belirlemeler yapılabilir;

- Yaşam kalitesi çok yönlü bir kavramdır.
- Yaşam durağan bir şey değildir ve bir süreçtir. Bu nedenle yaşam kalitesi kavramı, yaşamı meydana getiren fiziksel, sosyal, psikolojik, maddi, manevi tüm öğelerin etkileşimlerinden oluşan bir bütünlüktür.
- Pek çok disiplin (sosyoloji, psikoloji, psikiyatri, sosyal hizmet, tıp, sosyal politika, çevre mühendisliği, mimarlık, ekonomi-iktisat, halk sağlığı v.b.) bu konuyla ilgili olarak çalışma yapmaktadır bu anlamıyla kavram disiplinler arası bir boyutta ele alınmalıdır.
- Yaşam kalitesini oluşturan boyutlar kavramın ilgi alanına giren bilim dalının içeriğine göre değişebilmektedir. Ancak, çok temel olarak nesnel ve öznel göstergelerin etkileşimlerinden oluştuğu ifade edilebilir.
- Yaşam kalitesi kavramının içeriği zaman içinde, kültürden kültüre, toplumdan topluma hatta aynı kültür ve toplumdaki bireyler açısından farklılaşabilir. Bu durum kişinin yaşam kalitesinin öznel boyutu ile bağlantılıdır.
- Yaşam kalitesinin öznel boyutunun son derece önemli olmasına karşın bir bütün olarak yaşam kalitesi dünyadaki her insan için geçerli ve ölçülebilir bir kavramdır. Ölçülebilmesi demek ise bilimsel yönünün bulunması, işlevsel olması ve yaşamla ilgili olarak veri sağlaması anlamına gelmektedir.

Bu ifadeleri aşağıda yer alan model üzerinde tartışmak mümkündür. Modelin temel önermesi yaşam kalitesinin bazı alt sistemlerden oluşan bir bütün olduğudur. Kültür, demografik özellikler, sosyo-ekonomik özellikler gibi unsurlar sisteme girdi veren temel unsurlardır. Bu unsurlar arkadaşlık, aile ilişkileri, iş yaşamı, manevi ve ahlaki unsurlar gibi konuların algılanmasına, anlamlandırılmasına etki eder ve geribildirimler yoluyla

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

sistemin çıktısı olan yaşam kalitesi ve iyilik halinin algılanma durumunu oluşturur. Özetle yaşam kalitesi farklı pek çok sistemin oluşturduğu bir bütündür. Bu sistemde yer alan, kültür, demografik özellikler, sosyo-ekonomik özellikler ile arkadaşlık, aile ilişkileri, iş yaşamı, manevi ve ahlaki unsurların **neler olduğu** yaşam kalitesinin **nesnel boyutunu**, bu unsurların birey tarafından **nasıl algılandığı** ise yaşam kalitesinin **öznel boyutunu** oluşturur.

Şekil 1. Yaşam Kalitesi: Sistemler Modeli

Kaynak: The University of Oklahoma School of Social Work (http://www.gdrc.org/uem/index.html)

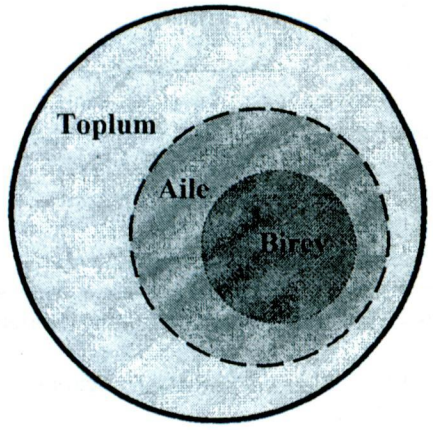
Ailenin Yaşam Kalitesinin Belirlenmesi Neden Önemlidir?

Geçmişten günümüze değin aile kurumu (toplumdan topluma aile kavramının anlamı ve içeriği değişse de) daima önemli bir yere sahip olmuştur. Aile kurumuna atfedilen bu önemin çok çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlardan en başta geleni ailenin, toplumun temel taşı ve devamı olan bireyi yetiştirecek en temel kurumlardan biri olmasıdır. Bir diğer neden ise aile kurumunun bireye sadece fiziksel koruma ve bakım sağlamanın dışında onu kendisi yapan kişilik özelliklerini de kazandırma becerisine sahip olmasıdır.

Aile işlevleri bireyin kişiliğinin gelişmesine ve toplum yaşamının kalitesine etki etmesi bakımından önem taşımaktadır. Günümüz toplumlarında aile işlevlerindeki değişimlerin neden olduğu sorunlar araştırmacıların ve profesyonellerin bu alanda odaklanmalarına yol açmıştır (Schwab 2000:19). Bunun en temel nedeni, bir sistem olarak aile içindeki belirli ilişkiler, rol ve davranışların sistemin sürekliliğini sağlamasıdır. Aile üyeleri tarafından sergilenebilecek herhangi bir fonksiyon bozukluğu, sistemin işlevselliğini olumsuz yönde etkileyecektir (İl 2001:178). Nitekim toplumsal yaşamda, ailedeki fonksiyon kayıplarının farklı düzeylerde yansımalarıyla ilgili pek çok olay gündeme gelmekte, suçluluktan madde bağımlılığına karşılaşılan sorunlarla ilgili olarak dikkatler aile yaşamına çevrilmektedir (İl 2001:51)

Birçok yazar ailenin en temel işlevini yeniden üretim olarak görmektedir. Bu, hem fiziksel üretimi (neslin devamını) hem de sosyo-kültürel üretimi kapsamaktadır. Aile üreme işlevi ile hem neslin devamını sağlar hem de evlilik kuralları ile cinsel yaşamı kontrol altına almaya çalışır. İkinci olarak aile, çocuğun bağımlı olduğu ilk dönemler süresince fiziksel ve ekonomik destek verir. Çocuk, yetişkin yaşamı için ihtiyaç duyduğu tüm fikirleri, değerleri, yaşadığı toplumun kültürünü ve toplumun belirlediği/beklediği cinsiyet rollerini ailedeki sosyalizasyon sürecinde kazanır (Wilson 1985:10).

Her ne kadar aile işlevleri denildiğinde akla ilk önce ailenin bireye ilişkin işlevleri gelse de ailenin topluma ilişkin işlevleri de olduğu bir gerçektir.

Şekil 2. Toplum ve Birey Arasındaki İlişkilerde Aile Kurumunun Önemi

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Şekil 2'de de görüldüğü gibi her üç sistem de birlikte ve iç içedir. Şekilde bu üç sistem arasındaki sınırlar kesik çizgilerle ifade edilmiştir. Bunun anlamı, sistemler arasında keskin ayrımların olmadığı, iletişim kanallarının, olanaklarının açık olduğudur. Çünkü her üç sistem de açık sistemdir. Bu sistemlerden toplum, hem aileyi hem de bireyi kapsayacak makro bir sistemdir. Pek çok yazar tarafından (Kongar 1996:41; İl 2003:139) makro boyutta aile, tampon mekanizma fonksiyonuna sahip bir kurum olarak ifade edilmektedir. Birey ise mikro düzeyde bir sistem olarak bu yapının içinde yer almaktadır. Mezzo düzeyde bir sistem olan aile ise toplum ve birey arasındaki iletişimleri farklı biçimlerde oluşturur ve geliştirir.

Günümüzde toplumdaki değişimlere paralel olarak aile yapısı ve işlevlerinde de çeşitli değişmeler olmuştur. Önceden koruma, bakım, eğitim gibi pek çok konu aile birimi tarafından sağlanırken, günümüzün toplumsal yapısında ailenin bu işlevleri hastaneler, okullar gibi toplumsal kurumlara aktarılmıştır. Aile çözülmeleri artmış, çocuk sahibi olma eğilimi azalmıştır. Toplumdaki değişimler nedeniyle aile kurumu maddi ve manevi pek çok sorunla karşı karşıya kalmıştır.

Günümüzde küçülen ailede sorunları çözme olanağının ve gücünün sınırlı olduğu gerçeği kabul edilmektedir. Bir aile boşanma, ayrılık ve karı-kocadan birinin ölümü ile parçalanabilir. Çağdaş yaşantıda yakın akrabaların uzaklaşması, hareketlilik nedeniyle yaşam boyu süren dostlukların kurulamaması ile bütün yük çekirdek aileye kalmıştır; o parçalandığında ise duruma toplumun müdahalesi, çare bulması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Çağdaş dünyanın karmaşıklığı içinde bu görevlerini yerine işlevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getiremeyen aile sayısı artmıştır. Dolayısıyla üyelerinin sosyal, duygusal, fiziksel ve eğitsel ihtiyaçlarını aile içinde karşılayamayan, normal yaşayışını sürdüremeyen ailelerin, sorunlarının çözülmesi için bir takım hizmetlerle çeşitli yönlerden desteklenmeye, bazı mesleki yöntem ve tekniklerin uygulanması yoluyla yardıma ihtiyaçları vardır (Koşar 1992:34-35). Aileler sıralanan bu durumlar nedeniyle sosyal hizmetin ilgi alanına girerler. Sosyal hizmet disiplini ve mesleği ailelerle çalışırken, aileye yaklaşımda yaşam kalitesi temelli bir bakış açısı kullanarak, ailelerin içinde bulunduğu soruna etki eden sistemleri ve bu sistemlerin aile tarafından nasıl anlamlandırdığını daha net bir biçimde belirleyebilir.

Aile sorunlarının çözümünde, sosyal hizmet disiplini ve mesleğinin kullanabileceği yaşam kalitesi temelli yaklaşım aşağıdaki gibi kavramsallaştırılabilir.

Aile Sorunlarını Ele Almada Yaşam Kalitesi Temelli Yaklaşımın Kavramsal Modeli

Çizelge 1. Ailenin Nesnel Yaşam Kalitesi Göstergeleri

AİLENİN NESNEL YAŞAM KALİTESİ GÖSTERGELERİ	
Ailenin Sosyo-Demografik Özellikleri	Ailenin evlilik biçimi Ailenin üye sayısı
Ailenin Ekonomik Özellikleri	Ailenin gelir düzeyi Ailenin gelirinin sürekli olma durumu Ailenin sosyal güvenliğinin bulunma durumu
Ailenin Sağlığa İlişkin Özellikleri	Ailenin Sağlık Hizmetlerine İhtiyaç Duyma ve Ulaşabilme Durumu Ailenin Beslenme Durumu Ailede Kronik Hastalığa Sahip Üyenin Olma Durumu Ailenin Özürlü Bireye Sahip Olma Durumu Ailenin Alkol, Madde Bağımlısı Bireye Sahip Olma Durumu
Ailenin Eğitim Düzeyine İlişkin Özellikleri	Ailenin eğitim düzeyi
Ailenin Yaşadığı Çevreye İlişkin Özellikleri	Ailenin içinde yaşadıkları mahallenin özellikleri Ailenin komşuluk ilişkileri Ailenin kente uyumu ve kentle ilişki kurma durumu
Ailenin Yaşadığı Mahalleye ve Konuta İlişkin Özellikleri	Ailenin yaşadığı mahallenin fiziksel durumu Ailenin yaşadığı konutun durumu
Ailenin Siyasal Sürece Katılma Düzeyi ve Biçimlerine İlişkin Özellikleri	Ailenin yönetime katılma durumu Ailenin dernekler, sivil toplum kuruluşları, vakıflar gibi organizasyonlara üye olma durumu
Ailenin Etnik Köken ve Maneviyatına İlişkin Özellikleri	Ailenin Dinsel ve Etnik Farklılaşmadaki Durumu Ailenin Toplum İçinde Saygı Görme, Kabul Edilme Durumu
Ailenin Boş Zamanlarının Varlığı ve Bunu Değerlendirme Biçimlerine ilişkin Özellikleri	Ailenin birlikte zaman geçirme durumu Ailenin çalışma dışındaki zamanlarını özgürce kullanabilme durumu Ailenin boş zamanlarını değerlendirmek için yaptıkları faaliyetlerin niteliği ve niceliği
Ailenin İletişim ve Etkileşim Kalıplarına İlişkin Özellikleri	Ailenin rol paylaşımı Ailenin ilişkilerinin demokratik ve yapıcı, destekleyici, geliştirici olup olmaması Ailenin ilişkilerinde şiddet olup olmaması Ailenin sorun çözme, güçlüklerle baş etme biçimleri Ailenin sahip olduğu destek sistemleri

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Çizelge 2. Ailenin Öznel Yaşam Kalitesi Göstergeleri

AİLENİN ÖZNEL YAŞAM KALİTESİ GÖSTERGELERİ	
Aile Üyelerinin Aile İçi İletişim ve Etkileşim Biçimlerini Algılama Biçimlerine İlişkin Özellikleri	Ailenin aile içi ilişkiler algılama biçimleri
Aile Üyelerinin İçinde Yaşadıkları Çevreyle Olan İlişkilerini Algılama Biçimlerine İlişkin Özellikleri	Ailenin yaşadıkları mahalle ve kentle kabul edilmiş, saygı duyulan, geliştirici bir ilişki kurduğuna olan inancı
Aile Üyelerinin Ekonomik Durumlarını Algılama Biçimlerine İlişkin Özellikleri	Ailenin gelirini yeterli ve sürekli bulmaya ilişkin algısı Ailenin gelir yetersizliğini kendi kapasite yetersizliğinde bulma düzeyi
Aile Üyelerinin Boş Zamanlarını Değerlendirme Biçimlerini Algılamalarına İlişkin Özellikleri	Ailenin yaşamına anlam katabilecek uğraşlara ilişkin algılaması Ailenin boş zamanlarını eğlence ve dinlence faaliyetlerinde değerlendirme kapasitesine ve özgürlüğüne sahip olma duygusu
Ailenin Ülke Yönetimini Algılamalarına İlişkin Özellikleri	Ailenin yaşamı ve geleceği konusunda kontrolün kendi elinde olduğuna ilişkin algılaması
Ailenin Dostluk ve Arkadaşlık İlişkilerini Algılamalarına İlişkin Özellikleri	Ailenin dostlarının sayısı, arkadaş çevresi ve dostları ile zaman geçirme biçimleri, samimiyet dereceleri
Aile Üyelerinin Bireyler arası İlişkilerini Algılamalarına İlişkin Özellikleri	Ailenin diğer bireylerle ilişki kurma, uyum sağlama, diğer bireylerin yaşamına katkı sağlamaya ilişkin algısı
Ailenin Kendileriyle İlgili Algılamalarına İlişkin Özellikleri	Ailenin yaşamındaki başarılar, kendinden tatmin düzeyi, kendini baskı altında hissetme durumu

Çizelge 1 ailenin içinde bulunduğu fiziksel, sosyal, ekonomik çevreye ilişkin nesnel göstergelerin neler olduğunu göstermektedir. Çizelge 2 ise, bu nesnel göstergelerin aile tarafından nasıl algılandığının belirlenmesine yöneliktir. Çizelgelerde yer alan bu göstergeler kullanılarak ailenin yaşam kalitesinin nasıl olduğu ve hangi noktalarda sorun yaşandığı ya da ailelerin nelere ihtiyaç duyduğu belirlenebilir. Bu belirleme ise, aileye ilişkin yapılacak sosyal hizmet uygulaması için uygulayıcı sosyal hizmet uzmanına, aileye ilişkin hizmetlerin oluşturulması ve var olan hizmetlerin geliştirilmesinde politika yapıcılara önemli bir çerçeve sağlayacaktır.

Sonuç

Sosyal hizmet, ilk olarak bir grup gönüllünün yoksul ailelerin sorunları ile ilgilenmesi ile ortaya çıkmıştır. Bu gönüllüler ailelerin yoksul olmasının birey ve nihayetinde toplum için son derece olumsuz sonuçlar doğurduğunu bu nedenle bir şeyler yapılması gerektiğini düşünerek hareket etmişlerdir. Süreç içinde bu gönüllü çabaların sorun çözmede yeterli olmadığı anlaşılmış ve sosyal hizmet kapsamında yapılan uygulamaların bilimsel bir temele dayalı olması gerektiği kabul edilmiştir. Bu açıdan

bakıldığında aile kurumunun, başlangıcından beri sosyal hizmet disiplini ve mesleğinde önemli bir yer işgal ettiği söylenebilir.

Günümüz dünyasında yaşanan hızlı değişimlere karşın aile kurumu birey ve toplum için önemini korumaktadır. Hatta bu önem son dönemdeki küreselleşme olgusu nedeniyle gittikçe artmaktadır (İçağasıoğlu Çoban 2004).

Birey ve toplumun sağlıklı bir biçimde var olmasında önemli bir yeri olan aileye ilişkin sosyal hizmet müdahalesinde yaşam kalitesi temelli bakış açısının kullanılması, uygulayıcılara bütüncül, sistemler arasındaki ilişkileri kavramaya yardımcı olan ve uygulamanın özensi olan müracaatçıyı (aileyi) dışlamayacak bir çerçeve sunacaktır. Çünkü yaşam kalitesi temelli bakış açısı, yaşamı bir bütün olarak ele alır. Ailenin nesnel koşulları ve bu nesnel koşulların aile tarafından nasıl algılandığını belirlemeye yardımcı olur. Ailenin yaşam kalitesini belirlemek, aileye ilişkin müdahalede önemle ele alınması gereken noktaların neler olduğunu, ailelere sunulan hizmetlerin aileler tarafından nasıl algılandığını, ihtiyaçlarına cevap verip vermediğini tespit etmek için işlevsel olmaktadır. Çünkü en temelde sosyal hizmet disiplini mesleğinin nihai hedefi toplumun yaşam kalitesini arttırmaktır.

Kaynaklar

Eiser, C. (2003). *Children with cancer: The quality of life.* Mahwah, U.S.A.: Lawrence Erlbaum Associates.

Carr, A. J. (2003). *Quality of life.* London: BMJ Publishing Group.

İçağasıoğlu Çoban, A. (2004). Küresel köyün küresel aileleri: küreselleşmenin aile kurumu üzerindeki etkileri. *6. ulusal sosyal hizmetler konferansı. küreselleşme, sosyal adalet ve sosyal devlet* içinde (239-248). Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayınları.

İl, S. (2001). Alkol bağımlılığı sorunu ve aile yaşamı. K. Karataş, ve Ç. Arıkan (Ed.). *Prof. Dr. Nesrin Koşar'a armağan. İnsani gelişme ve sosyal hizmet* içinde (170-181) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını.

İl, S. (2003). Keçiören bölgesi hanehalkı araştırması. *Toplum ve Sosyal Hizmet. 14 (2)*, 23-32.

Kongar, E. (1996). *Türkiye üzerine araştırmalar.* (2.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Koşar Güran, N. (1992). *Sosyal hizmetlerde aile ve çocuk refahı alanı* (2. Baskı). Ankara: MN Ofset.

Schwab, J. J. (2000). *Family functioning: the general living sytems research model.* Hingham, U.S.A.: Kluwer Academic Publishers.

Tekeli, İ., Güler, Ç., Vaizoğlu, S., Algan, N. ve Kaya Dündar, A. (2004). *Yaşam kalitesi göstergeleri. Türkiye için bir veri sistemi önerisi.* Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Raporları.

Wilson, A. (1985). *Family*. Florence, U.S.A.:Routledge Press.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Tartışma

Arzu İ. ÇOBAN: Ankara genelinde 600 aile ile görüşülerek yapılan bir çalışma. Neden yaşam kalitesi? Bu konudan bahsetmek istiyorum. Özellikle son dönemde farklı sosyal bilimler alanında kentleşme, ekonomi, sağlık, sosyal hizmet, sosyoloji, psikoloji gibi farklı alanlarda yapılan çalışmalarda yaşam kalitesi çok öne çıkan ve tartışılan bir kavramdır. Herhangi bir sosyal düzenlemede, örneğin; bir kentsel düzenleme hizmetlerinin oluşturulması, aileye yönelik politikaların oluşturulması sırasında amacın ne olduğu sorulduğunda cevap genellikle yaşam kalitesi olmaktadır. Özellikle toplum, aile ve bireyin yaşam kalitesini artırma düşüncesi öne çıkmıştır. Yaşam kalitesi bağlamında sosyal hizmeti tanımak gerekir.

(SHU **Metin ÖKSÜZ**- Sakarya sosyal hizmetler müdür yardımcısı): Dünkü oturuma katılamadığım için üzgünüm. Birçok şeyi kaçırdığımı düşünüyorum. Şunu paylaşmak istiyorum: Aile yaşam kalitesi sürecinde ben Sakarya'da 0-6 yaş grubu çocuğu olan 22 anneyle bir anne eğitim programı yürütüyorum. Dün 4. oturumumuzu gerçekleştirdik. Aynı zamanda da bizim pazar günleri koruyucu ailelerimizle bir aile eğitim programı var. Bu programı eşlerle birlikte, karı koca olarak bir gelerek yürütüyoruz. Bu grupla da iki oturumu tamamladık. Bu 8 oturumluk diğeri 16 haftalık bir çalışma. Benim 0-6 yaş grubu anne eğitim programına katılan anneler çok üst düzey eğitime sahip anneler değil. Fakat içlerinde skala çok geniş. Orada şunu gözlemledim. Annelerden biri şunu söylemişti "ben Sakarya'da yalnız yaşıyorum. Eşim ben ve çocuklarım. İlk defa eşim beni okula giderken evden çıkarttı. (içe kapanık bir anneydi). Bir anne de o anneden esinlenerek bize katıldı 3. oturumda. Şunu söyledi: "bu komşum çok içe kapanık biriydi, bana burada öğrendiklerini anlatmaya başladı, bende merak ettim geldim." İnanın dünkü oturum o kadar kaliteli o kadar heyecanlı geçti ki. Toplam iki buçuk saatlik bir oturum bu.

Yaşam kalitesinde siz aileyi de işin içine katmaktan bahsettiniz. Biz çalıştığımız okul müdürüyle şunu konuştuk, "okullarda sosyal hizmet öğretmenliği, rehber öğretmenlik gibi, rehber öğretmenle paralel aileleyle bir eğitim programı yürütse." Biz bir hesap yaptık bir yılda 16 sınıfın ailesine, velilerine ulaşabiliyoruz. Biz bu süreçten çok kaliteli sonuç aldık. Hatta bir ebeveyn gelmişti: "sadece beni bilgilendirmediniz, aile yaşamımı da kurtardınız, ben artık eşimle daha mutluyum, eşimle tartışmıyorum" demişti. Sorunlar ailenin içine girdiğinizde, siz "aile toplumla birey arasında köprüdür" dediniz, evet bu çok doğru. Biz bunu koruyucu ailede de yaşıyoruz. Koruyucu aile biraz daha profesyonel olarak Sakarya'da algılanmaya başlanıyor, biz buna çalışıyoruz. Bu konuda bu sunumunuz tam benim yaptığım çalışmaları destekler nitelikte oldu. Bunu da buradaki katılımcılarla birlikte paylaşmak istedim. Teşekkür ederim.

Arzu Hanım (konuşmacı):
Ben özellikle şunu belirtmek istiyorum. Benim burada sunmuş olduğum şey aslında temelde sosyal hizmet uzmanlarının alanda çalıştığı şey, ben sadece bunu biraz daha soyut bir biçimde kavramsallaştırdım, çünkü bu biraz önce söylediğimiz gibi zaten sosyal hizmetin temel amacı bu yani yaşam kalitesini artırmak, bu birey olabilir, aile olabilir, grup topluluk olabilir fark etmez. Bütün toplumun yaşam kalitesini artırmak o yüzden tabiki çalışmalarımızın örtüşmesi benim açımdan da çok sevindirici. Yalnız özellikle bir şeyi vurguladınız galiba tam anlayamadım. Sosyal hizmet öğretmenliği derken, yani bu sosyal hizmet uzmanlığı kadrosundan farklı bir şey mi?

(Metin ÖKSÜZ- Sakarya sosyal hizmetler müdür yardımcısı):
Hayır. Sosyal hizmet uzmanlığı okullarda sosyal hizmet öğretmeni olarak çalışabilmesi yönünde geliştirilebilir mi? Birkaç yerde de bu tanımla karşılaştım. PDR mezunu nasıl meb okullarında rehber öğretmen olarak çalışabiliyorsa onun gibi kadrolaştırılmasından bahsediyorum.

Başkan:
Ben teşekkür ediyorum, ikinci oturuma da fırsat tanıyalım. Arzu hanıma teşekkürler. İkinci konuşmamız Dr. Bülent İLİK Bey. Kendisi "Aileye Yönelik Sosyal Hizmet Yaklaşımı" adlı bildirisini sunacaklar. Buyurun efendim.

Dr. Bülent İLİK•

Ben 15 yıllık sosyal hizmet uzmanıyım. Değişen sosyal hizmet politikaları adına bir şeyler paylaşmak istiyorum. Aile yanına gönderilen çocuklarla ilgili olarak hocam söyledi buna somut bir örnek vermek istiyorum. Şu anda bizim ve diğer illerde ki kız yetiştirme yurtlarında uzman arkadaşlarla yaptığımız bilgi alışverişlerinde elde ettiğim sonuçlara göre; buradakinde 60 tane kız var 21 tanesi tedbir kararlı. Tedbir kararlı olanların büyük çoğunluğu bizim diğer illerdeki kurumlarımızda ailelerinin yanına döndürülen kızlar. Onlar ailelerinin yanına verildikten sonra tedbir kararıyla tekrar bizlere geri dönüyorlar. Ve dışarıdaki her türlü istismar ve kötülükten nasiplerini alarak dönüyorlar. Biz uzmanlar olarak gönderdiğimiz vakalarla daha sonrasında çok ağır vakalar olarak çalışmak durumunda kalıyoruz.

Fatma KAHRAMAN: Türkiye ve çocuk refahı alanında depremde Kocaeli Sakarya örneği. Burada bir açıklama yapma ihtiyacı hissettim. Bülent Bey atıfta bulundu. Vakit darlığından konuyu anlatamadım haklısınız. Ben de Kocaeli SHÇEK'de sosyolog olarak göreve başladım. Merkeziyetçi bir yapıya sahiptir derken bu hizmeti il müdürlüklerinden üretilmesi kastediliyor. Benim önerim hizmetin yerel yöntemlerden değil SHÇEK tarafından idare edilmesi ancak kuruluşlarda ki uzmanlar tarafından idare edilmesini öngörüyorum. Çünkü bir uzman arkadaşımla bu şekilde çalışarak çok büyük başarı sağlamıştık. Çocukla birebir iletişim kuran bir uzmanın tabi ki onun ihtiyaçlarını daha iyi bilir.

Bir öğrenci: Sosyal hizmet sistemindeki risklerden bahsettiniz. Birçok alanda bu sismik alt riskler var. Ben buna ilişkin eğitimdeki sismik riskle ilgili bir soru sormak istiyorum. Ani ve hızlı bir şekilde birçok okul açıldı. Sosyal hizmet uzmanı olan eğitim görevlisi de az. Bu konuda eğitimdeki bu riskler bu faktörler nasıl köreltilebilir, bunun için ne yapılabilir?

Dr. Bülent İLİK: Ben soruyla karşılık vereyim. Türkiye'nin ne kadar sosyal hizmet uzmanına ihtiyacı var sorusuna ilişkin Türkiye genelinde kaç tane ciddi çalışma var elimizde? Bunun bölgesel dağılımı ne? Hangi bölgelerde ne kadar ihtiyaç var? Yani şu kolaycı bir yanıt olur: "Şu kadar bir nüfusa 1 sosyal hizmet uzmanı." Bununla sonuca

• Sosyal Hizmet Uzmanı, Başbakanlık Müşaviri

ulaşamazsınız. Türkiye kamu kaynaklarını çok etkin kullanmak zorundadır. Bir de bazen hayat size öyle şeyler dayatır ki ondan kurtulmak için bir şey yapmaya çalışırsınız. ve o yaptığınız şey sorunu bazen çözmek yerine daha da güçleştirebilir. Bir küçük hatırlatmada bulunayım; kimseyi kırma ya da üzmek için söylemiyorum. Türkiye bir dönemde, 70'lerin başlangıcında 3 ayda ilkokul öğretmeni mezun etti. Eğer bu şekilde olabiliyorsa devam edip öğretmen açığınızı kapatın. 3 ayda öğretmen yetiştiremiyorsanız bunu neden yetiştirdiniz? Sosyologlara da buradan tahrik edici bir şey söylüyorum: "Bu öğretmenlerin yetiştirdiği öğretmenlerin öğrencilerini bir değerlendirmek ve günümüzü bir düşünmek lazımdır. Bu noktadan baktığımda keşke Türkiye sosyal çalışma bölümünü hiç kapatmasaydı. Keşke Türkiye sosyal hizmet okullarının sayısını bir plan dâhilinde geliştirse çoğaltsaydı." Ama şu tehlikeye de şiddetle dikkat çekerim; toplumsal sorunlar büyüyor, toplum uca savruluyor. Bu uca savrulma şiddetlidir. Arkadaşlar Sakarya'nın kaç maç sahası kapatıldı. Sakarya şampiyonluğa mı gidiyordu da bu kadar yoğun şiddeti yaşadı? Diğer illerde da aynı tür olaylar söz konusudur. Bunlar toplumun içinde bulunduğu durumla ilgili. Bunu faturasını bir kaç mesleğin üstlenebileceği gibi bir tuzağa da düşmemek gerek. Sosyal hizmet uzmanları onun için kendi rol ve sorumluluklarını da iyi değerlendirmek zorundadır. Türkiye'deki olumsuzlukların çözümü için sosyal hizmet uzmanlarının sayısını arttıralım aman alelacele bu konuda bir şeyler yapalım yaklaşımı doğru değildir. Çoğaltılmalı kendi içinde geliştirilmeli iyileştirilmelidir ona hiçbir itirazım yok. Ama benimki küçük bir yakınmadır. Alanın içinde olan insanlar hep devrede olmalı. Sistemin içinde olmalı.

Soru: Sosyal hizmette bir çatı örgütlenmenin olmadığının düşünerek soruyorum. Geçmişten geleceğe baktığımızda aynı durumu gördüğümden soruyorum bu soruyu: Bir sivil toplum örgütü çalışmasının baktığınızda bir demokratik katılımı desteklemek yerine çeşitli ideolojiler üzerine kurgulandığını görülüyor. 80'lerden günümüze kalan sivil toplum örgütlerine korkan bir bakış var. Sosyal hizmetin meşrulaştığı zemin açısından nasıl bir gelişme genişleme sağlanabilir?

Dr. Bülent İLİK: 2828 kanunlu SHÇEK'e bir çatı örgüt gözüyle bakılabilir. Türkiye'nin sosyal hizmet politikası oluşturma görevi sosyal hizmetler danışma kuruluna verilmiştir. Ama hangi toplantısında Türkiye'nin sosyal hizmet politikasını tartışıyorlar değerlendirin? Bunu şunun için söyledim; şöyle bir bakış var, mevcut olanların iyileştirilmesi yerine biz de az gelişmişliğin ölçüsü olarak onu bir köşede tutuyoruz onun yerine yeni bir şey kurmayı çözüm olarak getiriyoruz. Arkadaşlar beş bakan Malatya olaylarından sonra sokak çocuklarına hizmet modeli açıkladılar. TBMM büyük emek verdi, üç farklı partinin önergesiyle bir rapor hazırlandı. Politikaya temel olacak şeyler ama o raporlarda orda duruyor, yani sizin olanları işletmeyle ilgili bir sorununuz var. Size ve bize yönelik bir şey söyleyeyim; sosyal hizmetim beş tane olmazı içerisinde gösterilenlerden biri meslek örgütüdür. Meslek örgütleri Türkiye'de ne kadar etkin? Az önceki sendika meselesini de kast ederek söylüyorum. Ne kadar etkin ne kadar güçlü? Onu da lütfen düşünün. ve bireyler, bu da sosyologlara bir şey bu sistemlerin içine ne kadar katılıyorlar, ne kadar katılmıyorlar? Ne kadar katkı veriyorlar, ne kadar katkı vermiyorlar? Son şey, bu da müthiş sıkıntılı bir şeyi de; sivil toplum çok önemlidir, demokratik toplumun olmazsa olmazıdır. Ama sivil toplum sosyal devletin yerine geçecek ve önerilecek bir şey değildir. Siz Türkiye'nin sosyal yardım politikasını dernekler üzerinden yürütmeye kalkarsanız kentlerin rantını o dernekler aktarıp falan belediyelerin filan televizyonların gelirlerini o dernekler aktarıp sosyal devlet

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

olamazsınız. Güç durumdaki vatandaşınıza sosyal yardım teşkilatınızla değil hayır amaçlı ulaşmaya başlarsanız, o toplumun düşünsel yapısının nasıl gelişeceğini ciddi olarak sorgulamanız gerekir. Nasıl gelişeceği çok bellidir aslında ve bu çok bilinçsiz bir şey de değildir. Bilinçli seçimin bir sonucudur. Bunun yerine sosyal devleti güçlü olarak koymanız gerekir. Burada uygulamanın içindeki, alandaki arkadaşlara sorun, sosyal hizmetlerin ayni nakdi yardım ödenekleri düzgün olarak ödeniyor mu, ödenmiyor mu? Söz verdikleri sürede ödeme yapıyorlar mı, yapamıyorlar mı? Bu ülke güçlü bir ülke arkadaşlar. Sosyal hizmetler çocuk esirgeme kurumunun bütçesi Türkiye'nin batık banka operasyonlarında ödevi paraların 50'de 1'i bile olmadı hiçbir zaman. Türkiye'nin kaynakları var. Demek ki kaynakları hangi önceliklerde kullanacağınıza karar vermeniz yani sosyal politika bunun araçlarında biri. Örgütlenmeyi, sivil toplumu ve sosyal devleti bu şekilde oturtmak ve bu şekilde bakmak kanaatindeyim.

Başkan: Oturum sona erdi.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

OTURUM–06 (BİLDİRİ SUNUMLARI)
Oturum Başkanı: Yrd. Doç.Dr. Cengiz Özbesler

SOSYAL SERVİS UYGULAMALARI VE BİR SOSYAL İNCELEME OLGU SUNUMU

SOCIAL SERVICE APPLICATIONS AND A SOCIAL EXAMINATION CASE REPORT

Fatih KILIÇARSLAN•
Sibel KEMERKAYA•*
Gülnaz DEMİRALAY•**
Hayriye YÜRÜK•***

ÖZET

T.C. Sağlık Bakanlığı Hastanelerinde sosyal hizmet uzmanlarının temel hizmet birimi sosyal servis, servisin temel elemanı SHU' dır.

Sosyal servislerde yapılan çalışmaları şöylece gruplamak mümkündür. Öncelikle sorunun tespiti ve analizi, mümkünse sorunu yaratan durumların ortadan kaldırılması, gerekiyorsa sosyal kişisel veya sosyal grup çalışması yapılması, ilgi duyulan alanlara yönlendirilmesi sosyal, kültürel, eğitsel çalışmalara sportif etkinliklere katılımının sağlanması, hastaların tedavi ve rehabilitasyon sürecini destekleyici ve tedavi sürecine ailelerin katılımını sağlayıcı mesleki etkinliklerinin yanı sıra sosyal destek kurumları ile işbirliği ve koordinasyon içersinde mesleki rollerini yerine getirir.

Psikiyatri tedavi kurumlarında çalışan sosyal hizmet uzmanının temel görevlerinden birisi, hasta ile ilgili olarak sosyal inceleme raporu hazırlamaktır. Sosyal inceleme raporu, müracaatçı ile sosyal hizmet uzmanı arasındaki ilişkiye dayanılarak hazırlanır.

Sosyal Servis Sosyal Hizmet Uzmanlarınca sosyal inceleme raporu 9. 10. 2006 tarihinde 3. Psikiyatri Poliklinik Hastası E.D. hakkında 2022 sayılı yasa gereğince maaş bağlanabilmesi amacıyla yapılmıştır. Sosyal inceleme raporunda Baba G.D." 52 yaşında, çalışmadığını iki kişi ile evliliği 14 çocuğu olduğunu, Muş ilinde yaşadıkları köye PKK' lıların gelmesi ve çocuklarını istemesi, vermeyince evlerini yakması nedeniyle 1994 yılında İstanbul iline göç etmek zorun kaldıklarını belirtmiştir. Gecekondu yapmışlar ancak belediye görevlilerin yıkmasıyla yaptıkları naylonlarla çevrili barakada 7–8 ay yaşadıklarını ifade etmiştir. E.D. askerlik dönüşü sinirli

• Sosyal Hizmet Uzmanı (SHU), Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Başhekim Yardımcısı

•* SHB Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi

• ** SHB Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi

• *** SHB Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi

davranışları, kendi kendine konuşmaya başlaması üzerine psikiyatrik tedaviye başladıklarını" belirtmiştir.2022 yasaya göre maaş bağlanması uygundur. 2022 aylığı, E.D. güven duygusunu, aile, çevresiyle iletişimini ve uyumunu geliştirecektir.

***Anahtar Kelimeler**; Sosyal Servis, Sosyal Hizmet Uzmanı, Sosyal İnceleme Raporu*

ABSTRACT

Social services' main members are social workers in Ministry of Health's Hospitals. We can group the studies in social service like; first finding problem and analyze it, than if it is possible remove problem's causes. İf it is necessary, make personal or group interviews. Direct the people their interests. Provide to join social, culturel, educational activities. Support patients' cure and rehabilitation process and provide the family to join in this process. And cooperate the social support society.

One of the main duty of social worker in psychiatry cure society; to prepare social investigation report about patients. The social investigation report is based on relationship between social worker and applicant.

The social investigation report is done by social workers at BRSHH Social Service in 09.10.2006. The patient E.D. who is cured 3.Psychiatry Polyclinic apply for to take salary based on 2022 Law.

In social investigation report, E.D.'s father G.D. told that, he was 52 years old, he wasn't working, he had married twice an has 14 children. When they had lived in Muş, The PKK came their village, and wanted to take their G.D.'s children. The PKK burned their house because he didn't give his children. After that they had to migrate to İstanbul. The slum that they build in İstanbul, was destroyed by municipality personnels. Then they have lived 8 months in a hut which made from nylon. E.D. became nervous, began to talk with himself after he has returned military service. Because of this he began cure in psychiatry.

The social investigation report continue with information was taken E.D.'s neigbors. Result of meetings about E.D. we prove he became ill after his millitary duty, he becomes discordant, he can't work in a job. He is suitable for taking salary from 2022 Law. This salary improve E.D.'s self confidence and harmony with people.

***Key Words**; Social Service, Social Worker, Social Examination Report*

GİRİŞ

T.C. Sağlık Bakanlığı Hastanelerinde sosyal hizmet uzmanlarının temel hizmet birimi sosyal servis, servisin temel elemanı SHU' dır. (1)

Sosyal Hizmet mesleği; insanların problem çözme kapasitelerini arttırmayı; kaynak, hizmet ve olanak sağlayacak sistemlere müracaatçıları sevk etmeyi, bu sistemlerin etkili ve insancıl olarak işlev görmesi sağlamayı, sosyal politikaların gelişimi ve ilerlemesi için katılımda bulunmayı amaçlayan meslektir.(2)

Sosyal hizmet, sosyal sorunların çözümüne yönelik bilimsel uygulamaları içeren bir meslektir. Sosyal hizmet mesleği toplumun sorunlarına katılımını destekleyici, bireylerin özgürleşme ve sivilleşme çabalarını geliştirerek birey, grup ve toplumla çalışır. İnsan odaklı uygulamaları içerir. Din, dil, sınıf farkı gözetmeden mesleki uygulamalarını yürütür. Sosyal hizmet uzmanları, mesleki bilgi ve becerileri ile toplumsal barış ve uzlaşmanın çabası içersinde açık iletişim ve katılımı önemseyerek rol ve fonksiyonlarını ortaya koyar.

Psikiyatrik tedavi sürecinde ağırlık, psikiyatrist ile sosyal hizmet uzmanı arasındaki ilişki yönüne kaymıştır. Psikiyatrist, tüm bakım ve tedavi etkinliklerinin genel sorumlusudur. Sosyal hizmet uzmanı, onun sorumluluğu alanındadır. Dolayısıyla her ikisi arasında sıkı bir işbirliğinin, meslekî bilgi ve beceri yönünden dayanışmanın ne denli gerekli olduğu acıktır. Daha da ileri giderek psikiyatrik ortamda sosyal hizmetin verimliliği, büyük ölçüde psikiyatrisin sosyal hizmeti nasıl algıladığına ve bunun sonucu olarak psikiyatrik sosyal hizmet uzmanına yönelik tutumlarına bağlıdır denebilir(3)

Standardında sosyal hizmet uzmanı bulunan yataklı tedavi kurumlarında bir sosyal servis kurulur. Birden fazla sosyal hizmetler uzmanı bulunduğu takdirde, içlerinden baştabip tarafından görevlendirilen bir tanesi bu servisin amirliği görevini de yürütür. Sosyal servis, yataklı tedavi kurumlarına müracaat eden, yatan ve kurumdan çıkan hastaların sosyal ve ekonomik sorunlarının saptanması, çözümlenmesi, hastanın çevresi ve ailesiyle ilişkilerinin sağlanması, kurumun halkla ilişkiler işlerinin yürütülmesi ile görevlidir. Ayrıca kurum personelinin karşılıklı ilişkilerinde ve sosyal sorunlarında danışma ve yardım sağlama görevini de yapar.(4)

Psikiyatri tedavi sürecinde hasta ve ailesinin tedavi sürecine aktif katılımını engelleyen sosyal, ekonomik ve çevresel sorunların giderilmesinde sosyal hizmet uzmanları sosyal hizmet ve yardımlaşma kurumları ile işbirliği içersinde tedavi süreci ve taburculuk sonrasında mesleki uygulamalarını gerçekleştirerek hasta ve ailesine sosyal destek hizmetlerini yürütür. (5)

Sosyal inceleme raporu, aile ve çevresel koşulların bireyin hastalığı ile etkileşimini, teşhisini ve hastalık seyrinin iletişimini, rol ve sorumluluklarını ne yönde etkileyeceğini belirleme açısından başvurulan değerlendirme raporudur. Böylece hastanın göreviyle ilgili sorumlulukları yerine getirip, getirmeyeceği kararında sosyal inceleme raporları tedavi ekibine katkı sağlamaktadır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

OLGU

YÖNTEM VE METOD

Psikiyatri tedavi kurumlarında çalışan sosyal hizmet uzmanının temel görevlerinden birisi, hasta ile ilgili olarak; sosyal inceleme raporu hazırlamaktır. Sosyal inceleme raporu, sosyal hizmet uzmanı müracaatçı arasındaki ilişkiye dayanılarak hazırlanır. (6)

Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi Sosyal Servis Sosyal Hizmet Uzmanlarınca sosyal inceleme raporu 9. 10. 2006 tarihinde 3. Psikiyatri Poliklinik Hastası E.D. hakkında 2022 sayılı yasa gereğince maaş bağlanabilmesi amacıyla yapılmıştır.

SOSYAL İNCELEME RAPORU

Baba G.D. ile yapılan görüşme;" 52 yaşında olduğunu, iki kişi ile evliliğinden 14 çocuğu olduğunu ve işsiz olduğunu belirtmiştir.

Muş 'un bir köyünde yaşarken köye gelen PKK' lıların çocuklarını istemesi, aile buna razı olmayınca da evlerini yakması nedeniyle 1994 yılında İstanbul'a göç etmek zorunda kaldıklarını, kalacak yerlerinin olmaması nedeniyle bir gecekondu yaparak orada yaşadıklarını ancak belediye görevlilerinin kaldıkları gecekonduyu yıkması nedeni ile kendilerine naylonlarla çevrili bir baraka yaptıklarını ve orada 7–8 ay yaşadıklarını ifade etmiştir.

Oğlu E.D.nin askerlik dönüşü sinirli davranışlarının olduğunu, kendi kendine konuşmaya başladığını, sürekli el kol hareketleri yaptığını, ailesinden kimsenin sözünü dinlemediği, sürekli geçmişini hatırladığı ve evlerinin yakıldığı zaman hakkında konuştuğu, cansız nesnelerle konuşmaya çalıştığı, küfürlü konuştuğu ve kavga çıkardığı için insanlarla sağlıklı diyalogunun olmadığı, rahatsızlığından ötürü çalışamadığı belirtmiştir. Yakınlarının yardımı ile girdiği işlerde de sorun çıkartıp 2 günden fazla çalışmadığı, bu olumsuz davranışları nedeniyle psikiyatrik tedavi görmeye başladığı fakat hastalığını kabul etmediği için ilaçlarını düzenli kullanmadığını söylemiştir.

Sosyal İnceleme Raporu komşuları Z. Ç. ve B.Ö. dan dan alınan bilgiyle devam etmiş, sonuç olarak E.D. hakkında yapılan görüşmelerden; E. D.'nin köyünde yaşadığı PKK saldırısından çok etkilendiği ve bu durumu sürekli hatırladığı, rahatsızlığının askerlik dönüşü başladığı, çevresiyle iletişiminin yetersiz olduğu, agresif tavırlar sergilediği, uyum problemi yaşadığı, ,herhangi bir çalışma hayatının olmadığı, tespit edilmiştir. 2022 sayılı yasaya göre maaş alması uygundur.

2022 aylığı, E.D. nin güven duygusunu oluşturacak, aile ve çevresiyle iletişimini, uyumunu geliştirecek, aynı zamanda ailenin yetersiz olan maddi durumuna az da olsa katkı sağlayacaktır.

TARTIŞMA

Tarihsel gelişim sürecinde günümüz psikiyatrisinin hasta ve hastalığa yaklaşımında birleştikleri bir nokta, multidisipliner bir yaklaşımın gerektiği üzerinde odaklaşmalarıdır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Sağlığın tanımından kaynaklanan bir yaklaşım içinde psikiyatrik hizmet birbirinden bilgi ve yaklaşım farklılığı konusunda odaklaşmış disiplin ve mesleklerin bir amaç içinde bir araya geldikleri psikiyatrik tedavi ekiplerince karşılanmaktadır.

Günümüz hizmet yaklaşımı, pek çok alanda olduğu gibi, ruh sağlığı alanında belirli meslek elemanlarını bir ekip oluşturarak çalışmasının son derece gerekli olduğu doğrultusundadır.(7) Bu ekip üyelerinde birisi sosyal hizmet uzmanları ve psikiyatrik tedavi kurumları içersinde çalışma birimi sosyal servislerdir.

İlgi Yoksunluğunun Sağaltımı Yaklaşımının dayandığı bilimsel temellere gelince; ABD 'de Minnesota çalışmalarından elde edilen bulgu da sudur: Hekimlere başvuran hastaların yaklaşık %40'ini tıbbi şikâyeti olanlar diğer %60'ini ise tıbbi sosyal hizmet ihtiyacı karşılanamayanlar oluşturmaktadır. Eyalet de hastalar üzerinde yapılan bir araştırmada, taburcu aşamasına gelmiş hastaların tıbbi tedavi gördükleri halde tam anlamı ile iyileşmedikleri ve 3/5'inin kendileri için Sosyal Çalışma yapılmadan ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyiliğe ulaşmadıkları ortaya çıkarılmıştır. Sözü edilen Sosyal Çalışmanın tanımında en belirgin öğenin hastaya gösterilen mesleki ilgi ve alakanın yoğunluğu ve tedavi amaçlı olusudur. (8)

Hasta ile ilgilenen sosyal hizmet uzmanın görevi, bireyin kişilik özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun bir sosyal ortamı ve sağlığına yeniden kavuşmasını hızlandırmaktır. Sosyal hizmet uzmanı hastanın kişisel, bio- psikolojik yapısını dikkate almak suretiyle hastanın ve tedavi ekibinin mümkün mertebe beklentilerine paralel bir biçimde hayat kalitesini arttıran en uygun bir sosyal ortamın ve uyumun sağlanmasına yönelik tedbirler alır.(9)

Sosyal serviste sosyal hizmet uzmanları, klinik ekip çalışması içersinde fonksiyonel uygulamaları arasında sosyal inceleme raporları önemli yeri vardır. Hastanemizde polikliniklerinden sosyal inceleme raporu için sevk edilen hastaların aileleri, yakınları, komşuları çalışıyorlar ise mesai arkadaşlarının bir kısmı ile görüşmeler yaparak hastanın psiko-sosyal durumu, aile, çevresiyle ilişkileri, iletişim uyum ve davranış sorunları, sosyo- ekonomik durumu, işyerinde performansı görüşmelerle değerlendirilerek tedavi ekibine veya sağlık kurul heyetine sunulur.

Tedavi ekibi ve sağlık kurulu hastanın klinik tanı, malulen emekliliğine uygunluğu, sakat ve malul aylığı, silah ruhsatı alınımı, evlilik durumu, çocuğun velayeti, mahkûmlar, polislerin silahlı göreviyle, öğretmenlerin ve diğer kamu personellerin görevlerini sürdürmeleri ya da yeniden aktif görevlerine dönüp, dönmeyecekleri ile ilgili sosyal inceleme raporları sosyal hizmet uzmanlarınca hazırlanmaktadır.

Bu olguda, 3. Psikiyatri Poliklinik Hastası E.D. hakkında 2022 sayılı yasa gereğince maaş bağlanabilmesi amacıyla sosyal inceleme raporu yapılmıştır. Sosyal İnceleme raporunda baba G.D komşuları Z. Ç. ve B.Ö.' den alınan bilgiyle devam etmiş, alınan bilgilerin içeriğinde, E. D.'nin köyünde yaşadığı PKK saldırısından çok etkilendiği ve bu durumu sürekli hatırladığı, rahatsızlığının askerlik dönüşü başladığı, çevresiyle iletişiminin yetersiz olduğu, agresif tavırlar sergilediği, uyum problemi yaşadığı, herhangi bir çalışma hayatının olmadığı, tespit edilmiştir. Aile göç nedeniyle sosyal, ekonomik ve uyum sorunları yaşamakta büyük şehir hayatına adaptasyonda güçlükler çekmektedir. Geçmişte yaşanan PKK saldırısı hastan üzerinde travmatik etkiler gösterip

iletişim, davranış sorunlarına yol açıp normal dışı tutum göstermesinde etkili olduğu düşünülmektedir. 2022 sayılı yasaya göre maaş alması uygunluğunun tespitinin yanı sıra 2022 aylığı, E.D.' nin benlik saygısı, aile ve çevresiyle iletişim ve uyumunu geliştireceği görüşmelerde belirlenmiştir. Böylece E.D ve ailesine sosyal yardım kurumlarınca ekonomik destek sağlanarak var olan sosyal ve ekonomik sorunları çözümü yönünde katkı sağlanmış olacaktır.

Ruh sağlığı tedavi hizmetlerinde hasta, ailelerin karşı karşıya kaldığı sosyal ve ekonomik sorunlarının çözümü hastanın tedavi sürecine ailenin aktif katılımını sağlayıcı ve destekleyici, hastanın toplumsal hayat içersinde uyumunu geliştirici ve verimliliğini arttırarak benlik saygısı ve özgüvenini güçlendirerek tedavinin verimliliği olumlu etkilemektedir. Bu süreçte ruh sağlığı tedavi kurumlarında sosyal servis ve sosyal hizmet uzmanları tedavi ekibi içersinde önemli rol ve fonksiyon ortaya koymaktadırlar.

KAYNAKÇA

1. Thomas, Martin ve John Pierson. Dictionary of Social Work. 5. Edit. London: Collins Educational, 2001.
2. Duyan, Veli. " Tıbbi Sosyal Hizmet" . Sağlık ve Tolum Dergisi. Yıl 10, Sayı 1, Ocak- Mart 2000
3. AR I KAN. Ç. Psikiyatrik Sosyal Çalışma ve Psikiyatrik Ortamda Ekip Çalışması, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 1985.
4. T.C. Sağlık Bakanlığı; Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği, Madde 35; R.G. Tarihi:13.01.1983 R.G. Sayısı:17927
5. T.C. Sağlık Bakanlığı; Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği, Madde 126; R.G. Tarihi:13.01.1983 R.G. Sayısı:17927
6. Uluğtekin, Sevda. Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları. Ankara: Bizim Büro, 1994
7. Özdemir, U. (1998) Psikiyatrik Sosyal Hizmet. H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet A.D. Yayınlanmamış Doktora Tezi
8. ÇAKMAKLI, K. "Aileler İçin Sosyal Hizmet". Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları,1991.
9. Seyyar, Ali. AB. De Sosyal Hizmetler Kapsamında Tıbbi Rehabilitasyon Uygulamaları. ANKARA. Nisan, 2004.

Ekleme

Başkan (Cengiz ÖZBESLER):

Sosyal inceleme ve değerlendirme raporu sosyal hizmet uygulamalarında kullanılan teknik bir süreç, bir etkinlik olarak adlandırılıyor. Çok önemli. Her vakayla, her hizmet alan aileyle ilgil sosyal inceleme raporları hazırlanıyor. Sosyal incelemenin amacı nedir? Bireyin bir anlamda sosyal öyküsünü rapora dökmek ve puzzlerın parçalarını birleştirmek gibi resmi oluşturmak amaçları belirgin hale getirmektir. O raporda müdahale edilecek noktalar da belirgin hale getirilir. Şöyle bir özelliği de var bu sürecin. Sürekli devam eden bir süreç. Yani müracaatçıyı ben bir kere gördüm sosyal incelemesi tamamlandı diye bir şey yok. Yani izlediğiniz sürece göre o süreç devam ediyor.

İkinci konu: Sakarya' da Sosyal Hizmet Kurumları. Konuşmacı, Kazım YILDIRIM.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

SAKARYA'DAKİ SOSYAL HİZMET KURULUŞLARI

Y.Doç.Dr. Kazım YILDIRIM

GİRİŞ

Sosyal hizmet, "hiçbir unsuru tek olmayan, fakat hiçbir mesleğin bağdaşarak icra edemediği kadar farklı katkı sağlayan bir görünüş, şekil"dir. Harriet Bartlett (1957. Nakil, Farley ve diğerleri, 2003). 1992'de ABD'de, Sosyal Hizmet Eğitim Konseyinin (CSWE) Müfredat Politika Demecinde şu ifadeye yer verilmiştir; "sosyal hizmet mesleği, insan refahının arttırılması, yoksulluk ve baskının (zulmün) hafiflemesi olarak kabul (committed) edilir. Sosyal hizmet mesleği onayını, kamu ve özel korumadan (auspices) alır. "Sosyal hizmet, sosyal hizmetlerin sağlanmasında birinci derecede sorumlu bir meslektir". ABD'de basılmış Sosyal Hizmet Sözlüğünün 1995 yılı baskısı sosyal hizmeti; **"insanlara etkili bir psiko-sosyal işlevsellik seviyesini kazandırmada ve etkili toplumsal değişmelerle bütün insanların refahını sağlamada yardımcı olan uygulamalı bir bilim" olarak tanımlamıştır** (Barker, 1995. Nakil, Farley ve diğerleri, 2003).

Sosyal hizmet, insanların sağlık ve iyilik halinin geliştirilmesinde; insanların kendilerine daha yeterli hale gelmelerinde ve başkalarına bağımlı olma hallerinin önlenmesinde; aile bağlarının güçlendirilmesinde; bireylerin, ailelerin, grupların veya toplulukların sosyal görevlerini başarıyla yerine getirmelerinde yardımcı olan bir meslektir. Bu amaçları gerçekleştirmek üzere, sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek mensupları tarafından gerçekleştirilen etkinlik ve programlar bütünüdür. (DPT, 2001, Barker, 1991).

Tanımdan da anlaşılacağı üzere sosyal hizmetler, geniş bir uygulama alanına sahip birey, grup ve toplulukların gelişmesini, refah ve mutluluklarının sağlanmasını temel olarak amaçlamaktadır. Sosyal hizmet, insanların sağlık ve iyilik halinin geliştirilmesinde profesyonel yardım sağlayan bir meslektir. İnsanların kendilerine daha yeterli hale gelmelerinde ve başkalarına bağımlı olma hallerinin önlemesinde; aile bağlarının güçlendirilmesinde; bireylerin, ailelerin, gurupların veya toplulukların sosyal işlevlerini başarıyla yerine getirmelerinde yardımcı olmak amacıyla sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek mensupları tarafından gerçekleştirilen etkinlik ve programlar bütünüdür. Bu amaç çerçevesinde sosyal hizmetler, aileler, çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler (özürlüler), zor durumdaki kadınlar, sığınmacı ve göçmenler, tıbbi ve psikiyatrik yönden yardıma muhtaç hastalar, sosyal sapma gösteren guruplar (alkolikler, uyuşturucu madde kullananlar vb.) suçlular, yoksullar gibi birey ve guruplar ile yerel düzeydeki toplumları gelişme ve değişmesi yönündeki hizmet ve yardım programlarını içermektedir. (DPT, 2001).

Bunlar ve hızla gelişen toplumlar tarafından üretilen diğer birçok baskı, o anda veya başka bir zamanda hepimiz tarafından yaşanmaktadır. Bu stres beklentisiyle ve onun işlemeyen bir fonksiyonunu doğurduğu sonuçlarıyla, profesyonel yardım araştırıp bulmak için stresli durumlarda aileler ve bireyler için ne sıra dışı bir cevap, nede bir zayıflık işareti olmaktadır. Hepimiz herhangi bir zamanda bir profesyonelin ya da saygı

duyulan bir arkadaşın belli başlı yardımlarına ihtiyaç duyabilmekteyiz. Bireylerle aileler ve gruplarla genelci uygulama, en eski sosyal hizmet uygulamasıdır. Bilimsel yardıma muhtaç değinildiğinde ve müracaatçı popülâsyonları ile çalışma konusunda daha sağlıklı bir yaklaşıma götüren profesyonel araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Sosyal hizmet, mikro, mezo ve makro düzeyde tüm insanların psiko-sosyal işlevlerini yerine getirmede ve refahlarının sağlanmasında koruyucu, geliştirici ve rehabilite edici işlevleriyle önemli bir misyona sahiptir. Ülkemizin bugün içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel ortam nedeniyle sosyal hizmet uygulamalarına duyulan ihtiyaç ve bu bağlamdaki çalışmalar giderek artmaktadır. Sosyal hizmet mesleği, sosyal refah kurumunun işlevsellik kazanmasının bir gereği olarak ortaya çıkmıştır
Sosyal hizmet ve sosyal yardım üç madde (premises) üzerine odaklanmıştır:

1) **İnsan kıymetli bir varlıktır, bu sebeple insanı önemseyen ve onu odak yapan bir anlayışın gelişmesini hedeflemiştir. İnsanın önemini yok sayan iç ve dış unsurları azaltmaya, yok etmeye çabalar.**
2) **Kişilerin (İnsanların) birbirleriyle etkileşiminden doğan şahsi, ailevi ve toplumsal problemleri vardır, bunları hafifletmeye veya yok etmeye çabalar.**
3) **Bu problemleri hafifletmek ve kişinin hayatını zenginleştirmek (enrich) için sürekli bir şeyler yapmak, problem ortaya çıkmadan önlem almak ve bunun için programlar yapmaya çabalamaktır.**

"Sosyal hizmet, sadece bir bilim değil, aynı zamanda bir sanattır." Yaptığı iş bir nevi sosyal mühendisliktir. İnsanların sağlık ve iyilik halinin geliştirilmesinde; insanların kendilerine daha yeterli hale gelmelerinde ve başkalarına bağımlı olma hallerinin önlenmesinde; aile bağlarının güçlendirilmesinde; bireylerin, ailelerin, grupların veya toplulukların sosyal görevlerini başarıyla yerine getirmelerinde yardımcı olan bir meslektir. Bu amaçları gerçekleştirmek üzere, sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek mensupları tarafından gerçekleştirilen etkinlik ve programlar bütünüdür.
Görevlerini, dinamik bir yaklaşımla; koruyucu-önleyici, iyileştirici-rehabilite edici, değiştirici-geliştirici yöndeki temel işlev ve amaçları doğrultusunda yerine getirir.
Bu tanıma göre, "Sosyal hizmet; bireylerin, insan ve onun çevresi arasındaki etkileyici iletişimi oluşturan sosyal ilişkilerindeki aktivitelerine odaklanarak, kişisel veya gruplarla beraber sosyal işlevlerini arttırmak ve çoğaltmaktır. Bu aktiviteler üç şekilde gruplanabilir:

1) **Azalmış kapasiteyi yenileme veya eski haline getirme,**
2) **Sosyal kaynakların ve bireylerin sağlanması,**
3) **Sosyal işlevsizliğin (dysfunction) önlenmesi."** (Boehm, 1959. Nakil, Farley ve diğerleri, 2003).

Türkiyede sosyal hizmet kurumları, yukarıda tanımlanan tüm noktalarda hizmet sunmak için çabalamaktadır. Hizmetler daha çok devlet eliyle yürütülmektedir. Onun için bu çalışmada Sakarya'da devlete ait sosyal hizmet kurumları ele alınmıştır. Ancak öncelikle Sosyal Hizmetlerin Türkiye'de hangi alanlarda hizmet yaptığını kısaca özetlemek gerekmektedir.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYEDE SOSYAL HİZMET KURUMLARI

Sosyal hizmet; insanlara bireysel, grup (özellikle aile) ve toplulukla ilgili problemlerini çözmede yardımcı olan ve sosyal hizmet uygulamasından birey, grup ve topluluk ilişkileriyle doyum elde eden bir sanat, bir bilim, bir meslek olarak tanımlanabilir (bkz. Tablo.1). Günümüzde, sosyal hizmet uygulaması genellikle geniş kapsamlıdır ve geleneksel metotların üçünü de içerir. Önemli olan nokta insan ilişkilerindeki problemleri azaltmak ve geliştirilmiş insan etkileşimini zenginleştirmektir. "Sosyal hizmet, birey, grup ve toplumun sosyal çevre ile bağlantılı sorunlarını -ki bu sosyal çevre aile, okul, işyeri, toplum, yasalar, politikalar olabilir- çözmekte yardımcı olmayı hedefleyen bir meslek ve disiplindir. Kır veya kentte yaşayan; çalışan veya çalışmayan / işsiz olan; çocuk, genç, yetişkin, yaşlı; hasta, özürlü, suçlu, korunmaya muhtaç olan; istismar edilen birey ve gruplara önleyici veya rehabilite edici / iyileştirici hizmetler sunmak, bu sorunların ortaya çıkmasına etki eden plan, politika ve yasalara ilgiyi çekmek ve değiştirilmesinde rol almak insan ile çalışan tüm mesleklerde olduğu gibi sosyal hizmet uzmanlarının da görevidir." (Bulut, 2007).

Tablo.1: Sosyal Hizmetin İlgi Alanları ve Çalışma Şekli

PROBLEMLER		SOSYAL HİZMET UYGULAMASI
A) KİŞİSEL: Akıl hastalığı, İntihar, Aşırı ilaç kullanımı (istismarı), AİDS, Suçluluk vs.	BİREYSEL	
B) AİLEVİ: Bağımlılık, Çocuk istismarı, Boşanma, Evsizlik vs.	+ GRUPLARLA	= SOSYAL UYUM ve SOSYAL İŞLEVLERİN ARTTIRILMASI
C) TOPLULUK: İşsizlik, Irkçılık, Barınma, Eğlence imkânları vs.	TOPLULUKLARLA ARAŞTIRMA YÖNETİM	

Kaynak: Farley ve diğerleri, 2003.

1-Aileye Yönelik Sosyal Hizmetler

Anayasada da ifadesini bulduğu üzere aile, toplumun temel birimidir. Aile, üyelerinin barınma ve bakım gibi fiziksel; sevgi, güven, şefkat gibi duygusal; toplumsallaşma, öğrenme gibi sosyal ve zihinsel; üreme gibi cinsel ihtiyaçlarını karşılama işlevi vardır. Bu çerçevede, sağlıklı bir toplum oluşumunun vazgeçilmez temel kurumu olma özelliğini korumaktadır. Hiç şüphesiz, sağlıklı aileler güçlü ve sağlıklı toplumları oluşturur. Bu sebeple, her toplum, kendini meydana getiren birimlerin yani ailelerin, sağlık ve bütünlüğünü önemsemek ve onu korumak durumundadir. Aile etkinliğinin sağlanması, toplumdaki ekonomik ve sosyal karakterli birçok şart ve önlemin etkililiği

ile yakından ilişkilidir. Ailelere yönelik sosyal hizmetlerin amacı, aile yaşamının güçlenmesine, korunmasına, aile sorunlarının önlenmesi ve çözümüne, aile üyelerinin aile birliği içinde sağlıklı gelişme ve doyurucu hayat sürmelerine, ailenin toplumda uyumlu bir birim olarak işlemesine yardımcı olmaktır. Bu amacın gerçekleştirilmesinde, aile üyelerini birer birey olarak doğrudan ilgilendiren çocuklara, yaşlılara, özürlülere yönelik hizmetler, sosyal yardımlar gibi "bireysel sosyal hizmetler"in yanı sıra doğrudan aileye yönelen ve "aile hizmetleri merkezi" gibi kuruluşlar aracılığı ile yerine getirilen uygulamaların rolü önemlidir. Bu kuruluşlar, genellikle; 1) aile tedavi ve danışmanı 2) aile devamı açısından eğitim ve ailenin sosyal kurumlarla ilişkisini düzenleme ve 3) savunuculuk olmak üzere üç yönde oluşturulan hizmet programlarıyla yararlı olmaktadırlar.
Rehberlik Programı"nı önemini belirtmek gerekmektedir.

2-Yoksullara Yönelik Sosyal Hizmetler

İşsizlik oranının yüksek olduğu, buna karşılık "işsizlik sigortası"nın bulunmadığı, bunun yanı sıra çalışan nüfusun önemli kesimi için ücretlerin düşük seviyede seyrettiği ülkelerde, yoksulluk önemli bir sorundur.

Yoksul grupları için en belirgin ölçüt "ekonomik bağımlılık" olmaktadır. Bu bağlamda, çok çeşitli nedenlerden kaynaklanan yoksulluk sorununun giderilmesi, tek başına sosyal hizmetler sektöründen beklenemeyecek ölçüde çok kapsamlı ve çok boyutludur. Yoksulluk ile ilgili olarak sosyal hizmetler ele alındığında **koruma, destekleme, bakım,** sosyal yardım karekteri taşıyan hizmetlerin önem kazandığı görülmektedir. Türkiye'de, sosyal hizmetlerin doğal olarak yoksul gruplara öncelik tanıdığı bir gerçektir. Ancak, sosyal hizmetlerin görevi, sadece yoksul gruplara sağlanan hizmetlerle sınırlı değildir. Aynı zamanda, sosyal yoksunluk içinde bulunan ve kendine yetemeyen kişi, grup ve topluluklara da hizmet vermek amacındadır.

Yoksul gruplara götürülen hizmetler içinde sosyal yardım uygulamaları, sosyal hizmetler açısından önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Bir başka deyişle, sosyal yardım sosyal hizmetlerin bir uygulama biçimi olarak önemlidir.

3-Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler

Türkiye'de en kapsamlı çalışma çocuklara yönelik olarak yapılan hizmetlerdir. Çünkü toplumda en fazla riski bunlar oluşturmaktadır. Çocuklara götürülen hizmetlerin belli başlı olanları aşağıda sıralanmıştır. Çocuklara götürülen hizmetler, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile oldukça geniş kapsamlıdır. Bu hizmetler, devletin yönetim ve denetimi altında SHÇEK Genel Müdürlüğü bünyesinde birleştirilmiştir. Bu Kanun'un 4. maddesinin (e) fıkrasında "Korunmaya Muhtaç Çocuklara götürülen hizmetler bu kanunla kurulu Kurum tarafından yürütülür" denmektedir. Korunmaya muhtaç çoçukların kim/kimler oldukları tanımlandıktan sonra, bunlara hangi tür hizmetlerin ne şekilde ve kimin tarafından yapılması gerektiğine açıklık getirilmiştir. 2828 sayılı Kanundaki tanıma göre, **"Korunmaya muhtaç çocuk"; beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup;**
Ana veya babasız; ana ve babasız,
Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,
Ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen,

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocukları ifade etmektedir.
Çocukların öz aileleri tarafından yeterince korunup bakılamadığı durumlarda, ailenin bu görevinin Devlet tarafından üstlenilmesinin bir ifadesi olan "korunmaya muhtaç çocuklar", toplumumuzun içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik şartlara bağlı olarak her geçen gün sayıca artış göstermektedir. Bu konuda kesin rakamlara ulaşmak mümkün olamamakla birlikte, SHÇEK kapsamında bir milyona yakın korunmaya muhtaç çocuğun bulunduğu tahmin edilmektedir.

SHÇEK Genel Müdürlüğü, korunmaya muhtaç çocukların korunması, bakılması ve yetiştirilmesi yönündeki hizmetlerini: **1) kurum bakımı, 2) koruyucu aile ve 3) evlat edindirme olmak üzere temelde üç tür uygulama ile yerine getirmektedir.**

4- Çocuk İstismarına Yönelik Sosyal Hizmetler

Çocuk istismarı ve ihmali, sosyal hizmetlerin belirgin müdahale alanlarından biridir. Çocuk istismarı, en geniş anlamıyla, çocuğun ana-babası, onu bakıp, gözetmek ve eğitmekle görevli kişiler veya yabancılar tarafından beden ve/veya ruh sağlığına zarar veren, fiziksel, duygusal, zihinsel ve/veya sosyal gelişimlerini engelleyen tutum ve davranışlara maruz bırakılmasını ifade etmektedir. Çocuk ihmali ise, çocuğun ruh ve bedensel sağlığı ve gelişmesi için temel olan beslenme, korunma, sevgi, gözetim, eğitim ve yol gösterme gibi ihtiyaçlarının kendisine kanunen bakıp gözetmekle yükümlü kişilerce yeterince karşılanmaması halidir.

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi, istismar veya ihmale maruz kalmış çocuk, korunma kararı alınması gerekli "korunmaya muhtaç çocuk" kapsamına giriyor. Bu çocuklara yönelik, ister korunma kararlı olsun veya olmasın, çocukların korunması, bakılması, desteklenmesi, tedavi ve rehabilitasyonları yönünde özel önlemlerin alınması ve müdahalelerin en seri şekilde yerine getirilmesi önem kazanmaktadır. Çünkü fiziksel, cinsel, duygusal istismar ve ihmal çocuğun gelişimini ciddi boyutlarda etkileyen bir olgudur.

5-Sokak Çocukları ve Yapılan Sosyal Hizmetler

Türkiye'de, hızlı bir endüstrileşme sürecine girmesiyle birlikte, sağlıksız bir kentleşme sonucunda oluşan toplum yapısındaki değişikliklere paralel olarak farklılaşan aile yapısı, bu gelişime ayak uyduramayan ailelerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu süreç içinde ekonomik yoksulluk ve köyden kente göç sonucu oluşan kültürel çatışmayı da yaşayan aileler, kent yaşamının dışına itilmektedir. Geleneksel kırsal kesimde ailenin aldığı destek (psikolojik, sosyal, ekonomik) kentlerde toplumsal kurumlar tarafından sağlanamadığından, büyük ümitlerle kente göçen yığınların aile ilişkilerini etkilemekte, çocukları başıboşluğa sürüklemektedir. Ayrıca; boşanmalar, resmi nikâh olmaksızın yapılan evlilikler, değişik eşlerden olan çocuklar, ebeveynlerden birinin evi terk etmesi gibi nedenlerde çocukların sokak yaşamını seçmesine sebep olabilmektedir.

Bu konuda yapılan çalışmalarda, klasik olarak, sokak çocuklarının iki temel grupta değerlendirildiğini görmekteyiz. Bunlar gerçekten bu tanıma uyan sokak çocuğu; yani evi olmayan, sokakta yaşayan çocuklar ile sokakta çalışıp, akşam evine dönen; yani bir

evi olan, akşamları düzenli olmasa da evine dönen çocuklar olarak gruplandırılmaktadırlar.

Sokağın Çocukları; çocukları yetiştirmekten sorumlu yetişkinler tarafından herhangi bir koruma, denetleme veya yönlendirmenin olmadığı bir pozisyonda, ailelerinden kopmuş, en geniş anlamıyla 'sokağı ev edinmiş' şekilde yaşayan çocuklardır.

Sokaktaki Çocuklar; ailelerinin destekleri hızlı bir şekilde zayıflayan, sokaklarda veya alışveriş merkezlerinde çalışarak ailenin yaşama sorumluluğunu paylaşan çocuklardır. Bu çocuklar için ev; oyun, kültür ve günlük hayat merkezi olmaktan çok uzaktır. Yine de, sokak onların günlük aktiviteleri halindeyken, çoğu geceleri evlerine döner. Aile ilişkileri bozuluyor olsa da, çocuklar evdedir ve hayatı ailelerinin bakış açısıyla görmeye devam etmektedirler.

Sokağın çocukları, günlük yaşam için aile desteğinden yoksun, yalnız bir şekilde mücadele eden daha küçük bir gruptur. Genellikle "terkedilmiş" olarak bilinmelerine rağmen; güvensizlikten, reddedilmişlikten ve şiddet içinde büyümekten yorulmuş bir şekilde çocukların kendileri tarafından ailelerini terk etmişlerdir. Bu çocukların aileleriyle bağları söz konusu değildir. (Polat,2007).

Sokak çocukları, 24 saat sokakta yaşayan, ailesiyle ilişkileri kopuk, geçimini sokaktan sağlayan, bazen suça bulaşan, bazen tiner, baliy gibi uçucu maddeler kullanan veya bunlara ihtiyaç duyan, sokağın özgür ortamını mekân edinen çocuklardır. Bu çocukların aile, okul, çocuk kurumları gibi kendine karşı sorumluluğu olan kişi veya kurumlarla çok fazla ilişkileri bulunmamaktadır. Çeşitli sebeplerle evden kaçmış, aile ve toplumla bağları tamamen kopmuş olan bu çocuklar, komünler halinde, kendilerine özgü kurallarıyla "köprü altı hayatını" seçmişlerdir. Hayatları için sokak onların 24 saatlik meskenleridir. Bu çocuk ve gençler sokakta, şiddet, fiziksel ve cinsel istismar, başkaları tarafından suç işlemeye zorlanmak, yanma-yaralanma, kronik-tehlikeli bulaşıcı hastalıklara yakalanmak, bakımsızlık sonucu oluşan sendromlar, kaçırılma, öldürülme gibi tehlikelerle iç içedirler.

Sokakta çalışan çocuklar ise, ailesinin geçimine katkıda bulunmak veya kendi masraflarını karşılamak için günün bir bölümünde sokakta çalışan çocuklardır. Mendil, sakız, su, kart satanlar, ayakkabı boyacılığı yapanlar, kırmızı ışıkta araba camı silenler, sabit noktalarda dilencilik yapanlar buna ait örneklerdir. Genellikle tiner, baliy ve benzeri madde bağımlılıkları yoktur. Bu çocukların aile ilişkileri bir şekilde sürmektedir.

Bu çocuklara baktığımızda; evde dayak yiyen, sonra bu şiddete dayanamayarak sokağa kaçan, burada da suça itilerek yaşayan çocukların olduğunu görmekteyiz. Bu çocuklara sağlık dışı koşullarda çalışan çocukları da eklemek gerekir. Hepsinin ortak özelliği bulundukları yaşın gerektirdiği yaşamı yaşayamamaları ve en çok gereksinmeleri olan ev sıcaklığından, ebeveyn ilgisinden, oyun oynamaktan ve sağlıklı beslenmeden yoksun olmalarıdır.

Risk altında çocuklar değerlendirmesinde en önemli etken, çocukluk dönemlerinde yaşlarına uygun olmayan, tehlike ve riskleri içeren bir hayat içerisinde olmaları gelmektedir. Her çocuğun doğal hakkı olan yaşına uygun bir hayat yaşama boyutu bu

çocuklarda gerçekleşmemektedir. Gelişimin temel kurallarından olan ilkeye göre; *her çocuk yaşının gerektirdiği yaşamı yaşamalıdır.* Oyun çağındaki çocuğun oyun oynaması, okul çağındaki çocuğun okula gitmesi gerekirken, bu çocukların, yaşamlarını başka şekilde tehlikeli ve gelişimlerini engelleyen boyutlarda geçirdikleri görülmektedir. Risk altındaki çocuklar başlığı altında en sık karşımıza çıkan başlıca 4 grup görülmektedir: *Sokak çocukları, suça itilen çocuklar, çalışan çocuklar ve istismara maruz kalan çocuklar.* (Polat,2007).

Çok boyutlu bir özelliğe sahip olan sokak çocukları sorunu ile ilgili olarak, başta SHÇEK genel Müdürlüğü olmak üzere, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Belediyeler gibi kamu kuruluşları ile dernek ve vakıfların çeşitli girişimlerde bulundukları ve çeşitli türde hizmetler vermeye başladıkları bilinmektedir.

a.Gündüz Bakım Hizmetleri

Toplumumuzda aile yapısının "çekirdek aile" yönünde değişmesi ve çalışan anne sayısındaki artış, çocuklarının bakım sorununu ortaya çıkarmıştır. Özellikle büyük kentlerde yoğun olarak yaşanan bu sorun, Kreş ve Gündüz Bakımevi hizmetleriyle karşılanmaya çalışılmaktadır. Şu anda Türkiye genelinde, SHÇEK Genel Müdürlüğü, Milli eğitim Bakanlığı ve diğer resmi ve özel kuruluşlar tarafından işletilen çok sayıda Kreş ve Gündüz Bakımevi bulunmaktadır.

b.Erken Çocukluk Gelişimi Destekleme Çalışmaları

SHÇEK Genel Müdürlüğü "Erken Çocukluk Gelişimi Destekleme" adı altında yeni bir programı uygulamaya geçirmiştir. Bu program, dezavantajlı şartlarda yaşayan ve eğitim hizmetlerinden yararlanamayan 5-6 yaş grubu çocukları ile zorunlu eğitim çağında olup okula başlatılmamış 7-8 yaşlarındaki çocukların, sağlıklı gelişimlerine katkı vermek ve ilköğrenime hazırlanmalarını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. İlk aşamada, Ağrı, Diyarbakır, Mardin ve Batman illerinde başlatılmıştır. Bu program ile yaz döneminde boş olan ilköğretim okullarında, ortalama 15 çocuklu gruplarda sosyal hizmet uzmanlarının koordinatörlüğünde, kız meslek lisesi çocuk gelişimi bölümü ve sağlık meslek lisesi mezunlarının grup liderliğinde yürütülmektedir. Finansmanı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'ndan karşılanmaktadır. Pek çok yönden Türkiye için önem taşıyan bu tür uygulamanın yaygınlaştırılarak sürdürülmesi gerekir.

6-Gençlere Yönelik Sosyal Hizmetler

Genel olarak, kişinin bireysel bünyesinde biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişmelerin yaşandığı, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak belirlenebilecek gençlik çağının 15-24 yaş grubunu kapsadığı kabul edilmektedir.

Türkiye'de, 15-24 yaş grubunu oluşturan genç nüfus grubunun, 2000 yılı nüfus sayımına göre toplam 13.899 621, ülke nüfusu içindeki payının ise % 20.1 olduğu anlaşılmaktadır. Bu nüfus grubunun % 48.8'ini genç kadın nüfus, % 51.2'sini ise genç erkek nüfus grubunun oluşturduğu varsayılmaktadır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Ülkemizdeki genç nüfus grubunun okur-yazarlık oranı artmıştır. Erkeklerde % 96.6, kadınlarda ise % 88.4 düzeyine ulaşmıştır. Genç nüfus grubunun % 92.5 olan okur-yazarlık ortalaması ülke nüfusu ortalamasından (% 80.5) yüksektir. Toplumumuzda eğitim-öğretim alanında kaydedilen gelişmeler, ekonomik sosyal ve kültürel alandaki değişmeler, değişen değer yargıları gibi etkenler, genç nüfus grubunun eğitim düzeyini giderek yükseltmiştir. Ancak, özellikle ülkemizin bazı geri kalmış yöreleri ile geleneksel yaşamın hakim olduğu topluluklarda, genç kızların eğitim ve öğretime devamının engellendiği anlaşılmaktadır. Bu durum, genç nüfusun evlilik ile ilişkili verilerde de kendini göstermektedir. Evlilik istatistiklerinde, kızların erkeklere oranla daha genç yaşta evlendirildikleri anlaşılmaktadır. Zira genç nüfusun (15-24 yaş grubunun) % 25.2'si evlidir. Bunların % 29.8'i erkek, % 70.2'si ise, genç kadınlardır. 1985'ten bu yana, genç kadınlarda da evliliklerin giderek daha sonraki yaşlarda gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Çalışma hayatında da gençlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK, eski adıyla Devlet İstatistik Kurumu DİE) rakamlarına göre 2007 yılında istihdam edilen toplam 22.513.000 çalışanın 5.084.000'i (% 22.6) 18-24 yaş grubundaki gençlerden oluşmaktadır. Çalışan genç nüfus grubunun da % 63.2'si erkek, % 36.8'i kadındır. Yine aynı dönemde, İş Kurumu Genel Müdürlüğüne iş bulmak için başvuran 430.407 kişinin % 41.6'sı genç nüfus grubunda bulunmaktadır. Bu gençlerden ancak, % 23.9'u işe yerleştirilebilmiştir.

Ülkemizde, gençlerle ilgili hizmet sunumu, farklı amaçlar doğrultusunda ve farklı programlar çerçevesinde, çeşitli kurum ve kuruluşlar eliyle gerçekleştirilmektedir. Örgün ve yaygın eğitim açısından Milli Eğitim Bakanlığı; koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetleri yönünden Sağlık Bakanlığı; serbest zamanları değerlendirme ve spor açısından Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü; işe yerleştirme ile ilgili olarak İş Kurumu Genel Müdürlüğü hizmet vermektedir. Korunmaya muhtaç gençlerin bakımı ve yetiştirilmesi, gençlerin bireysel ve sosyal sorunlarının çözümünde yardımcı olunması, rehberlik edilmesi, sosyal uyum ve gelişimlerinin sağlanmasında da Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü sorumludur. Ayrıca, Üniversiteler ile Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumunun çeşitli uygulamalar içinde bulunduklarını da belirtmek lazımdır.

Gençlerin, eğitim, sağlık, istihdam gibi ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra serbest zamanlarının değerlendirilmesi, psiko-sosyal sorunlarının giderilmesinde ve sosyal uyumlarının geliştirilmesinde yardımcı olunması gibi hizmetlerin önemi büyüktür.

Türkiye'de gençler, serbest zamanlarını daha çok Televizyon seyrederek değerlendirmektedirler. Geri kalan zamanları ise, radyo, müzik dinlemek, gazete-kitap okumak, sinema ve tiyatroya gitmek, spor müsabakalarına seyirci olarak katılmak, kahvehane-pastane gibi mekanlarda arkadaşları ile birlikte olmak gibi pasif faaliyetlere dayanmaktadır. Serbest zaman eğitiminin yokluğu, organizasyon ve hizmet sunumundaki imkânsızlıklar ve ekonomik yetersizlik gibi sebeplerden dolayı gençlerin serbest zamanlarını aktif katılımda bulunmak suretiyle değerlendiremediklerini göstermektedir.

Gençlerin serbest zamanlarının değerlendirilmesine ilişkin hizmetlerin yürütülmesinden temelde, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü sorumludur. 2007 yılı verilerine gore,

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğüne bağlı 81 il ve 29 ilçede faaliyet gösteren, 107 Gençlik Merkezinde gençlerin iş ve okul dışındaki serbest zamanlarını değerlendirdiklerini anlıyoruz. Buralarda sosyal, kültürel ve sanat faaliyetleriyle uğraşmaktadırlar. Ayrıca, gençlerimizin dinlenmeleri ve serbest zamanlarını değerlendirmeleri amacıyla açılan 11 Bölgesel Gençlik Kamplarından 12-24 yaş grubundaki çocuk ve gençler yararlanmaktadır. Her yıl düzenlenen Universiteler, Gençlik Merkezleri ve Dernekler Arası Halk Oyunlan ve Türk Halk ve Sanat Müziği faaliyet ve yanşmalarına da çok sayıda genç katılmaktadır.(DPT; 2001).

7-Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler

Türkiye genç bir nüfus yapısına sahip olmakla birlikte, sosyal ve ekonomik alanlarda kaydedilen ilerlemeler, teknolojinin gelişmesi ve bunun bireyin hayat şartlarına yansıması sonucu yaşlı nüfusta her yıl artışlar olmaktadır. Türkiye'de, genel nüfusa göre 65 yaş üzerindeki yaşlı nüfus oranının 2000 yılı sayımına göre, % 5.5 olduğu, anlaşılmaktadır. 2005'te 5.8,2025'te % 9.7 ve 2050 yılında ise, % 18.7 olacağı tahmin edilmektedir. Doğuşta hayatta kalma ümidinin ise 69'dan, 80 yaş civarına yükseleceği beklenmektedir.

Ülkemizde yaşlı nüfusun giderek artışı, aile yapısının çekirdek aile yönünde değişime uğraması, hayat tarzındaki farklılaşma, insanların değişen ilgi ve beklentileri gibi sebeplerle yaşlı kesime götürülecek hizmetlerin önemi artmaktadır. Bu alanda çeşitli önlemlerin alınması zorunluluk haline gelmiştir.

Türkiye'de, yaşlılık alanındaki hizmetlerde daha çok kurum bakımına ağırlık verilmektedir. Başta SHÇEK Genel Müdürlüğü olmak üzere Belediyeler, diğer kamu kurumları, dernek ve vakıflar, azınlıklar ile özel kesime ait toplam yatak kapasitesi 11.839'a ulaşan 131 huzurevi bulunmaktadır.

8-Özürlülere Yönelik Sosyal Hizmetler

Bedensel, zihinsel, ruhsal ve sosyal özelliklerinde, doğuştan veya sonradan belirli bir oranda ve sürekli olarak engelleri olan kişilere yönelik hizmetler çok yönlü olarak yapılmaktadır. Özürlüler de, özürlü olmayanlar gibi yasal, sosyal, kültürel ve ekonomik haklara, bir başka deyişle tüm insan haklarına sahiptir. Bu sebeple, özürlü grupları sağlık, eğitim, kültür, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler gibi tüm sosyal amaçlı sektörler ile mali sektörlerin konusu olmaktadır.

Türkiye'de özürlülerle ilgili ilk kapsamlı araştırma DİE (TÜİK) tarafından 2002 yılında yapılmıştır. Bu araştırmaya göre ülkemizde değişik özür gruplarında olmak üzere, toplam özürlü insan oranı %12.29'dur. Dünya ölçeğine göre dünyadaki nüfusun %14'ü çeşitli özür gruplarına mahsustur. Türkiye'deki oran bu rakamı doğrulamaktadır. 2007 yılı itibarıyla Türkiye'nin nüfusu 70 milyon olduğu düşünülürse, özürlü sayısı 8.400.000 civarındadır. Özür grupları çeşitlilik arz eder. Bunlar genel olarak altı kategoriye ayrılmıştır. **Görme, işitme, dil, ortopedik, zeka ve süregen hastalıklı olanlardır.** Bunlar da kendi aralarında derecelerine ayrılmaktadır. Mesela ağır, orta, hafif gibi.

Türkiye'de özürlülere yönelik sosyal hizmetler konusunda bazı gelişmeler olmakla birlikte, henüz daha işin başında bulunmaktadır. Çeşitli özür gruplarına yönelik

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

hizmetler, daha çok bakım ve rehabilitasyon üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu hizmetler, SHÇEK Genel Müdürlüğü, diğer kamu kurum ve kuruluşları, dernek ve vakıflar ile gerçek kişilere ait kuruluşlar tarafından verilmektedir. Sakarya'da Arifiye Özürlüler Bakım Rehabilitasyon Merkezi şu anda sadece rehabilitasyon amaçlı olarak çalışmaktadır. Oysa kurum, eğitim ve diğer sosyal amaçlara da uygundur. Fakat o bölümler henüz hizmet verememektedir.

SHÇEK Genel Müdürlüğüne bağlı 17 yatılı, 31 gündüzlü hizmet veren toplam 48 kuruluştan yatılı olanlardan 1.407 kişi, gündüzlü kuruluşlardan da 3.330 kişi olmak üzere toplam 4.737 özürlü yararlanmaktadır. 2.706 özürlü ise sırada beklemektedir. Çocuk Yuvası ve Yetiştirme Yurtlarında ise 864 korunmaya muhtaç özürlü çocuk bulunmaktadır. Ayrıca 1551 özürlü ve ailesi SHÇEK Genel Müdürlüğünün ayni ve nakdi yardım hizmetinden yararlanmıştır. SHÇEK Genel Müdürlüğünden açılış izni alıp kurumun gözetim ve denetiminde faaliyet gösteren 120 özel rehabilitasyon merkezinde ise toplam 5.612 özürlüye hizmet verilmektedir.

9-Sağlığa İlişkin Sosyal Hizmetler

Sosyal hizmetler, sağlık alanında da çeşitli görevler yapmaktadır. Sağlık Bakanlığının Temel Sağlık Hizmetleri kapsamında yürütülen sağlık ocaklarında, hastane hizmetlerinde ve hastanın taburcu olması ile toplum içinde bakım hizmetlerinde sosyal hizmetlere ilişkin yaklaşıma duyulan ihtiyaç kendini hissettirmektedir.

Özellikle, risk altındaki kişi, grup ve ailelerin erken dönemde, sorunlar ortaya çıkmadan belirlenmesi, gerekli ekonomik, sosyal ve psikolojik destekler ile sağlık hizmetlerinden yararlanmalarının sağlanması gerekir. Bu amaçla birinci basamak sağlık hizmetleri kapsamında entegre çalışmaların yürütülmesi önemlidir. Sağlık Bakanlığınca sağlık ocakları tarfından bu amaca yönelik hizmetler yerine getirilmeye çalışılıyorsa da bunlar yetersizdir. Ancak batılı anlamda aile hekimliği işlerlik kazanırsa, problem önemli ölçüde işlerlik elde edebilir.

3816 ve 3294 sayılı Kanunlar kapsamında yürütülmekte olan sosyal güvencesi ve ödeme gücü olmayan kişilerin ücretsiz tedavi uygulamasındaki aksaklıklar gün geçtikçe giderilmektedir. Ancak, kronik hastalığı (multiple skleroz, kronik böbrek yetmezliği, tüberküloz, AIDS, ağır ruhsal bozukluklar vb.) olan kişilerin hastane sonrası tıbbi ve psiko-sosyal bakım ve destek hizmetlerinin sistemli bir şekilde organize edilmesi, henüz istenilen seviyede değildir. (DPT; 2001).

10-Suçlulara Yönelik Sosyal Hizmetler

Suç işlemeyi önleyici tedbirlerin alınması, suçlu çocuk ve yetişkinlerin topluma yeniden kazandırılması, tahliye sonrası hizmet ve yardımlar, sosyal hizmetlerin önemli görevlerindendir.

Suç olgusu çok yönlü ve toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel şartları ile ilişkilidir. Bu nedenle, suç işlemeyi önleme, hemen hemen tüm sosyal amaçlı sektörü (adalet, güvenlik, eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi) ilgilendiren ve aralarında güçlü bir işbirliğinin tesisini gerektiren kapsamlı bir konudur. Bireyleri toplumun her türlü olumsuz etkilerine karşı güçlü kılmak, vatandaşlık bilinç ve terbiyesinin gelişmesini sağlamak, bireysel refahı arttırmak, çağdaş sosyal hayat imkanlarını geliştirmek, suçun

önlenmesinde önem kazanmaktadır. Bunun gerçekleşmesi ise, güçlü bir işbirliğinin tesisi ile mümkündür. Ancak, bu konuda, Türkiye'de, sistemli ve etkili bir uygulamanın varlığı, henüz kendisini hissettirecek derecede değildir.

Suçluların ıslahı (tretmanı) konusu infaz süreci doğrultusunda doğrudan Adalet Bakanlığının sorumluluğundadır. Adalet Bakanlığı bu sorumluluğunu çocuklar ve yetişkinler için kurduğu infaz kurumlarında yerine getirmektedir.

Türkiye'de Adalet Bakanlığı'na bağlı üç Çocuk Islahevi ve iki Çocuk Tutukevi bulunmaktadır. Çocuk tutukevlerinde, tutuklu çocukların yanı sıra, hükümlü çocuklar da kalmaktadır. Islahevi ve Tutukevlerinin bulunmadığı il ve ilçelerde çocuklar yetişkinlere mahsus "ceza ve tutukevleri"nin çocuklara ayrılmış bölümlerine yerleştirilmektedirler. (SHÇEK kayıtlarında derlenmiştir.)

11-Göçmenler yönelik sosyal hizmetler

Türkiye, uzun yıllardan beri göç olgusunu yoğun olarak yaşayan ülkelerden biridir. Bu olgu, özellikle kırsal alanlardan kentlere göç şeklinde beliren iç göç oluşumunda yoğunluk kazanmaktadır. Türkiye'den dış ülkelere göç edenlerin sayısında geçen dönemlere göre önemli düşüşler göstermiştir. Dış ülkelerden ülkemize göç edenler de ise, geçen dönemlerde önemli sayılara ulaşmışsa da son dönemde büyük ölçüde azalmıştır.

Ekonomik, sosyal ve güvenlik nedenleriyle hız kazanan iç göç olgusu hızlı ve sağlıksız kentleşme yapısının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İstanbul, Ankara, İzmir gibi kentlerimizin yanı sıra Diyarbakır, Adana, İçel, Bursa gibi kentlerimizde de göç olgusu tüm ağırlığıyla hissedilir olmuştur. Kırsal alanlardan kente gelenlerin istihdam, konut, beslenme, sağlık, yeni çevreye uyum, kentlileşme yönünden büyük sorunlar yaşadıkları, mutlak yoksulluğun bu kesimlerde kendini artan bir oranda gösterdiği gözlenmektedir. İç göç olgusunu yaşamakta olan göçmen kesimi için sosyal hizmetlere ilişkin uygulamalara duyulan ihtiyacın büyük olduğu, ancak hizmetlerin yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu alanda sektörler arasında koordinasyon ve işbirliği tesisinin gerekli olduğu anlaşılmaktadır. (DPT; 2001).

12-Toplumsal Kalkınma ve Sosyal Hizmetler

Sürdürülebilir insani gelişmenin önemli gereklerinden biri de toplumsal gruplar, kategoriler ve bölgeler arasındaki gelişme farklılıklarının azaltılması ve ortadan kaldırılmasıdır. Hizmetlere ve kaynaklara ulaşma açısından bölgeler ve/veya gruplar arasında uçurumların bulunduğu toplumlarda, istikrar ve toplumsal barış tehdit altındadır. Toplumsal barışın ve istikrarın olmadığı yerde kalkınma ve sürdürülebilirlikten bahsetmek mümkün değildir.

Sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek için, başta doğu ve güneydoğu olmak üzere, Türkiye'nin az gelişmiş bölgeleri ile büyük kentlerimizin gecekondu alanlarında kaynaklara ulaşmada güçlük çeken, toplumun daha az avantajlı kesimleri, kalkınmanın özel hedef grupları olarak tanımlanıp, bunlara yönelik projelerin geliştirilip uygulanması önem kazanmaktadır. Bunun yanı sıra, yerel toplumların organizasyonu ve toplumsal kalkınmanın toplum bütünlüğü içerisinde ve katılımcı toplum kalkınması anlayışı

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

çerçevesinde gerçekleştirilmesinde yöre halkının motive edilmesi ve harekete geçirilmesi gerekmektedir.

Bu alanda son yıllarda SHÇEK Genel Müdürlüğünce açılan Toplum Merkezleri (halen 17 ilde 29 Toplum Merkezi bulunmaktadır) ile GAP İdaresi Başkanlığınca faaliyete geçirilen Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) önemli uygulamalardır. (DPT; 2001).

13- Doğal Afetlere Yönelik Sosyal Hizmetler

Ülkemizin sahip olduğu jeomorfolojik özellikler sebebiyle tarih boyunca çeşitli şekillerde doğal afetlerle karşılaşılmıştır. 1999 yılının ikinci yarısında yaşadığımız Marmara Bölgesindeki büyük deprem felaketi buna bir örnektir. Nerede ve ne zaman olacağı önceden kesin hatlarıyla bilinemeyen doğal afetlerin, gelecekte de meydana gelebileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle, doğal afetlere karşı hazırlıklı olmak ve gerekli önlemleri almak lazımdır. Toplumun işleyiş düzeninin bozulduğu doğal afetler sonrasında diğer sektörlerin yanı sıra sosyal hizmetlere de duyulan ihtiyaç artmaktadır. Afet sonrası hayat kurtarmaya yönelik müdahaleler ile hayatı sürdürmeye yönelik ihtiyaçların sağlanması ve normalleşme sürecinin gereklerini yerine getirmek, sosyal hizmetlerin başta gelen görevlerini oluşturmaktadır. Marmara Bölgesindeki deprem sonucu meydana gelen can ve mal kaybının büyüklüğü ve bunun ülke ekonomisinde ve sosyal bünyesinde yarattığı olumsuzluklar sosyal hizmetler dahil, tüm sektörlerde doğal afetlere ilişkin acil önlemlerin alınması gerektiğini bir kere daha hatırlatmıştır.
Doğal afetlerle ilgili çalışmaların üç önemli yanı bulunmaktadır. Bunlar;

1) Afet öncesi çalışmalar,
2) Afet sırasındaki çalışmalar,
3) Afet sonrası çalışmalardır. (DPT; 2001).

Sakarya'daki Sosyal Hizmet Kuruluşları

1.Soğancıoğlu Kız Yetiştirme Yurdu

13-18 yaş grubu kız çocuklarına hizmet veren Yetiştirme Yurdudur. Sosyal Hizmet İl müdürlüğünde alınan bilgiye göre kapasitesinin üzerinde bir sayı ile çalışmasını sürdürmektedir.(bkz. Tablo 1).

Tablo.1. Soğancıoğlu Kız Yetiştirme yurdu

KAPASİTESİ	65
KAYITLI ÇOCUK SAYISI	67
BAKILAN ÇOCUK SAYISI	49
AYNİ-NAKDİ YARDIM ALAN ÇOCUK SAYISI	9
KURULUŞTAN İZİNSİZ AYRILAN ÇOCUK SAYISI	10

Kaynak: Sakarya Sosyal Hizmet ve Çocuk Esirgeme Kurumu Müdürlüğü Kayıtlarından Derlenmiştir(10.11.2007)

2-Erkek Yetiştirme Yurdu

13-18 yaş grubu erkek çocuklarına hizmet veren Yetiştirme Yurdudur. Kapasitesinin

Tablo.2. Erkek Yetiştirme Yurdu

KAPASİTESİ	55
KAYITLI ÇOCUK SAYISI	97
BAKILAN ÇOCUK SAYISI	68
3413 KAPSMINDA İŞE YERLEŞTİRİLEN ÇOCUK SAYISI	---
BAKIM TEDBİRLİ ÇOCUK SAYISI	2
AYNİ-NAKDİ YARDIM ALAN ÇOCUK SAYISI	27

3-Arifiye Çocuk Yuvası Müdürlüğü

7-12 Yaş grubuna hizmet veren yurdun, şu andaki durumu tabloda belirtilmiştir.

KAPASİTESİ	120
KAYITLI ÇOCUK SAYISI	60
BAKILAN ÇOCUK SAYISI	50
EVLAT EDİNDİRME	1
KOR. AİLEYE BIRAKILAN ÇOCUK SAYISI	3
AYNİ-NAKDİ YARDIM ALAN ÇOC. SAYISI	6

4-Dostluk Çocuk Yuvası Müdürlüğü

0-6 Yaş grubuna hizmet vermektedir.

KAPASİTESİ	60
KAYITLI ÇOCUK SAYISI	51
BAKILAN ÇOCUK SAYISI	23
KORUYUCU AİLEDE BULUNAN ÇOCUK SAYISI	2
GÖNÜLLÜ AİLEDE BULUNAN ÇOCUK SAYISI	5
EVLAT EDİNDİRİLMEK ÜZERE AİLE YANINA YERLEŞTİRİLEN ÇOCUK SAYISI	21

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

5-Bremen Mızıkacıları Çocuk Yuvası

7-12 Yaş grubuna hizmet veren çocuk yuvasının şu andaki durumu aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

KAPASİTESİ	30
KORUMA ALTINDA BULUNAN ÇOCUK SAYISI	33
FİİLEN BAKILAN ÇOCUK SAYISI	29
BAKIM TEDBİRLİ ÇOCUK SAYISI	-
KORUYUCU AİLEDE BULUNAN ÇOCUK SAYISI	4

6-Arifiye Yetişkin Zihinsel Özürlüler Bakım Ve Rehabilitasyon Merkezi

Ana Hizmet binası 100 kapasitelidir. 40 kapasiteli Ek Ünitesi ile Bedensel Özürlülere hizmet vermektedir. 100 kapasite olan zihinsel özürlüler bölümü Avrupa Komisyon Birliği tarafından yapılmıştır. Ana Hizmet binası 2005 Kasım ayında hizmete açılmıştır. Bu günkü durumu aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

KAPASİTESİ(ANA BİNA)	100
EK ÜNİTE KAPASİTESİ	40
KAYITLI ÖZÜRLÜ SAYISI	111
BAKILAN ÖZÜRLÜ SAYISI	111

7- İzzet Şükrü Enez Toplum Merkezi

Binanın yeniden yapılması Avrupa Komisyon Birliği tarafından üstlenmiştir. 2005 Temmuz ayında hizmete açılmış ve faaliyetlerine devam etmektedir. İl Genelinde 5 adet Toplum Merkezi, İ.Şükrü Enez Toplum Merkezine bağlanarak tek çatı altında birleştirilmiş ve tek elden faaliyetleri sürdürülmektedir. Toplum Merkezleri; Kadınlara yönelik eğitim programlarının uygulandığı meslek edindirme kurslarının yapıldığı psikolojik danışmanlık hizmetlerinin verildiği kadınların sosyal kültürel faaliyetlerini gerçekleştirebildikleri cazibe merkezleri olarak kurulmuşlardır. Bu toplum merkezlerinde toplam 3.000 kadın faydalanmıştır.

8-Adapazarı Çocuk ve Gençlik Merkezi

İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü ve Büyük Şehir Belediyesinin yaptıkları ortak çalışmayla 552 çocuk ve ailesine ulaşmıştır. Ancak; gerek o günlerde yapılan çalışmalar gerekse günümüzde yapınla çalışmalarla ve gençlerin reşit olması sonucunda bu sayı 208'e kadar düşmüştür. Günlük olarak merkezden ortalama 40 çocuk faydalanmaktadır. Çocukların beslenmeleri Sosyal Yardımlaşma Vakfından sıcak yemek olarak karşılanmakta olup, madde bağımlısı çocukların tedavisi periyodik olarak sürdürülmektedir. Hizmetlerin daha verimli olabilmesi için 2 adet prefabrik bina temin edilmiş olup SRAP (Sosyal Riski Azaltma Projesi) kapsamında çalışma yapılmaktadır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

YAPILAN DİĞER FAALİYETLER

1- Yaşlı ve Çocuk Köyleri

Sakarya Valiliği, SHÇEK Genel Müdürlüğü ve Kimsesiz Çocukları Koruma Derneği ortaklığında gerçekleştirilen yaşlı ve çocuk köyü Arifiye de bulunan Avusturya-Münih Prefabrike Konutlarında 10'unun bakım ve onarımı yapılarak hizmete alınmıştır. Ancak henüz yaşlılara hizmet verilmemektedir.

2- Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu

Sokakta çalışan çocuklarımızı, düzenlenen resim, gitar, bağlama vb. kurslarla sokaktan uzakta tutmayı amaçlayan merkezimizden 210 çocuk faydalanmaktadır. Haftanın 5 günü öğle yemeği ve okullarındaki eğitime yardımcı olmak için etüt çalışması yapılan merkezde bilardo, pinpon, voleybol ve basketbol faaliyetleri sürdürülmektedir.

3- Kadın Konuk Evi

2007 yılında mevcut prefabrike konutlardan ve yerel imkanlardan yararlanarak Merkeze bağlı Serdivan Beldesinde Kadın Konuk Evi hizmete açılmıştır. Çalışmanın yapıldığı dönemde 4 kadının barındığı görülmüştür.

Cengiz ÖZBESLER: Teşekkürler hocam. Şimdi Kazım Hocamın verdiği bilgiler, sayısal bilgiler; hizmet türleri, ihtiyaç grupları... Şöyle bir tabloya baktığımızda, genel olarak bende birtakım duygular uyandırdı. Bir kere biz koruyucu, önleyici, hizmetleri herhalde güçlendirmemiz gerekiyor. Ayrıca çocukların kurum bakımında yığılmalarını görüyoruz. Ayni-nakdi yardım hizmetleri, aile yanında desteklenerek bakımını, evlat edinme, aile hizmetlerinin güçlendirilmesi gerektiği ile ilgili bize ipuçları veriyor. Çok teşekkür ederim Hocam.

ALMAN ÇOCUK VE GENÇLİK YARDIM KANUNU'NA GÖRE GENÇLİK YARDIMININ ÖNLEYİCİ HİZMETLERİ

Prof. Dr. Emine AKYÜZ*

Bu sunumun amacı, Almanya'da çocuğun haklarını ve aile içerisinde korunmasını odak noktasına yerleştiren; ailenin çocuğu yetiştirme ve koruma görevlerini yerine getirebilmesi için oldukça kapsamlı önleyici ve toplum tabanlı destek hizmetleri öngören Alman Çocuk ve Gençlere Yardım Kanunu'nu ve bu Kanun'un düzenlediği önleyici hizmetleri kısaca tanıtmaktır.

Konu, kanunun tarihi gelişimine kısaca değindikten sonra üç ana başlık altında sunulacaktır. Birinci başlık altında çocuk ve gençlik yardım kurumları, ikinci başlık altında, çocuk ve gençlik yardımının amaç ve görevleri, üçüncü başlık altında da gençlik yardımının önleyici nitelikteki genel ve bireysel hizmetleri kısaca özetlenecektir.

I.Gençlere ve Çocuklara Yardım kanununun Tarihi Gelişimi

Kanunun ve bu kanuna dayanarak oluşturulan kurumların gelişimi; çocuğa yardım anlayışına yaklaşım açısından üç döneme ayrılabilir:

-Fakirlere yardım ve onların kontrolüne yönelik yaklaşım

Tüm dünyada olduğu gibi Almanya'da da 1840'lara kadar çocukların korunması ve çocuk yetiştirme geniş ailenin sorumluluğundadır. Kimsesiz çocuklarla ilgilenenler ise şehirlerdeki kilise ve loncalardır.

1794'te Prusya Genel Devlet hukukunun kabul edilmesiyle devletin müdahalesi de başlamıştır. Velayet hakkının ana babadan alınması ilk kez bu yasa ile düzenlenmiştir.

Suça yönelen çocuklar açısından, koruyucu eğitim amacıyla bu çocuklar eğitim ve iyileştirme kurumlarına yerleştirilmişlerdir. Burada temel yaklaşım toplumsal düzeni koruyacak ve çocuğun temel bakımını güvence altına alacak zorunlu bir polis müdahalesidir.

—Zora dayalı çocuk ve gençlik yardımı anlayışı

1918 yılından sonra ekonomik ve sosyal koşullardaki olumsuzluklar bütünsel bir gençlik yardımı gereksinimini artırmıştır. Hazırlanan "Krallık Gençlik Sosyal Yardım Kanunu" 1.4.1924 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bu kanun bakım ve koruma hizmetlerini bütünsel bir kavram, yani "gençlik yardımı" adı altında birleştirmiştir. Hizmetleri yerine getirmek üzere

---

* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

— Gençlik yardımı hizmetleri resmi ve serbest yapılanmalar tarafından ortaklaşa yerine getirilmiştir.

. Bu kanunda müdahale odaklı hizmetler düzenlenmiştir.

. Koruyucu eğitim, ihmal edilmiş çocuklar için zorunlu kurum eğitimi olarak yürürlüğe konmuştur.

Ancak kanun, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren disiplin ve polis yaklaşımının ağır bastığı yolunda eleştiriler almıştır. Çünkü kanunun bakım ve koruma anlayışı, tehlikeye maruz kalmış veya korunmaya muhtaç duruma düşmüş çocuğun ailesinden alınarak sosyal bakım altına konulmasıydı. Hizmetin ağırlık noktasını yurtlarda gözetim, bakım ve eğitim oluşturmaktaydı. Ailelere danışma hizmeti verilerek çocuğun aile içerisinde korunması kanunda ikinci planda yer almıştı.

Bu dönemde 1933'te milliyetçi sosyalist işçi partisi iktidarı ele geçirmiş ve kurumlardaki gençler partinin ilkeleri doğrultusunda yetiştirilmiştir. Gençlik hizmetlerinin bir bölümü de bu partiye bağlı derneklere devredilmiştir.

—Çocuk ve gençlerin hakları ve onların gereksinimlerini temel alan yardım yaklaşımı

1945 sonrasında Almanya'da yoğun iş ve eğitim sorunları yaşanmıştır. 1950 yılında "Federal Cumhuriyet Gençlik Politikası"nın çerçevesini oluşturan "Federal Gençlik Planı" hazırlanmıştır. 1962 yılında gençlik yardım hukukunda önemli değişiklikler içeren Gençlik Sosyal Yardım Kanunu kabul edilmiştir. Fakat kanunun müdahaleci ve otoriter yapısına fazla dokunulmamıştır.

1970 yılında yeni bir tasarı hazırlanmış, fakat tasarı kanunlaşamadan reform çalışmalarına ara verilmiştir.

1977 yılında reform çalışmalarına tekrar başlanmış hazırlanan yeni tasarı 1.1.1991 yılında "Çocuk ve Gençlik Yardım Kanunu"(ÇGYK) adı altında yürürlüğe girmiştir. İşte Almanya'da bugün oldukça gelişmiş olan çocuk ve gençlik yardım hizmet kurumlarının yasal dayanağı bu kanundur.

Bu Kanunla, eski kanunların bakış açısı olan çocuk ve gençlerin kontrolüne yönelik yaklaşım terk edilerek, onların gereksinimlerini, haklarını ve aile içinde korunmalarını ön plana alan yaklaşım benimsenmiştir. Bu Kanun'a göre çocuk ve gençlik yardımı, çocukların ve gençlerin tehlikeye düşmelerini önlemeye, tehlikeyle karşılaşmış olanları korumaya; çocuklara, gençlere, genç yetişkinlere ve onların ailelerine topluma uyum sağlamaları için yardım etmeye yönelmiş etkinlik, hizmet ve tedbirlerin bütünüdür.

Kanunda hizmetler:

- Gençlik yardım hizmetleri,
- Gençlik yardımının diğer görevleri olmak üzere iki temel başlık altında düzenlenmiştir.

Gençlik yardım hizmetleri, kanunun temel yaklaşımı olan önleyici hizmetlerden oluşmaktadır. Önleyici hizmetler, sorunlar ortaya çıkmadan veya çocukların ana babalarından ve sosyal çevrelerinden ayrılmalarına sebep olacak kadar derinleşmeden uzman kişilerce ailelere ve çocuklara sunulan danışma ve destek hizmetleridir.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Gençlik yardım hizmetleri, kanunun temel yaklaşımı olan önleyici hizmetlerden oluşmaktadır. Önleyici hizmetler, sorunlar ortaya çıkmadan veya çocukların ana babalarından ve sosyal çevrelerinden ayrılmalarına sebep olacak kadar derinleşmeden uzman kişilerce ailelere ve çocuklara sunulan danışma ve destek hizmetleridir.

'Gençlik Yardımının Diğer Görevleri 'ise çocukların ve gençlerin koruma altına alınmasına yönelik tedbirler; vesayet, aile ve çocuk mahkemelerindeki davalara yardım; kayyımlık, bakıcılık ve vesayetin yürütülmesi görevlerini içerir.

Kanun 105 madde içerisinde oldukça ayrıntılı bir düzenleme getirmiştir. Kanunda sadece gençlik hizmetleri ve diğer görevler değil, bunları yerine getirecek resmi ve özel kuruluşlara da yer verilmiştir. Böylece kanunun hayata geçmesini sağlayacak alt yapının yasal dayanakları da düzenlenmiştir.

Biz bu sunumda önleyici gençlik hizmetleri üzerinde duracağız.

II. Çocuk ve Gençlik Yardım Kurumları

Alman Federal Devlet sistemi içerisinde çocuklara ve gençlere yardım kurumları, federal devlet, eyaletler, şehirler ve ilçeler olmak üzere merkezi ve bölgesel düzeylerdeki yapılar içerisinde konumlandırılmıştır.

Çocuk ve gençlik koruma ile ilgili kanun yapma yetkisi federal devletin sorumluluk alanındadır. Federal Gençlik Bakanlığı, federal devletin çocuk ve gençlik plânı çerçevesinde gençlik yardımı konusunda devlet genelindeki etkinlikleri, eyalet üstü sosyal hizmet sunan kurum ve kuruluşları, girişimleri ve model projeleri destekler. Federal Hükümet her yasama döneminde uzmanlardan oluşan bağımsız bir komisyonun hazırladığı "Çocuk ve Gençlik raporu"nu Federal Meclise sunar.

Federal eyaletler, Çocuk ve Gençlik Yardım Kanunu'nun çerçevesi içerisinde kendi özelliklerine uygun ek yasalar çıkararak çocuk ve gençlik yardımını düzenler, tanımlar ve genişletir. Tüm federal eyaletlerde gençlik dairesi bulunur. Eyalet gençlik dairesinin görevi, bölgesel çalışmaları desteklemek ve tamamlamaktır. Eyalet gençlik dairesi o eyaletteki gençlik yardımının geliştirilmesinden, eyaletin her yerinde eşit standartlarla yapılandırılmasından sorumludur. Ayrıca gençlik yardımının bölgesel kurumlarını(belediyeleri) danışmanlık ve eğitim hizmeti vererek desteklemekle yükümlüdür. Bu görevlerinin yanı sıra belli kurumlarda örneğin, çocuk yetiştirme yuva ve yurtlarında kalan çocuk ve gençlerin korunmasını ve yetiştirilmesini sağlar.

Çocuk ve Gençlik Yardım Kanunu, şehirler ve ilçeleri gençlik dairesi kurmakla yükümlü kılmakta, belediyeleri de gençlik yardımının geliştirilmesinden sorumlu tutmaktadır. Gençlik Dairesi, sosyal pedagojik içerikli uzman bir kurumdur. (ÇGYK.m.70-71). Bu daire resmi gençlik yardım görevlerini üstlenmiş bir yönetim ile yerel gençlik politikasının ana hatlarını belirleyen gençlik yardım komisyonu'ndan oluşur.

Gençlik yardım komisyonunda belediye meclisi üyeleri, uzmanlar ve gençlik yardımı alanında çalışan ve resmen tanınmış özerk kuruluşların temsilcileri yer alır. Gençlik yardım komisyonu gençlik yardım ile ilgili tüm konularda, özellikle problem durumların değerlendirilmesi, gençlik yardım hizmetlerinin geliştirilmesi ile ilgili öneriler üretmek, gençlik yardım programlarını yapmak ve özerk kuruluşları desteklemekle görevlidir.

Gençlik daireleri, farklı uzmanlık alanları olan ve resmen tanınmış özerk gençlik yardım kuruluşları ile ortak çalışırlar. Kanun, özerk yardım kurumlarını destekleme ve resmen tanınma şartlarını ayrıntılı biçimde düzenlemiştir (ÇGYK.m.74-78).

Resmi gençlik yardım kurumları, Kanun'da belirtilen görevlerini yerine getirebilmek için gerekli kurumların, hizmetlerin ve etkinliklerin zamanında ve yeterli miktarda mevcut olmasını sağlamakla yükümlüdürler. Buna ihtiyaca yanıt verebilecek sayıda uzman (sosyal hizmet uzmanı, psikolog, pedagog, psikiyatrist) bulundurmak ta dahildir.

III. Çocuk ve Gençlik Yardımının Temel Amacı ve Görevleri

Kanun, çocuk ve gençlik yardımının temel amacını şöyle belirlemiştir: Her çocuğun gelişimini, eğitimini, sorumlu, bağımsız ve topluma uyumlu kişiliğinin oluşumunu desteklemek. Kanun bu temel amaç doğrultusunda gençlik yardımına aşağıdaki görevleri vermiştir:

- ❖ Genç insanların sosyal ve kişisel gelişimlerini desteklemek, mağduriyetlerine neden olan ortamı değiştirmek,
- ❖ Ana baba ve diğer yetiştirme sorumlularına yardımcı olmak ve rehberlik yapmak,
- ❖ Çocukları ve gençleri tehlikelerden korumak,
- ❖ Çocuklar, gençler ve aileleri için olumlu yaşam ortamları oluşturmak (ÇGYK. m.1).

Bu temel amaç ve görevler çerçevesi içerisinde hizmetleri sunan yardım kurumlarının çalışma ve müdahale alanları aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

- ❖ Aileyi destekleyen yardım,
- ❖ Özel yaşam biçimine yardım,
- ❖ Ailenin yerini alan yardım.

Doğru yardım türü seçilirken farklı hizmet seçeneklerini veya birleştirilmiş yardımı göz önünde bulunduran bireysel yaklaşım önemlidir. Kanun bireysel yardımı eğitim, gençlik veya aile danışma birimlerinde bireysel ve ailevi sorunların çözümüne yönelik açıklayıcı, değerlendirici ve önleyici ilk müracaat noktası olarak tanımlamaktadır (ÇGYK m.16,17,28).

IV. Çocuk ve Gençlik Yardımının Temel İlkeleri

Yukarıda belirtilen temel amaç ve görevler çerçevesinde yürütülecek hizmetler kanunun 11-41.maddeleri arasında farklılaştırılmış ve çeşitlendirilmiş hizmet sunumları olarak ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Bu düzenleme yapılırken aşağıdaki ilkeler esas alınmıştır:

— Çocukların katılım hakları

Çocuklar ve gençler gelişim düzeylerine göre resmi gençlik yardımının kendileriyle ilgili bütün kararlarına katılma hakkına sahiptirler.

- Kız ve erkek çocukların eşitliği

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Kız ve erkek çocukların farklı yaşamsal konumları göz önünde bulundurulur ve eşitlikleri desteklenir(m.9).

- Ailede yetiştirme esastır

Çocuğun ailede yetiştirilmesine öncelik tanınır. Ana baba eğitim görevini tek başına yerine getiremeyecek durumda ise, devlet ailede yetiştirmeyi destekleyecek hizmetler sunar.

- Geçliğe yardımda önleyicilik esastır

Gençlik yardımı öncelikle daha zorunluluk ortaya çıkmadan danışma hizmetleri sunar, gençlerin yaşadıkları ortamın düzeltilmesine yardım eder ve kritik yaşam evreleri öncesinde sorunları azaltıcı rol oynar. Böylece bunalım ve çatışmalar çocukların ana babalarından ve sosyal çevrelerinden ayrılmalarını gerektirecek kadar büyümeden önlenir.

- Yardım günlük yaşama yöneliktir

Gençlik yardımı çocuk ve genci kendi sosyal ortamı, özgünlüğü ve sosyal ilişkileri içimde ele alır; onların yaşam alanlarına yakın ve onlar tarafından ulaşılabilir olmaya özen gösterir.

- Kendi kendine yardımı güçlendirir

Çocukların, gençlerin ana baba ve diğer eğitim sorumlularının sorunlarını kendilerinin çözmeleri için gerekli ortam sağlanır.

- Yardım bütünlük içinde verilir

Çocuk ve gençlere yardım edilirken ve soruna yaklaşılırken psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlerin bütünlüğü göz önünde bulundurulur. Rehberlik ve yardım hizmetlerinde bilgilerin ve müdahale yetkisinin tek elde toplanması sağlanır. Yardım isteyen kişinin sorunları üçüncü kişilere iletilmez(m.61-65).

V. Çocuk ve Gençlik Yardım Hizmetleri

Çocuk ve gençlik yardımı, Kanun'un 17-41 maddeleri arasında çeşitlendirilmiş hizmet sunumları olarak ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir.

A. Gençlik Yardımının Genel Hizmetleri

1. Gençlik Çalışması

Gençlik çalışması hizmetinin amacı, gençlerin kendilerini ilgilendiren kararları alma, toplumsal sorumluluk üstlenme, toplumsal etkinliklerde bulunma yetenek ve becerilerini geliştirmektir. Bu nedenle hizmetin hedef grubunu her hangi bir şarta bağlı olmaksızın tüm çocuklar ve gençler oluşturur.

Şu alanlarda gençlik çalışması yapılabilir:

- ❖ Genel, politik, toplumsal, kültürel, sağlıksal doğa bilimsel okul dışı eğitim etkinlikleri,
- ❖ Spor, oyun ve toplumsal eğlencelere yönelik etkinlikler,
- ❖ İş yaşamını, okulu ve aileyi kapsayan etkinlikler,

- ❖ Uluslararası gençlik etkinlikleri,
- ❖ Çocuk ve gençlerin dinlenmelerine yönelik etkinlikler,
- ❖ Çocuk ve gençler için danışma hizmetleri (ÇGYK m.17).

Kanun, gençlik çalışması hizmetlerini sunacak birimler arasında özellikle gençlik birlik ve gruplarını ön plana çıkararak onların gençlik yardım kurumlarınca desteklenmelerine önem vermektedir. Çünkü gençlik birliklerinin amacı, üyelerini devlette ve toplumda bağımsız yaşama hazırlamak, onlara demokratik kurumları tanıtmak ve onların ilerde kamusal yaşama ilgi duymalarını sağlamaktır. Gençlik birliği kurmak için herhangi bir örgütlenme yapısı gerekmemektedir. Gençlerin bir araya gelmeleri gençlik birliğin oluşması için yeterli sayılmaktadır.

2. Gençlik Sosyal Çalışması

Bu hizmet tüm çocuk ve gençlere değil, sosyal ve bireysel bakımdan zor durumda olanlara yönelik bir gençlik yardım hizmetidir. Bu durumdaki çocuk ve gençlere, okul ve meslek eğitimlerini, iş yaşamına kazandırılmalarını ve toplumla bütünleşmelerini sağlamayı hedefleyen sosyal pedagojik yardımlar sunulur (ÇGYK. m.13). Diğer kurumlar tarafından verilen benzer nitelikteki hizmetler ile eşgüdümsüzlüğü önlemek için Kanun, gençlik dairesinin okul idaresi, federal iş dairesi ve meslek veya meslek dışı eğitim veren kurum ve kuruluşlarla eşgüdüm sağlaması gerektiğini vurgulamaktadır.

3. Yetiştirmeye Yönelik Çocuk ve Gençlik Koruma

Çocuklara, gençlere ve onları yetiştirmekle görevli kişilere gençlik koruma hizmetleri sunulur.

Bu hizmetlerin amacı, çocuklara ve gençlere,

- ❖ Kendilerini tehlikeli etkilerden koruma becerisi, eleştirme, karar verme, kendisinden sorumlu olma ve başka insanlara karşı sorumluluk duyma yetenekleri kazandırmak;
- ❖ Ana baba ve diğer yetiştirme sorumlularına da gençleri tehlikeli etkilerden korumalarına katkıda bulunacak eğitim vermektir.

4. Ailedeki Yetiştirmeyi Destekleyen Yardımlar

Bu hizmetlerden bazıları ailedeki yetiştirmeyi genel anlamda destekleyen yardımlardır; bazıları ise özel yaşam biçimlerinde aileye sağlanan desteklerdir..

a. Aileyi Destekleyen Genel Yardımlar

Çocuk ve gençlik yardımının önemli görevlerinden biri, ailelerin desteklenmesidir. Yalnızca parçalanan ailelerde değil, görünürde uyumlu ailelerde bile çocuk yetiştirmeye ilişkin sorunlar ve yetersizlikler ortaya çıkabilir. Bu yetersizlikleri ve sorunları önlemek ve gidermek için ailedeki yetiştirmeyi destekleyen hizmetler sunmak gerekmektedir.

Bu hizmetler, çocuk yetiştirme sorumluluğunu taşıyan kişilerin, sorumluluklarını çocuğun üstün yararına uygun biçimde yerine getirmelerine katkı vermek amacını taşır. Bu nedenle de hizmetin verilmesi herhangi bir eğitim eksikliği şartına bağlı değildir. Bu hizmetler ailelere, çocuklarına karşı yükümlü oldukları eğitim görevlerini yerine getirmelerinde yardım sunar. Bu hizmetler aynı zamanda genç insanları aile kurmaya, çocuklarıyla birlikte yaşamaya ve onları yetiştirmeye hazırlar. Bu hizmetlere aile eğitimi ve danışmanlığı, gençlere yönelik sosyal pedagojik çalışma, birlikte yaşamı güçlendirmeye yönelik diğer yardımlar örnek gösterilebilir (m.16).

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

b. Yaşam Ortaklığı, Ayrılık ve Boşanmada Danışma Hizmeti

Burada öncelikli amaç aileyi bir arada tutmaya yönelik hizmetler vermektir. Bu hizmetler şu konularda yardımcı olur.

- Aile içerisinde ortaklığa dayanan birlikte yaşamın geliştirilmesi
- Aile içerisindeki çatışma ve krizlerin yenilmesi

Fakat bu mümkün olmaz da aile dağılırsa, bu durumda ana baba sorumluluğunun çocuğun sağlıklı gelişimi doğrultusunda yerine getirilmesini sağlamaya yönelik hizmetler sunulur. Bu bağlamda, ayrılık ve boşanma sırasında ve sonrasında oluşan bireysel ve ailevi sorunların çözümüne katkı sağlayan yardımlar yapılır. Aile mahkemesi, çocuklu bir boşanma davası açıldığında bunu gençlik dairesine bildirmekle yükümlüdür. Gençlik dairesi, taraflarının velâyetle ilgili bir talepte bulunmuş olup olmadıklarına bakmaksızın ana babaya sunabileceği hizmetleri bildirir (ÇGYK. m.17).

c. Velâyetin Kullanılmasında Danışma ve Destek Hizmeti

Çocuğu veya genci tek başına yetiştiren ana ve babalar gençlik dairesinden danışma ve destek hizmeti talep edebilirler. Evlilik dışı çocuğun doğması söz konusu olduğunda, ananın doğumdan önce babalığın belirlenmesini talep etme hakkı vardır. Ana, çocuğa nafaka ödenmesini ve diğer masrafları talep ettiğinde, gençlik dairesinden danışma ve destekleme hizmetleri isteyebilir.

Gençlik dairesinin bu durumdaki ana babalar için vermesi gerekli önemli bir hizmet de, çocukla velâyete sahip olmayan ebeveyn ve diğer ilgililer arasındaki kişisel ilişkilerin kurulması ve uygulanmasında danışma ve destekleme yardımı sunmaktır. Bu son durum özellikle gözetimli ve korumalı kişisel ilişki uygulamasında söz konusu olur (ÇGYK.m.18).

d. Günlük Bakımın Desteklenmesi

Günlük bakım aileyi tamamlayıcı bir yardım türüdür. Günün belli bir bölümünde veya tamamında çocuğa evde ya da kurumda bakılmasını, yetiştirilmesini sağlamaya yönelik hizmetleri kapsar.

Çocukların günlük bakımının desteklenmesi, gençlik yardımının önemli ve ağırlıklı bir hizmet alanıdır. Bu hizmet herhangi bir eğitsel eksiklik şartı aranmaksızın 0-6 yaş arasındaki, hatta daha büyük yaşlardaki tüm çocukları kapsar.

e. Sosyal Pedagojik Aile Yardımı

Bu yardım çeşidinde ailenin tümü odak noktasına alınır. Uzman, yetiştirmeyle ilgili görevlerin yerine getirilmesinde, günlük yaşamdaki sorunlarla baş edilmesinde, çatışmaların ve krizlerin çözülmesinde, resmi daire ve kurumlarla olan ilişkilerde aileye yardım eder.

Burada esas amaç, çocuğun aileden alınmasını önlemek veya alınmışsa en kısa süre içerisinde aileye dönmesini sağlamaktır. Bu amaç, ailenin ekonomik durumunu iyileştirmek aile üyelerinin birbirleri ile ilişkilerini uyumlu hale getirmek, ana babanın çocuk yetiştirme yeteneklerini tavsiye ve yardımlarla geliştirmek ve gerektirdiğinde onların sosyal çevreleri ile bütünleşmelerini sağlamak ile gerçekleştirilebilir.

B. Bireysel Yetiştirme Yardımları

1. Genel Olarak

Kanunun dördüncü bölümünde 'yetiştirme yardımı' başlığı altında bireysel çocuk ve gençlik yardım hizmetleri düzenlenmiştir. Bu bölümdeki hizmetler sosyal pedagojik açıdan gençlik yardımının önemli kısmını oluştururlar.

Velayet veya bakım hakkına sahip kişi aşağıdaki durumlarda yetiştirme yardımı talep edebilir.

- Çocuğu yüksek yararına uygun biçimde yetiştiremiyorsa,
- Yardım çocuğun gelişimi için gerekli ve uygun ise(m.27).

Burada kanunda düzenlenen diğer hizmetlerden farklı olarak 'çocuğun yüksek yararı', 'gerekli ve uygun yardım' gibi içi doldurulacak kavramlar kullanılmıştır. Bu kavramlar uygulamada somut durumun şartlarına göre değerlendirilecektir. Gerçi kanun burada kurumsal yardım türlerini sayarak (m.28-35) bu hizmetlere ilişkin ön direktifler vermiştir. Fakat bunu yaparken bile pedagojik ve bununla bağlantılı iyileştirici hizmetler gibi yorumu gereken kavramlar kullanmıştır.

Bireysel çocuk ve gençlik yardım hizmetleri, yetiştirme sorumluluğuna sahip kişi çocuğu veya genci esenliğine uygun biçimde yetiştiremiyor ve yardım onun gelişmesi için "uygun" ve "gerekli" ise sunulur.

Uygun ve gerekli yardım nedir? Burada hareket noktası "eğitsel ihtiyaç" tır. Eğitsel ihtiyaca göre gençlik yardımından sorumlu kurum Kanun'un 28-35 maddeleri arasında düzenlenmiş yardım türlerinden birini sunar.

Kanun, bireysel olaylarda uygun yardıma karar verilirken aşağıdaki noktaların göz önünde tutulmasını istemektedir.

- ❖ Yetiştirme hakkına sahip kişi, çocuk veya genç herhangi bir yardıma karar verilmeden önce, bu yardımın onun gelişmesinde yol açabileceği olası sonuçlar hakkında bilgilendirilmelidir.
- ❖ Uzun süreli bir yetiştirme yardımı gerekli görünüyorsa, çeşitli alanların uzmanları, yetiştirme hakkı sahibi, çocuk ve diğer ilgililerin katılımıyla bir yardım planı oluşturulmalıdır.
- ❖ Yardım ailenin dışında yapılacaksa yukarıda belirtilen kişilerin, kurumun veya bakım yerinin seçimine katılmaları sağlanmalıdır (m.36/1).

Kanun da yapılabilecek yardımlar sınırlayıcı olmayarak sayılmıştır (CGYK. M.27-35).

1. Yetiştirme Danışması

Yetiştirme danışması çocuklara, gençlere ve yetiştirmeden sorumlu kişilere ailevi sorunların çözümünde, ayrılma ve boşanma durumlarında destek sunar. Hizmet gerçekleştirilirken çeşitli alanların uzmanları birlikte çalışırlar. Hizmet, yetiştirme sorumlusu ve çocuk veya gencin onayı ile verilir. Ailenin diğer üyeleri ve yakın çevresinin de sorunun çözümüne katkı vermeleri sağlanır (m.28).

2. Grup Sosyal Çalışması

Grup sosyal çalışması görünür biçimde gelişim ve davranış problemleri olan ileri yaşlardaki gençlere sunulan bir hizmettir. Gence bir grup içerisinde yoğun bir sosyal öğrenme süreci sağlayarak gelişim zorluklarını aşmasında ve çevresindeki sorunlarla başa çıkmasında yardım edilir. Bu süreç içerisinde gençlerle, okul, iş yaşamı ve eğitim konularından yola çıkarak işsizlik, barınma, boş zaman ve karşı cinsle ilişkiler gibi problem odaklı çalışmalar yapılır.

3. Yetiştirme ve Gözetme Yardımcısı

Yetiştirme ve gözetme yardımcısı, çocuğa veya gence gelişme sorunlarının yenilmesinde destek olur, onun ailesi ile yaşam bağlarını koruyarak, bağımsızlaşmasını teşvik eder. Bu yardım, yetiştirme, gözetme, koruma, bakım iyileştirme, danışma ve rehberlik gibi destek hizmetlerini kapsar. Burada amaç, çocuğun veya gencin içinde bulunduğu güç yaşam koşullarının değiştirilmesi, sorunlara karşı dayanıklılığının artırılması, karar verme ve bağımsızlık yeteneğinin kazandırılmasıdır (ÇGYK. m.30).

4. Günlük Grup İçinde Yetiştirme

Günlük grup içinde yetiştirme yardımı, çocuğun veya gencin grup içinde sosyal öğrenme yoluyla gelişmesine, okul ve meslek eğitimine, ana baba etkinliklerine destek verir. Burada amaç, çocuğun ailesiyle birlikte yaşamasını tehlikeye düşüren eğitimsel eksiklikleri ve gelişim güçlüklerini gidermektir. Bu yardım, çocuğun yabancı bir yere yerleştirilmesini önleyen yoğun biçimdeki gözetme hizmet türüdür. Çocuk veya genç aile içinde kalır, fakat hafta boyunca gözetme ve yardım düzenlenir (ÇGYK.m.32).

5. Aile Dışında Düzenlenen Hizmetler

Aile dışında düzenlenen hizmetler, koruyucu aileye, kuruma, barınma guruplarına yerleştirmeden bireysel gözetmeye kadar çeşitlilik göstermektedir (ÇGYK.m.33,34.).

Bu yerleştirme sürekli olabileceği gibi, belli süreli de olabilir, süreli yerleştirmede hedef, öz ailenin şartları iyileştiğinde çocuğun aileye geri dönmesidir. Fakat tedbir süreci içerisinde bu hedefe ulaşılamayabilir. Bu takdirde aile dışında sürekli bir yaşam şekli söz konusu olur (m.33,37). Bu yaşam şekli çocuğun yaşına ve gelişim durumuna göre;

- ❖ Evlat edinme,
- ❖ Uzun süre geçerli olacak bir yaşam biçimi sunma,
- ❖ Daha büyük yaştaki gençler için bağımsız yaşama hazırlama olabilir.

Bu süreç içerisinde gence, bağımsız yaşam sürmede, mesleki eğitimde ve çalışma yaşamında danışmanlık yapılır ve destek verilir.

Bu hizmetler için kural olarak müracaatçının ödeme yapması gerekmez, fakat ailenin ekonomik durumu uygun ise bazı hizmetler için katkı payı talep edilebilir

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

(ÇGYK.m.89-90). Çocuk ve gençlik yardımıyla ilgili sosyal veriler koruma altındadır ve gizlilik ilkesi esastır. Birimler, verilen bilgilerin karşılıklı güvene dayalı kullanılacağını garanti ederler (ÇGYK.m.61).

SONUÇ

Görülüyor ki Almanya'da 1.1.1991 tarihli "Çocuklara ve Gençlere Yardım Kanunu" ile modern bir gençliğe yardım hukukunun ana çizgileri belirlenmiştir. Şöyle ki, çocuklara ve gençlere yardım bütünsel bir yapı içine alınmış, gençliğe yardıma ilişkin bütün hizmetler ve tedbirler hem önleyici hem de tepkisel olmak üzere tek elde toplanmış, önleyici hizmetlere ağırlık verilmiştir. Gençlere, hizmetlere ulaşmada dava edilebilir haklar tanınmış, onların katılım ve karar verme haklarına önem verilmiştir. Hizmet biçimleri çeşitlendirilmiş, gençlere ve ailelere sunulacak danışma ve destek hizmetleri genişletilmiştir; aile dışında yerleştirme biçimleri çeşitlendirilmiş; özerk toplumsal kuruluşlara yer verilmiştir.

Çocuk ve gençlerin korunması, kişiliklerinin geliştirilmesi gibi iki temel amaca yönelmiş olan bu sistem kendine özgü bir yargılama düzenini de getirmiştir. Şöyle ki gençlik dairesi, çocuk ve gençleri ilgilendiren davalarda vesayet, aile ve çocuk mahkemelerini çocukları korumaya yönelik tüm önlemlerde destekler, bu mahkemelerle çocuğun yararına işbirliği yapar, bu mahkemelere uygun kayyımlar ve vasiler önerir, bunlara danışmanlık yapar, eksikliklerini gördüğünde mahkemeyi durumdan bilgilendirir.

Türk Medeni Kanunu ile sosyal ve kamu hukukunda çocukların korunmasına yönelik kanunların uygulanabilmesi, resmi ve özel sosyal yardım kuruluşları arasında işbirliği ve eşgüdümün sağlanabilmesi, mevcut kaynakların çocuk yararına kullanılabilmesi için ülkemizde de benzer bir çocuk ve gençlik yardımı yapılanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Yeni bir Çocuk Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girdiği ve ayrı bir sosyal hizmetler yasa tasarısının gündemde olduğu ülkemizde, çocuk koruma ve yardım sistemi oluşturulurken, Alman çocuk ve gençlik sosyal yardım hukukundan ve bu hukuku uygulamaya geçiren yapılardan yararlanılabilir. Ancak şu hususu da belirtmek gerekir ki, bu sistemin Türkiye'de aynen oluşturulabileceğini değil, bu sistemden yararlanılarak kendi toplumumuza uygun biçimde düzenlenebileceğini düşünüyorum. Oldukça kapsamlı olan bu gelişmiş sistemi özetleyen incelememiz bu konudaki yaklaşım tartışmalarına katkı sağlayabilir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Bauer, J. / Schimke, H.J. / Dohmel, W. : Recht und Familie, Luchterhard, 2001.

- Bindzus, D./Musset, K.H: Grundzüge des Jugendrechts, Saarbrücken 1999.
- Fieseler, G. / Herborth, R.: Recht der Familie und Jugendhilfe, Netherlands, 2000.
- Münder, J. : Das neue Kinder-und Jugendhilfegesetz, in: Soziale Arbeit, S.90, s.206.
- Oberloskamp, U. / Adams, U.: Jugendhilferechtliche Fälle Für Studium und Praxis, Köln 2001.
- Oberloskamp, H.: Kindschaftliche Fälle für Studium und Praxis, Neuwied 1998.
- Tekin, U. : Almanya'da Suça Yönelen Çocuk ve Gençlik İçin Yardım Kurumları, III. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu, s.185-194, Ankara, 2005.
- Textor, M. : Algemeine Förderung der Erzienung in der Familie, m.16 SBG VIII, München, 1996.
- Wiesner, R. / Mörsberger, T. / Oberloskamp, H. / Stuck, J., : SGBVIII Kinder und Jugendhilfe, München, 2000.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

AİLE MAHKEMELERİ VE UYGULAMA SORUNLARININ SOSYAL HİZMET MESLEĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Durdu Baran ÇİFTÇİ

***Özet**: Bu makalede , Türk hukuk sistemine ilk olarak 2003 yılında giren aile mahkemeleri ve uygulamalarının sosyal hizmet mesleği açısından değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu doğrultuda aile mahkemelerindeki sosyal çalışmacıların(sosyal hizmet uzmanının) araştırma ve inceleme alanın ne olduğu, hukuki durumunun ne tür bir belirginlikte olduğu ve adli yardım bağlamında kendilerine düşen görev nasıl şekillendiği; pratikteki işleyişi ile ayrıntılı ve karşılaştırmalı bir şekilde incelenecektir.*

***Anahtar Kelimeler**: Aile mahkemesi, Bilirkişilik,Uzmanlık*

***Abstract:** In this article, Family Court ,which have been accepted into Turkish Juristic System in 2003, are reviewed in terms of social work profession. Therefore, social workers' working limits and their position in juristic system are examined. Furthermore, their social assistance mission and its mechanism are also examined comparatively.*

***Key Words:** Family Courts, Expertise, professionalism*

Giriş

Aile mahkemeleri

Aile mahkemelerinin kuruluş ve görevlerini belirleyen 4787 sayılı kanuna göre aile mahkemeleri aile hukukundan kaynaklı dava ve işleri görmek üzere kurulan özel uzmanlık mahkemelerdir. Her kurumsal durum gibi bir ihtiyaçtan varolmuştur. Aile, değişen toplumsal koşulların getirdiği sorunları en derinden hisseden toplumsal kurumdur. Toplumsal değişme sürecinde; toplumsal yaşamın çağdaşlaşması doğrultusunda nitelik ve nicelik kazanması, ailenin pozitif hukuk kuralları ile tanımlanmış süreçler ve işlemlerle oluşması, gelişmesi ve süreklilik kazanması ile olanaklıdır(Kağıtçıbaşı; 1994; 53) Bu olanaklılık değişim ihtiyaçlarını da beraberinde getirmektedir. Oluşan ihtiyaçları gidermek adına hukuk sisteminde özel uzmanlık gerektiren mahkemeler kurulmuşlardır. Aile mahkemelerinin kuruluş ve görevlerini belirleyen 4787 sayılı yasada genel gerekçe olarak da aile korunmasının anayasal bir zorunluluk olduğu ve bu korumanında devletin işi olduğu ve bu bağlamda da özel uzmanlık gerektiren mahkemelerin kurulmasının bir zorunluluk halini aldığı tespit edilmiştir.

Aile mahkemelerinin kuruluşunda bütüncü, sistemci, disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmiştir. Aile konusunda makro ve mikro ele alış düzeylerinin bütünlüğü öne çıkarken, toplum, aile ve aile bireyleri birbirini tamamlayan odaklar olarak düşünülmüştür. Yetişkinler yanında küçükler kategorisinin oluşturulması, aile, nüfus kompozisyonuna aynı önemin verildiğini göstermektedir. Eğitici, koruyucu ve sosyal önlemler açısından aileye ilişkin dava ve işlemlere bakış Türk adalet sisteminin gelişmesi yönünden çağdaş hukuk yaklaşımlarına uygunluk taşımaktadır. Türk Medeni Kanununda son dönem sağlanan gelişmeleri tamamlayan bir öğe olarak Aile Mahkemelerinin düşünülmesi, aile hukuku uygulamaları açısından önemli bir

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

boyuttur(Cılga 2005; 3) Aile sistemine yaklaşımda; içinde oluştuğu toplumdan ve diğer ülkelerdeki gelişimlerden yola çıkılarak bakılması, aile sisteminin içerdiği sorunların birbirinden soyutlanamayacağının kabul edilmesi, aile sorunlarının birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğunun bilinmesi, -aile sorunlarını, yaşayan taraflardan birine getirilen çözümün bir değeri için bulunan çözümle doğrudan ve sıkıca ilişkili olduğunun anlaşılması, aile yapısının ve sorunlarının neden-sonuç ilişkisi içinde ele alınması, ailenin bir öğesinin diğer öğelerle birlikte düşünüldüğünde hak ve çıkarlar yönünden işlevsel bir anlam taşıyacağının kavranılması, aile sisteminin birbiriyle etkileşimli bütünlerden oluşmuş, çevresiyle etkileşimli bir bütünlük olarak görülmesi önem kazanmaktadır(Cılga 2005;3).Aile Mahkemelerinin kuruluşunda yaklaşım bu şekildedir, ancak uygulanışında ülkemize özgü sorunlar mevcudiyetini korumuştur.Bu sorunlar genel hatlarıyla; yeteri kadar mahkemenin açılamaması, uzman sayısındaki yetersizlik, uzmanların görev ve yetkilerini belirleyen yönetmelik eksikliği gibi.

Aile mahkemeleri Türk hukuk sistemine ilk olarak 2003 yılında girmiştir. Aile mahkemeleri 4787 sayılı kanuna göre her il merkezinde ve nüfusu 100 geçmiş her ilçede kurulması öngörülen mahkemelerdir. 2003 yılından bu yana neredeyse her il merkezinde kurulmuş ve sayıları her geçen gün artmaktadır. Yakın gelecek için ise 154 aile mahkemesi planlanmıştır

Aile mahkemelerinin görev ve yetkileri

Aile mahkemeleri, aile hukukundan doğan dava ve işleri görmek için kurulmuşlardır. Türk medeni kanunda, aile mahkemeleri ikinci kitapta düzenlenen konulara bakmakla yükümlüdür. Bunları başlıklar halinde incelersek; nişanlılık, nişanlılığın bozulmasından doğan maddi manevi tazminat davaları. Evlenmeye ilişkin talepler, evliliğin butlanına ilişkin talepler,boşanma ve ayrılık davları, boşanma halinde ayrılık ve nafaka davaları, evlilik birliğinin korunma ilişkin talepler, mal rejimine ilişkin uyuşmazlıklar, soy bağına ilişkin uyuşmazlıklar, evlat edinme,velayet ve vesayete ilişkin dava ve işler olarak sıralayabiliriz

Bunun yanında Aile Mahkemeleri; koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler alır bu durumu AMK'nun 6 maddesine belirtilen ilkeleri uzmanların yardımıyla yerine getirmek zorundadır.

Aile Mahkemesi, diğer kanunlardaki hükümler saklı kalmak üzere görev alanına giren konularda:

1. Yetişkinler hakkında;

a) Evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri konusunda eşleri uyararak, gerektiğinde uzlaştırmaya,

b) Ailenin ekonomik varlığının korunması veya evlilik birliğinden doğan malî yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin gerekli önlemleri almaya,

c) Resmî veya özel sağlık veya sosyal hizmet kurumlarına, huzur evlerine veya benzeri yerlere yerleştirmeye,

d) Bir meslek edinme kursuna veya uygun görülecek bir eğitim kurumuna vermeye,

2. Küçükler hakkında;

a)Bakım ve gözetime yönelik nafaka yükümlülüğü konusunda gerekli önlemleri almaya,

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

b) Bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunan veya manen terk edilmiş halde kalan küçüğü, ana ve babadan alarak bir aile yanına veya resmî ya da özel sağlık kurumuna veya eğitimi güç çocuklara mahsus kuruma yerleştirmeye,

c) Çocuk mallarının yönetimi ve korunmasına ilişkin önlemleri almaya,

d) Genel ve katma bütçeli daireler, mahallî idareler, kamu iktisadî teşebbüsleri ve bankalar tarafından kurulmuş teşekkül, müessese veya işletmelere veya benzeri işyerlerine yahut meslek sahibi birinin yanına yerleştirmeye, karar verebilir denilmektedir.

Mahkemece verilen bu kararları takibini ve yerine getirilmesinde Aile mahkemesi kanun 5. maddesine göre atanan psikolog , pedagog ve sosyal çalışmacıların biri veya birkaçı görevlendirilebilir ibaresi yasada mevcuttur. Yukarıda belirtilen maddelerin tümümün fiilen uygulaması mümkün olmamaktadır. Taraflar arsındaki uyuşmazlık, dava şeklinde mahkemeye yansıdıktan sonra, bu durum, taraflar arasındaki husumetin biraz daha artmasına neden olacağından, uyuşmazlığın sulh yoluyla çözümlenmesi ihtimali oldukça zayıflamaktadır. Bu da yasada belirtilen maddenin uygulamasını güçleştirmektedir.

Uzmanlarda kendisine bir dosya takdir edilmediği sürece bu konuda mahkeme hakimini aşarak bir şey yapmaları mümkün değildir.

Aile Mahkemesi Bünyesindeki Uzmanlar ve Görevleri :

Aile mahkemesi kanunun 5. maddesinde 3. fıkrasında Mahkemece verilecek diğer görevleri yapmak, Üzere Adalet Bakanlığınca, tercihen; evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile sorunları alanında lisansüstü eğitim yapmış olanlar arasından, birer psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı atanır ibaresi vardır.

Bu uzmanların Aile Mahkemesine gelen dava ve işlerle ilgili olarak esasa girmeden önce geliştirileceği çalışmalar;

a) Eşlerin ve çocukların sorunlarını belirlemek,

b) Sorunların barışçıl yollarla çözümünü sağlamak

c) Anlaşma sağlanamadığı aşamada yargılamaya devam ederek esas hakkında karar vermek şeklinde belirlenmiştir. Esas öncesi sayılan işler, uzmanların konumunu ve önemini arttırmaktadır. İnceleme ve çözümün öne çıktığı süreçler Uzmanlık Mahkemesinin karar süreçlerinde öncelik kazanmaktadır. Nitelikli elemanlardan oluşacak görevlilerin ekip çalışması ilkeleriyle hareket etmesi önemlidir.

Davanın görülmesi ve dava sonrasında, mahkemece istenen konular hakkında taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin araştırma ve inceleme yapmak ve sonucunu bildirmek, (Cılga 2005; 5).

2. Mahkemenin gerekli gördüğü hallerde duruşmada hazır bulunmak, istenilen konularla ilgili çalışmalar yapmak ve görüş bildirmekle hükümlüdürler.

Bu hükümle her aile mahkemesine birer tane psikolog, birer sosyal çalışmacı,birer tanede pedagog atanması hükmü getirilmiştir. Bu uzmanlar birbirine alternatif değildir. Kanun gereği üç uzmanında bir aile mahkemesinde bulunması zorunludur. Bu durum temel de uzmanların bir ekip halinde çalışmasını öngörmüştür. Ancak pek çok aile mahkemesinde 3 uzmanda aynı anda bulunmamaktadır. Bu durum davaların işleyişinde doğru karar vermeyi sekteye uğratıp, bir ekip halinde kanunca belirlenen görev ve sorumlulukları doğru bir şekilde yerine getirmeyi engellemektedir.

Uzmanlara mahkeme hakimin takdir ettiği dosyalar verilir. Uzmanlar(psikolog, sosyal çalışmacı,pedagog) taraflar arasındaki uyuşmazlığın ne olduğu, uyuşmazlıklarının neden kaynaklandığını gibi konularda taraflarla ve ilgili kişilerle görüşerek ve araştırma yaparak ulaştıkları neticeyi rapor halinde mahkeme hakimine sunarlar. Hakim de uzmanların bu raporunu göz önüne alarak uyuşmazlıkların nedenlerini değerlendirip, yine uzmanlar aracılığı ile uzlaşmalarını sağlayacaktır. Ancak uzlaşma mümkün olmazsa, bu kez de uzmanların hazırladığı bu raporlar dikkate alınarak, yargılama yapılarak ona göre bir karar verilmeye çalışılacaktır.
Bununla birlikte uzmanlar yasa gereği mahkemenin gerekli gördüğü hallerde, mahkemede hazır bulunmak, istenen konuda araştırma yapmak ve görüş bildirmekle hükümlüdürler. Burada amaç tarafların mahkemedeki durumlarının netliğe kavuşması açısından mahkeme hakimine yardımcı olmaktır.
Aile mahkemesi kanun 5. maddesinde belirtilen Mahkemece verilecek diğer görevleri yaparlar ibaresi ile söylemek istenen, yine aynı kanunun 6. maddesinde belirtilen hakimin koruyucu , önleyici ve sosyal önlemlere karar vermesi halinde verilen bu kararları takip etmek yukarı da değindiğimiz gibi yine uzmanların işidir.
Ayrıca bu uzmanlar aile mahkemesince verilen nihai kararların yerine getirilmesi esnasında özellikle İcra ve İflas Kanunu m.25'e göre çocuk teslimine ilişkin ve m.25a'ya göre çocukla şahsi münasebet kurulmasına ilişkin ilamların icrası esnasında da hazır bulunmaları ve ilam icrasına yardımcı olmaları uygun olur.(Tercan 2004;15)

Aile Mahkemesi Uzmanlarının Hukuki Niteliği

Alandaki uzmanların psikolog sosyal çalışmacı ve pedagog'un hukuki niteliği üzerine birkaç görüş mevcuttur. Bir görüşe göre mahkemelerde buluna uzmanlar bilirkişidir. Bunu da Hukuk Usulleri Muhakemeleri Usulü Kanun 274 maddesindeki tanımlanan bilirkişiye dayandırmaktadır.Bu tanıma göre bilirkişi "Bir davada çözüm hakim tarafından bilinmeyen özel ve teknik bilgiyi gerektiren durumlarda oy ve görüşüne başvurulan üçüncü kişidir". Aras,2007 ;169).
Aile mahkemelerinde çalışan uzmanlar da bilirkişi konumundadır ve hakim bu kişilere rapor hazırlatabilir.

Diğer bir görüşte HUMK 275 maddesine göre bilirkişiye uyuşmazlığın çözümü için önem taşıyan ve ispatı gerekli olan vakalar hakkında özel ve teknik bilgi gerekiyorsa başvurulur oysa uzmanlara, taraflar arasındaki uyuşmazlığın nedenlerini araştırmaları yada duruşmalarda hazır bulunup istenilen konularda ilgili çalışmalar yapmaları için başvurulur yahut mahkemenin takdir ettiği koruyucu eğitici ve sosyal önlemlere ilişkin kararların yerine getirilmesinde yardım istenmektedir. (Tercan 2004;15)

Bununla birlikte bilirkişi üzerine uyuşmazlık bulunan vakıalar için başvurulurken, uzmanlara, uyuşmazlık nedenlerini araştırmaları için başvurulmaktadır. Bilirkişiye Re'sen veya talep üzerine başvurulabilirken, uzmanlara, hakim re'sen başvurabilmektedir. (Tercan 2004;15)

Bilirkişi raporu, üzerinde uyuşmazlık bulunan vakıaların ispatı için başvurulan bir ispat aracı , delil iken; uzmanlar, sadece uyuşmazlık nedenlerini araştırdıklarından ve bu konuda görüş bildirdiklerinden, onların bildirdiği görüş delil sayılmaz. Uzmanların buradaki faaliyetini, davanın aydınlatılması için hakime yardımcı olma şeklinde nitelemek mümkündür. .(Tercan 2004;15)

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Bilirkişi raporuna taraflar itiraz edebilirken (HUMK m.283), uzmanların hakime bildirdikleri görüşleri hakkında, tarafların itiraz edebileceğine ilişkim kanunda bir açıklık yoktur. Bununla birlikte, taraflar,hakimden, uzmanların bildirdikleri görüşlerin eksik yahut hatalı olduğunu ileri sürerek, bunların düzeltilmesini, tamamlanmasını, doğrusunun araştırılmasını isteyebilmektedir.(Tercan 2004;15)

Yukarıdaki anlatılan görüşler uzmanların hukuki durumunu tam olarak netliğe kavuşturmamıştır. Bu durum uzmanların ara bir hukuki kimliği olduğunu düşündürmektedir. Mahkeme bünyesinde görevli olan uzmanları bilirkişi olarak değerlendirmeyen görüş şunu ifade etmektedir. Aile mahkemesine atanan uzmanlar, HUMK m. 275 vd. anlamında bilirkişi olmadığı, davanın açıklığa kavuşturulması, hakimin, ailenin ve çocukların durumları hakkında daha iyi bilgi sahibi olması ve bunların durumuna uygun kararlar verilemesini ve verilen kararların, ailenin ve çocuğun durumuna uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için hakime yardımcı personel olduğu sonucuna varmak mümkündür. (Tercan 2004;15)

Ancak Mahkeme uygulamalarında da bir teklik söz konusu değildir ,hakimler uzmanları fiiliyatta bilirkişi olarak görmekte ve bu yönde konumlandırmaktadır. Bununla birlikte özellikle velayet hususunda karar verirken Aile mahkemesi hakimi Re'sen araştırma ilkesini uyguladığı için velayet hususundaki uzman raporlarında delil araştırması isteyip bu raporları delil olarak kabul etmektedir. Bu durumda da hukuksal olarak uzmanlar açısından bir bilirkişilik söz konusudur.

Aile Mahkemesi Uygulamaları ve Sorunları:

Aile mahkemesi kanunun 6. maddesinde belirtilen durumların uygulanışında uzmanlar mesleki müdahalelerini yapmaktadırlar. Bu müdahaleler gerçekleştirilirken uzmanlar grubu çoklu bakış acısını geliştirip, disiplinler arası bir yaklaşımla süreci işletmek zorundadır ,buda uzmanların birlikte çalışma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir.

Aile mahkemesi uzmanlarını boşanma davalarında temelde eşlerin uyarılması ve gerektiğinde uzlaştırma yönünden hareket etmelilerdir. Ancak uygulama da bu kısımda ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Eşlerin direkt mahkemeye intikalden davalarda bir uzlaşma zeminin kalmadığı düşüncesi ile hareket etmeleri bu konuda uzman uygulamalarını zora sokmaktadır. Bu durumun giderilmesi için uyarı ve uzlaştırma mekanizmasının güçlendirilmesi(Cılga,2005 4) zorunludur. Bu durumu yasal olarak netliğe kavuşturmak zorunludur bunun içinde Koruyucu ve önleyici yaklaşım açısından doğru olan bu çabanın hakim, uzmanlar ve eşler arasında nasıl işleyeceği açıklanmalı, hakim bu işleme karar vererek uzmanları aileye yönlendirmelidir. Uyarı ve uzlaştırma mekanizması karardan sonra uzmanların mesleki çalışmalarıyla gelişen bir uygulama süreci olarak düşünülmelidir(Cılga, 2005; 4) Maalesef bu beklenti yönünde hala adımlar atılmamıştır. Yasa ilk çıktığı hali ile devam etmektedir.

Evli insanların birbirlerine karşı ve sorumlulukları hakkında bilgilendirilmeleri, bu konudaki tutum ve davranışlarında değişikliğe yönelmeleri uzmanların mesleki çabaları ile süreç içinde gelişebilir.Ancak davaların en ileri boyutlarında uzmanların karşılarına gelen bu çiftler mesleki müdahaleleri kabul etmemekte ısrarcıdırlar..Bu yüzden yasa ile diğer pek çok ülkede olduğu şekliyle evlilik danışma büroları gibi ara kurumlar kurulmalıdır. Mahkeme havasında yapılan müdahale maalesef ciddi bir değişim

getirmemektedir. Bununla birlikte aile terapisi eğitimi almak ve bu konuda aşamalı müdahalelerde bulunmak zorunludur, ancak yasanın bu haliyle pek mümkün değildir.

Çocukların bakım ve gözetimi sorunu da ayrı bir konudur. Ailenin bütünlüğünün sona ermesinden sonra çocukların durum konusunda koruyucu tedbirler konulmuştur ancak buda kurumlar arası koordinasyonun iyi durumda olması ile mümkündür. Bu konuda da yasal boşluklar mevcuttur.

Uygulama Sorunlarına Çözüm Önerileri

Aile mahkemelerinin mesleki müdahalelerini daha iyi yapılması için uzmanların koordineli bir şekilde çalışmaları zorunludur. Uzmanlar tüm vakaları çoklu bakış acısı ile değerlendirip uygulama modellerini buna göre yapmalıdırlar. Dava taraflarının arasındaki uyumsuzluğun mahkemeye intikal ettirilmeden, ara kurumlarda çözülmesi sağlanmalıdır. Bunun için uzlaştırma komisyonun kurulması gündeme gelebilir bu komisyon hakim başkanlığında uzmanlar heyeti dahilinde olabilir. Bununla birlikte kanun 6. maddesindeki koruyucu, eğitici ve sosyal önlemlerin daha verimli bir şekilde yapılabilmesi için, kurumlar arası koordinasyon ve eşgüdüm yapılmalı, bunun için gerekli yönetmelikler çıkarılmalıdır.

Uzmanların hukuki konumları net olarak belirlenmeli, çıkarılacak yönetmeliklerle, uzmanların çalışma sistemi de ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmalıdır. Bununla birlikte uzmanların incelemeler sırasında ulaşım masrafları karşılanmalı yada kendilerine araç tahsis edilmelidir; zira sürekli ev incelemesi durumunda olan uzmanlar için bu ciddi bir mali külfet getirmektedir.

Aile mahkemeleri öncesinde aile sorunları yaşayan çiftlerin başvurabileceği ara kurumlar kurulmalıdır. Önceden başvurulacak ara kurumlar sulhun sağlanabilmesi açısından olayın mahkemeye intikal etmesinden önce olması usulen daha uygundur.

Taraflar arsındaki uyuşmazlık, dava şeklinde mahkemeye yansıdıktan sonra, bu durum, taraflar arasındaki husumetin biraz daha artmasına neden olacağından, uyuşmazlığın sulh yoluyla çözümlenmesi ihtimali oldukça zayıflamaktadır.o nedenle olması gereken açısından, sulh girişiminin daha önce gerçekleşmesi isabetli olabilirsi. Bunun için dava şeklinde, aile mahkemesine başvurmaya gerek kalmadan, oluşturulacak bir sulh komisyonu (uzlaştırma kurulu) bu iş için görevlendirilebilir(Tercan.2004;26)

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bir çok eyalette aile uyuşmazlıklarının mahkemelere gitmeden çözümlenebilmesi için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir.Arabuluculuk ve uzlaştırma, uygulanan başlıca yöntemlerdir. Japonya'da da, uzlaştırma faaliyeti, bir hakim ve genellikle bir kadın olan iki ailevi sorunları uzlaştırma komiserinden oluşan uzlaştırma komitesi tarafından yürütülmektedir. (Tercan, 2004; 27). Almanya'da hakimin kendi kanaatine göre evliliğin devam etmesi ihtimali mevcutsa , mahkeme erteleme kararıyla birlikte bir evlilik danışma bürosuna başvurmalarını tavsiye eder(Aras,2007;161) Bu ve buna benzer kurumların Ülkemizde de kurulması gereklidir.

KAYNAKÇA

Tercan, Erdal Doç.Dr. Türk Aile Mahkemeleri, www.acikarsiv.ankara.edu.tr/

Cılga, İbrahim, Aile Mahkemeleri Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme. http://www.sosyalhizmetuzmani.org/ailemahkemesi.htm
Türk Medeni Kanunu(2.Kitap)
Devlet Bakanlığı, 1998, 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Uygulaması, Ankara.
Kağıtçıbaşı, Çiğdem, 1995, Aileye Yaklaşımda Bir Kuramsal Çerçeve ve Aile Değişim Modeli, Aile Kurultayı, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara
Çay, Fulya, Aile Mahkemeleri Uygulamaları Üzerine,2005. www.sosyalhizmetuzmani.org/ailemahkemesi2.htm
Aras, Bahattin, Aile Mahkemelerinde Yargılama Usulü. Ankara Barosu Dergisi, 2007. 66. Yıl. S.2

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

ÖNLEYİCİ SOSYAL HİZMET

Şanlıurfa İlinde Sektörlerarası İşbirliği İle Toplum Sağlığına Yönelik Müdahale Programı Örnekleri

Zeynep ŞİMŞEK•

Sosyal hizmetin işlevleri sadece sorun ortaya çıktıktan sonra tedavi ve rehabilitasyon ile sınırlı olmayıp, koruyucu-önleyici ve değiştirici-geliştirici işlevleri de kapsamaktadır.[1] Sosyal hizmet müdahalesi, mesleki bilgi, beceri ve değerlere sahip sosyal hizmet uzmanları tarafından mikro (birey, aile), mezzo (grup) ve makro (toplum, kültür) düzeyde danışma, koruma, terapi, savunma, toplumu örgütleme ve kalkındırma gibi mesleki müdahalelerle gerçekleştirilmektedir.[2,3] Sosyal hizmet mesleği toplumsal değişime bağlı olarak, aile ve çocuk refahı alanı, yaşlılık refahı, suçluluk, sosyal yardım, psikiyatrik ve tıbbi sosyal hizmet gibi pek çok uygulama alanına sahiptir.

Taylor, Denham ve Ureda' ya (1982) göre sağlık hizmetlerinin tarihçesi tedavi edici dönem, koruyucu tıp ve sağlığın yükseltilmesi olmak üzere üç ayrı dönemde incelenmektedir. 19. yy'da tedaviden önlemeye doğru yönelinirken, sağlığın yükseltilmesinin önemi 20.yy'ın ilk çeyreğinde anlaşılmıştır. Sağlığın yükseltilmesi tıp tarihinde yaklaşık 50 yıldır kullanılan bir kavramdır. Bu kapsamda 1950'li yıllarda sağlık hizmeti anlayışını kökünden değiştiren olaylara değinmekte yarar olduğu düşünülmektedir. 1948 tarihinde kurulan Dünya Sağlık Örgütü, 2. Dünya Savaşı'ndan yeni çıkan yoksul ülkelere yiyecek, araç, gereç ve tıbbi malzeme yardımı yapmaktadır. Bu ülkelerde beslenme bozukluğuna bağlı olarak bebek ve çocuk ölümleri en önemli sağlık sorunlarından biri olmuştur. Sorunun çözümlenmesi için hastaneler kurulmuş, sağlık personeli gönderilmiş, hastanede bebeklerin sağlık durumları ve beslenmeleri iyileştirilmiştir. Ancak iyileşen bebekler kısa süre sonra tekrar hastalandıkları için tekrar hastaneye yatırılmışlardır. Bu durum uzun süre tartışıldıktan sonra, bebek ve çocukları hastalandıran asıl nedenin onların yaşadıkları ortam ve aileleri olduğu belirlenmiş ve önlemleri toplumun içinde almak gerektiği, koruyucu sağlık hizmetlerine öncelik verilmesi gerektiği kararına varılmıştır. Böylece klasik sağlık hizmeti anlayışından (odak, tedavi edici) çağdaş sağlık hizmeti anlayışına (odak: koruyucu-önleyici) yönelinmiştir.[4]

Literatür incelendiğinde, dünyada yüzyıllar boyunca sağlık düzeyindeki gelişmelerin tedavi edici sağlık hizmetleri dışında, çevre koşullarının düzelmesi, sanitasyon, daha iyi beslenme ve barınma, temiz su, eğitim düzeyinin yükselmesi, gelir dağılımının dengede olması, sosyal destek sistemlerinin güçlendirilmesi, kendine yardım gruplarının oluşturulması, kadının eğitimi, koruyucu sağlık hizmetlerinin gelişmesi olduğu bildirilmektedir (Brian Abel-Smith, 1994; Cowles, 2003).

• Doç.Dr. Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, Şanlıurfa
(zsimsek@harran.edu.tr)

Halk sağlığı literatüründe sağlıkla ilgili aktiviteler önleyici/koruyucu olarak kavramsallaştırılmakta ve birincil, ikincil ve üçüncül koruma olarak sınıflandırılmaktadır. Birincil koruma hastalıkla sonuçlanacağı bilinen durumları ortadan kaldırmaya yöneliktir. İkincil koruma erken tanı ve tedaviyle hastalığın yayılmasını ve ağırlaşmasını önlemeye yönelik faaliyetleri kapsamakta, üçüncül koruma ise, hastalık bütün olarak bireyi etkisi altına aldıktan sonra hastalığın birey üzerindeki etkisini ortadan kaldırmak ya da tekrar ortaya çıkmasını önlemeye yöneliktir.[5] Bu çerçevede sağlığın korunması ve hastalıkların önlenmesi birincil korumasının ilk 2 aşamasını kapsamaktadır. Bu aşamalara yönelik faaliyetler; fiziksel, psikolojik ve sosyo-kültürel sorunları önlemeyi amaçlamakta, bireyin güçlü yönlerini, yeterliliğini korumayı amaçlamakta, sosyal çevredeki sağlık tehlikelerini ortadan kaldırmak için politik değişiklikleri amaçlamakta, kişinin potansiyelini tam olarak geliştirmeyi ve onu kullanmasını sağlamayı hedeflemektedir.

Sosyal hizmet mesleğinin en eski uygulama alanlarından biri tıbbi sosyal hizmet alanıdır. Dr. Richard C. Cabot Massachusetts Genel hastanesindeki kliniğine sosyal hizmet uzmanlarını 1905 yılında almaya başlamıştır.[6] Sosyal hizmet uzmanları, sağlık ekibinin diğer üyelerinin hastanın sağlık sorunlarıyla ilgili olarak evi, işi ve yaşadığı toplumla ilgili durumları anlamalarını sağlamışlardır. Türkiye'de sağlık alanında sosyal hizmet uygulamalarının başlangıcı 12.6.1959 Tarih ve 7355 Sayılı Sosyal Hizmetler Enstitüsü'nün Kurulmasına Dair Kanun kabul edilebilir. Bu yasa ile Sağlık Bakanlığı'nın teşkilat yapısı içinde "Tıbbi Sosyal Hizmetler Şubesi" kurulmuş ve Kanun'un 7. maddesinde şubenin görevleri tanımlanmıştır. Sosyal hizmetler alanında çalışacak meslek elemanlarını yetiştirmek üzere 1961 yılında "Sosyal Hizmetler Akademisi" kurulmuş, sağlık alanında sosyal hizmetin ilk uygulamaları öğrenci stajları ile Ankara Üniversitesi hastanesinde başlamıştır.[7]

Dünyada halk sağlığı alanında sosyal hizmet, halk sağlığı programlarının başarısını arttıran ve halk sağlığı aktivitelerinin ve programlarının bir disiplini olarak 100 yılı aşkın bir süredir devam etmektedir. Johns Hopkins Tıp Okulundan mezun olan ilk kadın doktor Jane Addams 1893 yılında Chicako'ya gelerek ilk sağlıklı bebek ve pediatri kliniğini sosyal hizmet uzmanlarıyla birlikte açmıştır. Yine Ohio'da sağlık merkezleri sosyal hizmet uzmanlarının girişimleriyle açılmıştır.[8] Sosyal hizmet uzmanları 19.yüzyılın ikinci yarısında bulaşıcı hastalıkların kontrolü programlarında görev almışlardır. 1918-1919 influenza epidemisinde sosyal hizmet uzmanları toplumdaki yüksek risk grubu çocuklara ulaşmada ve salgının kontrolünde çalışmışlardır. Birinci Dünya Savaşından sonra "Ulusal Zührevi hastalıklar Kontrol Aktı çerçevesinde sosyal hizmet uzmanları sürveyans ve hastalığın kontrolü çalışmalarında görev almışlardır.[9] Dolayısıyla birinci basamak sağlık kuruluşlarında sosyal hizmet uzmanlarının çalışmaya başlaması 19. yüzyıldan itibaren, eğitimsizlik, temiz içme ve kullanma suyu ve kanalizasyon sorunları, işyerleri ve konutların sağlık durumu gibi halk sağlığına zarar veren sosyal ve çevresel koşulları iyileştirme çabalarının sosyal bir aksiyonda topluma sunulmaya çalışıldığı dönemde başlamıştır. Sosyal hizmet uzmanları ayrıca politik savunuculuk rollerini en iyi şekilde yaparak, onların çabalarıyla 20.yy başlarında ana çocuk sağlığı hizmetlerinde hükümetin rolünün artmasında katkıda bulunmuşlardır.

Sosyal hizmet uzmanları, Ana Çocuk Sağlığı ve Engelli Çocuklar Evi hizmetlerini başlatan 1935 yılında kabul edilen Sosyal Güvenlik Kanunuyla halk sağlığı programlarında işe alınmışlardır. Onlar halk sağlığı programları ve kuruluşları yanı sıra,

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

diğer sağlık kuruluşlarında yalnızca hastalarla vaka çalışmacısı olarak değil, vaka bulan, topluma hizmetin sunumunu planlayan, ana çocuk sağlığı, aile planlaması, alkol ve madde kullanımı, ruh sağlığı gibi pek çok programda önleyici çalışmalar yapan, sağlık eğitimcisi, sağlık hizmetinin kapsamını geliştirip ihtiyaç gruplarına ulaşmasını sağlayan planlamacı, savunucu, danışman, araştırmacı ve paraprofesyonellerin eğitimcisi olarak çalışmışlardır. Amaçları sınıflar ve ırklar arasında köprü oluşturmak, sağlık hizmetlerinin başarısını ölçmede temel iki ön koşul olan hizmetlerin kapsamını genişletmek ve ulaşılabilirliğini artırmak için, savunuculuk, vaka bulma gibi fonksiyonlarla başlamış ve halk sağlığı disiplininde olduğu gibi önleyici/koruyucu yaklaşımı esas almışlardır. Amerika'da 1960'ların başlarında hükümet göçmen sağlık merkezleri, toplum sağlık merkezleri, evsizler için sağlık programları başlatmış ve sosyal hizmet uzmanlarını hükümetin yoksullukla mücadale programlarından biri olan sağlık merkezlerinde işe başlatmışlardır.[6] 1980'lein sonlarına doğru Amerika Sağlık ve İnsani Hizmetler Dairesi Ana Çocuk sağlığı programları bölümü sosyal hizmet uzmanlarına halk sağlığı eğitimi vermeye başlamıştır.[10] Son zamanlarda ise birinci basamakta ruhsal bozuklukların önlenmesi ve erken tanı ve tedavisi amacıyla Ulusal Ruh Sağlığı Enstitüsü, Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği işbirliğiyle eğitimler yapılmaktadır. Ayrıca bağışıklama, toplum taraması, doğum öncesi bakım ve gelişimsel sorunları önleme ve erken bakım programlarında sosyal hizmet uzmanı halk sağlığı ekibinin bir üyesi olarak aktif rol almaktadırlar.[6]

Günümüzde ve gelecek yüzyılda hastalık yükünün akut dönemli hastalıklardan kronik hastalıklara doğru değişimi, hastalığın ve sağlığın sosyal ve çevresel belirleyicilerinin anlaşılması, evde/aile yanında bakıma yönelme, sağlık hizmetlerine hastanın ve toplumun katılımını sağlama çabaları halk sağlığı alanında sosyal hizmet uygulamalarının önemini daha da artmıştır. Günümüzde halk sağlığı alanının ihmal, istismar, madde bağımlılığı, HIV/AIDS gibi toplumun sosyal sağlık sorunlarının çözümlenmesinde sosyal hizmetin bilgi ve becerisine daha çok ihtiyaç duyduğu bildirilmektedir. 1981 yılında Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW) Winslow'un halk sağlığı tanımını küçük modifikasyonlarla uyumlandırmış ve ofisin politik ifadesi olarak kullanıp halk sağlığı sosyal hizmet uygulamalarının standartlarını belirlemişlerdir. Halk sağlığı sosyal hizmet uygulamalarının amaçları aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır;

- Birey ve ailelerin tıbbi ve psikososyal hizmetlere ulaşmalarını sağlama,
- Müracaatçılara ve sağlık çalışanlarına toplum hizmetleri hakkında bilgi verme ve ulaşmalarını sağlama,
- Kapsamlı hizmet sunumu için diğer disiplin ve meslek elemanlarıyla işbirliğini sağlama,
- Sağlık bakım sisteminde sosyal hizmetin değerlerini koruma ve yansıtma,
- Hizmet planlama ve sunmaya toplumun katılımını sağlama,
- Hizmete ulaşmayı engelleyen faktörleri belirleme ve ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yapma,
- Program ve politika değişimlerini gerektiren sosyal durumları belirlemedir.

Sosyal hizmet uzmanının bu hedeflere ulaşmak için farklı rolleri vardır. Bunlar; doğrudan hizmet sunucu, vaka yöneticisi, program yöneticisi, koordinatör, program planlamacısı, danışman ve program değerlendiricisidir.

Sosyal hizmet uzmanları halk sağlığı alanında, doğum öncesi ve sonrası bakım klinikleri, sağlık merkezleri, gelişimsel ve fiziksel engeli bulunan çocuklar kliniği, genetik danışma, istismarı önleme, adölesan gebelikler, intihar, madde bağımlılığı ve AIDS önleme programlarında aktif rol almaktadırlar. Sosyal hizmet uzmanı ayrıca sağlığı yükseltme ve hastalıkları önlemeye yönelik teorilerin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Epidemiyolojinin temel ilkelerini sosyal hizmet uygulamalarına entegre ederken, sosyal hizmet felsefe ve yöntemlerini halk sağlığı çalışmalarına uygulamaktadır.

Halk sağlığı sosyal hizmet uzmanının fonksiyonları ise aşağıdaki şekilde belirlenmiştir;

1-Toplumun sağlık ve sosyal hizmet ihtiyaçlarını değerlendirme,
2-Toplumu sağlık tehlikelerinden korumak için program planlama ve uygulamalarına katılma,
3-Sağlık sorunları ve sosyal faktörler arasındaki ilişkileri belirlemede epidemiyolojik yaklaşımları kullanma ve kanıta dayalı sosyal hizmet stratejilerini planlama,
4-Risk altındaki kişileri belirleme ve hizmetlerden yararlanmalarını sağlamak için, hizmetlerin kapsamı ve ulaşılabilirliğini arttırma,
5-Sosyal destek sistemini geliştirme,
6-Toplumun olumlu sağlık davranışları geliştirmesini sağlamak için sağlık eğitimi çalışmalarında görev alma,
7-Toplumun sağlık ve sosyal hizmetleri planlama çalışmalarına katılmasını sağlama, liderliği geliştirme, şeklinde tanımlanmıştır.

Türkiye'de halk sağlığı alanında sosyal hizmet uygulamaları incelendiğinde; Sağlık Bakanlığı Hıfzıssıhha Okulu'nda Dünya Sağlık Örgütü'nün desteği ile "Sağlık alanında insan gücünün geliştirilmesi" adı altında 1976 yılında başlatılan bir projede sosyal hizmet uzmanı halk sağlığı ekibinin bir üyesi kabul edilmiş ve iki sosyal hizmet uzmanı Ankara Çubuk ve İzmir Torbalı Sağlık grup Başkanlıkları bünyesinde oluşturulan standart kadroda görev yapmışlardır. Ayrıca Hıfzıssıhha Okulu içerisinde Sosyal Hizmetler Bölümü kurulmuştur. Sayıları 8 olan sosyal hizmet uzmanlarının özellikle "toplumu tanıma, toplumla çalışma" konularında eğitimci, araştırmacı ve uygulayıcı olarak görev yaptıkları bildirilmektedir. Ancak eleman yetersizliği nedeniyle Sağlık Grup başkanlıklarında görev yapacak sosyal hizmet uzmanı bulunamamıştır. Hıfzıssıhha Okulu'nun 1983 yılında uygulamalarının durdurulması ile, halk sağlığı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının atamaları farklı kurumlara yapılmıştır. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde 2 sosyal çalışmacı kadrosu yer almakla birlikte, bu kadrolar genellikle boş kalmıştır. 1991-2000 yılları arasında anılan Genel Müdürlüğün Ruh Sağlığı Dairesi Başkanlığında 2 sosyal hizmet uzmanı çalışmıştır. Çocuk ruh sağlığı, kronik hastalıklar, koruyucu ruh sağlığı, madde bağımlılığı ve ana-çocuk sağlığı ile afetlere yönelik hizmetlerde görev alan sosyal hizmet uzmanları sağlık hizmetlerinin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalarında mesleki bilgi ve becerilerini uygulamışlardır.[11]

Türkiye'de halk sağlığı alanında sosyal hizmet mesleğinin yerinin tanımlandığı yasal düzenlemeler değerlendirildiğinde; 1961 yılında çıkarılan Türkiye'de halk sağlığı uygulamalarının temelini oluşturan "Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun"un uygulama prosedürlerinin ayrıntılı olarak açıklandığı "Sağlık Hizmetlerinin

Yürütülmesi Hakkında Yönerge'de, 1999-2000 yılları arasında yapılan geliştirme çalışmaları kapsamında sosyal çalışmacı kadrosu yer almıştır. Bu Yönerge'nin üçüncü bölümünün 127. Maddesi "Sosyal Çalışmacının Görevleri" aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.[12]

- Hizmet götürülecek bölge ve toplumu tanıma,
- Bölgenin sağlık ölçütlerini değerlendirme ve sorunlarını ve önceliklerini saptama,
- Toplumda sağlık sorunu yaratan çevresel, sosyal, kültürel, demografik ve ekonomik koşulları saptama,
- Sorunların çözümü için toplumu harekete geçirme,
- Sağlık ocağına başvuran birey ve ailelerin sosyal ve ekonomik sorun ve ihtiyaçlarını değerlendirme,
- Sağlık eğitimi çalışmalarında görev alma,
- Toplum kalkınması hizmetlerinde görev alma.

Bu yönerge uyarınca sağlık grup başkanlıklarında 1, İlçe tipi sağlık ocaklarında 1 ve il tipi sağlık ocaklarında 2 sosyal çalışmacı kadrosu yer almıştır. Ancak henüz sağlık ocaklarında görev yapan sosyal hizmet uzmanı bulunmamaktadır. Bunun nedenleri araştırılıp gerekli girişimlerde bulunulmalıdır. Sosyal sağlık sorunlarının kontrolü için gerek eğitim gerekse uygulama sürecinde sosyal hizmet uygulamalarının koruyucu-önleyici boyutuna ağırlık verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Sektörler arası işbirliğiyle yürütülen müdahale programı örnekleri

Toplum sağlığının geliştirilmesi, hastalıkların/sağlık sorunlarının önlenmesi ya da kontrol altına alınabilmesi için kanıta dayalı müdahale programlarının, sektörler arası işbirliği ve toplum katılımı ile uygulanması çağdaş sağlık anlayışının temel ilkelerindendir. Bu nedenle sektörler arası işbirliği ilkesi ve uygulamada nasıl gerçekleştirileceği 224 Sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun ve bu kanuna dayalı çıkarılan yönetmeliklerle (Sağlık Ocağı Sağlık Kurulları, İl Hıfzıssıhha Kurulu vb.) düzenlenmiştir.

Sağlık sorunlarının çözümlenmesi için gerekli olan adımlar; sorunun doğası ve nedenleri hakkında bilgi toplamak, nedenlerin ortadan kaldırılması için teknik olanak ve müdahaleleri belirlemek, bunların önemli olduğu inancını benimsetmek ve sorunlarla baş edebilmek için gerekli olan kaynakları harekete geçirecek politik iradedir[13]. Sektörler arası işbirliği özellikle kaynakları harekete geçirecek politik iradenin oluşumunu sağlayan önemli araçtır. Sektörler arası işbirliğinin adımları; a) önemli bir sağlık sorununun ve nedenlerinin belirlenmesi, b) sorununun çözümüne yönelik müdahale programlarının, eylem ve stratejilerin belirlenmesi, c) kaynakların bir araya getirilmesi ve tarafların tümünün harekete geçirilmesi için işbirliği yapılacak sektörlerin belirlenmesi, d) ilgili sektörlerle ortak planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarının tartışılması ve kurumsal yapının oluşturulması, e) programın uygulanmaya başlaması, f) izleme ve değerlendirmedir[14].

Belirtilen adımlar temel alınarak, 2002-2007 yılları arasında Harran Üniversitesi, Şanlıurfa Valiliği (Sağlık Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, İl Müftülüğü), Belediyeler, Sivil Toplum Örgütleri ve uluslararası

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

kuruluşlar (DSÖ, UNICEF, Willows Foundation, Birleşmiş Milletler) arasında işbirliği geliştirilerek 'güvenli annelik ve çocuk sağlığını temel alan 'Benim Ailem Projesi', adölesanların sağlığını geliştirmeyi amaçlayan 'Gençlerin Sağlığı Projesi', okul sağlığının geliştirilmesi için 'Okullarda Olumlu Sağlık Davranışlarının Geliştirilmesi Projesi' adıyla müdahale çalışmaları yürütülmüştür. 2007-2008 yıllarında ise "Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların ve Çocuklarının Gezici Sağlık Hizmeti Yoluyla Sağlık Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi" programının ön hazırlıkları tamamlanarak sektörler arası işbirliği ile çalışmalar sürdürülmektedir.

Gençlerin Sağlığı Projesi ile 2007 yılı haziran ayı itibariyle yaklaşık 5000 gence akran eğitimi yoluyla ulaşılmış ve aile planlaması, güvenli cinsel yaşam, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve hijyen konusunda olumlu yönde davranış değişikliği oluşturulmuştur. Okullarda Olumlu Sağlık Davranışlarının Geliştirilmesi' projesinde 740 öğretmen ve 11 okulda eğitimler yapılmıştır. Sonuçlar benzer programların uygulandığı ancak sektörler arası işbirliğinin geliştirilmediği diğer illerle karşılaştırıldığında programların Şanlıurfa ilinde daha başarılı olduğu ve sözü edilen programların toplum sağlığını geliştirici, sağlık hizmetlerinden yararlanmayı arttırıcı ve hizmet sunum sistemini güçlendirici programlar olduğu görülmüştür. Bu panelde 'Benim Ailem Programı' çerçevesinde yapılan çalışmalar ve elde edilen sonuçlar tartışılacaktır.

Benim Ailem Programı

Sorunun Tanımı ve Önemi: Şanlıurfa İl merkezi 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre yaklaşık 385.588 nüfusuyla Türkiye'de il merkezlerinin nüfus büyüklüğü açısından 13. ilidir. İl **merkezinin** yıllık nüfus artış hızı ‰33.24, ilin ilçe ve köyleri ile birlikte nüfus artış hızı ‰42.30'dur. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün verilerine göre nüfus artış hızı en yüksek il Şanlıurfa'dır [15]. Nüfus artış hızının yüksek olmasında doğurganlığın yüksekliği yanı sıra, Güneydoğu Anadolu Projesi'yle (GAP) birlikte Şanlıurfa'ya göç önemli yer tutmaktadır.

İlin sağlık göstergeleri incelendiğinde; Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (2003) sonuçlarına dayalı olarak, içinde yer alınan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bebek ölüm hızı ‰38, diğer bölgelerde ‰22-34 arasındadır. Bebeklerdeki ölüm nedenleri incelendiğinde, perinatal nedenler yanı sıra ilk 1 yaşta en önemli ölüm nedenlerinin aşı ile önlenebilir hastalıklar ve kötü beslenme olduğu bilinmektedir. Perinatal ölüm hızı değerlendirildiğinde, en yüksek hızın (‰33) Doğu Anadolu Bölgesinde olduğu görülmektedir (TNSA 2003)[16]. Şanlıurfa Doğumevi'nin Ekim-Aralık 2004 verileri incelendiğinde, 3010 canlı doğum gerçekleştiği, perinatal ölüm hızının ‰30 olduğu saptanmıştır. 2004-2005 yıllarında yapılan bir çalışmada, her 100 doğumdan 47'sinde anneye ya da bebeğe ilişkin bir komplikasyon olduğu belirlenmiştir. Anneye ait doğum komplikasyonları arasında ilk sırada kanama, ikinci sırada enfeksiyon, üçüncü sırada ise toksemi yer almıştır[5]. Doğumevi'nde gerçekleşen canlı doğumların ‰154'ünde doğumsal anomali, ‰78'inde güç doğum ve doğum travması bildirilmiş, her 100 gebeden 39'unun doğum öncesi bakım almadığı saptanmıştır. Halk Sağlığı Anabilim dalımız tarafından 2003 yılında yapılan bir çalışmada da, Şanlıurfa Doğumevi Hastanesi'nde doğum yapan 700 kadından, %77.4'ü gebelikleri sırasında hiç tetanoz aşısı yaptırmamış, %10.4'ü bir doz, %12.1'i iki doz ve daha fazla sayıda aşı yaptırmışlardır.[17] Aile planlaması açısından değerlendirildiğinde, üreme çağındaki

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

kadınların %44.1'i modern yöntem kullanırken, %28.6'sı geleneksel yöntem kullanmakta ve karşılanamayan aile planlaması ihtiyacı ise %35.8'dir[18].

Çocuk sağlığı göstergeleri incelendiğinde; Anabilim Dalımız tarafından il merkezinde yapılan bir çalışmada beslenme bozukluğu prevalansı yaklaşık %23, psikomotor gelişim geriliği %12, (ince motor %15.9, dil bilişsel gelişim %13.1, kaba motor %7.2)[7], ilk 4 ay sadece anne sütü alma sıklığı %11.3[19], her 100 çocuktan yalnızca 35'i yaşına göre tam aşılıdır[16]. 2003 Aralık ayında il merkezinde Harran kapı sağlık ocağı'nda yapılan çalışmada ise yaklaşık her iki çocuktan birinin yaşına göre tam aşılı olduğu belirlenmiştir[21]. Çalışmaların yapıldığı dönemde ilde birinci basamak sağlık kuruluşlarında önemli ölçüde sağlık personeli eksikliği yanı sıra, hızlı personel hareketliliği ve var olan personelinde önceliği tedavi edici sağlık hizmetlere verdikleri görülmüştür. Verilen sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, hizmet sunum sisteminin güçlendirilmesi, sektörler arası işbirliği ile ailelerin ana çocuk sağlığı konularında bilinçlendirilmeleri ve hizmete ulaşmaları için eğitimleri öncelikli müdahaleler arasında yer almıştır.

Müdahale çalışmasının belirlenmesi ve işbirliği: Ana-çocuk sağlığı düzeyinin yükseltilmesi için gerekli koruyucu sağlık uygulamalarının birinci basamak sağlık kuruluşlarının görevi olduğu ve bu hizmetlerin nasıl yürütüleceği 224 Sayılı Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Kanun ve ilgili yönetmelik ve yönergelerde açıkça belirtilmiştir. Programın uygulandığı 2005 yılında, başta halkın sağlık eğitimi olmak üzere koruyucu sağlık uygulamaları personel eksikliği, dil sorunu, personelde motivasyon eksikliği gibi nedenlerde beklenen düzeyde yerine getirilememiştir. Dolayısıyla diğer sektörlerle güçlü bir işbirliği kurularak kaynakların bir araya getirilmesi ve harekete geçirilmesi temel alınarak gerekli adımlar atılmıştır. Öncelikle UNICEF tarafından birçok ülkede etkisi kanıtlanmış ve bizim ülkemizde de halkın sağlık eğitimi programlarında sıklıkla kullanılmış, adına 'Benim Ailem Projesi' denilen programın Şanlıurfa'da yürütülmesi için harekete geçilmiştir. UNICEF ve birlikte projeyi yürüten Willows Foundation aranarak proje yürütücüleriyle görüşülmüş ve olumlu yanıt alınmıştır. Daha sonra Harran Üniversitesi Rektörü tarafından imzalı bir ortaklık yazısı Şanlıurfa Valiliği'ne yazılmış ve taraflar Sağlık Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü, İl Müftülüğü, GAP İdaresi Başkanlığı olarak belirlenmiş ve olumlu yanıt alınmıştır.

Müdahale programının yürütülmesi için olumlu görüş alındıktan sonra, ilgili taraflarla tanımlanan işler çerçevesinde görüşmeler yapılmış ve program uygulamaya girmiştir.

Tarafların sorumlulukları;

Harran Üniversitesi: Çalışmanın koordinasyonu, Eğitim programının içeriğinin ilin ihtiyaçlarına göre değerlendirilmesi ve yapılandırılması, eğitici sağlanması, izleme ve değerlendirme,

UNICEF ve Willows Foundation: Eğitim ve materyal sağlama, eğiticilerin iaşe ve ibadesi,

Sağlık Müdürlüğü: Eğiticiler tarafından yönlendirilen annelere hizmet sunma ve sağlık ocağı bölgelerindeki eğitimi destekleme,

Mili Eğitim Müdürlüğü: Okullarda eğitim ortamlarının hazırlanması ve annelerin programa katılmaları için destek olma,

İl Müftülüğü: Camilerde eğitim ortamı hazırlama ve katılımın sağlanması için destek olma,

Harran Üniversitesi Toplumsal Duyarlılık Projeleri Öğrenci Kulübü danışmanı olarak, bu çalışmanın saha çalışmasında öğrencilerin rol alması planlanmıştır. Çoğunluğu çocuk gelişimi (okul öncesi eğitim) ve hemşirelik programlarında okuyan Şanlıurfalı öğrencilerden oluşan 36 kişilik grubun 15 gün (tatil döneminde) boyunca finansmanı Willows Foundation tarafından karşılanan ve UNICEF eğiticileriyle birlikte eğitimleri yapılmıştır. Eğitim programı interaktif yöntemle yürütülmüş, doğum öncesi bakım, aile planlaması yöntemleri, akraba evliliği, sık rastlanan çocuk sağlığı sorunları ve aşılar, iyotlu tuz kullanımı, anne sütü, aile içi iletişim ve kadına yönelik şiddet, sağlık ocaklarında verilen hizmetler ve diğer kurumların sunduğu hizmetler ve ne şekilde yararlanıldığı eğitimin içeriğini oluşturmuştur. Belirtilen konuların yer aldığı eğitim modülleri UNICEF tarafından hazırlanmış ve birçok ide uygulanmaktadır. Her annenin ortalama 10 seanslık eğitime alınması planlanmış ve her seansta bir konunun işlenmesi öngörülmüştür.

Eğitim ortamının annelerin yürüyerek ulaşabilecekleri uzaklıkta olması göz önüne alınarak, ilköğretim okulları, camiler ve toplum merkezleri seçilmiştir. Eğiticiler tarafından evler ziyaret edilmiş, okul müdürleri aracılığıyla eğitim programı ve katılım için ailelere mektuplar gönderilmiş ve bu şekilde ortalama 20 kişilik büyüklükte eğitim grupları oluşturulmuştur. Programa 1307 anne katılmış ve annelerin %76'sını alt sosyo-ekonomik düzeyde yaşayanlar oluşturmuştur.

İzleme ve Değerlendirme: Her hafta eğiticilerle izleme toplantıları yapılmış, sorun yaşanan alanlar belirlenerek çözümlenmiştir. Eğiticilerin her birinin eğitimine en az bir kez katılınarak gözlem yapılmış ve ayrıca anne sütü ve aile planlaması konularının anlatıldığı toplantılarda aktif olarak eğitici olunmuştur. Eğitim tamamlandıktan sonra rastgele belirlenen evlere gidilmiş, gözlem (aile içi iletişim, iyotlu tuz kullanımı gibi) ve görüşmeler yoluyla (eş, çocuklar, büyükler) değerlendirme yapılmıştır.

Eğitim öncesinde annelerin %24'ünün (kampanya yapılmış olmasına rağmen) tetanoz aşısı yokken aşıları yapılmış, %46'sının çocuğu yaşına göre tam aşılı değilken aşıları yapılmış, annelerin %17'si aile planlaması hizmetinden yararlanmış, iyotlu tuz kullanımı %13-46 arasında değişirken %73-100'e yükselmiş ve tüm gebeler doğum öncesi izlem için sağlık ocaklarına ve Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezine yönlendirilmiştir. Anneler, aile içi iletişim ve şiddet konularına daha çok ilgi göstermişlerdir. Çocuklarına fiziksel şiddet uygulayan anneler programdan sonra yapmamaya çalıştıklarını, aile içinde statülerinin yükseldiğini ve eşleriyle ilişkilerinin öncekine göre olumlu yönde değiştiğini belirtmişlerdir. Kadınların çoğunluğunun okuma yazması olmadığı için imza atmayı öğrenme, sinema, sergi, gezi gibi sosyal etkinliklere katılarak sosyalleşmelerine katkıda bulunulmuştur.

Sağlık eğitimi sağlığın korunması ve geliştirilmesinde önemli uygulamalardan biridir. Birinci basamak sağlık kuruluşlarının temel görevlerinden biri olan bu müdahalenin, çeşitli yetersizlikler ve dil sorunu gibi farklı engeller nedeniyle gerçekleştirilemediği durumlarda, sektörler arası işbirliğiyle toplum sağlığına katkıda bulunulabileceği kanıtlanmıştır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

KAYNAKLAR

1. Bulut, I. (2001). "Psikiyatrik Sosyal Hizmet". **Prof.Dr. Nihal Turan'a Armağan: Sosyal Hizmette Yeni Yaklaşımlar ve Sorun Alanları.** Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını: Yayın no: 008, Aydınlar Matbaası, Ankara, 130-134.

2. Dearling, A.(1993). **Social Welfare Word Book.** Longman, GB, 1993.

3. Miley, KK, O'Melia, M, DuBois, BL.(1998). **Generalist Social Work Practice-An Empowering Approach.** Allyn and Bacon,.

4. Eren, N., Öztek, Z. (1997). "Halk Sağlığının Gelişmesi". **Halk Sağlığı Temel Bilgiler** (Eds: Münevver Bertan, Çağatay Güler). Güneş Kitabevi, Ankara.

5. Surjit Singh Dhooper (1997), "Social Work in Illness Prevention and Health Promotion". **Social Work in Health care in the 21st Century**, Sage Publications Thousand Oaks London New Delhi, Chapter 6, 206-248

6. Oktay, JS. (1995). Primary Health Care. In Edwards, Richard L. (Ed). **The encyclopedia of social work** (nineteenth edition). Washington, DC. NASW Press, 1887-1894.

7. Duyan, V. (1996). **Sağlıkta Psikososyal Boyut (Tıbbi Sosyal Hizmet).** 72 TDFO Ltd.Şti. Ankara.

8. Bracht, Neil F. (1999). **Public Health Social Work: A Community Focus**. 243-259.

9. Kerson, Toba Schwaber, Peachey, Helen (1989). "Family Planning Agency: An unsuccessful contraceptor". **Social Work In Health Care Settings: Practice in context**. Binghamton, NY: The Haworth Press. Inc. 231-245.

10. Henk , Mat L. (1989). **Social Work in primary care.** Thousand Oaks. CA.Sage.

11. Lois A. Fort Cowles. (2003), "Social Work in Primary Care Settings", **Social Work in the Health Field; A Care Perspective,** 2. edition. The Haworth Social Work Practice Press, Inc. new York London Oxford, , Chapter 3; 87-142

12. Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Yönerge, T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2001.

13. Güler Ç. John M. Last'tan Sözler. Yzat Yayıncılık , Ankara 2007.

14. Hoşgeçin K. Sağlık Alanında Sektörler arası İşbirliği Sağlık Bakanlığı, Sağlık Projesi Genel Koordnatörlüğü, 1994 , Ankara

15. Genel Nüfus Sayımı Sonuçları 2000. Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 2004.

16. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2003, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara.

17. Şimşek Z, Kabalcıoğlu F, Kurçer MA. Şanlıurfa Doğumevi'nde Doğum Yapan Kadınlarda ve Bebeklerinde Ortaya Çıkan Komplikasyonlarla İlişkili Risk Faktörleri. Sağlık ve Toplum, 2005, 15(3) 90-95.

18. Z.Şimşek, MA.Kurçer, Ersin F, Gözükara F, Kayahan M. Şanlıurfa Tılfındır Sağlık Ocağı Bölgesindeki 15-49 Yaş Evli Kadınların Aile Planlaması Konusunda Bilgileri ve Yöntem Kullanımını Etkileyen Faktörler. Sağlık ve Toplum. 2003:13(1);75-80

19. Şimşek Z, Kurçer MA, Kayahan M, Ersin F, Gözükara F. Yoksulluk ve Çocuklarda Büyüme-Gelişme Toplum ve Sosyal Hizmet 2004;15(2) : 73-82

20. Şimşek Z, Kurçer MA, Ersin F, Kayahan M, Gözükara F. Şanlıurfa Tılfındır Sağlık Ocağı Bölgesinde Anne Sütü Uygulamaları ve Büyüme-Gelişme İlişkisi. Türkiye Klinikleri J Pediatr 2006;15:39-45.

21. Kurçer MA, Şimşek Z, Solmaz A, Dedeoğlu Y, Gülel R. Şanlıurfa Harrankapı Sağlık Ocağı Bölgesi'nde 0-2 Yaş Çocuk ve Gebelerde Aşılanma Oranları ve Aşılamada Sorunlar. Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 2005;2(2):10-15.

Bildirilerin tartışılması

BAŞKAN: Önleyici sosyal hizmet Şanlı Urfa ilinde sektörler arası iş birliği ile toplum sağlığına yönelik müdahale programı örnekleri.
Zeynep Hanımın sunumuyla ilgili katkı ya da sorusu olan arkadaşlar varsa ama birer dakika veya birer buçuk dakika sürecek şekilde kısa kısa geçebilirsek herhalde zamanımızı daha iyi kullanmış olacağız. Sanırım yok. Teşekkür ederiz. Baran Beyin sunumuyla ilgili aile mahkemelerinde sosyal hizmet uygulamalarıyla ilgili soru ya da katkısı olan arkadaşımız var mı? Sanırım yok. Sayın Emine Akyüz hocamızın sunumuyla ilgili soru ya da katkı. Ben bir şey söyleyeceğim. Almanya'daki sistem tabiî ki omurgası çok iyi yani yani bizde de omurgalar çok iyi oluşturuluyor ama içini doldurmakta zorlanıyoruz. Yani aileye çocuk destek olma, çocuk yetiştirmeyle ilgili herhalde bugün konuştuğumuz bütün sorunlar yani koruyucu, önleyici açıdan ya da sorun çözmek açısından da işte çocukların ev dışına gitmeleri işte kuruluşta kalan çocukların işte kuruluştan kaçmaları şiddete yönelmeleri madde bağımlılığına yönelmeleri vs. gibi birçok şeyi sayabiliriz. Yapılan araştırmalar diyor ki en önemli faktörlerden bir tanesi ailenin denetiminin eksik olması. Yani aile denetiminin yetersiz olması. Dolayısıyla o zaman aileye odaklanmak belki aile ile çalışmak belki aile mahkemeleri bünyesinde o kadar yoğun geçiyor mesela tek başıma diyor arkadaşımız üç aile mahkemesi var bir şeyler yapmaya çalışıyorum acaba mahkemenin dışında bir takım kurumlar devreye sokulabilir mi? Yani 2-3 ay bu aileler işte çocuğun velayetini alacak mı almayacak mı, ne olacak, ne bitecek? Belki aile içi sorunlara yönelik birtakım gereksinimler var, müdahaleler gerekiyor belki bunlarla ilgili belki toplum merkezleri güçlendirilebilir diye düşünüyorum yani bu benim kişisel fikrim aile danışma merkezleri güçlendirilebilir diye düşünüyorum. Çünkü mahkeme bünyesinde mesela, Ankara'daki çalışma biçimlerini görüyoruz. Arkadaşların yani görüşme yapabilecekleri bir yer de yok, yani aileyle nasıl çok ciddi çalışmak gerekiyor görüşme yapacak yer yok, omurgaya yasal olarak bir şeyler konuyor işte otuz yaşla ilgili kurallar v.s ama uygulanmıyor. Neden bize özgü birtakım şeyler olmasın hep biz bir yerlerden almak zorunda mıyız esinlenebilir ama koşullarıda dikkate alarak bir şeyler

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

yapılandırılabilir daha sağlıklı olur diye düşünüyorum Kazım Hocamızın sunumuyla ilgili katkı, siz buyurun Metin Bey.
METİN BEY(SHU): Şimdi Kazım hocama öncelikle teşekkür ediyorum ama burada şöyle olsaydı daha iyi olurdu; biz aile programlarında hep şu soruyu sorarız madem bu puanınız bir daha düşük değil ya da bir puan daha yüksek olması için ne yapabilirdik keşke Kazım hocamın sunumunu ben yapabilseydim şimdi Kazım hocamın sunumundaki rakamları ne zaman aldığını bilmiyorum ama ya bu rakamların yazılışlarında ya da alınış tarihlerinde bir şey var ben şöyle salona bir baktım biraz gözler, göz bebekleri irildi çünkü orda 683000 gibi bir sayı geçti erkek yurdunda bu mümkün değil çünkü Sakarya' nın nüfusu dahi 1.000.000 değil. Tahmin ediyorum bu sayı 600 civarında ki bu bugüne kadar yurdun açıldığı tarihten bugüne kadar orda gelip geçen çocuklar olsa bile orda bir maddi hata olduğunu düşünüyorum. Şimdi Kazım hocamın verdiği sayılar benim kanımca son bir yıl içerisindeki rakamlar biz evlat edindirmede Sakarya olarak son yedi yıl içerisinde 135 tane çocuğu evlat edindirdik ve bu bizzat benim son on yıl içerisindeki bütün çalışmaları toparladığım bir çalışma bizzat ben yürütüyorum. Koruyucu ailede 8 tane çocuğumuz şu an için halen var ama koruyucu ailedeki bizim Sakarya'da yaşayan insanların koruyucu aileye bakışı şöyle: Hocamız alınan şeyin örneğini veriyorken koruyucu aile profesyonel olarak orda geçici üç aylık belki altı aylık belki bir yıllık bizde koruyucu aile olan aileler genellikle çocuğu evlat edinmeye yönelik bir basamak olarak düşünüyorlar o yüzden sıkıntı çekiyoruz, bu zaten ayrıldı artık ayni nakdi yardımda şöyle; biz şu an 100 civarında çocuğa nakdi yardım yapıyoruz halen bunun 45 tanesi koruma kararı olup yakınları tarafından desteklenerek aileye dönüş projesi kapsamında fakat bunların tabi dönemsel olarak reşit olup bizim kayıtlarımızdan çıkanlar oluyor şu an itibariyle 100 çocuğa yardım yapıyoruz bir de toplum merkezlerinde sanki biz ordaki görünümlerde halk eğitim merkezlerinin alt birimi gibi algılanır endişesini duydum bizim toplum merkezlerinde bu tür kursları açmamız bir araçtır amaç değildir bu araçla biz bunları araç olarak kullanarak aileleri oraya çekmek bu sayede biz ailelere aile eğitim programları bakın hocamız az önce söylediği ve bizzat öncülüğünü yaptığı projeyi toplum merkezinde şu an 4 grup olarak yaptık halen iki tanesini ben yürütüyorum siz ailelere gelin sizi eğitelim bu konuda aile eğitim konusu dediğinizde tepki alıyorsunuz yani bir cazibesi olmuyor biz ne yaptık mesela kreş açtık toplum merkezinin içinde anneye diyoruz ki siz geldiğinizde çocuğunuza bakabilecek arkadaşımızda var onla ilgilenecek arkadaşımız da var şu an 6 tane toplum merkezimiz bir müdürlük altında diğerleri beş alt birim olarak devam ediyor tabiî ki ben herhalde bu sayılar son bir yılın içerisinde ki sayılar olduğunu düşünüyorum böyle bir açıklama yaptım ama burada tabiî ki kazım hocamdan da kaynaklanmayan başka bir iletişim engeli var zannediyorum bu sempozyum hazırlıkları bütün kurumlara duyurulduğu gibi bizede duyurulmuştur ben belki bir süre uzak kaldım bize herhalde ulaşmadı keşke ulaşsaydı ben Kazım hocama neden daha iyi yardım edemedim ya da yardımcı olamadım üzüntüsünü yaşadım onu paylaşmak istedim teşekkür ederim.
Kazım YILDIRIM: Şimdi tabi rakamlar her zaman değişkendir. Haliyle son bir yılın rakamları olabilir. Nihayetinde o rakamlarda kurumdan alınmış rakamlardır. Maddi hata olarak belirtilen rakamların tabi o 600 küsur rakamı benim de dikkatimi çekti ama kurumun rakamıdır yani bu rakamlar da kendi tarafımdan meydana getirilmiş rakamlar değildir. Şayet yalnışsa tabi değiştirilebilir, düzeltilir. Toplum merkeziyle ilgili şüphesiz dediğiniz doğru. Zaten halk eğitim merkezinin yapmış olduğu faaliyetleri yapmış olmamız mümkün değil. Toplum merkezleri yani adı altında elbette bu bir risk grubu taşıyan kadınları özellikle oraya çekmektir şüphesiz yani o konuyla ilgili halk eğitim

merkezi gibi değil. Diğer rakamlarla ilgili son bir yılın veya geçicidir yani rakamlar tekrar söylüyorum değişkendir, bugün siz alırsınız belki yarın değişebilir yahut bir ay sonra değişebilir benim kurumla birebir yapmış olduğum çalışma sonucunda elde ettiğim rakamlar bu kurumun rakamları yani benim kendim olarak yapmış olduğum rakamlar değil katkınız için teşekkür ederim.

BAŞKAN: Ben de şöyle bir şey yaşamıştım hocam şimdi 2006 yılı çalışma raporu yayınlandı. SHÇEK'in web sitelerinde de var ondan bakıyorsunuz onun öncesinde yine bir kitapçık yayınlandı. Mesela koruyucu aile şu ana kadar koruyucu aile yanında bakılan çocuk sayısında çok abartılı bir rakam var. Orda yani ya klavye kaçıyor ya da gözden kaçıyor böyle şeyler olabiliyor. Son derece normal hani biz hizmet niteliksel açıdan tabi daha çok bakıyoruz yani bize verdiği izlenim hakikaten Sakarya ile ilgili bir izlenim bırakıyor bizde. Yani hizmetlerin güçlendirilmesi lazım ne yönde hareket etmemiz gerekiri bize verdi o açıdan teşekkür ederiz sayın kılıçarslanın konuşmasıyla ilgili sosyal inceleme raporlarıyla ilgili katkı ya da sorusu olan arkadaşımız var mı o zaman ben hocam sizi rica edebilir miyim? Sizi görevimi tamamlıyım güzel bir oturumdu önemli noktalarından bir tanesi söylemeden yapamıyorum koruyucu önleyici hizmetlerin güçlendirilmesi çok çok önemli diyorum ve herkese teşekkür ediyorum katılımcılara şimdi ara verebiliriz.

OTURUM–07 (BİLDİRİ SUNUMLARI)

BAŞKAN: Doç.Dr Fatih ŞAHİN

BAŞKAN (Doç.Dr. Fatih Şahin): Hepinize hoş geldiniz diyorum. Sosyal Hizmet Sempozyumu 2007 nin 7. oturumunu açıyorum. Bu oturumda eğer Mehmet KAPLAN' da buradaysa kendisi henüz kayıt yaptırmamış, üç konunun ele alınması gerekiyor, unlardan birincisi Mehmet KAPLAN'ın "Çalışma Yaşamında Sosyal Birliktelik Bütünleştirilmiş Aile Yaklaşımı" çalışması 2.si Cevat Eker, Sevtab Eker, Tevhid Aydemir'in "Sınıf Öğretmenlerinin Algılarına Göre Göç Olgusunu Yaşayan Öğrencilerin Eğitim Sorunları" isimli bildiri üçüncü konuşmacı Özlem Aksaray ve vahdi çoban ın yeni doğan işitme taramasının önemi ve aileler isimli çalışması ve son bildiri Zeynep Şimşek ve Dilek Akın'ın birlikte yaptıkları Şanlı Urfa Eğitim Sağlık Ocağı bölgesinde 15-49 yaşları arasındaki evli kadınlara yönelik aile içi şiddet ve ilişkili faktörler isimli çalışması öncelikle Sayın Kaplanı davet ediyorum eğer salonda iseler, çünkü kendileri henüz kayıt yaptırmamışlar zannediyorum, kendisi yok, Tevhid Aydemir'i davet ediyorum konuşmasını yapmak üzere buyurun.

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN ALGILARINA GÖRE GÖÇ İLE GELEN ÖĞRENCİLERİN OKULLARDAKİ EĞİTİM SORUNLARI

Tevhit AYDEMİR*

Cevat Eker**

ÖZET

Gelişmekte olan ülkelerin günümüzdeki en önemli sorununu köyden kente ya da az gelişmiş şehirlerden sanayi kentlerine doğru gerçekleşen göç olgusu oluşturmaktadır. Daha çok iş bulma umudu ile ortaya çıkan göç harekâtı, daha çok sosyo – ekonomik seviyesi düşük ve kalabalık ailelerin kente akın etmeleri ile kendini göstermektedir. Bu kentlere akın edip yığılmalar insanların barınma sorununun yanında eğitim sorunuyla da karşı karşıya kalmalarına yol açmaktadır.

Bu amaçla, çeşitli nedenlerle göç olgusunu yaşayan ve büyük şehirlere göç eden ailelerin çocuklarının okuduğu okullarda karşılaştıkları sorunları, okul başarılarını ya da başarısızlıklarını etkileyen nedenleri, uyum problemleri gibi çeşitli konulardaki sorunları belirlemeye yönelik sınıf öğretmenlerinin algılarının saptanmasına çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim sorunları, göç olgusu, öğrenci

ABSTRACT

Developing countries' the most problem is migration. The migration has started to become fact from villiage facity or from a few developed cities to industry cities.

People think that ıf they g oto cıty, maybe they can find a wok and an economic power. When the people came the city,a crowd have started. So education and shelter problem have started, too.

This to aim different causes migration fact to live and grand cities to migrate families's childes to read scholls to meet problem.scholl accomplishment or failure impressive cause harmony problems different subjects problems designation directed class teachers to perceive to fix to work

The key words; The educatıon problems, mıgratıon fact, student

* Alancuma İlköğretim Okulu Müdürü, Adapazarı- SAKARYA

** Öğretmen, Doktora öğrencisi, Adapazarı- SAKARYA

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

GİRİŞ

Göç, ekonomik, toplumsal ve siyasi nedenlerle insanların bireysel ve kitleler halinde yer değiştirmesi olayıdır. İster kısa süreli ister uzun süreli olsun bu yer değiştirme hareketleri çoğu kez aynı toplumsal sistem içersinde iç göç biçiminde gerçekleşir. Bazen de kendine özgü şartlar nedeniyle toplumsal sistemler arasında dış göç olarak ortaya çıkarlar(Tekeli ve Erder, 1978,s:17)

Göç kararının temelinde yatan düşünce yaşam kalitesinin arttırılmasıdır. Göç, toplumun sosyal, kültürel, politik vb. tüm alanlarıyla yakından ilişkili ve bu alanları derinden etkileyen bir olaydır. Göçün, çok kapsamlı olması, meydana gelişiyle toplumda ve insanlarda büyük değişiklikler yaratması nedeniyle antropolog, sosyolog, plancı ve idarecilere kadar herkesin ilgisini çekmiştir. İnsanlık tarihiyle bir paralellik gösteren ve 18.y.y.'da sanayi devrimiyle birlikte ivme kazanarak toplum yaşamındaki önemini ortaya çıkaran kırdan kente olan göçün, genel olarak aynı anlamı taşıyan değişik ifadelerle tanımı yapılmıştır. Bu genel tanımıyla göç, insanların kendilerine özgü nedenlerle yaşadıkları yerlerden bir başka yere doğru mekân değiştirmesidir.(Onat, 1993, s: 3)

Daha geniş bir tanımlamayla göç, kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir kısmını sürdürmek üzere tamamen veya geçici olarak bir yerleşim merkezinden, diğerine yerleşmek kaydıyla yaptığı coğrafi yer değiştirme olayıdır.(Akkayan, 1979,s, 21) Kişinin mekanda yer değiştirmesi olarak tabir edilebilen göç olgusu, insanların belirli bir zaman boyutu içinde bir yerleşim alanından başka bir yerleşim alanına geçişi olarak anlatılmaktadır. Bir başka tanımla göç şu şekilde tanımlanabilir: İnsanların bulundukları alanları uzun süreli veya tamamen terk ederek diğer

Yerleşim birimlerine yerleşmek amacıyla yaptıkları yer değiştirmedir.(Genç,1997,s,17)

Coğrafi mekân değiştirme sürecinin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi yönleriyle toplum yapısında değişikliğe neden olan nüfus hareketi olarak da tanımlanan göç olayında kırsal alanların itme (push), kentsel alanların çekme (pull) etkileri görülmektedir.(Tümertekin, 1968,s,55) Sonuçta bir nüfus hareketi olarak değerlendirdiğimiz göç olgusunun toplumda ve insanda göç edilen yerde ve göç alınan

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

yerde meydana getirdiği Değişikliklerin boyutunun yüksek olması onu önemli kılmaktadır.

Ülkemiz hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. Giderek yaygınlaşan kentleşme olgusu da bunun en önemli bir göstergesidir. Çıplak gözle bakıldığında kır nüfusunun kente kayması az gelişmiş şehirlerden gelişmiş şehirlere göçme şeklinde beliren bu süreç beraberinde bir takım sorunları da getirmektedir. İş alanları, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler gibi...

Göç sonucu çocuklar doğal ve toplumsal yeni bir çevre ile karşı karşıya kalmışlardır. Öncelikli sorun barınmadır. Göçe maruz kalan çocukların çoğunluğu iskân yerlerine dönüştürülen ilkel uygunsuz mekânlara yerleştirilmişlerdir. Göçün bütün zorluklarını yaşamakla birlikte iki defa doğal ve toplumsal çevre değiştirmek gibi bireysel ve sosyal şoku da birlikte yaşamak zorunda kalmışlardır.

Göç çocukları eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamıyor. Bütün olumsuzluklara rağmen verilen eğitim hizmetinden yeterince sonuç alınamıyor. Ailenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve psikolojik koşulların getirdiği gerginlik öğrenciye yoğun olarak yansımaktadır. Bu ise göç çocuğunun bütün ilişkilerinde bir anlamda belirleyici ve yönlendirici olmaktadır.

Göç eden ailelerin %50'sinin okul çağına gelmiş çocukları okula gidebilmektedir. Geri kalan %50'sinin yarısına yakını hiç okul yüzü görmemiş ya da okulu terk etmek zorunda kalmıştır. Mevcut eğitim hizmetinden ise gerekli verim alınamamaktadır. Büyük çoğunlukla, ebeveynin içerisinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve psikolojik koşulların getirdiği gerginlik yoğun bir şekilde çocuğa yansımaktadır. Bu da çocuğun bütün ilişkilerinde bir anlamda belirleyici ve yönlendirici olmaktadır. (Aslan, 2001)

Kırsal aile düzeninde çocuğun rolü ve çocuktan beklentiler kentsel aile yapısına göre farklılık göstermektedir. Ekonomik değeri olan işlerde çalışmaya alışmış olan bu çocuklar göç ettikleri yeni çevrede de aynı amaçlı fakat değişik işlerde çalışmak durumunda kaldıklarından okul daima ikinci planda kalmaktadır. Eğitimin bir geleneği de mevcut olmadığından çocuklar önemini kavramakta güçlük çekmektedir.

Göç işsizliğin yanında okullarda da bazı eğitim problemlerinin kaynağını oluşturmaktadır. Göçün olumsuz etkilerinin başında toplumsal yapının temel öğesi olan eğitimin özellikle ilköğretim okullarının işleyişinde ve ortamında belirli bir bozulmaya neden olmaktadır.

Bu çalışma ile göç olgusunun eğitim ortamında meydana getirdiği sorunları öğretmen algılarına göre belirlemek ve araştırmacıların ve ilgililerin dikkatine sunmak amaçlanmıştır.

YÖNTEM VE TEKNİKLER

Araştırmanın amacı

Bu çalışmanın amacı, çeşitli nedenlerle göç olgusunu yaşayan ilköğretim okulu öğrencilerin okuldaki eğitim sorunları nelerdir? Sorusuna yanıt aramaktır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmanın evren ve örneklemini Sakarya ilinde yoğun göç alan mahallelerdeki ilköğretim kurumlarından, Alancuma İlköğretim Okulu, Bekir Paşa İlköğretim Okulu, Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulunda görevli 60 (altmış) öğretmen oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler belirlenen ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin yardımı ile önceden hazırlanmış 17 sorudan oluşan anket ile toplanmıştır.

Verilerin Çözümlenmesi

Elde edilen anket sonuçları bilgisayar ortamına aktarılarak frekans analizi yapılmıştır. Anket verileri yüzdelik hesapları alınarak tablolar oluşturulmuştur.

Analiz sonucunda elde edilen istatistikî veriler, araştırmanın amacına göre çeşitli açılardan yorumlanmıştır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

BULGULAR ve YORUM

ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRETMENLERE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo–1: Ankete Katılan Öğretmenlerin En Son Mezun Oldukları Okul

Mezun Olunan Okul	F	%
Öğretmen okulu	-	0.0
Eğitim Enst.	2	3.3
Eğitim Yüksek ok.	4	6.6
Fakülte	51	85.1
Y. Lisans - Doktora	3	5.0
Toplam	60	100

Tablo- 1' in verilerine bakıldığında, araştırmalara katılan 60 öğretmenin % 3,3 ü Eğitim Enst. % 6,6 sı Eğitim Yüksek ok. % 85.1 Fakülte % 5,0 ı Y. Lisans - Doktora mezunları oluşmaktadır.

Tablo- 2: Ankete Katılan Öğretmenlerin Mesleki Kıdemleri

Öğretmenlikte geçen süre	F	%
1–5 Yıl	20	33.3
6–10 Yıl	14	23.3
11–15 Yıl	14	23.3
16-20Yıl	4	6.7
20 ve Üzeri Yıl	8	13.4
Toplam	60	100

Tablo- 2' nin verilerine bakıldığında, araştırmalara katılan 60 öğretmenin % 33,3 ü 1-5 yıl % 23,3 ü 6 -10 yıl % 23,3 ü 11-15 yıl % 6,7 si 16-20 yıl % 13,4 ü 20 ve üzeri yıldır öğretmenlik yapanlar oluşmaktadır.

Tablo- 3: Ankete Katılan Öğretmenlerin Okulda Çalışma Süresi

Çalışma süresi	F	%
1–3 Yıl	42	70.0
4-6Yıl	12	20.0
7–10 Yıl	6	10.0
11 ve Üzeri Yıl	-	0.0
Toplam	60	100

Tablo- 3' ün verilerine bakıldığında, araştırmalara katılan 60 öğretmenin % 70,0 ı 1-3 yıl % 20,0 ı 4 - 6 yıl % 10,0 ı 7-10 yıldır okullarında öğretmenlik yapanlar oluşmaktadır.

EĞİTİM SORUNLARINA İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde, öğretmen görüşlerine göre oluşturulan 17 sorudan oluşan anket sorularının öğretmenlere uygulanması ile elde edilen bulguların değerlendirilmesi verilmiştir.

Sakarya ili' ne göç ile gelen ailelerin ilköğretim okulu öğrencilerinin okullardaki eğitim ile ilgili sorunları hakkında öğretmenlerin görüşlerinin frekans ve yüzdelik değerleri tablo 4 te verilmiştir. Tabloda görüşlere katılma dereceleri 1 den 5 e kadar şöyle derecelenmiştir. (1) Kesinlikle katılıyorum (2) Katılıyorum (3) Kesinlikle katılmıyorum (4) Katılmıyorum (5)Fikrim yok

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Tablo- 4: Göç İle Gelen Öğrencilerin Okullardaki Eğitim Sorunlarına İlişkin Durumları

SORULAR	1		2		3		4		5	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Öğrenciler öğretmen ile iletişim sorunu yaşıyor.	24	40.0	36	60.0	-	0.0	-	0.0	-	0.0
Okul yada öğretmenleri hakkında duygularını rahatlıkla söyleyememektedirler.	22	36.6	28	46.6	2	3.3	8	13.3	-	0.0
Yaşıtları ile iyi geçinmemektedirler.	34	56.7	14	23.3	4	6.7	8	13.3	-	0.0
Başkalarının duygularını anlayamıyorlar ve saygı duymuyorlar.	48	80.0	10	16.7	-	0.0	2	3.3	-	0.0
Nasıl arkadaş edinileceğini bilmemektedirler.	32	53.3	24	40.0	-	0.0	4	6.7	-	0.0
Sokak ağzı ve argo kelimeler kullanmaktadırlar.	48	80.0	8	13.3	-	0.0	4	6.7	-	0.0
Davranışlarından fazla sorumluluk duymamaktadırlar.	24	40.0	28	46.7	-	0.0	8	13.3	-	-
Temizlik konusunda gerekli titizlikleri yoktur.	22	36.7	20	33.3	6	10.0	12	20.0	-	0.0
Ebeveynleri çocuklarının eğitimleri konusunda okulla işbirliğine gitmemektedirler.	60	100.0	-	0.0	-	0.0	-	0.0	-	0.0
Ödevlerini yapma alışkanlığı yoktur.	34	56.7	18	30.0	-	0.0	8	13.3	-	0.0
Çocuklar Türkçe'yi doğru kullanamamaktadırlar.	42	70.0	18	30.0	-	0.0	-	0.0	-	0.0
Öğrenmeye karşı isteksizdirler.	24	40.0	18	30.0	4	6.7	14	23.3	-	0.0
Okuma ve yazmayı tam olarak öğrenmeden sınıflarını geçmiş olmaları	44	73.3	12	20.0	-	0.0	4	6.7	-	0.0
Kelime dağarcıklarının çok yetersizdir.	8	80.0	12	20.0	-	0.0	-	0.0	-	0.0
Sözlü anlatım becerileri yetersizdir. Bu tür etkinliklere ilgi duymamaktadırlar.	36	60.0	14	23.3	2	3.4	8	13.3	-	0.0
Dinleme becerileri çok zayıftır.	42	70.0	8	13.3	4	6.7	6	10.0	-	0.0
Sosyal etkinliklere katılmıyor ve sorumluluk almaktan kaçıyorlar.	34	56.6	12	20.0	2	3.4	12	20.0	-	0.0

Tablo 4'te görüldüğü gibi öğretmenler, sorunların tümü dikkate alındığında yüksek bir katılımla o ifadeye ilişkin sorunun yaşandığını belirtmişlerdir. İfadelerin büyük bir çoğunluğunda katılıyorum, tamamen katılıyorum şeklindeki katılım % 80 i geçmektedir.

SONUÇLAR

Öğrenciler öğretmen ile iletişim sorunu yaşıyor. İfadesine öğretmenlerin % 40 ı kesinlikle katılıyorum, % 60 ı ise katılıyorum yanıtını vermişlerdir.

Okul ya da öğretmenleri hakkında duygularını rahatlıkla söyleyememektedirler. İfadesine öğretmenlerin % 36,6 sı kesinlikle katılıyorum, % 46.6 sı katılıyorum. % 3.3 kesinlikle katılmıyorum, % 13,3 ü katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

Yaşıtları ile iyi geçinmemektedirler İfadesine öğretmenlerin % 56,7 si kesinlikle katılıyorum, % 23,3 ü katılıyorum. % 6.7 si kesinlikle katılmıyorum, % 13,3 ü katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

Başkalarının duygularını anlayamıyorlar ve saygı duymuyorlar. İfadesine öğretmenlerin % 80 i kesinlikle katılıyorum, % 16,7 si katılıyorum. % 6.7 si kesinlikle katılmıyorum, % 3,3 ü katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

Nasıl arkadaş edinileceğini bilmemektedirler. İfadesine öğretmenlerin % 53.3 ü kesinlikle katılıyorum, % 40 ı katılıyorum. % 6.7 si katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

Sokak ağzı ve argo kelimeler kullanmaktadırlar İfadesine öğretmenlerin % 80 i kesinlikle katılıyorum, % 13,3 ü katılıyorum. % 6.7 si katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

Davranışlarından fazla sorumluluk duymamaktadırlar. İfadesine öğretmenlerin % 40 ı kesinlikle katılıyorum, % 46,7 si katılıyorum. % 13.3 ü katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

Temizlik konusunda gerekli titizlikleri yoktur. İfadesine öğretmenlerin % 36,7 si kesinlikle katılıyorum, % 33,3 ü katılıyorum. % 10 u kesinlikle katılmıyorum % 20 si katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

Ebeveynleri çocuklarının eğitimleri konusunda okulla işbirliğine gitmemektedirler İfadesine öğretmenlerin % 100 ü kesinlikle katılıyorum yanıtını vermişlerdir.

Ödevlerini yapma alışkanlığı yoktur. İfadesine öğretmenlerin % 56,7 si kesinlikle katılıyorum, % 30,0 ı katılıyorum. % 13.3 ü katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

Çocuklar Türkçe'yi doğru kullanamamaktadırlar. İfadesine öğretmenlerin % 70,0 ı kesinlikle katılıyorum, % 30 u katılıyorum. Yanıtını vermişlerdir.

Öğrenmeye karşı isteksizdirler. İfadesine öğretmenlerin % 40 ı kesinlikle katılıyorum, % 30. 0 ı katılıyorum. % 6.7 si kesinlikle katılmıyorum % 23,3 ü katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

Okuma ve yazmayı tam olarak öğrenmeden sınıflarını geçmiş olmaları İfadesine öğretmenlerin % 73,3 ü kesinlikle katılıyorum, % 20 si katılıyorum. % 6.7 si katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

Kelime dağarcıklarının çok yetersizdir. İfadesine öğretmenlerin % 80 i kesinlikle katılıyorum, % 20 si katılıyorum. Yanıtını vermişlerdir.

Sözlü anlatım becerileri yetersizdir. Bu tür etkinliklere ilgi duymamaktadırlar. İfadesine öğretmenlerin % 60,0 ı kesinlikle katılıyorum, % 23,3 ü katılıyorum. % 3.3 ü kesinlikle katılmıyorum % 13,3 ü katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

Dinleme becerileri çok zayıftır. İfadesine öğretmenlerin % 70,0 ı kesinlikle katılıyorum, % 13,3 ü katılıyorum. % 6.7 si kesinlikle katılmıyorum % 10 u katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

Sosyal etkinliklere katılmıyor ve sorumluluk almaktan kaçıyorlar. İfadesine öğretmenlerin % 56,6 sı kesinlikle katılıyorum, % 20 si katılıyorum. % 3.4 ü kesinlikle katılmıyorum % 20 si katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

ÖNERİLER

Çocukların problemleri öğretmenler tarafından etiketlendirilmemelidir. Öğrencinin arkadaşları ve öğretmenleri tarafından anlaşılması ve kabul görülmesi çok önemlidir.

Göç ile gelen öğrencilere yönelik takviye kurslar düzenleyerek akademik seviyelerinin diğer öğrencilerle aynı olması sağlanmalıdır.

Öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştiren, onları eleştirel düşünme yeteneği ve birlikte çalışma alışkanlığı kazandıran özgüvenlerini arttıran dil ve iletişim becerilerini geliştiren sınıf içi etkinliklerine sıkça yer verilmelidir.

Ailenin yaşadığı sorunlar çocukları da etkilediğinden aile kurumunu kuvvetlendirici yerel ve özgün tedbirler alınmalıdır. Çocukların eğitimi desteklenmesi yönünde çocukların aileleri ile sürekli görüşmeler yapılmalı, veli eğitimi için seminerler düzenlenmeli bu tür etkinliklerin öğretmenler ve velilere bir angarya olmadığı, öğrencilerin sosyal ve akademik başarıları için önemli olduğu benimsetilmelidir.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Çocukların göç olgusunu yaşayarak uğradıkları psikolojik yıkıma ilk tedbir olarak rehabilite edilmeleri gerekmektedir. Göçün nedenleri onların da kavrayabileceği şekilde anlatılmalıdır. psikolojik danışma ve rehberlik birimlerinin etkin çalışması önemlidir.

KAYNAKLAR

AKKAYAN, T., (1979) "Göç ve Değişme" İ.Ü. Ed. Fak. Yayınları No: 2573, İstanbul,

ASLAN, C., 15 Nisan 2001, Batman'da Eğitim-Sen tarafından "Göçün Eğitim ve Çocuk Psikolojisi Üzerine Etkileri" konulu panelde sunulan "Göç-Eğitim-Batman ve Çocuk" konulu bir bildiri.

GENÇ, B.,(1997) "Kırsal Alan Kalkınması ve Göç", Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi, Türkiye Ziraat Odaları Birliği Yayınları, C.12, s.145, Ankara

ONAT, Ü., (1993) "Gecekondu Kadınının Kente Özgü Düşünce Ve Davranışlar Geliştirme Süreci" T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları, Ankara

TEKELİ, İ. ve **ERDER**, L., "İç Göçler" , Hacettepe Üniversitesi Yayınları

TÜMERTEKİN, Erol (1968)"Türkiye'de İç Göçler" İ.Ü. Yayın No: 1371, İstanbul

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

BAŞKAN (Doç.Dr. Fatih Şahin): Tevhid Aydemir'e teşekkür ediyorum. Bu sunumla bağlantılı olarak sorularınız değerlendirmeleriniz bekliyoruz Sayın Aydemir'e soru ya da değerlendirmede ben şöyle bir ekleme yapmak isterim. Şunu çok açık söylemek lazım sosyal hizmet mesleği pek çok alanda uygulanan bir meslek. Okul sosyal hizmeti gibi bir de bizim bir alanımız var. Okul ortamı içerisinde öğrenci aile ve okul sistemi arasında etkili bir iletişim kurmaya çocukların çıkan sorunlarını önlemeye yönelik bir alan ve bu açıdan düşündüğümüzde tabi sosyal hizmet mesleği elemanına düşen çok önemli görevler var. Eğer biz belki size şunu rahatlıkla söyleyebilirim eğer Türkiye'de biz sosyal hizmet mesleğini okul ortamında uygulayabilir noktaya gelirsek bu aynı zamanda aileye ulaşmak anlamına geliyor, aynı zamanda yerel topluma ulaşmak anlamına geliyor o bakımdan ben bunu son derece önemli görüyorum bu çalışmanın notları da önemli ölçüde bu tespiti doğruluyor bu sorunlarla göçle gelen ailelerin çocuklarıyla bağlantısı ortaya çıkan sorunlarla ilişkili olarak profesyonel elemanlara ihtiyaç duyuyor ve bu tam olarak sosyal hizmet mesleğinin işlevsellik alanına işaret ediyor bu sunumla bağlantılı olarak Tevhid Bey'e sorularınız eğer değerlendirmeleriniz varsa buyurun.

SORU(ÖĞRENCİ): Sorum şu; yani bir sorunun halledilmemesi yani bir soruna çözüm bulunmamasının nedeni normalde sorunun farkında olunmamaktır, öğretmenler peki

sorunun farkına varmışlar da neden peki bir çözüme gitmek bir uzmanla görüşmek yoluna gitmemişler ben bunu merak ediyorum teşekkür ederim.

Tevhid AYDEMİR: Şimdi siz soruyu sormadan önce ben ekleme olarak onu yapacaktım. Türkiye genelinde aslında en büyük sorunumuz okul ve öğrenci sorunu değil en büyük sorunumuz veliye ulaşamama sorunu. Veliler öğrencilere gerekli ilgiyi göremiyorlar örnek vereyim: Şu an üniversite öğrencisi olarak sizler kaç kişinin velisi ilgileniyor aslında sizlerde bir göç olgusuna tabisiniz ve sizlerde belki burada sorunlar yaşıyorsunuz yani bu sorunun aslında ilk önce ailelere inmesi lazım sosyal hizmet uzmanları ilk önce ailelerden başlayacak örnek vereyim şu an bölüm başkanınız kazım hoca önümüzdeki hafta bizim okulda bir başlangıç yaparak velilere buna yönelik bir seminer düzenleyecek yani biz okul olarak buna bu şekilde başlangıç yaptık sizlerinde katılımını bekleriz isterseniz okullarda aslında sorunları öğretmenler okul müdürleri tek başına çözemiyor çünkü eğitim ilk başladığı yer anne babanın yanı ama anne baba okula bıraktıktan sonra sorumluluğu tamamen bırakıyor ya ilgileniyor harçlık veriyor işte ödevini yapmada yardımcı oluyor ama diğer türlü hiçbir türlü hiçbir konuda yardım etmiyor göçle gelenlerde daha fazla bu haddinden fazla çocuk var hepsiyle ayrı ayrı ilgilenemediğinden yani sorunun temel kaynağı aslında aile teşekkür ederim.

BAŞKAN: Evet başka sorusu olan?

SORU(Prof.Dr. Ahmet ÇİFTÇİ): Çok karanlık bir tablo çizdiniz arkadaşım, ama haklısınız yani Adapazarı'nda böyle bir şey olacağını ben düşünmemiştim. Yalnız burada bir şey öğrenemedim; bu öğrencilerin öğretmenlerinden bilgi almışsınız, geldiği yerler neresi, acaba kaynak olarak dil probleminin çekildiği ya da ekonomik bakımdan zayıf olan yerlerden mi geliyor? Doğu, Güney Doğu, sanayi bölgesi bir bu, ikincisi de, bir problemde şu olabilir mi acaba? Sanayi bölgesi, göç etmiş iç göç olmuş acaba? Veliler çocuklarını erken yaşta bir işe sokup simit sat ya da başka bir iş yap para kazan, bırak okumayı, böyle bir eğilimde bulunabilir mi acaba?

Tevhid AYDEMİR: Bu tespitinizde de doğrusunuz. Depremden sonra Adapazarı yoğun göç aldı, aslında depremden önce de vardı, batıya genel anlamda yoğun bir göç olduğunu hepimiz biliyoruz. Bu göçlerde şehirlerde şehir merkezlerinde olmuyor, genellikle kırsal kesimlerde merkeze yakın olan köylerde. İşte Adapazarı'nı bilenler bilir, Van mahallesi vardır burada, komple Van'dan ve çevre illerden gelen o bölgeye yerleşir. O bölgede genellikle çocuklar Türkçe'yi bilmeden gelirler, şehir merkezinde olmalarına rağmen. Daha sonra işte Hızırtepe mahallesinde bulunan okullar, Bekir paşa civarı, benim okulun bulunduğu Alancuma civarı. Hep depremden sonra kurulmuş yerleşim yerleri, insanlar orda prefabrikte yaşıyor, deprem üzerinden 8 sene geçmesine rağmen, henüz prefabrikte hayat sürüyor. Yani bunlarla beraber sorunlar tabiî ki ortaya çıkıyor, yani dil problemi birinci dereceden öncelik değil, fakat dediğim gibi o Van mahallesinde özellikle bayağı sorun.

BAŞKAN: Evet başka sorusu ya da değerlendirmesi olan var mı sunumla ilgili? Herhalde yok, ben Cevat Bey'i de davet ediyorum, katılım belgelerini almak üzere ikinci konuşmayı yapmak üzere; "Yeni Doğan İşitme Taramasının Önemi ve Aileler" isimli çalışmayı yapmak üzere Sayın Özlem Aksaray'ı davet ediyorum.

YENİDOĞAN İŞİTME TARAMASININ ÖNEMİ VE AİLELER

Özlem AKSARAY*
Vahdi ÇOBAN*

Her 1000 yeni doğan bebekten yaklaşık1-3 ü çeşitli tiplerde işitme kaybı göstermektedir.çocuklarda konuşma edinim yaşının yaşamın ilk 3 yılında şekillendiği düşünülürse erken dönemdeki işitme kaybı tespitinin önemi anlaşılır.

Bebeklerde işitme kaybının erken tanı ve tedavisi için her bebeğe yeni doğan işitme taraması yapılması gereklidir.

Yeni doğan işitme taramasın da sıklıkla kullanılan iki yöntem ABR ve Otoakustik emisyon testidir. Taramalarda bu yöntemler ayrı ayrı veya bir arada kullanılabilir. OAE testi hızlı ve kolay uygulanabilmesi açısından yeni doğan işitme taramasında tercih nedenidir.

OTOAKUSTİK EMİSYON TESTİ NEDİR?

1978 yılında David Kemp tarafından geliştirilen uyarılmış otoakustik emisyon cihazı ses uyarısına karşı kokleanın oluşturduğu ses dalgalarını dış kulak kanalına yerleştirilen minyatür bir mikrofon ve buna bağlı mikrobilgisayar ile kaydeder. Yeni doğan bebeklerin birçoğunda OAE tarama testinin ilk uygulamasında sonuç alınamayabilir bu durumda testin tekrarı gerekir. Otoakustik emisyon testi işitme kaybını ve derecesini göstermez sadece kokleanın fonksiyonel olup olmadığını gösterir.

Kaydı ve yorumlanması kolay olan otoakustik emisyon testi işitme taramasında en yaygın kullanılan testtir.

Ülkemizde özellikle büyük şehirler de bazı hastanelerde yeni doğan işitme taraması uygulanmaktadır. Diğer yandan Başbakanlık Özürlüler İdaresi ile Sağlık Bakanlığı tarafından yeni doğan işitme taramasının rutin hale getirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır.

OAE TESTİNİN ÖNEMİ

Çocuklarda işitme kaybı hangi dönemde fark edilirse edilsin konuşmanın kazanımı ve kaybedilmemesi için yapılacaklar çok önemlidir. Bebeklik döneminde oluşan bir işitme kaybı hangi dönemde fark edilirse edilsin konuşmanın kazanımı ve kaybedilmemesi için yapılacaklar çok önemlidir. Bebeklik döneminde oluşan bir işitme kaybı konuşma gelişimini olumsuz etkileyecektir. Derecesi ne olursa olsun bebeklerde işitme kaybının erken tanısı için her bebeğe yenidoğan işitme taraması yapılması gereklidir.

* ODYOLOG İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi KBB ABD İşitme Konuşma Rehabilitasyon Merkezi
* SHB İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi KBB ABD İşitme Konuşma Rehabilitasyon Merkezi

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

OAE TESTİ HANGİ DURUMLARDA GEREKLİDİR?

Konuşmayan, tepkisiz görünen, sese yönelimi olmayan çocukların uzman ve hekimlere başvuruları ertelenmemelidir. Çocuktaki işitme kaybının erken yaşta fark edilebilmesi için ailelerin bilgilendirilmesi gereklidir.

CTF KBB ABD İŞİTME KONUŞMA REHABİLİTASYON MERKEZİNDE YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi KBB ABD İşitme Konuşma Rehabilitasyon Merkezinde 5 yıldır çocuk kliniği ve yenidoğan departmanı ile titiz ve yoğun bir tarama çalışması sürdürülmektedir.

Merkezimizde yürütülen çalışmada ; 2007 yılı mart- nisan ayı döneminde 256 bebeğe odyometri teknikeri tarafından Interacoustic Echoport cihazıyla işitme taraması için otoakustik emisyon testi yapılmıştır.

Bu bebeklerin 230'unda emisyon izlenmiş olup 26'sında emisyon alınamamıştır. Kliniğimizde yenidoğan işitme taraması yapılan ve emisyon izlenen bebeklerden;

- 97'si kız 133'ü de erkektir.
- Bu 230 hastanın ;
  - 108'i sağlam çocuk kliniğinden takipli rutin işitme taraması ile,
  - 79 bebek KBB kliniğinden aile ve hekimin şüphesi üzerine ,
  - 14 bebekte genetik GETAM kliniğinden,
  - 7 bebek hastanemizdeki diğer kliniklerden (nöroloji,dahiliye...) yönlendirilmiştir.
- Doğum tartısı 1500 gramın altında prematüre bebeklerin işitme kaybı riski taşıyabileceği göz önünde bulundurularak 22 bebek prematüre doğum nedeniyle kliniğimize gönderilmiştir.

TEOAE testi yapılan 26 bebekte emisyon izlenmemiştir. Bu bebeklere 15 günlük aralıklarla 3 kez TEOAE testi tekrar edilmiş emisyon alınamamıştır. Daha kapsamlı bir değerlendirme için ABR testi yapılmış, 3 ay sonra ABR testinin tekrarı ve kontrolü için aile bilgilendirilmiştir.

Emisyon alınamayan 26 hastanın;

- 13'ü KBB kliniğinden işitme kaybı şüphesiyle ,
- 10'u genetik GETAM takipli olarak ,
- 3 hastada ildeki diğer hastanelerden gönderilmiştir.

İŞİTME KAYBI TANISI

Elde edilen tarama sonuçlarında şüpheli bulunan bebek aileleri ile görüşülerek muhtemel bir işitme engeli riski için aileler uyarılmış, risk faktörü taşıyan bebek aileleri özellikle subjektif test olan ve daha kapsamlı veriler içeren ABR testi için yönlendirilerek takibi yapılmıştır.

ABR testi sonucuna göre, 2 bebeğin işitme kayıplı olduğu belirlenmiştir. İşitme kayıplı bebeklerin ailelerine bu durumu kabullenmeleri ve bununla baş edebilmeleri için psiko-sosyal destek sağlanmıştır.Ailelerin böyle bir durum karşısında yaşadıkları ilk tepki çoğunlukla şoktur.Dikkat edilmesi gereken bir diğer konuda işitme kaybı engelini aileye anlatan kişinin kim olduğu ve bunun nasıl aktarıldığıdır. Merkezimizde, ailelerin içinde bulundukları durumu anlatmak için sosyal hizmet uzmanı denetiminde ve aile terapisi formatında görüşmeler yapılmıştır.

Ailenin yaşadığı duygusal tepkiler normale döndükten sonra ailelerle birlikte bebeğin geleceği ile ilgili planlar yapılmıştır.

Aileler; bebeklerinin motor, mental , lingustik ve diğer gelişim basamaklarının normal seyrine yaklaştırmak için işitme cihazı ve özel eğitim konusunda bilgilendirilmişlerdir.

İşitme kayıplı çocuğun değerlendirmesinde işitme kaybı ile birlikte merkezi sinir sistemi bozuklukları, zeka geriliği, duygusal bozukluklar görülebileceğinden yapılacak değerlendirme ekip çalışmasını gerektirmektedir.

Bu ekipte;

- Kbb uzmanı
- Pediatrist
- Nörolog
- Odyolog
- Sosyal hizmet uzmanı
- Psikolog
- Özel eğitimci

Mutlaka bulunmalıdır.

AİLELER NE YAŞAR?

İşitme engelli bir çocuğa sahip olma gerçeği ile karşı karşıya kalan aileler

- Şok
- İnkar
- Depresyon
- Karmaşa
- Kızgınlık
- Utanma
- Pazarlık
- Kabullenme
- Uyum

Süreçlerinden geçerler.

Bu süreçlerden birinden diğerine geçişte sıralama yoktur. Aile bir basamaktan diğerine geçerken geriye dönüşler yaşayabilir, bir basamakta kalıp takılabilir veya basamakları hızlıca aşabilir.

Ancak bu basamakların birinde kalıp kabullenme ve uyum süreçlerini yaşayamazsa ailenin çocukla ilgili sağlıklı kararlar vermesi, içsel huzuru yaşamaları, çevreyle bütünleşmeleri zorlaşır.

Böyle bir durumda öncelikle ailenin psikolojik sağlığının desteklenmesi gerekir.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

İşitme kaybı teşhis edildikten sonra tedavideki en önemli aşamalardan biri ailelerin çocuğun ileriki yaşlarında işitme cihazı kullanacak olmasını kabul etmelerini sağlamaktır.Bir diğer aşama da; çocuğun işitme cihazı kullanır hale gelmesine yardımcı olmaktır.

Merkezimize başvuran ailelerle görüşmelerde erken yaşta işitme cihazı ile rehabilite edi en çocuklarının psiko-sosyal gelişimlerinin hızlandığı yönünde geri bildirimler alınmıştır. Merkezimizde, işitme kaybı tanısı konulmuş bebeklerin en erken işitme cihazı kullanma yaş aralığı 6 ila 10 ay arasıdır.

İŞİTME KAYIPLI ÇOCUK İÇİN NE YAPMALI

Birçok aile çocuğun işitme engelli olmasından dolayı uzun süre üzüntü ve çaresizlik yaşar önemli olan aileyi çocuğun eğitim ve gelişimi için gerekli uzmanların varlığından haberdar etmek ve çocuğun gereken desteği alması için aileyi harekete geçirmektir.

İşitme kaybı olan çocuk ve ailesi için yol haritası niteliğinde yapılması gerekenler şöyledir.

1.İşitme kaybının erken teşhisi ve erken tedavisi,
2.Ailelerin oryantasyonu için aile terapisi,
3.İşitme kayıplı bebek ve çocuklara erken yaşta işitme cihazı kullandırılması,
4.İşitme kayıplı birey ve ailenin hayat boyu eğitimi.

AİLELER VE ÖZEL EĞİTİM

İşitme kaybı ve uygun cihaz seçiminden hemen sonra özel eğitime başlanmalıdır.uzmanlar tarafından verilen erken eğitim çocuğun dinleme becerilerini geliştirecek ve daha rahat iletişim kurmasını sağlayacaktır.

Özel eğitim aile ve çocuk için güç ve yorucu bir süreçtir.Aynı zamanda işitme kayıplı çocuğa sahip olan ailenin maddi ve manevi olarak yıpranması söz konusudur.

İşitme engelli birey ve aileyi etkileyen en önemli süreçlerden biri de ÖZEL EĞİTİME başlanmasıdır. Özel eğitime erken başlanması tedavinin gelişiminde de önemli rol oynamaktadır. Mesela; işitme kaybı tespit edilen 3 yaşında ve 10 aylık olan iki çocuğa eş zamanda özel eğitime başlandığında, 10 aylık olan çocuğun normal gelişim gösteren akranlarıyla aynı parametreler gösterebileceği tespit edilmiştir.
ÖZEL EĞİTİM ile birlikte okul öncesi eğitim (kreş, anaokulu) kaynaştırma eğitim(normal ilköğretim sınıflarında) programına alınmalıdır.
Bu eğitim sürecinde okul ve aile işbirliği içinde olmalıdır.

ÖZEL EĞİTİMİN FAYDALARI

Tüm dünyada yapılan araştırmalar gösteriyor ki erken tanı sonrasında özel eğitime başlanmış çocuklarda;

- Sosyal
- Emosyonel
- Linguistik
- Akademik

- Kavramsal

Gelişim basamaklarında ilerlemeler kaydedilmiş normal akranları seviyesine gelebilmiştir.

SONUÇ:

Dil gelişim temellerinin hayatın ilk 3 yılında tamamlandığı düşünülürse erken eğitimin önemi daha iyi anlaşılır. işitme kaybı tanısı ne kadar erken konup eğitime ne kadar erken başlanırsa konuşma gelişimi o derece normale yakın olabilecektir.
Aileye verilecek psiko-sosyal destek erken müdahale ve erken eğitim de başarının önemli bir faktörüdür.

KAYNAKLAR:

1- Cummings C.W. **Otolaryngoloji , head &neck surgery** UPTADE 1995

2-T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi- Ulusal Yenidoğan İşitme taraması projesi

3-Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2005 **"Yeni doğan İşitme taraması başlangıçtan günümüze"** (G. Aydan Genç, Erol Belgin, B.Berrin Ertürk

4-Atay M. **" İşitme Engelli Çocukların Eğitiminde Temel İlkeler"** Özgür Yayınları 1999

5- Esmer N., Akıner M., Karasalihoğlu A.R., M.Saatçi **"Klinik Odyoloji"** Bilim Yayınları Ankara-1995

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Bildirinin tartışılması
Soru: Sunumda bir kavram geçti, "emosyenel" kavramı nedir, tıbbi terim midir?

Cevap: Çocuğun duygusal açıdan, içsel yaşadığı sıkıntıları düzeltmeye yönelik bir kavram, duygularla ilgili.

Yrd:Doç.Dr Cengiz ÖZBESLER: Farklı gelişimsel özellikleri olan çocukların ilk tanı aşamalarından itibaren ailelerle çalışmak çok önemli. Hakikaten uyum sürecini hızlandırıyor ve uyum sürecinde karşılaşılan sorunları uzmanlar daha kolay, işlem karmaşıklaşmadan çözümlüyor. Bundan hem aile, hem çocuk yararlanıyor. Bundan dolayı önemli bir çalışmayla önemli bir yeri vurguladınız, kutluyorum.

Soru: Fatih KILIÇARSLAN: İngiltere de 2005 yılında 8700 kişi üzerinde yapılmış çalışmada hastalıkların ailesel olduğunu, depresyon tansiyon baş ağrısı gibi genel klinik bulguların bile bir aile üyesi üzerinde daha önce görüldüğü tespit edilmiş. Vahdi Bey'e sormak istiyorum, İstanbul Üniversitesi İşitme Konuşma Rehabilitasyon merkezinde uzun yıllardır çalışıyor. Ortalama olarak bugüne kadar kaç vaka ile çalışma yapmıştır.

Cevap: Vahdi Çoban: 12 yıldır çalışıyorum bu merkezde. Biz sadece işitme engellilerle çalışıyoruz gibi algılanmasın. Kekemelik başta olmak üzere artikülasyon

(boğumlanma) problemi, otistik çocuklarla down sendromlularla ve mental retardayon problemi olan çocuklarımızın konuşma terapilerini yürütmekteyiz. Tabi kayıtlarda vardır ama bir rakam verecek olursak 20-25 bin arasında vaka deneyimimiz olmuştur. Bunların içinde konuşma bozukluğu kriterlerine uygun olarak biz afazililerle de çalışıyoruz. Ailesinin bu konuda yani halk arsında inme, felç olarak da bilinen bireylerde konuşma tamamen yitebilir. Biz bunların tekrar oryantasyonunu, konuşmanın başlaması için de çalışmalar sürdürüyoruz. Simdi burada bir şey söylemek istiyorum: Erken eğitim dedik, Cengiz Bey'in de söylediği gibi birçok özür gurubunda ailelerin yaşadığı intihar depresyon v.s. Şunu gözlemledik, ben 12 yıldır çalışıyorum, aile hep depresyonda kalıyor. Yani çocuğu için hiç birşey yapmıyor. O doktora gidiyor bu doktora gidiyor, çocuk bu arada öyle kalıyor. Yani burada aile terapisi formatında aile görüşmesinin önemini vurgulamak adına, bu ailelerin bir an önce yaşadıkları sıkıntılı dönemleri atlatma adına uzmanların burada rolü ve fonksiyonu çok büyük. İkinci olarak söylemek istediğim şey de, "erken eğitim", biz merkezimizde akranlarıyla normal okula gönderebildigimiz çocuk sayısı 30 ile 70 arasındadır.6 ile 10 ay arasında konuşma cihazı taktığımız çocuklar, normal okula giderek akranlarıyla yan yana okula gidebilmişlerdir. Aileler bize geri dönüş yapıyorlar. Ailenin oryantasyonu intihar, şok, depresyon mekanizmalarını aile terapisine ne kadar kısa sürede yerleştirebilirsek, başarı da ortaya çıkmış oluyor.

Başkan Fatih ŞAHİN: Şöyle bir eklemede bulunmak istiyorum: sosyal hizmet nedir diye sorulduğunda verilen cevaplar şu: hayatta fark yaratan bir meslek,"bir çocuğu diğeriyle yan yana oturtmak" bakın ne kadar güzel bir şey. Belli süreçler içinde belli çalışmalar yapıldığı takdirde, normal şartlarda normal bir sınıfta belki eğitim alamayacak özürlü bir çocuğu, düzenli bir çalışmayla bilimsel bilgi kullanarak, problem çözme sürecini kullanarak, normal bir sınıfta egitim alır hale getiriyorsunuz ve bu, çocuğun ailesinin hayatında, çok büyük bir fark yaratıyor.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

ŞANLIURFA EĞİTİM SAĞLIK OCAĞI BÖLGESİNDE 15-49 YAŞLARI ARASINDAKİ EVLİ KADINLARA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDET VE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER

Doç.Dr. Zeynep ŞİMŞEK•
Arş. Gör. Dilek AK•

GİRİŞ

Kadına yönelik şiddet, ciddi fiziksel, ruhsal ve sosyal sorunlara yol açması nedeniyle, dünyada önemli bir halk sağlığı sorunu, sosyal hizmet sorunu, hukuk sorunu, eğitim sorunu ve insan hakkı sorunu olarak tanımlanmaktadır (1-4). Yapılan araştırmalar, dünya genelinde kadınların %16-52'sinin hayatlarının herhangi bir döneminde aile içi şiddete maruz kaldıklarını göstermektedir (5).

Genel anlamda şiddet sahip olunan gücün, yaralanma ve kayıpla sonlanan veya sonlanma olasılığı yüksek bir biçimde bir başka insana, kendine, bir gruba veya bir topluma karşı tehdit yoluyla ya da bizzat uygulanması olarak tanımlanmaktadır (6). Kadına Karşı Şiddetin Eliminasyonu Bildirgesi (1993), kadına karşı şiddeti şu şekilde tanımlamaktadır; "kamusal veya özel hayatta kadının fiziksel, cinsel veya ruhsal zarar görmesi veya sıkıntı çekmesi ile sonuçlanan veya sonuçlanması olası herhangi bir cinsiyet temelli şiddet eylemi, belirtilen eylemlerle tehdit, özgürlüğün baskılanması veya keyfi olarak kısıtlanması" dır (6). Ekonomik, politik ve toplumsal etmenlerin yanı sıra, bazı psikolojik etmenler de kadınların şiddete daha fazla maruz kalmalarına, şiddet karşısında savunmasız kalmalarına ve ciddi örselenmelerine neden olmaktadır (7). Erkeklerin kadınlara şiddet uygulama nedenlerini psikolojik, biyolojik, sosyolojik ve feminist açıdan inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Psikolojik açıdan bakıldığında, erken psikoanalitik teoriye göre, onaylanan temel bir iç güdü olarak kabul edilen saldırganlık, başarı ve üstünlük sağlamakta ve erkeklerde olumlu bir güç olarak cesaret, güç alma, enerji, ataklık anlamına gelmektedir (8). Saldırganlık kapsamında; *sözel saldırganlığa* neden olan durumlar; kontrol gereksinimi, gücün kötüye kullanımı, kıskançlık, eşler arası uyumsuzluk, *fiziksel saldırganlığa* neden olan faktörler; şiddeti kontrol yöntemi olarak benimseme, fiziksel saldırganlığı model olarak benimseme, çocukken istismar edilmiş olma, aşırı alkol kullanma, aşırı saldırganlıkla ilişkili faktörler ise; kişilik bozukluğu, duygusal labilite, azalmış benlik saygısı, saldırgan kişilik özellikleridir. Biyolojik faktörler kapsamında, genel olarak limbik sistem ile beynin temporal ve frontal lobları ile ilişkili olduğu gösterilmiştir (9).

Toplumların tümünde aile içi şiddetin 'ailenin özel alanı' olarak görülmesi nedeniyle çalışılması güç bir sorun alanıdır. Birçok kadının damgalanma, utanma, çevresi tarafından eşine ve ailesine karşı sedakatsizlik olarak algılanması ve bu durumun korkuya neden olması, ailesinden ya da eşinden ayrılmak için yeterli kaynağının olmaması nedeniyle şiddeti bildirmekte isteksiz oldukları saptanmıştır. Hatta şiddete uğrayan kadınların sıklıkla sağlık hizmetine başvurduğu, ancak sağlık çalışanlarının aile içi şiddeti tanıma ve yaklaşım konusunda yetersiz kaldıkları bildirilmektedir (9-11).

• Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, Şanlıurfa (zsimsek@harran.edu.tr)
• * Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, Şanlıurfa

Kadına karşı şiddetin fiziksel ve ruhsal sağlık üzerine önemli etkileri vardır. Şiddete uğrayan kadınlarda %50-70 arasında jinekolojik, nörolojik, ve stresle ilgili sorunların görüldüğü saptanmıştır (12). Şiddetin fiziksel sağlık üzerine etkilerini inceleyen çalışmalar incelendiğinde; yüz, boyun, kol, karın, göğüsde daha sık olmak üzere yaralanmalar (13), başağrısı, sırt ağrısı, bayılma gibi merkezi sinir sisteminden kaynaklanan semptomların yol açtığı ağrı (14, 15); kronik korku ve stresin neden olduğu gastrointestinal bozukluklar, iştah kaybı (16); hipertansiyon ve göğüs ağrısı gibi kardiyak sorunlar (15, 17) ve cinsel şiddetle ilişkili cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, vajinal kanama ve enfeksiyonlar, pelvik ağrı, istenmeyen gebelikler, düşükler, üriner sistem enfeksiyonları (15, 16,18) bildirilmiştir. Eşi tarafından fiziksel şiddete maruz kalan kadınların %40-45'inin cinsel ilişkiye zorlandığı bildirilmektedir (19). Ruh sağlığı açısından ise depresyon, anksiyete, azalmış benlik saygısı, cinsel işlevlerde bozukluk, psikosomatik şikayetler, yeme problemleri ve obsesif-kompulsif davranış bozuklukları saptanmıştır (20,21).

Bu çalışmada, halk sağlığı açısından öncelikli risk gruplarından biri olan 15-49 yaşları arasında doğurgan çağdaki kadınlarda aile içi şiddet prevalansını ve ilişkili faktörleri belirlemek amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın yürütüldüğü Eğitim Sağlık Ocağı Bölgesinde Haziran 2006 Ev Halkı Tespit Fişlerinden elde edilen bilgilere göre 104.608 kişi yaşadığı belirlenmiştir. Kesitsel tipteki bu araştırmada optimum örnek büyüklüğü %95 güven düzeyinde %5 yanılma payıyla 300 kadın olarak hesaplanmıştır. 15-49 yaşları arasında evli kadın yaşayan 16.281 haneden olasılıklı küme örnekleme yöntemiyle, ortalama 55 büyüklüğünde 30 küme rastgele örnekleme yöntemiyle seçilmiş ve her kümede ulaşılması planlanan 10 haneden, her birinde bir kadın olmak üzere, 298 kadına ulaşılmıştır. Çalışmada cevaplama oranı %99.3 olarak hesaplanmıştır. İki kadın görüşmeyi reddetmiştir.

Örneğe çıkan evlere Eylül-Kasım 2006 tarihlerinde 09.00-17.00 saatleri arasında ziyaret yapılmış, çalışmanın amacı anlatılarak sözlü onamları alınmış ve 15-49 yaşları arasındaki evli kadına yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak Kadın Bilgi Formu ve Genel Sağlık Anketi doldurulmuştur.

Analizlerde iki grup arasındaki farkı karşılaştırmada; sürekli değişkenler için; "t testi", nominal değişkenlerde ki-kare testi, üç ve daha fazla grup arasındaki farkı karşılaştırmada "varyans analizi" kullanılmıştır. Ayrıca karıştırıcı faktörleri kontrol etmek ve her bir değişkenin aile içi şiddete maruziyete bağımsız etkisini ve miktarını belirlemek için lojistik regresyon analizi kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Kadın Sosyo-Demografik Bilgi Formu: Bu formun ilk bölümünde, kadınların sosyo demografik özellikleri (yaş, kendisinin ve eşinin öğrenim durumu, çok eşlilik, akrabalık durumu, gebelik sayısı, çocuk sayısı, ekonomik durum, etnik köken, ruhsal durum) yer almıştır. Aile içi şiddeti açıklayıcı değişkenleri belirlemek amacıyla oluşturulan bu bölümdeki sorular Heise'in (1998) ekolojik modeli çerçevesinde oluşurulmuştur. Bu modelde aile içi şiddetin bireyin yaşadığı sosyal çevre içinde, bireysel ve sosyo-kültürel

faktörlerin farklı düzeylerde etkileşimi sonucu ortaya çıktığı belirtilmektedir ve toplumsal cinsiyet boyutuyla da açıklanmaktadır (22).

Formun ikinci bölümünde aile içi şiddeti belirlemek amaçlanmıştır. Aile içi şiddete yönelik sorular 'evlendiğinizden bu yana' ifadesiyle başlamış ve *fiziksel şiddeti* ortaya koymak amacıyla; i) eşiniz size hiç vurdu mu/dayak attı mı?, ii) aile üyelerinden dayak yediniz mi? (kim); *sözel (psikolojik) şiddeti* belirlemek için; iii) eşiniz size yalnızken ya da başkalarının yanında küçük düşürücü söz ve davranışlarda bulunur mu?, iv) eşiniz dışında aile bireylerinden size karşı ağır söz kullanıldığı olur mu? (kim); *ekonomik şiddeti* belirlemek için; v) eşiniz size parası olduğu halde yeterince para vermediği olur mu?, vi) sizin paranız ya da ziynet eşyalarınızı kullanmanıza engel olurlar mı? şeklinde sorular sorulmuştur.

Genel Sağlık Anketi (GSA): Örneğe çıkan kadınların ruhsal durumunu tarama amaçlı kullanılmıştır. Genel Sağlık Anketi David Goldberg tarafından toplumda sık rastlanan akut ruhsal rahatsızlıkları tanımlamak amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkiye'de geçerlilik güvenirlik çalışması Kılıç tarafından yapılmıştır. Kısa, uygulanması kolay, pratik bir ölçek olup GSA 12 ve GSA 28 'in ortak olarak geçerlilik ve güvenirliği yapılmıştır. GSA 12' nin iç tutarlılığı 0.78, duyarlılığı 0.74, özgüllüğü 0.84' dür. GSA genel psikopatoloji düzeyini saptamakta ve toplum taramalarında psikiyatrik vaka bulmakta kullanılmaktadır. Her soru son birkaç haftadaki belirtileri sorgular ve dörder şıklıdır. Bu dört sütun denek tarafından 0, 1, 2, 3 olarak kodlanır ya da uygulayıcı tarafından yüksek sesle okunarak deneğin cevabı kodlanmaktadır. Ölçekten alınan en yüksek puan 36, en düşük puan 0 'dır (23).

BULGULAR

Kadınların demografik özellikleri

Eğitim Sağlık Ocağı bölgesinde 15-49 yaşları arasında, başından evlilik geçtiğini bildiren 298 kadının yaş ortalaması 32.7 ±9.4, eşlerinin yaş ortalaması ise 37.7 ±10.9 olarak saptanmıştır. Görüşülen kadınların ilk evlenme yaşı ortalaması 18.0 ± 3.3'dür. Kadınların 0-11 arasında değişen sayılarda, ortalama yaşayan çocuk sayısı 3.7± 2.6'dır. Kadınların %9.7'si (29) araştırmanın yapıldığı tarihte gebedir.

Kadınların sosyo-kültürel özellikleri

Kadınların öğrenim durumları; %52'si okur-yazar değil, %13.1'i okuma yazma kurslarında okuma-yazma öğrenen, %10.7'si ilkokul terk, %19.8'i ilkokul mezunu, %5'i ise ortaokul ve üzerinde öğrenim görmüştür. Eşlerin öğrenim durumu incelendiğinde; %10.7'sinin okuma yazma bilmediği, yaklaşık yarısının (%43.3) ilkokul mezunu olduğu, %29.2'sinin ise ortaokul ve üzerinde öğrenim gördüğü saptanmıştır. Kadın ve erkeklerin öğrenim durumları arasında anlamlı farklılık olduğu, kadınların erkeklere göre daha fazla oranda öğrenim görmedikleri saptanmıştır (p =0.001).

Görüşülen kadınların %95.6'sı (285) eşiyle birlikte yaşarken, %2.3'ü (7) dul olduğunu, %1.7'si (5) boşandığını, %0.3'ü (1) ise ayrı yaşadığını bildirmiştir. Kadınlara nikah şekilleri sorulduğunda, %11.4'ü yalnızca dini nikahı, diğerleri ise hem resmi hem dini

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

nikah olduğunu bildirmişlerdir. Kadınların %17.1'i kendi istemediği halde ailesinin kararıyla evlendiğini ifade etmiştir. Çok eşlilik durumu incelendiğinde; %7.4'ünün eşinin başka bir eşi daha olduğu belirlenmiştir. Kadınların %45.6'sında eşler arasında akrabalık bulunmazken, %28.9'u birinci derece, %25.5'i ise ikinci derece akrabadırlar.

Kadınların %21.1'i ekonomik durumlarının kötü olduğunu, %78.9'u ise orta ya da iyi olduğunu bildirmiştir. Kadınların yalnız 4'ü (%1.3) gelir getiren bir işte çalışmaktadır. Eşlerinin ise %8.2'si (24) işsizdir.

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Prevalansı

Kadınların %60.4'ü, çoğunluğu eşinden olmak üzere (%94.8), fiziksel, sözel ve ekonomik şiddete maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Tablo 1'de eşleri tarafından uygulanan şiddet dağılımı yer almaktadır. Kadınların %28.2'si eş dayağı, %1.7'si ailenin diğer üyelerinden dayak, %21.5'i eşleri tarafından sözel şiddet, %12.8'i ailenin diğer üyelerinden sözel şiddet, %25.5'i ekonomik şiddet bildirmişlerdir. Kadınların %14.1'i dayağın normal olduğunu ve her ailede olabileceğini bildirmişler, %76.8'i bu duruma çok üzüldüğünü belirtirken, %9.1'i ise herhangi bir yanıt vermemiştir.

Tablo 1. Eş tarafından uygulanan şiddet durumu

Fiziksel şiddet	**Sayı**	**Yüzde**
Var	84	28.2
Yok	212	71.1
Yanıtsız	2	0.7
Sözel şiddet		
Var	64	21.5
Yok	234	78.5
Ekonomik şiddet		
Var	76	25.5
Yok	222	74.5
Toplam	**298**	**100.0**

Aile içi şiddetle ilişkili faktörler

Tekli analiz sonuçları

Tablo 2'de sosoyal ve kültürel değişkenlere göre herhangi bir şiddete maruz kalma durumu verilmiştir. Tablo'da da görüldüğü gibi, aile içi şiddet durumu ile kadının ve eşinin öğrenim durumu, ekonomik durum, evlenme şekli, ailede karar verme sürecine katılım, herhangi bir fiziksel hastalık ve ruhsal bozukluk arasında arasında anlamlı ilişki bulunurken ($p<0.05$), aile tipi ve başka eş durumu arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0.05$). Ayrıca, kadının yaşı, eşinin yaşı, toplam çocuk sayısı ve ailede yaşayan kişi sayısı ortalamaları aile içi şiddete maruz kalma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0.05$).

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Tablo 2. Sosyal ve kültürel değişkenlere göre herhangi bir şiddete maruz kalma durumu

Bağımsız Değişkenler	Herhangi bir şiddet				Toplam	
	Var		Yok			
	S	%	S	%	S	%
Kadının öğrenim durumu						
Okur-yazardeğil-okula gitmemiş	132	68.0	62	32.0	194	65.1
İlkokul ve üstü	48	46.2	56	53.8	104	34.9
χ^2=13.561; 1; P= 0.001						
Eşin öğrenim durumu						
Okur-yazardeğil-okula gitmemiş	73	85.9	12	14.1	85	28.8
İlkokul ve üstü	104	49.5	106	50.5	210	71.2
χ^2=33.329; 1; P= 0.001						
Ekonomik durum						
Kötü	132	56.2	103	43.8	235	78.9
Orta-iyi	48	76.2	15	23.8	63	21.1
χ^2=8.325; 1; P= 0.003						
Aile tipi						
Çekirdek aile	149	58.7	105	41.3	254	85.2
Geniş aile	31	70.5	13	29.5	44	14.8
χ^2=2.181; 1; P= 0.094						
Evlenme şekli						
Kendi kararı-isteğiyle	26	44.1	33	55.9	59	19.8
Aile karı-zorlamasıyla	154	64.4	85	35.6	239	80.2
χ^2=8.207; 1; P= 0.004						
Başka eş durumu						
Evet	13	59.1	9	40.9	22	7.4
Hayır	167	60.5	109	39.5	276	92.6
χ^2=0.017; 1; P= 0.533						
Aile içi kararlara katılma durumu						
Katılıyor	74	50.7	72	49.3	146	49.0
Katılmıyor	106	69.7	46	30.3	152	51.0
χ^2=11.301; 1; P= 0.001						
Fiziksel hastalık						
Var	76	69.1	34	30.9	110	36.9
Yok	104	55.3	84	44.7	118	63.1
χ^2=5.503; 1; P= 0.019						
Ruhsal bozukluk						
Var	62	79.5	16	20.5	78	26.2
Yok	118	53.6	102	46.4	220	73.8
χ^2=16.089; 1; P= 0.001						
Toplam	180	60.4	118	39.6	298	100.0

Çoklu Analiz

Kadının ve eşinin öğrenim durumu (Okur-yazar olmama), ailenin ekonomik durumu (kötü), evlenme şekli (rızasız), aile içinde karar alma süreçlerine katılım (katılmama), fiziksel hastalık ve ruhsal bozukluğun aile içi şiddete maruziyete bağımsız etkisini ve birlikte etkisini test etmek amacıyla lojistik regresyon analizi yapılmıştır (Tablo 3). Regresyon analizi aile içi şiddete maruziyeti eşin okula gitmemiş olmasının yaklaşık 5.2 kat, ruhsal bozukluk durumunun 3 kat, yoksulluğun 2 kat, rızasız evlenmenin 2 kat ve aile içindeki kararlarda söz sahibi olmamanın 2.2 kat arttırdığını göstermiştir ($p<0.05$). Kadının öğrenim durumunun ve fiziksel hastalık varlığının açıklayıcı değişkenler olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$).

Tablo 3. Aile içi şiddeti açıklayan değişkenlerle ilgili logistic regresyon analizi sonuçları

Bağımsız değişkenler	B	P	OR	Güven Aralığı %95	
Kadının öğrenim durumu	0.338	0.227	1.40	0.81	2.42
Eşin öğrenim durumu	1.645	0.001	5.18	2.55	10.55
Ekonomik durum	0.751	0.025	2.12	1.1	4.01
Evlenme şekli	0.706	0.029	2.02	1.07	3.82
Aile içi kararlara katılım	0.763	0.003	2.15	1.29	3.58
Fiziksel hastalık	0.468	0.076	1.60	0.95	2.61
Ruhsal bozukluk	1.115	0.001	3.01	1.10	4.08

Hosmer-Lemeshow (p=0.796)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada Şanlıurfa Eğitim Sağlık Ocağı Bölgesi'nde 15-49 yaşları arasındaki evli kadınlara yönelik aile içi şiddete maruziyet prevalansı ve ilişkili faktörler araştırılmıştır. Araştırmanın en önemli kısıtlılığı kesitsel tipte epidemiyolojik araştırma olması nedeniyle 'zamana uygunluğu' göstermemesidir. Ancak halk sağlığı açısından sorunun büyüklüğünü ve ilişkili faktörleri göstermesi açısından hizmet sunum sistemine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada kadınların %28.5'i eşleri tarafından dövüldüklerini bildirmişlerdir. Adana'da yapılan çalışmada bu oran %23.7 (24), Kurçer ve arkadaşlarının (1999) Malatya'da yaptıkları çalışmada dayak yeme sıklığı %17.9 (25), Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından yapılan çalışmada %21 (26), Yanıkkerem ve Saruhan'ın aynı yaş grubu evli kadınlarda yaptıkları araştırmada fiziksel şiddet prevalansı %35 olarak saptanmıştır (27). Dünya Sağlık Örgütü tarafından 10 ülkede yapılan çalışmada ise fiziksel şiddet %13 ile en düşük Japonya'da, %61 ile en yüksek Etyopya'da saptanmıştır. Yine aynı raporda 35 ülkede yapılan literatür taramasında kadına yönelik fiziksel şiddet prevalansının %16-52 arasında olduğu belirtilmektedir (5).

Çalışmada aile içi şiddet ve ilişkili faktörler incelenmiştir. Şiddete maruziyet ile ruhsal durum puanı arasında, diğer çalışmalarla uyumlu olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur (28-32). Şiddetin korku, çaresizlik, utanma, benlik saygısının azalması, suçluluk duygusunun içselleştirilmesi ile belirginleşen ruhsal durum bozukluğuna neden olduğu bilinmektedir. Ancak bu çalışmanın kesitsel bir araştırma olması, dolayısıyla

nedenselliği açıklamaması, yalnızca ilişkiyi göstermesi nedeniyle, şiddetin ruhsal bozukluğu mu, yoksa ruhsal bozukluğun şiddeti mi arttırdığı bilinmemektedir.

Bu çalışmada, eşin öğrenim durumu ile şiddet arasında güçlü bir ilişki saptanmıştır. Eşin okula gitmemiş olmasının şiddeti yaklaşık 5.2 kat arttırdığı saptanmıştır. Bu bulgu diğer çalışmalarla da uyumludur (27,31). Ancak yapılan çalışmalarda kadının öğrenim durumuyla da ilişki bulunurken (27,31,33), bu çalışmada ilişki bulunamasının nedeni, araştırma yapılan bölgedeki kadınların çoğunluğunun (%76) ilkokul öğreniminin dahi olmamasıdır. Bununla birlikte Vahip ve Doğanavşargil'in (2006) yaptığı çalışmada da kadının ğrenim durumu ile şiddete maruziyet arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır (32).
Bu çalışmada şiddetle ilişkili bir diğer faktörün yoksulluk olduğu belirlenmiştir. Şiddetle yoksulluk arasında ilişki Yanıkkerem ve Saruhan (2005), Aktaş (2006) ve Usta ve arkadaşları (2007) tarafından da bulunurken, Vahip ve Doğanavşargil'in (2006) çalışmalarında bulunmamıştır. Bunun nedeni çalışılan gruplarda yoksulluğu belirleme yönteminden, algılanan yoksulluk durumundan ve araştırma deseninden kaynaklanmış olabilir.

Araştırmanın yürütüldüğü bölgede kadınların %80.2'si aile kararı ya da kendi istekleri dışında evliliklerine karar verildiğini bildirmişlerdir. Rızasız evlenmenin de şiddetle güçlü ilişkide olduğu ve şiddeti 2 kat arttırdığı saptanmıştır. Ayrıca kadının statüsüyle ilgili olan 'aile içindeki kararlarda söz sahibi olmama' durumunun şiddeti 2.2 kat arttırdığı belirlenmiştir. Bu faktör aile içinde kadının sosyal konumunu ve değerini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, bakım, beslenme, güven duygusu gibi insanın sağlıklı gelişimi açısından en önemli kurum olan aile, şiddetin beslendiği ve uygulandığı bir alan olmaktadır (31). Bu nedenle kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve kontrolü amacıyla sağlık, sosyal hizmet, eğitim, hukuk, din, sosyoloji, psikoloji ve medyanın işbirliğiyle çalışması gerekmektedir. Dolayısıyla soruna ve çözümlere disiplinlerarası işbirliğiyle yaklaşmak başarıyı arttıracaktır. Özellikle sosyal hizmet uygulamaları kapsamında; *şiddete maruziyetin önlenmesi amacıyla;*

- Sağlıklı aile birlikteliklerinin oluşturulması için ana-baba okullarının açılması, aile eğitimlerinin yapılması (ailelerin kolay ulaşabileceği, yaşadıkları yerlere yakın kuruluşlarda-okul, cami vb.)
- Aile incelemeleri yapılarak risk altındaki ailelerin saptanması ve sorun ortaya çıkmadan uygun müdahale programlarının yapılması (Toplum merkezleri ve sağlık ocakları ya da toplum sağlığı merkezleri aracılığıyla),
- Aileyi oluşturan bireylerin öğrenim düzeylerinin yükseltilmesi için çocukların okula devamlarının sağlanması konusunda çalışmaların yapılması,
- Yoksulluğun ortadan kadırılması için toplumsal kaynakların harekete geçirilmesi (iş ve meslek sahibi olmaya yönelik),
- Aile kurumunun oluşturulmasında eşlerin karşılıklı isteğinin olduğu evliliklerin yapılması için toplumun bilinçlendirilmesi,
- Kadının sosyal statüsünün güçlendirilmesi,
- Toplumun aile içi şiddet konusunda bilinçlendirilmesi alanlarında

birincil koruma çalışmalarının yürütülmesi gerekmektedir. Özellikle bildirim ve toplumun bilinçlendirilmesi amacıyla mahalle yöneticisi olan muhtarların ve halkın

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

sürekli ilişkide bulunduğu din görevlilerinin eğitimi ve bilinçlendirilmesi önem taşımaktadır.

İkincil koruma kapsamında *şiddetin erken tanı ve tedavisi* son derece önemlidir. Bu nedenle yine aile ve toplum odaklı çalışmaların yapılması, özellikle sosyal hizmet, sağlık ve hukuk alanında kaynakların harekete geçirilmesi önem taşımaktadır. Yapılan çalışmalar şiddete uğrayan kadınların büyük çoğunluğunun sağlık hizmetine başvurduğu, ancak sağlık çalışanlarının tanı ve bildirimde yetersiz kaldıklarını göstermektedir. Bu nedenle acil sağlık çalışanları başta olmak üzere, tüm sağlık çalışanlarının şiddet konusunda eğitilmeleri, erken tanı ve bildirim sistemi konusunda bilgi ve becerilerinin arttırılması önem taşımaktadır. Ayrıca hukuki sürecin başarıya ulaşması için, avukat ve hakimlerin duyarlılıklarının arttırılmasına yönelik eğitim programlarının uygulanması gerekmektedir. Yine şiddete uğrayan kadınların hizmete ulaşmalarında önemli görevleri olan ve çoğunlukla ihbarların yapıldığı emniyet görevlilerinin ve kolluk kuvvetlerinin kadına yönelik şiddet konusunda eğitimlerinin yapılması başarının anahtarlarından biri olacaktır. Amacımız kadınların umudu olmaksa, çalıştığımız toplumun şiddet konusunda durumunu ortaya koyan, şiddetin nedenlerini ve uygun müdahale yöntemlerini öğreten epidemiyolojik çalışmaları yapmamız ve bu çalışmaların bulgularını temel alarak kanıta dayalı hizmet sunum sistemini güçlendirmek ve disiplinlerarası çalışmaya önem vermek bizleri güçlendirecektir.

KAYNAKLAR

1. Eyler AE., Cohen M. Case studies in partner violence. Am Fam Physician,1999; **60:** 2569–2576.
2. Stenchever MA., Stenchever DH. Abuse of women: an overview, *Womens Health Issues* 1991;**1:** 187–192.
3. Gerlock AA., Health impact of domestic violence, *Issues Ment Health Nurs 1999;* **20**:373–385.
4. Kılıçarslan F. Çocuk ve Aile Sorunlarının Terapi ile Tedavisi. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006: 49.
5. World Health Organization, Summary report: WHO multi-country study on women's health and domestic violence against women: Initial results on prevalence, health outcomes and women's responses -Geneva-Switzerland, 2005.
6. Violence Against Women, WHO Consultation, Geneva, 5-7 February, 1996, FRH/WHD/96.27.
7. Vahip I. Evdeki şiddet ve gelişimsel boyutu: Farklı bir açıdan bakış. Türk Psikiyatri Dergisi 2002: 13(4): 312-319.
8. Scully Jr.JH. The National Medical Series for Independent Study 4th Eddition Psychiatry. Lippincott Williams and Wilkins, Maryland, USA. 2001;22-29.
9. Subaşı N., Akın A. Kadına yönelik şiddet. nedenleri ve sonuçları. Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın. Hacettepe Üniversitesi 2003: 231-248.
10. Sansone RA. Wiederman MW., Sansone LA. Health care utilization and history of trauma among women in a primary care setting, Violence Vict 1997;12: 165–172.
11. Plitcha S. The effects of woman abuse on health care utilization and health status: a literature review, Womens Health Issues 1992;**2: 1**54–163.
12. Lowdermilk DL, Perry SE, Bobak IM. Maternity and Women'S Health Care. Mosby Inc. USA, 2000;224-246.

12. Campbell J, Show Jones A, Dienemann J, Kub J, Schollenberger J, O'Campo P ve ark. Intimate partner violence and physical health consequences. Archives of Internal Medicine, 2003; 162, 1157-1163.
13. Mullerman R.,Lenaghan P., Pakieser R. Battered women: Injury locations and types, Annals of Emergency Medicin, 1996; 28:486–492.
14. Cascardi M., Langhinrichsen J., Vivian D. Marital aggression: Impact, injury and health correlates of husbands and wives, *Archives of Internal Medicine, 1992;* **152:** 1178–1184.
15. Coker A., Smith P., Bethea L., King M., McKeown R. Physical health consequences of physical and psychological intimate partner violence, *Archives of Family Medicine, 2000:* **9:** 451–457.
16. Leserman J., Li D., Drossman D., Hu Y. Selected symptoms associated with sexual and physical abuse among female patients with gastrointestinal disorders: The impact on subsequent health care visits, Psychological Medicine 1998; 28: 417–425.
17. Letourneau EJ., Holmes M., Chasedunn-Roark J. Gynecologic health consequences to victims of interpersonal violence, Womens Health Issues, 1999;9: 115–120.
18. Plichta S., Abraham C. Violence and gynecologic health in women less than 50 years old, American Journal of Obstetrics and Gynecology, 1996; 174: 903–907.
19. Campbell J. Women's responses to sexual abuse in intimate relationships, Womens Health Care International, 1989;8:335–347.
20. Calvete E., Estevez A., Corral S. Intimate partner violence and depressive symptoms in women : cognitive schemas as moderators and mediators. Behaviour Research and Therapy, 2007;45:791-804.
21. Piccinelli, M. and Wilkinson, F. Gender, differences in depression: Critical review. British Journal of Psychiatry, 2000; 177: 486-492.
22. Heise L. Violence against women: an integrated, ecological framework. Violence Against Women, *1998;* 4:262–290.
23. Kılıç, C: Genel sağlık anketi güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. Türk Psikiyatri Dergisi, 1996; 7 (1): 3-9.
24. Savaş N. Doğankent sağlık eğitim araştırma bölgesindeki 15-49 yaş kadınların ruh sağlığı ve aile içi şiddete maruz kalma açısından değerlendirilmesi üzerine bir çalışma.Çukurova Üniversitesi Tıp Hakültesi Halk Sağlığı AD. Uzmanlık Tezi, Adana, 2003.
25. Kurçer MA, Güneş G, Genç M. Malatya'da sosyoekonomik düzeyleri farklı iki ayrı bölgede evli kadınlara yönelik aile içi şiddet ve etkileyen faktörler. Sağlık ve Toplum, Temmuz - Eylül 1999; 9(3): 34-37.
26. T.C Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, "Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet, Ankara, 1997.
27. Yanıkkerem E, Saruhan A. 15-49 yaş evli kadınların aile içi şiddet konusunda görüşlerinin ve aile içi şiddete maruz kalma durumlarının incelenmesi. MN-Klinik Bilimler & Doktor 2005;11(2):198-204.
28. Dönmez L, Dedeoğlu N, Özcan E. Sağlık Ocaklarına başvuranlarda ruhsal bozukluklar. Türk Psikiyatri Dergisi, 2000; 11(3):198-203.
29. Patel V, Kirkwood BR, Pednekar S, Pereira B, Barros P, Fernandes J, Datta J, Pai R, Weiss H, Mabey D. Gender disadvantage and reproductive health risk factors for common mental disorders in women: a community survey in India. Arch Gen Psychiatry. 2006 Apr;63(4):404-13.
30. World Health Organization, World Report on violence and health. Geneva, 2002.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

31. Aktaş M. A. Aile İçi Şiddet; Kadının ve Çocuğun Korunması, Kişisel Gelişim Serisi 11. Elma Yayınevi, 2006.
32. Vahip I., Doğanavşargil Ö. Aile içi fiziksel şiddet ve kadın hastalarımız. Türk Psikiyatri Dergisi 2006;17(2):107-114.
33. Usta J., Farver JA, Pashayan N. Domestic violence: The Lebanese experience. Public Health 2007;121:208-219.

Bildirinin Tartışılması

Soru: Ben yaptığım çalışmalarda ailede şiddetle ilgili %80 oranında bir oranla karsılaştım.%60 bayağı iyi bir oran. Şiddet, sosyal hizmet mesleğinin odak noktasındaki çalışma alanlarından birisi. Hem bir sosyal hizmet uzmanı olarak, hem de çocuk istismarını ve ihmalini önleme derneğinin bir üyesi olarak, burada sizinle topum liderlerinin eğitilmesi konusunda yaptığım bir çalışma var. Ondan söz etmek istiyorum."Erkeklerin Egitimi", biz Ankara da, Kazan ilçesinde çocuk istismarı ve ihmalini, çocuğa ve kadına yönelik şiddet ile ilgili kamu personelinden başlayarak, özellikle polis ve jandarma ile erkek personeli eğittik, şiddet konusunda. Bu alandaki çalışmalarımız devam ediyor. Belki sizin ve arkadaşların işine yarar diye paylaşmak istedim.

Soru:Yrd:Doç.Dr. Cengiz ÖZBESLER: Bu çalıştığımız grupta hem şıddet olan hem de şıddet olmayan aileler var. Bu ailelerde şiddeti tetikleyen nedenlerle ilgili bir gözleminiz oldu mu? Şiddet olmayan ailelerde veya az olan ailelerde şiddet olan ailelere göre ne farklılıklar var? Evde beylerin, büyüklerin şiddete yönelmelerinin etkeni olarak işsizlik, yoksullukla ilgili bir şeyler olduğunu düşünüyorum. Mesela Urfa'da bu kişilerin ruh sağlığı profilleri nasıl? Böyle bir çalışma var mı?

Doç.Dr.Zeynep ŞİMŞEK: Şiddetin az olduğu veya olmadığı ailelerde gözlemlediğimiz şu: Erkeğin ortaokulu bitirdiği, yani evde erkeğin öğrenim düzeyi yüksekse, kadın da okuryazarsa, diğer gruba göre daha azdır. Bununla birlikte evlenme şekli, yoksulluk ve zorla evlendirilenlerde şiddet çok fazla; toplumsal olarak şiddet kabul gören ve onaylanan bir davranış. Urfa muhafazakâr kesim zaten, din adamları da çok baskın. Bir kadın bana şöyle dedi: "insanın kocası küçük Allahıdır, döver de sever de". İnsanların yetiştiği ortamlar, bakış açıları, çevreleri aşamlarında o kadar etkili. Türkiye nüfus ve sağlık araştırmalarında da kadınların %60 ı; kadın yemegi yakarsa, çocuğuna bakmazsa, eşinin dövmesi normaldır sonucuna varılmıştır. Şiddete uğrayan kadınların büyük çoğunluğu, küçükken anneleri tarafından dövülmüş. Şiddet uygulayan eşler de anneleri tarafından dövülmüşler. Türkiye ruh sağlığı profilinde, bölgeler arasında çok büyük farklılıklar yok. Mesela Urfa'da hiperaktivite bozukluğu çok fazla. İlk yaptığımız çalışmalardan bir tanesi 2 yıl sürdü ve Urfa şehrinin içinden gecen tır sayısı çok fazla ve kurşun yayıyorlar. Bunun sonuncunda da kurşun zehirlenmesine ve olumsuz etkilerine rastlanıyor. Diğer bölgelere oranla panik bozukluk Güneydoğu Anadolu da daha sık görülüyor.

Soru: Prof.Dr. Aliye MAVİLİ AKTAŞ: %52 oranı nereden alındı?

Cevap: Doç.Dr. Zeynep ŞİMŞEK: Birleşmiş Milletler araştırmasından.

Prof.Dr.Aliye MAVİLİ AKTAŞ: Bu oranı Türkiye'de söyeleyemiyoruz. Gazetede de aile araştırma kurumunun %13 gibi bir araştırması çıkmış, söylenemez bu. Boğaziçi

üniversitesinde bir grup %30 çıkartmış. Yakın zamanda TÜİK'in aile araştırması çıkacak. TÜİK şiddet kavramını da koydu örnekleme. Kadın ve çocuğa yönelik şiddetle dünya çapında ilk araştırma Kanada örneğidir. "Haydi kızlar okula" kampanyasından istenilen çok büyük sonuçlar çıkmadı. Bu kampanyada toplumsal katılımın sosyal hizmet boyutuyla çok iyi işletmeliyiz. Kadının eğitim seviyesini yükseltmesi elbetteki kadını daha güçlü yapacak, bunu mutlak suretle yapmalıyız. %4 olarak gözüküyor, ama kadının üzerindeki tapulu mal % 26 ye çıkmıştır. Bu bilgi Tapu Kadastro Müdürlüğünden yeni çıktı. Taze bir bilgi. İngiltere'de Londra'da bu şiddet araştırmasını yapsanız oran yine yüksek çıkar. Eğitimsiz kadın; fiziksel şiddet görürken, eğitimli kadın psikolojik, ekonomik şiddet görür. Şiddet oranının %30 lardan yukarıya çıkmaması gerekir. BM de %52, bu araştırmada %60 civarında olduğu gözüküyor. Bunun yüksek olmasının nedeni de yoksulluk ve yoksunluk olarak açıklanabilir.

Doç.Dr.Zeynep ŞİMŞEK: "Haydi kızlar okula" kampanyasına değinmek istiyorum. Bu kampanyanın Güneydoğu Anadolu'da yürümemesinin nedeni, bölge insanlarının %70'i mevsimlik işçi. Anne, baba, yılın 9 ayı şehir merkezinde değil ve çocuklarını da yanlarında götürmek zorundalar, okula bırakamazlar. Ben Çalışma Bakanlığına teklif ettim. Bölgeleri tanımadan kampanyaların oluşturulmaması gerekir. Çünkü o zaman "haydi kızlar okula" değil "haydi kızlar tarlaya" kampanyasına dönüşebiliyor. Sosyal hizmet araştırmasının rolü burada yatıyor. O toplumun gerçeğini bilemezsek, yaptığımız hiçbir iş gerçekçi değildir. Ulu önderimiz Atatürk'ün şu sözünü dayanak noktam olarak alıyorum:"ilim tercüme ile olmaz, inceleme ile olur".

Fatma KAHRAMAN: Bu %52'lik oran şöyle oluşabilir. Ekonomik istismar psikolojik, sözel, sosyal şiddet şeklinde olmuş olabilir. İddia ediyorum ki öyle olursa bu oran Türkiye de %60-70'lere çıkabilir. Çalıştığım kadın sığınma evinde karşılaştığımız bir olay: bir çocuğun ağlamasıyla dışarı çıktık, çocuk şiddete uğramış, kulağı kanıyor, başı şişmiş. Ne oldu diye sorduğumuzda annem dövdü yanıtını aldık. Anneyi görüşmeye aldığımızda annesinin cevabı "işte babasına benziyor, bu babasının huyunu kapmış" oldu.

Doç.Dr.Zeynep ŞİMŞEK: Benim soylediğim oranda fiziksel şiddet, sözel şiddet, sosyal şiddeti içeriyor. Herhangi bir şiddete uğramak %60. Sadece fiziksel bizde de %30,1 oranında,YÖK tarafından tüm üniversitelere gönderilen yazıda, kadına yönelik yapılan çalışmalar her üç ayda bir rapor halinde YÖK'e sunulacak. Oradan da Başbakanlık'a ve gerekli kurumlara gönderilecek.

Doç.Dr.Başkan Fatih ŞAHİN: Sosyal hizmet mesleğinin fonksiyonlarını üç başlık altında ele almak mümkün.
1-Koruyucu önleyici hizmetler,
2-Değiştirici, geliştirici hizmetler,
3- Tedavi edici hizmetler.
Toplumsal refah konusunda gerek toplumumuzun yaşadığı diğer sorunlar karşısında sosyal hizmet-sosyal refah sistemi, ne yazıkki, amiyane tabirle, tekerlek kırıldıktan sonra işlev gören bir sistem. Bu toplumun ve sosyal hizmetin sağlığı açısından sıkıntılı bır durum. Ne zamanki kadın dayak yiyor, biz profesyoneller olarak işe girme noktasını o zaman buluyoruz. Toplum merkezlerimiz var, bir takım ara hizmetlerimiz var ama temelde insanların sıkıntıya düştükleri noktalarda ortaya çıkan ve hizmetleri o noktada organize etmek bizim açımızdan sıkı.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

16 Kasım 2007 (3. Gün)

OTURUM-08: (İKİLİ KONFERANS)

BAŞKAN: Prof. Dr. Alâeddin MEHMEDOĞLU

Prof. Dr. Aliye Mavili AKTAŞ (Adnan Menderes Üniversitesi Öğretim Üyesi); "Aile Hizmetleri Aile Danışmanlığı ve Sosyal Hizmet"

Kahraman EROĞLU (Sosyal Hizmet Uzmanı, Şişli Belediye Başkan Yardımcısı); "Belediyeler ve Aileye Yönelik Sosyal Hizmetler"

OTURUM-09: (BİLDİRİ SUNUMLARI)

BAŞKAN: Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ

Muharrem ÖÇALAN; "Sosyal Hizmet Alanında Hizmet Alan ve Verenlerin İletişimi ve Kültür Kodlarımızın Çözülüşü Bağlamında Dış Ödünçleme Aktarma Kalıp Sözlerin Düşündürdükleri"

Ahmet BAHADIR, Cevat EKER, İbrahim BEYAZ; "Öğretmen Gözüyle Okul Dışında Şiddet Gören Çocukların Okul Ortamındaki Tutum ve Davranışları"

Davut YÜCE; "Özürlüler Açısından Yerel Yönetimlerin Önemi"

Veysi AKIN; "Cumhuriyetin Bir Sosyal Hizmet Önderi Olarak Doktor Fuad Umay'ın Öksüz ve Yetim Çocuklara Hizmetleri"

"Bildirilerin Tartışılması"

OTURUM-10: (PANEL)

BAŞKAN: Doç. Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU (Başkent Üniversitesi)

"Aile ve Sosyal Hizmetler"

Konuşmacılar:

Yrd. Doç. Dr. Altuğ KUT; (Başkent Üniversitesi)

Tülin KUŞGÖZOĞLU (SHÇEK Fatma Üçer Aile Danışma Merkezi)

Yrd. Doç. Dr. Neşide YILDIRIM (Sakarya Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÖZBESLER (Başkent Üniversitesi)

OTURUM-11: (Kapanış ve Değerlendirme)

BAŞKAN: Prof. Dr. Işıl BULUT

Konuşmacılar:

Prof. Dr. Aliye Mavili AKTAŞ (Adnan Menderes Üniversitesi)

Doç. Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU (Başkent Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Neşide YILDIRIM (Sakarya Üniversitesi)

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

OTURUM–08 (İKİLİ KONFERANS)

BAŞKAN: Prof. Dr. Alâeddin MEHMEDOĞLU

AİLE DANIŞMANLIĞI ve MÜDAHALE TİPLERİ

Aliye AKTAŞ*

Bireysel sorunları nedeniyle danışma almak üzere pek çok kişiye aile bütünlüğü içinde yardım edilmeye çalışılması oldukça benimsenen bir yaklaşımdır. Böylesi bir yaklaşımın uzun süreli olsa da daha kalıcı gelişmeler yarattığı düşünülmektedir.(Mavi Aktaş, 2005,51). Bu Alanda oldukça kalıcı geniş bir teorik ve uygulama birikiminin olduğunu görmek umut vericidir.

İdeal olarak, aile danışmalığını üstlenen profesyonel duruma göre amaçlarını başarmak için belirli bir teknik seçer. Bunun için uzmanın herhangi bir aile sistemiyle ilgili be gibi değişimler ve sonuçlar beklediğine ilişkin bir öngörüsünün olması gerekir. Bu da uzmanın bilgi, beceri repertuarının zenginliğini gerektirir.

Uygulamada farklı birçok teknik olsa da, bunlar arasında bazı benzerlikler vardır. Aile danışmanlığında kullanılan teknikler, müdahale amaçlarına ulaşmayı sağlar. Bu tekniklerden ailenin durumuna göre en uygun olanını seçmek uzmanın görevidir. Seçim yapılacak teknik ve yaklaşımların geçerliliği ve güvenilirliği klinik uygulamalarda test edilmiş olmalıdır. Uzman, ailelerin veya bireylerin sosyo-kültürel özelliklerini, iletişim biçimlerini, paylaşım tarzlarını, eğitim düzeylerini göz önünde bulundurarak(onları tanıdıktan sonra) seçmek durumundadır. Burada bu yaklaşımlardan bazıları anlatılacaktır.

Aile Danışmanlığı Modelleri

Aile danışmanlığında kullanılan modeller çok fazladır ve çok çeşitlidir. Burada kendi uygulamalarımda kullandığım kimi örnekler üzerinde durmak isterim.
Bu modeller 4 ana başlık altında toplanabilir.(Mavi Aktaş, 2005, 51)

1- Sözlü olmayan yaklaşımlar
2- Zaman limitli yaklaşımlar
3- Krize odaklı yaklaşımlar
4- Geniş gruplara yönelik yaklaşımlar

1- Sözlü olmayan yaklaşımlar:

Bu yaklaşımı aile grubu bir aradayken ya da birey, herhangi bir grup çalışması içindeyken de uygulamak mümkündür. Uygulama, eylem odaklı olduğu için kendi uygulamalarımda psikodrama gruplarında kullandığım bir tekniktir. Bu arada en popüler olan iki tane tipinden söz edeceğim.

* Prof. Dr. Adnan Menderes Üniversitesi İİBF, Kamu Yönetimi Bl. Bşk.

A- **Aile Heykeli:**
Aile heykeli uygulaması, Sherman ve Fredman (1986) tarafından tanımlanmış bir sosyometri tekniğidir. Bireye, aile üyelerini mekan ve zaman olarak belirli bir konuma yerleştirmesi ve ailesindeki ilişkileri nasıl gördüğünün heykelini yapması istenir. Teknik, aile üyeleriyle birlikte uygulandığında her bir üyenin(kendi algılamasına göre) heykelini yapması istenir. Üyeler birbirlerinin rollerini ve fonksiyonlarını karşısındakinin penceresinde görme imkânına sahip olabilir.

Danışmanlar, aile üyelerinin aile içindeki rollerini, yerini fark etmesini sağlar. Böylece aile üyeleri kime, kim tarafından ve ne biçimde algılandığını somut olarak görebilir. Aile üyeleri, birçok durumda birbirleriyle ilgili duygu ve pozisyonlarını

İfade etmekte güçlük çekebilir. Bu yol, bireye aile üyeleriyle olan ilişkilerindeki sezgilerini, uzak ve samimi boyutunu, sevgi dolu ve ilgisiz özelliklerini, sözsüz ama biçimsel olarak anlamlı bir şekilde ifadesini mümkün kılar. Bu yolla uzman, aile üyeleri her bir bireyin sezgilerini ve duygularını daha kolay kavrayabilir. Bu uygulamada, aile üyelerine yeni seçenekleri bulmak, onları uygulamaya aktarmak, değişiklik yapmak (rol ve davranışlarda) için hazır hale getirilmiş olur.

Heykellerin yapılamasından sonraki paylaşımlarda da değişiklik, kararları ve yönelimleri ortaya çıkarabilir.

Bu uygulamanın entelektüelleştirilmiş paylaşımlardan çok, fonksiyonel ve deneysel bir içeriği olduğu söylenebilir. Bu teknikle ilgili olarak kendisinden çok etkilendiğim SHU, terapist Virginia Satir (1982), " İnsanların deneyimlerini ve yaşantılarını en az tehditle sergileyebildiği ve hissedebildiği, doğru beyin deneyimlerini aktivite ettiğini, aile üyelerinin kendileri hakkında duyum almaktan ziyade, kendilerini ortaya koyduklarını" ifade etmektedir.

Bütün aile ve uzman, her bir üyenin deneyimlerini ve duygularını, sezgilerini çok daha kolay ve anında kavrayabilir. Ailenin yeni yollar ve seçeneklerle harekete geçmesi, bu tercihlerini fark etmesi, kendini değiştirmeye hazır hale gelmesi daha kolaydır. Geri bildirimin bu yolla, bu biçimiyle kullanılması aile ilişkilerinde değişiklik yapılmayı kolaylaştırabilir. Ancak psikodinamik teori ve becerisi yüksek bir uzmanlık deneyimini gerektirir. Paylaşımlarda sözel ifadelerde yorumlardan ziyade hissedilen ve alınan mesaj üzerinde durulması yerindedir.

Uzmanlar, bazen bu tekniği aileyle çalışmanın ön değerlendirme aşamasında da, sonunda da kullanılabilir. Bu çalışmayı yapabilmek için aile üyelerinden en az 3-4 kişinin bulunması gerekir. Bu teknik sıklıkla yoğunlaşan, sözel ifadesi olan bir üye konuşurken, diğer aile üyesinin(sıklıkla baba yada genç) konuşmadığı durumda uygulanmalıdır. Ailenin ergen üyeleri, bu uygulamadan çok yara sağlarlar ya da doyumlu bulurlar. Daha küçük çocuklar olup bitenin anlama güçlüğü içinde olduklarında, bu uygulamayı zevkli bulabilirler.

Aile görüşmeleri sırasında bu uygulamanın tekrarlanması yaralı olabilir. Üyeler birbirlerinden yaratıkları değişiklikleri, ilişkilerindeki değişimleri görebilirler.

Heykeltıraş üye kendisini, aile üyeleriyle olan ilişkilerini, yalnızlığını sözlerden daha sesli biçimde ortaya koymuş olabilir.

Aile heykeli uygulamasında taraflar heykelleriyle ilgili yorum yapmaktan ziyade, anladıklarıyla ilgili paylaşımlara yönlendirildiğinde, birbirlerine farklı pencerelerden bakmaya başlayabilirler.

B- **Aile Koreografisi:**

Aile koraografisi, aile içindeki etkileşim modellerini fiziksel olarak yeniden yaratır, böylece kendilerini incelemeye ve olası değişime yol açan, aile heykelinin devamı niteliğinde bir uygulamadır.

Bu teknik Ackerman enstitüsünde Peppy ve Papp (1976) tarafından geliştirilmiştir. Heykelin aile içindeki canlılığını ortaya koymak için hareket etmesi, biçim değişikliği için yapılan işlemler nedeniyle böyle adlandırılmıştır. Koreografi, aile içinde işleyen müdahaleler, benzer düzeye gelmiş ilişkiler, yeni biçimler yaratma ve sistemi değiştirme için bir tekniktir. Aile üyeleri bir aradayken birbirleri için söyledikleriyle birbirlerini şaşırtabilmektedir. Bir çok ailede sözel değişimlerin hepsi önceden tahmin edilebilir. Birleşmeler, üçgenler, yalnızlar, fiziksel olarak eski veya hali hazırdaki etkileşim biçimlerinin üzerinden yeniden geçmek ve yenilerini yaratmak için yardımcı olur. Uzmanını bu alandaki donanımı, spontenitesi ve deneyimi oldukça etkili yeni yollar bulunmasını kolaylaştırabilir.

Uzman kontrolü ve yönlendirmesiyle, aile üyeleri eski tecrübelerini, yeni tecrübelerini yeniden yaratıp canlandırabilirler. Öğrendikleri ve yaşadıklarını evlerinde tekrar etmeye yönlendirilebilirler.

Hareket amaçlı aile koreagrafisi, fiziksel hareket ve pozisyon değişikliğindeki alternatif davranış biçimlerini ortaya çıkartıp, araştırmasıyla aile sisteminin değişimini hedef alır.

Aile üyeleri birlikteyken uygulandığı için daha kalıcı değişimler ve yeniden yapılanmalar sağlanabilir.

2- **Zaman Limitli Yaklaşımlar:**

Bu yaklaşımın da iki temel tipi vardır. Bunlar birincisi MRI kısa aile terapisi,
İkincisi ise çözüm odaklı kısa terapidir.

a- **MRI Kısa Aile Terapisi:**
Bu yaklaşım 1967'den bu yana halen uygulana gelen bir tekniktir. Birçok bireysel sorunun aileye yansımalarıyla(depresyon bağımlılık, psikosomatik hastalıklar, eşler arası iletişim bozukluklar) ilgilenmiştir. (Mavili Aktaş, 2005,54)

Zaman limitli 10 seanstan oluşur. Teknik, birçok aile sorunun yanlış ele alındığı gerçeğinden hareket eder. Bu durumlardaki ailelerin kendi çözüm denemeleri problem olmaktadır. Hasta veya aile, bataklığa saplanmış gibidir. Boğuştukça daha fazla batar. Uygulamada etkileşimin mevcut sistemi değişir. Problemin nedenine, tarihine aldırış edilemez. Aile üyelerinin "şimdi" ve "burada" sı üzerine odaklaşılır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Uzman, stratejik amaçla tedavi planında, problem davranış devam ettiğindeki durumun resmini çeker. Problemi sürekli hale getiren sistemi görüntüsünü değiştirmek için plan yapılır. Aile üyelerinin fonksiyonelliğini yitirmiş çözüm yolları ve davranış biçimlerini tekrarlamalarından alıkoymak önemlidir. Sözgelimi depresyondaki birinin neşelenmesini, çekingen birinin arkadaşlık etmesini teşvik etmek önemlidir. Bunlar ilk aşama değişikliklerindendir. Sistemi etkin bir biçimde çalıştırmak için, ikinci aşamadaki değişikliklere ihtiyaç duyulur. Birinci aşamadaki uygulamalar, bazen sonucu hiç etkilemeyen oyunlar olarak kalabilir.

Bu boyutla ilgili olarak bazı klinisyenler, ailelerin yanlış ele aldıkları çözümlerin daha büyük sorunlara yol açtığını ifade ederler. Bunlar;

a- Ailenin problemi inkâr ederek çözüm denemesi
b- Gereksizken bir eylemde bulunmak(iadelimdeki evlilik değil deyip ayrılmak)
c- Durumun yanlış biçimde ele alınması ya da algılanması

Problemleri olan bireyler, problemlerini var olan referanslarla ele almaya devam ederlerse, aynı soruları sorup aynı cevapları alabilirler; bu durumda değişim zorlaşır. Burada uzman, aileye sorunu yeniden çerçevelemeye, adlandırmaya yardımcı olur. Yeni bir referans çerçevesi, yeni algılamalar getirir. Değişim başlar.

Bazen küçük adımların küçük değişikliklere yol açtığına tanık olunabilir. Uzman, ailenin yeni referans çerçeveleri edinmesi sırasında birbirleriyle güç çatışması içine girmesini engeller. Sözgelimi kıskançlık davranışı gösteren eşe, bu duygusuyla daha iyi baş edebileceği yeni repertuarlar edinmesi (güzel giyinip, eşi işten geldiğinde bunu senin için giydim, sana yaptım diyerek eşinin dikkatini çekmeye yönlendirilebilir) teşvik edilir.

b- Çözüm Odaklı Kısa Terapi:

Sistem teorisi üzerine kurulu bir başka tekniktir. Bu teknikte aile sisteminin tıkanmışlığı göz önüne alınarak, problemin başlangıcının nasıl ve niçin ortaya çıktığına yoğunlaşmak yerine, tıkanıklığı açmak için ailenin kendi yaratıcı çözümlerini keşfetmesine yardımcı olunur.

Bu teknikteki varsayım, kişinin şikâyetlerini çözmek için ne yapması gerektiğini bildiğidir. Uzman görevi, aile üyesinin sahip olduğu bilgiye yeni bir kullanım inşa etmesine yardımcı olmaktır. Aile üyelerinin çözüm aşamalarına başlamalarına yardım etmek hedeflenir. Anahtarın karmaşık bir kilide uydurulması mücadelesinde doğru anahtarı bulmaları için işbirliği ve katılımı da desteklemek önemlidir. Uzmanın, kendileri tarafında olduğunu bilmek, aile üyelerine güven verir ve çözümlerini denemeye, değişmeye teşvik eder. Sözgelimi, sürekli depresyondan şikâyet eden bir kişi, güzel bir günü algılamaya teşvik edilir ve bu değişimde yeni yollar denmeye cesaretlendirilir. Uzman, Bir şey yapmaya, çözüm üretmeye yönelmez, Aile üyelerinin buldukları çözüm ve yollara sarılmaları teşvik edilir.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

3- Kriz Odaklı Yaklaşımlar:

Krizler, ailenin başa çıkma yöntemlerinde tükenme durumu ortaya çıkarabilir. Aile, alışagelen çözümlerin işlemez hale geldiğini görünce, ailenin dağılmasını önlemek için kriz müdahalesi yapmak gereklidir.

Kriz tedavisi, uzun sürekli olmayan sürece yayılmayan bir tedavi yaklaşımıdır. Bu müdahalede temel amaç birey, aile ve topluma yara sağlayacak bir tedavi hizmetinin en kısa sürede verilmesini sağlamaktır.

Kriz müdahalesi, 4 aşamada gerçekleştirilir (Mavili Aktaş, 2002, 31–33):

1. **Aşama:** Bunalıma yol açan durumu değerlendirerek, bu olayın birey için, aile için taşıdığı anlam yorumlanır.
2. **Aşama:** Kriz durumu hakkında başvuranı güçlendirmektir. Özellikle ortaya çıkan korku, endişe, yetersizlik, güvensizlik duygularının ortaya konması sağlanır.
3. **Aşama:** Sorunun bölümlere ayrılarak çözümlenmesine çalışılır. Kurumdan beklentiler, kendisinin ve çevresinin katkıları vb. netleştirilir.
4. **Aşama:** Tedavi sürecinin uygulanmasıdır. Çözüm yolları gözden geçirilerek hangi sıra ve zaman dilimi içinde uygulanacağı netleştirilir.

Kriz tedavisinde kullanılan çeşitli modeller ve bunların kendine özgü teknikleri vardır. Bunlar birey odaklı model, kısa süreli tedavi modeli, baskı odaklı tedavi modeli, sistem odaklı tedavi modeli, çoklu etki projesi (suçlu gençlerle ilgili) gibi tekniklerden oluşur.

4- Büyük Grup Tedavi Süreçleri:

Aile seviyesinde klinik müdahalenin avantajları yanında grup terapisi pozitif yönleri de şu şekilde maddeleştirilebilir.

a- Çoklu Aile Terapisi:

Benzer rahatsızlığı olan hastaların, aile üyelerinin bir araya gelerek problemleri paylaşmak üzere birbirine yardım ettiği grup terapisi şeklidir. Yaygın bir diğer şekil de, evlilik problemlerinin tartışıldığı ve beraber çözümlerin arandığı evli çiftler grubudur. Laquer (1976), bu yaklaşımla 4–5 aileden oluşan gruplarla çalışmanın daha kolay olduğuna, zaman ve personel tasarrufu sağlandığına inanmaktadır. Aile üyeleri arasında daha kolay davranış değişikliği yaratıldığı, benzer sorunu olan aile üyelerinin bu tür grup çalışmalarından büyük yararlar temin ettiği vurgulanmaktadır.

Böyle bir yaklaşımın faydaları aile ve grup terapisinin birleşik etkilerinden kaynaklanmaktadır. Grup üyeleri özellikle grup tanımlaması ve desteğine, kendi ailesinin iletişim problemlerinin diğer bir aile tarafından da tanımlandığını görüp, onların ilişki ve sorunlarını nasıl çözdüğünü öğrenmeye değer verirler. (Goldenberg & Goldenberg, 1975). Bazı çocuklar için de, kendi ebeveynlerinden çok, diğer ebeveynlerle yeni deneyimler kazanması aydınlatıcı ve sağlayıcı olmaktadır. Bu tür uygulamaların çok amaçlı toplum merkezlerinde yürütülecek grup ve aile yaklaşımlarıyla çok önemli adımlar atılabilir. Özellikle kente uyum, ergen çocuklarla iletişim vb. alanlarda önemli gelişmeler sağlanabilir.

Bu gruplardaki değişim mekanizmaları, çoklu sistemler ve alt sistemler aracılığıyla aile alt sistemine ve bireye aktarılması yoluyla fonksiyonellik kazanır. Sorunlu bir ailenin sözlü ve sözsüz iç iletişiminin gizli kodları, diğer ailelerce kurulabilir. Terapistten bir işaret, ailesinden veya tüm grup siteminde sezi duyulan duyarlı bir aile üyesi tarafından alınabilir.

Evli çiftlerde kendi problemlerinin benzersiz olmadığını, bazı çatışmaların evlilik ilişkisinin kaçılmaz bir parçası olduğunu, tüm evli çiftlerin birçok alandaki sorunlarını halletmek için bu grup ağını ideal bir ortam olduğunu söylenebilir.

Aile gruplarını yürütmek için aile danışmanlığı yanında grup eğitimi almak gereklidir. Grup çalışması eğitimi alınmadan yürütülecek gruplar, bireylere ve aile birlikteliklerine zarar verebilir.(Mavili Aktaş, 2000).

SONUÇ

Aile danışmanlığı özel bir uzmanlık alanıdır. Bilgi ve beceri gerektirir. Sosyal hizmet alanının lisans programı, bu alanda görüşme, havale, bilgilendirme, güçlendirme çalışmaları yapabilir. Ancak aile terapisi alanındaki uzmanlık, mezuniyet sonrası ek eğitimleri gerektirir. Bu eğitimlerin Amerikan ekolu 400 saatlik (Ackerman Institute) pratik ve uygulama çalışmalarıyla kuramsal derslerden oluşmaktadır. Avrupa ekolünde is yeni düzenlemelerde bu sayı, 600 saatlik bir eğitime yükseltilmiştir.

Aileye hizmet ile aile danışmanlığının ayrım noktaları dikkatle irdelenmeli, eğitimin içeriği ve standartları tamamlanmadan bu alana girilmemelidir. Sosyal hizmetin bilgi temeli de bunu gerektirir.

Kaynakça:

1.Mavili Aktaş, A. (2003), Kriz Durumlarında Sosyal Hizmet Müdahaleleri, Kriz Dergisi 11(3) Güz 2003, Ankara
2. Mavili Aktaş, A. (2000), Küçük Gruplar, Dinamikleri ve Süreci, Mustafa Kitapevi, Ankara
3.Mavili Aktaş, A. (2005), Aile Danışmanlığı El Kitabı, Başbakanlık SHÇEK Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara
4.Goldenberg & Goldenberg (1975), Multiple Family Group Therapy: A model all Famillies In B.B. Wolman, G. Stricker(Eds), Handbook of Family Mental therapy, New York, Plenium
5.Papp, P. (1976), Family ehoreography, In P.J. Guerin, Family Therapy Theory and Practice, New York: Gardness Pres.
6.Satir, V. (1982), The therapist and family therapy, Process model in A.M. Home & M.M. Ohisen(Eds), Family Counseling and Therapy, Idosca II, F.E. Peacock.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Kahraman EROĞLU Şişli Belediyesi Başkan Yardımcısı: Aliye Hanım'dan sonra konuşmak gerçekten güç. Çünkü değerli hocam akademisyen sosyal hizmetler alanında hepimizin hocası. Ama ben daha çok pratik çalışmalarımla sizlere, özellikle öğrenci arkadaşlarımıza bilgi sunmak istiyorum. Aramızda hepimizin çok fazla sevdiği Sosyal Hizmet Uzmanları Genel Başkanlığı, dernek genel başkanlığı yapan, değerli Hocam Prof. İlhan Tomanbay da aramızda. Kendisinden hem mesleki hem de uzmanlık alanının çalışma biçimleri konusunda çok yararlandık. Değerli arkadaşlar, yerel yönetimlerde sosyal hizmet, yerel yönetimlerde aile hizmetleri nasıl yürütülür? Bu konuda biraz bilgi vermek istiyorum.20 gün önce bir bayan telefonla beni arayarak sayın başkanım benim oğlum 15 gündür okula gitmediği için siz Belediye Kültür Müdürlüğü'ne davet etmişsiniz. Belediyeyle okul ve benim öğrencimin ne alakası var? Ne zaman geleyim, Benimle niçin görüşeceksiniz? Ben kendisine geldiği zaman okul, öğrenci, aile ilişkilerinde yerel yönetimlerin, yani belediyelerin çok önemli faktörünün olduğunun, yerel yönetimlerin okulla, aileyle, toplumla iyi bir diyalog kurarlarsa, hem toplum kalkınması, hem aile kalkınmasının çok yaralı olacağını anlattım ve öğrencinin okula devam etmiyorsa bunun bir sebebi vardır. Eğer ekonomik, sosyal sebeplerden ötürü çocuğunuz okula gitmiyorsa aile danışma merkezine yönlendireyim. Oradaki sosyal uzmanlar yardımcı olsunlar. Eğer okuldaki bir takım etkinliklere katılmayla ilgili bir güçlük var ise, Belediye olarak bu alanda size ekonomik destek sunalım. Anne- baba arasında bir uyumsuzluk var da çocuk tepki olarak okula gitmek istemiyorsa, aile danışmanlık hizmetlerinden yararlanmanıza olanak sağlayalım. Bunları konuşunca bayan dedi ki, pardon, dedi:"Başkanım, Sizin mesleğiniz ne?" Çünkü belediye denilince yol, kaldırım, asfalt yapan, inşaatlarla uğraşan, vatandaşın evine zabıtanın gelip bir kat fazla yaptın, balkonu dışarı fazla çıktın, evinin önündeki çöpü almadın gibisine garip sorular soran kurum olarak aklında kalmış. Bir sosyal hizmet uzmanının bir belediyede çalışmasının getireceği yararı, önemi, aile bu güne kadar anlamamıştır. Bu yüzden yerel yönetimlerde sosyal hizmet uzmanlarının yeri ve işlevselliği çok çok önemlidir. Yine bir anımı anlatıyım. Bir hafta önce 11 yaşındaki bir ilkokul 4.sınıf öğrencisi bana mektup yazmış. İsmime. "Kahraman Eroğlu, sizi basından, medyadan, muhtaçlara yardımcı olduğunuzu biliyorum. Birkaç kez de kendim dinledim. Annem 150 kilo, hasta. Benim ağabeyimin kalbi delik, kendim de şeker hastasıyım. Okuldaki eğitime ayak uydurmakta zorlanıyorum. Evimizin kirasını annem ödeyemedi. Ev sahibi bizi evden çıkartacak. Bize yardımcı olur musunuz?" Ben hemen okulla bağ kurdum. Öncelikle verdiği, yazdığı bilgilerin doğru olup olmadığını yorumladım. Öğrendim. Okul idaresi, öğretmen ve rehber öğretmenler belediyenin böylesine bir ailesel konuya müdahale etmesinden ötürü duydukları memnuniyeti belirttiler. İlçe Milli Eğitim Müdürleri şura toplantısında bu konu gündeme geldi. Yani belediyelerde sosyal hizmet gerçekten çok önemlidir. Yerel yönetimlerin ne olduğunu bilirsiniz, belirli bir coğrafi alanda yaşayan yerel topluluğun ortak ihtiyaçlarını karşılayan, karar organlarının yerel, halkça belirlenen çeşitli yasalarla yürütülen, tüzel kişiliğe haiz kurumdur. Yerel yönetimlerle ilgili kanunlar 1930 yıllarından itibaren çıkarılmıştır. Hocalarımız hatırlarlar taa 20 yıl, 30 yıl öncesinden en küçük ilçelerde bile huzurevleri vardı. İsmi düşkünler eviydi veya Darülaceze Yetimler Yurdu, Garipler Evi gibi çok garip isimler vardı. Ama bir kurum vardı. Kuruyan bir kurum vardı. Ama 2005 yılında ülkemizin en etkin yerlerinde olan karar organlarını yöneten kişiler yaşlılarını huzurevine veren kişilere, ailelere kötü gözle bakan, huzurevlerinin ülkemiz için yararlı olmadığını düşünen zihniyetlere, 1930 yılındaki belediyeler yönetimi en etkin cevabı vermektedir. Yine çeşitli yıllarda çıkan Belediye Kanunları, yaşlıları, özürlüleri, engellileri,

çocukları, gençleri korumaya yönelik çeşitli adlarla, çeşitli kanunlarla çıkmışlardır. 2004 tarihi, 2004 yılı 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeler Kanunu'nda; yaşlılara, engellilere, kadınlara, çocuklara, gençlere yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetlerin belediye tarafından yürütülmesi, yönetilmesi öngörülmüştür. 2005 yılında yeni düzenleme ile Büyükşehir Belediyesi ve nüfusu 50 binden fazla olan belediyelerde çocuklara, gençlere, kadınlara yönelik çeşitli kurumların açılması öngörülmüştür. Bunun da belediyelerin, özellikle Büyükşehir Belediyelerinin, böylesine çözüm getiren kararlar almasını da kanunların çıkartılmasında, 1997 ile 2005 yılı arasında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünün, o dönemin Bakanı Hasan Gemici'nin, bu alanda yapmış olduğu başarılı çalışmalarını etkisi büyüktür. Özellikle deprem zamanı, sosyal hizmet uzmanlarının hem dernek bazında, hem kurum bazında, hem mesleki bazda deprem bölgelerinde yapmış olduğu çalışmalar günlerce basının birinci gündem maddesini oluşturmuştur. Hatta o dönemde kendimde bir televizyon programına katıldığım zaman, aynen şu tabiri kullandım: "Mesleki isimleri yarım metre olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu" ama deprem bölgesinde en başarılı çalışmaları yapan meslek örgütü diye anılmıştı. Bu yüzden bu kurumsal anlamda yapılan çalışmalar, okulun tek olması, öğrenci mezun sayısının az olması, örgütümüzün güçsüz olması, odamızın olmamamsına rağmen, meslek olarak diğer meslek gruplarının gözünü korkutacak şekilde büyümememiz, belediyelerinde bu alana girip çocuklara, yaşlılara, engellilere yönelik kurumsal hizmetler vermesini zorunlu kılmıştır. 2005 yılı 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda bunlar daha net bir şekilde sosyal hizmette yardım, kültür sanata yönelik çalışmalar, kadına yönelik, çocuklara yönelik, özellikle Büyükşehir Belediyeleri özürlülere, kadınlara, çocuklara verdikleri hizmetlerle hem halkın desteğini, halkın gücünü alarak yerlerini daha sağlamlaştırma yönünde bir avantaj sağlamışlardır. Hem de halkın en hassas en duyarlı kesimine müdahale etmede avantajlarını çok iyi kullanmışlardır. Ama ne yazık ki, Büyükşehir Belediyeleri özellikle bu hizmetleri yürütürken kesinlikle sosyal hizmet uzmanı mesleğine hiç değinmemişleridir. Bu meslek elemanlarını kullanmamak için de özel çaba göstermişleridir. Son yıllarda Büyükşehir Belediyeleri tarafından kurulan aile danışma merkezlerinin nasıl çalıştığını hepiniz basından izlemişsinizdir. Az önce Aliye Hanım, aile danışmanlıkla ilgili çok güzel konuştu. Ne kadar derin, ne kadar ince bir çalışmayla aileye müdahale edilmesi gerektiğini vurguladı. Ama bir bayan aile danışma merkezini, Büyükşehir Belediyesindeki telefonu açıp da 'Kocam beni dövüyor, kocam her gün eve geç geliyor, geldiği zaman da bana işkence yapıyor, ne yapmam gerekir?" sorusuna 'bir bardak suya okunmuş 50 damla bir ilaç damlat, hiçbir şeyi kalmaz veya gece kocana şu şu şu duaları oku, kocan yarın düzelir" diyen çağdışı anlayış, çağdışı aile terapi yöntemini uygulayan belediyelerde var. Bu yüzden sosyal hizmet uzmanlarının belediyelerde mutlaka aktif yerlerde görev alması gerekir. Belediyelerin de bu hizmetleri verirken, yürütürken mutlaka personel meslek elemanlarını burada çalışması gerektiğini vurgulanması ve kanunlaştırılması gerekir. Bu anlamda Uzmanlar Derneği'nin ve diğer derneklerin de bu konuda müdahale etmeleri lazımdır. Son çıkan aile mahkemelerinde, çocuk mahkemelerinde de sosyal hizmet uzmanının yerine sosyologlar, pedagoglar, hatta bazı öğretmenler de sosyal hizmet kadrosundan atanmışlardır. Bu da hepimiz için üzüntü ve elem verici bir durumdur. Ekonomik, sosyal, işsizlik gibi sebeplerle kırsal alanlardan büyük kentlere göç eden insanlar, genellikle gecekondu bölgelerinde yoğunlaşmakta ve bu alanlarda aile düzenlerini kurmaktadırlar. Kendi yaşamlarını idare edecek güç eksikliği, birtakım olaylar karşısında bilinçsiz oluşu, aileye müdahale edebilme bilinç ve yetisine sahip olmamasından ötürü, bir dönem sonra bu aileler, yabancılaşmakta, çocuklarına sahip olmamakta ve bunun da akabinde, çeşitli sosyal sorunların çıkmasına sebep olmaktadırlar. Bu sorunlardan en önemlisi, çok çocuklu olmasıyla birlikte aile fertlerine sahip olamama, yeni çevreye uyum sorunudur. Kent yaşamında çocuk yetiştirme güçlüğü, ailelerin çocukların eğitim, sağlık, sosyal alanlarında destekli olamaması sonucunda sokakta yaşayan, çalışan çocuklar sorunu, madde kullanan çocuklar, yaşlılar, engelliler sorunu öne çıkyor. Yine psikolog, sosyal yoksunluğa bağlı olarak çeşitli sorunlar, ailelerin mutlaka kamu kurumlarından yerel yönetimlerden destek almalarını zorunlu kılmaktadır.

(Oturum Başkanı) Prof.Dr. Alaeddin Mehmedoğlu: 3 dakikanız var.

Kahraman Eroğlu: Özellikle Şişli ilçesindeki çalışmalarıma geleyim ben o zaman. Şişli Belediyesi özelinde çocuklara yönelik, çocukların ev ortamında desteklenmesini sağlıyoruz. Çocuklara okul ortamında destek, yardım, burslar, spor salonları, sosyal faaliyetler, sinemalar, tiyatro; şu an Şişli ilçesindeki 55 okulun tüm öğrencilerini, hatta içinde sabahçılar öğleden sonra, öğlenciler sabahtan öğlene kadar, tüm ilçemizdeki sinemalara, tiyatrolara ücretsiz gitmektedirler. Hafta sonu tüm çocukları Şile'de ki gençlik kampına alıyoruz. Yazın 11 bin öğrenciyi Uludağ'da 5 yıldızlı otelde ağırladık. Bu otelde de çocuklara Sosyal Hizmetler Okulu'nda okuyan 3. 4. sınıf öğrencilerimizden de 3-4 öğrenciyi burada uzman olarak değerlendirdik. Gençlere yönelik hizmetlerimiz: Mahallelerde danışma merkezi açtık. Toplum merkezi bünyesinde gençlere yönelik müzik, tiyatro, sanat çalışmaları yaptık. Üniversiteye hazırlık kursları açtık. Üniversiteye devam eden öğrencilere Şişli İlçe'sinde oturuyorsaü, burs verdik. Bu burs alan öğrencilerimize ilkokul, ortaokuldaki ders konusunda, küçük kardeşlerine ders konusunda yardımcı oldular. Yazın bütün mahallelerde tiyatro, sinema çalışması yaptık. Yaşlılara yönelik, emekliler evi, dinlenme evi, gündüz bakım evi kurduk. Yaşlıları cami, sinagog, kiliselerde ziyaret ettik. Evde yaşlı bakım hizmetleri, hasta yaşlılara yönelik evde hasta bakıcı, hasta hemşiresi, hasta-genç uzman çalışması başlattık. Gazete okumaya, kitap okumaya eve hastalara kişiler gönderdik. Yaşlıların yaşama bağlılıkları için destek çalışmaları yaptık. Ramazan ayında özellikle muhtaç olan yaşlıların evine gece kimsenin olmadığı saatlerde yemek götürdük. Engellilere yönelik tüm ilçemizdeki bedensel, zihinsel, spastik, altı nokta, şizofren gönüllüleri, otistik çocuklara yönelik tüm derneklerin yer kirasını, bütün bakım masraflarını, araç-gerecini belediye tarafından karşıladık. Yazın burada kalan tüm engellileri kamplara gönderdik. Kadınlara yönelik çalışmalarımız: Kadın pazarı kurduk. Birazdan resimlerini göreceksiniz. Yerel gündem birincil örgütlenmesini başardık. Toplum merkezleri bünyesinde kadınlara 'halk eğitim gibi değil, sadece dikiş nakış kursları değil!' özellikle meslek eğitici, çocuk bakıcı, yaşlı bakıcı, engelli bakıcı kursları açtık. Ana baba okulu yakında başlayacak. Evlilik okulu başlayacak. Duygu Asena Kadın Danışma Merkezi'ni kurduk. Kadın sığınma evi çok yakında bitecek. Mahallelerde kadın önderlerini kurduk. Bu kadın önderleri hem mahallesindeki kadınların sosyal, kültürel, eğitimsel ihtiyaçlarıyla uğraşacak, aynı zamanda bu kadınların belediye ile de bütünleşmesini sağlıyacaklar. Çevre Gönüllüleri Derneği ile Okul Aile Birliği ile ilişkiler kurduk. Kadınların dışlanmasına yönelik çeşitli seminerler, çalışmalar yaptık. Bunlar eğitimle ilgili çalışmalarımız. "Yerel Gündem Yirmi Bir"in menopozla ilgili yaptığı bir sunum, Kadın Mutfağımız: Burada kadınlarımız haftanın 2 günü Feriköy'deki pazarda evinden yaptığı yemekleri, çeşitli ürünleri pazara getirerek, halkın beğenisine ilgisine sunuyorlar. Yöresel yemekler yapıyoruz. Örneğin ben Erzincanlıyım, Erzincan'ın meşhur olan yemekleri neyse telefon açıyorum, akşam 50

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

kişilik bana şu yemekten yapar mısın? diyoruz. Bayan arkadaş yemeğini yapıyor. Evine arabayla belediye olarak biz gönderiyoruz. Kişi ücretini ödüyor.Yine burada el becerilerini pazarda tanıtımını yapıyoruz. El emeğini göz nurunu görücüye çıkardık, hem halkımız anlasın. Burada...

(Oturum Başkanı) Prof.Dr.Alâeddin MEHMEDOĞLU: Kahraman Bey süreniz.

Kahraman EROĞLU: Tamam. Okullarda yaptığımız yardımlar, tiyatro, tiyatro salonu, bütün ilçemizdeki 22 okulu yeniledik, 8 okulu sıfırdan yıktık yaptık. Tüm okullara bilgisayar, laboratuarı, kimya laboratuarı ve bilgisayar laboratuarını biz kurduk. Bütün okullarda Şişli Belediyesinin "Bu Okul Şişli Belediyesi Tarafından Her Anlamda Desteklenmektedir" yazısı var. Bütün öğrenciler ismen başkanı ve bu alanda çalışan başkan yardımcısı olarak beni tanırlar, bilirler. Bütün okullardaki güvenlik görevlisinden okulda çalışan tüm hizmetlilere kadar, çalışanların maaşı belediye tarafından ödenmektedir. Tüm ilçemizdeki ve İstanbul ilinde hangi ile gitmesi gereken bir cenaze varsa, Şişli Belediyesi olarak buna yardım ve katkı sağlamaktayız. Beni dinlediğiniz için çok sağ olun. Hepinize saygılar.

Prof.Dr. Alâeddin MEHMEDOĞLU: Kahraman Bey'e teşekkür ederiz. Kahraman Bey bırakıp gitmeyin. Bize güzel bir bildiri sunduğuna göre Kahraman Bey iki belgeyle taltif oluyor. Biri sempozyuma katkılarından dolayı.

Kahraman EROĞLU: Son bir şey daha söyleyeyim. Ben belediyeye geçmeden önce Türkiye'nin çeşitli kurumlarında, yurtlarda, huzurevlerinde, gençlik merkezlerinde sosyal hizmet uzmanı, kurum müdürü ve en son da 1997-2004 yılları arasında İstanbul İl Sosyal Hizmet Müdürlüğü görevlerinde bulundum Şu anda da belediye görevimin yanında, İstanbul Sosyal Hizmet Uzmanları dernek başkanıyım. Bunu da bilmenizi istiyorum. Sağ olun.

Prof.Dr. Alâeddin MEHMEDOĞLU: Her iki bildiriyi dinledik. Şimdi sorulara geçeceğiz. Sorulara geçmeden önce ben bir meselenin kendimce aydınlatmak isterim. Her iki konuşmacıya aittir. Bizim toplumumuz bilirsiniz ki çok çocuklu bir toplumdur. Bir anımı anlatmak isterdim. 80 li yıllarda Gürcistan Cumhuriyeti'nde cumhurbaşkanı, şehrin merkezinde güzel bir bina yaptılar. O binanın 3. katında 5 odalı büyük bir daire vardı. İlan ettiler ki, Gürcü kökenli dünya üzerinde bir aile 5 çocuğu, 4 çocuğu varsa bedava veriyordu. Şimdi hiç kimse çıkmadı dünya üzerinde. Çünkü Gürcüler bir çocuk iki çocuktan öte tarafa yapmazlar. Bir köylülerin en ücra dağından çoban olan bir Gürcü kökenli, onu bulup getirdiler buraya. 3 çocuğu vardı. Şimdi benim birinci sorum ondan ibarettir. Bizim bu aile meselelerine bağlı olarak 5 çeşit konuşmacıdan çok çocukluğa karşı bir şey bu. Bir de beni ilgilendiren aile ve bu belediye aile ve din meseleleri. Ben geçen iyi konuşabilmedim. Çünkü mecliste bu bir soruydu. Bizim ailelerimizde konuşabilmeyen çocuklarımız var, ona bazen diyorlar dili takılıyor diyorlar. Sakıncası olmasın diye, bazen kekeme diyorlar. Şimdi onunla bağlı neler yapıyor bizim sosyal hizmetçilerin böyle bir tecrübe deneyim var mı? Teşekkür ederiz ve sorulara devam ediyoruz. Buyursunlar Prof. Dr. Aliye Hanıma söz verelim.

Prof.Dr. Aliye MAVİLİ AKTAŞ: Şimdi kekemelikle ilgili uzmanlık çok ciddi bir uzmanlık sayın hocam, ben bu alanda sadece psikolojik kökenli fiziksel anlamda her hangi bir dilaltında problem küçük dille ilgili bir şey olmadığını, onların tıpçı

arkadaşlarım, psikoterapi ile gidecek ciddi bir travması var. Bununla ilgili bir şey keşfettik dediklerinde, bir tek aile doktoru ona ilişki yaptı. Bir de bir öğrencim vardı. On yıl önce, şimdi uzman olarak çalışıyor. Çok başarılı bir uzaman arkadaşım. Göz teması kurarak iletişim kuramıyordu. Bununla ilgili bu kendi belirlediği için, ama psikolojik kökenli olma zorunluluğu var, fizyolojik şeyde sosyal hizmet uzmanı asla giremez. Bununla ilgili tetkiklerden sonra biz ayna önünde bazen konuşmalar yaptırarak güçlendirme ve destekleme çalışmasıyla başarılı oluruz. Çok çocuklulukla ilgili şu anda belediyeler, Kahraman Bey de söyledi, ama yoksulluk bunun en fazla olduğu birimlerde, hala çocuk geleceğin garantisi olarak görüldüğü için o grupta çok çocuk sorun. Yoksul ailelerin gelecek garantisi görülen çocuklarıyla ilgili bir çalışmaları da, bütün çok amaçlı toplum merkezleri, Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da bunları yürütüyor. Bizim Nazilli'de de göç alan bir bölgede şimdi TOKİ'de hemen ihaleye çıktı, belediye, kaymakamlık bunu yapıyoruz. Orada iki mahallede 5 çocukla, 7 çocuk var. Küçücük bir gözde oturan bunlarla ilgili çalışmalar, kadının eğitim düzeyinin güçlendirilmesi ve erkekle birlikte aile hayatı eğitim programlarıyla daha çok olacak, ama sosyoekonomik düzeyi yükselmeden, bunların çözümlenmesi mümkün değildir. Biz bunlarla ilgili doktor hekim arkadaşlarımızı getirip konferans veriyoruz. Bir tek vakam vardır. O da kadında; staj öğrencimdi. Kordon bağlanmasına karar verdik, yaptığımız hekim arkadaşımla gidip ikna ettik, çünkü kadın ölüyordu. Fiziksel anlamda. 35 yaşında 7 çocuk yapmış, ama bu mesele ekonomik dönence kavuşma ile ilgili bir sorun, bunu halledersek Türkiye gerçeğinde de bu sorun olmayacak

Kahraman EROĞLU: Ben de bir cevap vereyim; bu çok çocuklu ailelerin engellenmesiyle ilgili, biz hem meslek olarak, hem yerel yönetim, kamu yönetimi olarak bu çalışmaları yapıyoruz. Ancak halk kendisine önder saydığı veya önderi bildiği kişilerin de bu alanda kendilerine destek olması, örnek olması gerekir. Eğer bir ülkenin bakanı çıkıp da sağlık bakanı, ben de 5 çocuk babasıyım 6 çocuk babasıyım Allah bunun rızkını verir derse, bizim yaptığımız tüm çalışmaların hiçbir amacı yoktur. Özellikle ekonomik duruma göre sosyal duruma göre çocuk sayısının ayarlanmasıyla ilgili yönetici pozisyonunda olan kişilerin de halka doğru mesaj vermeleri gerekiyor. İstanbul' da ben de çalıştım. 11 nüfuslu bir aileye gittiğiniz zaman, yarısı özürlü, bu kadar çocuğu niçin yaptın diye sorduğumuz da, ne yapayım yöntem vardı da biz mi uygulamadık. Sağlık ocağına gidiyoruz kordon yok bir şey yapmak istiyoruz ücretli, bu konuda bir takım yerlerinde yapmayış şeklinde de bir takım baskıları var. Halk, hem kendisini yanlış yönlendiren kişiler, hem de kendisine ekonomik anlamda, sosyal anlamda destek olmayan bir yapıda, halkın bu konuda çok çocuklu olmasının günahını kişilere, halka yüklememek gerekir. Biz belediye olarak, kamu kurumu olarak, toplum olarak düzen olarak bunun önlemini almak bize düşüyor. Bu görev bizimdir.

Prof.Dr. Alâeddin MEHMEDOĞLU: Teşekkür ederim 90. yılda ben Türkiye'ye geldiğimde Bornova Belediye başkanı bana bir belge gösterdi. Dedi ki Rusya'da böyle şeyler var mı? Orada yazılmıştır çok çocukluluğa karşı. Yani demek istiyorum ki 90. yıldan Türkiye Cumhuriyeti Devleti fedakârlıkları olmuş. Şimdi sözü Cengiz Bey'e veriyorum

Yrd. Doç.Dr.Cengiz ÖZBESLER: Şimdi kekemelikle ilgili sordunuz. Kekemelikle ilgili tedaviyi yürüten uzman kişi, çocuk ruh sağlığı, çocuk psikiyatrisi, sosyal hizmet uzmanı, kekemelikle ilgili sorunla gelen aile ve çocukla ilgili olarak hangi noktada devreye girer dersek. Aile içerisinde anne baba tutumlarına bağlı ya da çocuğun ele

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

alınışına bağlı kekemeliği pekiştirici davranışlar, varsa tutumlar, varsa bunların analiz edilmesinde ve bunların çocuğun yararına ya da tedavinin olumlu yönde desteklenmesi yönünde değiştirilmesi noktalarında ailelerle çalışıyor sosyal hizmet uzmanı. Çocuğun kekemeliğinin pekiştirildiği başka ortamlar da var. Mesela okul ortamları, yani sınıfta çocuğun kekemeliğiyle ilgili öğretmeninin tutumu, bakış açısı, arkadaşlarının tutumu, bakış açısı. Biz okul ortamlarında da çalışıyoruz. Tabi okul ortamlarında çalışmak birazcık zor oluyor. Yani öğretmenle belki çalışabilirsiniz, yani çocuğun nasıl ele alınması gerektiği ile ilgili iş birliği yapabilirsiniz ama çocuklar bazen arkadaşları, yani çok acımasız olabiliyorlar. Böyle durumlarda da çocuğu güçlendirmek gerekiyor. Çevreden gelen ve ona yönelik olumsuz tepkileri ya da dalga geçmek gibi, eleştirilme gibi, gülme gibi bunlarla nasıl başa çıkabilecek, bunları nasıl algılaması gerekiyor, bunların anlamı ne, bu etkilerden ne kadar az etkilenerek bu süreci tamamlayacak. Çocuğu güçlendirecek yaklaşımlar. Yine sosyal hizmet uzmanı okul ortamında çalışabilir.

Şöyle bir şey söylemek istiyorum. Aile danışmanlığıyla ilgili olarak: Başkent Üniversitesi bir programı var, 2003 yılından itibaren uygulanıyor. Şu anda 7. sini yapıyoruz. 100 saatlik bir program. 7. si 111 saatlik bir program oldu. Aile danışmanlığı programının içinde ne gibi konular var desek. Aile Evlilik Terapisi Derneğinin verdiği evlilikle ilgili terapi, birinci yıl konularının %30 u, yani 6 tane majör aile terapi modeli veriyoruz. Ayrıca spesifik (çok özel) konulara yönelik, mesela okul korkusu gibi, Kahraman Bey de bahsetti, yani her yaşta olabiliyor; çoğunlukla ilk okula başlarken ya da birinci sınıfa başlarken ayrılma sevgisiyle birlikte gördüğümüz. Bunlara nasıl müdahale etmek gerekiyor? Aile ile nasıl çalışmak gerekiyor? Engelli çocuğu varsa ailenin, tanı aşamasında öğrenme güçlü olabilir, özgür öğrenme güçlüğü olabilir, dikkat eksikliği olabilir, çok yaygın olarak bunları görüyoruz. Bir başka önemli konu ergenler. Ergen anne babalarıyla çalışma, ergenlik döneminde gençlerle çalışma prensipleri neler? Psikoterapi temel prensipleri de, temel aile ve sosyal çevresiyle çalışma doğrultusunda veriliyor. Ben sosyal hizmet uzmanı, psikolog, mezun olduktan sonra bir iki yıl alan deneyiminden sonra bekliyoruz eğitimlerimize. Bu eğitimler devam edecek. Yine daha iyi olacak. Giderek daha iyi deneyim kazanıyoruz. Bunu da söylemek istiyorum. Teşekkür ederim.

Prof.Dr. Alâeddin MEHMEDOĞLU: Biz teşekkür ederiz. Başka soru yoksa da. Buyurun.

Bir Konuşmacı: Kahraman Bey' e teşekkür ederiz. Çok güzel bir biçimde sosyal hizmet mesleği ne anlama geliyor, vatandaşın yaşamında bu mesleğin yapabileceklerine böyle bir ortamda sosyal hizmeti nasıl oryante ederiz sorusuna çok güzel bir cevap verdiler. Ben çok teşekkür ederim kendisine. Benim kendisine şöyle bir sorum olacak. Kendisi de sunum içinde söyledi. Belediyeler Türkiye' de çok fazla sosyal hizmet uzmanı istihdam etmek istemiyorlar. Bunu çok yoğun biçimde sosyal hizmetlerin yerelleştirilmesi gibi teorik anlamda son derece doğru, hiçbir sosyal hizmet uzmanının karşı koyamayacağı bir konu tartışılıyor. Yerelleştirmek lazım, yerelden vermek lazım. Ama siz Türkiye'nin pek çok bölgesinde çalışan bir kişi olarak Türkiye' de sosyal hizmetlerin yerelleştirilmesi ve değerlendirilmesini nasıl yapıyorsunuz? Bunun aynı zamanda bir takım sakıncaları olabilir mi? Belki Şişli Belediyesi örneğinde değişik belediye teknik elemanı bulabilen belediyelerin bir sıkıntısı olmayabilir ama bunu bir ciddi düşünmek lazım, Karaman Bey'in bu konuyu değerlendirmesini rica ediyorum

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Prof.Dr. Alâeddin MEHMEDOĞLU: Buyurun.

Kahraman EROĞLU: Ben özellikle çocuk yuvalarının, yetiştirme yurtlarının yerel yönetimler tarafından yönetilmesine karşıyım. Çünkü çocuk yuvaları daha doğrusu korunmaya muhtaç çocuklar olgusu ulu önder Atatürk' ün kurtuluş savaşı sırasında şehit düşen, muhtaç durumda olan ailelerin çocukları çeşitli kişiler, çeşitli düşünceler veya çeşitli anlayışlar tarafından istismar edilmemesi için çocuk esirgeme kurumunun kurulmasına destek verdi. Ve yıllarca da çocuk esirgeme kurumu, daha sonra da Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu olarak genellikle, özellikle sosyal hizmet uzmanlığı mesleğinin öncülüğünde, şemsiyesi altında, çocuklar çok sağlıklı bir şekilde geliştiler. Zaman zaman basında çıkan bazı olumsuz olaylardan, bazı kurumlardaki işlevsel eksiklerden, personel azlığından, bu alana devletin yeteri kadar ekonomik anlamda destek ve katkı vermemesinden, kurumlar arası iş birliğinin eksikliğinden kaynaklanan sorunlardı. Ama bu sorunları, yıllar sonra sosyal hizmet uzmanlarının beceriksizliği, sosyal hizmet uzmanlarının bu alanda başarılı olamaması gibi sebepler gösterilerek, farklı meslek gruplarına, özellikle siyasi, ideolojik temelli meslek gruplarının, buralarda yönetici olmalarını, buralarda meslek elemanı gibi çalıştırılmalarını, hatta hatta bu alanlarda çok çeşitli kurumların birlikte personel istihdam ederek bu kurumu işletmek gibi çok garip tutum içinde olduklarını görüyoruz. İstanbul'dan örnek vereyim. 0-6 yaş çocuk yuvasında altı grup personel çalışmaktadır. Bir: Büyük Şehir Belediyesi tarafından çalıştırılan personeller. Kılık kıyafet giysileri kendilerine yöneliktir. İki: Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Vakfı tarafından çalıştırılan personel. Üç dernek tarafından çalıştırılan personel. Dört: özel idare tarafından çalıştırılan personel. Çeşitli şirket aracılığıyla. Beş: En zayıfı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından çalıştırılan personel. Altı: Gönüllüler. Personelin amiri kim, kime bağlı belli değil. Müdürü var, ama müdür diyor ki şirket personeli, ben karşılamam. Vakıf personeli ben karşılamam. Dernek personeli ben karşılamam. Ve bu yanlışlıklar veya bu eksikliklerden ötürü Malatya Olayı, diğer olaylardan ötürü bu kurumların yerelleştirilmesi veya illerde özel idareye çeşitli kurumlara verilmesi ile ilgili kanun hazırlandı. Bu benim düşünceme göre Kahraman Eroğlu olarak, bir sosyal hizmet uzmanı olarak çok yanlıştır. İstanbul ilindeki belediyenin çocuklara bakışıyla Diyarbakır, Van, Trabzon, Sivas'taki belediyenin çocuklara bakışı farklıdır. Birinde acıyarak, koruyarak, bakmak hâkimken; zavallılar, yetimler, Zaten son yıllarda iki üç yıldır sokaklardaki afişlere, reklâmlara televizyonlarda, gazetelerde çıkan yazılara baktığınız zaman, on yıl geriye gittiğimizi anlarsınız. Yetimler kelimesi, on yıl on beş yıl öncesinden terk edilmiştir. Prof.Dr. İlhan Tomanbay dernek başkanı olduğu zaman kesinlikle bu çocuklar yetim değildi, bu çocuklar zavallı değildi. Garipler Yuvası, Yetimler Yuvası, Düşkünler Evi, Zavallılar Evi, ibareleri kaldırılmıştı. Şimdi hepsi tekrar gündemdedir. Niçin? Çünkü halkı ancak bu duygularla istismar edebilirsin. Halkı ancak bu şekilde kandırabilirsin. Artı sosyal hizmet uzmanları yerine bu alana, farklı ideolojik farklı siyasi düşünceleri olan insanları ancak bu şekilde buralara doldurabilirsin ve şu anda da durum budur. Kesinlikle bu kurumların yerel yönetimler tarafından yürütülmesi kadar yanlış hiçbir şey olamaz. Belediyeler bu alana destek vermeli, araç vermeli, eleman vermeli, para vermelidir. Biz nasıl Şişlili olarak tüm okullara destek veriyorsak, ama ben hiçbir okuldaki öğretmen atamasına müdahale edemiyorum. Bir odacı gelip de" Başkanım, beni müdürüm görevden aldı, yardımcı olur musun, ben okul yapmışım, personel maaşı veriyorum, para veriyorum, yiyecek veriyorum ama bir personel alınmasına müdahale edemiyorum. Niye?" diyor ki "Burası

başka madde, demin Kahraman Bey'in söylediği 41. madde. Kırk birinci madde oldukça önemli. Diyor ki "Aile Türk toplumunun temelidir." Önemli bir madde ve ailenin korunmasıyla ilgili devlet ve eş diyor. Yeni bir hüküm geldi. Avrupa Birliğine Uyum sürecinde aile "Türk toplumunun temeli" dedikten sonra ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Bu da geldi. Devlet diyor. Devlete de ödev yüklüyor. Devlet ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alıp ve teşkilatı kurar. Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumunun kurulması, efendim, Devlet Bakanlığına bağlı bir kanun var, biliyorsunuz, ailenin korunması hakkında. Bir de aile mahkemeleri kuruldu. Bütün bunların kurulmasının sebebi bu 41. maddenin 2. fıkra hükmüdür. Devlet ödev yüklüyor. Sosyal hizmet uzmanlarının çalıştırılacağı yer budur. Ayrıca biliyorsunuz efendim, aile mahkemeleri de çocuk mahkemeleri de, maalesef Türkiye'de tam bir şekilde yaygınlaştırılamadı. Çocuk mahkemelerinde sosyal hizmet uzmanları, psikolog, pedagog v.s de bulunması gerekmektedir. Kanunen, bu da tam yerine getirilemedi. Çocuk mahkemeleri yaygınlaştırılamadığı gibi, sosyal hizmet uzmanlarının da görevlendirilmesi maalesef sağlanamadı. Bunun dışında 42. madde var anayasamızda. O da bizi ilgilendiriyor. Ben sosyal hizmet uzmanı değilim ama birçoğunuz için bunları size söylüyorum. Diyor ki devlet, 42. maddenin 7. fıkrası," Devlet maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacıyla sosyal ve başka yollarla gerekli yardımları yapar." Güzel, " Devlet durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanların dahi çocuk da olabilir, zihinsel bedensel engelli de olabilir. Bu kişileri topluma yararlı kılacak tedbirleri alır." Burada da sosyal hizmet uzmanlarının görevlendirilmesi gerekmektedir. Anayasamızda 58. madde var. 58. madde gençliğin korunmasını düzenliyor. Burada da sosyal hizmet uzmanlarına önemli görevler düşüyor. Madde 58; "Devlet istiklal ve cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müspet ilimi ışığında Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ile ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı, yetişme ve gelişmeyi sağlayıcı tedbirleri alır." ikinci fıkrası tam bize uygun. "Devlet gençlerin alkol düşkünlüğüne, uyuşturucu maddelerden suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korunmak için gerekli tedbirleri alır." Bu da devlete düşen bir görevdir. Bu hüküm gereğince de sosyal hizmet uzmanlarına görev düşüyor, istihdamı gerekiyor demektir. Anayasamızın 61. maddesi var. Bu da bizi hassaten ilgilendiriyor. İkinci fıkra diyor ki "Devlet sakatların korunmalarına ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır." Devlete ödev yüklüyor. Devletin ödevi; "yaşlılar devletçe korunur yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir". "Devlet korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır ve bu amaçlarla da gerekli teşkilat ve tesisleri kurar ve kurdurur" diyor. O halde devlet bu konularda üzerine düşen yükümlülüğü yapmalıdır. Noksan kısımlar varsa tamamlamalıdır. Kalkınmanın yollarından birisi aslında budur. Anayasamızın 62. maddesi de bu konuda kimsenin aklına gelmeyecek bir ödev yüklüyor. Burada da sosyal hizmet uzmanlarına ihtiyaç var. Yabancı ülkelerde çalışan ya da başka türlü şekilde yaşayan Türk vatandaşlarına uzun yıllar yaşıyor. Üçüncü kuşak orada şimdi. Türkiye'ye dönüş yapanlar var. Türkiye'ye dönüşte bunların çocukları, Türkiye'ye uyum sağlamakta zorluk çekiyor. Hatta Milli Eğitim Bakanlığı bir ara "uyum kursları" adı altında kurslar açtı. Gerçekten ben bunları gördüm, Ankara'da. Uyum sağlamakta zorluk çekiyorlar. Türkiye'ye intibakları, Türk toplumuna intibakları bakımından, nasıl uyum sağlayacakları bakımından sosyal hizmet uzmanlarına da ihtiyaç düşmektedir, bana göre. Nihayet anayasamızın 141. maddesi var. 141. maddesinde de bizleri ilgilendiren bir hüküm söz konusu. Şöyle diyor, bu da biraz

olumsuz. "Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur. Suç işleyen, suç işlediği iddia edilen küçüklerin, (biz küçük diye on sekiz ve altını kastederiz hukuken), suç işlemişse, buna suç işlediği iddia ediliyorsa, bunların yargılanması gelecek hayatlarının karartılmaması için bunlar için kurulan mahkemelerdir." ki bunlara çocuk mahkemeleri diyoruz. Orada yargılanacak, o mahkeme salonuna duruşmaya efendim, taraflar; hâkim, savcı, vekiller girebilir, ebeveynler girebilir. Bunun dışında kimse basın mensubu alınmaz. Orada da nelerin yapıldığı, hâkimin kararlarını etkileyecek yorumların yapılması yasaklanmıştır. Dolayısıyla bu mahkemelerde sosyal hizmet uzmanlarına da görev düşmektedir, diyorum. Başımdan geçen kısa bir nükteyi de anlatayım. Geçen sene ben bir yüksekokulun müdürlüğünü yapıyordum ayrıca. Bir bayan geldi Mısırlı kendisi. Kendisi sosyal hizmet uzmanıymış. Mısır'da bitirmiş, bir Türk vatandaşıyla evlenmiş. Yaşadığım ilçede, benim bu yüksekokulun müdürlüğünü yaptığım ilçede, bir rehabilitasyon merkezi var. Oraya başvurmuş. Tamam, demişler. Seni alalım. Almışlar, fakat buna yaptırdıkları iş lavabo temizliği, mutfak temizliği ve bulaşık yıkmak. Bunu ben yapamam, bu benim görevim değil, demiş. Onlar da demişler ki, bunu yapacaksın. Bana geldi, bana başvurdu, beni buldu. Okula geldi, ne yapmam lazım, dedi. Dedim, sana verilen görev o değil, yanlış. Söyle onlara. Siz söyleseniz, dedi. Dedim, beni ilgilendirmiyor ama hadi ben söyleyeyim. Kendilerine söyledim, dedimki; "bu arkadaş sosyal hizmet mezunu, görevi bu." Beğenmiyorsa ayrılsın, dediler. Aslında buradan çıkan sonuç şu: Sosyal hizmet uzmanının görevini, yapacağı işleri algılamakta bile, demek ki bir problem var, başlı başına. Bu giriş konuşmamdan sonra herhalde aydınlattım. Teşekkür ederim. Oturuma geçmek istiyorum. Arkadaşlar, Bu oturumda konuşmacı olarak Serdar Orhan Bey, "Tarihi Süreçte Sokak Çocukları Sorunu Boyutları", diye bir konu var. Güncel bir konu, Serdar Bey burada mı efendim. Muharrem Öçalan Bey, "Sosyal Hizmet Alanında Hizmet Alan ve Verenlerin İletişimi ve Kültür Kodlarımızın Çözümü Bağlamında Dış Ödünçleme Aktarma Kalıp Sözlerin Güçlülükleri", konusunda bir tebliğ sunacaklar. Kendilerini davet ediyorum, buyurun. Süreniz yirmi dakika.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL HİZMET ALANINDA HİZMET ALAN VE VERENLERİN İLETİŞİMİ VE KÜLTÜR KODLARIMIZIN ÇÖZÜLÜŞÜ BAĞLAMINDA KOPYALAMA KALIP SÖZLERİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Yrd. Doç. Dr. Muharrem ÖÇALAN*

ÖZET

Bu tebliğde, dilin bir iletişim dizgesi olarak sosyal hizmet alanında kullanımı üzerinde durulacak, sosyolojik yapımızdaki kültür alanı değişimlerinin birer yansıması şeklinde nitelendirebileceğimiz dil ve iletişim davranışlarımız ele alınacaktır.

Kalıp sözler, değişik kültürler arasındaki ayrımları gün ışığına çıkarmakta en özgün örnekleri içermektedir. Hitap biçimleri ve hitap davranışlarıyla iç içe olan kalıp sözler, toplumsal dilbilimin ve çeviribilimin de ilgi çekici sorunlarını ihtiva etmektedir. Zira dil, kültürün taşıyıcısı olduğu kadar aynasıdır da.

Kültür alanı değişikliklerinin, dile yansıması olarak son zamanlarda toplumsal değer yargılarımızı içermeyen; millî, insanî ve dinî kodlarımızla uyuşmayan bazı hitap biçimleri, deyim ve deyişler farklı kültürlerden aktarma olarak dilimizde yerleşmeye başlamıştır. Örneğin; İngilizce *"take care yourself!"*, Almanca *"Schau dir dich an!"* kalıpları, *"Kendine iyi bak!"* şeklinde dilimize yerleşmiş ve olur olmaz her yerde kullanılır olagelmiştir.

Kiminin farkında olmadığımız, kimini de neredeyse kanıksadığımız bu ve bunun gibi aktarma kalıp sözler, sadece dilimizdeki ifade kalıplarının değişimini değil aynı zamanda toplumsal yapımızdaki bireyselleşmenin getirdiği toplumsal kod çözülmelerini de göstermektedir.

Bu tebliğin amacı; dil-toplum, dil-kültür bağlantısı çerçevesinde dış ödünçleme kalıp sözlerin sosyal hizmet boyutunda iletişim açısından ele alınarak irdelenmesini sağlamak, yukarıda çizilen çerçevede dilbilimsel ve toplumbilimsel bir inceleme yapmaktır.

Anahtar sözcükler: Kalıp sözler, dil, iletişim, sosyal hizmet

SUMMARY

In this notification, it will be giving a point on using the language as a communication system in social services areas and the behavior of language and communication which can be qualificated as the reflections of the changes in cultural extend at sociological structure will be handled.

The stereotyped words, contain the characteristic examples at illuminating the differences between different cultures. The stereotyped words which are close to styles

* SAÜ SMYO Türk Dili Öğretim Üyesi
muharremocalan@gmail.com, muharremocalan@yahoo.com

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

and behaviours of addressing, contains the exiting matters of social linguistics and the science of translation. İn other words, language is a mirror nearby it's cultural path.

At these days, there can be seen so many reflections at the changes of the cultural areas which are not similiar with our own addressing types and idioms of our own cultural, national, religious codes. For instance in English, "take care yourself!", in German "Shau dir dich an!" idiom types, have a place like which can be translated as "Look yourself good".

These idioms and stereotyped words which are not notified or accustumed by some of us; not only shows the changing of the stereotypes of our langusage, thay can almost show the disintegration at the codes of social structure because of individualism.

The purpose of this notification is to provide and scrutinize the stereotyped words that are used in social services areas and which are lended from other cultures, casing the linguistics and social sciences.

Keywords: Stereotyped words, language, communication, social services

GİRİŞ

İnsan, doğuştan sahip olduğu bireysel farklılıklarla bezenmiş özgünlüğüne rağmen, aynı zamanda toplumsal değerlerle şekillenmiş sosyal bir varlıktır. Fiziksel olarak özgün doğan insan, içine doğduğu topluma özgü maddî ve manevî değerlerle donanır. Bu değerler dünyası; bireyin mensup olduğu milleti de kapsayan medeniyet dairesinin önemli izlerini taşımakla birlikte, bireyin ait olduğu millete özgüdür. İşte "ekin" ya da "kültür" denilen sosyolojik terim, bu özgünlüğü ifade eder. Her milletin ekin(kültür)i, esin kaynakları aynı olsa bile, diğer milletlerinkinden farklıdır. Örneğin: Medeniyetimizin ortak kelimelerinden olan **kalp (< Ar. *ḳalb*)** kelimesi, bir isim olarak Türkçe **"yürek"** kelimesiyle karşılanabilirken; "kalp"ten mecaz yoluyla **"gönül"**e gitmek; oradan *"gönlünü almak, gönül adamı olmak, gönülsüz davranmak, gönlü kırılmak, gönülden vermek, gönül koymak..."* ya da doğrudan *"kalbi kırılmak, kalbine girmek, kalbini kazanmak, kalpsiz biri olmak..."* gibi onlarca deyim ve söz üretmek, Türk'e has bir değer üretimidir. Dil, bu değer üretimlerini yapabileceğimiz alanın adıdır. Kelimeler ise, donandığımız bu değerlerin anahtarlarıdır. Bu sebeple kullandığımız her kelime, kelime grubu, söz ve söz kalıbı donandığımız değerler dünyasının kapılarını açar. Anadilimiz, bu değerler dünyasını hem oluşturduğumuz hem geliştirdiğimiz hem de gelecek nesillere aktardığımız yegâne servetimizdir. Bu anlamda, anadilimizin en küçük anlam birimi olan kelimelerimiz; kimlik, kişilik ve kültür kodlarımızın da göstergeleri olarak düşünülmelidir.

Doğduğumuz zaman söz varlığıyla, kurallarıyla birlikte kendimizi içinde bulduğumuz ana dilimizle düşünür, dünyayı onun belirlediği ölçü ve kalıpta algılarız. Wittgenstein'ın şu sözü, dilin bu yönünü en iyi izah eden sözlerden biridir: *"Dilimin sınırları, dünyamın sınırlarıdır."* (Aksan, 1999 : 15)

Nesne ve olayları algılamalarımızdan, metafizik düşüncelerimize kadar genişletebileceğimiz bir alanda kavramlar, terimler, kısaca kelimeler evreninde yaşarız.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Bu evren, bize ve bizim de mensup olduğumuz ulusa özgüdür. Sevgimiz, nefretimiz, hüznümüz, sevincimiz, eleştirimiz, beğenimiz, çaresizliğimiz, çözümümüz bu bize özgü evrende biçimlenmiş kelime kalıplarına dökülmeden anlam bulamaz. Bu kalıplar, sözden anlama varan boyutta ulustan ulusa değişen bir algı alanına sahiptirler. Toplumsal değer yargıları ile de biçimlenmiş olan bu algı alanını bilmeden, salt kelimeleri bilmekle bir dile hakim olunamaz.

Dilimizin Sınırı, Dünyamızın Sınırıdır:
İnsanın gerek bireysel gelişimi gerekse toplumsal gelişimi ve biçimlenmesi hususunda en temel belirleyici, kültürün de aktarıcısı olan, dildir. Dilin bu işlevini dikkate almayarak onu sadece kuru bir "iletişim dizgesi" şeklinde tanımlamak, en azından onun taşıdığı değerler bütününü görmezden gelmek olur.

Bir milletin bireylerinin ortak bilinçlerinde, binlerce yıllık bir geçmişte şekil ve anlam kazanmış olan fiiller, isimler, sıfatlar, zarflar, edatlar, bağlaçlar, ünlemler, kelime grupları, atasözleri, deyimler, kalıp söz ve cümleler, ait oldukları milletin geçmişini hâle, hâlini geleceğe taşıyan hazineleridir. "Atın alası dışında, insanın alası içinde." gibi bir atalar sözü, "Erdemin başı til" gibi bir şiir dizesi, "Allah'a ısmarladık!" gibi bir veda cümleciği, "Başınız sağolsun!" gibi bir taziye cümlesi, "Allah, bu milleti, başsız badaruksuz[18] gomasın!"(Öçalan: 2004) gibi bir dua, bize ait sayfalar dolusu bilgiyi, yüzlerce yılın imbiğinden süzer, getirir.

Son yüzyılın sayılı mütefekkirlerinden biri olan Mümtaz Turhan'ın, *Kültür Değişmeleri* isimli eserinde yer alan; *"Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddî ve manevî kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alakaları, itiyatları, kıymet ölçülerini umumi etüd, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususî bir hayat tarzı temin eder.* (Turhan, 1997: 48)*"* ifadeleri, dil vasıtasıyla taşınan değerlerin ağırlığına işaret eder. Bu kadar değerle yüklü dilin kodlarıyla oynamak, dil vasıtasıyla taşınan değerlerle oynamak anlamına gelir.

Dil, sadece bu değerlerin taşınması işini yapan bir araç da değildir. Bu değerlerin oluşumunda da dil en ağır yükü sırtlanır. Zira maddî, manevî her türlü üretimin oluşumu dil sayesindedir. Kelimeler, kavramlar, terimler olmadan hiç bir düşünce tezahür edemediği gibi, zihinsel bir iç üretim olan düşüncenin bizatihi kendisi de bir kavram ve anlam kalıbına sığdırılmadan ifade edilemez, geliştirilemez. Yukarıda dilin kültürle ilişkisini açıkladığımız sözün sonundaki ifademizi, dilin düşünceyle bağıntısı üzerine de söyleyebiliriz. Dilin kodlarıyla oynamak, düşüncenin kodlarıyla oynamak anlamına da gelir.

"Düşünmek ruhun kendi kendine konuşmasıdır." Diyen, Platon'dan esinlenerek; *"Düşünce, dilin kendi kendine konuşmasıdır."* uyarlamasını yapan Bozkurt Güvenç de dil ile düşüncenin ayniyete yaklaşan ilişkisini vurgular. Bu ilişki sebebiyle, tarih boyunca tüm alanların ilgilileri, dil hakkında kafa yormuş ve söz söylemişlerdir. Muhtelif alanlarla ilgili ortaya konan eserlerde "dil" bahsine az ya da çok rastlandığı gibi, Bilge Kağan'dan, Atatürk'e; Aristo'dan Konfüçyüs'e dek pek çok alim ve devlet

[18] **badaruk**: Bayrak

adamı da kitaplar dolduracak kalıcı sözlerle dilin önemine işaret etmişlerdir. Konfüçyüs'ün o bildik sözü de dilin bu önemi sebebiyle söylenmiştir.[19] Zira, matematikçinin "çap"ı, "yarıçap"ı; fizikçinin "sürtünme katsayısı", "kaldırma kuvveti"; hukukçunun "haklı"sı, "suçlu"su; kimyacının "alaşım"ı, "ergime"si; doktorun "hasta"sı, "ilaç"ı; toplumbilimci(sosyolog)nin "iç bakış (emik)/ dışbakış (etik)"ı; inşaatçının "temel"i, "çatı"sı; iktisatçının "gelir"i, "gider"i; mutasavvıfın "zarf"ı, "mazruf"u... kısacası hangi bilim alanı olursa olsun, dil ile doğrudan ve derinden ilgilidir.

Kısaca "dil" dediğimiz bu düşünce ve değerler zincirinin halkalarını oluşturan kelimeler, anlam ve kavram boyutuyla her alanla ilgili olmasına rağmen, şekil, şema, renk unsurlarının ağırlıklı kullanıldığı fen bilimleri ve sanat alanlarına kıyasla, insan ilişkilerini içeren sosyal bilimlerle ilgili alanlarda daha fazla kullanılmaktadır. Sosyal bilimlerdeki bu yoğun kullanımın doğurduğu ihtiyaçtan iletişim bilimi ortaya çıkmıştır.

İletişim ve İletişim Bilimi, İletişimde Dil Kullanımı:

İletişim, şüphesiz ki sadece sosyal bilimlerle iştigal edenlerin ihtiyacı değildir. Doktorla hastanın, satıcıyla alıcının, öğretmenle öğrencinin, sosyal hizmet uzmanıyla çocuğun, yaşlının, muhtacın...kısacası insanı ilgilendiren her alanda gerekli olan ilişkilerin sağlıklı yürüyebilmesi için iletişim becerisine ihtiyaç vardır. Dil, düşüncenin oluşması ve gelişmesinde olduğu kadar onun dışa aktarımı hususunda da başvurulacak yegane vasıtadır. İnsanın düşünme yetisi ve düzeyi, dilinin zenginleşmesi ile doğru orantılı olarak artar. Zenginleşen dil içinde edinilen kavram, terim, deyim ve kelimelerle kurulan iletişim de doğal olarak başarılı bir iletişim haline dönüşür. Bu sebeple, hem bireyin kişisel gelişimi ve başarısında hem de bireyin toplumsallaşmasında dilin önemi inkâr edilemez. Dil becerisi düşük, dili gelişmemiş ve zenginleşmemiş bir toplumun bireylerinin birbirini doğru algılaması da beklenemez. İletişim bilimi; bireysel ve toplumsal algı kümesinin genişliği içinde hem bireydeki zihinsel iç üretimlerin oluşum ve gelişiminin hem de bu bireysel olgunlaşmanın toplumsallaşma sürecindeki yansımalarının sağlıklı yürütülmesi ile uğraşır. Bu süreçte dikkat edilmesi gereken husular da iletişim biliminin konusudur.

Bilindiği üzere, iletişim; söz, yazı, ve beden dili vasıtasıyla ortaya çıkan iki taraflı bir algılama sürecini ifade etmektedir.

[19] *"Bir memleketin idaresini ele alsaydım, yapacağım ilk iş, hiç şüphesiz dili gözden geçirmek olurdu. Çünkü dil kusurlu ise; kelimeler düşünceyi ifade edemez. Düşünce iyi ifade edilemezse; vazife, ve hizmetler gerektiği gibi yapılamaz. Vazife ve hizmetlerin gerektiği gibi yapılamadığı yerlerde âdet, kaide ve kültür bozulur. Âdet, kaide ve kültür bozulursa adalet yanlış yönlere sapar. Adalet yoldan çıkarsa, şaşkınlık içine düşen halk ne yapacağını, işin nereye varacağını bilemez. İşte bunun içindir ki hiçbir şey dil kadar önemli değildir."*

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Şekildeki şematik izahta görüldüğü gibi; A ile B arasında gidip gelen iletiyi oluşturan kavram, kelime, kelime grubu, kalıp söz ve cümleler veya jest ve mimikler, gönderici ile alıcı arasında bilinir ve ortak anlam verilir halde, algılanabilir açıklıkta olmalıdır. Algılanabilirlik özelliği, iletiyi gönderenin ve iletiyi alanın iletide kullanılan terim ve kavramlara ortak anlam yüklemesi ile ilgilidir. Bu yüklemenin bilinirliği, terim ve kavramın somut ya da soyut olmasından ziyade, toplumsal ve kültürel kodların bu terim ve kavramlara ne kadar yansıtıldığına bağlıdır. İleten ve algılayan tarafın bireysel ve toplumsal belleğindeki bu kodlamalar ve yüklemelerin örtüşüp örtüşmemesi, algının sağlıklı ya da sağlıksız oluşmasını belirleyecektir. Bu örtüşme yoksa, iletişim kurulamaz ve istenilen algı da gerçekleşemez. Örtüşme düzeyinin yüksekliği algının ve iletişimin iyileşmesini sağlarken, düzeyin düşüklüğü ise algının değer kaybına yol açacaktır.

Doğru iletişim için kullanılan dilin inceliklerine hakim olmak gerekmektedir. Kelime, kavram ve terimlere, deyimlere, atasözlerine, kalıplaşmış sözlere, vurguya kısacası dilin sesten anlama kadar bütün boyutlarına vakıf olunmadan gönderilen iletinin doğru algılanması imkansızdır.

Çocuktan yaşlıya, hastadan sağlıklıya hemen hemen insanın olduğu her alanda ve oldukça geniş bir bantta hizmette bulunan sosyal hizmet uzmanlarının dile hakimiyetleri, işlerinin icabıdır. Bu cihetle sosyal hizmet uzmanları; iletişim becerileri yüksek, toplumsal ve kültürel kodlamalara, anlam sınırlarına hakim, terim, kavram ve kelime dağarcığı zengin, kısacası dili mahir kullanan uzmanlar olmak zorundadırlar. Alanlarının gereği olarak pek çok bilim disipliniyle eşgüdümlü çalışmak zorunda olan sosyal hizmet uzmanları, her şeyden önce iletişim konusunda belli bir yetkinliğe ulaşmak ve herkesten daha fazla iletişim uzmanlarıyla ortak çalışmak durumundadırlar.

Zira, bu kadar geniş bir alanda, hayatın her safhasında, insan denen meçhûlün doğrudan algı alanıyla ilgili bir meşguliyeti iş edinen uzmanların; "buyurun!", "rica ederim" "teşekkür ederim!" gibi kalıp sözlerden herhangi birini dahi farklı bir vurgu ile söylediklerinde, karşısındaki kişide "azarlama" algısı doğurabileceklerini bilmeleri, neyi söylemek istediklerinden önce nasıl söylemeleri gerektiğini öğrenmeleri zorunludur.

Kalıp Sözler, Kültürel Kodlarla Yüklüdür

Her toplumda belli durumlarda söylenmesi gelenek olmuş sözler, farklı duyguları açığa vuran kalıplardır (Klişe söz). Kalıplaşmış olmaları bakımından deyimlere ve atasözlerine benzemekle birlikte, yüklemlerinin çekimli olmaları yönünden atasözlerine

daha yakın duran kalıp sözler, her ikisinden de farklıdır. Toplumların değer yargılarıyla biçimlenen kalıp sözler, hitap biçimleri ve hitap davranışlarıyla da iç içedir.

Kalıp sözler; atasözleri, deyimler, maniler ve ilençlerde de bulunur fakat atasözleri kadar hikmet yüklü değildirler. Yemeğe başlanırken, yemekten kalkılırken, yol sorulurken, doğumda, ölümde, ziyarette, evlenmede söylenmesi gerekli ve gelenek olan söz ve hitap biçimleri olarak tanımladığımız kalıp sözler, ulustan ulusa değişen değer yargıları gelenek ve göreneklerin biçimlediği algılama alanlarına sahiptirler. Bu sebeple kalıp sözlerin kullanımı o dili konuşan toplumun kültürünü, o kültürün insanları arasındaki davranış biçimlerini, o kültürdeki insanların tepki tarzlarını, hitap şekillerini ve davranışlarını da tanımayı gerektirir. Bu sözlerin kullanıldığı kültürdeki anlamlarını ve nerelerde kullanıldığını bilmeyen biri, fahiş hatalar yapabilir. Örneğin; Türk toplumunun sosyal ve kültürel hayatını tanımayan bir yabancı için: "*El öpenlerin çok olsun!*", "*Ağzından yel alsın!*" , "*Gözünü seveyim.*", "*Öp babanın elini!*" gibi sözler, tercümesi tarif gerektiren sözlerdir. Aynı şekilde bir Türk için de: "*İki başparmağın(ız)ı sıkarım*" şeklinde tercüme edilebilecek "*size uğurlar, başarılar dilerim*" anlamında kullanılan Almanca; "*Ich drücke Ihnen (oder Dir) die beiden Daumen*" kalıbı, aynı ölçüde şaşırtıcıdır. (Aksan:1996)

Bu kalıp sözler, ulustan ulusa değişmesine rağmen zaman zaman farklı uluslarda benzer anlamlarda kullanılan sözler olarak bulunabilir. Örneğin: Bizde, Arap ve Farslarda var olan; *"Sana yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapma.*" sözü, Almanlarda "*Was du nicht willst, das man dir tut, das füg auch keinem anderen zu!*" şeklinde yer almaktadır. Bizdeki, *"Allah'a şükür!"* gibi Almanlardaki *"Gott sei Dank"*, İngilizlerdeki *"thank God"*, bizdeki taziye/teselli cümlesi olan *"sizlere ömür/ Tanrı sizlere ömür versin"* gibi Almanlardaki *"Gott erhalte euch am Leben"* hemen hemen aynı durumlarda ve aynı amaçlarla söylenir (Aksan: age.) .

Zülfikar'ın; "*Doğrudan Kalıp Cümleler/ Kalıp cümle yapısında ünlem cümleleri/ Kalıp cümle yapısında hayır dualar/Kalıp cümle yapısında beddualar)* şeklinde sınıflandırdığı, ve Aksan'ın da diğer dillerden benzerleriyle karşılaştırıp ayrıntılandırdığı kalıp sözlerden bazıları, neşet ettikleri milletlerin kültür dokularını öylesine aksettirmektedirler ki, bu sözlere başka dillerde rastlamanın, bu sözleri başka dillere çevirmenin imkânı yoktur. Örneğin: İyi yapılan bir iş sonunda dua mânasında söylediğimiz; *"Ellerin(iz) dert görmesin", "Elin(iz)e sağlık", "Su gibi aziz ol", "Su verenlerin çok olsun" "Eksik olmayın";* tevazu ve nezaket anlamı taşıyan; *"Affınıza sığınarak...", "Sizden iyi olmasın", "Söylemesi ayıp";* bir iyi dilek ve temenni cümlesi olarak kullandığımız; *"Güle güle oturun", "Güle güle yakın", "Güle güle giyin", "Güle güle yiyin" "Yolun açık olsun","Bereketli olsun" "Geçmiş olsun";* bir rica, istirham, yakarı cümlesi olarak kullandığımız; *"Allahın(ız)ı seversen(iz)", "Gözünüzü seveyim", "Kurban olayım", "Gözün yağın yiyem"(Erzurum A.)*; en yakınımız, mahremimiz yakınlığında veya kabûlünde gördüğümüz biri için söylediğimiz; "*Dünya ahiret hemşirem (bacım) olsun",* gereksiz söz söyleyen kişiler için kullandığımız; "*Laf olsun, torba dolsun",* aslını neslini bilmediğimiz bir kişi için söylediğimiz; *"Neyin nesi, kimin fesi?", "Ne idiği/ idüğü belirsiz";* sonunun gelmesini istediğimiz ama vazgeçemediklerimiz yüzünden çaresiz kaldığımız durumlar için kullandığımız; "*Viran olası hanede evlad u ayal var!", "Yukarı tükürsen bıyık, aşağı tükürsen sakal",* beklemediğimiz bir cevabı verenin şaşırtıcılığı karşısında söylediğimiz; *"Ne dese beğenirsin",* görmekten hoşlanmadığımız biri için kullandığımız *"Yüzünü şeytan görsün!";* aksilikle karşılaşıp utanıp mahcup olmasını istemediğimiz birine söylediğimiz *"Allah utandırmasın", "Yüzün ağ (ak)olsun",* taziye cümlesi olarak söylediğimiz *"Başın sağ olsun","Ruhu şad olsun", "Mekânı Cennet olsun", "Nur içinde yatsın"*(Aksan: 1996; Zülfikar: 2007, 346) ... gibi cümleler Türk kültür, inanç, algılama kodlarını en iyi aksettiren örneklerdendir.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Kalıp sözlerden bazıları, dilimizde bulunmasına rağmen, kültür kodlarımızla uyumlu değildirler.*"Gemisini kurtaran kaptandır.","Her koyun kendi bacağından asılır.", "Bana dokunmayan yılan bin yaşasın.", "Devlet malı deniz, yemeyen domuz.", "Güvenme dostuna saman doldurur postuna", "Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar."* gibi atasözlerinin dilimizde ne zamandan beri kullanıldığının araştırılması, ilgi çekici sonuçları da beraberinde getirecek gibi durmaktadır. Zira, devleti "maldan, candan, canandan aziz" bilen bir değer yargısını tarihsel düstur edinmiş bir milletin, devlet malını deniz olarak nitelemesi anlaşılabilir fakat onu yok etmeyeni "domuz" olarak niteleyebiceğini düşünmek mümkün değildir. Aynı şekilde; "düşkünlük" diye bir müesseseyi oluşturmuş, yardımlaşma, dayanışma, imece, emanet, ahiretlik, kirvelik, musahiplik... gibi bir çırpıda sayılabilecek onlarca güvene dayalı değeri davranışa dönüştürmüş bir milletin bireysellik, güvensizlik kokan kalıp sözleri üretmesi çelişkidir ve bu çelişkiyi izah zordur.

Uygarlık alanı yönelimlerinin değişmesi, kültür alanı değişiklikleri, kültür komşulukları gibi sebeplerle kültürler arası etkilenmeler gerçekleşmekte, bu etkilenmeler sonucunda ulusal kültür kodlarına uymayan kalıp sözler de başka dil veya kültürlerden kopyalama[20] olarak alınabilmektedir. Yabancı dilde eğitim, dil öğrenimi, diller arası çevirilerin yaygınlaşması, teknolojik ve bilimsel ilişkilerin sıklaşması, iletişim teknolojilerinin gelişmesi, başka dillere özenti gibi etkenler kopyalama söz ve kalıpların sayısını artırmaktadır. Toplumsal dilbilim, dildeki bu değişimleri de konu edinir. Toplumsal dilbilim alanında yapılan çalışmalar, dildeki kalıp sözlerin taşıdığı kültürel kodların bilinmesi sayesinde bir yabancı dilin daha iyi öğrenildiğini kanıtlamıştır. Ancak, dilde kopyalama söz ve söz kalıplarının giderek yaygınlaşması, ulusal dilin kültür kodlarını anlaşılmaz hâle getirmektedir. Yabancı bir dili doğru dürüst öğrenip öğretemediğimiz gibi ana dilimizi doğru öğrenmekten de giderek uzaklaşmaktayız. Özellikle "yabancı dil eğitimi" yerine eğitimbilimsel açıdan pek çok sakıncası kanıtlanmış olan "yabancı dilde eğitim" tercihinin yapılmış olması, bu olumsuz sonucu doğuran sebeplerden başlıcası sayılmalıdır. Ne yazık ki; ana okullarına kadar indirdiğimiz yabancı dil öğretiminin eğitimbilimsel yöntem ve tekniklere uygun olarak yapılmaması; hem yarım yamalak bir yabancı dil tutkusunu kamçılamakta hem de anadilinin güzelliklerinden nasibini alamamış, kendi kültür kodlarının farkında olmayan ve giderek kendi dil ve kültürünü hor gören bir neslin hızla yetişmesine zemin hazırlamaktadır.

Birçok kaynakta pek çok örneğine rastladığımız kopyalama söz ve söz kalıpları ifade etmeye çalıştığımız gerekçeler doğrultusunda "kültür kodlarımızın çözülüşü" olgusunu göz önüne sermektedir. Aşağıda verilen örnekler, son zamanlarda toplum tabanına yaygınlaşma seyri gösteren, çoğu yabancı dillerden çeviri yoluyla alınmış örneklerdir ve

[20] "Kopyalama" terimi, "dış ödünçleme" yerine N. Demir- Emine Yılmaz (bkz. Demir: 2003) tarafından kullanılmaktadır. Ödünç, 'geri vermek üzere alınan' anlamını taşıdığı için bizce de "kopyalama" terimi daha uygundur.

daha yüzlercesini zikretmek mümkündür. Örneğin: *Sorun yok! "No problem!", Yorum yok! "No commentar!", Korkarım, hayır! "I'm afraid, no!", Sizin için ne yapabilirim? "What can I do for you?", Size nasıl yardım edebilirim? "How can I help you?", Her şey yolunda! "Everything's ok!", Bana bunu yapamazsın!" You can't do that to me", Selam! "Hi!", Kahretsin! "Damn!", Umarım, öyle, "I hope so.", Kapa çeneni! "Shut up!", Ciddi olamazsın! "Really?(sahiden mi?)", Sahne almak;" take sceene", Çek etmek; "check out!", Çay almak "have a tea", "Çaya kalmak", "Sizi tutmayayım!"* (Usta: 2001/147-150)

Şüphesiz ki; dillerin ve kültürlerin birbirinden etkilenmemesi düşünülemez. Olağan sınırlar içinde kaldığı sürece de dillerin alışverişine kimsenin sözü olamaz. Prof. Dr. Zeynep Korkmaz diyor ki:*"Eğer bir yabancı dilin yerli dil üzerindeki etkisi, sınırlı ve geliştirici olmaktan çıkarak yerli dili yıpratacak ve o dilin kendi kültüründen kaynaklanan özünü kurutacak kadar kuvvetli olursa, o takdirde, o yabancı dil, yerli dile yalnız kelimeleri ile değil kuralları ile de nüfuz ederek, o dilin iç yapısını zorlamaya başlar. Zamanla bu zorlama, dilin iç yapısındaki gelişme ve değişmeleri bastırır, tıkar ve dili kendi benliğinden koparır."* (Korkmaz: 1985, 3/4)
Korkmaz'ın ifadelerinde yer alan durum gerçekleşmiş, yabancı dilin etkisi Türkçe'yi yıpratacak boyutlara ulaşmıştır. Dilimize sadece yabancı kelimeler değil, yabancı dilin cümle yapıları *(Korkarım, hayır)*, yardımcı fiilli kalıplar *(to have/ to take 'almak'; banyo almak/ çay almak/ taksi almak...)*, selamlaşma *(Hi!/ Hei!)* ve vedalaşma kalıp cümleleri *(Bye!/ Tschüs!/ Ade!/ See you!)*, kabul *(Ok!/ Yes!)* ve red cümleleri *(No!/ Nein!)* kısacası yabancı dilin kuralları da nüfûz etmekte ve dilimiz benliğinden uzaklaşmaktadır.

Güncel dil tartışmalarına farklı bir yaklaşım gösteren Nurettin Demir, L. Johanson(2002a 42'den)'dan nakille; *"Yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan dillerin hepsi, yabancı özelliklerin yoğun biçimde kopyalanması sonucunda ortaya çıkmış değişmeler gösterirler. Fakat, dillerin zayıflamalarındaki asıl neden, kopyalamadan kaynaklanan yapısal bozulma değil, sosyal işlev kaybıdır. Diller, kendilerine ihtiyaç duyulmadığı, yani ailelerin bu dili kendi çocuklarına aktarmak için çabalamalarını gerektirecek yeterli sosyal işlevleri kalmadığı zaman yok olup giderler. Genç kuşak, daha çekici ve prestijli bulduğu için baskın bir dile yönelince tehlike başlar ve genç kuşak kendi dilini koruması halinde düşük prestijli durumda kalacağı için, sık sık baskın dilin tek dilli konuşuru haline gelir."*demektedir. (Demir ve Yılmaz 2003: 144,).
Demir, makalesinde; *"Türkçe'nin tehlikede olduğunu söylemenin mümkün olmadığını"* bilakis *"Türkçe'yi tarihinin en güzel günlerini yaşayan bir dil olarak nitelendirdiğini"* ifade etmektedir. Demir'in kitabından alıntıladığımız yukarıdaki ifadelerini bizim bir kısmını verebildiğimiz örneklerle yan yana getirdiğimizde, *"Türkçe'yi tehlikede görmek"*ten kendimizi alamıyoruz. Örnekler; Türkçe'nin zayıfladığını, kopyalamalarla birlikte dilin sosyal işlev kaybına uğradığını, genç kuşağın kendi dili yerine yabancı bir dili daha değerli (prestijli) görmeye başladığını göstermektedir. Bu durumda Türkçe'nin geleceğinden endişe duymak ve bunu söylemek, gözlemlenen duruma göre, abartı sayılmamalıdır.

Özellikle gençler arasında hızlı bir şekilde artan ve yayılan aktarma kalıplara biraz daha dikkatli bakmak; nelerin, ne kadar ve nasıl değişmeye başladığını ve değişimin, değer kaybının düzeyini göstermesi bakımından önem arz edecektir.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Türkçe, "Kendine iyi bak"acak durumda değildir!
Bilindiği üzere İslam'la meczolmuş Türk kültüründe "eşref-i mahlûkât" olarak kabul edilen insandan, börtü böceğe varan bir genişlikte bütün yaratılanlara "Yaradan'dan ötürü" bir sevgi ve muhabbet iklimi hakimdir. Bu sebeple bu iklimde, *" Beni enterese etmez! (It doesn't ınterest me!/ Interessiert mich überhaupth nicht!)"* yoktur. Bu yüzden de bu iklimin insanı, bu kültür kodlarını taşıyan biri, her toplumsal sorunu "işi" olarak kabul eder ve onu "üstüne vazife" olarak alır. Bunun için bu iklimin insanı; "İşim olmaz (*It's not my business*)" demediği gibi "Üstüne/ üstüme vazife değil (*It's non of your/ my business)"*de demez. Bu iklimin insanının dilinde de kızdığı birine "Cehennem'in dibine git! (*go to hell!)"* demek; sevdiği birinin ardından "Allah, nur içinde yatırsın!" demek, dua etmek mümkündür ancak, "Barış içinde yat! (*rest in peace)"* yoktur. Hele, ölenin arkasından alkışlamak hangi hakim ve üst(?) kültürün özentisiyle icad edildi bilmem ama, merhum/ merhume taraflarına taziye vedasında "kendine iyi bak!*(take care yourself!*)" ile vedalaşmak da nereden bulaştı? Aynı cümlenin hasta ziyaretinden ayrılırken söylenmesi ise kültür kodlarımızın çözülüşüne bir başka örnektir. Zira bizde, hastadan ayrılırken; *"Allah şifa versin!/ İstediğin bir şey olur da söylemezsen günahım boynuna!/ Refakatçi olarak ben kalabilirim/ Allah'a emanet ol!"* gibi onlarca veda cümleciği varken; *"Ne halin varsa gör!"* anlamına gelebilecek bir cümlenin *(hem de hasta ziyareti gibi bir güzel davranış sonrası !)* söylenmesi, ne yaman çelişkidir.
İş adamlarımıza ait bir konuşmada geçen şu cümlelere de bakalım:
*"-Bence **step bay step** gidelim. **Marketing** toplantısında tam olarak ne konuşuldu?"*
*"-**Valla** Ferit bey bize orada çok kısa bir **briif** verildi."*
Ne yazık ki; irfan yuvalarımız olan üniversitelerimizde Türkçe kullanımının durumu da içler acısıdır. Hemen hemen her üniversitemizde; *"Kısa / Ansız/ Habersiz Sınav"* diyebileceğimiz sınavımızın adı "*Quiz*"e, "*Ara sınav*"ımız "*Vize*"ye, "*Son sınav*"ımız "*Final*"e teslim edilmiş; "*Not dökümü*" "*Transcript*", "*Ulusal/ Uluslararası Bilgi Şölenleri*" "*Sempozyum/ Simpozium*", müzik ve eğlence duyuruları "*Non stop music/ Ohne Grenze Party*" ifadeleriyle sunulur hâle gelmiştir. "En seçkin" sıfatıyla anılan ve bölümlerinde yabancı dille eğitim yapılan üniversitelerimizden birinde geçen öğretim üyesi ve öğrenci konuşmalarından bir kesit, her şeyi açıklamaya yetecektir:
***Konu**: Dönem sonu ödevi*
*"Hocam **peypırların dedlaynı** ne?"*
"23'ü"
*"Hocam **hümanitiis** dersinin de **peypır dedlaynı** aynı gün.*
Bir de öğretim üyesi kapısına asılmış duyuru:
*"**assignment**'ınız için **due time 25th december** şimdiden herkese **good luck**..."*

İşte, okulda, evde, basın-yayın kuruluşlarında, sokakta, günlük konuşmalarda kulak misafiri olduğumuz dil kullanımı, Türkçe için endişelerimizi artırmaktadır. Kelimelerin, kelime gruplarının, cümlelerin kuruluş, anlam ve yapıları değişmiş, adeta yeni bir "dil" oluşmaya başlamıştır. Örneğin: "*Şaşırmak*" isim fiili artık "*dumur olmak/ oha falan olmak*" şeklinde söyleniyor. "*Sıkılmak*" yerine "*Bö olmak/ Kal gelmek*", "*bunalmak*" yerine de "*İmdatı gelmek*" kullanılıyor. *"Zamanı olmak, boş olmak"* her nasılsa *"full boş"* şekline dönüşmüş, *"iade etmek"*, *" geri vermek"* anlamındayken *"geri iade etmek"* gibi ucûbe bir söyleyişin yaygınlaşması kanıksanmıştır. Spor sunucularımız, oyuncularımıza *üçleme* değil "*hattrick*" yaptırıyor, pas verdirtmiyor "*assist*" yaptırıyor, *köşe atışı* kullandırtmıyor "*Korner*" attırıyor. *Zamanlama,* onların dilinde "*timing*"e dönmüş hem de "*acaip güzel*" olarak vasıflandırılır olmuştur.

"Eşya" sözcüğünün tekili olan "*şey*" sözcüğü önce boşluk doldurucu konumuna düşürülmüş, sonra her sözcüğün yerine kullanılan ve ne gariptir ki belleklerdeki izler vasıtasıyla *"ne denilmek istenildiğini anlatan"* kelime-kelime grubu- cümle mesabesine çıkarılmıştır. Bir telefon konuşması esnasında kurulan (Hem de bir doçent arkadaşımızın!) *"Sen, şeyi şey yap da biz şeyden sonra şeyi şey yaparız."* gibi bir cümle için *"Anlaşılıyorsa, ne var bunda?"* denilebilir mi?

Sonuç yerine:

Hâlâ, en yakınınızda;*"Aman Allah'ım!"* değil de *"Oh my god!"* diye hayret edeniniz, *"Yaşa! Var ol!"* yerine *"Oley! Oley!"* çığlıkları atarak sevineniniz yoksa, bir nebze gönlünüzü ferah tutabilirsiniz. [Bu konuda, genel ağ(internet)da "*Arıyorum*" isimli *Yusuf Yanç*'a ait bir şiir dolaşmaktadır, okunmasında fayda vardır.] Ancak, görülen örnekler çerçevesinde, Türkçe kullanımının "iyi" olduğunu söylemenin, Türkçe'yi "bir tehlikenin beklemediğini" iddia etmenin aşırı bir iyimserlik olacağını düşünüyoruz. Konumumuz, uğraşı alanımız, mesleğimiz ne olursa olsun, birey olarak en yakınımızdan başlamak suretiyle Türkçe'yi doğru kullanmaya özen göstermeliyiz. *Nermi Uygur; " Uğraşı alanı ne olursa olsun her yönetici, ilkin kendisinden başlayarak, dile saygıyı kökleştirme işinde elinden geleni esirgememelidir. Her yönetici dil eğitiminde örnek olmalıdır...Kişi, alıştığı şeylere karşı her zaman direnme eğilimindedir. Ama dikkat edilirse, bunun köklü bir inançtan çok, rahatı bozmamak kaygısından doğduğu görülür." demektedir. (Uygur: 1994)* Uygur'un dediği gibi anadilimize saygıyı kökleştirme işinde yapacağımız en küçük katkı bile yanlışa alışmaya engel olacaktır. Aksi takdirde yanlışlara alışmış bir kitlenin amansız bir direnişi ile karşılaşmamız kaçınılmaz olacaktır. İletişim fakiri bir toplum hâlini almadan, biraz rahatımızı bozmanın, Yahya Kemâl'in "Ses Bayrağımız" olarak nitelediği Türkçe'ye sahip çıkmanın zamanı gelip de geçmektedir. Farkına varmazsak, binlerce yıllık geçmişten onlarca tehlike atlatarak bizlere kadar ulaşmış güzel Türkçemiz, Özkan ve Musa'nın Gadjiyeva'dan naklen aktardıkları; "*Bir ata dogguz oğlu besler, Ø dogguz oğlu bir atanı besleye bilmez.(Bir ata dokuz oğlu besler, **(ama)** dokuz oğul bir atayı besleyemez).* (Gadjiyeva 1973: 335*)"* atasözünde olduğu gibi bizi "hayırsız evlatlar" olarak tarihe kaydedecek ve nesiller önünde bizden hesap soracaktır.

Bu sabıka kaydına sahip olmak istemeyen her duyarlı Türk için aşağıdaki soruları sormak ve sorumlulukların gereğince davranmak şarttır.

- **Nasıl bir Türkçe konuşuyor, yazıyorum?**
- **Kelimelerimize, kelime gruplarımıza, atasözlerimize, deyim ve terimlerimize ne kadar hakimim?**
- **Anadil duyarlılığım hangi düzeyde?**
- **"Beni yanlış mı anlıyorlar?" yoksa "Ben mi anlatamıyorum?" Öyleyse, eksiğim nerede?**
- **Çocuklarıma hangi adı verdim? Açtığım iş yerine verdiğim adda, alışveriş yaptığım iş yerinin adında Türkçe'ye uygun olmayan bir durum var mı?**
- **Çocuklarım, öğrencilerim ve arkadaşlarımla nasıl bir Türkçe kullanarak iletişim kuruyorum?**
- **Günlük konuşmalarımda yaptığım hatalar neler?**
- **Kelimeler arasındaki anlam ayrımlarına vakıf mıyım?**

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

- **Selamlaşma, vedalaşma, tanışma, tartışma, taziye, tebrik Türkçem ne hâlde?**
- **Tercüme ve televizyon Türkçesi, genel ağ yazışmalıklarındaki Türkçe nereye gidiyor?**
- **Kullandığım söz kalıpları ekinime (kültürüme) ait hangi dokuyu taşıyor/ taşımıyor?**
- **Hangi sözleri dilime doladım?**
- **Bunun doğrusu ne?**

...

"Bil ki, ok yarası kapanır, dil yarası kapanmaz."
E. Ahmet Yüknekî, Atabetü'l Hakayık

KAYNAKLAR:

AKSAN, Doğan (1996); *Türkçenin Sözvarlığı*, Engin Yay., Ankara 1996, s.ll.

..... (1999); *Anlambilim*, Engin Yay., Ankara 1999, s. 15.

Demir, Nurettin; Emine Yılmaz (2003); *Türk Dili El Kitabı, Grafiker Yay. Ankara 2003.*

Demir, Nurettin; "*Popüler Dil Tartışmalarına Dil İlişkileri Açısından Bakış"* http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/demir_populer.pdf , s. 7.

DÖKMEN, Üstün (1994); İletişim Çatışmaları ve Empati, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

GADJİYEVA, N. Z. (1973); *Osnovnye Puti Razvitiya Sintakasiçeskoy Stukturıy Tyurkskih Yazıkov* (Türk Dillerinin Söz Dizimi Yapısının Esas Gelişme Yolları), Moskova 1973

JOHANSON, Lars (2002); *Türk Dili Haritası Üzerinde Keşifler.* Çev. Nurettin Demir/Emine Yılmaz. Ankara.

KORKMAZ, Zeynep (1985); "*Dil inkılabının Sadeleşme ve Türkçeleşme Akımları Arasındaki Yeri"*, TDK Konferansları, 1985, s.3/4

ÖÇALAN, Muharrem (2004); *Sakarya İli Ağızları,* Erciyes Ü., SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü *(Yayımlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN)*, Kayseri 2004.

ÖZKAN, Fatma; Bağdagül MUSA (2004); *"Yabancı Dillerin Türkçenin Söz Dizimi Üzerindeki Etkisi"* **bilig,** Yaz / 2004 , Sayı 30, s. 95-139

TOSUN, Cengiz (2005); "*Dil Zenginliği, Yozlaşma ve Türkçe",* Journal of Language and Linguistic Studies Vol.1, No.2, October 2005, s.136-154.

TURAL, Sadık Kemal (1992); *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler,* Ankara, Ecdad Yay.

TURHAN, Mümtaz (1997); *Kültür Değişmeleri,* İstanbul, Ötüken Neşriyat.

USTA, Halil İbrahim (2001); *"Yabancılaşmanın Söz Dizimindeki Görünümleri"*, Türk Dili, S.:596, Ağustos 2001, s. 147-150.

UYAR, Yusuf (2007); *Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı ve Kültürel Kimlik Geliştrme*, (Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enst.Yayımlanmamış YL Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Asiye Duman) s. 8-11.

Uygur, Nermi (1994); Dilin Gücü, Denemeler, Kabalcı Yayınları, 4. Baskı, Ankara Şubat 1994.

ZÜLFiKAR, Hamza (2007); *"Dünden Bugüne Türkçe"*, TD Dergisi, TDK Yay., Ağustos 2007.

(Oturum Başkanı) Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ: Muharrem Bey'e çok teşekkür ediyorum. Çok enteresan, ilginç bir konuşma yaptı. Kesemedim de. Süreyi iki üç dakika aştı. Ama ilginçti. Ben özellikle, Muharrem Bey, ayrılmayın... Kazım Bey'den özellikle istirham ediyorum. Bu konuşma metni kitap haline gelmeden evvel, şuralarda bir yerlere asın da öğrenciler görsünler, dil bakımından ne halde olduğumuzu. Kelime hazinesi zengin bir konuşma yaptı. Her türlü kelimeyi kullandı. Bazılarını tespit ettim. Mesela "müdrik" kelimesini kullandı. O kadar geniş anlamı var ki, bilmiyorum kaç kişi biliyor bu kelimeyi. "Müdrik" kelimesini kullandı; zengin bir ifadeyle. Benzetti, her şeyi anlattı bize. Dillerdeki zenginliğimizin kalıp, kirişe sözlerin Türkçeye kattığı anlamı, zenginliği ifade etti. Dil kültürün bir parçası. Kültür ve dil birbirine geçmiş durumdadır. Ama Batı'dan aldığımız kötü örnekleri çok güzel yansıttı. Ben buradan şu çıkarımda bulunuyorum. Sosyal hizmetler ile halkla ilişkiler iç içedir. Bilmiyorum programınızda var mı, Kazım Bey ya da Hacettepe Başkent'teki arkadaşlarımızın müfredatında halkla ilişkiler dersi olmalı. Sizde var mı bilmiyorum. Yoksa lütfen koyun. Bu ders olmalı. Çünkü sosyal hizmet uzmanı aynen doktor gibi kullandığı ifadeler, cümleler, kelimeler muhatabını, kime hizmet götürüyorsa o kişiyi ikna bakımından çok önemlidir. Çok güzel örnekler verdi, Muharrem Bey. Bu bakımdan da tebrik ediyorum kendisini. Fransa bir kanun çıkardı, iki sene evvel. İlanlarda, tablolarda, reklâmlarda yabancı kelime kullanılmayacak diye. Bunu da vurguladım. Türkiye'de kanun taslağı var. Mecliste bekliyor. Üç dört senedir bekler. Teşekkür ederim. Efendim, Bir başka konuşmacı Ahmet Bahadır, Cevat Eker, İbrahim Beyaz buradalar mı efendim? Kendileri, "Öğretmen Gözüyle Okul Dışında Şiddet Gören Çocukların Okul Ortamındaki Tutum ve Davranışları", konusunda bir sunum yapacaklardır. Bu da güncel bir konu ama herhalde burada hazır değiller.

Prof. Dr.Ahmet ÇİFTÇİ: Şimdi bir başka konuşmacı arkadaşımız var Selda Güzel, Hatice Bilge Harmankaya, "Ailelerin Sosyoekonomik ve Kültürel Durumlarının Öğrenci Eğitim Öğretim Yaşantıları Üzerindeki Etkileri", konularında bir sunumları olacaktı. Buradalar mı efendim? Şimdi sıra, "Özürlüler Açısından Yerel Yönetimlerin Önemi", bu Kahraman Bey'in konusuyla da yakından alakalı. Davut Yüce Bey'i takdim ediyorum size. Davut Bey süre gittikçe azalıyor, onun için kendinizi sınırlarsanız o konuda da eminim. Sizin de yirmi dakikanız var. Ama yirmi dakikayı kullanın demek anlamına gelmiyor. Teşekkür ederim.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

ÖZÜRLÜLER AÇISINDAN YEREL YÖNETİMLERİN ÖNEMİ

Davut YÜCE*

Özürlüler Haftası

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1981-1991 yılları arasındaki 10 yıllık dönem "Özürlüler On Yılı" ilan edilmiştir. Bunun devamında Birleşmiş Milletlerin 3 Aralık 1982 tarihinde aldığı kararla "Özürlü Kişilerle İlgili Dünya Eylem Programı" çerçevesinde 10-16 Mayıs tarihleri Sakatlar Haftası olarak kutlanmıştır. 1991 tarihinden itibaren Sakatlar Haftası yerine 3 Aralığın özel bir yeri ve önemi olması nedeni ile bugünün Dünya Özürlüler Günü olarak kutlanması kabul edilmiştir..

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı

30 Mayıs 1997 yılında, adını özürlülerden alan; özürlülere verilen hizmetlerin düzenli, etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini temin etmek için; ulusal ve uluslar arası işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, özürlülerle ilgili ulusal politikaların oluşmasına yardımcı olmak, özürlülerin problemlerini tespit etmek ve bunların çözüm yollarını araştırmak amacıyla Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı kurulmuştur.

Tarihimizde Özürlüler

Tarihimizde, millet olarak yoksulluk ve yoksunluk içindeki kişi ve kesimlere her zaman olumlu tutum ve davranış içinde olduğumuzu görürüz. Bu kapsamda örf, adet ve geleneklerimiz, halkın inanç ve dayanışma duygusu özürlülere verilen hizmetlere dayanak teşkil etmiştir. Çok eski yıllara uzanan vakıf, lonca ve hayratlarımız geleneksel kurum olarak bu alanda yerel anlamda önemli görev üstlenmişlerdir. Ancak, eski yaklaşımlar ve buna bağlı şekillenen hizmet türleri daha önce belirtildiği gibi gelişerek değişme kaydetmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi başta olmak üzere bir çok belgede, özürlülüğe temelde bir insan hakları sorunu olarak yaklaşılmaktadır.

Özürlü Tanımı

Özürlü; doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duyusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olup; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi," diye tanımlanmaktadır.

Özürlülük Çeşitleri

Ortopedik Özürlü: Kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişidir. El, kol, ayak, bacak, parmak ve omurgalarında, kısalık, eksiklik, fazlalık, yokluk, hareket kısıtlığı, şekil bozukluğu, kas güçsüzlüğü, kemik hastalığı olanlar, felçliler, serabral palsi, spastikler ve sipina bifida olanlar bu gruba girmektedir.

Görme Özürlü: Tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı veya bozukluğu olan kişidir.

Görme kaybıyla birlikte göz protezi kullananlar, renk körlüğü, gece körlüğü(tavuk karası) olanlar bu gruba girer.

* Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanı

İşitme Özürlü: Tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı olan kişidir. İşitme cihazı kullananlar da bu gruba girmektedir.
Dil ve Konuşma Özürlü: Herhangi bir nedenle konuşamayan veya konuşmanın hızında, akıcılığında, ifadesinde bozukluk olan ve ses bozukluğu olan kişidir.
İşittiği halde konuşamayan, gırtlağı alınanlar, konuşmak için alet kullananlar, kekemeler, afazi, dil-dudak-damak-çene yapısında bozukluk olanlar bu gruba girmektedir.
Ruhsal ve Duygusal Özürlü: Dikkat eksikliği ve hiper aktivite bozukluğu, otizm, epilepsi, şizofreni, alkol ve madde bağımlılığı, cinsel sorunlar, kaygı ve duygu bozukluğu ve bunama bu tür özür grubunu oluşturmaktadır.
Zihinsel Özürlü: Çeşitli derecelerde zihinsel yetersizliği olan kişidir. Zeka geriliği olanlar(mental retardasyon), down sendromu, fenilketonüri (zeka geriliğine yol açmışsa) bu gruba girer.
Süreğen Hastalık: Kişinin çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan, sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklardır(kan hastalıkları, kalp-damar hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, idrar yolları ve üreme organı hastalıkları, cilt ve deri hastalıkları, kanserler, endokrin ve metabolik hastalıklar,(HIV)

Özürlülük İstatistikleri ve Oranlar
Ülkemizin de içinde yer aldığı birçok ülke, yakın zamana kadar özürlülere ilişkin istatistiki bilgilere sahip olmadıkları için Dünya Sağlık Örgütü'nün(WHO) tahminlerini kullanmaktadır. Özürlüler konusundaki bilgi ve veri eksikliğini gidermek amacıyla Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı ve Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı işbirliği ile 2002 yılında "Türkiye Özürlüler Araştırması" gerçekleştirilmiştir.
Devlet İstatistik Enstitüsü'ne(Türkiye İstatistik Kurumu) yaptırılan "Türkiye Özürlüler Araştırması" ile ülkemizdeki özürlülük profili geniş kapsamlı olarak araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, özürlü olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12.29'dur. Buna göre ülkemizde 8.431.937 kişi özürlü olarak yaşamlarını sürdürmektedir.
Toplam %12.29' un özür gruplarına göre dağılımı yapıldığında; ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlülerin oranı %2.58 iken (yaklaşık 1.8 milyon) süreğen hastalığı olanların oranı ruhsal ve duygusal özürlüler ile birlikte % 9.70'dir(Yaklaşık 6.6 milyon). Özürlü olma oranları yaş grubu bazında incelendiğinde her iki grupta da ileri yaşlarda artmaktadır. Süreğen hastalar dışındaki özür grupları şöyle dağılım göstermektedir: Ortopedik %1.25, görme % 0.60, İşitme %0.37, dil ve konuşma %0.38 dir.

Özürlülerin (engellilerin) Sorunları
Özürlü, ister engelli isterse sakat sözcükleriyle ifadelendirilmiş olsun her şeye rağmen toplumun saygın bir üyesi sıfatıyla yer almak durumundadır. Aynı şekilde sağlıklı ve dengeli bir toplum bütün bireylerin maddi ve manevi varlıklarının korunup geliştirildiği, sosyal hayatın her alanına serbestçe girip çıkabilen, kendisi, ailesi ve toplumla barışık geleceğe güvenle bakan bireylerden oluşan toplumu meydana getirmekle mümkün olmaktadır.
Özürlüler konusu, herkesin olduğu gibi sağlık, eğitim ve çalışma gibi temel alanları, ekonomik yönden desteklenmeyi, sosyal hizmetleri, fiziksel çevrenin özürlülere uygun düzenlenmesi ve sosyal etkinlikler olmak üzere geniş bir alanı ilgilendirmektedir.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Ailevi sorunlar: Özürlüler, ailelerinin aşırı korumacı tutumları sebebiyle öz güvenlerini kazanamamaktadır. Bu durum onların içe kapanmasına yol açmakta, bağımsız iş yapabilme ve toplumla sağlıklı ilişkiler kurmasına engel teşkil etmektedir.
Bilgi ve bilinçsizlikten dolayı özürlüler bazen de aile ilişkilerinde dışlanmaktadır. Sen sakatsın bir şey yapamazsın, yapmamalısın gibi yanlış tutum ve davranışlar sergilenmektedir.

Çevresel sorunlar: Cadde , sokak, meydan, park gibi alanların fiziki ve mimari yapısı özürlülere göre düzenlenmemmiş olasından bir çok özürlü hayatını evinde geçirmek zorunda bırakılmaktadır. Hatta, evlerinin de kendilerine uygun olduğunu söyleyemeyiz. İleri derecede özürlü kimselerin evin merdiveni, asansörü, tuvalet ve banyosunu yardım almaksızın tek başına kullanamadıklarını hatırlatmak isteriz.
Fiziki ve mimari düzenlemelerin elverişsizliği onları aile ilişkilerinde sorunlar yaratmakta ve sosyal çevreye girmesini engellemektedir.

Yeni Yasaların Özürlülere İlişkin Hükümleri
"Kamu Yönetimi Reformu Projesi" çerçevesinde yerel yönetimlere ilişkin yenilikler arasında 5442 sayılı Kanun yerine 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun yerine 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 1580 sayılı Kanun yerine (5272 sayılı Belediye Kanunu, bu da değişerek) 5393 sayılı Belediye Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Daha önce kuruluş ve işleyişleri tüzükle gerçekleşen mahalli idare birlikleri için yeni dönemde 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu çıkarılmıştır.

Doğrudan ve Dolaylı Hükümler
Özürlüler, yerel yönetim kanunlarında doğrudan ve dolaylı olarak iki şekilde yer almışlardır. Bazı maddelerde "özürlü veya engelli" diye yazılarak belirtildiği halde, bazı maddelerinde herhangi bir ayrım yapılmaksızın hemşehrilik hukuku gereği özürlü ibaresi kullanılmaksızın genelin içinde geçmektedirler. Aşağıda açıklanan maddelerden, kanunların görevler ve giderlere yönelik maddeleri doğrudan; görevler ve giderlere yönelik olmayan diğer maddeleri; ortak projeler gerçekleştirme ve karar süreçlerine katılımlar ise özürlüleri dolaylı şekilde ilgilendirdiği görülür.
Özürlüleri doğrudan ilgilendiren maddelerin ortak noktası ise, yoksulluk ve yoksunluk içindeki dar gelirli, yaşlı ve düşkünler arasında sosyal hizmet ve yardımlar kapsamında konu edilmeleridir.

İl Özel İdaresi ve Özürlüler
İl özel idareleri geniş uygulama alanlı eğitim, kültür, sağlık, bayındırlık, ulaştırma, tarım ve ticaret gibi devlete ait görev ve yetkileri sınırlandırılmış şekliyle kullanan yerel yönetimlerdir. İl genelinde belediye sınırları dışında kalan yerlerde belediyeye ait görev ve yetkilere sahiptirler.
İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6'ıncı maddesi görevleri açıklamaktadır.
"Madde 6. İl özel idaresi mahalli müşterek olmak şartıyla;
Sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; ilin çevre düzeni planı, bayındırlık ve iskan, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarına arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ve diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde, İmar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma, kültür, turizm, gençlik ve spor; orman köylerinin desteklenmesi,

ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında yapmakla görevli ve yetkilidir.
Hizmet sunumunda özürlü, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır."

Valinin Görevlerinde Özürlüler
5302 sayılı Kanunun 30'uncu maddesi valinin görev ve yetkilerini açıklamaktadır. Özürlülerle ilgili olanları şunlardır:
"m) İl halkının huzur, esenlik, sağlık ve mutluluğu için gereken önlemleri almak,
n) Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak"
Görev ve yetkilere ilişkin (m) bendi genel yaklaşımla düzenlenmiş olup,
(n) bendi dezavantajlı kesimleri işaret ettiğinden özürlüleri de ilgilendiren bir düzenleme olarak kabul edilebilir.

Belediyeler ve Özürlüler
Belediyenin görevleri
Yeni Belediye Kanunu'nda eskiden olduğu gibi görevler kalem kalem sayılarak özele indirgenmemiştir. Nelerin görev olarak verildiği genellik çerçevesinde belirtilmiştir.5393 sayılı Kanun'un 14'üncü maddesiyle belirlenen görevler şunlardır:

"a) İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, evlendirme, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar.

b) Devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir, her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilir; sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilir ve işletebilir; kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekanların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir, bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir."

En açık görev tanımı
Belediye başkanının görevleri arasında sayılan ve 5216 sayılı kanunda "Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, özürlülere yönelik hizmetleri yürütmek ve özürlüler merkezini oluşturmak." diyen 38'inci madde, Yeni Belediye Kanunu'nun özürlüleri ilgilendiren en açık ve en önemli maddesi unvanına sahiptir. Bu zamana kadar genellikte veya bir kesim içinde örtülü şekilde geçen özürlüler, bu maddeyle varlıklarını hissettirmiş olarak doğrudan ele alınmışlardır. Maddeyle özürlü hizmetleri belediyelere görev olarak verilmiştir. Özellikle büyükşehirlerde birkaç belediye ile sınırlı olan özürlü merkezleri uygulaması, yeni düzenlemeyle zorunlu yasal birimler haline getirilmiştir ki; özürlüler açısından devrim niteliğinde önemli bir gelişmedir.
Belediye Kanununda özürlü merkezleri kurulması hükmü bulunmasına rağmen 7 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5378 sayılı Özürlüler Kanunu ile eklenen maddede, büyükşehir belediyelerinde özürlü hizmet birimleri kurulması için yönetmelik öngörülürken diğer belediyeler için böyle bir tasarruftan söz edilmemiştir.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Giderlerde Özürlüler Var
İl Özel İdaresi Kanunu 43'üncü maddenin (h) bendinde "h) Yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürlülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar,"denilmekle özürlüler burada belirgin şekilde özel konuma getirilmişlerdir.
Belediyeler öteden beri yoksulluk ve yoksunluk içindeki özürlülere imkanları ölçüsünde destek olan kuruluşlardır. Ancak bu destekler, yasal bir zorunluluktan öte, onlara duyulan ilgi oranında yapıldığını belirtmek isteriz. Gönüllülük ve ilgi esasına dayanan hizmetler yeni yasalarla zorunlu hale gelmiştir.
Belediye Kanunu Madde 60 da belediyenin giderleri sayılırken;
"i) Dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürlülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar." diye özürlülere yönelik sosyal hizmet ve yardım giderlerinin karşılanacağı vurgulanmak suretiyle sosyal hizmet ve yardımlara konu edilmişlerdir. Burada dar gelirli ve yoksul özürlüler değil; dar gelirli veya yoksul olup olmadığına bakılmaksızın özürlüler için harcamada bulunulabileceği hususuna vurgu yapılmıştır. Özürlü olgusu öne çıkarılmış veya özürlülere ayrıcalıklı davranılmıştır denilebilir.

Hizmet Sunumunda İlkeler
İl Özel İdaresi Kanununda özürlülere götürülecek hizmetlerin hangi yöntemle ulaştırılacağı hususu net değildir. İl Özel İdaresi Kanununda geçen "Hizmet sunumunda özürlü, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır."ibaresi aynen Belediye Kanununa monte edilmiştir.

5393 sayılı Kanunda da "Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda özürlü, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır."denilmektedir.

Uygun yöntemi ilkeler şeklinde açıklamaya çalıştığımızda, hizmet sunumundaki genel ilkelerimiz şunlar olmalıdır:

İnsan onuruna saygılı, ayrım gözetmeyen, fırsat eşitliğine dayalı,Gerektiğinde pozitif ayrımcılığa yer veren,ulaşılabilir ve erişilebilir, çağdaş ve günün koşullarına uygun; etkin, verimli, ucuz ve kaliteli olmalıdır. Her türlü ayrımcılıktan uzak ve gerektiği yerde pozitif ayrımcılık yapılmalıdır. Hemşehri, akraba, seçmen gibi subjektif yargılardan uzak şekilde ihtiyacı olanlara ihtiyaç duyulan ölçüde destek çıkılmalıdır.

İnsan onuruna saygılı olarak özürlüyü rencide eden, küçük düşüren davranışlardan kaçınılmalıdır. Örneğin, yardımlar insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulmalıdır. Hizmetler külfet değil, sosyal sorumluluğun bir gereği olarak verilmelidir.

Fırsat eşitliğine dayanmalıdır. Özürlülerin geleceğinin önündeki engelleri aşmasına yardımcı olmalıdır. Hizmetler etkin, verimli ve kaliteli olmalıdır. Hizmetler sürekli olmalı, özürlünün işine yaramalı ve ihtiyaçlarını karşılamalıdır.

Hizmetler erişilebilir olmalıdır. Bunun için uygun zaman uygun yer ve uygun araçlar bulunmalıdır. Mümkün olduğunca ucuz olmalıdır. Hizmetlerden yararlananların durumu ve hizmetin niteliğine göre gerekirse ücretsiz olmalıdır ki; yerel yönetimlerin diğer kurum ve kuruluşlardan farkı kolay kavranabilsin.

Ücretsiz hizmetlerde israfçı tutum ve davranışlar sergilenmemelidir.

Hizmetler toplumsal bütünleşmeyi sağlamaya yönelik olmalı ve bütünsellik çerçevesinde gerçekleştirilmelidir.

Ayrıştıran, ayrımcı uygulamalardan kaçınılmalıdır. Yerel yönetimler tarafında sıkça tekrarlanan "özürlüler parkı" "özürlüler lokali" veya "özürlüler kütüphanesi" gibi Bunun yerine özürlülerin de yararlanabileceği herkese uygun park ve tesisler kurulmalıdır.

Cadde, sokak ve meydanlar daha proje aşamasında özürlüye uygun tasarlanmalıdır.

Yerel Ölçekte Neler Yapılabilir?
Mevzuatımız merkezi yönetimin görev ve sorumluluğunda olan birçok hizmeti yerel yönetimlere de vermiştir. Başka bir ifadeyle; yerel yönetimler artık devlete ait işleri yapar duruma gelmişlerdir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:
Yerel düzeyde özürlülerle ilgili veri tabanı oluşturmak. Bölge, belde veya yöredeki özürlü sayısı, çeşitleri ve oranları; istihdam, eğitim ve sosyal güvenlik durumlarına ilişkin profilleri çıkarmak.
Özürlülüğün önlenmesi ve onlara sağlanan haklara yönelik bilgilendirme, bilinçlendirme çalışmalarında bulunmak. Rehberlik ve danışmanlık hizmeti vermek.
Özürlülerin hayatlarını kolaylaştırıcı ve toplumsal bütünleşmelerini sağlayıcı çalışmalar yapmak, Bu çerçevede kültürel ve sportif etkinliklerde bulunmak veya bunları teşvik etmek.
Kamu kurum ve kuruluşlarıyla, toplumun değişik kesimleriyle işbirliği içinde toplum temelli rehabilitasyon programları uygulamak.
Özürlüleri nitelikli işgücü haline getirmek. Çalışma hayatına katılmalarını sağlamak üzere mesleki eğitim ve rehabilitasyon hizmeti vermek.
Maddi durumu yerinde olmayan özürlülere ayni ve nakdi yardımlarda bulunmak, ihtiyaç duyulduğunda bulundukları yerden eğitim, sağlık ve sosyal tesislere ulaşımlarını sağlamak.
Bakıma muhtaç özürlü ve yaşlılara doğrudan veya ilgili mevzuat uyarınca hizmet satın alma yoluyla bakım hizmeti vermek gibi konularda hizmetler gerçekleştirilebilir.

Yerel Yönetimler Adı Geçen Hizmetleri Yerine Getirirken;
Özürlüler yerel düzeyde kendileriyle ilgili alınacak karar süreçlerine dahil edilmelidir. Bu aynı zamanda demokratik, katılımcı ve paylaşımcı yerel yönetim anlayışın ve mevzuat gereğidir.
Özürlülerle ilgili dernek ve vakıfları, gönüllü kişi ve kurumları desteklemeli ve teşvik etmelidir. Özürlülerin organizasyonları madden desteklenmelidir. Belli bir özürlü kadrosuyla çalışan programlara öncelik verilmelidir.
Yerel yönetimler, özürlü ve ailesi ile toplum temelli rehabilitasyon anlayışı içersinde sürekli ilişki içinde olmalıdır. Onların faaliyetleri desteklemelidir.
Yerel birimler, özürlüler, aileleri ve gönüllü kişilerin bir araya gelerek bilgi ve deneyim alış verişinde bulunmalarını sağlamalıdır.

Özürlülerin toplumsal bütünleşmesinde halkın sorumluluğu vurgulanmalıdır.
Özürlülere hizmet külfet değil, sosyal sorumluluğun bir gereğidir. Bu konuda özürlülerin yapacağı mutlaka bir iş vardır ve herkese göre bir görev vardır. Anılan hizmetler, hemşehri özürlüler için bir hak iken, yerinden veya yerel yönetimlerin yasal görevi, diğer kesimlerin sosyal sorumluluğudur.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

CUMHURİYETİN BİR SOSYAL HİZMET ÖNDERİ OLARAK DR. FUAD UMAY'IN ÖKSÜZ VE YETİM ÇOCUKLARA HİZMETLERİ

Veysi AKIN*

Özet

TC'nin kuruluş yıllarında Sosyal Hizmet önderliği yapmış olan Dr. Mehmed Fuad Umay (1885–1963), Kırklareli'de doğdu. 1910 yılında İstanbul Tıbbiye Mektebi'nden mezun olarak Tırnovacık. Kırklareli ve Bolu'da Hükümet tabibi olarak çalıştı. 1920'de I. Dönem TBMM'ne Milletvekili olarak girdi ve 1950 yılına kadar aralıksız olarak milletvekilliği yaptı.

Balkan Harbi yıllarının getirdiği sıkıntıları gören bir memleketperver olarak o mesleğinin ilk yıllarında Sosyal Hizmetlere gönül vermiş ve Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu)'ni ilk olarak memleketi olan Kırklareli'nde kurmuştur. Daha sonra aynı adla bir cemiyet İstanbul'da kurulacak ve Kırklareli'ndeki merkez de bunun şubesi konumuna gelecektir. Ancak Milli Mücadele yıllarında İstanbul'daki cemiyetin etkinliğini kaybetmesi üzerine Dr. Fuad Umay'ın gayretleriyle cemiyet aynı adla Ankara merkez olmak üzere yeniden kurulacaktır. İlk kurulduğu dönemde cemiyetin Genel Sekreterliği'ni üstlenen Fuad Umay, kısa bir süre sonra Genel Başkanlığa getirilmiş ve 1948 yılına kadar bu görevini sürdürmüştür.

Bu görevde iken yaptığı hizmetlerin bazıları şöyle sıralanabilir:

1-) ABD'den 1923 yılında toplanan paralarla Keçiören'de yetim ve öksüzler içilen açılan dört bina, Çalışan kadınların çocukları için bir bakımevi, anne sağlığı ve Çocuk klinikleri ile Diş Sağlığı Merkezi yaptırılmıştır.

2-) 23 Nisan'ın Çocuk Bayramı haline gelmesi

3-) Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin gelirlerini artırmak için TBMM'den çıkarılan kanunlar.

Dr. Fuad Bey'in Başkanlığı döneminde ÇEK'nun şube sayısı 750'ye çıkmış, bu şubelere bağlı olarak dispanser, doğumevi ve çocuk yuvası gibi 337 müessese açılmış ve buralarda 12.758.640 çocuk ve çocuklu anneye hizmet verilmiş ve çeşitli yardımlar yapılmıştır.

* Yrd. Doç. Dr. Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Kınıklı-DENİZLİ vakin@pau.edu.tr

TİTLE OF PROCEEDİNG

Services of Dr. Fuad UMAY as A Leader of the Republic in Social Services

Abstract

Dr. Mehmed Fuad Umay (1885-1963), who was one of the leading figures in Social Services in the early years of teh republic, was born in Kırklareli. Graduating from İstanbul Tıbbiye Mektebi in 1910, he worked as the state doctor in Tırnovacık, Kırklareli and Bolu. He was elected the TBMM (TGNA) MP of the first term in 1920 and worked for the TGNA uninterruptedly until 1950.

As a patriot who observed and realized the problems and troubles of the Balkans' war, he devoted himself to the social services in the early years of his career as a TGNA MP and founded Himayei- Etfal Cemiyeti, namely Association for Protection and Rehabilitation of Children, first in Kırklareli, his homeland. Later another branch of this association was founded in İstanbul and the branch of Kırklareli was made the sub-branch of the Central one in İstanbul. However, Dr Umay found himself attempting to found this association in Ankara as the centre because of the fact that the one in İstanbul had lost its efficiency in the years of National Struggle for Independence. Having worked as the General Secretary of the Association in its early years, Umay was appointed the Chairman of the Association and worked under this title until 1948.
Some of the services he carried out under this title can be listed as follows:

1-) Four buildings built and opened for the orphans in Keçiören through the money collected in the USA in 1923. A dispensary for the working women, clinics for mother health and children built as well as a Centre for Dental Health.
2-) 23rd April made an official bairam for children.
3-) Laws passed from the TGNA so as to increase the income of the Himaye-i Etfal Cemiy

The number of branches of the Himaye-i Etfal Cemiyeti under Dr. Umay rose to 750. In addition, dispensaries, maternity homes and child care centers were opened with affiliation to these branches and 12.758.640 children and mothers with children were served there along with some other social services and assistance.

Giriş: Dr. Mehmed Fuad UMAY kimdir?

Mehmed Fuad (Umay), 24 Şubat 1885'te Kırklareli'de doğdu, babası Mehmed Nuri Bey, annesi Seniyye Hanımdır[21].

İlk ve orta okulları memleketinde okuyan Fuad Umay, lise öğrenimi için Edirne'ye gitti. Edirne Lisesi'nden mezun olduktan sonra İstanbul Tıbbiye Mektebine kayıt oldu.

[21] Fuad Umay, **Hayatım** (12 .10.1961'de daktilo ile yazılmış metin), s.1, ayrıca bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi Azasının Tercüme-i Hal Kağıdı, **TBMM I. Devre Dosyası**, No: 61.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Buradan 1910 yılında mezun olarak ilk görev yeri olan Tırnovacık Belediye Tabipliğine tayin olunarak doktorluk mesleğine başladı. Kısa süre sonra aynı kazada Hükümet Tabibi oldu. Bu görevi esnasında hastalarıyla kurduğu iyi diyalog ve özellikle de dönemin amansız bir hastalığı haline gelen frengiye karşı sürdürdüğü mücadele kendisini kasabanın sevilen doktoru haline getirdi. Balkan Harbi sebebiyle 22 Eylül 1912'de bu görevden ayrılarak bölgedeki yaralı Mehmetçiklere bakmak üzere Askeri Hastane'ye tayin olundu. Askeri hastanede geçirdiği süre daha sonra askerlik hizmetine sayıldı ve harpten sonra memleketine dönerek Kırklareli Belediye Tabibi oldu (28 Ağustos 1913)[22].

Burada bulunduğu süre içerisinde hemşerilerinin sağlık problemleri ile yakından ilgilendiği gibi sosyal meselelere de el attı. Balkan Harbinin yöre insanı üzerinde bıraktığı olumsuz etkileri ortadan kaldırmak ve acılarını biraz olsun dindirmek için çaba sarf etti. Bu amaçla ilk olarak Kırklareli Himaye-i Etfal Cemiyeti'ni kurdu ve yaklaşmakta olan yeni harbin siviller üzerindeki etkilerini azaltmak maksadıyla kurulan Müdafa'a-i Milliye Cemiyeti Kırklareli Şubesi'nde aktif görev alarak çalıştı[23]. Dr. Fuad Bey'in kurduğu Kırklareli HEC, I. Dünya Savaşı yıllarında bölgedeki öksüz ve yetim şehit çocuklarına hizmet vermeye devam ederken, Genel Merkezi İstanbul'da olan ve ülke geneline hizmet vermek üzere yeni bir Himaye-i Etfal Cemiyeti kuruldu (6 Mart 1917). Bunun ilk şubesi de öteden beri Kırklareli'de hizmet eden cemiyet oldu [24].

Dr. Fuad Bey'in bu çalışmaları Mütareke Döneminde Hürriyet ve İtilafçıların dikkatini çekti. İttihatçı olması hasebiyle sevilen bir kişinin kendi memleketinde kalması uygun görülmeyerek Bolu Hükümet Tabipliği'ne tayin olundu. Burada Milli Mücadeleye katılarak Bolu Müdafa'a-i Hukuk Milliye Cemiyetini kurdu ve TBMM'ne katılıncaya kadar bu cemiyetin başkanlığını yaptı. I. Dönem Bolu milletvekili (1920-1923) olarak önemli kanun tekliflerinin hazırlanmasında hizmet etti, çeşitli komisyonlarda görev aldı[25] ve Türk-Amerikan ilişkilerinin kopuk olduğu bir dönemde Amerika'ya giderek burada çalışan Türk işçilerden Milli Mücadele'de yetim kalan çocuklar için yardım topladı[26]. Bolu Milletvekilliği esnasında genel merkezi Ankara olan Himaye-i Etfal

[22] **Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı** MO: 111-776 Sayılı Dr. Fuad Umay Dosyası.
[23] Ali Rıza Dursunkaya, **Kırklareli Vilayeti'ni Tarih, Coğrafya, Kültür ve Eski Eserleri yönünden Tetkik**, Kırklareli 1948, s.145-146. HEC üzerine çalışma yapan Hasan Akbayrak ve ayrıca ondan alıntı yapan Mustafa Şahin, Kırklareli HEC'nin 1908'de kurulduğunu ifade etmektedirler. Bkz. Hasan Akbayrak, "*Himaye-i Etfal Cemiyeti*", **Tarih ve Toplum**, Sa: 52 (Nisan 1988), s. 31-33, Mustafa Şahin, "*23 Nisan ve Himaye-i Etfal*", **Toplumsal Tarih**, Sa: 40 (Nisan 1999), s. 15-17. Ancak bu Cemiyetin Dr. Fuad Bey tarafından kurulduğu kabul edildiğine göre 1908'de mevcut olması mümkün değildir. Çünkü O, bu yıllarda henüz Tıbbiyeli bir öğrencidir ve İstanbul'da bulunmaktadır. Cemiyetin Ali Rıza Dursunkaya'nın ifade ettiği gibi Balkan Harbi sonrası kurulmuş olması daha muhtemeldir.
[24] Cüneyd Okay, **Belgelerle Himaye-i Etfal Cemiyeti 1917-1923**, Şule Yay., 1999, s. 40-41.
[25] Veysi Akın, **Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuad Umay**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2000, s. 1-3.
[26] Bu seyahatin yankıları için bkz. Veysi Akın, "*Doktor Mehmed Fuad (Umay) Bey'in Amerika Birleşik Devletleri Seyahati*", **Akademik Araştırmalar**, I/2 (Güz 1996), s. 18-29, Milli Mücadele yetimleri için toplanan yardımlar hakkında geniş bilgi için bkz.

Cemiyeti'nin kuruluş çalışmalarını yürüttü ve Cemiyetin Katib-i Umumilik görevini üstlendi[27].

Uzun süre (1923-1950) Kırklareli Milletvekilliği yaptı. Aynı dönemde HEC'nin başkanlığını üstlendi. Bu dönemde Cemiyet yararına birçok kanun teklif hazırladı ve bunların Meclisten geçmesi için çaba sarf etti, ayrıca Cemiyet yararına gelir getirecek çalışmaları yürüttü ve Cemiyetin Türkiye genelinde hizmet veren bir kurum olmasını sağladı[28].

Soyadı kanunu ile beraber Türk çocuklarına verdiği hizmetleri dolayısıyla eski Türk kültüründeki kutsal ruh "*Umay*" atfen Atatürk tarafından kendisine *UMAY* soyadı verildi[29].

Evli ve dört çocuk babası olan Dr. Fuad Bey, 1950'de siyasi hayattan çekildi ve ailesiyle birlikte İstanbul'da yaşamaya başladı. Hayatının geri kalan yıllarını ömrünün önemli bir bölümünü milletinin ve yetim çocukların hizmetinde geçirmenin mutluluğu içinde geçirerek 1963'te vefat etti. Mezarı Zinzirlikuyu Kabristanlığında bulunmaktadır.

1. Dr. Fuad Umay'ın Öksüz ve Yetim Çocuklara Hizmetleri

1.1. HEC'nin Ankara'da İhyaen Kurulması ve Milli Mücadele Yetimlerine Yapılan Yardımlar

Türkler, tarih boyunca çocuk bakımı ve korunmasına önem vermiş bir millettir. Bunun temelinde Türk kültüründeki sevgi, merhamet ve şefkat anlayışı yatmaktadır[30]. Eski Türk dini ve halk inancına göre bir çocuk anne karnına indikten sonra Umay[31] adlı melek tarafından loğusalık dönemi de dâhil olmak üzere annesiyle beraber korunmaya alınır ve doğan çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi de töre gereği ailenindir. Yetim kalan çocuklar da mutlaka en yakınları tarafından bakılır, herhangi bir devlet müdahalesi olmaksızın hiçbir çocuk açta açıkta bırakılmazdı[32].

Veysi Akın, "*Amerika'daki Türklerin Milli Mücadele Yetimlerine Yardımları*", **Savaş Çocukları: Öksüzler-Yetimler**, Edit: Emine Gürsoy Naskali - Aylin Koç, Kırmızı Yay., İstanbul 2003, s. 123-140.

[27] Okay, **HEC**, s. 6.

[28] Bu çalışmaları hakkında ileride geniş bilgi verilecektir.

[29] Akın, **Dr. Fuad Umay**, s. 3.

[30] Bahaeddin Ögel, **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1988, s. 240-246. Cemiyetimiz 0-15 yaş arasını çocuk, 15-18 yaş arasını ise genç olarak görmektedir. Nitekim eski medeni hukukumuzda evlenme yaşı 15 ve üzeri olarak tanımlanmaktaydı. Günümüzde uluslararası sözleşmeler ve hukuk metinlerinde 18 yaşını bitirmemiş kişiler çocuk olarak tanımlanmaktadır. Günümüzdeki Türk hukuk metinleri de buna uygunluk göstermektedir. Bu konuda bkz. **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Ulusal İlk Rapor**, Ankara 1999, s. 10-12.

[31] Eski Türk yazılı metinlerinden Orhun Yazıtlarında ve Kaşgarlı Mahmud'un Divan-ı Lügat üt Türk'ünde de zikredilen Umay, Eski Türk dininde hamilelerin, çocukların ve doğmamış çocukların ruhlarının koruyucusu bir ilahedir. Bkz. Abdülkadir İnan, **Makaleler ve İncelemeler**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1987, s. 397-399.

[32] Ögel, **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, s. 245.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Türklerde kimsesiz çocukların bakımı ve korunması ile ilgili ilk kurumsal düzenlemeler, Osmanlı döneminde 1822'de *Çocuk Islahevleri*nin kurulması ile başlamış ve *Darülhayr-ı Ali* (1903), *Darüleytam* ve Himaye-i Etfal Cemiyeti (HEC) ile devam etmiştir[33]. Bu cemiyetler içerisinde en geniş kapsamlı hizmet ağı kurabilen Osmanlı HEC'dir. Osmanlı HEC, 6 Mart 1917'de İstanbul'da kurulmuş, başta İstanbul'un büyük yerleşim yerleri olmak üzere Anadolu ve Trakya'nın çeşitli yerlerinde şubeler açarak teşkilatlanmış, I. Dünya Harbi'nin son yılları ve Mütareke döneminde yetim çocuklara hizmet imkânı bulmuş, ancak imparatorluk ürünü olarak Osmanlı Devleti ile aynı kaderi paylaşarak Cumhuriyetin kuruluş yıllarında yerini Ankara HEC'ne bırakmıştır[34].

HEC'nin Ankara'da ihyaen kurulması Dr. Fuad Bey'in gayretleri ile olmuştur. TBMM'ne I. Dönem Bolu Milletvekili olarak katılan Dr. Fuad, Batı Cephesinde Yunanlılarla ve Doğu Cephesinde Ermenilerle devam edan savaşı yakından takip ediyor, cephede ölenlerin ve savaş dolayısıyla memleketlerini terk eden muhacirlerin çocuklarının sefalet ve açlık yüzünden sahipsiz kaldığını görüyordu. Bu amaçla O, daha önceki tecrübelerini de hesaba katarak HEC'nin Ankara'da ihyaen kurulması gerektiğine inandı. Bu düşüncelerini 1920'de hocası Dr. Adnan (Adıvar) Bey'e açtı. Bu dönemde yoğun bir şekilde Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti'nin faaliyetleriyle meşgul olan Adnan Bey, cemiyete yapılacak yardımlar azalır endişesiyle kendisine "*Hilal-i Ahmer'in çalışmalarına ihtiyacımız var*" diyerek, bu konuda acele edilmemesini istedi. Bunun üzerine Dr. Fuad Bey, hocasının tavsiyesini tutarak cemiyetin kuruluşunu bir yıl erteledi[35].

Bir yıl sonra hazırlıklarını tamamlayan Dr. Fuad Bey, çoğu milletvekili olan arkadaşlarını da yanına alarak 30 Haziran 1921'de gerçekleştirdikleri bir toplantı ile Himaye-i Etfal Cemiyeti'ni kurdu[36]. Cemiyetin kuruluş amacı kendi belgelerinde "*Cemiyet, evvela şehit çocuklarıyla saniyen harp malullerinin ve harp felaketzedelerinin çocuklarıyla iştigal eder*" deyerek açıkça belirtmiştir. Hâkimiyet-i Milliye Matbaasının küçük bir odasında, bir masa ve birkaç sandalye etrafında kurulan ve kurucularının aralarında topladıkları ikişer lira ve Akçaşehirli Arif Bey'in hediye ettiği kumaşlarla şehit yavrularının giydirerek ilk faaliyetini başlatan Cemiyet, zamanla yardımların artmasıyla ülke genelinde hizmet veren bir kuruluş haline geldi. Fevzi (Çakmak) Paşa, cepheden gönderdiği bir telgrafla harp sahalarında yanmış köylerin evlerinin duvar diplerinde yüzlerce barınmaya muhtaç çocuk bulunduğunu Ankara'ya bildirdi. HEC, harekete geçerek bu çocukları Ankara'ya getirtti ve çocukların bir kısmı yatılı okullara, geri kalanlar da muhtarlarla işbirliği yapılarak Ankaralı hamiyetperverlerin evlerine yerleştirildi. HEC'nin bu çalışması cephede savaşanlara moral kaynağı olmuştu.

---

[33] Turgay Çavuşoğlu, **Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yaprakları 1917-1983**, SABEV Yay., Ankara 2005, 12, Okay, **Himaye-i Etfal Cemiyeti**, s. 11-13.

[34] Okay, **Himaye-i Etfal Cemiyeti**, s. 64-65. Bu cemiyetin ortadan kalkması Milli Mücadele yıllarında Ankara'da kurulan Himaye-i Etfal Cemiyetidir. Aynı gaye için çalışan ve aynı adı taşıyan iki farklı cemiyet olamayacağı için İstanbul'daki teşkilat ve buna bağlı olarak faaliyet gösteren şubeler, Ankara HEC'ne bağlanmıştır.

[35] Fuad Umay, **Seçmenlerimle Başbaşa**, Ankara 1950, 28-29.

[36] Ankara'da kurulan bu cemiyet hakkında geniş bilgi için bkz. Makbule Sarıkaya, **Himaye-i Etfal Cemiyeti**, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2005.

Subaylar, cepheden gönderdikleri mektuplarda *"yavrularımızı düşünen bir cemiyet vardır, ölsek de çocuklarımız bakılacaktır"* diyerek Cemiyetin çalışmalarından duydukları memnuniyeti Ankara'ya bildirmekteydiler[37].

HEC'nin Milli Mücadele yıllarında şehit çocuklarına yaptığı bir diğer yardım da Bolu'da gerçekleştirilen sünnet törenidir. Bolu Mutasarrıfı Fahri Bey tarafından TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya çekilen bir telgrafta Bolu HEC tarafından vatan ve memleket yolunda hayatlarını feda eden şehitlerin ve cephede bulunan askerlerin yavrularından 186 çocuğun sünnet ettirildiği, birer kat elbise, ayakkabı ve muhtelif hediyeler verildiği bildirilmektedir[38].

Şubelerin bu tür yardımları ve Genel Merkezin topladığı yardımlarla yürütülen faaliyetler, ülkenin içinde bulunduğu yokluk ve yoksulluk dolayısıyla memleket genelinde bulunan yetim ve öksüzlere ulaşmak için yeterli olmuyordu. Böyle bir kutsal davanın başarılması ancak büyük miktarda paralarla mümkün olabilirdi. Zira I. Dünya Savaşı, ardında binlerce yetim bırakarak bitmişti. Buna İstiklal Harbi yetimleri de eklenince kimsesiz çocukların sayıları bir hayli artmıştı. Bu sebeple Türkiye dışında yaşayan Türk ve Müslümanların yardımlarına müracaat edildi. Bu amaçla ABD'de yaşayan Türklerle irtibat kuruldu ve yardımları istendi. New York'ta kurulan Türk Teavün Cemiyeti[39] vasıtasıyla Türklerin yoğunlukla yaşadığı üç büyük merkezde yapılan yardım toplantılarında elde edilen 120.000 dolar Ankara HEC'ne gönderildi[40]. Bu rakam Ankara'nın dikkatini çekti. Yardımların devamlılığı ve bu ülkede yaşayan Türklerle irtibatın güçlendirilmesi maksadıyla HEC Katib-i Umumisi Dr. Fuad Umay'ın ABD'ne gitmesi kararlaştırıldı. 7 Nisan-11 Temmuz 1923 tarihleri arasında gerçekleştirilen bu seyahat esnasında Başta New York ve Detroit olmak üzere Türklerin yaşadığı şehirlerde yardım toplantıları düzenlendi. Bu toplantılar neticesinde toplanan yaklaşık olarak 100.000 dolar Milli Mücadele yetimleri için Ankara'ya getirildi[41].

[37] Akın, **Dr. Fuad Umay**, s. 109.
[38] Çavuşoğlu, **Çocuk Esirgeme Kurumu**, s. 42-43.
[39] Cemiyet hakkında geniş bilgi için bkz. Veysi Akın, "*Amerika'da İlk Türk Lobisi: Türk Teavün Cemiyeti*", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XX/59 (Temmuz 2004), Ankara 2004, s. 453-522
[40] Sabiha Sertel, **Roman Gibi 1919-1950**, Ant Yay., İstanbul 1969, s. 43-49.
[41] Dr. Fuad Beyin bu yardım toplantıları hakkında geniş bilgi için bkz. Akın, "*Amerika'daki Türklerin Milli Mücadele Yetimlerine Yardımları*", **Savaş Çocukları Öksüzler ve Yetimler**, Editörler: Emine Gürsoy Naskali - Aylin Koç, Kırmızı Yay., İstanbul 2003, 123-140.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Tablo: 1. Dr. Fuad Bey'in ABD'de Düzenlediği Yardım toplantıları ve Toplanan Paralar

Şehir	Toplantı Tarihi	Katılan Şahıs	Bağış Miktarı
New York	8 Nisan 1923	200	7.000
Lawrance	23 Nisan 1923	120	3.598
Peabody	25 nisan 1923	220	6.678
Providence	27 Nisan 1923	90	3.960
Wooster	29 Nisan 1923	170	17.500
Buffalo	1 Mayıs 1923	40–50	2.101
Pittsburg	3 Mayıs 1923	İçtima yapılmadı	--------
Petkiran	4 Mayıs 1923	40-50	3.764
Clerton	5 Mayıs 1923	50	3.522
Werton	6 Mayıs 1923	120	6.225
Youngstown	7 Mayıs 1923	50-60	1.800
Canton[42]	8 Mayıs 1923	Rakam	473
Akron	8 Mayıs 1923	40-50	850
Cleveland	10 Mayıs 1923	34	1.000
Detroit	13 Mayıs 1923	Rakam	14.000
Chicago	27 Mayıs 1923	200	9.000
Detroit (2.	3 Haziran 1923	Rakam	7.000
Philedelphia	9 /10 Haziran	60	2.000
Suriyeliler[43]	19/20 Nisan	Rakam	1.500
Toplam			**91.971**[44]

Ayrıca yardımların devamlılığın sağlanması için ABD'de HEC açılması kararlaştırıldı. Bunun için New York'ta bir toplantı yapıldı ve toplantıda alınan kara gereği Himaye-i Etfal Cemiyeti New York Merkezi ve bu merkeze bağlı faaliyet gösterecek başta Clarkston ve Petkiran olmak üzere ABD'nin diğer şehirlerinde de şube heyetleri oluşturuldu[45].

[42] Bu toplantıyı düzenleyenlerin ekserisi Yemenli Müslümanlardı.
[43] New Yorklu Suriyeliler içtima harici olarak kendi aralarında topladıkları 1.500 doları yetimlerimiz yararına Dr. Fuad Bey'e vermişlerdir (V.A.)
[44] Dr. Fuad Bey bu para miktarını o günkü Türk parası olarak 152.000 lira olarak belirtmektedir. Bkz. Mehmed Fuad (Umay), **Amerika'da Türkler ve Gördüklerim**, İstanbul 1339, s. 197.
[45] Akın, **Dr. Fuad Umay**, s.89.

2. Dr. Fuad Bey'in HEC'ne Gelir Getiren Kanun Teklifleri

Dr. Fuad Bey, HEC Başkanlığı yaptığı müddet zarfında mesaisinin büyük bölümünü Kurumun gelirlerini artırmak için harcamıştır. Bu maksatla gerçekleştirdiği yurt dışı geziler ve buralardan topladığı yardımlardan daha önce bahsettik. Bu yardımların Kurumun hizmetlerini karşılamaya yeterli olmayacağını bildiği için O, TBMM'ne birçok kanun teklifi vererek HEC'nin bazı vergilerden muaf tutulmasını ve elde edilecek bazı imtiyazlarla Kuruma ek gelir temin edilmesini sağlamıştır. Bu kanun teklifleri şu şekilde sıralanabilir.

2.1. Pullu Zarf ve Kartpostalların HEC Yararına Kullandırılması

Dr. Fuad Bey ve beş arkadaşı HEC'ne ek gelir temin edilmesi maksadıyla kartpostallar ile matbu mektup zarflarına birer kuruş zam yapılarak elde edilecek farkın Cemiyete bırakılması için 4 Şubat 1922'de TBMM Başkanlığına bir kanun teklifi verdiler[46]. Aynı gün Layiha Encümeninde ele alınarak posta ücretlerinin yeteri kadar pahalı olduğu gerekçesiyle müzakereye şayan bulunmayan teklif, milletvekillerinin ısrarı ile 18 Şubat 1922'de Meclis gündemine alındı. Müzakereler esnasında teklifin bir kanun olarak değil de bir karar şeklinde çıkarılması fikri ortaya atıldı. Bunun üzerine teklif kanun maddesi olmaktan çıkarılarak TBMM kararı haline getirildi ve Posta ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi'ne tebliği uygun görüldü[47].

2.2. HEC'nin Posta Ücretlerinden Muaf Tutulması

Dr. Fuad Bey, kamu yararına çalışan ve halkın yardımlarıyla ayakta duran bir kuruluş olması sebebiyle HEC'nin bazı masraflarının devlet tarafından karşılanması gerektiğini savunuyordu. Bu amaçla Cemiyetin posta ücretlerinden muaf tutulmasına dair hazırladığı bir kanun teklifini 16 Ocak 1922'de TBMM Başkanlığına sundu. Ancak bu teklif doğrudan Posta Kanununu ilgilendirdiği için ileride çıkacak kanuna eklenebileceği düşünülerek o dönemde gündeme alınmadı. Daha sonra ise Meclis seçim kararı almış ve TBMM ikinci dönemi başlamıştı. Bu dönemde Posta Kanunu teklifinin Meclis gündemine alındığı esnada (3 Eylül 1923) Dr. Fuad Bey ve arkadaşlarının önerisiyle Posta Kanunun bir maddesindeki Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti'nin posta ücretlerinden muaf tutulması hükmüne HEC de eklenerek mesele hallolundu ve böylece 26 Kasım 1923'te çıkarılan Posta Kanunu ile HEC posta ücretlerinden muaf tutulmuş oldu[48].

2.3. HEC Damga Vergisinden Muaf Tutulması

Dr. Fuad Bey, öksüz ve yetim çocuklara hizmet eden HEC'nin kaynak yetersizliği dolayısıyla gayesini layıkıyla yerine getiremediğini düşünüyordu. Bu amaçla kuruluşun bazı umumi vergilerden muaf tutulması halinde daha çok çocuğa hizmet vereceğine inanıyordu. Bu amaçla 17 Mart 1926'da TBMM Başkanlığına Cemiyetin Damga Vergisi'nden muaf tutulmasına dair bir kanun teklifi verdi[49]. Teklif, ilgili encümenlerde incelendikten sonra 21-22 Haziran 1926 günlerinde TBMM'de müzakere edilerek kabul

[46] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D:I, C. IX, s. 2-7.
[47] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D:I, C. XVII, s. 29-34, ayrıca bkz. Akın, **Dr. Fuad Umay**, s. 35-36.
[48] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D:I, C. XVI, s. 2, D:II, C. I, s. 383, C.III, s. 681, Kanun Metni için bkz. **Düstur III. Tertip**, C.V, s. 347-348.
[49] Umay, **Seçmenlerimle Başbaşa**, 11.

edildi ve "*Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne Ait Evrakın Damga Resminden İstisnası Hakkında Kanun*" adıyla yasalaştı. İlgili yasaya göre, HEC'nin kuruluşundan itibaren Damga vergisinden doğan borçları ve cezaları af olundu ve bundan sonraki işlemleri de muaf tutuldu[50].

2.4. Para ile işleyen Otomatik Makinelerin İmtiyazlarının HEC'ne Bırakılması

Dr. Fuad Bey, TBMM'deki mesaisinin büyük bölümünü HEC'nin gelirlerinin artırılmasına harcıyordu. Daha önceden Lunapark işletme hakkının Cemiyete bırakılmasına dair bir teklif hazırlamış fakat onun bu teklifi Meclisçe uygun görülmemişti[51]. Bunun üzerine para ile işleyen makinelerin yurt dışından getirilmesi ve imallerinin imtiyaz hakkının HEC'ne bırakılmasıyla ilgili yeni bir teklif hazırlayarak 8 Ekim 1929'da TBMM Başkanlığına sundu. Teklif, 12 Şubat 1930'de müzakereye alındı ve 26 Mart 1930'da kabul olundu[52].

Buna göre, içine para ve saire atılarak işletilen tartı veya muayyen eşyayı otomatik olarak müşterilerine veren makineleri ülkeye getirmek ve bunları işletmek hakkı on beş sene müddetle HEC'ne bırakıldı. Cemiyet, bu makineleri kendi işletecek hiçbir şekilde kullanım hakkını devredemeyecekti.

2.5. Çocuk Bayramı Münasebetiyle Postanelerde Şefkat Pulu Kullanımı

Dr. Fuad Bey, öncelikle şehit ve kimsesiz çocukların sefaletten kurtarılmasını ve tüm çocukların bedenen ve ruhen sağlıklı, milletine faydalı nesiller olarak yetiştirilmesini "*Çocuk Davası*" olarak adlandırmış ve bu davanın bütün Türk milletince sahiplenilmesi için Atatürk'ün himayelerinde 23 Nisan'ın Çocuk Günü ve Çocuk Bayramı olarak kutlanılmasını sağlamıştır[53]. Bu günün içinde bulunduğu hafta zamanla Çocuk Haftası haline getirilmiş ve yine Dr. Fuad Bey'in TBMM'deki gayretleriyle çıkarılan kanunlu hafta boyunca gönderimde olan mektup ve zarflara HEC yarına basılan "*Şefkat Pulu*" yapıştırılması sağlanmıştır. Böylece HEC önemli bir gelir temin etmiş olmaktaydı[54].

3. Dr.Fuad Bey'in HEC Başkanlığı Döneminde Cemiyet Yararına Gelir Getiren Diğer Uygulamalar

3.1. Şefkat Pulu

HEC'nin "*İş ve Hesap Raporları*" incelediğinde gelirlerinin büyük bir kısmının "*Şefkat Pulları*"ndan elde edildiği görülür. Şefkat Pullarının zaman içerisindeki kullanımlarından üç değişik şekilde tedavüle sürüldüğü anlaşılmaktadır. Birinci tip şefkat pulları, milli ve dini bayramlarda Cemiyet yararına gelir temin etmek maksadıyla halka satılanlardır. Bu uygulamanın daha Osmanlı HEC döneminde başlatıldığı ve daha sonra Ankara HEC tarafından da devam ettirildiği bilinmektedir. Ankara HEC'nin ilk defa 23 Nisan 1923'te "*Çocuk Günü*" dolayısıyla Şefkat Pulu satarak yetim çocuklar

[50] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D:II, C. XXIII, s. 233, **Düstur III. Tertip**, C. VIII, s. 949.
[51] Umay, **Seçmenlerimle Başbaşa**, s. 12.
[52] Kanun hakkında bkz. **Düstur III. Tertip**, C.II, s. 262.
[53] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Veysi Akın, "*23 Nisan Milli Hakimiyet ve Çocuk Bayramının Tarihçesi*", **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, II/3 (1997), s. 91-94.
[54] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Akın, **Dr. Fuad Umay**, s. 58-59.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

yararına halktan yardım topladığı devrin gazete haberlerinden anlaşılmaktadır[55]. Şefkat pullarının diğer bir kullanım şekli ise Dr. Fuad Bey'in TBMM'den çıkarılmasına aracı olduğu bir kanunla Çocuk Bayramı münasebetiyle 20-30 Nisan tarihleri arasında mektup ve telgraflara yapıştırılması zorunlu olan pullardır. İlgili kanuna göre posta ve telgraf ücretlerinden ayrı olarak 20-30 Nisan tarihleri arasında postanelere yatırılacak kartlardan 20 para, normal mektuplardan 1 kuruş, kıymetli mektuplardan 2 kuruş ve telgraf namelerden 3 kuruş şefkat pulu bedeli alınacak ve toplanan paralar Cemiyete teslim edilecekti[56]. Pulların tedavüldeki üçüncü şekli ise en yaygın olanı ve en çok gelir getirenidir. Bu tür şefkat pulları resmi daireler ve ticarethanelerde her türlü belge ve işlemde kullanılmaktaydı. Bu pullar vasıtasıyla hem Genel Merkez hem de şubeler büyük gelir temin etmekteydi. Pul satışlarından elde edilen gelirlerin % 40'ı Genel Merkeze ve % 60'ı da şubelere bırakılmaktaydı. Merkez ve şubelerin hizmetlerinin büyük bölümünün buradan elde edilen gelirlerle gerçekleştirildiği bilinmektedir. ÇEK'nun 1948 yılında yayınladığı, Merkez ve Kollarına Mahsus Çalışma Talimatnamesinde; "*Kurumun önemli kaynaklarından biri de şefkat fişleridir. Kullanılması kolay, sevimli ve zevkli, kullanılacak yerleri çok olan şefkat fişleri herkesin ihtiyacı ve iktidarına elverişli olduğu için sürümü büyüktür. Şefkat fişleri Merkez ve Kolların her istedikleri vakit Umumi Merkezden gönderilir. Merkez ve kol faaliyetlerinde çok ehemmiyetli bir amil ve vasıta olan şefkat fişleri bir kuruştan elli kuruşa kadar muhtelif kıymetlerde olduğundan her merkez ve kol kendi mıntıkasında sürebileceği kıymetlerin miktarlarını göstererek bir teskere ile Umumi Merkezden ister. Resmi daireler evraklarından, ticaret evrak ile faturalarına, her türlü vesikalarla mukavelenameler, makbuzlar, biletler ve pusulalara, hayvan pazarlarında kullanılan iktisap teskerelerine, sayım makbuzlarına kadar her yerde ve muamelede kullanılır*" denilerek şefkat pulları hakkında geniş bilgi verilmektedir[57].

HEC'nin aynı doğrultuda yaptığı çalışmalardan birisi de Posta Teşkilatı ile protokol imzalayarak, üzerinde Kurumun amblemi ve matbu yazısı bulunan Lüks Telgraf uygulamasıdır. Protokol gereği bir kimse lüks telgraf çekmek isterse küçük bir meblağ karşılığında, kurumun ambleminin ve "*Çocuk Esirgeme Kurumu da tebrike iştirak eder*" ibaresinin bulunduğu bir telgraf kâğıdı kendine verilmekte ve ilgili şahıs tarafından doldurulan metin çekilmekteydi. Kurum bu yolla hem kendini tanıtma hem de bir miktar gelir temin etme imkânı yakalamış olmaktaydı.

3.2. Muhtelif Eşya Piyangoları

HEC'nin gelir getirici etkinliklerden birisi de Eşya piyangolarıdır. Eşya piyangolarının Genel Merkez ve şubelerce müstakilen yapıldığı bilinmektedir. Her piyangonun düzenlenmesi sırasında bir tertip komitesi kurulmuş, bu komite yerel kaynaklardan çeşitli eşyalar toplayarak piyangonun zenginleştirilmesine çalışmıştır. Ayrıca belirli bir dönemde gümrüklere terk edilen malzemelerin de Kuruma hibe edildiği ve bunlar arasından uygun görülenlerin eşya piyangolarına konulduğu devri yaşayanların verdiği bilgilerden öğrenilmektedir.

[55] İffet Aslan, "*Dünyanın İlk Çocuk Bayramı 23 Nisan ve Uluslar arası Çocuk Yılı*", **Belleten**, XLVI/183 (1982), Ankara 1982, s. 579.
[56] **Düstur III. Tertip**, C.XIII, s. 203.
[57] Çavuşoğlu, **Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu** s. 97-99.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Eşya piyangolarının ilk zamanlar daha ziyade müsamere, umumi çay, gezinti, konferans, yarış ve müsabakalar sırasında yapıldıkları, ilerleyen dönemlerde ise özellikle 23 Nisan Çocuk Bayramı günlerine denk getirildikleri anlaşılmaktadır.

Genelmerkez zaman zaman eşya piyangolarının nasıl düzenleneceği konusunda tamimler ve yayınlar yaparak, piyango düzenlemelerinin sistematik ve halkın güvenini kazanabilmesi için izlenecek yol konusunda rehberlik yaptığı bilinir. Nitekim Kurumun kaynaklarında; "*Kıymetli eşya piyangosu tertibi için idare heyetinin vereceği karar tespit edildikten sonra mahallin en yüksek amirine müracaatla muvafakat ve yardımı rica edilir. İleri gelen bayanlarla baylardan mürekkep ve idare heyetine dahil azanın iştirakiyle bir "Tertip Heyeti" seçilir, piyangonun mesuliyet ve idaresi bu heyete bırakılır, piyango bu suretle bu zatların himayesine verilmiş olur. Mevcut eşyaya ilave edilecek eşya da bu heyet marifetiyle toplanır. Piyangonun yeri tayin edilir, reklâmı yapılır, numara fişleri tespit olunur, eşyanın miktarı, numara ve fiş sayısı ile fiyatları, dolu ve boş miktarı, toplanan hâsılat bir protokol ile zapt olunarak tertip heyeti tarafından imzalanır. Hâsılat derhal merkez veya kol veznesine teslim edilerek makbuzu alınır*" denilerek bir eşya piyangosunun düzenlenmesi sırasında izlenecek yol gösterilmiştir[58].

3.3. Sergi, Yarışma, Balo, Müsamere ve Eğlenceler

HEC'nin gelir getirici ve tanıtıcı faaliyetleri araştırıldığında görülecektir ki; sergi ve yarışmalar önde gelmektedir. Bu yarışmalar ve sergiler arasında "*Gürbüz Türk Çocuğu*", "*Sevimli Çocuk Yarışması*", "*Amatör Heykel Yarışması*", "*Yapma Bebek Yarışması*", "*at yarışları*", "*güreş müsabakaları*", anne ve çocuklar tarafından hazırlanan "*eşya sergileri*" "*kitap, broşür sergileri*" ve "*resim sergileri*" sayılabilir. Kuruma ait kaynaklarda bu sergilere ilginin artırılması maksadıyla "*Merkez ve kolların muvafakatiyle neticeleneceğine kani olduğu müsabaka, yarış ve sergileri tertip etmek suretiyle hem Kuruma, hem müsabaka mevzularına hizmet edilir. Piyango, balo, müsamere ve yarışlarla sergilerin tertibinde bunların mahalli adetler, halkın zihniyetine uygun olması, umumiyetle mahallin bunlardan hangilerine müsait olduğu idare heyeti iyice düşünerek seçmesi, fakat sık sık tekrar etmekten kaçınması lazımdır. Zoraki muvaffakiyetsiz eğlence teşebbüsüyle halkın izaç etmek menfi netice verir. Her eğlence, müsabaka ve serginin terbiyevi mahiyeti haiz olması düşünülmelidir. Davetlilerle halkı seve seve çekemeyecek, muhitin meyil ve adetleriyle zevklerine aykırı olan, sırf para çekmek için tertip edildiği duygusunu veren müsamere ve eğlenceler zarardan başka bir netice vermez*" denilerek uyarılar yapıldığı görülür[59].

1928 yılı Kırkpınar güreş müsabakalarının Hilal-i Ahmer/Kızılay ve HEC yararına yapıldığı, 11-13 Kasım 1931 tarihleri arasında Ankara'da güreşler tertip edildiği ve at yarışları gerçekleştirildiği bilinmektedir[60].

Kurumun yarışmalarla ilgili en büyük çalışması 25 nci yıl kutlamaları döneminde olmuştur. *Sevimli Çocuk Yarışması*, *Amatör Heykel Yarışması* ve *Yapma Bebek Yarışması* olarak üç ayrı dalda yarışmalar düzenlenmiş; sevimli çocuk yarışması için 151 fotoğraf, heykel için 40, yapma bebek için 53 eser yarışmalara katılmış, dereceye

[58] Çavuşolu, **Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu**, s. 100-102.
[59] Çavuşolu, **Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu**, s. 102-105.
[60] Çavuşolu, **Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu**, s. 105-107.

girenler halkın oyları ile belirlenmiş ve eserler bir ay boyunca Ankara Sergi Evi binasında teşhir edilmiştir.

Kurumun her yıl düzenlediği müsabakalardan birisi de "*Gürbüz Türk Çocuğu*" yarışmasıdır. Yaş gruplarına göre yapılan yarışma ülke çapında düzenlenmekte ve dereceye girenler ödüllendirilerek resimleri Kurum neşriyatı olan dergilerde yayımlanmaktadır. Buradaki amaç sağlıklı kuşaklar yaratabilmek, gürbüz ve sağlıklı çocukları topluma tanıtarak, anne ve babaları bu konuda desteklemektir[61].

Kurumun bu konudaki bir diğer faaliyeti de balo, müsamere ve eğlencelerdir. Özellikle genel merkez tarafından düzenlenen 23 Nisan Çocuk Bayramı'na denk getirilen bu tür etkinliklere, devletin üst düzey yöneticilerinin eşleri ve çocuklarıyla beraber katıldığı ve Çocuk Bayramı'nın öneminin vurgulanmaya çalışıldığı bilinmektedir[62].

ÇEK Talimatnamesi'nde; "*Merkez ve kolların tertip edecekleri balolarla müsamereler yılda bir kez olmak üzere kendi tarafından kendi hesaplarına tertip olunur.*

Çocuk Esirgeme gayesinden başka maksatla, araya simsar ve vasıtalar koyarak balo ve müsamere tertip olunamaz. Biletlerin satışı doğrudan doğruya Merkez veya Kol tarafından veya bu gibi işlerde simsar ve komisyoncu mahiyetini haiz olmayan muteber yerlerde tevdi suretiyle satılır.

Balo, müsamere ve eğlenceler gününden bir ay evvel mahallin en yüksek idare amirine müsaade için müracaat edilir. Müsaade almak için verilecek dilekçede balo, müsamere ve eğlencenin nevi, günü, saati, yapılacak masraf ile tahmin edilen hâsılat miktarı, satılığa çıkarılacak bilet sayısı ve fiyatları gösterilir.

Balo, müsamere ve eğlenceler Merkez ve idare heyetiyle bunların muteber ve şerefli zatlardan teşkil edecekleri tertip heyetlerinin mesuliyetleri altında yapılır ve mahallin en yüksek ve muteber zatın himayesine verilir.

Kurum teşkilatının balo ve müsamereleri yalnız bir eğlence yeri olmamalıdır. Türk içtimai hayatının ve medeni yaşayışının bir mahfeli, Kurumun gayelerine maddi ve manevi hizmet edebilecek bir vesile sayılmalıdır" denilerek, baloların ve müsamerelerin nasıl yapılacağı hakkında geniş bilgi verilmiştir[63].

3.4. Aidat, Bağış, Rozet Satışı ve Kurum Mülklerinden Elde Edilen Gelirler

Kurum gelirlerinin önemli bir kısmı da üye aidatları, teberrular, muayyen dönemlerde satışa sunulan HEC rozetleri ve kurumun mülklerinden temin edilmekteydi. Üyelerden düzenli olarak aidat toplandığı ve varlıklı kişilerden zaman zaman makbuz karşılığı bağış alındığı kurum kayıtlarından anlaşılmaktadır. Yine her yıl 23 Nisan Çocuk Bayramı günlerinde mini mini yavruların HEC rozetlerini satarak yardım topladıkları

[61] Aslan, "*Dünyanın İlk Çocuk Bayramı 23 Nisan ve Uluslararası Çocuk Yılı*", s. 581. Ayrıca bkz. Akın, **Dr. Fuad Umay**, s. 106.
[62] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Veysi Akın, "*Ankara'nın İlk Bayramı Nasıl Çocuk Bayramı Oldu*?", **Türk Yurdu,** XXII/176 (Nisan), Ankara 2002, 102-106.
[63] Çavuşolu, **Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu**, s. 107-109.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

bilinmektedir[64]. Bunların yanı sıra gelirlerinin büyük miktarı kuruma ait mülk ve işletmelerden elde edilmekteydi. 1946-147 yılarına dair "*Genel Kongre İş ve Hesap Raporu*"nda Kurumun 123 bina ve dükkanı ile 29 tarla, bağ ve bahçesi, 35 arsası, 6 maden ve memba suyu ve 1 plajdan ibaret olmak üzere toplam gelir getiren 194 emlak ve arazisinin bulunduğu belirtilmektedir[65].

Sonuç:
Cumhuriyetin ilk yıllarında Dr. Fuad Umay Bey'in Başkanlığı döneminde ÇEK'in hizmetlerini değerlendirmek bakımından Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde açılan kurum ve kuruluşların sayısını zikredecek olursak, şöyle bir tablo ortaya çıkar.

Tablo: 2[66]

Kurum Adı	Sayı
Çocuk yuvaları ve şefkat yurtları	45
Gündüz bakım evleri	25
Çocuk Yurtları	9
Süt Damlaları	21
Muayenehaneler (Poliklinik, dispanser)	61
Diş muayenehaneleri	5
Doğum evleri	3
Pansiyonlar	9
Aşhaneler	38
Talebe sofraları	112
Çocuk Bahçeleri	71
Banyolar	10
Sinemalar	13
Okuma odaları	11
Çocuk kütüphaneleri	5
Çocuk bakıcılık müzesi	2
Çocuk bakıcı hemşire okulu	1
Ana mektebi	2
Yüzme ve kum havuzları	4
Toplam	447

Yine bu dönemde Şube sayısı 750'ye ulaşmış, gerek şubeler ve gerekse diğer müesseselerden toplam 12.758.640 çocuk ve çocuklu anneye süt, sıcak yemek, giyim ve barınma gibi muhtelif yardımlar yapılmıştır[67].

[64] Aslan, "*Dünyanın İlk Çocuk Bayramı 23 Nisan ve Uluslar arası Çocuk Yılı*", s. 579.
[65] Çavuşolu, **Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu**, s. 144-145.
[66] Çavuşoğlu, **Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu**, s. 177-178.
[67] Umay, **Seçmenlerimle Başbaşa**, s. 32-33.

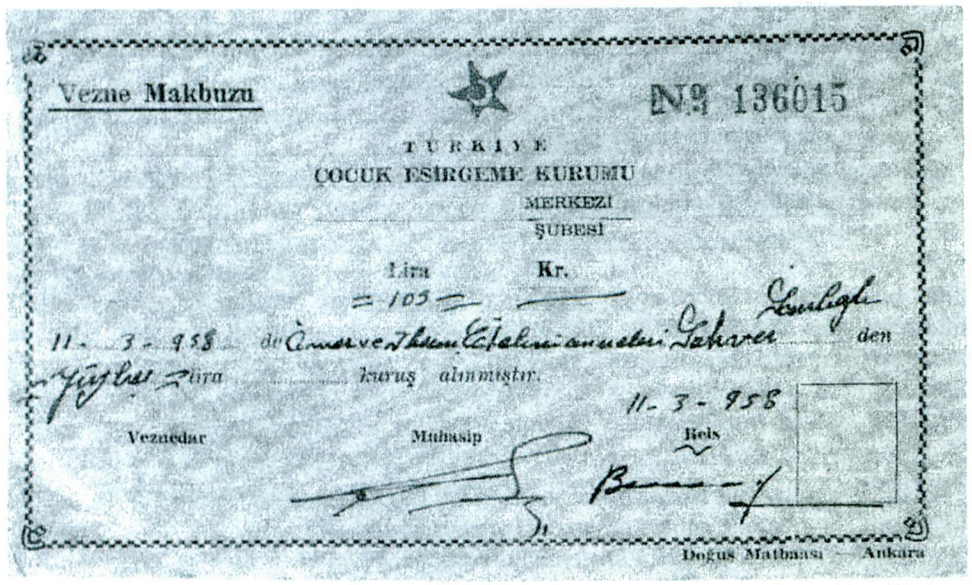
Prof Dr. Ahmet Çiftçi: Veysi Bey'e bu güzel tebliği için teşekkür ederim. Sorularınız varsa alalım. Veysi Bey benim ve Kazım Bey'in öğrencisidir. Kendisine katılım ve teşekkür belgesini vermekle gurur duyuyorum. Tekrar teşekkürler.

—Ekler—

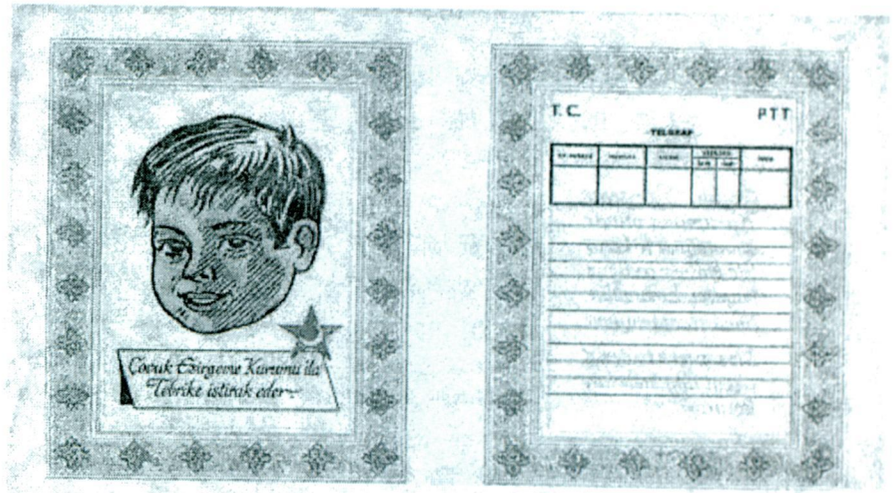
Resim 1: ÇEK Üye Aidat Makbuzu

Resim 2: ÇEK Teberru Makbuzu

Resim 3: ÇEK Lüks Telgraf Kâğıdı

Resim 4: ÇEK Şefkat Pulu

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Resim 5: Mustafa Kemal Atatürk
Ankara Palas - Çocuk Balosu (23 Nisan 1929)

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

ÖĞRETMEN GÖZÜYLE OKUL DIŞINDA ŞİDDET GÖREN ÇOCUKLARIN OKUL ORTAMINDAKİ TUTUM VE DAVRANIŞLARI

Ahmet Bahadır

Cevat Eker

İbrahim Beyaz

ÖZET

Günümüz toplumlarının en temel sorunlarından birisini şiddet eğilimi oluşturmaktır. Şiddet sözlük anlamı itibariyle, bir hareketin kuvvetin veya gücün derecesi olarak tanımlanmaktadır. Kelime özü itibariyle aşırılık ve normal dışı davranışı içerdiği için bir duygunun aşırı veya inandırma veya uzlaşma yerine kaba kuvvet kullanma anlamlarına da gelmektedir.

Çocuklara yönelik fiziksel şiddetin değişik şekilleri olabilir. Mesela övmek, hırpalamak, ağızlarına biber sürmek, yumruklamak, itmek, tekme atmak, tokat atamak, yere yatırarak dövmek, kulak çekmek, ısırmak, sert bir yere başını çarpmak, tükürmek şeklinde olabilir. Çocuklara yönelik cinsel şiddet, kendilerine yaşça büyüklerin kendi cinsel ihtiyaçlarını tatmin edebilmek için çocuklara cinsel yönde kullanmaları sonucunda ortaya çıkmaktadır. Genelde kız çocuklarına yönelik olarak kendini gösteren bir şiddet çeşididir. Psikolojik şiddet ise korkutmak, aşağılamak, sözlü hakaret, azarlamak, küçümsemek, isim takmak, küçük düşürmek, tehdit etmek, reddetmek, yalnız bırakmak, bakı altına almak, sevgiden yoksun bırakmak, sürekli eleştirmek, aile içerisinde kardeşler arasında ayrım yapmak, karanlık odaya kapatarak, cezalandırmak gibi şekillerde ortaya çıkabilir.

Bu gün ülkemizde ve dünyanın bir çok yerinde çocuklar; okulda, evde, sokakta, çocuk yuvalarında, yada toplumun değişik kesimlerinde şiddetin çeşitli şekillerine karşı karşıya kalmaktadır.

Okul, çocuğun yaşamındaki ilk toplumsal kurumdur. Okul kişiye yaşamında gerekli olacak değerleri ve bilgileri kazandırırken topluma uyum sağlaması için gerekli sosyalleşme becerilerini de kazandırmaktır.

Öğretmen, çocuğun sorunlarını oynadığı oyunlardan öğrenebilir. Çocukların yaptığı resimler önemli ip uçları verebilir. Çocukların oynadıkları oyunlar, arkadaş ilişkileri ve yaptığı resimler kullandığı renkler ve siyah karartılar, çocuklardaki fiziksel şiddetin habercisi olabilir. Çocuklar fiziksel şiddete uğradıklarını genellikle açık bir şekilde söyleyemeyerek, bu durumu kendi içlerinde saklayabilir, dile getirmeyebilir, ama davranışlarıyla ortaya koyabilirler.

Bu araştırma ile öğrencilerin okul ve sosyal çevrede gördüğü şiddet olgusunun okul başarısında ki etkileri incelenerek; başarısızlığının sosyal ilişkilerde ortaya çıkardığı sorunları öğretmenlerin gözlemleri doğrultusunda ortaya koymak ve değerlendirmek amaçlanmıştır.

SUMMARY

Tendency to violance is one of the main problems of today's society. Violence means scale of a move,force and a power lexicographically.The word means using force instead of persuasion or agreement because it involves excessive and abnormal behaviours in its nature.

There may be different kinds of forces used against to infants beating,ill-treating,battering,pushing,kicking, slapping, biting,hitting,spitting out.Sexual violance against to infants is emerged as a result of adult's using infants in a sexual way to satisfy their sexual needs.Besides, psychological violence may be emerged in such conditions as threatening,humiliating,admonishing,insulting,nicknaming,menacing,rejecting,leaving alone,depriving of love,critisizing,discriminating between siblings,punishing by closing in a dark room.

Nowadays,children come up against several kinds of violance at schools,homes,streets,kindergartens or in the different parts of the community both in our country and all over the world.

School is the first social institution in children's lives. While school is having them gain knowledge and values necessary for their lives,it also brings them the ability to socialise.

Teacher can learn the problems of children through the games which they play.The paintings children draw may give clues.The games children play,their friendships,the paintings and the dark spots may be the indication of physical violence performed on children.Children generally keep this situation as a secret by not expressing overtly that they have been performed physical violance but they express it with their behaviours.

With this survey,it is aimed that evaluating the problems in social relations with the observations of teachers by examining the effects of violance fact which students experience in their social and school environment on their success at school.

GİRİŞ

Şiddet, güç ve baskı uygulayarak insanların bedensel veya ruhsal açıdan zarar görmesine neden olan bireysel veya toplu hareketlerin tümüdür. Aile içi şiddet bir kişinin eşine, çocuklarına, anne babasına, kardeşlerine ve/veya yakın akrabalarına yönelik uyguladığı her türlü saldırgan davranıştır. Bu tanıma sadece kaba kuvvet içeren davranışlar değil aşağılamak, tehdit etmek, ekonomik özgürlüğünü kısıtlamak ve zorla evlendirmek gibi şiddet gören kişinin kendisine olan saygısını, kendisine ve çevresine olan güvenini azaltan, korku duymasına sebep olan pek çok davranış da girer. Şiddete sadece aynı evde oturan kişiler değil, eski eş, kız veya erkek arkadaş ya da nişanlı da maruz kalabilir.

Şiddetin Türleri

Pek çok kişi şiddeti sadece dayak veya vurma olarak algılar. Oysa şiddetin pek çok türü vardır. Kişinin karısını/kocasını aşağılaması, karısına/kocasına ve çocuklarına küfretmesi, onu eve kilitlemesi, cinsel olarak zorlaması da şiddet olarak tanımlanır. Fiziksel Şiddet: İtmek, tokat atmak, tekmelemek, tükürmek, yumruklamak, kol kıvırmak, kol - bacak kırmak, saçından sürüklemek, (su, yemek, uyku, tuvalete gitmek gibi) temel ihtiyaçlarını esirgemek, gerektiği halde tıbbi tedavi almasını engellemek, silahla yaralamak, öldürmek gibi.

Sözlü Şiddet: Sürekli eleştirmek, aşağılamak, küfür etmek, tehdit etmek, kararlara katılımını engellemek, sürekli sorguya çekmek, sık sık bağırmak, aşağılayıcı isim takmak, sık sık alay etmek, dini veya etnik kimliğine yönelik hakaret etmek, görüşlerini ve çalışmalarını küçümsemek gibi.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Toplumsal İlişkileri Sınırlayıcı Şiddet: Ailesi, arkadaşları / komşuları ile görüşmesini yasaklamak, evden dışarı çıkmasını yasaklamak, gittiği her yere takip etmek, başkalarının önünde aşağılamak ve alay etmek, başkalarının önünde sık sık sözünü kesmek, özel yaşam ve mahremiyet hakkı tanımamak, zorla evlendirmek, namus ve töre nedeni ile baskı uygulamak gibi.

Cinsel Şiddet : İstemediği cinsel ilişkiye zorlamak, tecavüz, başka kişilerle cinsel ilişkiye zorlamak, cinsel olarak kişiyi korkutan ve kıran davranışlarda bulunmak, sürekli kadınlığını / erkekliğini aşağılamak, telefonla / mektupla veya sözlü olarak sürekli cinsel içerikli tacizlerde bulunmak, cinsel organlara zarar vermek, namus ve töre nedeni ile baskı uygulamak ve öldürmek gibi.

Ekonomik Şiddet: Parasını almak ve geri vermemek, zorla istemediği bir işte çalıştırmak, istediği halde çalıştırmamak / işe yollamamak veya zorla çalıştırmak, eline hiç para vermemek.

Çocuklara yönelik bu tür şiddet olayları çocuğu şüphesiz olumsuz olarak etkilemektedir. Çocuk olumsuz davranışlaını okulda da sürdürmekte. Yaptığı olumsuz davranışların sonucunda derslere karşı ilgisizlik ve okul ortamından soğuma başlamaktadır

YÖNTEM VE TEKNİKLER

Araştırmanın amacı

Okullarımızda şiddet gören veya şiddet ortamında yetişen çocukların tespit edilerek çocuğun şiddet ortamından kurtulması için gerekenleri araştırmaktır

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmanın evren ve örneklemi Sakarya il merkezinde çalışan 40 öğretmenden oluşmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Sakarya il merkezinde okuyan öğretmenler oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler derse giren öğretmenlerin yardımı ile önceden hazırlanmış anket ile hazırlanmıştır

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Verilerin Çözümlenmesi

Elde edilen anket sonuçları bilgisayar ortamına aktarılarak frekans analizi yapılmıştır. Anket verileri yüzdelik hesapları alınarak tablolar oluşturulmuştur.

Analiz sonucunda elde edilen istatistikî veriler, araştırmanın amacına göre çeşitli açılardan yorumlanmıştır.

BULGULAR ve YORUM

	Katılıyorum (sayı-kişi)	Kısmen (sayı- kişi)	Katılmıyorum(sayı-kişi)
Okulunuzda şiddet uygulanıyor mu?	12 (% 30)	8 (%20)	20 (%50)
Aile şiddete rastlanıyor mu?	19 (%47,5)	12 (%30)	9 (%22,5)
Öğrenciler arası şiddet olaylarına rastlanıyor mu?	21 (%52,5)	6 (%15)	3 (%7,5)

Görüldüğü üzere okullarımızda şiddet olaylarına sık denecek kadar çok rastlanmakta. Bu şiddet olayları gerek öğrencilerin kendilerine uyguladığı şiddet gerekse aile içinde şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcılardan %30 ' u okullarda şiddet olaylarına rastlanmaktadır demekte. Buna karşın %52,5'i öğrenciler arası şiddet olaylarına rastlanmaktadır demekte.

Şiddet Olaylarını Tetikleyen Nedenler

Medyada şiddet içerikli dizilerin artması. Medyanın silah ve kesici aletleri özendirici yapımlara yer vermesi

Kız arkadaş tartışmaları

Ekonomik sorunlar

Gelecek kaygısı.

Sigara alkol ve uyuşturucu kullanımın artması.

Disiplin yönetmeliğinin etkisiz olması.

Şehirlerin nüfusunun artması ve kalabalık ailelerin çocuklarına hakim olamaması.

Değer anlayışının yok olması.

Okulda ve ailede şiddet örnekleri.

Rehberlik hizmetlerinin yetersizliği.

İnternet cafe ve oyun salonlarının öğrencileri şiddete sürüklemesi.

Öğrenciler arasında okula hâkim olma mantığı.

Şiddet Belirtilerini Anlama

Şiddete uğrayan bir tanıdığınıza (komşunuz, arkadaşınız, iş arkadaşınız, akrabanız, öğrenciniz ya da veliniz) vereceğiniz destek çok değerlidir. Peki, tanıdığınızın şiddet gördüğünü ve yardıma ihtiyacı olduğunu nasıl anlayacaksınız?

Yüzünde, sırtında, kolları veya bacaklarında belirgin morluklar, yaralar var mı? Sık sık başına bir kaza geldiğini söylüyor mu? Örneğin; "Merdivenden düştüm.", "Kapıya çarptım" gibi. Bu kişi sık sık çeşitli kaza bahaneleriyle işe, eğer öğrenci ise okula gelmiyor mu?

Eşi onu sık sık herkesin içinde azarlıyor, ona hakaret ediyor veya tehditler savuruyor mu?

Eşi tarafından çok sıkı kontrol ediliyor mu? Örneğin onun ne giyeceğine, nereye gideceğine, kiminle konuşacağına, ailesi ile görüşüp görüşmeyeceğine eşi mi karar veriyor?

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

SONUÇ

Aile içi şiddetten sonra; çocuğun aileye, insanlara ve kendine bakış açısı önemli ölçüde değişmektedir.

Şiddet gören çocuk; okulda başarısız olma, arkadaşlarına şiddet uygulama, dikkatini toparlayamama, yeme bozukluğu, alkol ve madde bağımlılığı, intihar girişimi, kendi kendine zarar verme, suç işleme gibi davranışlarda bulunmaktadır. Ve hayatı boyunca gördüğü şiddetin izlerini bir şekilde taşımaktadır.

"Disiplin" sözcüğü ile üzeri kapatılan şiddet, aile meselesi olduğu için; çocuk ya da başka bir birey bunu bir başkasına diyememektedir. Ayrıca yasal yaptırımlar da yetersiz olduğu için kişi durumu yetkili kişilere haber vermemektedir.

Sonuç olarak aile içi şiddete maruz kalan çocuk; kendine güvensiz bir birey olarak yetişmekte ve güveni, gücü şiddetle bulabileceğine inanmaktadır. Düşüncelerini ve duygularını ifade edememektedir. Kendi yaptığı olumsuz davranışlardan ötürü başkalarını suçlamaktadır. Şiddetin sevgiyi göstermekteki bir araç olduğuna inanmaktadır. Okul ve iş hayatında başarısız olmaktadır. Başkalarını memnun edebilmek için her şeyi yapmaktadır. Yalan söylemektedir. Saldırgan, hırçın ve aşırı isyankâr olmaktadır. Duyguların gücüne değil şiddetin günüce inanmaktadır. Arkadaşları ile geçinememektedir. Başkalarına güvenmekte zorluk yaşamaktadır. Öfkesini kontrol edememekte ve sonucunda kendine ya da başka birine zarar vermektedir. Altını ıslatmaktadır. Arkadaşlarıyla ya da çevresindekilerle alay etmektedir. Zaman içinde psiko-somatik rahatsızlıkları ortaya çıkmaktadır. Suç işlemeye yatkın olmaktadır ve çoğu zaman işlemektedir. Başkalarına ciddi boyutlarda zarar vermektedir ve bu davranışa istinaden şu gerçek göz önüne bulundurulmadır: ülkemizdeki hapishanelerde 7 bine yakın tutuklu ve hükümlü çocuk bulunmaktadır.

ÖNERİLER

Aile içi şiddet toplumsal bir sorundur ve her kesimden insanın başına gelebilir. Şiddetin hoş görülmediği bir toplum ve şiddetin hakim olmadığı aileler oluşması için her birimiz bireysel olarak katkıda bulunabiliriz:

Çevremdeki aile içi şiddete uğrayan kişileri dinleyebilir ve onlara önerilenler ışığında yardımcı olmaya çalışılmalı.

Onlara şiddetin sorumlusu olmadıklarını, yalnız olmadıklarını söylenmeli

Onlara Ailenin Korunması Kanunu'ndan söz edilmeli.

Onlara gerektiğinde baş vurabilecekleri kuruluşların isimlerini söylenmeli.

Burada öğrendiklerimi üç kadın üç de erkek tanıdığıma anlatılmalı.

Şiddet nedenlerini engellemek için ekonomik durum çok önemlidir. Örneğin Ailenin ekonomik durumu yüksek ise şiddet oranı düşerken az olduğunda bu oran çok fazla artmakta... Nedeni ise ailenin sürekli bir geçim derdinden dolayı stres ve sıkıntı içinde olması. Geçim derdine düşen bir ailede çocuğun sağlıklı yetişmesi mümkün olabilir mi?

Diğer neden olarak gördüğümüz kişisel bozuklukları aile içindeki bir bireyin ruhsal problemleri ve sinir hastalıkları olarak görüyoruz. Bunlara günlük yaşamda karşılaşılan karşılaştığımız stresler de eklenince sorun daha da büyür.

Ülkemizde görülen şiddetin uygulama türleri:

Çocuğa aile içinde dayak atılması (en yaygın olanıdır);

Küçük olduğu için azarlanması;

İtilip sarsılması, göz dağı verilmesi;

Çocuk olduğu için ikinci planda tutularak duygusal şiddete başvurulması;

Küçük olduğu için zorla iş yaptırılması;

Yurtlar ve yuvalarda ve aile içinde çocuklar arasında ön plana çıkma mücadelesi bunun sonucunda özellikle fiziksel şiddet olmak üzere duygusal şiddetin uygulanması yurtlarda büyüklük küçüklük kavramlarından doğan şiddet uygulaması.

ALINCAK ÖNLEMLER

Okullarda sosyal faaliyetler arttırılmalı

Sosyal faaliyetler okul dışında da devam etmeli. Ayrıca sosyal faaliyetler alan uzmanları tarafından yürütülmeli.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Okul aile işbirliğine önem verilmeli.

Televizyonlarda yayımlanan zararlı içerikli ve şiddet içeren programların gece geç saatlerde yayımlanması.

Ailelerin bilinçlendirilmesi. Şiddetle ilgili gerekli caydırıcı yeni yasaların çıkması.

Çocuğun dünyasında şiddetin yeri olmamalıdır.

Şiddetin önlenmesi için geliştirilecek stratejilerde çocukların katılımı sağlanmalıdır.

Okul ve çevresinde şiddetin önlenmesinde toplumun her kesiminin görev ve sorumlulukları vardır.

Bu çerçevede;

Kamu kurum ve kuruluşlarının,

şiddetin önlenmesine yönelik caydırıcı düzenlemeler yapması,

ihtiyaç duyulan insan ve maddi kaynakları seferber etmesi,

öncelikli olarak, çocuklarla çalışan kamu görevlilerinin, şiddet olaylarının tespiti ve çözümüne yönelik uygun eğitim almalarını sağlaması,

tüm sorumlu taraflar arasında koordinasyonu sağlaması,

çocuklara yönelik her türlü şiddetin yasak olduğu konusunda kapsamlı bir farkındalık yaratılmasını sağlaması,

KAYNAKLAR

Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler: **Uluslararası Katılımlı Sempozyum Sonuç Bildirgesi 28-30 mart İstanbul**

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, **Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet,** Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı yy, Ankara, 1998,

Sosyal hizmetler il genel müdürlüğü basın duyurusu 2006,

İnternet adresleri:

Hürriyet gazetesi internet web adresi,

Yrd. Doç.Dr. Cengiz ÖZBESLER'den Ahmet BAHADIR'a soru: Alancuma ilköğretim okulunda öğretmensiniz. Size ben şunu sormak istiyorum; sınıfınızda şiddet gördüğünü tespit ettiğiniz çocuk için ne yapıyorsunuz? Bununla ilgili bir kaç örnek, verebilir misiniz? Sınıfınızda, okulda, okul dışında şiddet gören çocuk var mı?

Ahmet BAHADIR: Biz bu araştırmayı zaten şu amaçla yaptık; okul aile işbirliği ve aileden kaynaklanan sorunların daha büyük olduğunu.

Yrd. Doç.Dr. Cengiz ÖZBESLER: Ben şunu öğrenmek istiyorum, kırk öğretmen arkadaşa ulaşmışsınız. Sakarya il merkezinde ilköğretim okullarında kaç tane öğretmen var bilmiyorum. Bu örneklemi nasıl belirlediniz, çok anlayamadık, yöntem kısmına bir şey söylemeyeceğim ama siz bir eğitimci olarak sınıfınızda şiddet gördüğünü tespit ettiğiniz çocukla ilgili ne yapıyorsunuz?

Ahmet BAHADIR: Biz şiddet gördüğünü varsaydığımız çocukların veya şiddet eğiliminde olan çocukların bir şekilde aileleri ile irtibata geçiyoruz. Biz kendimiz okul bünyesinde birçok seminer düzenliyoruz. Veli toplantıları değil bunlar. Velileri bilinçlendirme amacıyla toplantılar yapıyoruz. Bizim ilköğretim olarak, okulumuz olarak esas önem verdiğimiz nokta; ailenin, çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını değiştirmek, aileyi bilinçlendirmek amacıyladır ki bizim şuanda yaptığımız, önem verdiğimiz nokta aileye yöneliktir. Okul ortamındaki çocukların şiddet gördüğünü, şiddet gördükten sonra neler yaptığını ise biz disiplin kuralları içerisinde bir şekilde durdurmaya yönelik hareket ediyoruz.

Yrd. Doç.Dr. Cengiz ÖZBESLER: Bu çalışmalar sonucunda ne kadar başarılı olabiliyorsunuz ya da ailelere eğitim vermekle, ailelerle çalışmakla ne kadar sunuca ulaşabiliyorsunuz, çocukların şiddet görmesini engelleyebiliyor musunuz?

Ahmet BAHADIR: Tabi ki biz zaten şimdi onu anlatmaya çalıştık. Bir şekilde bunun yanlış olduğunu ailelere iletiyoruz ama ailelerde bunda kalıcı bir davranış değişikliği olduğu söylenemez.

Yrd. Doç.Dr.Cengiz ÖZBESLER: Eğitim kurumu olarak yapmanız gereken yasal sorumluluklar var. Çocuk koruma kanunu, sosyal hizmetler 2828 kanunu, çocuk hakları sözleşmesi kanunu bir sürü şey sayabilirim size. Eğitim kurumu olarak ya da sınıf öğretmeni olarak şiddete maruz kalan çocuğu bir kere tespit ettiğinizde ilgili makamlara bildirmekle yükümlüsünüz. Bununla ilgili herhangi bir şey yapılmıyorsa ihmal vardır diyebiliriz.

Prof.Dr. Ahmet ÇİFTÇİ: Ancak biz bu şartlara varabilmek için çok inceleme yapıp da çocuğun o hadde vardığını bilmek lazım, yoksa her basit olayı buna özgülersek, bildirirsek bu da sakıncalı olabilir. Cengiz hocam vakit geçiyor, başka soruda olabilir. Aslında bu toplantıların bir amacı da bu tür konuşmaları dışarıda çok güzel yerler var. Hararetli bir şekilde tartışmak. Diğer katılımcıları ve üniversitenin, diğer öğrencilerin gözü önünde tartışmak. Kafeteryada yemek yerken, balkonda sigara içerken tartışmak daha da iyi olacak. Sizden bunu beklerim, bende katılırım. Hocamızı da yollamayacağım.

Yrd. Doç.Dr.Cengiz ÖZBESLER: Bence burada tartışsak daha iyi olacak. Eğer burada bilgi veya bir şey üretmek istiyorsak, bir sunuca varmak istiyorsak bunun amacını yerine getirmemiz lazım diye düşünüyorum.

Prof.Dr. Ahmet ÇİFTÇİ: Hocam çok haklısınız ama bilmiyorum Kazım Hocam ne diyorsunuz? Konferansı hazırlayan arkadaşa soruyorum yemek için.

Yrd. Doç.Dr.Cengiz ÖZBESLER: 2007 yılındayız yasalar çıkıyor, toplantılar oluyor. Şu oluyor bu oluyor.

Prof.Dr. Ahmet ÇİFTÇİ: Tabi okul idaresinin bildirme yükümlülüğü var.

Yrd. Doç.Dr.Cengiz ÖZBESLER: Mesela öle bir çalışma olsaydı burada daha yararlı olurdu buna ihtiyacımız var.

Ahmet BAHADIR: Bizim çalışmamız aslında şu noktadaydı. Sadece öğretmenlerin şiddet gören çocukların sonuç veya nedenleriyle tartışmaktansa okuldaki davranışları biz görmek istedik.

Yrd. Doç.Dr.Cengiz ÖZBESLER: Peki çocukların şiddedet gördüğünü nasıl tespit ediyorsunuz? Yani bu çocuk duygusal istismar, fiziksel şiddet... Nasıl tespit ediyorsunuz? Bakarak mı, gözlemleyerek mi? sağlık yardımı mı veriyorsunuz, muayeneye mi ediyorsunuz hastanede, sosyal hizmetler il müdürlüğüyle işbirliği mi yapıyorsunuz, okul çevresinde önlem almak için emniyetle mi işbirliği yapıyorsunuz? Başka yasalar çerçevesinde bunlar yapılmalı mı yapılmamalı mı?

Ahmet BAHADIR: Şimdi dediğiniz boyutta büyük şiddet olayları zaten bizim okulda bulunmamaktadır. Ama biz kendi okulumuz için bu şiddetin, çocuklarda ki şiddet sebeplerini araştırıyoruz ki, çocuğun şiddete başvurduğunu bulduğumuzda onun ailesiyle, yakınlarıyla, komşularıyla, çocukların arkadaşlarıyla, çocukların babasının arkadaşlarıyla yaptığımız konuşmalarda biz bu ailenin ortamında, nasıl bir ortamın olduğunu fikrine, kanısına vardıktan sonra.

Yrd. Doç.Dr.Cengiz ÖZBESLER: Şiddeti nasıl tespit ediyorsunuz? Çocuk mu geliyor ben dayak mı yedim diyor, ya da babam bana tacizde mi bulundu diyor?

Ahmet BAHADIR: Biz şiddet ortamını burada tespit ediyoruz. Şiddetin kendisini tespit etmiyoruz. Ailedeki şiddet ortamı.

Yrd. Doç.Dr.Cengiz ÖZBESLER: Aileyi ziyaret mi ediyorsunuz, ev ziyaretlerinde mi bulunuyorsunuz?

Ahmet BAHADIR: Tabi ki ev ziyareti yapıyoruz.

Yrd. Doç.Dr.Cengiz ÖZBESLER: Ne kadar zaman ayırabiliyorsunuz?

Ahmet BAHADIR: Her gün, geçen sene yaptık biz bunları bu sene yapmadık. Geçen sene her öğle arasında yarımşar saat veli ziyaretlerimiz oluyordu. Okuldaki tüm öğretmenlerimiz öğle arası tatillerde veli ziyaretlerinde bulunurdu. Bu bilinen anlamda tabiî ki, bunda şiddet eğilimini, şiddet ortamını gözlemlemek mümkün değil, ama biz

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

onun haricinde o ailenin bulunduğu yakın akrabalarından, komşularından, anne ve babanın arkadaşlarından bir şekilde bilgi edinmeye çalışıyorduk. Ortamı sadece şiddetin nedenini, çeşidini tespit etmek, tabiî ki mümkün değildir. Ama sadece ortamın şiddet ortamı olup olmadığı bizim için yeterli oluyor. Ve o ortamda büyüyen çocuğun okulda gösterdiği şiddet eğilimlerini biz gözlemliyoruz.

Prof.Dr. Ahmet ÇİFTÇİ: Peki Cengiz hocam özür dilerim. Bitiyor. Şimdi konuşmayalım. Yemek yiyelim.

Yrd.Doç.Dr.Cengiz ÖZBESLER: Senelerdir böyle oluyor. Tartışılması gereken konular bunlar. Yeni yetişen arkadaşlarımız var, öğrenmeleri gereken şeyler var. Yanlış ifadeler varsa bunların düzeltilmesi lazım.

Prof.Dr. Ahmet ÇİFTÇİ: Çok haklısınız. Öğlen yemeğine vaktimiz kalmadı. Öğleden sonraki oturuma vakit kalmıyor.

Yrd. Doç.Dr.Cengiz ÖZBESLER: Bir öğlen yemeği yemekle kimseye bir şey olmaz burada.

Yrd. Doç.Dr.Kazım YILDIRIM: Hayır tamam da Cengiz bey haliyle yönetmiş olduğunuz soru da ve tabi tartışma ortamı da yanlış değil. Tartışılması gerekiyor. Yani dediğiniz doğrudur amacı da budur, hedefi de budur. Ancak şu bürokratik yapıyı da düşünmek lazım. Sınıf öğretmeni olarak biraz önce dediğiniz gibi. Bildirir, şüphesiz bildirir tabi de o boyutta şiddet şekli olabilir mi? olmaz mı? yani o tartışılabilir. Ama çok yaygın olarak hepimizin bildiği şey şudur; yaygın olarak bizim ülkemizde özellikle kenar mahallelerde yahut kırsal kesimlerde ne yazık ki yaşanıyor. Bunlarda kapalı tutuluyor veya bir şekilde geçiliyor. Ama şimdi arkadaşlarımızın yapmış olduğu sınıf öğretmenliği çerçevesi içerisinde tespit ve şiddet gören çocukların eğitim ortamında, sınıf ortamında. Bir ölçüde davranışları veya tutumlarını gözlemleyerek, belki kendi gözlemlerini değerlendirerek, yapmış olduğu çalışmalara dayanarak sundu. Ama o sizin dediğiniz ileri boyutta. Tabiî ki sorgulanması gerekir, katılıyorum.

Yrd. Doç.Dr.Cengiz ÖZBESLER: İşin profesyonel boyutu budur. Bizim bu aşamaya gelmemiz için çalışmamız lazım.

Yrd. Doç.Dr.Kazım YILDIRIM: Doğru, ama toplum olarak gelmeliyiz. Herkese görev düşüyor, yediden yetmişe herkese. Yani profesyonel olsun olmasın, eğitimci, hukukçu, tıp, doktor... Herkese düşüyor bu görev. İdari yasalarla işbirliği olmalıdır.

Prof.Dr.Ahmet Çiftçi : Bütün katılımcılara teşekkür ederim. Oturum burada sona ermiştir. Teşekkürler.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

OTURUM-10 (PANEL)

BAŞKAN: Doç. Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU

AİLE ODAKLI BİRİNCİL BAKIM

Y.Doç.Dr. Altuğ KUT
Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği ABD-Ankara

Her gün klinisyenler ve sağlık çalışanları geniş bir ortam içersinde yaşayan, ona katılan ve onunla bağlantı kuran hastaların hastalıklarını tedavi eder ve yönetirler. Her ne kadar popüler dikkat dünya çapında yanlız yaşayan bireylere ya da ev arkadaşlıklarına çevirilmiş bulunsa da gerçekte toplumumuzun hemen hemen tamamına yakını aile ortamlarında yaşamaktadır.

Aile dendiği zaman her birimizin aklında o sıcak ev ortamını ve korunmuşluk duygusunu bulabildiğimiz başka bir resim belirmektedir. Bazıları için bu anne ve baba demek oluyor, bazıları içinse, anne-baba, kardeşler, büyükanne-büyükbaba, hatta amca ya da dayı dahi olabilir. Hatta bazıları içinse bu tablonun içerisine ailenin köpeği dahi dahil olabilir.

21. yüzyılla birlikte aileye dair kafamızdaki bu resimler iyiden iyiye çeşitlenmiş ve aile yaşantısı ya da başlıbaşına aile kavramına ilişkin imgelemimiz değişim göstermiştir. Bazılarımız için bu tablo çok daha az geleneksel olabilir. Örneğin tek ebeveynli aileler, homoseksüel ilişkiler, evlatlık olarak yaşanan aileler ya da yeniden evlenen aileler gibi. Daha başkaları bizim aile olarak tanımladığımız güvenli ortamı bir arkadaş çevresinde ya da dini bir toplulukta bulabilirler. Sonuçta hepimizin, ailenin ne olduğuna dair başka bir resmimiz vardır.

Ancak tüm sosyal değişimlere karşın bireyin fiziksel ve duygusal güvenlik gereksiniminin ve sağlığının iyi oluşunun sağlandığı yapı oluşturulan ailedir. Çalışmalar da ailenin, onu oluşturan bireylerin sağlığında ve hastalıklarında çok önemli bir rolü olduğunu desteklemektedir. Ailenin doğası gereği bu zengin dağılımı yakalayabilmek için bizim de anlayışımızın sağlık çalışanları olarak evrimleşmesi gerekmektedir.

Biz aileyi biyolojik, duygusal ve yasal olarak birbirine bağlı bir grup insan olarak tanımlarız. Gerçekte bu grup, hastanın kendisini iyi hissedebilmesi için önemli olarak tanımladığı bir grup insandan oluşmaktadır. Aile odaklı bir klinisyen, hastanın içinde bulunduğu geniş ortamı anlamak için, aile bireylerinin ilişkilerini, kuşaklara göre sağlık ve hastalık paternlerini, ölmüş ya da coğrafi olarak ayrı düşmüş bireyleri ile duygusal bağlarını ve yaşam siklusu geçişleri hakkında bilgi edinmelidir. Başka bir ifade ile aile odaklı kinisyen sağlık ve iyi oluşu arttırmak için hastanın doğal destek sistemlerini harekete geçirmek durumundadır.

Günlük pratikte yanlızca aynı ev içerisinde yaşayan bireyler değil, aynı zamanda aynı apartman içerisinde birlikte yaşanan kişiler ve hatta komşuluk ilişkisinde bulunulan diğer kişiler de hasta bireyin bakımında önemli roller oynayabilmektedirler. Bu şekilde klinisyen birbirinin sağlığını ve iyilik halini etkileyen tüm bireylere ulaşabilme olanağı

bulacaktır. Bunları dikkate almadığında klinisyen istemeden hastalığı daha geniş anlamda anlama ve çözüm yollarının daha geniş aralığını görme fırsatlarının her ikisini birden dışlamış olacaktır. Aile odaklı yaklaşım, sorun ve yakınmalar konularını tüm kişiler ve bu kişileri etkileyen diğer kişiler bağlamında düşünmeyi içermektedir. Bu şekilde düşünmek, hastanın değerlendirme ve tedavi süreçlerine diğer insanları katma ya da başka bir zamanda da katmamayı içerir. Bu anlamda biz sağlık bakımına planlanmış ve amaçlı aile katılımının hastaya, aileye ve hatta klinisyene de faydalı olacağına inanıyoruz. Bu şekilde klinisyen hastaya ve onun tedavi sürecine çok önemli müttefikler kaydetmiş olmaktadır.

Temel Önermelerimiz:

Aile odaklı yaklaşım, biyomedikal birikimin üzerine eklenen çok daha birleştirici ve genişletici birbakış açısı sunmaktadır.

Biz aile odakli birincil bakımı savunmuyoruz. Çünkü biz aile dinamiklerinin bir hastalığın üstesinden gelmek için yeterince güçlü olduğuna inanıyoruz. Bunun yerine biz sağlık bakımına planlanmış ve amaçlı aile katılımının hastaya, aileye ve klinisyene yararlı olacağına inanıyoruz.

Bu anlamda buradaki temel önermelerimiz şu şekildedir:

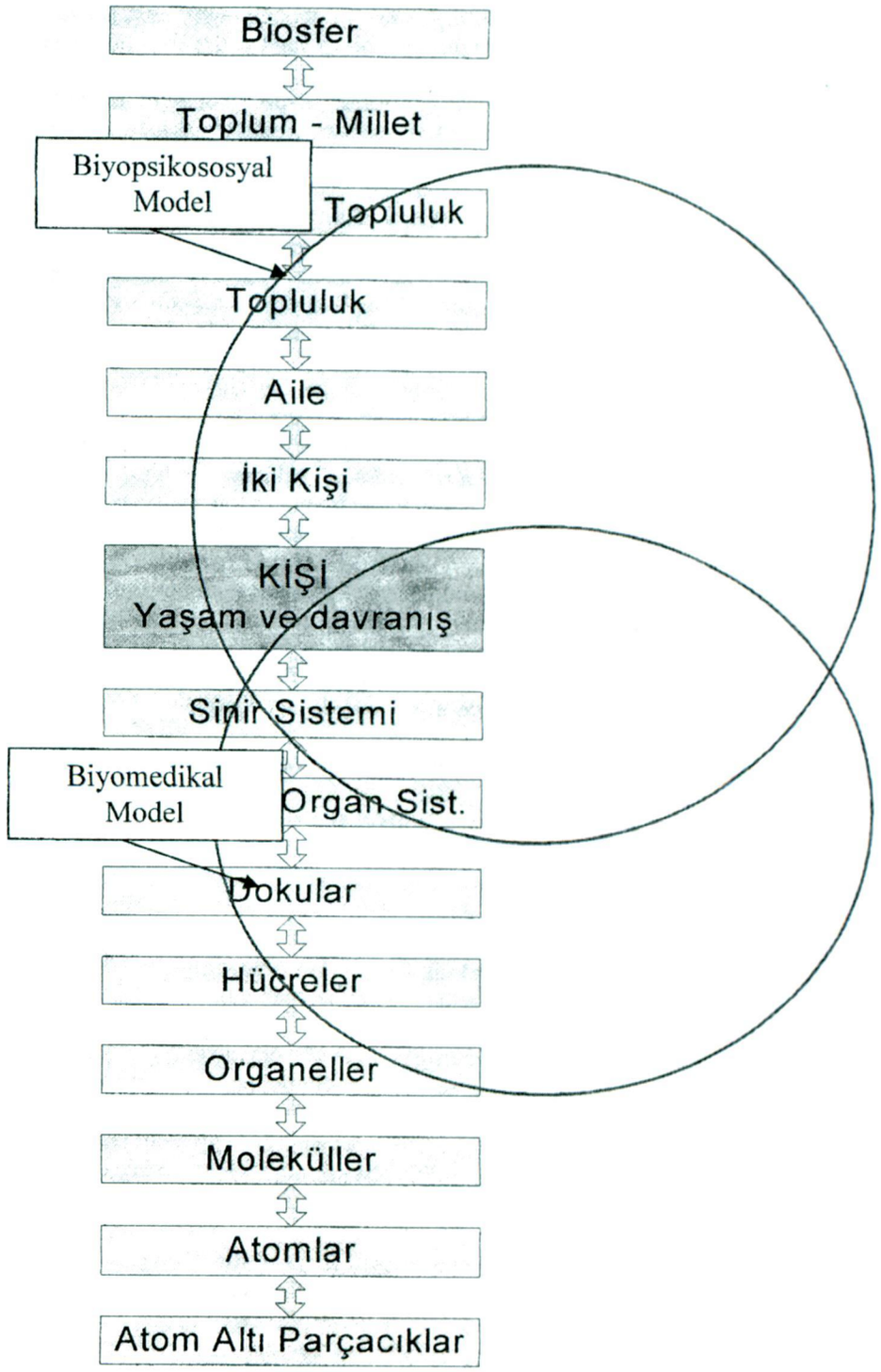
Önerme 1: Aile Odaklı Sağlık Bakımı Biyopsikososyal Sistem yaklaşımını esas alır

Moleküler biyolojiyi esas alan özgün Biyomedikal model hastalıkların "ölçülebilir biyolojik değişkenler" olduğunu varsayar. Bu yaklaşımla çalışan bir klinisyen hastalığı etkileyebilme olasılığı olan tüm biyolojik etmenleri analiz etmek ve elimine etmek üzerine yoğunlaşarak çalışrır. Bu nedenle bu yaklaşım hastalığa psikolojik ve sosyal etmenlerin etkilerini reddeder.

Örn.: Biyomedikal bakış açısından TBC hastalığının nedeni TBC basilidir. Hekimin odaklandığı anafikir TBC basilini elimine etmek ve hastayı bu biçimde sağaltmaktır. Oysa aynı hastalığın durumu Biyopsikososyal çerçevede değerlendirildiğinde bu hastalığın insidansındaki dramatik düşüş anti TBC ilaçlarının yanısıra toplum sağlığı önermelerindeki gelişme ve sosyal çevredeki iyileşmelerden kaynaklanmaktadır.

Hastalığı anlamak için klinisyen biyolojik yardımcılar kadar hasta klinisyen ilişkisini, aile ve sosyal çevre kadar bu etmenlerin hastalığın semptomlarının ortaya çıkmasıyla nasıl bağlantılı olabileceğini de dikkate almak zorundadır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

1: Sistem Hiyerarşisi (Engel GL, 1980)

Bu diyagramdaki her düzey diğer düzeylerle ilişkidedir, yanıt verir ve etkileşir. Bu yolla değişiklik süreci boyunca kararlılık sürdürülür. Aynı bir ip cambazının dengesini daha sık kaymalar ve düzeltmelerle sağladığı gibi.

Örnek: 33 yaşında olan Serkan bey uzunca bir süredir evde alkol alma davranışı sergilemektedir. Tutucu bir aileden gelen eşi Ayşe hanım onu eleştirmekte ve bu nedenle de sıkça tartışmalar yaşanmaktadır. Ailenin 14 yaşındaki oğlu olan Yamaç bu kavgaların stresi ile başa çıkamamakta ve özellikle geceleri kendisini ya odasına kapamakta ya da bir arkadaşının evine gitmektedir. Kavgalar devam edince Yamaç giderek daha sinirli olmuş ve sonunda da bir astım atağı geçirmiştir. Bunun üzerine anne çocuğuna odaklanmış ve astım atağı nedeniyle ona ilaç vermiş ve bundan dolayı da eşini suçlamıştır. Kendisini de suçlu hisseden Serkan bey alkol alma eylemini dışarıda sürdürmeyi denediyse de kavgalar yine devam ettiği için döngü sürekli tekrarlanmaya başlamıştır.

Biyomedikal modelle çalışan bir klinisyen bu durumda Astım hastalığına klinik tanısını koyar ve ilaç tedavisini başlayarak sorunu kendi açısından çözdüğünü var sayar. Ancak Biyopsikososyal bakış açısıyla her ne kadar astım bir genetik yatkınlık gerektiren bir durum olsa da aynı zamanda çevresel etkenler tarafından da tetiklenebilen bir durumdur. Aileyi ve koşullarını anlayarak yaklaşan bir hekim temelde yatan soruna yaklaşarak, aile ve hastayla işbirliği sağlayarak soruna daha köklü çözümler getirebilir.

Önerme 2: Sağlık Bakımının Birincil Odağı Aile Ortamındaki Hastadır.

Biyopsikososyal sistem bakış açısıyla çalışan klinisyen sağlık sorunlarının tipik olarak vurgulandığı birincil arena olarak hastanın aile ortamına dikkat çeker. Her ne kadar aile hekimliği camiasında da birincil odak olarak ailenin mi yoksa bireyin mi alınacağı konusunda tartışmalar olsa da bu tartışma yanıltıcıdır. Sağlık çalışanları bakım verdikleri olguya bağlı olarak bireyi ya da aileyi ön plana çıkartmakta her zaman serbesttir.

Birey için toplum içinde temsil edilme ve topluluklara katılım amaçları arasında bir denge oluşturulmak zorundadır.

Burada temsil edilme sağlık anlamında hizmet aldığı sağlık sistemi içerisinde seçimler yapabileceği duygusudur. Yani hasta açısından pasif kalmamak demektir. Hasta kendisi için şüpheli olan her şeyi dikkate alarak kendi yaşamı konusunda etkin olma duygusudur.

Topluluğa katılım ise, ciddi hastalıklar, yetersizlikler ya da sağlık sisteminin bizzat kendisinin yıpratabileceği duygusal ve ruhsal bağları kuvvetlendirmeye gönderme yapar. Aile üyeleri, arkadaşlar, profesyoneller tarafından bakılma, desteklenme ve sevilme duygusudur.

Yani aile odakli yaklaşım bağlamında bakıldığında modern biyomedikal tıbbın sunduğu tüm olanakların yanısıra, iletişim, ilişki, seçme gereksiniminin karşılanması gibi konuları da hastanın hizmetine sunmak anlamındadır.

Sonuçta sağlık sorunları kişiyi çevresinden ve yaşamı paylaştığı kişilerden ayırabilme gücü olan bir krizdir. Bu sürecin bir parçası olarak dört ana düşünce aile odakli birincil bakımı etkiler.

1-Aile Sağlık inanışlarının ve Davranışlarının Birincil Kaynağıdır.

Sağlıkla ilgili birçok davranış ve risk faktörü aile üyeleri tarafından paylaşılmaktadır. Örn. Sigara içen ebeveynlerin çocukları da sigara içerler. Yine Yüksek kolesterol peterni olan bir ailenin tüm bireyleri de bu riski ve uygulanması gereken diyeti paylaşırlar. Bu nedenle sağlığı arttırmak ve riski azaltmak anlamında aile odaklı yaklaşımlar daha etkilidir.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

2-Ailenin gelişimsel geçişlerinin stresi fizik yakınmalarda belirginleşmeye neden olabilir.

Evlilik, boşanma, tekrar evlenme, işini kaybetme, ebeveyn ölümü, emekli olmak gibi olgular aile yaşantısında oluşabilecek gelişlimsel geçişlerdir. Bu dönemlerde oluşabilecek stresler dolayısıyla bireylerin ya da genel anlamda ailenin sağlığı daha çok etkilenebilmektedir.

3-Somatik yakınmalar aile içerisinde bir uyum görevi görebilir ve aile modellerince sürdürülebilir

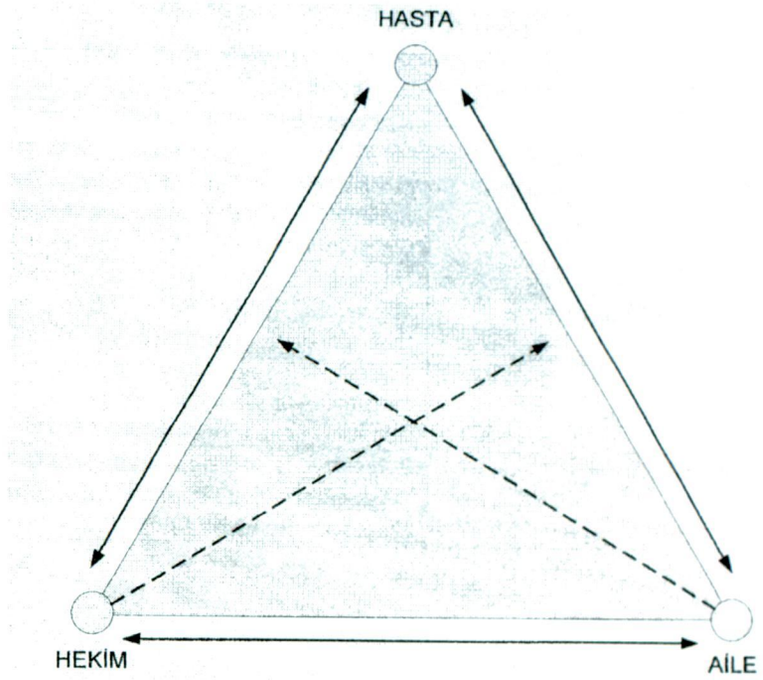
Aile yapısı içerisinde hasta bir bireyin olduğu, sorun yaşayan ailelerde bu yakınmalar zaman zaman aile bireylerini birbirine yaklaştırmak, sorunların çözümüne kolaylaştırıcı katkı sağlamak ve bunu bir model çerçevesinde davranış haline getirebilmek amacıyla kullanılabilir.

4-Aile değerli bir dayanak ve hastalığı yönetmek için bir destekleme kaynağıdır.

Hekim ve diğer sağlık çalışanları sonuç itibarıyla hasta ve ailesinin uygulaması gereken reçeteleri bildiren dışarıdan kişiler olarak durmaktadırlar. Böyle bir ortamda aileyi dışlamak tedaviyi sabote eymek ya da uyumsuzluğa davetiye çıkartmakla eş anlamlıdır.

Önerme 3: Hasta, Aile ve Klinisyen Sağlık Bakımında Ortaktırlar

Kaliteli bir sağlık bakımında hekim ve diğer sağlık çalışanları ellerinde bulunan en kıymetli kaynaklarını kullanırlar. Bu da genellikle hasta ve ailesidir. Hekime belirtileri ve hastalığı anlamak için en kıymetli bilgiyi sağlayan da tam olarak bu kaynaklardır. Bu şekilde aile sağlık bakımında doğal bir ortaktır.

Şekil 2: Tıpta tedavi Üçgeni

Önerme 4: Aile Odaklı Klinisyen, Tedavi Sisteminin Bir Parçası Olduğunu Düşünür

Biyopsikososyal bakış açısıyla çalışan klinisyenler gözlemcinin gözlemlediği şeyi istenmeyen bir etki olarak daima değiştirdiğine inanırlar. Bu nedenle de başlıca kendisi ve hastası arasındaki etkileşimi gözlemleyerek kendilerine "oluşan sürecin ne kadar parçası olduklarını" sorarlar. Yani bu etkileşimsel sürecin neresinde durduklarını ve hangi rolleri taşıdıklarını araştırırlar.

Zaman zaman klinisyenler aile dinamiklerinin ve karmaşık ilişkilerinin arasında kalıp ailenin içerisindeki bir ya da diğer birey tarafından kullanılmak da istenebilir. Örneğin aile içerisindeki hasta bireyin varlığı ve hekim ziyaretleri bir başka aile ferdi tarafından yeni aile dinamikleri oluşturmak üzere kullanılabilir.

Bu durumda klinisyen bunun farkına vararak küçük davranış değişiklikleriyle tedavi sisteminin tümünde değişikliklere yol açarak hastayı araç olarak kullanılmaktan kurtarabilir. Bu tür durumlarda hekimin yardımcısı olacak pek çok araç bulunmaktadır. Bunlar, arkadaş tartışmaları, kişisel farkındalık grupları, aile danışmanları, sosyal hizmet uzmanları, ve daha birçokları olabilir.

Tedavi Sistemine Aile Katılım Oranları

Katılım Düzeyi	Tanım
Düzey 1: Minimal İlişki	Aile uygulanabilir ve yasal nedenlerle gerektiği zaman olaya katılır. İlişki tek yönlüdür.
Düzey 2: Bilgilendirme ve İşbirliği Yapmak	Biyomedikal kapsamda ilişki kurulur. Hasta ve aileye bilgi iletilir. Eylem planı üzerinde karşılıklı anlaşmaya varılır.
Düzey 3: Duygular ve Destekleme	Klinisyen hem bilgi toplar hem de ailenin ve hastanın duygularını ortaya çıkartarak mevcut strese vurgu yapar. Empatik dinlemeyle hastalığı hissetme ve duygusal reaksiyonları normalleştirmeyi hedefler.
Düzey 4: Birinci Basamak Aile Değerlendirmesi / Aile Danışmanlığı	Hastalık sorunu ve aile dinamikleri arasındaki ilişkiyi değerlendirme. Sorun ileri derecede karmaşık ya da süreğen değilse değişimi başarmak için ailelerle çalışma. Aile danışmanlığı yeterli değilse aile terapisine sevk etme.
Düzey 5: Tıbbi Aile Tedavisi	Aile terapisi eğitimi almış, psikoterapi yetenekleri olan uzmanlarca verilir ve klinisyen-aile işbirliğinde yürür.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

AİLE POLİTİKALARI VE AİLE DANIŞMA MERKEZLERİ; UYGULAMALAR FATMA ÜÇER AİLE DANIŞMA MERKEZİ

Tülin KUŞGÖZOĞLU*

1.Giriş

Günümüzde, aileye yönelik en önemli hizmet birimlerinden biri olarak tanımlanan Aile Danışma Merkezleri, tarihsel süreç içinde aile tipleri ve aile tanımları ile ailenin rol ve fonksiyonlarında meydana gelen değişiklikler neticesinde gündeme gelmiş hizmet kuruluşlarından biridir.

Aile tanımı, yapısı, rol ve fonksiyonları incelendiğinde, tarih öncesi dönemlerden itibaren, ailenin toplumların temel ekonomik ve toplumsal örgütlenmelerinden biri olduğu görülmektedir. Dolayısıyla aileyi tanımaya, anlamaya ve tanımlamaya çalışan araştırmalarda da, ekonomik ve toplumsal bazı kriterlere göre aile tiplerinin değiştiği görülmekte bu nedenle aileyi tanımlama girişimlerinde bu temel kriterlerin ele alındığı dikkati çekmektedir. Bu şekliyle aile, her dönemde, her toplum ve her ekonomik düzende farklı kriterlere bağlı olarak ve farklı şekillerde tanımlanmıştır.

Bununla birlikte, tek tanrılı dinlere geçişle birlikte, aileye ilişkin tanım ve kuralların dinsel etkiler ile şekillendiği anlaşılmaktadır. Örneğin, günümüzde kullanılan aile tanımına, Hıristiyanlık'la birlikte, özellikle 10.-14. yüzyıl arasında yaşanan çağlarda derebeylik döneminin üretim ilişkileri ve Hıristiyan dininin kadını "şeytan" gören anlayışı çerçevesinde ulaşılmıştır. Bu dönemde, batı toplumlarında, daha önceki topluluklardakinden farklı bir aile tanımına gidildiği ve günümüzde kullanılan evlilik ve aile biçiminin temellerinin atıldığı dikkati çekmektedir.

Aile yapısında değişime yol açan bir diğer önemli etken, 18.yüzyılda yaşanan sanayileşme ve liberal devlet anlayışının gelişmesidir. Gerek sanayileşmenin ortaya çıkardığı yoksul halk gruplarının varlığı gerekse liberal devlet anlayışında şekillenen, "karışmama, kaçınma" anlayışı neticesinde ve dönemin "kanunlaştırma" geleneği nedeniyle, ailelerin kurulmasından başlayarak evlilik ve aile hayatını düzenleyen bazı kurallar oluştuğu görülmektedir.

Ancak, sanayileşme ve ardından gelen iki büyük dünya savaşının geniş halk grupları üzerinde neden olduğu yıkım, ailelerin liberal devlet anlayışıyla belirlenen rol ve fonksiyonlarını yerine getirmelerini imkansız hale getirmiştir. Böylelikle hem devlet anlayışında sosyal devlete doğru bir gelişme ve ailelerle ile ilgili devlet tutumunda değişiklikler olduğu görülmektedir.

Aile, devlet ve toplum ilişkilerini etkileyen en güncel gelişme ise 1980 sonrası dönemde yaşanan yeni liberal politikalar ve devlet anlayışı ile ilgilidir. 1980 sonrası dönemde tüm dünyada yankılarını bulan ve küreselleşen yoksulluk ile kendini gösteren bu politikalar, sosyal devlet anlayışında aşınmalara ve devletin görevlerinde azalmaya neden olmuştur.

* SHU Fatma Üçer Aile Danışma Merkezi

Böylelikle aileleri destekleyen bazı devlet görevlerinin giderek sivil toplum örgütlerine ve ailelere devredildiği görülmektedir.

Ülkemizde, aileye yönelik politikalar da, dünya konjonktürü ile benzer bir çizgiyi izlemiştir. Cumhuriyet öncesi dönemde İslam Hukuku kuralları çerçevesinde şekillenen aile yapısı, Cumhuriyetin ilanı ile daha modern ve batılı örneklerine benzer bir hukuksal düzenleme içinde ele alınmıştır.

Her ne kadar ülkemizdeki toplumsal ve kültürel alışkanlıklar, batılı ülkelerden farklılık göstermekteyse de, küreselleşme nedeniyle ülkemizi de yakından etkileyen dünya ekonomik ilişkileri, aile yapısında, tam bir gelişmişlik düzeyine ulaşılamadan tırpanlanan bazı rol ve fonksiyonların ele alınmasına neden olmakta, nerdeyse sosyal devlet tarafından hiç üstlenilmemiş olan rol ve görevler tekrar aileye devredilmektedir.

Yine 1980 sonrası uluslar arası sosyal politika alanında hız kazanan konulardan biri, aile politikalarıdır. Burada sözü edilen, tüm toplumlar tarafından aileyi doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen politik karar ve uygulamalardır ve hemen hemen her ülke açık ya da kapalı olarak, aileye yönelik bir politikaya sahiptir.

Ülkemizdeki aile politikalarının da özellikle 1980 sonrası kurulan hükümetler ve yine aynı döneme rastlayan V. Beş Yıllık Kalkınma Planında ele alındığı dikkati çekmektedir. Bu politikaların en önemli sonuçlarından biri, 1983 yılında SHÇEK'in kurulmasıdır.

Daha sonra 1989 yılında Aile Araştırma Kurumu ve SHÇEK içinde Ailenin Bütünlüğünün Korunması Daire Başkanlığı kurularak, bugünkü hizmet birimi olan Aile Danışma Merkezlerine ulaşılmıştır.

Aile Danışma Merkezleri tüm toplumlarda, ailenin güçlendirilmesi, desteklenmesi ve eğitimler yoluyla geliştirilmesi amacını güden kuruluşlardır. 1997 yılından sonra ülkemizde açılmaya başlanan Aile Danışma Merkezlerinin sayısı bugün 40 civarındadır. Ayrıca özel Aile Danışma Merkezleri kurulması yönünde de çalışmalar bulunmaktadır.

Fatma Üçer Aile Danışma Merkezi, 1994 yılında, Ergen Danışma Merkezi olarak kurulmuş, ergenlere ve bu dönemde çocuğu bulunan ailelere hizmet vermekte olan bir kuruluştur. Bu şekliyle, Aile Danışma Merkezlerini öncelemiş olduğu söylenebilir.

Merkezin şu anda sunduğu hizmetlerden bazı örnekler, sözlü sunumda ele alınacaktır.

2.Tarihten Günümüze Aile ve Aile Politikaları

2.1.Tanım

Tarih öncesi dönemlerden itibaren, toplumun temeli olarak kabul edilen aile, çeşitli çağlarda ve farklı toplumlarda, değişik kriterlere bağlı olarak tanımlanmış, değişik aile tipleri ve değişik aile yapıları üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte yapılan sosyolojik ve antropolojik araştırmalarda, en gelişmişinden en ilkeline kadar her toplumda, biçimi, kuruluşu ve işleyişi ne olursa olsun, aile biriminin toplumun devamlılığı ve bireyin yetiştirilmesi konusundaki önemi üzerinde durulmaktadır.

Günümüze kadar uzanan tarihsel süreç incelendiğinde, aile tanımının çeşitli kategoriler içinde ele alındığı, ailenin toplumun temeli olduğu yönündeki görüşe dokunulmadan farklı kalıplar içinde tanımlandığı dikkati çekmektedir. Bu tanımlardan bazıları şöyledir

"Aile, sex ilişkilerine dayalı, çocuk sahibi olma ve bu çocukları yetiştirme özellikleri gösteren bir gruptur" (MacIver ve Page akt. Gökçe, 206)

"Aile en az iki neslin bir arada bulunduğu, kan bağıyla karakterize edilen küçük bir sosyal örgüttür" (Summer ve Keller, akt Gökçe, 206)

"Aile, ana-baba, çocuklar ve tarafların kan akrabalarından meydana gelmiş ekonomik ve toplumsal bir birliktir" (Gökçe, 207)

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Aile Özel İhtisas Komisyonu Raporunda (DPT 2001) aile, ana-baba-çocuklar ve tarafların kan akrabalıklarından oluşan ekonomik ve toplumsal bir birlik olarak tanımlanmaktadır.

Güncel bir tanımla ise aile,

> *"evlenme, kan veya evlatlık edinme bağıyla birbirlerine bağlanmış, aynı evde yaşayan, aynı geliri paylaşan, oynadıkları çeşitli roller çerçevesinde (karı-koca, ana-baba, evlat-kardeş) birbirlerine etki yapan, kendilerine has bir görgüyü yaratıp kuşaktan kuşağa devam ettiren insanlar topluluğudur".*[68]

Bütün bu tanımlardan anlaşılacağı üzere, tüm toplumlarda evrensel ve toplumun çekirdeği olarak kabul edilen ailenin, varolmasını ve devamlılığını sağlayan farklılıklar toplumsal ve ekonomik koşullardaki farklılıklarla ilgilidir. Bütün sosyal kurumlar gibi aile de, önce üretim ilişkileri, ekonomik düzen gibi alt yapı değişkenlerinden ve daha sonra da toplumun tüm kurumsal düzeninden etkilenir. Kısaca farklı gelişmişlikteki farklı aile tipleri, bu etkilenmeden ortaya çıkmaktadır. (kongar,)

Bununla birlikte aile kendisini şekillendiren toplum için bazı fonksiyonları yerine getirir. Bunlardan kişiye ve topluma hizmet gibi bazı fonksiyonlar mikro düzeyde, toplumun tüm yapısını etkileme ise makro düzeydeki fonksiyonlardır.

2.2. Ailenin Fonksiyonları

Bütün toplumların temel birimi olan ailenin ve tarihsel dönemler içinde değişen yapısıyla rol ve fonksiyonlarının ne olduğu üzerinde binlerce araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalarda süreç içinde sadece ailenin üyelerine karşı rol ve fonksiyonlarında değil, devlet ve aile ilişkilerinde de önemli değişiklikler olduğu ortaya konmakta ve ailenin işlevlerinde farklı devlet yapıları içinde farklı paylaşımlara gidildiği dikkati çekmektedir.

Sık sık belirtildiği gibi aile, temel toplumsal birimdir ve toplumsal yaşamın sağlıklı bir biçimde devamı, aile yaşamının niteliği ile yakından bağlantılıdır. Kurum olarak aile, toplum/doğa dengesi kurmada önemli bir işleve (üreme) sahiptir ve diğer toplumsal kurumların oluşumunda olduğu gibi ailede de, genellikle bireyler arası ilişkilerin ahlaksal, töresel ve normsal boyutta düzenlenmesi gereklidir. Aile ile ilgili bu normlar da zaman içerisinde değişim göstermektedir.[69]

---

[68] Rezan, Şahinkaya, (1967), *Psiko-sosyal Yönleriyle Aile (Aile İlişkileri Ders Kitabı)*, A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları: 287, Ders Kitabı, 10, Ankara, s. 17

[69] Sevinç, Özen, (1991), "Aile Kurumuna Bazı Sosyolojik Yaklaşımlar", (Der.) Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem:*Aile Yazıları 1. Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç*, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Bilim Serisi 5/2, Ankara, s. 399

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Bununla birlikte genel olarak aile fonksiyonları biyolojik, ekonomik, sevgi, koruma, sosyalleştirme, eğitim ve boş zamanları değerlendirme[70] başlıkları altında sınıflandırılmaktadır.

Her ne kadar bilinen tüm toplumlarda aile biçimi ve onun toplumla ilişkileri farklılık göstermekteyse de biyopsikososyal bir varlık olan bireyin yaşamında ailenin önemi tartışmasızdır. Çünkü aile, bireyin ihtiyaçlarının karşılanabileceği en doğal ortam olduğu gibi üyelerinin gereksinimlerini ne kadar karşıladığı, başarısının da bir göstergesidir. Ailenin bilinen fonksiyonlarını yerine getirip getirememesi toplumsal yaşamın dengesi, düzeni ve bunların sürekliliği ile de yakından ilgilidir. Fonksiyonel olamayan bir aile hem üyeleri hem de toplum için mutsuzluk kaynağıdır. Ancak ailenin fonksiyonlarını yerine getirmesi birçok iç ve dış faktörle bağlantılıdır[71].

Aile, aynı zamanda;

> *"içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlama sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili biçimde oluştuğu, eşler ve ana-babalarla çocuklar arasında belli bir ölçüde sıcak, içten, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok ölçüde yer aldığı bir toplumsal kurumdur."*[72]

Çocuğun kişiliği ve davranışları içinde bulunduğu aile tarafından şekillenir. Çocuğun yetişmesinde ve kişiliğinin gelişmesinde önce anne sonra baba, kardeşler, büyük anne ve babanın rolleri önemlidir. Bunlara bir de ailenin kültürel ve sosyo-ekonomik durumu, aile bireylerinin kişilikleri ve aralarındaki ilişkiler ile çocuğun kardeşler içindeki sırası ve cinsiyetinin de rolünü eklemek gerekmektedir. Aile içindeki birey kendine özgü özellikleri ile içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel bütüne uyum sağlar. Aynı kültürde yaşayanlarla paylaşılan ortak kültür özellikleri, "ulusal karakter" oluşturur ve bu kültür çocuk yetiştirme yöntemleri ile yani kuşağa aktarılır.[73]

Aile kurumunun toplumsal hedef açısından tarih boyunca değişmeyen iki ana amacı olmuştur. Toplumun biyolojik ve kültürel sürekliliğinin sağlanması. Bu amaçların gerçekleşmesi doğrultusunda aile, cinsel davranışların ve ana-baba yükümlülüğünün düzenlenmesi, çocukların bakımının ve yetişkinlerin birliktelik gereksinmesinin karşılanması ve her şeyden önce de çocukların toplumsallaşmasını sağlanması

[70] Mahmut, Tezcan, (1991), "Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolüne Sosyolojik Bir Bakış", (Der.), Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem *Aile Yazıları 1. Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç,* TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi 5/2. Ankara: s. 275

[71] Sunay, İl, (2001), "Aile Yaşamı ve Gereksinimler", İçinde: *Sosyal Hizmette Yeni Yaklaşımlar ve Sorun Alanları, Prof.Dr. Nihal Turan'a Armağan*, H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Yayın no 008, Ankara, s. 140

[72] TC Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, *1994 Uluslar arası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyonu Raporları*, Ankara: 1994, s. 7

[73]Kasım Karataş, (2000),"Türk Toplumunda Temel Kişilik Özelliklerinin Oluşumuna Geleneksel Çocuk Yetiştirme Yöntemlerinin Etkisi", *Antropoloji ve Yaşlılık. Prof. Dr. Vedia Emiroğlu'na Armağan,* H.Ü. SHYO Yayınları.Yayın no 005, Ankara, s. 42

konusunda evrensel nitelikte görevler üstlenmiştir. Ancak yoksulluk ve işsizlik ailenin bu işlevleri yerine getirmesini engellemektedir.[74]

Son yıllarda tüm dünyayı etkisi altına alan ekonomik krizler aile kurumunu da etkilemiş ve aile belirli dönüşümler yaşamıştır. Krize bağlı olarak değişen ailenin sosyal ve ekonomik süreçleri içinde kaynakları üretme ve kullanım eğiliminin değiştiği yeni geçim stratejilerine yöneldiği, yeni davranış normları ve değerleri geliştirdiği görülmektedir. Bu süreçte;

> *"ailenin içinde bulunduğu toplumsal ve ekonomik sistemin mantığı ve gerekliliği ile çelişkileri artmış, ailenin benimsemek zorunda kaldığı geçim stratejileri ve onların iç mantığı karşısında ortaya koyduğu savunma mekanizmaları değişmiş, ailenin kendi içindeki kaynak dağıtımı ve bunların ifade ettiği güç ilişkilerinin değişimi açısından uyumsuzluk ve düzensizlik oluşmuştur".*[75]

Dolayısıyla her ne kadar son yıllarda yapılan tüm Dünya Konferanslarında ailenin önemi üzerinde durulmakta ve yoksullukla mücadele önlemleri alınmaktaysa da; bugün özellikle yoksulluk ve işsizlik gibi temel ekonomik sorunlarla mücadele etmek zorunda kalan aileler, aile fonksiyonlarını tam olarak yerine getiremeyen, çocuklarının tam olarak sağlıklı bir biçimde yetişmesini sağlayabilecek koşullara sahip olamayan ailelerdir. Bu ailelerin, içinde bulundukları topluma ve yetiştirdikleri çocuklarına karşı sorumluluklarını tam olarak yerine getirebilmeleri ise, onların toplum içinde sahip oldukları olanaklar ile yakından bağlantılıdır ve yoksulluğun, işsizliğin ve gelir dağılımı dengesizliklerinin bu kadar yoğun yaşandığı bir dünyada, ailelerin bu sorunları kendi güçleri ile aşmaları imkansızdır.

Bu nedenle 19. yüzyılda gündeme gelen sosyal devlet ve devletin ailelere karşı görevleri bu aşamada tekrar değerlendirilmesi gereken bir oluşumdur.

2.3.Aileye Yönelik Politikalar

2.3.1. Sosyal Devlet ve Aileye Yönelik Politikalar

Aile politikası genel olarak devletin, doğrudan veya dolaylı olarak, aileyle ilgili olarak saptadığı tüm politika, karar ve icraatları kapsayan geniş kapsamlı faaliyetler bütünü şeklinde tanımlanabilir.[76] Ancak, aileye yönelik politikalar oluşturma süreci günümüze kadar farklı aşamalardan geçmiştir.

[74]Nihat. Erdoğan, (1991), "Endüstrileşme Sürecinde İşsizliğin Aileye Etkisi", (Der.), Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem *Aile Yazıları 2. Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme,* ,TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi 5/2. Ankara, s. 361

[75]İbrahim Cılga, (2001), "Ekonomik Kriz ve Aile", *I.Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu. 2000'li Yıllarda Aile Hizmetleri,* TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, H.Ü. Aile Hizmetleri Uygulama Merkezi, 9-11 Mayıs 2001,Ankara, s. 135

[76] Kontaş,1992:39). Çiğdem Arıkan, (2005), "Türkiye'de Aile politikası Uygulamalarına İlişkin genel Bir Değerlendirme", (Yay. Haz.), Ahmet Naci Sarıgöl, Ebru Gözüm, Serap Öztürk, Aile Danışmanlığı El Kitabı, T.C. Başbakanlık SHÇEK Genel Müdürlüğü, Eğitim Merkezi Başkanlığı, H.Ü. Aile Hizmetleri Uygulama Ve

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Toplum hayatında bu kadar önemli olduğu kabul edilen ailenin devlet tarafından desteklenmesi ve denetimi bir ihtiyacın ifadesi olmuştur.Aileye yönelik destek ve denetimin şekli devletin oluşumuna göre değişik, az veya çok müdahaleci olabilmektedir.

19. ve 20. yüzyılın başlarında devlet, aileyi ideal olarak kurmak ve sağlıklı bir biçimde yaşatmak için aile hukukunda her türlü tedbiri alma yolunu gitmiştir. Ancak bu müdahalecilik, ailenin kurulması aşamasında, evliliğin belirli kurallara göre kurulup devam etmesini ve eğer son bulacaksa yine belirli sebeplerle son bulmasını düzenlemektedir. Yani, liberal devlet ailenin hukuki bir biçimde kurulmasına şekil vermekte, ancak aile kurulduktan sonra yaşaması için gerekli ihtiyaçların temininde onu yalnız bırakmaktadır.

Ancak kapitalist düzenin gelişmesi ile büyük yığınların gittikçe fakirleşmesi sonucu, devletin bu büyük kitlenin acil ihtiyaçlarına eğilmesi gerekmiştir. Böylelikle başlangıçta sadece ailenin hukuki anlamda kuruluşunu düzenleyen ve geri kalan her şeyden kaçınan devlet; *"ailenin, mesken, çocukların bakım ve okuma, aile fertlerinin işsizlik, hastalık, sakatlık gibi çalışmaya ve kazanmaya mani hallerde yardıma"* duyduğu ihtiyaçtan hareketle "yapma, verme, koruma" görevi üstlenmiştir.[77] Böylelikle kişiler ilk kez devletten bazı sosyal haklar isteme olanağına sahip olmuşlardır.

Sosyal hak kavramı ilk kez 1848 Fransız Anayasasında ifadesini bulmuş, ancak asıl uygulama alanı bulması 1. Dünya Savaşından sonra olmuştur. Yani, savaşın Batı toplumlarında yaratığı sosyo-ekonomik sorunlar sosyal hakların belli başlı anayasalarda düzenlenmesini sağlamıştır. 2. Dünya Savaşından sonra ise bu haklar daha geniş bir biçimde düzenlenmiştir. Bu anayasalardan geniş bir biçimde yararlandırılarak oluşturulan 1960 ve 1982 Türk Anayasasında da devletin sosyal devlet niteliğini belirtilmektedir.

Kısaca bugünün ailesi, toplumun bünyesinde, doğabilecek sosyal ve ekonomik tehlikelere karşı sosyal haklarla donatılmış ve bu haklarını devletten isteyebilen anayasal bir kurumdur ve devlet aileyi korumakla yükümlüdür.

Öte yandan 1980'den sonra tüm dünyada gündeme gelen yeni sağ liberal politikalar özellikle devletin bu sosyal yapısında bazı değişikliklere gidilmesine ve sosyal devlet kavramının aşındırılmasına neden olmuşlardır.

Özellikle 1970'den sonra, kapitalizmin içine girdiği uzun ve derin bunalımın sosyo-politik yaşamdaki en belirgin etkisi, sosyal refah devletinin çöküşü olmuştur. Böylelikle devletin küçültülmesini öneren yeni politikalar ve kapsamlı özelleştirme girişimleri, krizi aşmanın tek çözümü gibi sunulmuştur. Bu aşamada, devletin küçültülmesi ve ekonomik yaşamdan tamamiyle çekilmesi üzerinde en çok durulan konulardan biridir[78]

Araştırma Merkezi Müdürlüğü, SHÇEK Genel Müdürlüğü Yayını, Yayın no:43, Ankara

[77] Erol, Cansel, (1991), "Sosyal Devlet ve Aile", (Der.) Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem, *Aile Yazıları 2. Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme*, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi 5/2 Ankara, s. 57

[78] Sami, Güven, (2001), *Sosyal Politikanın Temelleri*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, s. 244

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

ve böylelikle sosyal devlet tarafından sürdürülen bir çok ödev de, özelleştirilerek sivil toplum örgütlerine ve devamında da ailelere havale edilmektedir.

Günümüzde bu ekonomik gelişme ve yeni liberal anlayışla şekillenen aile politikaları, kısaca yönetimin aileye ilişkin her türlü icraatı olarak tanımlanmakta[79], (Lin ve Rantalaiho 2003:3) ve çocuk yardımından, aile planlamasına; sosyal yardımlardan gelir aktarımına; vergi muafiyetlerinden, konut siyasetine kadar pek çok kararı içeren ve ailenin bütünlüğünü ve tam iyilik halini amaçlayan plan, program, proje ve hizmetleri içeren bir paketi(Flaquer 2000) ifade etmektedir.[80]

Bu bilgiler ışığında, Aile politikası ile ilgili önlemlerin üç grupta toplandığı görülmektedir.(EC 2002; Bagavos ve Martin 2002; Dumon 1991)[81]:Bunlar;

1.güçlendirme politikaları olarak tanımlanabilecek ve aileyi sürekli gelir sahibi yapmayı amaçlayan ekonomik önlemler yer alır. Bu politika uygulamalarında istihdam konusu üzerine ağırlık verilmektedir.

2. eğitim ve danışma hizmetleri gibi, aile hayatını geliştirmeye yönelik hizmetler yer almaktadır.

3. ailenin yerini tutacak veya onun yerini alabilecek önlemler niteliğindeki, aile dışı kurumları geliştirmeye yönelik hizmetler bulunmaktadır.

Farklı ülkelerde açık ve örtülü bir biçimde uygulama alanı bulan ya da hukuksal metinlerde yer alan bu politikalar, son yıllarda özellikle "kaynakların kısıtlılığı ve verimli kullanılması" ilkesini de elde bulundurarak, gündeme getirilmekte ve bir çok yazılı belgede ailenin sorumluluğu öne çıkarılmaktadır.

Son yıllarda üretilen tüm uluslararası belgelerde, özellikle çocukların yetiştirilmesi ile ilgili konularda öncelikle ailenin sorumluluğu üzerinde durulmuş; devlete ise aileye "ulusal durum ve olanaklar ölçüsünde" yardımcı olması görevi verilmiştir. Burada sözü edilen, toplumlardaki işsizlik, yoksulluk, istihdam, gelir dağılım dengesizlikleri, barınma, beslenme, sağlık, eğitim gibi temel sektörlerde sunulan hizmetlerin niteliği gibi altyapı sorunlarını çözmenin uzun zaman ve kaynağa gereksinimi olduğu ve bu nedenle devletin, ailenin anababalık görevleri konusunda eğitilmesi gibi destek projeleriyle yardımcı olmasıdır.

Kuşkusuz bu yaklaşım, son yıllarda gelişen sosyal refah devletinin çöküşü ile ilgilidir ve ne yazık ki üretilen bu yaklaşım sorunu çözmekten uzaktır. Çünkü, anababalık görevlerinin yerine getirebilmesi de, ekonomik durum ile yakından alakalıdır ve işsizlik, yoksulluk, göç vb. oluşumlar ailenin fonksiyonlarını yerine getirmesini engellemektedir. Ayrıca değişen ve gelişen toplum yapısı içinde, ailenin giderek çekirdek aileye dönüşmesi, onun eğitim, üretim, serbest zaman etkinlikleri gibi bazı fonksiyonlarını da artık aile içinde karşılayamaması ve bunun için toplumsal örgütlere ihtiyaç duymasına yol açmıştır. Oysa ailenin değişen bu niteliği karşısında, onun görevlerini yerine getirebilecek ikincil toplumsal örgütlerin kurulamayışı, bu tür gruplar için çok önemli bir handikaptır. Toplumların temel altyapısını oluşturan bu eksikliklerin giderilmesi ise

[79] İ. Galip Yolcuoğlu,

[80]

[81]

ailelerin gücü dahilinde olmayıp, devletin sorumluluğunda olan kamusal alanlarla alakalıdır.

2.3.2. Türkiye'de Aile Politikaları

Ülkemizde, Cumhuriyetin kuruluşundan önce, İslami kurallara uygun olarak düzenlenen aile hayatına ilişkin kural ve uygulamaların, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte uluslararası düzeydeki bazı gelişme ve oluşumlardan etkilenmiş olduğu görülmektedir. Bilindiği gibi ülkemizdeki ilk Anayasa ve Medeni Kanun oluşturma çabaları doğrudan yabancı kaynaklardan alınan kurallar ile şekillenmektedir. Bu şekliyle Türkiye'deki yasa ve kuralların da, dönemin siyasi konjonktürüne uygun olarak şekillendiği dikkati çekmektedir.Böylelikle, ülkemizde başlangıcından beridir ele alınan tüm temel anayasal belgelerde ve medeni kanunda ailenin önemi üzerinde durulmuş ve devlete ailenin korunması görevi verilmiştir.

Nitekim 1926 tarihli medeni kanunda aile hukuku düzenlenmiş ve başlangıçtan günümüze kadar uzanan tüm anayasa metinlerinde, aile konusu ele alınmıştır. Buna göre, TC Anayasasının 32 (2). maddesi *"Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar"*[82] demektedir. Ancak devletin ne tür tedbirler alacağı ve ne tür yardımlar yapacağı açık değildir.

Bu hukuksal metinlerde aile hukuku ele alınmışsa da, daha sonra düzenlenen Hükümet Programlarında hemen hemen 1960'lı yıllara kadar doğrudan aileyi hedef alan açık bir politikaya rastlanmamakta, 1960-1980 yılları arasında aile ile ilgili eğitim, konut, aile planlaması gibi konulara değinildiği görülmektedir. Aile konusunun bağımsız bir başlık olarak ele alındığı ilk hükümet programına, 1983-91 yılları arasındaki I. Özal Hükümeti döneminde rastlanmaktadır.

Ülkemizde aile politikalarına ilişkin açıklık, Kalkınma Planları açısından, V. Beş Yıllık Kalkınma Planında (1985-1989) yerini bulmaktadır. 1987 yılı programında, toplumun refahını arttırmak amacına yönelik olarak ailenin maddi ve manevi varlığının geliştirilmesi, bütünlüğünün korunması, toplum içinde güçlü bir müessese olarak fonksiyonunu sürdürebilmesi için; kalkınmanın nimetlerinden faydalanmada, istihdam ve sosyal hizmetlere katılmada ve bunlardan yararlandırılmada aile biriminin temel hedef olarak alınacağı ifade edilmektedir.(Kontaş1992:96).

Aile politikalarının uygulanması konusundaki en önemli kanunlardan biri, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunudur. 2828 sayılı kanun olarak ve 24/5/1983 tarihinde kabul edilen bu kanun bilindiği gibi, korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, sakat, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetleri tanımlamaktadır.

Bunun dışında 1989 yılında Aile Araştırma kurumu'nun kurulması, 1990'da Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğünün kurulması ve bu Kurumların SHÇEK ile birlikte, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı bünyesine alınmış olması, bu alanda yaşanan önemli gelişmelerdir.

---

[82] a.g.e., 1991, s. 57

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

3. Aileye Yönelik Hizmetler; SHÇEK

Yukarıda da değinildiği gibi ülkemizde, SHÇEK, 2828 sayı ve 24/5/1983 tarihinde kabul edilen bu kanunla kurulmuş olup, bilindiği gibi, korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, sakat, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetleri tanımlamaktadır.

Kurumun 81 il düzeyinde taşra teşkilatlanması bulunmakta ve toplum genelinde yardıma muhtaç tüm nüfus gruplarına yönelik hizmetlerini sürdürmektedir. Aile ve çocuklar Kurumun temel hizmet grubunu oluşturmaktadır.

Bununla birlikte başlangıçta hizmetlerin daha çocuk odaklı olduğu ve SHÇEK Genel Müdürlüğü bünyesinde, Aile ve Çocuk Hizmetleri Dairesi aracılığıyla sürdürüldüğü dikkati çekmektedir. Ancak burada da hizmetin, temel olarak ailenin bütünlüğü dikkate alınarak yapılandırıldığı ve çocuktan-aileye bir hizmet akışı izlendiği görülmektedir.

3.1. Kurumun Genel Hizmet Akışı

SHÇEK tarafından sürdürülen bu hizmetler de öncelikli olarak aile yanında bakımı içermektedir. Çocuğun devlet tarafından oluşturulan yaş ve cinsiyet durumuna uygun bir Kuruluşta kalarak bakımının sağlanması ise en son kullanılacak tercih olarak algılanmaktadır.

1. Aile Yanında Bakım; çocuğun öz ailesi ya da uygunluğu tespit edilmiş bir başka aile yanında bakımını içeren hizmetlerdir. Bu tür hizmetler, birkaç başlıkta ele alınmaktadır.

A. Öz aile ya da akrabaların ekonomik olarak desteklenmesi yoluyla, çocuğun kendi aile çevresi içinde bakımının sağlanmasıdır. Aileye maddi/manevi yardım içeren hizmetler şunlardır:

1. Ayni/Nakdi Yardım
2. Ücretsiz Kreş
3. Ebeveyne iş bulma

B. Çocuk bakma ve yetiştirme konusunda uygunluğu daha önceden tespit edilmiş başka ailelerin yanında çocuğun bakımının sağlanması

1. Koruyucu aile
2. Evlat Edinme

2. Kuruluş Bakımı; çocuğun, yaş grubuna ve cinsiyetine uygun olarak, Devlet tarafından açılmış yatılı Kuruluşlarda bakılmasıdır. Halen ülkemizde, üç tür yatılı Kuruluş bulunmaktadır. Bunlar:

1. 0-12 yaş Çocuk Yuvaları
2. 12-18 yaş Yetiştirme Yurtları
3. Yatılı Çocuk ve Gençlik Merkezleri'dir.

Yukarıda kısaca özetlenen, SHÇEK'in, çocuklara yönelik bu hizmetlerinden yaklaşık 20 bin civarında çocuk ve genç yararlanmaktadır.

1980'li yıllardan sonra gerek dünya genelinde gerekse ülkemizde oluşan aileleri koruyucu ve destekleyici hizmetlerin geliştirilmesi anlayışı ile, Kurum içinde de, başlangıçta temelde çocuk ve çocuğun korunması ilkesinden hareketle oluşturulan hizmetler geliştirilerek "özne" olarak ailenin ele alındığı yeni hizmet yapılandırılmalarına gidilmiştir.

Bunlardan biri, 1989 yılında, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde "Ailenin Bütünlüğünün Korunması Dairesi"nin kurulması ve bu daireye bağlı olarak Toplum Merkezileri, Aile Danışma Merkezleri ve Kadın Konukevlerinin açılmasıdır.

Ailenin ve ilişkili olarak bireyin ve toplumun geliştirilmesine yönelik olarak kurulan ve koruyucu, önleyici, eğitici-geliştirici işlevleri olan bu hizmet modelleri, bulundukları yörelerdeki ihtiyaçlar doğrultusunda ailelere ve aile içi ilişkilerden doğan sorunların çözülmesine yönelik hizmetler sunmaktadırlar.

3.2. Aile Danışma Merkezleri

Aile Danışma Merkezleri; aile yaşamını korumak, desteklemek ve sorunların çözümüne yardımcı olmak amacıyla aile bireylerine yönelik koruyucu-önleyici, eğitici-geliştirici, tedavi ve rehabilite edici hizmetlerin yanı sıra rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin de verildiği merkezlerdir.

Aile Danışma Merkezlerinin amacı; aile hayatının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi yoluyla ailenin refahı, mutluluğu ve bütünlüğünün sağlanması, uyumlu aile ilişkilerine katkıda bulunulması, aileyi bir arada tutan bağların kuvvetlendirilmesi, aile üyelerinin kişiliklerinin sağlıklı biçimde gelişmesi, birey olma potansiyellerinin güçlendirilmesi ve toplumsal yaşama uyumlarının sağlanması, sağlıklı çocuk yetiştirme bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi ile aile sisteminde özgürlük, sorumluluk ve toplumsal değerler arasında bir denge sağlanmasıdır.

3.2.1. Fatma Üçer Aile Danışma Merkezi

Halen Fatma Üçer Aile Danışma Merkezi olarak hizmetini sürdüren Merkezin tarihçesi, SHÇEK'e bağlı olarak 1994 yılında Türk Kadınlar Konseyi Derneği işbirliğiyle açılan Ergen Danışma Merkezi ve 1998 yılında Avrupa Konseyi tarafından desteklenerek Çocuk İstismar ve İhmalinin Önlenmesi Derneği tarafından açılan Alo Çocuk Merkezi uygulamalarına dayanmaktadır.

1994 yılında SHÇEK tarafından açılan Gençlik Danışma Merkezinin amacı; ergenlik döneminde olup sorun yaşayan gençlerin, içinde bulundukları dönemin etkisi veya aile ya da sosyal çevre koşulları nedeniyle madde bağımlılığı gibi kötü alışkanlıklara yönelmelerini önleyici, psikososyal bir hizmet sunmaktır. Söz konusu amaç çerçevesinde 1994 yılından bu yana 3000 civarında çocuk ve gence hizmet sunulmuş, okul, aile ve öğretmenlere yönelik eğitim çalışmaları yapılmıştır. Ancak, hizmetin sürdürülmesi aşamasında, Merkeze başvuran gençlerin büyük bir çoğunluğunda ihmal ve istismar bulgularına rastlanmış, bu nedenle tüm olgular bu içerikte de ele alınmıştır.

1998 yılında Avrupa Konseyi desteğiyle Çocuk İstismarı ve İhmalinin Önlenmesi Derneği tarafından açılan Alo Çocuk Merkezinin amacı ise, doğrudan ihmal ve/veya istismara uğrayan çocuklara yönelik hizmet sunmak olup, Merkez çalışmalarını 1 yıl boyunca, sözü edilen sivil toplum kuruluşu aracılığıyla sürdürmüştür. Bu süre içerisinde

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

yaklaşık 50 civarında olgu ile tıbbi, psikiyatrik ve hukuksal düzeyde .ve SHÇEK ile işbirliği halinde, çalışma yapılmıştır.

1999 yılında, projenin tanımı gereği, bu çalışmanın konuyla ilgili bir kamu kurumuna devri gereği gündeme gelmiş ve bu aşamada, Dernek tarafından kurulan Alo Çocuk Merkezi, SHÇEK ile Dernek arasında yapılan 09.11.1999 tarihli protokol ile; Kurum bünyesinde daha önceki çalışmalarında da, doğrudan ihmal ve/veya istismara uğramış çocuk ve gençlerle mesleki çalışmalar yürüten Fatma Üçer Gençlik Danışma Merkezine devredilmiştir.

1994 yılından beridir psikososyal odaklı Gençlik Danışma hizmetini ve 2000 yılından itibaren, ihmal ve/veya istismara uğrayan çocuklara yönelik Alo Çocuk Merkezi hizmetini sürdüren Fatma Üçer Gençlik Danışma Merkezi; 23.11.2000 tarih ve 2000/66 sayılı Genel Müdürlük Onayıyla "Çocuk ve Gençlik Merkezi" statüsü almıştır. Böylelikle Kuruluş hizmetleri, sokak çocuklarını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Halen adı geçen Merkezde;

1-Ergenlere ve ergenlik döneminde çocuğu bulunan ailelere yönelik psikososyal danışmanlık hizmetleri,

2-Sokakta yaşayan ve/veya çalışan çocuklara yönelik hizmetler ve

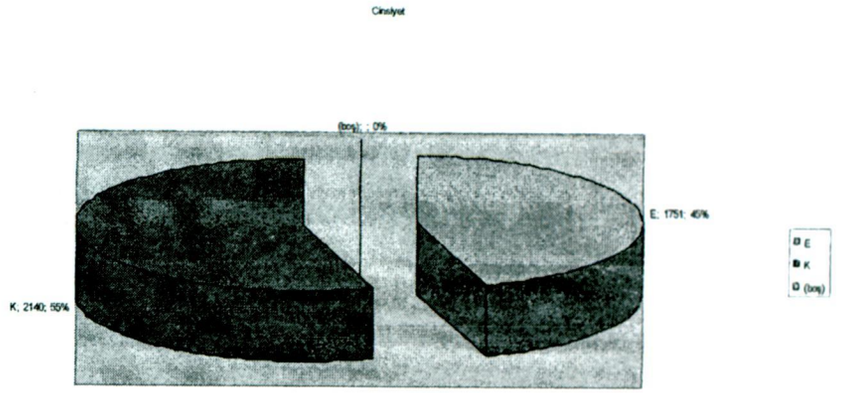
3-Alo Çocuk Merkezi hizmetleri sürdürülmektedir.

Fatma Üçer Çocuk ve Gençlik Merkezinin, işbirliği içinde kamu ve gönüllü örgütler ile hizmet alanlara ilişkin, halkla ilişkiler şeması aşağıda sunulmuştur.

İstatistiki veriler

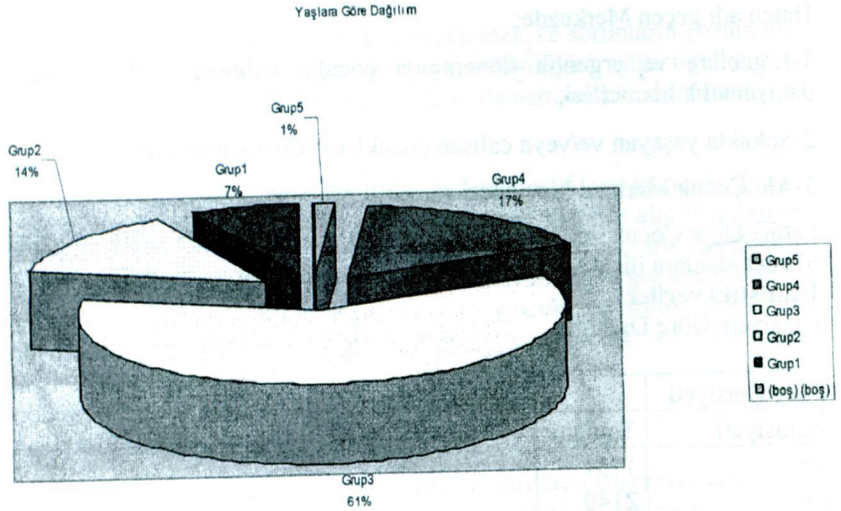
Cinsiyete Göre Dağılım

Say Cinsiyeti	
Cinsiyeti	Toplam
E	1751
K	2140
Genel Toplam	3891

Yaşa Göre Dağılım

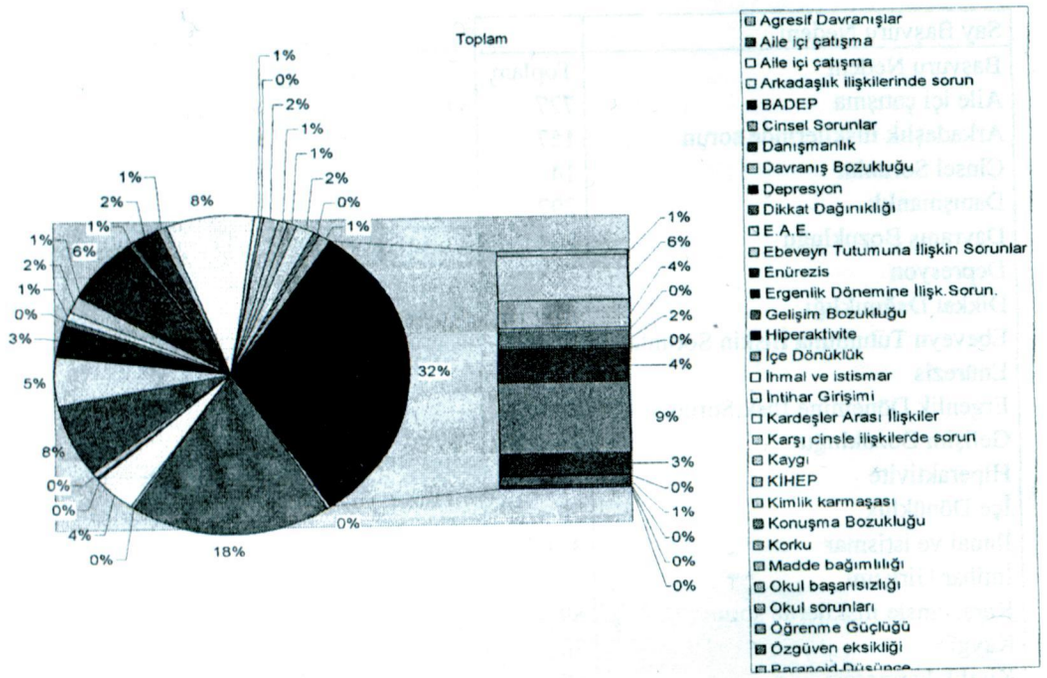
Say Yaşı		
Yaşı2	Yaşı	Toplam
Grup5	0-6	58
Grup4	6-12	647
Grup3	12-18	2341
Grup2	18-25	551
Grup1	25 +	278
(boş)	(boş)	16
Genel Toplam		3875

Başvuru Nedenlerine Göre Dağılım

Say Başvuru Nedeni	
Başvuru Nedeni	Toplam
Aile içi çatışma	727
Arkadaşlık ilişkilerinde sorun	157
Cinsel Sorunlar	14
Danışmanlık	297
Davranış Bozukluğu	204
Depresyon	128
Dikkat Dağınıklığı	19
Ebeveyn Tutumuna İlişkin Sorunlar	72
Enürezis	30
Ergenlik Dönemine İlişk.Sorun.	233
Gelişim Bozukluğu	29
Hiperaktivite	96
İçe Dönüklük	33
İhmal ve istismar	311
İntihar Girişimi	20
Karşı cinsle ilişkilerde sorun	59
Kaygı	30
Kimlik karmaşası	68
Konuşma Bozukluğu	18
Korku	42
Madde bağımlılığı	29
Okul başarısızlığı	234
Okul sorunları	141
Öğrenme Güçlüğü	17
Özgüven eksikliği	80
Paranoid Düşünce	10
SGÇ (KİHEP; BADEP; EAE)	248
Sınav Kaygısı	367
Sosyal Uyumsuzluk	108
Tik Bozukluğu	10
TSSB	40
Obsesif davranışlar	14
Genel Toplam	3885

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

TEK EBEVEYNLİ ÇOCUKLAR

Yrd. Doç. Dr. Neşide YILDIRIM*

Giriş

İlkel toplumlardan günümüzdeki endüstri ve bilgi toplumlarına kadar geçen süre içerisinde aile, toplumsal yapının temel öğesi olarak varlığını sürdürmüştür. Bir kurum, bir grup ve sosyal bir yapı olarak; içinde bulunduğu toplumun farklı değişkenlerine göre şekillenmiştir. Tarihi süreç içerisinde aile, sosyal bir kurum olarak içinde bulunduğu toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerine göre farklı yapılara bürünmesine karşılık, işlevleriyle tüm toplumlar için evrensel bir nitelik taşımıştır. Çeşitli toplumsal yapılarda aile kurumundan farklı alternatifler belirmiş; fakat bu yapılar, toplumsal sistemle yaşadıkları uyum sorunları ve çocuklar üzerinde yarattıkları olumsuz sosyal ve psikolojik etkiler nedeniyle kabul görmemiştir.

Toplumsal yapının devamına ilişkin ailenin üstlendiği görevlerden biri de, yeni nesillerin aile içerisinde yetiştirilmesidir. Toplumsallaşma veya sosyalleşme olarak da adlandırılan yeni nesillerin topluma hazırlanma süreci aileyi, özellikle değişim ve dönüşüm dönemlerinde daha önemli kılmaktadır. Ailede yeni doğan birey, ailenin üyesi olmanın yanı sıra, aynı zamanda toplumun da üyesidir. Yeni aile bireyi, içinde doğduğu topluma ait sosyal ve kültürel kuralları, kalıpları aile içerisinde öğrenmesine vesile olur. Aile sosyal bir grup olarak bireyi topluma hazırlar. Bu açıdan aile toplumsal sermayenin; hem kaynağı hem de aktarıcısıdır. Ailenin üreme fonksiyonunu yerine getirememesi veya üremenin gayri meşru yollarla gerçekleşmesinin, toplumsal sermaye yani kültürel miras üstünde değişik etkileri olur (Yıldırım, 2006). Bu çerçevede örfler, adetler, ahlaki ve dini kurallar, toplumsal yasaklar, sosyal beğeniler ve sosyal düzenlemelere ait normlar bireye; toplumsal yaşama hazırlama sürecinde aile tarafından öğretilir. Sosyalleşme süreci olarak da adlandırılan bu öğrenme dönemi, bireyin topluma kabulü ve uyumu açısından büyük önem taşır. Bu özelliği ile aile, toplumsal değişmelerin birinci elden başladığı ve uygulandığı sosyal kurumdur.

Anne babanın ve aile ortamının, çocuğun ilk doğduğu andan itibaren devam eden süreç içerisinde çocuğa etkisi büyüktür. Anne babanın kişilik yapıları, eğitim durumları, meslekleri, zekâ düzeyleri, bedensel ve ruhsal hastalıkları, psiko-sosyal durumları, sosyo-kültürel statüleri, yetişme tarzları ve kendi anne babalarından gördükleri muamele, çocuğa yaklaşım tarzları, çocuk için ayırdıkları vakit vb. durumlar, çocuğu birinci planda etkiler. Çocuk üzerinde anne baba etkileşiminin yanı sıra, ailenin sosyo-ekonomik durumu, teknoloji kullanımı, ev ortamının yeterliliği, ev ortamındaki huzur ve anlaşma durumu da etkilidir. Ayrıca yaşanılan şehir, evin bulunduğu sosyo-kültürel çevre, sosyal faaliyetler, devletin sunduğu imkânlar; okul, öğretmen ve akrabaların durum ve konumu, sağlık hizmetlerinden yararlanma, iletişim ve medya araçlarının durumu da çocuk üzerinde etkili olur. Bu etkileşimler ile çocuğun kişilik yapısı, kültürel gelişim ve sosyalleşmesi sağlanır (Yıldırım, 2006).

* Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Olumsuz mesajların ve iletişimin ailenin her bireyine, özellikle çocuklara etkisi fazladır. Gelişen bir psiko-sosyal varlık olan çocuk; konuşulan her sözden, her jest ve mimikten, her tavır ve durumdan, iyi veya kötü olarak etkilenecek ve bu etkilenme ile çocuğun kimlik, kişilik ve psiko-sosyal yapısı şekillenecektir. İdeal davranış ve ideal aile ortamı, çocuğun sağlık, beden ve ruhsal gelişmesine olumlu katkı yapacaktır. Onların genel durumu aile, çevre ve toplumdan bağımsız değildir.

Anne veya babadan birinin olmaması, çocukların başına gelebilecek en sarsıcı olaylardan birisidir. Bu sonuç, potansiyel olarak onların gelişmelerini ciddi biçimde etkileyecek bir dizi değişikliği de beraberinde getirmektedir. Çünkü anne veya babanın olmaması yaşamın çocuk açısından zorlaşması demektir. Özellikle boşanmaların artışı ile ortaya çıkan tek ebeveynli aileler, yani anne ya da babadan birisinin olmadığı durumlarda en başta model almada karmaşalar ortaya çıkmaktadır. Mesela babanın olmadığı ailelerde erkek çocuklar, annenin olmadığı ailelerde de kız çocuklar model almada sorunlar yaşamaktadırlar. Bu tür aileler suçun artışına, eğitimde başarısızlık ve çalışmaya ilgisizlik gibi gelişmelere yol açmaktadırlar (Fulcher ve Scott, 1999).

Babasız evlerde büyüyen erkek çocukların daha az rekabetçi, sporla daha az ilgili, başkalarına bağımlı ve daha saldırgan oldukları bilinmektedir. Okulda da başarısız olmaları ve otoriteye baş kaldırmaları mümkündür. Eğer baba, erken çocukluk dönemdeyken ayrılırsa, çocuğun cinsel kimliği konusunda da karmaşalar ortaya çıkabilir. Ebeveyn yokluğu ile akademik başarı arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalarda, tek ebeveynli ailelerin çocuklarının daha düşük notlar aldıkları anlaşılmıştır. Babanın elverişli olduğu durumlarda erkek çocukların daha iyi konumda olduğu; babanın olmadığı evlerde annelerin, güç kollanarak erkek çocukların saldırgan davranışlarını kontrol etmeye çalıştıkları tespit edilmiştir (Hetherington, Camara ve Fatherman 1981).

Toplumsal bağların kaynağı olan aile ile akrabalığın zayıflaması, ailenin çözülmesiyle güven duygusunun azalması ve buna bağlı olarak suç oranında artışlar olmuştur. Ancak baba yerine geçecek bir model bulunduğunda bu olumsuz etkinin azaldığı görülmüştür. Baba yoksunluğunda erkek çocuklar daha saldırgan, kendine güvensiz ve diğer erkeklerle özdeşime girmekte daha fazla zorlanmaktadırlar. Boşanmanın kız çocuklar üzerindeki etkisini değerlendiren çalışmalarda, boşanmayla birlikte kız çocuklarında saldırganlığın arttığını tespit etmişlerdir. Ayrıca bu çocuklarda küstahlaşma, zaman zaman ağlama ve bağımlılık eğilimleri görülmüştür.

Babanın yoksunluğu kız çocuklarında, çocukluk yıllarında daha az iken, yetişkinlik döneminde daha belirgin olarak gözlenmektedir. Her iki cinste de baba yoksunluğunun çocuk üzerinde, ölüme bağlı baba yoksunluğundan daha etkili olduğunun, özellikle bu etkinin, boşanma öncesinde aile anlaşmazlığının yoğunluğu oranında arttığının altı çiziliyor. Baba yokluğu kızların erkeklerle etkileşimini olumsuz etkilemektedir. Babasız büyüyen kız çocukları karşı cinsle ilişki kurmakta zorlanırken, bazıları yaşlarına göre çok erken olgunlaşırlar (Gardner, 1977).

Tek ebeveynli çocukların karşı karşıya kaldıkları sorunların başında, anne veya babadan yoksunluk, ekonomik sorunlar ve aile içi çatışmalar gelmektedir. Anne ve babalar çocuklarına yönlendirme, bilgi edindirme ve duygusal destek sağlama konusunda en önemli kaynak sağlayıcıdırlar. Bu özellikler, eşlerden birinin ev ortamında olmaması

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

durumunda, çocuğun gelişimi açısından olumsuz sonuçlara sebep olmaktadır. Ekonomik kaynakların yetersiz olması, çocuğun bakımını, eğitim ve sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir.

Sağlık açısından değerlendirildiğinde; tek ebeveynli çocukların, çift ebeveynli olanlara göre %50 oranda daha fazla sağlık sorunları ile karşılaştığı tespit edilmiştir. Civitas organizasyonu tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre tek ebeveynli çocukların uyuşturucu, alkol, kumar ve saldırganlığa daha eğilimli oldukları bulunmuştur (The Independent 16/09/02; p.7 http://www.genetikbilimi.com/arastirma/haberler12.html.)

Batılı aileler, giderek küçülmelerinin ve üremekte yetersiz kalışlarının yanı sıra, parçalanmaktadırlar. Gittikçe artan sayıda çocuk, evlilik dışı meydana geliyor veya henüz çocukken anne-babalarının evliliklerinin çöküşüne tanıklık ediyorlar. ABD'de1940'da bebekleri canlı doğan evlenmemiş kadınların oranı %5 iken, 1993'te bu rakam %31'e çıkmıştır. Gayri meşruluğun Avrupa'daki anlamı ABD'den farklıdır. Avrupa'da birlikte yaşama yaygındır. 20-25 arası Danimarkalı kadınların %45'i, İsveçli kadınların %44'ü, Hollandalı kadınların %19'u evlenmeden birlikte yaşamayı tercih etmişlerdir. Bu oran ABD'de %14'tür (Fukuyama, 2000). İngiltere Ulusal İstatistik Dairesi'nin araştırmasına göre, resmen evlenmemiş çiftlerden dünyaya gelen çocukların sayısı, Avrupa ülkelerinin çoğuna kıyasla daha yüksektir (http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2007/04/070411_uk_oneparentfamily.shtml).

AraştırmanınAmacı

Araştırma, toplumda tek ebeveynle yaşayan çocukların anne veya babasının olmama sebepleri, tek ebeveynli aile çocuklarının problemleri, anne veya baba yokluğunun onlar üzerinde bıraktığı etkiler ve yaşamı algılama biçimlerinin tartışılmasıyla ilgilidir.

Araştırmanın Varsayımları

Anne veya babanın olmama sebepleri,

Anne veya babanın olmamasından dolayı ailede yaşanılan sorunların tespiti,

Anne veya babanın olmamasının akademik başarı üzerine etkilerinin tespiti,

Tek ebeveynli aile çocukları için ikinci evliliğin anlamı,

Anne veya babanın olmamasının, onların gelişmelerini etkileyebilecek bir dizi değişikliği beraberinde getireceği varsayılmaktadır.

Araştırmanın Hipotezi

Araştırma, ailede anne veya babadan birinin olmaması, çocukların hayatı üzerinde birtakım olumsuzluk ve güçlükler meydana getirebileceği tezine dayalıdır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Kocaeli, İstanbul, Sakarya illeri ve Geyve ilçesinde oturan; tek ebeveynle yaşayan, çocuklar üzerinde uygulanan anketlerle sınırlıdır. Veriler, annesi veya babası olmayan çocukların cevaplandırması için hazırlanan, çoğunluğu kapalı uçlu 22 soruluk ankete verilen cevaplar ve çocuklarla bire bir yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilerden ibarettir. Önceden hazırlanan anket soruları, 2006-2007 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim okulları ve liselerde okuyan, annesi veya babası olmayan çocuklar belirlenerek uygulanmıştır. Uygulama toplam olarak yüz beş denek üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Metot ve Teknikler

Ölçme araçlarının hazırlanması; bu araştırmada ölçme aracı olarak anket ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Anket sorularının hazırlanmasında ilk etapta bu konuda yapılmış olan araştırmalar tespit edilmiş ve bu araştırmalardan örnekler alınmıştır. Ankette hazırlanan sorular konuya uygun seçilerek ve benzer sorular hazırlanarak anketin güvenirliliği ve geçerliliği sağlanmıştır.

Araştırmanın Evreni

Araştırma evreni, Kocaeli, İstanbul, Sakarya ve Geyve'de annesi veya babası olmayan çocuklardır.

Araştırmanın Örneklemi

Araştırmada Kocaeli, İstanbul, Sakarya ve Geyve'de Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim okulları ve liselerde okuyan annesi veya babası olmayan çocuklar örneklem alarak seçilmiştir.

Veri Toplama Teknikleri

Bu araştırmada anket ve görüşme yöntemleriyle veriler elde edilmiştir. Anket yöntemi daha çok kitleye, çabuk ve kolay ulaşmayı sağladığı için tercih edilmiştir. Araştırma için hazırlanan çoktan seçmeli ve kapalı uçlu anket soruları örneklem olarak belirlenen tek ebeveynli çocuklara bizzat uygulanmış ve uygulama sonucunda toplanıp değerlendirilmiştir. Ayrıca, anket yönteminin zayıf yönlerini telafi etmek amacıyla -elde edilen verilen doğrulanması, anlaşılmayan soruların geçerliliğini arttırmak vb. konular için- görüşme yöntemi ile çalışma güçlendirilmiştir.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Verilerin Analizi

Anket uygulaması tamamlandıktan sonra elde edilen veriler istatiki işleme tabi tutulmak üzere Microsoft Office Excel 2003 adlı istatistik programda bilgisayara işlenmiştir. Çözümleme ve yorumlar bu program yardımı ile tablolarla ifade edilmiştir. Grupların çeşitli özellikleri (yaş, cinsiyet, öğrenim durumu vb.) yüzdeler üzerinden "bulgular ve yorum" bölümünde analiz edilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, araştırmada ele alınan probleme yönelik sorulara verilen cevaplardan elde edilen veriler sayısallaştırılmış ve yorumlanmıştır. Bulgularla yorumların ele alınışında, araştırmanın temel amacı doğrultusunda cevabı aranan soruların sırası izlenmiştir. Düzenlenen anketler anne ve baba olmamasına yönelik olarak ayrı ayrı hazırlanıp uygulanmış ve yorumlar bu anketlerden elde edilen verilere göre yapılmıştır.

Tablo 1: Örnekleme Katılan Grubun Yaş Durumu

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
Yaş	**Sayı**	**%**	**Yaş**	**Sayı**	**%**
14	16	31,4	**14**	13	24,1
15	14	27,5	**15**	13	24,1
16	10	19,6	**16**	13	24,1
17	5	9,8	**17**	10	18,5
18	6	11,8	**18**	5	9,3
Toplam	51	100,0	**Toplam**	54	100,0

Kocaeli, İstanbul, Sakarya ve Geyve'de tek ebeveynli ailelerin çocukları ile ilgili araştırmada annesi olmayan çocuklar arasından seçilen örneklem grubunun yarısından fazlası 14-15 yaş grubunu teşkil etmektedir (%31.4ü, 14 yaş, %27.5 ise 15 yaş). 14-15 yaş grubunu teşkil eden oranın toplamı %58.9'dur. Geriye kalan kısım ise 16,17,18 yaş grubunu oluşturmaktadır. Bunların oranları sırasıyla; %19.6, %9.8, %11.8'dir. Örneklem grubunun "baba yokluğu"yla ilgili bölümüne bakıldığında,14-15-16 yaş grubundaki sayı ve oranların denkliği ve fazlalığıdır (toplamda %72.3) anlamlıdır. 17-18 yaş grubunda sayı ve oran gittikçe düşmektedir. Tablonun verilerine göre, anne ve baba yokluğuyla ilgili sayı ve oranların daha çok küçük yaşlardaki çocuklarda yoğunlaşması kanaatimce, Türkiye'de tek ebeveynliliğin son yıllarda, giderek daha çok yaygınlık göstermesinin bir sonucudur.

Tablo 2: Cinsiyet Dağılımı

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
Cinsiyet	**Sayı**	**%**		**Sayı**	**%**
Erkek	26	51,0	**Erkek**	23	42,6
Bayan	25	49,0	**Bayan**	31	57,4
Toplam	51	100,0	**Toplam**	54	100,0

Annenin yokluğu halinde örneklem grubunun %49'u bayan, %51'i erkek; babanın yokluğu halinde ise %57,4'ü bayan, %42,6'sı erkek bireylerden oluşmaktadır.

Tablo 3: Eğitim Durumu

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
Eğitim Seviyesi	**Sayı**	**%**	**Eğitim Seviyesi**	**Sayı**	**%**
İlköğretim	21	41,2	**İlköğretim**	21	38.9
Lise	30	58,8	**Lise**	33	61.2
Toplam	51	100,0	**Toplam**	54	100,0

Eğitim durumu anne ve baba yokluğuna göre ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Buna göre anne yokluğu halinde ankete katılan bireylerin %41.2'si İlköğretim, %58.8'i lise mezunudur. Babanın yokluğu anketinin sonuçlarına göre ilköğretim %38.9, lise %61.2'dir. Her iki gruptan da yükseköğretim mezunu aileye rastlanmamıştır. Kanaatimce bunun iki sebebi olabilir: Birincisi yükseköğretim düzeyinde aile kuranların aile birlikteliği konusunda daha duyarlı davranmaları, ikincisi ise, anket uygulanan okullarda aile eğitimlerinin düşük olmasıdır. Kardeş sayısıyla ilgili anket sonuçlarına bakıldığı zaman (Tablo 4), hem anne yokluğu, hem baba yokluğunu oluşturan oranlarda kardeş sayısının fazlalığı dikkat çekmektedir. Türkiye şartlarına göre fazla sayıda çocuk sahibi olan aileler genel olarak eğitim bakımından da düşük seviyededir.

Tablo 4: Kardeş Sayısı

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
	Sayı	**%**		**Sayı**	**%**
Yok	8	15,7	**Yok**	9	16,7
1	12	23,5	**1**	7	13,0
2	11	21,6	**2**	16	29,6
3	11	21,6	**3**	11	20,4
4 ve üstü	9	17,6	**4 ve üstü**	11	20,4
Toplam	51	100,0	**Toplam**	54	100,0

Tablo 4'ün verilerinde çok çocuklu ailelerin varlığı dikkat çekmektedir. Araştırmaya katılan ve annesi olmayan tek ebeveynli çocukların %15.7'si, baba yokluğunun ise %16.7'si kardeşi olmadığını belirtmiştir. Yani tek çocuktur, başka kardeşi yoktur. Diğerlerinin ise kardeşleri vardır. Bir kardeşi olduğunu belirtenler anne yokluğunda %23.5, baba yokluğunda %13; iki kardeş sahibi olduğunu bildirenler anne yokluğunda %21.6, baba yokluğunda %29.6; üç kardeş olanlar anne yokluğunda %21.6, baba yokluğunda %20.4; dört ve üstü kardeş sahibi olanların oranı ise, anne yokluğunda %17.6, baba yokluğunda %20.4'tür.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Tablo 5: Doğduğu Yer

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
Doğum Yeri	**Sayı**	**%**	**Doğum Yeri**	**Sayı**	**%**
İl Merkezi	19	37,3	**İl**	25	46,3
İlçe Merkezi	20	39,2	**İlçe**	16	29,6
Kasaba	4	7,8	**Kasaba**	6	11,1
Köy	8	15,7	**Köy**	6	11,1
Diğeri	-	0,0	**Diğeri**	1	1,9
Toplam	51	100,0	**Toplam**	54	100,0

Ankete katılan annesi olmayan tek ebeveynli çocukların büyük çoğunluğu il (% 37.3) ve ilçe (%39.2) merkezlerinde doğmuştur. Köy ve kasabalarda dünyaya gelenlerin oranı yüksek değildir. Babanın yokluğundaki oranlar ise, %46,3'ü gibi büyük bir çoğunluğunun il merkezlerinde, %29.6'sı ilçede doğmuşken, kasaba ve köyde doğanların oranları birbirine eşittir (%11.1). %1.9'luk bir kesim ise başka bir yerleşim yerinde dünyaya geldiğini belirtmiştir.

Tablo 6: Ebeveynlerden Birisinin Olmama Sebebi

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
Sebep	**Sayı**	**%**	**Sebep**	**Sayı**	**%**
Ölüm	19	37,3	**Ölüm**	32	59,3
Boşanma	26	51,0	**Boşanma**	20	37,0
Ayrı Yaşama	6	11,8	**Ayrı Yaşama**	2	3,7
Toplam	51	100.0	**Toplam**	54	100,0

Tablo 6'nın sonuçları değerlendirildiğinde, annenin yokluğunda ilk sırayı boşanma, babanın yokluğunda ise ölüm seçeneği yer almaktadır. Araştırmaya katılan ve annesi olmayan tek ebeveynli çocukların annelerinin olmama sebebinin %51 boşanma, %37.3'ü ölüm, %11.8'i ayrı yaşamadır. Baba yokluğunun en yüksek oranını ölüm oluşturmaktadır (%59.3). Bu grupta boşanma %20, ayrı yaşama %3.7'dir. Bu sonuçlara göre ailede ebeveynlerden birisinin olmama sebepleri:

- Ölüm: Babalarda birinci sırada,
- Boşanma: Annelerde birinci sıradadır.

Bu iki faktöre:

- Ayrı yaşama,
- Gayri resmi birliktelik şıklarını da eklediğimiz zaman, ailede tek ebeveynliliğin nedenlerini belirleyebiliriz.

Bu araştırmanın sonuçlarında yer almamakla birlikte ve henüz Türkiye'de çok yaygın olmayan yeni bir tehlikenin aileyi tehdit etmeye başladığını vurgulayabiliriz. O da bazı ülkelerde gittikçe yaygınlaşan isimsiz babalardır. Yani 20. yüzyılın son çeyreğinde gün ışığına çıkan, günümüzde ise bunu yapan kişileri cesaret timsali olarak göstermeye çalışan bir anlayışın yer almaya başladığı, sperm satın alarak, evlenmeden anne olan ve çocuğu kendi başına büyüten kadınlardır.

Görülüyor ki tek ana-babalı ailelerin önemli bir kısmı ölüm veya boşanmadan kaynaklanmaktadır. Boşanmanın ardından çocukların vesayeti genellikle annelere verildiği için, tek ebeveynlerin önemli bir kısmı kadınlardır. Evlilik dışı doğum oranları ile yoksulluk ve toplumsal konum düşüklüğü arasında yüksek bir ilişki bulunmuştur (Giddens, 2000). Savaş dönemlerinden kalma "olmayan baba" kavramı, günümüzde artan boşanma oranları ile tek ana-babalı ailelerin sayısındaki artışla birlikte başka bir anlam kazanmaya başlamıştır. Ayrılma ya da boşanma sonucunda, ya çocuklarıyla çok ender bir araya gelen ya da onları hiç aramayan babalar vardır. Bu durum, dünyadaki en yüksek boşanma oranlarının bulunduğu ülkeler arasında yer alan İngiltere ile ABD'de yoğun tartışmalar yaratmıştır. Blankenhorn (1995), yüksek boşanma oranlarının olduğu toplumların, yalnızca babaların kaybolmasıyla değil, aynı zamanda babalık düşüncesinin kendisinin bile aşınmasıyla karşı karşıya olduklarını ileri sürmektedir. Bunun ölümcül sonuçları vardır. Çünkü çocuklar, gerektiğinde dayanabilecekleri bir otorite figüründen yoksun olarak büyümektedirler. Bütün toplumlarda, evlilik ve babalık bugüne kadar erkeklerin cinsel ve saldırganlık enerjilerini yönlendirecek bir araç sunmuştur. Bunlar olmadan bu enerjilerin suç ve şiddetle dile getirilmesi muhtemeldir. Hetherington (1989), yeniden evlenmenin sıkıntılı dönemlerinde kardeşlerin olmasının tampon ya da destekleyici olup olmayacağını sorgulamış; yeniden evlenmiş ailelerin çocuklarında düşmanca ilişkilerin, boşanmamış ailelere göre daha sık olduğunu; kardeş kıskançlığı, saldırganlık ve ilişki kuramamanın, anti-sosyal davranışların artmasında önemli rol oynadığını; bu tarz davranışların erkeklerde kızlara oranla daha sık olduğunu tespit etmiştir. Kardeş ilişkileri zamanla iyileşirken, yine de boşanmış ve yeniden evlenmiş grupta, boşanmış yeniden evlenmemiş gruba oranla, daha fazla bozukluk kaldığı belirlenmiştir.

Çocuk aileye dahil olduğu andan itibaren sevildiği, bulunduğu ortamda güvende olduğu, ihtiyaçlarının karşılandığı ve korunduğu türden temel mesajlar alır. Boşanmak, bir çocuk için bu sayılan güvencelerin köklü bir değişiklik içerisine gireceği anlamına gelir. Değişiklikler, özellikle boşanmanın ilk evrelerinde çocuklar için en büyük tehdittir. "Şimdi bana kim bakacak, nerede yaşayacağım, okulumu değiştirmek ve arkadaşlarımdan uzaklaşmak zorunda mı kalacağım" gibi sorular, endişe, güvensizlik ve korku gibi hislerle birlikte çocuğun iç dünyasını ele geçirir.

Boşanmada, annenin velayetindeki erkek çocukta özel sorunlar oluşmuştur. Tersine, tekrar evlenme, ergenlik öncesi kızlar için özel problemler doğurmuştur. Tekrar evlenmeyi takiben ikinci yılda, anne ile kız çocuğu arasındaki çatışmalar yüksektir. Tekrar evlenmenin olduğu kızlarda, evlenme olmamış boşanmış aile kızlarına oranla daha fazla talepkar, daha düşmanca, baskı altında ve daha az sevecen oluyorlar. Davranışları zamanla iyileşirken, aileleriyle aralarındaki zıtlaşma rahatsız edici davranışlar sergiliyor. Birçok çalışmada boşanmış ailelerdeki ergenlerin daha düşük akademik ve bilişsel performans gösterdikleri tespit edilmiştir (Allison&Furstenberg, 1989; Rosenthal &Hansen 1980). Tek ebeveynli evlerde denetim eksikliği nedeniyle, okula gitmeme ve kaçma davranışları daha fazladır. (Brown, 1980). Yaşamlarına yansıyan sonuçları nedeniyle anne-babaya öfke duymalarına rağmen, evden uzaklaşan ebeveyne özlem duyarlar. Eğer bu ebeveynin cinsiyeti, kendi cinsiyetleri ile aynı ise bu özlem daha da şiddetlidir (http://www.milletburda.com/showthread.php?t=558-)

Başka bir kaynağa göre ise, ABD'deki ailelerin %25'i boşanma, ayrılma ve çoğunlukla evlilik dışı çocuk yapma gibi nedenlerden dolayı tek bir ebeveyn tarafından

yönetilmektedir. AB'nin bazı ülkelerinde de aynı durum yaşanmaktadır. Geçmişe bakıldığında tek ebeveynli bir ailenin toplumda olumlu veya olumsuz karşılandığına dair hiçbir kanıt bulunmamaktadır. Araştırmalar, sosyo-ekonomik statüler kontrol edildiğinde, tek ebeveynli ailelerdeki çocukların, anne babası ayrı olmayan ailelerde yetişen çocuklar kadar iyi faaliyet gösterdiklerini ortaya koymuştur. Tek ebeveynli aileler, diğer aileler gibi onların önündeki engelleri kaldırıp iyi aile bağları kurmak için çevre etkenleri üzerindeki olumsuzlukları göz ardı ederek değerlendirmektedirler (Ambrosino ve diğerleri, 2001).

Bununla birlikte, tek ebeveynli ailelerin refahını etkileyen birçok engel bulunmaktadır. Buna en büyük engel, gelir unsurudur. Tek başına aileyi geçindirmek zorunda olan bir kadının, finansal stres çekmesi ve yoksulluğa düşmesi daha çok ihtimal dâhilindedir. ABD'de beyaz bayanlara kıyasla, sihayilerde gelir oranı çok daha düşüktür. Özellikle kadınlar tarafından yönetilen tek gelirli bir ailenin yoksulluğa düşme ve finansal strese maruz kalma oranı çok yüksektir. Maddi stresin yanı sıra, ebeveynler çocuk yetiştirme ve sorumluluklarını da ihmal etmemelidir. Buna bağlı olarak tek ebeveynli ailelerde yetişen çocukların yaşam şartları diğerlerine kıyasla daha zordur.

Bir yandan bu tür ailelerdeki çocuklar daha özgür yetişirken, diğer yandan da daha çok sorumluluk almak zorunda kalmaktadırlar. Tek ebeveynli ailelerdeki çocuklar, anne veya babaları çalışırken, kendilerine daha fazla zaman ayırdıkları için daha fazla özgür olmaktadırlar. Özellikle okul çağındaki çocukların bakımı, oldukça pahalı olduğundan, anne ve babaları işten eve dönene kadar çocuklar kendileriyle ve küçük kardeşleriyle ilgilenmekle sorumludurlar. Tek ebeveynli çocuklar için okuldan eve yalnız dönmek, ödevlerini yalnız yapmak, ev işlerini yapmak veya akşam yemeğini hazırlamak hiç de anormal değildir. Ayrıca kendi başlarının çaresine bakmayı da öğrenmeleri gerekmektedir.

Bazı anne babalar yetişkin olan çocuklarına para, arkadaş ilişkileri ve eski eşleriyle olan tartışmalarını anlatırlar. Onların kendilerine her konuda yardımcı olmalarını beklerler. Bazı anne babalar ise, eski eşleriyle arasındaki ilişki bozulduğundan, çocuklarıyla da aralarının bozulmasından korktukları için aşırı derecede koruyucu hareket ederler. Tek ebeveynli aileler, sürekli disiplin sağlamaktan yoruldukları için bazı zamanlar çocuklarını serbest bırakırlar. Tek ebeveynli ailelerin çocukları için karşı cinsle ilişki kurmak da stresli olmaktadır. Anne babalarının ayrılmış olmasından dolayı, kendilerini terkedilmiş hisseden ve yanında kaldığı ebeveynle iyi ilişkileri olmayan bireyler, evlenmeyi düşündükleri insana hep tereddütle yaklaşmaktadırlar. Böyle ailelerde yetişen çocuklar için gelecek hayali kurmak ve planlar yapmak pek de mümkün değildir. Zaman ve gelir kısıtlılığı, okul veya diğer yüksek okul eğitimi almalarını imkânsız kılmaktadır. Hayat bu yetişkinler için oldukça zor geçer. Okullar, çocuk rehberlik servisleri ve toplum akıl sağlığı programları, tek ebeveynli ailelerde yetişen çocuklar için diğer destek programlarını giderek daha çok özel servisler sunmaktadırlar. Programlar, birey ve grup danışmanı, aile danışmanı ve çocukların kendine güvenlerinin geliştirilmesi etkenlerini içermektedir (Ambrasino ve diğerleri, 2001).

Özetlersek; babanın olmadığı ailelerde erkek çocuklarda;

- Model almada sorunlar ortaya çıktığı,
- Suçun artışı, eğitimde başarısızlık ve çalışmaya ilgisizlik gibi gelişmelere yol açtığı,

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

- Daha saldırgan, kendine güvensiz ve diğer erkeklerle özdeşime girmekte daha fazla zorlandığı,
- Daha az rekabetçi, sporla daha az ilgili, başkalarına bağımlı ve daha saldırgan oldukları bilinmektedir.

Kız çocuklarda;

- Erkeklerle etkileşimi olumsuz etkilediği,
- Karşı cinsle ilişki kurmakta zorlandığı,
- Yaşça küçük kızların hayallerinde bir baba yaratıp, onunla kendilerini avutup, gerçeğin soğuk yüzünden kaçtığı,
- Babaları tarafından ihmal edilen kız çocukların, mutluluğu, erkekleri mutlu etmekle ölçtükleri belirtilmektedir.

Kızlarda okuldan alınma, erken evlendirilme endişesi, erkeklerde iş bulup kısa yoldan hayata atılma, üvey ebeveynle yaşama problemi görülmüştür. Erkek çocuğun hem babadan, hem de erkek davranışlarını öğretecek bir öğretmenden yoksun kalması babasız evlerde büyüyen erkek çocukların daha az rekabetçi, sporla daha az ilgili, daha saldırgan, okul başarısı düşük ve asi oldukları anlaşılmıştır.

Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada; duygu düzeyi ve aile ilişkisi alt ölçeklerinde tek ebeveynli ailelerden gelen üniversite öğrencilerinin iki ebeveynli aileden gelen üniversite öğrencilerinden daha düşük puan aldıkları görülmüştür. Ayrıca duygu düzeyi, beden imgesi, sosyal ilişkiler, aile ilişkileri ve çevre uyumu alt ölçeklerinde erkek öğrenciler, kız öğrencilerden daha düşük puan almışlardır. Aile yapısı ve cinsiyet değişkenlerinin anlamlı olduğu alt ölçekler ise dürtü kontrolü, duygu düzeyi, sosyal ilişkiler, mesleki ve eğitimsel amaçlar ve ruh sağlığıdır. Buna göre tek ebeveynli aileden gelen erkeklerin sözü edilen alt ölçeklerde iki ebeveynli aileden gelen erkeklerden ve tek ebeveynli aileden gelen kızlardan daha düşük puan aldıkları görülmüştür (Yılmaz, 1998)

1.2.Tek Ebeveynli Ailelerde aile Çocuk İlişkisi

Tek başına çocuk büyüten anneler, özellikle de boşanma sonrası buna zorunlu kalan anne ve çocukları çeşitli sorunlarla karşılaşıyorlar. Çocuklar kaç yaşında olursa olsun, ebeveynlerinin yeniden bir arada olacağı umudunu taşımaktadırlar. Bu nedenle bir başkasıyla evlenme haberi, onları hayal kırıklığına uğratıyor. Hele henüz boşanmanın etkisini atlatamamışken, ebeveynlerden birinin yeniden evleneceği haberi incinme etkisi yaratabilir. Evlenme, ailenin boşanması ile ilişkili olan biriyle değilse, daha kolay kabullenilir. Birlikte yaşadığı ebeveynin evlenecek olması, eve gelecek yeni kurallardan endişelenme, ebeveyni paylaşma kaygısı getirir. Zaman zaman gördüğü ebeveynin evlenmesi ise onu tamamen kaybedeceği endişesi yaratabilir. Yeni eşin çocukları olması, durumu daha da zorlaştırır. Kız çocuğunun, babasının yeniden evlenmesine tepkisi, anneye göre fazla olur. Erkek çocuğun annenin evlenmesine tepkisi ise değişim gösterir. Bazen daha kolay ilişki kurmakla beraber, kıskanma ve toplumsal yüklemeler nedeniyle aşırı tepki olabilir. Yeni eşin çocukla iyi bir arkadaş olmaya çalışması ilişkileri düzeltebilir. Yeni eşe hitap, kesinlikle anne ya da baba olmamalıdır. Bunun yerine, ortak kararla alınmış ve saygı çerçevesinde bir isimle hitap etmek, çocuğu rahatlatır. Her şeye karşın, zaman zaman mutlaka sorun yaşanacaktır. Bu sorunları fark etmeye, konuşmaya, çocuğu anlamaya ve yardımcı olmaya çalışmalıdır. Sorunların kaynağı olarak onu suçlamak, evlilikte düzen ve huzuru bozduğu gibi suçlayıcı

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

konuşma ya da davranışlarda bulunma, sorunları içinden çıkılmaz hale getirebilir (Semerci, **http://www.sabah.com.tr/2007/09/01/ct/haber)**

Tablo 7: Eksik Ebeveynin Yokluğunun Nasıl Telafi Edildiği

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
	Sayı	%		Sayı	%
Baba	13	25,5	**Anne**	39	72,2
Üvey Anne	17	33,3	**Üvey Baba**	2	3,7
Teyzeye Yakınlık	6	11,8	**Amcaya Yakınlık**	1	1,9
Halaya Yakınlık	5	9,8	**Dayıya Yakınlık**	5	9,3
Arkadaşlarına Yakınlık	3	5,9	**Arkadaşlarına Yakınlık**	1	1,9
Diğer	7	13,7	**Diğer**	6	11,1
Toplam	51	100,0	**Toplam**	54	100,0

Araştırmaya katılan annesi olmayan tek ebeveynli çocukların % 25.5 lik bölümü anne yokluğunu baba ile, %33.3 lük bölümü üvey anne ile telafi ettiklerini belirtmiştir. Anne yarısı olarak algılanan teyzeye yakın olduğunu belirtenler %11.8i iken, hala'ya yakınlık %9.8'dir. Arkadaşlara yakınlık ise her iki grupta oldukça düşük bir orandadır. Anne yokluğunda %5.9, baba yokluğunda %1.9'dur. Babası olmayan bireylerin %72,2 gibi büyük bir çoğunluğu babasının yokluğunu annelerine yakın olarak telafi ederken, %9,3'ü annesi ile beraber yaşamasından kaynaklı bir başka erkeğe yani dayıya yakın olarak babasının yokluğunu telafi etmektedir. Geleneksel Türk aile yapısında baba yarısı olarak algılanan amcaya yakınlık ise %1,9'dur. Yine %1,9' u arkadaşlarına, %3,7'si ise üvey babasına yakın olarak babasının yokluğunu telafi etmektedir. Tablo 7'de annenin yokluğunu baba ile telafi edenler %25.5 gibi düşük bir oranda kalırken, baba yokluğunu anne ile telafi edenlerin %72.2 gibi yüksek bir orana sahip olması dikkat çekicidir.

Tablo 8: Annenin Yokluğu İle İlgili Problemin İlk Kiminle Paylaşıldığı

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
	Sayı	%		Sayı	%
Arkadaş	7	13,7	**Arkadaş**	13	24,5
Yanında Bulunduğu Baba	14	27.5	**Yanında Bulunduğu Anne**	10	18,9
Öğretmen	1	2,0	**Öğretmen**	2	3,8
Yakınları	14	27,5	**Yakınları**	9	17,0
Hiç Kimse	15	29,4	**Hiç Kimse**	19	35,8
Toplam	51	100,0	**Toplam**	53	100,0

Araştırmaya katılan annesi olmayan tek ebeveynli çocukların dörtte birinden fazlası (% 29.4) anne yokluğu ile ilgili problemlerini hiç kimse ile paylaşmamaktadır. Anne yokluğunu, yanında bulunduğu baba ile ve yakınları ile paylaşanlar da aynı orandadır

(%27.5). Arkadaş çevresi ile anne yokluğu konusundaki paylaşım araştırmaya katılanlar arasında %13.7'lik bir orana sahiptir. Öğretmenler ile anne yokluğu ile ilgili

problemlerin paylaşımının fazla olmadığını verilen cevaplardan anlamaktayız. Baba yokluğuna sahip deneklerden ankete katılanların %24,5'i arkadaşlarıyla, %18,9'u yakında bulunduğu annesi ile, %17'si yakınlarıyla, %35.8'i hiç kimseyle, %3,8'i öğretmenleriyle babalarının yokluğundan kaynaklı problemlerini paylaşmaktadırlar. Kanaatimize göre anne yokluğunun %9.4'ü, baba yokluğunun %35.8'lik gibi büyük bir çoğunluğunun problemlerini kimseyle paylaşmaması ilerleyen yıllarda bu bireylerin çeşitli psikolojik problemler yaşamasına neden olabileceğinin habercisi olabilir (Tablo 8).

Tablo 9: Ebeveynin Olmayışının Çocukta Sorumluluk Duygusunu Arttırıp Arttırmadığı

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
	Sayı	%		Sayı	%
Evet	18	35,3	Evet	36	66,7
Hayır	15	29,4	Hayır	3	5,6
Biraz	18	35,3	Biraz	15	27,8
Toplam	51	100,0	Toplam	54	100,0

Araştırmaya katılan annesi olmayan tek ebeveynli çocukların annelerinin olmamasının onlarda sorumluluk duygusunu artırıp artırmadığını anlamak için sorulan soruya verilen cevaplara bakıldığında evet ve biraz eşit (%35.3) hayır ise %29.4'tür. Buradaki sonuçların birbirine yakın oranlarda verildiğini belirtebiliriz. "Biraz" seçeneğini olumlu yönde algılarsak, sorumluluğun arttığını söyleyebiliriz.

Örneklem grubunun %66.7 gibi büyük bir çoğunluğunun babasının olmamasından kaynaklı sorumluluk duygusunu arttırdığını, %27.8' inin biraz arttırmış olduğunu belirtmişlerdir. Bu gruptaki deneklerin sadece %5,6' sı sorumluluk duygusunda değişiklik meydana getirmediğini belirtmiştir. Bu sonuçlar aile fertlerinin birinin olmaması durumunda sorumluluğunun diğer bireyler arasında paylaşıldığını göstermektedir. Ayrıca baba yokluğunun çocuklar üzerinde daha fazla sorumluluk duygusu oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlara göre şu yargılara varılabilir:

- Babanın olmaması halinde, çocukta sorumluluk duygusu annenin yokluğu durumuna göre daha fazladır.
- Burada cinsiyet farklılığı da devreye girmekte ve erkek çocuklarda sorumluluk, kızlara göre daha yüksek olmaktadır.
- Bunda da erkeğin korumacılık, sahiplenme rolünün öne çıktığını belirtebiliriz.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Tablo 10: Kötü Alışkanlıkları Olması

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
	Sayı	%		Sayı	%
Evet	9	17,6	Evet	12	22,2
Hayır	37	72,5	Hayır	34	63,0
Biraz	5	9,8	Biraz	8	14,8
Toplam	51	100,0	Toplam	54	100,0

Araştırmaya katılan ve annesi olmayan tek ebeveynli çocukların yarısından fazlası (%72.5) kötü alışkanlığının bulunmadığını ifade etmiştir. %17.6' lık bölümü kötü alışkanlığının olduğunu, %9.8lik bölümü ise biraz olduğunu belirtmiştir. Örneklem grubunun baba yokluğuyla ilgili bölümün sonuçlarına göre %63,0 gibi büyük bir çoğunluğunun kötü bir alışkanlığının bulunmadığını, %22,2'sinin kötü alışkanlığı olduğunu, %14,8'inin ise kötü alışkanlık düzeyinin "Biraz" olduğunu beyan etmişlerdir. Tablo 10'nun sonucuna göre:

- Babanın olmaması halinde, çocukta kötü alışkanlıklara sahip olma hali, annenin yokluğu durumuna göre daha fazladır.
- Bu da ailede baba kontrol ve otoritesinin anneden daha ileri olduğunu, babanın gölgesinin daima çocuğun üzerinde bulunduğunu, annenin tek başına çocuğu kontrol etmekte güçlük çektiğini göstermektedir.

Tablo 11: Çevreye Karşı Kendini Korumaya Muhtaç Hissetme

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
	Sayı	%		Sayı	%
Evet	19	37,3	Evet	18	33,3
Hayır	19	37,3	Hayır	23	42,6
Biraz	13	25,5	Biraz	13	24,1
Toplam	51	100,0	Toplam	54	100,0

Araştırmaya katılan annesi olmayan tek ebeveynli çocukların "kendinizi sürekli çevreye karşı korumaya muhtaç hissediyor musunuz?" sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında evet ve hayır diyenlerin oranlarının eşit olduğunu, biraz diyenlerin oranının ise % 25 oranında olduğunu görmekteyiz.

Örneklem grubuna katılanların %42,6'sı babasının olmamasından kaynaklı çevreye karşı kendini korumaya muhtaç hissetmezken, %33,3'ü kendini korunmaya muhtaç hissediyor. %24,1'i ise az da olsa kendini korumaya muhtaç hissetmektedir. Bu sonuçlara göre:

- Annenin olmaması halinde çocuğun çevreye karşı kendini korumaya muhtaç hissetmesi, babanın yokluğuna göre daha fazladır.
- Kanaatimizce bu da kadının/annenin anaç olma, yani kollama, gözünü çocuğun üzerinden ayırmama, kanatları altında tutma özelliğini öne çıkarmaktadır.

Tablo 12: Ebeveynin Olmayışına Bağlı Olarak Zararlı Alışkanlık Edinme

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
	Sayı	%		Sayı	%
Evet	6	11,8	Evet	14	25,9
Hayır	40	78,4	Hayır	38	70,4
Biraz	5	9,8	Biraz	2	3,7
Toplam	51	100,0	Toplam	54	100,0

Araştırmaya katılan annesi olmayan tek ebeveynli çocukların %78.4'ü kötü alışkanlığının bulunmadığını, %11.8' lik bölümü olduğunu, %9.8'lik bölümü ise biraz olduğunu söylemiştir.
Örneklem grubunun %70,4 gibi büyük bir çoğunluğu babasının olmamasından kaynaklı herhangi bir zararlı alışkanlık kazanmadığını, %25,9'u zararlı alışkanlık kazandığını, %3,7'si biraz da olsa zararlı bir alışkanlık kazandığını itiraf etmişlerdir. Tablo 12'nin verilerine göre zararlı alışkanlık kazanmada babanın olmayışı daha fazla etkilidir.

Tablo 13: Aile Dizileri İzlenirken Duygu Yoğunluğu Yaşanması

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
	Sayı	%		Sayı	%
Evet	32	62,7	Evet	29	53,7
Hayır	10	19,6	Hayır	13	24,1
Kısmen	9	17,6	Kısmen	12	22,2
Toplam	51	100,0	Toplam	54	100,0

Araştırmaya katılan ve annesi olmayan tek ebeveynli çocukların aile dizileri izlerken duygu yoğunluğu yaşıyor musunuz? Sorusuna % 62,7 gibi yarıdan fazla bir bölümü evet cevabını verirken; hayır diyenlerin oranı %19,6, kısmen diyenlerin oranı ise %17,6'de kalmıştır.

Babanın yokluğundaki grubun %53,7'si aile dizileri izlerken duygu yoğunluğu yaşadığını belirtmiştir. Geriye kalan %24,1'i herhangi bir duygu yoğunluğu yaşamazken %22,2'si ise kısmen de olsa duygu yoğunluğu yaşadığını beyan etmiştir.

Tablo 14: Evde Otorite Boşluğu Olması

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
	Sayı	%		Sayı	%
Evet	8	15,7	Evet	17	31,5
Hayır	34	66,7	Hayır	21	38,9
Kısmen	9	17,6	Kısmen	16	29,6
Toplam	51	100,0	Toplam	54	100,0

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Tablo 14'ün sonuçlarına göre araştırmaya katılan ve annesi olmayan tek ebeveynli çocukların yarısından fazlası (%66.7 lik bölümü) evde otorite boşluğunun olmadığını belirtirken kısmen cevabını verenlerin oranı %17.6, evet cevabını verenlerin oranı ise %15,7 dir. Babanın olmaması durumunda, örneklem grubunun %38,9'u evde otorite boşluğu bulunmadığını belirtirken %31,5'i evde otorite boşluğu olduğu düşüncesindedir. %29,6'lık bir grup ise evde kısmi bir otorite boşluğundan bahsetmektedir. Bu verilerin ışığında şunlar söylenebilir:

- Babanın olmaması halinde, çocukta otorite boşluğu, annenin yokluğu durumuna göre daha fazladır.
- Kanaatimizce, babaya göre daha esnek, hoşgörülü ve duygusal davranma, çocuk üzerinde annenin otoritesini daha az hissetmesine yol açabilir.
- Babanın olmadığı evde, anne otoriteyi güç kullanarak erkek çocuğun enerji dolu ve saldırgan davranışlarını bastırmaya çalışabilir.

Tablo 15: Ebeveynin Olmamasının Çocukta Güven Eksikliğine Etkisi

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
	Sayı	%		Sayı	%
Evet	19	37,3	Evet	14	25,9
Hayır	22	43,1	Hayır	23	42,6
Kısmen	10	19,6	Kısmen	17	31,5
Toplam	51	100,0	Toplam	54	100,0

Araştırmaya katılan annesi olmayan tek ebeveynli çocuklara annenizin olmayışı sizde güven eksikliği oluşturdu mu? sorusuna verilen cevaplardan %43,1 lik oranın hayır olduğunu görmekteyiz. Ancak %37,3 ünün evet cevabını verdiklerini, %19,6 sının ise biraz diye belirtmişlerdir. Örneklem grubunun %42,6'sı baba yokluğunun kendilerinde güven eksikliği oluşturmadığını düşünürken %31,5'lik bir grup ise babalarının olmayışının kendilerinde kısmi bir güven eksikliği oluşturduğunu düşünmektedir. Örneklem grubunun en küçük bölümünü %25,9'la babalarının olmayışının kendilerinde güven eksikliği oluşturduğunu kabul eden gruptur. Tablo 15'in verilerine göre:

- Annenin yokluğunda daha fazla güven eksikliği hissediliyor.
- Kanaatimizce, çocuklar anne ile birçok konuyu rahatlıkla konuşup paylaşabilirken, babanın otorite ya da geleneksel baba algısından dolayı anneye göre aradaki sosyal mesafe biraz fazla olabiliyor.

Tablo16: Ebeveynin Olmayışının Okul Başarısına Etkisi

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
	Sayı	%		Sayı	%
Azaldı	20	39,2	Azaldı	24	44,4
Arttı	16	31,4	Arttı	13	24,1
Okulu İstemiyorum	13	25,5	Okulu İstemiyorum	8	14,8
Diğer	2	3,9	Diğer	9	16,7
Toplam	51	100,0	Toplam	54	100,0

Araştırmaya katılan ve annesi olmayan tek ebeveynli çocukların %39.2 okul başarılarının bu sebepten dolayı az olduğunu, %31.4'ü ise başarılarının arttığını ifade etmiş; %25.5'i okulu istemediklerini belirtmişlerdir. Örneklem genelinde okulu istemeyen ve başarılı olmadıklarını belirten bölüm ise oldukça yüksek bir orandadır (%39.2+25.5=%64.7).

Örneklem grubunun %44,4'ü babalarının olmayışının okul başarısını azalttığını, %24,1'i babalarının olmayışının okul başarısını olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. %16,7'lik bir grup ise baba yokluğunun okul başarısına olumlu ya da olumsuz bir etkide bulunmadığını ifade etmiştir. %14,8'lik bir dilim ise baba yokluğunun kendilerini okuldan soğuttuğunu ve okulu istemediklerini dile getirmişlerdir. Tablo 16'nın verileri araştırmalara dayalı aşağıdaki verileri doğruladığını göstermektedir:

- Ebeveyn yokluğu ve akademik başarının araştırıldığı çalışmalarda, tek ebeveynli ailelerin çocuklarının daha düşük notlar aldıkları ortaya konmuştur.
- Tek ebeveynli evlerde denetim eksikliği nedeniyle, okula gitmeme ve kaçma davranışları artmaktadır.
- Babanın olmaması halinin, çocukta okul başarısına etkisi, annenin yokluğu durumuna göre daha fazladır.

Dürtü kontrolü, duygu düzeyi, sosyal ilişkiler, mesleki ve eğitimsel amaçlar, ruh sağlığı gibi değişkenlerinde; tek ebeveynli aileden gelen erkeklerin, iki ebeveynli aileden gelen erkeklerden ve tek ebeveynli aileden gelen kızlardan daha düşük puan aldıkları tespit edilmiştir (Yılmaz, 1998).

Tablo 17: Arkadaşlık İlişkilerine Gereğinden Fazla Önem Verilmesi

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
	Sayı	%		Sayı	%
Evet	33	64,7	Evet	30	55,6
Hayır	10	19,6	Hayır	10	18,5
Kısmen	8	15,7	Kısmen	14	25,9
Toplam	51	100,0	Toplam	54	100,0

Araştırmaya katılan ve annesi olmayan tek ebeveynli çocukların %64,7 gibi bir oranının arkadaş ilişkilerini önemsedikleri belirlenmiştir. Evlenmek size neyi ifade ediyor? açık uçlu soruya cevap verenler arasında "hiç bir şey" ifadesini kullananlar çoğunluktadır.

Babanın yokluğu grubunu teşkil edenlerden ankete katılanların %55,6'sı arkadaş ilişkilerine gereğinden fazla önem verdiklerini, %25,9'u arkadaş ilişkilerine kısmen önem verdiklerini, %18,5'lik bir grup ise arkadaşlık ilişkilerinin kendileri açısından önemli olmadığını düşünmektedirler. Tablo 17'nin verilerine göre arkadaş ilişkileri:

- Annenin yokluğunda daha fazladır.
- Baba ile paylaşılamayan konular, arkadaş ile daha rahat paylaşılabiliyor.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Tablo 18: Kişilikleri ile İlgili Görüşleri

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
	Sayı	%		Sayı	%
Kendimi değersiz hissediyorum	10	19,6	Kendimi değersiz hissediyorum	8	14,8
Fiziksel görünümümü Beğenmiyorum	17	33,3	Fiziksel görünümümü beğenmiyorum	12	22,2
Kendimi beceriksiz, suçlu hissediyorum	1	2,0	Kendimi beceriksiz, suçlu hissediyorum	3	5,6
Kendimi, yalnız ve yabancı hissediyorum	11	21,6	Kendimi, yalnız ve yabancı hissediyorum	11	20,4
Diğer	12	23,5	Diğer	20	37,0
Toplam	51	100,0	Toplam	54	100,0

Tablo 18'de araştırmaya katılan ve annesi olmayan tek ebeveynli çocukların %33,3'nün (içinden bulundukları gelişim döneminin de özellikleri göz önüne alınırsa) fiziksel görünümünü beğenmediklerini anlıyoruz. "Kendimi, yalnız ve yabancı hissediyorum" cevabını verenlerin oranı %21.6, "kendimi değersiz hissediyorum" cevabını verenlerin oranı ise %19.6'dır. Annesinin yokluğundan dolayı kendisini beceriksiz, suçlu hissedenlerin oranı %2.0 gibi düşük bir orandadır. "Diğer" seçeneğini işaretleyenlerin oranı da dikkat çekecek derecede yüksektir. (%23.5). Kanaatimizce bu seçeneği cevaplandıranlar, kişiliği hakkında bir yorum yapmak istememişlerdir.

Babanın yokluğunda örneklem grubunda yer alanların %37'si "Diğer" seçeneğini işaretleyerek kişiliği hakkında bir yorum yapmak istememişlerdir. Bu gruptakilerin %22,2'si fiziksel görünümünü beğenmediğini, %20,4'ü kendisini yalnız ve yabancı hissettiğini, %14,8'i kendisini değersiz saydığını ve en küçük dilimi oluşturan %5,6'lık kesimin ise kendisini beceriksiz ve değersiz hissettiğini ifade etmiştir. Tablo 18'in sonucu yorumlanırsa:

- Anne ya da baba yokluğunda;
  - Kendini değersiz hissetme,
  - Fiziksel görünümünü beğenmeme,
  - Kendini, yalnız ve yabancı hissetme,
  - Kişiliği hakkında yorum yapmama,
  - Ve çok az oranlarda da olsa, kendini beceriksiz, suçlu hissetme (özellikle boşanma durumunda) ön plandadır (bkz.Tablo 18).

Tablo 19: Ev İşlerini Yapabilme

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
	Sayı	%		Sayı	%
Evet	21	41,2	Evet	36	66,7
Hayır	14	27,5	Hayır	6	11,1
Kısmen	16	31,4	Kısmen	12	22,2
Toplam	51	100,0	Toplam	54	100,0

Tablo 19, ebeveynlerden birinin olmaması durumunda çocukların ev işlerini yapıp yapmadığıyla ilgilidir. Örneklem grubunda yer alan ve annesi olmayan tek ebeveynli çocukların %41.2'sinin ev işlerini yaptıklarını, yapabildiklerini; %27.5'inin ise yapamadıklarını belirtmiş olduklarını anlıyoruz. Burada kısmen yaptıklarını belirtenlerin oranı da yüksektir (%31.4). "Evet" ve "Kısmen" seçeneklerini olumlu değerlendirirsek %72.6 gibi yüksek bir oranın çocuk yaştan itibaren ev işlerini yaptıklarını anlıyoruz.

Babanın yokluğunda ise durum daha da farklıdır. Örneklem grubunun babanın yokluğu halinde ev işlerini yapma konusunda verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde; burada "Evet" diyenlerin oranı %66,7'dir. Ev işlerini kısmen yapabilenlerin oranı ise %22.2'dir. İkisi birlikte değerlendirilirse %88.9'un ev işlerini yapmış, yapmakta olduğunu anlıyoruz. Burada sadece %11,1'lik bir oran ev işlerini yapmadığını belirtmiştir (bkz. Tablo 19).

Tablo 20 : Anne ve Baba Hayatta/Beraber İken Sağlıklı İlişkiler Kurulması

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
	Sayı	%		Sayı	%
Evet	16	31,4	Evet	21	41,2
Hayır	16	31,4	Hayır	18	35,3
Kısmen	19	37,3	Kısmen	12	23,5
Toplam	51	100,0	Toplam	51	100,0

Tablo 20'de, ailenin birlikte olduğu zamanlarda çocuklarıyla sağlıklı ilişki kurup kurmadığına yönelik sorulan sorulara alınan cevaplar yer almıştır. Araştırmaya katılan ve annesi olmayan tek ebeveynli çocukların anne ve babalarının birlikte iken kendisiyle sağlıklı ilişkiler kurup kurmadıkları konusunda sorulan soruya verdikleri cevaplara bakıldığında "Evet" ve "Hayır" şıklarına eşit oranlarda cevaplama yapıldığını (%31.4), "Kısmen" seçeneğine ise %37.3'lük bir oranının cevap verdiğini görüyoruz. Babanın yokluğunda ise, örneklem grubunun %41,2'si anne ve babası bir arada iken kendisiyle sağlıklı ilişkiler kurduğunu belirtmiştir. %35,3'ü kendisiyle sağlıklı ilişkiler kuramadıklarını, %23,5'i ise kısmen ilişkilerinin sağlıklı olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 20). Ankete katılan deneklerin 2'si bu soruya, ailede babasının varlığını hatırlamadığı gerekçesiyle cevaplandırmamıştır. Bu açıdan iki kişinin cevapları bu kategoride değerlendirilmemiştir.

Tablo 21: Ebeveynin Sonradan Bir Evlilik Yapması

Annenin Yokluğu			Babanın Yokluğu		
	Sayı	%		Sayı	%
Evet	16	31,4	Evet	20	37,7
Hayır	35	68,6	Hayır	33	62,3
Toplam	51	100,0	Toplam	53	100,0

Tablo 21'de anne veya babanın sonradan ikinci evlilik yapması durumunda ortaya çıkan sonuçları anlamaya yöneliktir. Araştırmaya katılan ve annesi olmayan tek ebeveynli

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

çocukların yarısından fazlasının %68.6 lık bölümünün babalarının henüz başka bir evlilik gerçekleştirmediğini belirtmişlerdir. %31.4'lük bölümü ise sonradan evlendiklerini belirtmişlerdir. Örneklem grubunu oluşturanların %62,3'ünün anneleri, eşinin yokluğunu tekrar evlenerek doldurmazken %37,7'si tekrar evlenmeyi tercih etmiştir. Bu duruma göre:

Anneler babalara göre daha fazla evlilik yapıyor. Kanaatimizce bu durum, ekonomik olarak kadının çocuğun nafakasını sağlamada sıkıntı çekmesine ve toplumun dul kadına karşı tutum ve davranışının, bakışının; dul erkeğe göre daha kısıtlayıcı olmasına bağlanabilir.

- Birlikte yaşadığı ebeveynin evlenecek olması, eve gelecek yeni kurallardan endişelenme, çocukta ebeveyni paylaşma kaygısı getirir.
- Ara sıra gördüğü ebeveynin evlenmesi ise onu tamamen kaybedeceği endişesi yaratabilir.
- Kız çocuğunun, babanın evlenmesine tepkisi, anneye göre fazla iken, Erkek çocuğun annenin evlenmesine tepkisi ise değişim göstermektedir (Yıldırım, 2004).

Ebeveynin sonradan bir evlilik yapması halinde çocuktaki endişeler

- Üveylik; üvey evlat muamelesi görme,
- Üvey kardeşler varsa, tercihte ikinci sırada yer alma, kabul görmeme, dışlanma.
- Devlet kurumlarına yerleştirilme.
- Annenin ikinci evlilik yapması durumunda, çocuğun anne-annesi/dedesi ile kalması.
- Babanın ikinci evlilik yapması halinde, çocuğun üvey anne ile yaşaması.
- Çocuklar; yaşamlarına yansıyan sonuçları nedeniyle anne-babaya öfke duymalarına rağmen, evden uzaklaşan ebeveyne özlem duyarlar. Eğer bu ebeveynin cinsiyeti, kendi cinsiyetleri ile aynı ise bu özlem daha da şiddetlidir (Yıldırım, 2006).

Tablo 22:Babanın olmaması Halinde Ailenin Geçimini Kimin Sağladığı

	Sayı	%
Anne	34	63,0
Ağabey veya Abla	10	18,5
Yakın Akrabalar	8	14,8
Diğer	2	3,7
Toplam	54	100,0

Örneklem grubuna katılanların ailesinin ekonomik geçimini %63'ünde anne, %18,5'inde abla ya da ağabey, %14,8'inde yakın akrabaları önemli rol oynarken %3,7'si bu soruya diğer olarak cevap vermişlerdir

Sonuç ve Öneriler

Anne veya babadan birinin ailede olmaması her yaş grubundaki çocuğa oldukça ağır gelen problemleri de beraberinde getiren ve potansiyel olarak onların gelişmelerini ciddi biçimde etkileyecek bir dizi değişikliğe sebep olmaktadır. Böyle ailelerin çocuklarının karşılaştıkları en önemli sorun hayatlarını ve ilişkilerini nasıl sürdürdükleri ve çocuklar ile kimlerin nasıl ilgilenmeye devam ettikleridir. Yaptığımız araştırma sonuçlarına göre boşanma sonucu çocukların tek ebeveynle kalması daha fazla yaşanılan bir durumdur. Boşanma ile ilgili düşündürücü gerçeklerin, anne babası boşanmış çocukların gelişimle ilgili ve psikolojik sorunlar yaşamak açısından diğer çocuklardan daha fazla risk altında olduğu belirlenmiştir. Tek ebeveynli ailelerin çocuklarının okul hayatlarında daha düşük notlar aldıkları ve sosyal ilişkilerinin iyi olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırma grubundaki yaşlarda yer alan çocuklar için rol modelleri önemlidir. Anne ve babalarını, akrabalarını, arkadaşlarını, öğretmenlerini ve onların gözünde değeri olan diğer insanları izleyerek paylaşma, liderlik, arkadaşlık kurma ve olaylara olumlu yaklaşma gibi becerilerini geliştirirler. Dolayısıyla;

- Anne ve baba, karı ve koca, bir bütünün yarısıdır. Yarım, tam'a göre daima eksiktir ve yetersizdir.
- Çocuklar, orijinal aileden tek ebeveynli aileye, genellikle de anne ile oluşan aileye geçiş yaparlar. Evden ayrılan ebeveynin fiziksel boşluğunu kuvvetle hissederler. İkinci bir evlilik oluşması halinde üvey anne ya da baba ile yaşama endişesi taşırlar.
- Aile, çocuğun dışarıda karşılaştığı her türlü şiddetli olumsuz şartların yanı sıra olumlu olayların da paylaşılması için sığınılacak tek limandır. Dolayısıyla limanın; kaptan, tayfa, gemi vb. her elemanı ile tam olması halinde, liman bir anlam ifade eder. Aile de anne, baba, çocuklar, kardeşler, birinci ve ikinci dereceden akrabalar olduğu ve bunlarla desteklendiği sürece anlam kazanır.

Öneriler

- Çocuk üzerinde, boşanma halinde baba yoksunluğunun, ölüme bağlı baba yoksunluğundan daha etkili olduğu bilinmektedir. Bu yüzden, boşanma veya ayrı yaşama, bütün alternatifler denendikten sonra gerçekleşmeli, hayatın zorlukları içerisinde ilk başvurulan çare olarak algılanmamalıdır.
- Yasal olmayan biçimlerde anne/baba olma yoluna gidilmemelidir. Eğitici televizyon programlarında, konferanslarda, seminerlerde, panellerde, eğitim kurumlarında ailenin önemi vurgulanmalıdır. Bu vurguda haklar kadar sevgi, saygı, paylaşım, fedakârlık ve birbirlerini olduğu gibi kabul etme (kabullenme) ön plana çıkarılmalıdır.
- Evlilik dışı kadın erkek ilişkilerini, meşru ve onaylanan bir ilişki gibi dayatılmış, sürekli gündeme getiren haber ve magazin programlarının yayın etiği ciddi anlamda gözden geçirilmelidir.

Tek ebeveynle hayat devam edecekse;

- Her aile kendine has şartlar içerisinde, çocuklarının yaşlarını göz önünde tutarak; ayrı yaşama, boşanma veya hayatta olmayan ebeveynin ne anlama geldiğini onların anlayabileceği uygun bir dille açıklamalıdır.
- Boşanmış aileler, çocuklarla ilgili konularda, eski eş ile işbirliği yapmalı, çocuklara her zaman sevileceklerini, ihtiyaçlarının önceki gibi karşılanacağına inandırmalıdır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

- Eksikliği hissedilen ebeveynin yokluğuna alışmayı kolaylaştırmak amacıyla; gerekirse hayatlarında değer verdikleri diğer insanlardan, uzmanlardan yardım ve rehberlik almalıdır.

Kaynaklar

Allison&Furstenberg, (1989), http://www.milletburda.com/showthread.php?t=558-
Ambrosino, Rosalia; Hefferman, Joseps; shuttlesworth, Guy ve Ambrosino, Robert (2001), Social Work and Social Welfare. ISBN-10:0495095125 ISBN-13:9780495095125.
Blankenhorn, David (1995), Fatherless America, Basic Books, New York.
Brown (1980). http://www.milletburda.com/showthread.php?t=558-
Fulcher, J; Scott, J. (1999), Sociology. Oxford University Press.
Fukuyama, Francis (2000), Büyük Çözülme. Çev. Z.Avcı, A. Telli Aydemir. Sabah Yay.,
İst.
Gardner (1977), http://www.milletburda.com/showthread.php?t=558-
Giddens, Anthony (2000), Sosyoloji. Ayraç Yay., Ank.
Hetherington (1989), http://www.milletburda.com/showthread.php?t=558-
Hetherington, Camara ve Fatherman (1981). http://www.milletburda.com/showthread.php?t=558-
Rosenthal &Hansen (1980), http://www.milletburda.com/showthread.php?t=558-
Semerci, Bengi http://www.sabah.com.tr/2007/09/01/ct/haber, 6B9E73063D834DA0BAC2C4F32147C1B1.html
The Independent 16/09/02; p.7 http://www.genetikbilimi.com/arastirma/haberler12.html.
Yıldırım, Neşide (2004), "Türkiye'de Boşanma ve Sebepleri", *Bilig. Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi,* 59-81, Sa:28, (IBSS), Ank.
Yıldırım, Neşide (2006), Ailenin Yapısı ve Problemleri. Yeşerim Mat., İst.
Yılmaz, A. (1998), "Tek Ebeveynli ve İki Ebeveynli Ailelerden Gelen Üniversite Öğrencilerinin Kendilik İmgesi", Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi, 5(3):142-150.
http://www.milletburda.com/showthread.php?t=558-
http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2007/04/070411_uk_oneparentfamily.shtml

TÜRKİYE'DE KORUYUCU AİLE HİZMETLERİ UYGULAMALARDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÖNERİLER

Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÖZBESLER*

Giriş

İnsanın doğduğu andan itibaren uzun süreli yoğun bir bakım desteğine gereksinimi vardır. İnsanın en sağlıklı büyüyüp gelişebileceği ortam ise hiç kuşkusuz aile ortamıdır. Fakat bazı yaşam durumları, bazı çocukların aile ortamından yoksun kalmasına neden olabilmektedir. Böyle durumlarda korunmaya muhtaç durumda olan çocuğun koruma altına alınması ve uygun bir bakım ortamına yerleştirilmesi gerekmektedir.

Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik farklı bakım modelleri vardır. Bu bakım modelleri, kurum bakımı, ev ortamında bir bakıcı anne ile birlikte 6-8 çocuğun bakıldığı ev tipi bakım, çocuk köyleri gibi modelleri içermektedir. Yapılan bilimsel araştırmalar, çocukların kışla tipi bakım ortamlarında bulunmasının onların her türlü gelişim alanı açısından birtakım yetersizliklerin olabileceğini ortaya koymaktadır.

Ülkemizde yapılan bir araştırmada elde edilen bulgulara göre, koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların fiziksel, fizyolojik, motor, dil, sosyal ve duygusal gelişim alanlarında yuva çocuklarına göre önemli derecede ilerilik gösterdiği saptanmıştır. Ancak genellikle bu çocukların gelişim basamaklarının normal çocuklara göre gecikmeli olarak tamamlandığı bazı gelişim gerilikleri ile problem davranışların yuva hayatının bir devamı olarak koruyucu aile ortamında da sürdürüldüğü görülmüştür (Arnaz 1983 : 152). Bir diğer açıdan çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesi, bağlanma bozukluğu belirtilerini de azaltmaktadır (Zeanah 2004: 35 - 38).

Bu durumda diğer bir alternatif bakım modeli olan koruyucu aile bakımı ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle çocuğun öz ailesinin yanında bakılamadığı durumlarda kurum bakımı yerine bir koruyucu aile yanına yerleştirilmesinin çok daha uygun olduğu yıllardır bilinmektedir. Koruyucu aile uygulamalarında, birbirinden farklı özellikleri, bilgi ve becerileri bulunan aileler, farklı sorunları, yaşam öyküleri ve bireysel özellikleri olan korunmaya muhtaç çocuklara çeşitli amaçlarla bu hizmeti sağlamaktadırlar (Wilson ve diğ. 2003:1, Holland ve Gorey 2004:1).

Koruyucu Aile Hizmetinin Tanımı

Korunmaya muhtaç çocukların bakımı, yetiştirilmesi ve gelişim alanlarının uygun biçimde desteklenmesi açısından koruyucu aile hizmetleri, kurum bakımına göre çok büyük avantajlara sahiptir.

Koruyucu aile hizmetinin esas odağı, çocuğun refahıdır (Koşar 1992:78). Koruyucu aile hizmetinde amaç, çocuğun gereksinimlerine, yaşına, cinsiyetine ve psiko – sosyal durumuna uygun biçimde ele alınabildiği, gelişiminin uygun biçimde desteklendiği ve bu konuda profesyonel eğitim ve rehberlik ile desteklenen ve denetlenen bir aile ortamında bakılmasını sağlamaktır.

* Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Koşar (1992: 70) koruyucu aileyi, "kurum bakımı ve evlat edinme hizmetlerinde olduğu gibi, çocuğun ailesinin yerine geçerek ebeveynlik rolünün hemen hemen bütün yönleriyle üstlenilmesini içeren bir hizmet türüdür" biçiminde tanımlamaktadır.

Koruyucu aile bakımının kurum bakımından en önemli farkı, topluca bir bakım tarzı olmaması ve seçilmiş bir ailenin çocuğun bakımını üstlenmesidir.

Yalnız alanda kazanılan deneyimler, çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilmeden önce aile üyelerinin, aile ortamının ciddi biçimde değerlendirilmesi, çocuğun da uygun biçimde hazırlanmasının ne kadar önemli olduğunu düşündürmektedir. Koruyucu ailenin çocuğu yaşına ve cinsiyetine uygun biçimde, varsa çocuğun farklı gelişimsel özelliklerinin ve gereksinimlerinin de bilincinde olarak onu destekleyici ve kabul edici bir yaklaşımla ele alabilme becerilerine sahip olması, bire bir sağlıklı bakım ilişkisi kurabilecek nitelikleri taşıması gerekir.

Koruyucu Aile Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar ve Öneriler

Ülkemizde koruyucu aile hizmetine ilişkin uygulamaların yasal dayanağı, 24.05.1983 tarihli SHÇEK Kanunu'nun 22. ve 23. maddeleri ile 14.10.1993 tarihinde 21728 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Koruyucu Aile Yönetmeliği'dir. Bugün SHÇEK tarafından yürütülen koruyucu aile hizmetine ilişkin uygulamalar, yeniden yapılandırılmaya ve güçlendirilmeye gereksinim duymaktadır. Halen Türkiye'de toplam 854 çocuk koruyucu aile hizmetinden yararlanmaktadır. Koruyucu aile hizmetinin geliştirilmesi ve yapılandırılmasına ilişkin çalışmaların devam ettiği bilinmektedir.

Kurum bakımında bakılan çocuk bir süre sonra koruyucu aile yanına yerleştirildiğinde, aile ortamına uyumda bazı güçlükler yaşayabilmektedir. Bu güçlükler, aile içi ev yaşamına uyum olabileceği gibi bunun yanında yerleştirildiği ailenin kendisi için güvenli ve sürekli bir ortam olup olmadığına karar verme süreci gibi de yaşanabilmektedir. Bu süreç içerisinde çocuklar ev içerisinde bazı davranışlar sergileyebiliyorlar. Bu davranışlar genellikle koruyucu anne babanın hoşuna gitmeyen, onları rahatsız eden ve başa çıkmada, ele almada oldukça zorlandıkları davranışlar oluyor. Ailenin çocuğun yerleştirilmesinden önce böyle durumlarla ilgili olarak bilgilendirilmesi yeterli olmayabiliyor. Bu durumda ailenin düzenli olarak bir profesyonelle çalışmaya ve desteğe gereksinimi vardır. Bu çalışmaların amacı, genel olarak çocuğun uyum sürecinde sergilediği davranış sorunlarının giderilmesi ve anne babanın çocuğu yaşına ve cinsiyetine uygun olarak ele alma becerileri kazanmasını sağlamaktır. Bu süreçte çocuk, geldiği evde ne yaparsa yapsın onunla uygun biçimde ilgilenildiğini gördüğünde ve o ailede kalacağına ilişkin bir güven kazanmaya başladığı andan itibaren de çocuğun davranış sorunları gederek azalıyor.

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların, yerleştirme öncesinde psiko-sosyal gelişimlerinin yaşlarına ve cinsiyetlerine uygun olarak ciddi anlamda değerlendirilmesi ve aile ye bu konularda yeterli bilgi verilmesi oldukça önemlidir. Eğer çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesi öncesinde bu değerlendirme aşaması ihmal edilirse veya eksik bırakılırsa, çocuğun koruyucu aileye yerleştirilmesini izleyen periyotta büyüme, okula başlama ile birlikte farklı gelişimsel özellikleri fark edilmeye başlandığında yine ciddi sorunlar gündeme gelebiliyor. Çocuğun okul başarısı ailenin beklentilerine uygun olmadığında veya çocuğun gelişimsel özel durumu ile başa çıkamadıkları durumlarda çocuğun geri verilmesi yönünde hareket ediliyor bu da çocuk açısından örseleyici olabiliyor. Hafif dereceli zihinsel engelin olması, öğrenme güçlüğü

gibi durumlar çocuğun okulda başarısız olmasına neden olabiliyor. Okula paralel özel eğitime gereksinimi olabiliyor. Ailenin bu durumlara hazırlıksız olması çocuğa karşı olumsuz tutumların ortaya çıkmasına, beklentilerine uygun olmayan bu durumu kabullenmede zorlanmaları neticesinde de çocuğu uygun biçimde ele alamamalarına neden olabiliyor. Bu nedenlerle yerleştirilme öncesinde ailenin ve çocuğun hazırlanması sırasında ailenin çocuktan beklentilerinin de çok iyi değerlendirilmesi, karşılaşma olasılığı olan durumlarla ilgili olarak aileyle çalışılması, güçlük olacaksa çocuğun o aileye yerleştirilmesinden vazgeçilmesi daha uygun bir karar olacaktır.

Çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesi ile ilgili olarak önemli ve uygulamada dikkat edilmesi gereken konulardan birisi, eğer uygunsa öz ailenin de sürece dahil olmasını sağlama, çocukla ilişkilerini, ne zaman nasıl görüşeceklerini, öz ailenin ve koruyucu ailenin çocukla ilgili sorumluluklarının belirgin hale getirilmesidir. Alanda uygulamalarda bu konuda yetersizlikler olduğu gözlenmekte ve çocuğun yerleştirme sonrasında öz ailesi ile ilişkileri yeterince uygun biçimde belirlenmediği için hem öz aile, hem koruyucu aile, hem kardeşler, hem de çocuk ciddi sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedirler.

Ülkemizde koruyucu aile hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması ile ilgili olarak tartışılması gereken önemli noktalar vardır. Bu noktaların en önemlerinden birisini, koruyucu ailelerin eğitimleri oluşturmaktadır. Bu eğitimin içeriğinin ve süresinin nasıl olması gerektiği, koruyucu aile olmak isteyen anne babaların psikometrik değerlendirmelerinin yapılması bir diğer önemli konudur. Ayrıca spesifik durumlarla ilgili olarak çocuk ve gençlerin gerektiğinde profesyonel koruyucu ailelere yerleştirilmeleri ile ilgili uygulamaların başlatılması ve süreç içerisinde hizmetin yaygılaştırılıp geliştirilmesine gereksinim vardır.

Koruyucu Aile Hizmetlerinde Farklı Bakımı Modelleri Uygulanabilir mi?
Koruyucu aile olmak bir çocuğun haftada yedi gün boyunca bakılması anlamına gelmez. Farklı amaçlarla ve farklı sürelerle koruyucu aile olma söz konusudur. Koruyucu aile hizmetlerinde bazı kısa süreli uygulamalar da vardır. Bazı aileler belli yaş grubu çocukları almak isteyebilir, bazı ailelere engelli ya da farklı gelişimsel özellikleri olan çocuklar verilebilir. Koruyucu aile uygulamalarının farklı tipleri vardır. Bunlar;

Kısa Süreli Geçici Koruyucu Aile Bakımı : Koruyucu aile hizmetinin bu tipi, çocuğun kısa süreli geçici olarak koruyucu aile yanına yerleştirilmesini amaçlar. Bu uygulama tipinde genellikle aile içinde bir kriz durumu (eşler arası iletişim sorunlarının şiddet içerikli noktalara ulaşması, ebeveynlerden birinin ciddi bir sağlık sorununun ortay çıkması, ebeveynlerin ruh sağlığında ortaya çıkan sorunlar nedeniyle çocuğun söz konusu olduğunda, sosyal hizmet uzmanı aileyle çalışırken, aile içi ilişkiler stabil hale gelene kadar çocuğun kısa süreli ya da geçici bir süre için bir koruyucu aile yanına yerleştirilmesi uygulamasıdır. Doğal olarak bu tür uygulamalarda çocuklar rahatsız olabilirler, yaramazlık ve gürültü yapabilirler veya sessiz ve çekingen davranıp bir köşeye çekilebilirler. Karmaşık duygular yaşayabilirler. Ama koruyucu aileler çocuğun neler olup bittiğini anlamasında ve yatıştırılmasında önemli roller oynarlar. Kısa süreli ya da geçici olarak çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesi uygulamasında amaç çocuğun mümkün olan en kısa zamanda öz ailesinin yanına geri dönmesini sağlamaktır.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Uzun Süreli Kalıcı Koruyucu Aile Bakımı : Bazen çocuğun öz ailesi ile birlikte yaşamak için ailesi yanına dönmesi uygun ve sağlıklı olmayabilir. Aileyle çalışma sürecinde ailesinin onu çok sevmelerine rağmen, çocuğun dönmesi için yeterince değişmediği durumlar söz konusu olabilir. Böyle vakalarda, uzun süreli yerleştirme uygulaması, çocuğa sağlıklı biçimde bakılıp büyütülebileceği, destekleyici stabil bir aile ortamı sağlamaktadır. Bu çocukların çoğunun yine öz aileleri ile iletişimleri kontrollü bir biçimde yapılandırılarak sürdürülmektedir.

Ergenlerin Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilmesi: Ergenlik dönemi oldukça önemli boyutları olan ve bir çok ergen ve aile açısından zorlayıcı durumların sıklıkla yaşandığı bir yaşam dönemidir. Ergenler, ebeveynlerinin toleranslı, esnek, sabırlı, destekleyici ve kabul edici olmalarını, onları anlayabilmelerini, nasıl bir duygu durum içerisinde olduklarını görebilmelerini, yeri geldiğinde onlara uygun sınırlar koymalarını, okulları, eğitimleri ile uygun biçimde ilgilenilmesini beklerler. Zaman zaman olgunlaşmalarının desteklenmesi, beceri kazanmalarının sağlanması gerekebilir. Duygularının nasıl ifade edebilecekleri, davranışlarını nasıl kontrol edebilecekleri konularında desteğe ihtiyaçları vardır. Özgüvenlerinin desteklenmesi gerekir. Bu tür koruyucu aile uygulaması oldukça zor, fakat oldukça da değerli ve önemli yararları olan bir alandır. Bu zorluk ergenlerle çalışmanın getirdiği bir zorluktur.

Kardeşlerin Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilmesi :
Korunmaya muhtaç çocukların kardeşleri ile birlikte bir koruyucu aile yanına yerleştirilmeleri çok önemlidir. Eğer bu mümkün değilse kardeşlerin birbirleri ile iletişimleri sağlanarak farklı koruyucu ailelere yerleştirilebilirler. Fakat burada dikkat edilmesi gereken çok önemli bir nokta vardır. Bu durumun çocuklara uygun biçimde anlatılması, birbirlerini istedikleri zaman görebileceklerinin vurgulanması ve dahası çocukların böyle bir yerleştirme hizmetine ciddi biçimde hazırlanmaları çok önemlidir.

Engelli Çocukların Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilmeleri
Engelli olan korunmaya muhtaç çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilmeleri uygulaması batılı ülkelerde uygulanan bir hizmet türüdür. Bu hizmet, çocuğun gelişimsel özelliklerini iyi bilen ve gereksinimlerini uygun biçimde karşılanmasında çocuğu profesyonelce ele alma becerilerini kazanmış olan koruyucu aileler tarafından bakımının sağlanmasıdır.
Sonuç olarak belirtmek gerekirse, ülkemizde koruyucu aile hizmetlerinin profesyonel olarak yürütülmesi açısında bilimsel bilgi anlamında her hangi bir eksiklik yoktur. Yapılması gereken tek şey alanda görev yapacak personelin bu konularla ilgili eğitimi olan profesyoneller olmasına titizlikle uyulmasıdır.

Kaynaklar

Arnaz, Z. "Koruyucu Aile Bakımındaki Çocuğun Gelişim Özellikleri" *H. Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi,* 1 (2-3) Mayıs – Eylül 111 – 155, 1983.

Dozier, M., Higley, E., Albus, K.A., Nutter, A., "Intervening with foster Infants' Caregivers; Targeting Three Critical Needs". *Infant Mental Health Journal,* 23 (5) 541 – 554, 2002.

Koşar, N. Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı, Gözden geçirilmiş 2. Baskı, Kasım 1992.

Holland, P., Kevin, M.G., "Historical, Developmental, and Behavioral Factors Associated with Foster Care Challenges." *Child And Adolescent Social Work Journal,* 21 (2) 117-135, 2004.

Wilson, K., Steph P., Ian S., "A Kind of Loving: A Model of Effective Foster Care", *British Journal of Social Work,* 33 (8) 991 – 1003, 2003.

Zeanah, C., "Bağlanma Süreci ve Kurumlarda Yaşayan Çocuklarda Bağlanma Bozuklukları", *Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum, Koruma Altındaki Çocuklar,* Ankara, 35 – 38, 2004.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

10.Oturum

Yrd. Doç. Dr.Cengiz ÖZBESLER: Neler olması gerekiyorsa bizim ülkemiz koşullarında karşılaştığımız sorunlar açısından ya da uygulamada gördüğümüz eksiklikler açısından hizmet beklentisi geliştirmemiz ile ilgili olarak neler olması gerektiği ile ilgili bu konular hakkında karar verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bir de çok sıklıkla duyuyoruz karşılaşıyoruz ben hastanede olmadığım için sosyal hizmet uzmanları arkadaşlarımızla karşılaştığımız zaman onların ilettiği vakalar ya da uygulama yapan öğrenci arkadaşlarımız var. Onların kurumda çalıştıkları vakalardan yola çıkarak hani güncel durumla ilgili bir takım şeyler görebiliyoruz. Bu yetiştirme yurdundan kaçan habersiz ayrılan gençler var tabi göç teorileri gibi yani iten nedenler var ve çocuğu çeken nedenler var. Bunlarla ilgilide çok şey yapılabilir. Yani çocuğun örselenmesi bir defa örselenmesi beraberinde birçok şeyi beraberinde getirebiliyor. Çocukların yapılan çalışmalara baktığımızda çocukların şiddete yönelmeleri evden kaçmaları işte madde bağımlılığı vs. birtakım davranışlara yönelmelerinin merkezinde aile denetiminin yetersiz olduğunu görüyoruz, yapılan çalışmalar bunu gösteriyor. Eğer şiddete yöneliyorsa çocuk, bir ikinci bir faktör belki bu delici, kesici aletlere yer arayışı bir takım silahların kolay ulaşabilme ikincisinde yer alıyor. Bir de şiddet içerikli görüntüler özellikle küçük çocuklarda yani okul öncesi dönemdeki çocuklarda saldırgan davranışların ortaya çıkmasına neden oluyor. Önemli faktörler bunlar. Bunların azaltılması ile ilgili ya da bu etkenlerle nasıl mücadele edebiliriz. İşte buralarda her disiplin yani eğitimcinin de, sosyal hizmet uzmanın da, hukukçunun da belki hâkimin de her kesimden, her disiplinden profesyonellerin katkısı gerekiyor. Bir takım yazılar çıkıyor yönetmelikler hazırlanıyor uygulama noktasına baktığımızda benim kişisel fikrim uygulamada gördüğüm bu çok tıkanıklık var yani bir yerlerde kalıyorsunuz. Bunların mutlaka işlevsel hale getirilmesi gerekiyor. İşte çocuk koruma kanunu diyoruz, koruma tedbirleri ile ilgili 7-8 tane madde var, bu maddelerin iki katı sayıda toplantılar yapılıyor ama bir şey çıkmıyor. Ya da çocuk koruma kanununa gerek var mı? tabi 2828 sayılı kanun varken bunun tam olarak uygulanması durumunda böyle bir kanunun yasal düzenlemeye gerek var mı diye de tartışabiliriz, konuşabiliriz. Genel olarak söylemek istediklerim bu kadar koruyucu aile hizmetleriyle ilgili işte tartışılması gereken noktaları belirtmeye çalıştım. Katkılarımız olursa ben bunları koruyucu aile hizmetleriyle ilgili yürüttüğümüz çalışmada kullanmak istiyorum. Teşekkür ederim.

Sorular ve Cevaplar

Prof.Dr. Aileye MAVİLİ AKTAŞ: Bütün sunum yapanlara teşekkür ediyorum. Sosyal hizmet uzmanı arkadaşlarım için çok önemli bir paneldi diye düşünüyorum. Şimdi Tülin Hanım, öncelikle doktor bey bizim generalist modelimizin aynısını vurguladınız, biz buna çok yatkınız. Son 5 yılda sosyal hizmet programında getirdiğimiz değişikliklerle zaten biyo-psiko-sosyal başından beri böyleydi. 45 yıllık sosyal hizmet eğitiminde hep aynıydı, ama hasta mı, aile mi dediğimiz transaction analizde, hiç birbirinden ayıt edemeyecek kadar iç içe geçmiştir. Biz hastayı, aileyi göz önüne almadan zaten göremiyoruz. Tülin hanımın bahsettiği kaosla ilgili bir şey sormak istiyorum. Tülin Hanım, politikalar iç içe geçmiş değerlendirilmiş. Aslında geçmişte ben ve Ertan Hocamla bir panelde, biz son Avrupa sürecine girme panelinde, konuşurken böyle düşünüyorduk; ama Amerika'dan döndükten sonra birleşmiş milletler toplantısında bu konudaki okuma bilgilerim daha farklı hale geldi. Gerekçesi de şu: Sosyal hizmet politikaları, sosyal refah politikaları aslında toplumdaki sorunlarla şekil alıyor. Yani

liberalizm dediğimiz şey, Türkiye daha liberalizme geçmedi bile, kapitalist dönemdeki sosyal refah beklenti politikaları da oluşmamış durumda, daha biz sosyal devleti başından beri hep koyduk ama o öncelikler toplumdaki sorunlara göre değişti. Onun için senin birimini merkezini, çocuk ve gençlik merkezini, sokak çocukları merkezi olması da buna göre, biz çok esnemek zorundayız. Dedin ya, sosyal refah politikaları da bu kadar esnemek zorunda kalıyor, ama olmasa olmaz bir şeyler var. Buna göre eğer Cengiz'in sorusunu da şey yapmak istiyorum. Koruyucu aile ile ilgili sorunlar çok dedi. Sosyal hizmet tabanda assesment değerlendirmeyi zamanında yapamıyoruz. Bu politikaların nasıl olması gerektiğini biz daha çok böyle konuşacağız. Hele böyle panellerde şöyle bir sürü sorular açalım, tek bu soruları açalım da bu soruların gereği ne yapılacak konuşalım. Bireyin alınan ve toplumun refahı diye çok genel bir şeyi atağımız gerçeği var. Bir buçuk değil, bir puanlık artış için Amerikan başkan temsilcisi BM'de o kadar direndi ki, çocukların evlilik yaşını yükseltmeye kalkışmayıp, Bush döneminde tek ebeveynli kız çocukları var. Annesi ile çok erken yaşta evlenmiş çocukların doğurduğu çocuklar böyle bir toplumda sosyal refah harcamaları artmıyor ve biz kendimizi çok eleştiriyoruz. Çok eleştirmek bana göre haksızlık ettiğimiz gerçeğini düşündüm. Hele şu an Özcan beyden aldığım bir şey var, sosyal yardımların oranına baktığımız zaman çok büyük bir sosyal yardım dağıtılmış ama profesyoneller yeterli değil diye bu okulları açtık. Bu okulların biraz sonraki panelde maddelerini, umutlarını ve önerilerimi söylediğim şeyleri vurgulayacağım. Sosyal refah politikaları mutlak suretle gözden geçirilmek zorunda, değiştirilmek zorunda, ihtiyaçlara göre o noktada eksikliklerimiz, entegre bir sistemimiz yok; toplum örgütlü değil, son söz, bunu terbiye verdiğim gibi diyeceksiniz bana ama affedin entegre olmayı da biraz örgütlü toplum haline gelmemiz lazım. Sabah sunuldu, 5380 sayılı belediye kanununda Kahraman Bey'lerin yaptığı çalışmaları örgütlü bir toplumda daha çok her vatandaşın sosyal sorumluluğunu bilir hale gelmesi sosyal hizmetin işini kolaylaştıracak. Teşekkür ediyorum ve özür diliyorum.

Aliye hanıma teşekkür belgesi verildi.

Soru: Ben Fatma Kahraman. Kocaeli sosyal hizmetler il müdürlüğünde sosyolog olarak görev yapıyorum, aynı zamanda dün de sabahtan bildirim olmuştu. Koruyucu aile ile ilgili ben Cengiz hocama hem bir şey söylemek onun akabinde bir soru sormak istiyorum. Ben çalışırken koruyucu ailelerle de görüştüm birebir. Birkaç koruyucu aile bana şunu söyledi: aslında ben işte oğlumun ya da kızımın ablasını ya da erkek kardeşini de almak istiyorum bir oğlum oldu bir kızım daha olsun. Alıp getirdik izin verdiler işte bir seferlik, iki seferlik hafta sonu ama kendi çocuğumuz yani koruyucu ailesi olduğumuz çocuk buna çok büyük tepki gösterdi. Hâlbuki ben onu da almak istedim neden bir kızım daha olmasın ya da bir oğlum daha olmasın dedi. Hani buna yönelik bir çalışmada yok ve ben üzgünüm, çocuğu da vazgeçiremedik bu sefer çocuk yine geri gelmeye başlayınca biz ilk dönemlere dönünce direk hemen getirdik verdik hani almasın diye. Acaba hocam 2 kardeşi ya da 3 kardeşi, 3 kardeşe kadar koruyucu aileye verilebiliyor. Yönetmelik gereği ya hepsini vermek lazım koruyucu ailenin yanına ama aile o zaman bunu göze alamıyor. Çünkü diyemiyor ki ben birine bakabilecek miyim ikisini birden alıyorum. Bir zaman sonra belki hani biz nasıl evlat sahibi olurken öğle değilmi hani bir çocuk daha düşünüyorum hani normal şartlar altında hani onlarda bir şekilde evlatlık çocuk baktıkları için bizim ailelerimiz. Profesyonel olarak yaklaşmıyorlar gerçekten hani bu çocuğu evlat olarak aldıkları için hani ben öyle aldıkları için hani ben öyle görüyorum. Artık görüştüğüm ailelerle buna nasıl bir çözüm getirebiliriz yani ya çocukları ona nasıl hazırlayacağız oturup ya da gerçekten o çocuğu 2

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

kardeşi hiçbir ailenin yanına vermeyelim. Nasıl olacak hocam o, bu seferde bir şey daha öğrendim. Mesela bir çocuğun diğer kardeşleri aileler, kardeşler iletişimine çok önem veriyorlar. Kardeşlerini boşlamasına onlarla görüşün her zaman bir bağı olsun istiyorlar. Yuvaya götürdüklerinde çocuğu koruyucu anne babası kardeşleri inip çocuğu koruyucu anne babası kardeşleri inip çocuğu görmemiş büyük kardeşleri hani ona biraz öfkelilerde aynı zamanda hani o bir ailenin yanında o mutlu ama biz buradayız ya da mutsuz oldukları anlamında söylemiyorum. Belki kıskanıyorlar belki de kardeşi olarak artık görmüyorlar bilemiyorum tabi o konu bambaşka bir araştırma konusu bu konuda fikrimizde olmak istiyorum hocam.

Doç.Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU: Bütün soruları alalım sonra cevap verelim.

SORU: Başkent üniversitesi sosyal hizmet bölümü 3.sınıf öğrencisi Ece Uysal Neşide Hanıma soru sormak istiyorum; şimdi aile ile ilgili konuştu kendisi ailenin nikâhlı olmasından bahsetti. Tabi hukuki hakları açısından bir de ailede nikâh olmasından yanındayım, çocuğun hukuki hakları açısından ama çocuk işte bu doğuda ve batıda farklı biçimlerde aile tipleri var bunu görüyoruz. Aile formatında doğuda dini nikâh, batıda birliktelik adı altında aile formatında birliktelikler var. Peki, bu aile formatındaki birlikteliklerde veya dini nikâhla yetişen çocuklar ailede yetişmiş olmuyor mu? Bunu sormak istiyorum. Çünkü kendisi sadece işte nikâhlı ailelerde yetişmiş çocukları savundu, diğer ailede büyüyen çocuklar sosyal açıdan aynı şekilde büyümüş oluyorlar bana göre bu 2'si arasındaki farkı sormak istiyorum.

Fatma KAHRAMAN'ın Tülin KUŞGÖZOĞLU'na Sorusu:
Aile politikalarından bahsettiniz aile politikaları çerçevesinde düşünerek birçok televizyon kanalında aile içi iletişim ve etkileşim konu alındığı çeşitli programlar var. Bu konuda hani bir psikopetik uzman yani bir pedagog hiçbiri yok. Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir? Bir fikrinizi alabilir miyim? Aile politikaları çerçevesinde ya bu programların ben şahsen kendi adıma aileyi ve çocukları örselediğini düşünüyorum. Çünkü çok yaygınlar ve müthiş reyting alıyorlar. Hatta bir örnek verecek olursak böyle bir programda program sonunda çocuk kendi çevresinin etkisinde kalarak sosyal çevresinin Doğu Anadolu da yaşayan bir çocuk annesini bıçaklayarak öldürdü, bu program kapatıldı bunu da söylemek istiyorum.

Aile bağlantı olarak bir katkım olacak tabi biliyorsunuz günümüzde aile her mesleğin konusu yani hemşerilik, tıp, pek çocuk mesleğinin işini yaparken işini yapmanın gereği olarak bir biçim de aile kavramı ile çalışıyor. Biz sosyal hizmet olarak da temel bir şey söylüyoruz. Bizde aile ilgili doğrudan ilişkili bir meslek istiyoruz. Ben bu ikisi arasında çok temel bir ayrımdır aslında bu aile hizmetleri bakımından muhtemel bir ayrımdır. Biz sosyal hizmet olarak odağında aileyi gören bir mesleğiz. Tüm mesleki faaliyetlerimizi aile bağlamında bahsediyoruz. Diğer meslekler açısından belki konuya baktığımızda kendi hizmetlerini gerçekleştirirken bu konuyu da kendi çalışmalarının içine katıyorlar ama biz odakta aileyi görüyoruz. Bakış açısı farklı, yani biz aile dediğimizde kuram olarak sözün odağında aileyi itmeye çalıştığını görüyoruz. Yani bu ayrımın ben önemli olduğunu düşünüyorum. Yani aile ile çalışmak sosyal hizmet açısından çok temel bir odak. Bir tıpçı aile ile çalışmak için çalışmıyor, kendi hizmetini yerine getirirken odağa aileyi sokuyor bu ayrım bence çok önemli bir ayrım diye düşünüyorum.

Doç.Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU: Evet, ancak şimdi biyo-psiko-sosyal model çerçevesinde aile hekimliği de bizim sosyal hizmet de kabul ettiğimiz ve şimdi Aliye hanımın belirttiği gibi genelci sosyal hizmet anlayışı çerçevesinde yerleştirmeye çalıştığımız uygulama da olduğu gibi yaklaşım için de, bunun için de ben merak etmiştim.

Altuğ Bey'e bir sorum var eğer sizlerin bir sorusu yok ise;

SORU : (Doç Dr. Ertan Kahramanoğlu) Aile hekimliği ile içinde çok önemli bir uygulamaya geçiyoruz. Bu genel sağlık sigortası kanunu ile birlikte sağlık sigortası kuruldu ve 28 Ocaktan itibaren fiilen uygulamaya geçerek ve orada aile hekimliği çok önemli bir uygulama alanı, adeta sistem aile hekimliği üzerine konuluyor. Sağlık sistemi dolayısıyla bu biyo-psiko sosyal model çerçevesinde acaba bugünkü anlayış, bugünkü yapı ve bugünkü yönelişleri de dikkate aldığımızda gerçekleri de dikkate aldığımızda acaba aile hekimliği ile sosyal hizmet disiplininin ve mesleğinin nasıl bağdaşlaştırabiliriz, nasıl aralarında ilişki iş birliği tesis edebiliriz. Bu konuda acaba ne dersiniz. Benim sorum da size buydu diğer arkadaşlara da tabi birer sorum vardı ama zaman nedeni ile onları bireysel görüşmelerimizde sorayım. Başka katkıda olan varsa onları alalım buyurun.

Doç Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU: Sayın Özbesler size birkaç soru vardı.

Yrd. Doç.Dr. Cengiz ÖZBESLER: Literatürde koruyucu aile tiplerine baktığımızda yine kardeşlerin koruyucu aile yanında yerleştirilmesi uygulamaları var. Tabi burada neye göre karar vermek lazım, yani kuruluşa görüntü olarak gelen veya ziyaret olarak gelen çocuğu ya da 3 kardeşten birini beğendik diye o çocuğu koruyucu aileye verirsek bu sorunlarla başa çıkmak mümkün değil, çocuklar ciddi anlamda örselenir. Böyle hareket etmemek lazım. Uygunsa çocukların sorumluluklarını alabilecek muhtemel karşılaşılacak güçlükler ve başa çıkacak becerilere sahip anne ve babaların yanına 2 kardeş, 3 kardeş yerleştirebilir. Bir kardeşi koruyucu ailenin yanına yerleştirip o birini de kurumda bırakmak böyle uygulamalar var gördük, çalıştık, hakikaten çocukları ziyarete gittiğin de kardeşlerini çocuklar bilmiyor, görüşmek istemiyorlar. O çocuk endişeleniyor, yani annemin babamın beni kurum etrafında görüp de tekrar ben gider miyim? gibi gereksiz böyle çok ciddi kaygılar ve bu çocukların okul başarılarında, arkadaş ilişkilerinde her şeyine yansıyor. Yani başa çıkamayacağı durumlar söz konusu olabiliyor. Bunlara tabiî ki çok dikkat etmek lazım, çok iyi değerlendirmek lazım, çocuklar için en uygun nokta ne ise ona karar vermek lazımdır. Yani bu da işte profesyonel birisinin değerlendirmesi sonucunda ortaya çıkacak, çocuğun hazırlanması ile ilgili işte çocuk için uygun olan ortam aile gibi olabilir. Kuruluşlarda hani çok rastlıyoruz. Çocuk yetiştirme yurdu ve çocuk yuvasında bir davranış sorunu varsa, çocuğun başka bir kuruluşa gönderilmesi yaklaşımı, son derecede yanlış bir yaklaşımdır. Olasılıktan uzak hiçbir anlamı olmayan sadece o çocuktan kurtulma amaçlı yapılan yaklaşma. Bunların yapılmaması gerektiğini düşünüyorum. Yani o çocukların kardeşleri okulunda kalıyor ve bu çocuk işte sekiz on saat uzaklıkta bir yere gidiyor, orada yine sorun çıkartacak. Çünkü otorite gördüğü için kurumu ve kuruluşta çalışanları kendine yönelik yapılan haksızlıklara tepkisi olacaktır, mutlaka.

Ya orada birisinin nöbetinde bir poşetin içerisine bali sıkıp ya da kenarına sıkıştırıp madde bağımlısı diye herkes harekete geçiyor. Kendine bir takım başa çıkma ya da tepki verme yolları deniyor; orada da etiketlenip başka yere gönderiliyor, oradan başka bir yere. Bu uygulamalar yanlış. Yani sorunu varsa çocuğun orada çözmek lazım. Mesela okul ortamında çocuk okul korkusu yaşıyorsa, işte öğretmenini değiştirelim, sınıfı değiştirelim falan yok, yani orada çözülecek

Doç Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU: Sadece koruyucu aile çocuk istiyorsa çocuğu beğeniyor ve o çocuğu ona verelim anlayışı içinde bir uygulama, program hizmet değil mutlaka ve mutlaka uygulayıcılarında buna çok dikkat etmesi gerekiyor. Bilinçli olması, bilgili olması ve bu yönde müdahale becerilerini, yani sosyal hizmet becerilerine sahip olması gerekiyor. Sadece ve sadece koruyucu aile şudur, çocuğu verelim meseleyi bitirelim meselesi değildir. İşte tam olarak randımanlı da hizmet verilmiyor, bunun da nedenlerinin araştırılması lazım, böyle bir saptama yapmama fırsat verdiğiniz için teşekkür ederim. Evet, Neşide Hanım size de bir soru vardı Tülin hanıma öncelik verildi.

Tülin KUŞGÖZOĞLU: Politikalar en temel sorunlarımızdan bir tanesi, politikaları biz dışardan aldığımız için pek yasal bir politika üretmek sorunumuz yok. Allaha şükür politikalarımız var, bizim sorunumuz politikayı uygulayabilmek ve ilgili sorduğunuz soru aslında doğrudan RTÜK ile çıkacak bir sorun. Buna bizden önce onların müdahale edebilecek etkinlikte ve edebilecek durumda olmaları gerekirdi, profesyonel olarak benim fikrimi soruyorsanız inanılmaz yanlış buluyorum, bunu da bizler her yerde her platformda söylüyoruz ama hani bizim müdahale alanımız, ancak bunları değişik platformlarda dile getirmek ve yasal sorumluluğumuzu yerine getirmekle alakalı olabiliyor. Ne yazık ki asıl bu işi denetlemesi gereken kurumların da bununla ilgili sorumluluklarını üstlenmesi gerektiğini düşünüyorum teşekkür ederim.

Yrd.doç.Dr. Altuğ KUT: Ben iki şey söylemek istiyorum. Öncelikle Fatih Beyin yorumu vardı aile odaklı meslek dallarıyla. Türkiye'de tam böyle uygulamayı başarabilir miyiz? Bu yeni hekimlik alanını tam bilemiyorum, gayretimiz bu yönde ama aile hekimliğinin hasta oluşlu ya da hastalık ile değil de ailenin aynı zamanda iyi oluşu bireyin iyi oluşuyla da ilgilendiği için sosyal hizmetler gibi odağına aileyi yerleştirmek ya da ailenin içinde yaşayan bireyli yerleştirilmiş bir alan diye düşünüyorum. Bu nedenle belki o kavrama ortak olan meslek dallarından biriyiz. Diğer soruya gelince. Aile hekimliği sisteminin Türkiye'de biraz aceleye getirildiğini düşünenlerdenim. Bir aşamalı geçiş yaşanması gerektiğini ve bir aşamalı uygulama olması gerektiğini düşünürken, çok kısa bir sürede çok sıkışık bir düzen içerisinde multi disipliner olması gerektiğini biliyoruz. Bu multi disipliner eğitimi içinde psikologlar, sosyal hizmet elemanları belki de diş hekimleri, belki başka alandan profesyonellerin de katılması gerektiğini yurt dışındaki uygulamalarda görüyoruz. Hem de böyle olması gerektiğini yaşıyor, görüyoruz. Fakat Türkiye'de uygulamaya geçilme süresi içerisinde olan metinlerin dönüşümleriyle, yani bir dönüşüm programı ile mevcut pratisyen hekimlerin aile hekimi uygulaması içerisine alınması yolu seçildi. Bu ne kadar başarılı olacak, bunu zaman gösterecek. multi disipliner ekibi yerine de bir hemşire, bir ebe olması yeterli görüldü. Şu aşamada bunun da biyo-psiko-sosyal yaklaşım modelinin uygulanmasını ne kadar mümkün kılacak, biz de tartışılır bir düzey, bir anlamı ne kadar olacak bilmiyorum. Ama en azından mevcut yetişen aile hekimleri içerisinde multi disipliner bir yaklaşım olması gerektiği biliniyor. Giderek bu kurumları aile hekimleri işgal etmeye başlayınca, uzmanları işgal etmeyi başlayınca, belki multi disipliner geçişi tamamlayabiliriz ve bizim anladığımız anlamda klinisyenler derken, bir tanım yapmıştım bütün bu birinci basamakla ilgilenen meslek gruplarını, sağlık meslek gruplarını içeren ekipler kurarak daha iyi hizmetler verebileceğimizi düşünüyorum.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Yrd. Doç.Dr. Neşide YILDIRIM: Sorunuz için teşekkür ederim. Dini nikâh resmi nikâh, Doğuda ve Batıdaki aile arasındaki farktı sorunuz. Şöyle cevap vereyim. Doğudaki dini nikâhta birinci eş, resmi eş konumunda ise birden fazla evliliklerde, ikinci, üçüncü eşlerin çocukları kendi annelerinin ismi ile değil, birinci eşin, yani resmi eşin üzerine kayıt oluyorlar, nüfus cüzdanı alıyorlar. Dolayısıyla çocuğun ve kadının mağdur olması halinde kadın, ben senin eşinim diyemiyor, çocuk da ben senin çocuğunum diyemiyordu. Batıdaki sisteme baktığımızda, birlikte yaşama veya farklı boyutlarda son çıkan medeni kanun değişikliğinde baba kabul ederse, evlilik dışı çocuğu nüfusuna kaydetme hakkı var, reddederse anne benim çocuğumun babası sensin diye babalık davası açmak durumunda. Dolayısıyla resmi nikâh üzerinde bilhassa durmak, garanti belgesi olarak göstermek, eğer hukuki açıdan bir etken yapılmışsa kadın veya anne son çıkan medeni kanuna göre; edinilmiş mal ayrılığı veya mal ortaklığı rejimi gibi bir takım uygulamalarla hak elde edebiliyor. Çocuk yine aynı şekilde resmi nikâh olduğu zaman her türlü hak ve yetki elde etme konumunda. Aksi takdirde kadın ve çocuk ortada kalıyor. Yine aynı şekilde, erkek evleneceğim vaadi ile kadını kandırıp çocuk sahibi oluyor. Kendisiyle evlenilmeyen kadın ne yapacak? Kime başvuracak? Biyolojik babası tarafından sahiplenilmeyen çocuk ne yapacak? Veya erkek evli olduğu halde eşimden boşanacağım, ayrılacağım seninle evleneceğim diyor, ama ayrılmıyor. Kadın ortada kalıyor, çocuk ortada kalıyor.

Doç Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU: Son bilimsel oturumumuzu tamamlamış bulunuyoruz. Hepinize katıldığınız için teşekkür ediyorum.

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

OTURUM–11 (KAPANIŞ DEĞERLENDİRME)

Değerlendirme ve Kapanış Oturumu:

Başkan: Prof.Dr.Işıl BULUT: Tüm katılan arkadaşlarıma, öğrencilerimize ve özellikle Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı sayın Kazım Yıldırım'a bizi bir araya getirdiği için ve ikinci yıllarında olmalarına rağmen böyle bir sempozyum oluşturdukları için ve başarılı bir çalışma yaptıkları için teşekkür ederim.

Sempozyuma Katılım Oranları:

- 16 tane üst yetkili katılımcı katılmış (Rektör yardımcısı, vali yardımcısı, belediye başkanı, kurum müdürleri vb.)
- 29 tane öğretim üyesi katılmış.
- 90 tane öğrenci katılmış öğrencilerin çoğu Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünden. Ama Ankara'dan Hacettepe ve Başkent Üniversitesinden gelen öğrenci arkadaşlar da var.
- Dinleyici olarak 181 kişi katıldığı yönünde bir rakam var
- Sempozyumun aşağı yukarı en az 200 kişiye ulaştığını, hizmet verdiğini gösteriyor. Bu sempozyum için çok doyurucu bir rakamdır. Bunu ifade etmek istiyorum.
- En az 40 tane bildiri sunuldu.

Genel olarak bu sempozyumda ne tür konular üzerinde duruldu:
Birinci gün sosyal hizmet eğitimi önem kazandı. Sema hanımın sosyal hizmet hakkında bir genel durumu tartışıldı. Sosyal hizmet eğitimi konusuna önemli şekilde incelendiği kanısındayım. Çeşitli fikirler gündeme geldi, farklı üniversitelerin farklı hocaları sosyal hizmet eğitimi ile ilgili görüşlerini dile getirdiler. Tabiî ki sempozyumun ana teması: çocuk ve aileye yönelik sosyal hizmetlerdi. Bu nedenle bildirilerde çocuğa yönelik ve aileye yönelik sosyal hizmetler etkili bir biçimde yer aldı. Gerçekten biraz önce de tartışıldığı gibi çocuk ve aileyi birbirinden ayırmamız olanaksız. Çocuklara yönelik götürdüğümüz hizmetlerde çocukları açık ve net bir biçimde etkiliyor, ama şöyle bir sınıflandırma yaparsak eğer, çocuk suçluluğu, sakat çocuğu, özürlü çocuklar, işitme engelli çocuklar, koruyucu ailelerdeki çocuklar, kurum bakımında bulunan korunmaya muhtaç çocuklar, bu sempozyumda ele alınan konular oldu. Hatta bazıları ile ilgili yapılan araştırmalar gündeme geldi. Aile ile ilgili olarak ailedeki yaşam kalitesi, koruyucu aileler biraz önce Cengiz Bey aileye iki yönden baktığını ifade etmişti. Ben yanında ailede birinci bakım biyo-psiko-sosyal model ve aile konusu, tek ebeveynli aileler ve bunların yarattığı sonuçlar ve çocuk yetiştirmedeki ailenin önemi, özürlü çocukların veya işitme engellilerin bulunduğu aileler çalışma yaşamı göçün aile üzerindeki etkileri gibi konular incelendi. Tabi bu konular sosyal hizmet bağlamında oldu ve bizler bu bağlamda bunları değerlendirdik.

Sempozyumda aileye yönelik sosyal hizmet müdahalesinde çeşitli başlıklar altında incelendi. Örneğin birinci gün aile değerlendirme süreci üzerinde duruldu. Bir aile ile çalışılacaksa aileyi nasıl değerlendirmemiz gerektiğini, bunun yanında aile içerisindeki ergenlere nasıl müdahale olabileceği, Aile Danışma Merkezleri Vaka Yönetimi, aileye yönelik hizmetlerde. Sosyal hizmetin tarihçesi, önleyici sosyal hizmet müdahalesi gibi konularda bu sempozyumda işlendi. Cidden ben bunları sınıflandırmak için baktığımda hakikaten aileye yönelik ne kadar geniş yelpazeye hitap edecek konuşmaların yapıldığını

fark ettim. Ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Kazım Yıldırım benim birlikte yaptığım görüşmelerde bu sempozyum kitabının en kısa zamanda çıkarılacağını bildirdi. Bu da cidden beni çok memnun eden bir şey. Bunun yayın haline dönüşmesi diğer büyük guruplar tarafından burada konuşulanların bilgi edinmesini sağlayacaktır. Bu sebeple Sakarya Üniversitesi Sosyal hizmet Bölümüne teşekkür ediyorum.

Yrd.doç.Dr.Neşide YILDIRIM: Sosyal Hizmet bölümü öğrencileri kendi aralarında sosyal hizmet mesleğini uygulamaya yönelik gelişmeler ve aralarında tartışabilecekleri, öneri ve görüşler üretebilecekleri, kaynaşmalarını sağlayacak sosyal hizmet öğrenci konferansları ya da sempozyumları düzenlemelerinin faydalı olacağı kanaatindeyim.

Prof.Dr. Aliye MAVİLİ AKTAŞ: Sosyal Hizmet öğrencileri her tarafta aynı. Bu okulların artması farkını burada ilk ben hissettim. Son yıllarda yapılan çok güzel çalışmalardan söz edildi. Teşekkür ediyorum herkese. Bir umudum daha var, bir önerim daha var. Sosyal hizmet eğitiminin değerlendirmesinde her okul dönem sonunda öğrencilerine anket yaparak bu değerlendirmede eylemden çıktılar, eğitimden alınanlar, alınmayanların kayıtları tutulmalı; çünkü bu gelecek bu kadar çeşitli ve farklı sosyal hizmet okulunda eğitimin standartları ile ilgili bir sorun istemiyorum. Evrensel standartlarda birinci gün tartıştığımız standartların altını düşünmediğimiz nasıl bir tıp fakültesinde cerrah olan bir hekim cerrahlık bilgisi ve becerisine sahip olmadan ameliyat yaptıramazsa, bir hastayı ameliyathanenin kan revan içinde kalmaması için. Sosyal hizmet eğitiminin de olmazsa olmazları, sosyal hizmet okulları içinde evrenseldir. Bununla ilgili değerlendirmeler öğrenci değerlendirmeleri, hocaların birbirleri ile, okulların birbirleri ile iş birliği ve ilişkisi bu eğitimin yeni paradigmalarını (değerler dizisi), yeni problem alanlarını, varsa hep somut yerinde zamanında ortaya koyup onlar üzerinde tartışmamızı sağlayacaktır. Evrensel okullarla ilgili birlikteliklerde kuşkusuz ki kırk beş yıllık okulun hocaları ve okuldaki eğitim yeni okullarda çabuk açılmayacak ama öğrenci arkadaşlarım görevi biliyor zaten. Sosyal hizmet eğitimi beşikten mezara kadar sürer. Ben kendimi hala sosyal hizmet öğrencisi olarak görüyorum. Burada bir sürü şey öğrendim. Hepinize öğrendiklerim ve katkılarınızdan dolayı çok teşekkür ediyorum. Ama sosyal hizmet öğrenciliğinin de, burada okurken de, okuduktan sonra da, devam etmesini diliyorum. Yoksa toplumdan bilgi alışçılığımız da yerinde olmaz. Müracaatçılarımızı da değerlendirme sistemimizde yarım kalır. Bütün emeği geçenlere teşekkür ediyorum.

Doç.Dr.Ertan KAHRAMANOĞLU: Ben herkese teşekkür ediyorum. Başta kuşkusuz bu güzel sempozyumu düzenleyen Sakarya Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü ve Bölüm Başkanı Yrd. Doç. Dr. Kazım Yıldırım'a içtenlikle teşekkürlerimi bildirmek istiyorum. Işıl hanımın belirttiği gibi bu sempozyumlar 1995 yılında başlatıldı. Biz Işıl hanımla birlikte bu sempozyumları başlattığımızda biraz şüphe ile karşılanmıştı. Hatta ilk sempozyum biraz sorunlu başladı diyebilirim. Ama bu gün görüyorum ki 2007 yılında hiç aralıksız bir yıl ara verildi, aralıksız bu sempozyumlar sürüyor ve oldukça genişleyen bir katılımla sürüyor. Bundan gerçektende son derece memnun olduğumu ve geleceğe güvenle baktığımı ifade etmek istiyorum. Ümit ediyorum 2008 sosyal hizmet sempozyumunda bu şekilde birlikte olacağız ve yine ümit ediyorum 2008 Sosyal hizmet sempozyumunda bu günkü kadar başarılı geçecek, hepinize tekrar teşekkür ediyorum, birlikte olmaktan dolayı son derece sevinç duyduğumu tekrar ifade etmek istiyorum.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Prof.Dr.Işıl BULUT: Değerlendirmeye katılmak isteyen salondan arkadaşlarımız var mı? Sempozyum hakkındaki eleştirilerinizi duymak isteriz. Buyurun Ahmet Bey;

Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ: Bir kere Sosyal Hizmet kavramının çok geniş bir tanımının yapılması gerekiyor. Çünkü iki gündür buradayım. Faaliyet alanının çok fazla olduğunu gördüm. Geniş bir tanım yapılmalı. İkincisi de bu artık bölüm mü? bilim dalımı mı? yoksa bir fakülte olabilecek bir disiplin midir? Onun belirlenmesi gerekiyor. Eskiden Hacettepe'ye bağlanmadan önceki, ikinci dönemdeki o Sosyal Hizmetler Akademisi şeklinde ama Fakülte adıyla belirlenip, Fakülte şeklinde kurulup icabında gelecekte ve bunun bölümlerinin varsa sosyal hizmetin ne gibi alt disiplinleri, bölümleri olabilir; onların belirlenip ileride Fakülte haline getirilmesi benim temennim. Teşekkür ediyorum.

Prof.Dr. Işıl BULUT: Çok teşekkür ediyorum size. Tabi bizim hislerimize tercüman oldunuz. Bizler daha Hacettepe olduğumuz zamanlardan başlayarak sosyal hizmetin gerçekte bir fakülte olarak üniversitelerde yer alması konusunda epeyce uğraş verdik ama bu tür değişmeler çok kolay gerçekleşmiyor. Bildiğiniz gibi ve bir mesleğin bir toplumda kabul edilmesi sürecinde otuz yılların, kırk yılların çokta uzun yıllar olmadığını düşünüyorum. Tabi söylediğiniz sosyal hizmetin tanımının yapılması ifadesi, belki de yapılan bu tanımın geniş çevrelere daha sağlıklı bir şekilde ulaştırılması gereğini olarak ifade edilmeli diye düşünüyorum. Çünkü sosyal hizmet hakikaten çok geniş bir perspektife sahip olan bir meslektir. Belki de Sosyal hizmetin yeterince tanınmamasında bu kadar geniş bir perspektife sahip olması da vardır. Bu nedenle diğer meslekler bunları bizde yapıyoruz düşüncesi içerisinde oluyorlar. Bu bizim şansız bir yönümüz. Sosyal hizmet sadece bir meslek değil, aynı zamanda bir disiplindir. Kendi bilgisi olan ve çeşitli sosyal bilimlerden yararlanarak eklektik bir biçimde bu bilgisi ile hareket eden ve profesyonel bir meslek elemanı yetiştiren, aynı zamanda hem bir meslek, hem de bir disiplindir. Ama bu konudaki karışıklıklarının farkındayız. Belki şunu söyleyeyim şimdiye kadar tek okul, iki okul vs. olmak. Bu konuda yeterli bilgi aktarımının tüm Türkiye'ye yaymakta bizi biraz yavaşlattı. Şimdi fazla sayıda bölümlerin olması, üniversitelerin artık giderek sosyal hizmeti kendi içine almaya başlamaları sanıyorum bu konudaki bilimsel ve mesleki çalışmaları daha çok hızlandıracak ve sosyal hizmet uzmanı sayısı da artacağı için daha geniş kitlelere kendimizi tanıtma fırsatı bulacağız diye düşünüyorum. Çünkü bakıyorsunuz bir hastanede üç tane sosyal hizmet uzmanı var o uzmanlar çok güzel şeyler yapıyorlar ama günde çok sayıda hastanın geldiği bir hastanede kendi seslerini duyurmakta etkili olamıyorlar. Diğer kuruluşlar içinde aynı şeyi söylemek mümkün. Bu nedenle teşekkür ederim. Bu katkılarınız için bir bilim ve meslek olarak sosyal hizmetin daha kısa sürede uzun adımlar atması hususunda ben de temennilerimi dile getirmek istiyorum. Teşekkürler.

Yrd.Doç.Dr. Kazım YILDIRIM: Benim bir önerim olacak. Öncelikle ev sahibi olarak ben teşekkür ediyorum. Böyle bir sempozyumu düzenleyebilme cesareti. En azından alt yapımız bir Hacettepe gibi değildi. Hem bu bakımdan kendimiz koşuşturmaya çalıştık, öğrencilerimizde canla başla çalıştı onlarla da gurur duyuyorum. Hepside görev aldı. Gelen misafirlerin hepsini memnun edebilmek için ellerinden geleni yaptılar. Bizim kusurlarımız ve öğrencilerimizin kusurları olmuştur ben bölüm başkanı olarak onların ve şahsım adına sizden kusurlarımızı bağışlamanızı istiyorum. Sempozyum kanaatimce oldukça faydalı oldu çocuk ve aileye yönelik olarak. Bunları inşallah en kısa sürede çözümlemesini de yaparak bastıracağımızı tahmin ediyorum. Elimizden geldiği kadar

süratle, inşallah gerçekleştirmeye çalışacağız. Eğer tüm bildiriler bütünüyle elimize geçerse bir ay veya iki ay içerisinde elimizden geleni yapacağımızı bilmenizi istiyorum. İyi bir metin olacağını tahmin ediyorum. Sosyal hizmet alanında çalışan gerek öğrenci, gerek öğretim elemanları için çok iyi bir doküman olacaktır. Bir öneri olarak da şunu düşünüyorum. Bilhassa Ertan Hocamızın başlangıçta yapmış olduğu güzel bir konuşma vardı. O metne biraz daha katkı yaparak, rötuşlayarak yani bir sonuç bildirgesi haline getirebilir miyiz? Sosyal Hizmet eğitiminin standartlaştırılması, işte Türkiye'de birlikte oluşturulması gibi onları acaba toplayıp sonuç bildirgesi haline dönüştürebilir miyiz? Basına intikal ettirebilmek, keza aynı şekilde ilgili makamlara SHÇEK'e, Rektörlüklere, YÖK'e iletmek gerektiğini düşünüyorum. Katkılarınızdan dolayı çok teşekkür ediyorum ve saygılarımı sunuyorum.

Prof.Dr. Işıl BULUT: Ben sizin özellikle bu son öneriniz için çok teşekkür ederim. Çünkü Sosyal hizmet eğitimi ve artık birçok okullarda sosyal hizmet bölümleri açılıyor. Gerek bu bölümlerin açılma süreleri, gerek öğretim üyeleri gerekse sosyal hizmet eğitimi verenlerin işbirliği acısından bu konunun irdelenmesini arzu etmiştik. Bu nedenle bu şekilde bir sonuç bildirgesinin hazırlanmasının bu sempozyumun en önemli çıktısı olabileceğini düşünüyorum. Bilmiyorum Ertan Bey ne derler.

Doç.Dr.Ertan KAHRAMANOĞLU: Böyle bildiriler genel kurulun yetki vermesiyle yapılabilecek bir durum ki yetkiyi vermemesi için de bir neden yok zaten. Sonuç bildirgesinin hazırlanıp kamuoyuna ve ilgili makamlara sunulması çok yararlı olur. Ben de buna canı gönülden katılıyorum.

Ali Burhan ÖZKAN: Biz Sakarya Üniversitesi öğrencileri olarak Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü öğrencileri olmaktan gurur duyuyoruz. Hocalarımız Yrd. Doç. Dr. Kazım Yıldırım ve Yrd. Doç. Dr. Neşide Yıldırım ve biz öğrenci arkadaşlarımız arasındaki işbirliğini, birlik ve beraberliğimizi sürdürmeye ve sosyal hizmet eğitimini, mesleğini ve bölümümüzü çok daha iyi yerlere getirmekte kararlıyız. Bu amaç doğrultusunda çok emek harcayan Hocalarımıza çok teşekkür ediyoruz. Bu yüzden Sayın Hocam Sosyal hizmet Sempozyumu 2007 düzenlemeniz ve çok emek harcamanızdan dolayı bu çiçeği kabul etmenizi istiyoruz.

Yrd.Doç.Dr. Kazım YILDIRIM: Çok teşekkür ederim. Benim için öğrencilerimden bir sürpriz oldu. Ancak ben bize katkı yapan bunu öğrencilerim adına Işıl Hocama takdim etmek istiyorum.

Prof.Dr.Işıl BUlut: Bu çiçeği tüm arkadaşlarım adına alıyorum. Çok teşekkür ederim.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

SEMPOZYUMA KATKI SAĞLAYAN BİLİM İNSANLARININ KATILIM LİSTESİ VE BAĞLI BULUNDUKLARI KURUMLARI

(Listedeki isimler soyadına göre alfabetik olarak düzenlenmiştir.)
Arş Gör. Dilek Ak: Harran Üniversitesi
Arş. Gör. Özlem Aksaray: İstanbul Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Veysi Akın: Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Emine Akyüz: Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Sevil Atauz: Hacettepe Üniversitesi
Öğrt. Tevhit Aydemir: Sakarya Milli Eğitim Müdürlüğü, Alancuma İlköğretim Okulu Müdürü
Öğrt. Ahmet Bahadır: Sakarya Milli Eğitim Müdürlüğü, Alancuma Prefabrik İlköğretim Okulu, SAÜ Yüksek Lisans Öğrencisi
Öğrt. İbrahim Beyaz: Sakarya Milli Eğitim Müdürlüğü, Alancuma Prefabrik İlköğretim Okulu
Prof. Dr. Işıl Bulut : Başkent Üniversitesi
Prof.Dr. Ahmet Çiftçi: Ankara Üniversitesi
SHU. Durdu Baran Çiftci: Çankaya/Ankara
Dr. Arzu İçağasıoğlu ÇOBAN: Başkent Üniversitesi
SHB Vahdi ÇOBAN İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi İşitme Konuşma Rehabilitasyon Merkezi
Sos. Gülnaz Demiralay: İstanbul Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi
Öğrt. Sevtab Eker: Sakarya Milli Eğitim Müdürlüğü, 21 Haziran İlköğretim Okulu Öğretmeni
Öğrt. Cevat Eker: Sakarya Milli Eğitim Müdürlüğü, İzzet Baysal Üni. Doktora Öğrencisi
Prof. Dr. Neşe Erol: Ankara Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Türker Eroğlu: Sakarya Üniversitesi
SHU. Kahraman Eroğlu: İstanbul Şişli Belediye Başkan Yardımcısı
SHU. Dr. Bülent İlik: Başbakanlık Müşaviri
Yrd. Doç. Dr. Verda İrtiş: Galatasaray Üniversitesi
Sos. Fatma Kahraman: Kocaeli Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
Doç. Dr. Ertan Kahramanoğlu : Başkent Üniversitesi
SHU. Sibel Kemerkaya: İstanbul Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi
SHU. Fatih Kılıçarslan: İstanbul Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi
Yrd. Doç. Dr. Altuğ Kut: Başkent Üniversitesi
Prof. Dr. Sema KUT: Hacettepe Üniversitesi (Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Eski Müdürü, Emekli Öğretim Üyesi)
SHU. Tülin Kuşgözoğlu: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Fatma Üçer Aile Danışma Merkezi
Prof. Dr. Aliye Mavili Aktaş: Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Alaeddin Mehmedoğlu : Sakarya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Didem Öztop: Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. Fatih Şahin: Başkent Üniversitesi
Doç. Dr. Zeynep Şimşek: Harran Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Özlem Ö. Özcan: İnönü Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Cengiz Özbesler: Başkent Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Muharrem Öçalan: Sakarya Üniversitesi
Prof Dr. Vahit Türk: Sakarya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Kazım Yıldırım: Sakarya Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Neşide Yıldırım: Sakarya Üniversitesi
İsmet Galip Yolcuoğlu: İstanbul Atatürk Kız Yetiştirme Yurdu Müdürü, Hacettepe Üniversitesi Doktora Öğrencisi
Davut Yüce, Adapazarı Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Sosyal İşler Müdürü
SHU Hayriye Yürük: İstanbul Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi

SEMPOZYUMA BİLDİRİ İLE KATILANLAR
(İsimler, alfabetik olarak düzenlenmiştir.)
Prof. Dr. Alaeddin MEHMEDOĞLU Sakarya Üni. Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi
Ahmet BAHADIR, Öğretmen, Sakarya Üni. Yüksek Lisans Öğrencisi
Prof. Dr. Aliye Mavili AKTAŞ Adnan Menderes Üni. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi
Dr. Arzu İçağasıoğlu ÇOBAN Başkent Üni. Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü Öğretim Üyesi
Dr. Bülent İLİK Sosyal Hizmet Uzmanı Başbakanlık Müşaviri
Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÖZBESLER Başkent Üni. Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü Öğretim Üyesi
Cevat EKER, Alancuma Prefabrik İlköğretim Okulu Öğretmeni, Doktora öğrencisi
Davut YÜCE, Adapazarı Büyükşehir Belediye Başkanlığı Sosyal İşler Müdürü
Durdu Baran ÇİFTÇİ, S.H.U. Adalet Bakanlığı
Yrd. Doç. Dr. Didem ÖZTOP, Erciyes Üni. Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları ABD
Arş. Gör. Dilek AK, Harran Üni. Tıp Fakültesi Halk Sağlığı ABD
Prof. Dr. Emine AKYÜZ Ankara Üni. Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi
Doç. Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU, Başkent Üni. Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü Öğretim Üyesi
Fatih KILIÇARSLAN, S.H.U. Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi
Doç. Dr. Fatih ŞAHİN Başkent Üni. Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü Öğretim Üyesi
Fatma KAHRAMAN Sosyolog
Gülnaz DEMİRALAY Sosyolog
Hayriye YÜRÜK, S.H.U.
Prof. Dr. Işıl BULUT Başkent Üni. Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü Öğretim Üyesi
İbrahim BEYAZ Alancuma Prefabrik İlköğretim Okulu Öğretmeni
İsmet Galip YOLCUOĞLU S.H.U. SHÇEK İstanbul Atatürk Kız Yet. Yurdu Md. - H. Ü. Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora öğrencisi
Kahraman EROĞLU Sosyal Hizmet Uzmanı, Şişli Belediye Başkan Yardımcısı
Yrd. Doç. Dr. Kazım YILDIRIM Sakarya Üni. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Neşe EROL, Ankara Üni. Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları ABD
Yrd. Doç. Dr. Neşide YILDIRIM Sakarya Üni. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi
Özlem AKSARAY İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi İşitme Konuşma Rehabilitasyon Merkezi
Yrd. Doç. Dr Ö. Ö. ÖZCAN İnönü Üni. Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları ABD

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Prof. Dr. Sema KUT, Emekli Öğretim Üyesi, HÜ. Sosyal Hizmet Yüksek Okulu Eski Müdürü
Prof. Dr. Sevil ATAUZ Hacettepe Üni. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi
Sevtab EKER Sakarya 21 Haziran İlköğretim Okulu Öğretmeni
Sibel KEMERKAYA S.H.U.
Tülin KUŞGÖZOĞLU Sosyal Hizmet Uzmanı, SHÇEK Fatma Üçer Aile Danışma Merkezi
Vahdi ÇOBAN İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi İşitme Konuşma Rehabilitasyon Merkezi
Yrd. Doç. Dr. Verda İRTİŞ Galatasaray Üni. Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi
Yrd. Doç. Dr. Veysi AKIN Pamukkale Üni. Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi
Doç. Dr. Zeynep ŞİMŞEK Harran Üni. Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı